

HYPERTON

Revistă de cultură • Anul 36 • Numărul 7-8-9 / 2018 (291-292-293)

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Unde s-a greșit? 1

Invitatul revistei

Grigore Chiper 3

Dialogurile revistei

Nicolae Corlat în dialog cu Adrian Alui Gheorghe 9

Claudiu V. Ferghete – Proza lui Adrian Alui Gheorghe sau drumul de la context la text 15

Antologia revistei

Christian W. Schenk 18

Theodor Damian 20

Poesis

Marian Drăghici 22

Ancelin Roseti 24

Andrei Novac 25

George Luca 26

Constantin Bojescu 27

Stoian G. Bogdan 28

Stelorian Moroșanu 29

Rodica Gotca 30

Sorina Rîndașu 31

Cornelius Dragan 32

Dan Viță 33

Denisa Crăciun 34

PROFIL DE POET – Marcel Miron 35

Laurențiu-Ciprian Tudor 38

Beletristică

Mircea Oprea – Elefantul de la etajul trei 39

Ovidiu Petcu – Istorie interzisă 46

Mihai Babei – O poveste de la birt 52

Nicolae Suci – M-am săturat să mai fiu nepenal 53

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – Bicicleta 55

Teatru

Gheorghe Truță – Inima Reginei Maria se întoarce acasă 58

Jurnal

Constantin Arcu - Prin lumea largă. Însemnare a călătoriei mele în

America de Sud (V) 66

Leo Butnaru – Vectori transpuțeni (II) 72

Cronică literară

Vasile Spiridon – Bărbații între ei 76

Nicolae Sava – Toader Roznovanu: „Popasuri în memorie” 79

Passionaria Stoicescu – „Între iubiri, neliniști și cântări” 80

Mioara Băluță – Dincolo – sau despre cum să ne privim în ochi

nemurirea 81

Florentina Toniță – Sorin Lavric, un cronicar în bolgia comunistă 82

Ionel Savitescu

– Caleidoscopul bucareștean al lui Constantin Beldie 84

– Sub ochiul lentilei 85

– Riscurile gândirii proprii 87

Adrian Lesenciu – *Cânturi semite* sau un altfel

de hagiografie, interioară 88

Ion Popescu-Topolog – Sever Dascălu: *Răsturnarea valorilor* 89

Victor Teșanu

– Dan Movileanu: „Alfabetul disperării” 91

– Robert Șerban: Poezia ca interfață a cotidianului 92

– Rodica Popel: Pe frunze călcând 93

Ochiul criicului

Nicolae Oprea – Nuvelistul Varujan Vosganian 94

Relecturi

Radu Voinescu – Singurătatea traducătorului de literatură critică 96

Eminescu în aeternum

Mircea A. Diaconu – I Lecturi de context. I.L. Caragiale și conștiința

dublei apartenențe (I) 104

Pompiliu Crăciunescu – Elemente pentru o epistemologie literară în

Fragmentarium (2) 110

Theodor Codreanu – Iarși despre bolile și geniul lui Eminescu 114

Elena-Brândușa Steiciuc – Patru decenii în slujba literaturii române, în

Franța: Jean-Louis Courriol 120

Jean-Louis Courriol – Eminescu în traducere 122

Valentin Coșereanu – Cronologii și simbioze poetice (II) 125

Ala Sainenco

– Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și muzica* 128

– „Profesorul nostru, D. Irimia” 132

Lucia Țurcanu – Mitul Eminescu. Forme ale discursului apologetic în

presa botoșăneană (2000-2016) 134

Ioana Bălancea – Poezii 139

Iulia Gugeanu – Poezii 140

Maria Teodora Pitrop – Lectură în spirit eminescian 141

Corneliu Fotea – Jurnalul cu Eminescu 143

Universalis

Leo Butnaru – Imaginea unui imagist: Anatoli Mariengof 148

Tamara Săvescu – *Zuleiha deschide ochii* sau despre metamorfoza

conștiinței 153

Adrian Grauenfels – Poezii 154

Vénus Khoury-Ghata – (Traducere de Denisa Crăciun) 155

Johann Wolfgang Goethe – (Traducere de Christian W. Schenk) 156

Eseu

Al. Cisteleanu – Un povestitor (în)născut, nu făcut 157

Ioan Holban – Poezia lui Ion Caraion 158

Marius Chelaru – Recitindu-l pe Stamatiad 161

Mihaela Malea Stroe – #Miorița... , pleiada și gașca 165

Constantin Coroiu – Mihai Ursachi – „un autor clasat”?! 171

Simona-Grazia Dima – O imersiune în șamanism 172

Dumitru Ignat – Ascensiunea minții 174

Magda Ursache – Drame și traume 177

Petru Ursache – O știință venerabilă: MAGIA 180

Galina Martea – Doina Drăguț și universul ei literar 184

Memoria

Gellu Dorian – M-a prins dorul de Don Cezar 186

Nicolae Sava – Cum era „să mă facă dizident” Emil Brumaru (II) 188

Ioana Diaconescu – O <difuzare de proporții>: „Cazul” <Voiajorul>

Dumitru Țiganicu – Poezii 192

Note, comentarii, idei

Hypergheorghe

– Opera e crimă de lezmajestate 193

– De schimbat imaginarul 193

Ana-Elisabeta Coșereanu – Cuvinte cheie – repere pe simeze:

Eminescu, icoană, Cucuteni, pictură 194

Zilele Eminescu – 50 196

PREMIUL „HYPERION”, ediția a X-a – ARCADIE SUCEVEANU 196

Mihaela Anițului, Liliana Grecu, Daniel Tupiș – Agenda culturală a

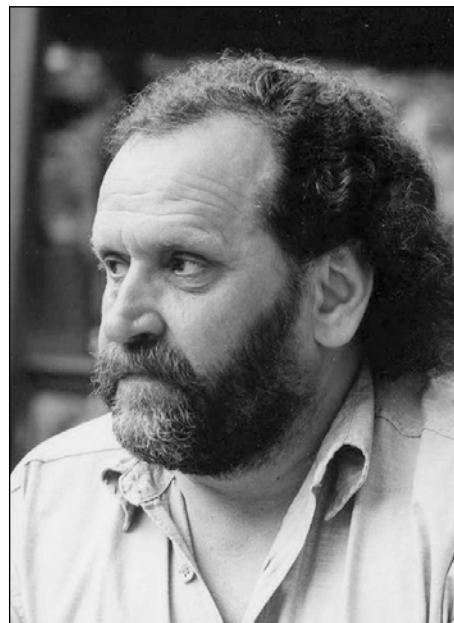
Memorialului Ipotești, ianuarie-iulie 2018 196

Regulamentul de acordare a Premiului Național de

Poezie Mihai Eminescu – OPUS PRIMUM 199

In memoriam Ștefan Oprea 200

In memoriam Leonard Gavrilu 200

Gellu DORIAN

Unde s-a greșit?

O să privesc, în cele ce urmează, detașat, două lumi care-și manifestă în ultima vreme comportamentele în diverse forme, fie adaptate noului mers, fie în replică la ceva ce nu poate fi real, dar apare în referințele acestei existențe, în care trăim, difuze – paralelismul instituțional. Este vorba de lumea politică din ultima vreme, cernută prin tot felul de site, care, nu știu cum s-a făcut, au ales doar neghina pentru a crește pe cele mai înalte culmi instituționale, reprezentative pentru un stat cu o existență deja de un secol, dar cu o istorie îndelungată și zbuciumată. Iar cealaltă lume este cea în care am visat să trăiesc și să exist de aproape cincizeci de ani – și anume lumea scriitorilor români. Ambele ar fi trebuit să fie fără cusur, ca să ne fie bine. Or atît una cît și cealaltă sunt, din păcate, pline de cusururi. Dacă în lumea politică s-a făcut o selecție în cei aproape treizeci de ani de democrație pe criterii *cine dă mai mult și cine se lasă cu mai multă osîrdie în lanțul ce pare nesfîrșit al hoșilor și corupției*, în lumea scriitorilor, cea care s-a dezvoltat ca reper cultural și legitim în breasla, care, iată, și ea are acuși o sută zece ani de existență, și anume Societatea Scriitorilor Români, formată în 1909, transformată în 1949, prin decret, în Uniunea Scriitorilor din România, instituție de utilitate publică, lucrurile par a fi, din punctul de vedere al unora, la fel ca în lumea politică, cu degenerări etice, și din punctul de vedere al altora, o normalitate prin continuitate și apărare a instituției împotriva celor care vor să o desființeze sau să o transforme într-o asociație de rînd.

Chestiunile au devenit cronice. Un om normal nu mai înțelege ce se întîmplă. Cînd un stat a funcționat după o Constituție proprie, lucrată și răstălmăcită pînă la o formă acceptabilă, promotoare a unor legi de funcționare a acestuia, cu instituții de înalt grad moral cum ar fi Curtea Constituțională, ce nu poate fi coruptibilă, cu Înalta Curte de

Casație și Justiție, cu Consiliul Superior al Magistraturii, cu, peste toate, Parlament, izvor al legilor, și Guvern, ce pune în aplicare legile, nu înțeleg de ce codurile lui de bază, Penal și Civil, cînd e vorba de justiție, pe care nu o poți juca după bunul tău plac, ci tu joci după regulile ei de necontestat, de ce aceste coduri trebuie modificate după interesele de moment, fie ele și disperate, ale celor pe care majoritatea românilor îi contestă? Și pentru a convinge lumea, dezorientată, a celor care i-au ales – o categorie socială lipsită de educație, masă de manevră electorală, care scoate în față, la vîrf, reprezentanți cum sunt cei ce constituie Parlamentul și Guvernul de azi, analfabeți funcționali dovediți, aceștia, aleși, scornesc tot felul de repere de zdrobit, cum ar fi Statul paralel, reprezentat, culmea, prin Instituția Preziidențială și alte structuri de stat, care luptă împotriva nelegiuțiilor dovediți, a corupților, a infractorilor penali, cocoțați tocmai în vîrfurile Parlamentului și Guvernului. Nu era nevoie de o astfel de luptă oarbă, de o astfel de învrăjbire, de un astfel de front, care lasă cratera adînci în societate, creează schisme sociale, care nu au cum să consolideze o democrație cîștigată cu sînge vărsat, o poziție europeană la care nu poți renunța numai ca să-ți salvezi ție pielea și alor tăi, marionete într-un sistem perdant, depășit.

La fel și în lumea scriitorilor, mult mai mică, dar de o importanță covîrșitoare în consolidarea identității naționale, a apărut o astfel de lume, din fericire mult mai mică la număr – dar, ce crede această mică adunătură de reformiști?, că buturuga mică răstoarnă carul mare! –, lume care, cu inconștiență, se zbate să preia ceea ce de mai bine de un secol a funcționat după un statut recunoscut, legiferat, funcțional și acum. Zarva acestora a creat suficiente daune imaginii breslei, pentru care, negreșit, într-un mod absolut legal, vor plăti.

Unde s-a greșit aici, în lumea scriitorilor? În ultimii aproape treizeci de ani au intrat în Uniunea Scriitorilor peste o mie de noi membri. Unii pe merite absolute, alții prin slăbiciuni ale comisiilor de validare. Încît compoziția breslei a luat o consistență eteroclită mai mult decît este îngăduit. Pe lîngă scriitorii, care au crezut cu sinceritate în breaslă și cu o valoare care justifica prezența lor în Uniunea Scriitorilor, au apărut și impostori, veleitari, a căror caracteristică a fost dintotdeauna agresivitatea, și de aici dorința de a accede la vîrf, exact ca reprezentanții de azi ai vieții politice, adică la cel mai înalt grad al incompetenței. Unii dintre ei au ajuns aproape de structurile de conducere ale Uniunii Scriitorilor, aleși după statutul pe care apoi l-au contestat și-l contestă, și de acolo au crezut că

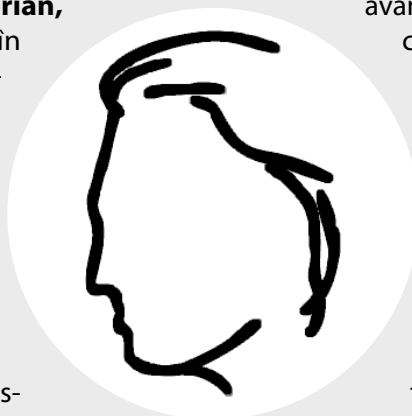
pot obține mai mult, că pot prelua ei o instituție care s-a dovedit în timp una de reală reprezentativitate pentru viața culturală de la noi. Alții au fost chiar vicepreședinți la un moment dat și n-au făcut nimic, unii au fost în Consiliul U.S.R. și de acolo au plecat cu doar ceea ce și-au imaginat ei – și imaginația lor era una bolnăvicioasă –, iar acum au creat un sistem paralel, improvizat, cu care forțează ușile unor judecătories, eludează legi, încalcă alte legi, pentru a distruge un sistem instituțional bine conservat, exact așa cum fac actualii politicieni, a căror relație cu legile este una ce nu are nimic comun cu statul de drept, ci dimpotrivă.

Unde s-a greșit trebuie de spus cu glas tare și acolo trebuie aplicată corecția absolut necesară și cît mai grabnic.

Rezultatele Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...” ediția a XXXVII-a, 15-17 iunie 2018, Botoșani

Juriul celei de a XXXVII-a ediții a *Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”*, organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, format din: **Călin Vlasie, Lucian Vasiliu, Cassian Maria Spiridon, Daniel Corbu, Gavril Țărmure, Ion Mureșan, Valentin Ajder, Marian Drăghici, George Vulturescu, Marius Chelaru, Vasile Spiridon, Dumitru Augustin Doman, Sterian Vicol, Ioan Moldovan, Ioan Radu Văcărescu, Adi Cristi, Nicolae Panaite, Alexandru Ovidiu**

Butnaru, Nicolae Corlat, Gellu Dorian, în urma lecturării lucrărilor sosite în lor premii: SECȚIUNEA CARTE PUBLICE: Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din pentru cartea *Aproape fericiții*, Editura Uniunii Scriitorilor din R. Moldova pentru cartea *Eroare*, Editura Smart UNEA MANUSCRISE: Premiul Editorilor „Viața Românească” și „Familia” – rii Junimea și al revistelor „Vatra” și Premiul Editurii Timpul și al revistelor **leschi**; Premiul Editurii Eikon și al revistelor Editurii Princeps Multimedia și al revistelor Charmides și al revistei „Verso” – **Ruxan-**

tei „Simpozion” – Elena Ștefania Trîncă; Premiul Editurii Alfa și al revistei „Expres cultural”, Vlad Berariu; Premiul revistei „Antiteze” – Elena Ailenei; Premiul revistei „Argeș” – Iustin Butnariuc; Premiul revistei „Poesis” – Andra Antonia Mihăilescu și Alberto Păduraru; Premiul revistei „Poezia” – Gabriela Tofan și Bianca Avram; Premiul revistei „Ateneu” – Diana Diaconescu; Premiul revistei „Porto Franco” – Teodora Vlădianu; Premiul revistei „Hyperion” – Ioana Bulancea și Iuliana Gugeanu; Premiul revistei „Bucovina literară” – Maria Alexia Roșu; Premiul revistei „Țara de Sus” – Alexandra Nicandra Oniciuc, Adelina Paiu și Alin Mirel Ciornei. SECȚIUNEA INTERPRETARE CRITICĂ A OPEREI EMINESCIENE: Premiul revistei „Poesis” – Violeta Zamfirescu-Bârsan; Premiul revistei „Hyperion” – Maria-Teodora Pitrop. Decernarea premiilor a avut la loc în ziua de 16 iunie 2018 la Conacul Iurașcu din Joldești, Vorona, unde poeții invitați au susținut un recital sub genericul „Poeți români la Eminescu acasă”. În cadrul acestui recital a fost decernat poetului **Arcadie Suceveanu Premiul Hyperion pe anul 2018, acordat de Fundația Culturală „Hyperion-c.b.” De asemenea, membrii Societății culturale „Raluca Iurașcu” din Vorona au susținut un program artistic impresionant. A urmat un pelerinaj la Schitul Vorona.**

Vintilă, Nicolae Sava, Arcadie Suceveanu, Leo avându-l ca președinte pe **Nicolae Oprea**, concurs, a decis acordarea următoare-CATĂ: Premiul „Horațiu Ioan Lașcu” al României – poetei **Carmen Secere**, tura Grinta, Cluj-Napoca, 2018; Pre-dova poetului **Samuel Pascariu** Publishing, București, 2017. SECȚI-rii Cartea Românească și al reviste-**Veronica Ștefaneț**; Premiul Editu-„Scriptor” – **Alin Ionuț Ghiorgheș**; tei „Convorbiri literare” – **Nadin Ghi-**tei „Euphorion” – **Rodica Gotca**; Premiul „Feed back” – **Mediana Stan**; Premiul Edi-**dra Voica**; Premiul Editurii 24 de ore și al revis-

G C
R H
I I
G P
O E
R R
E

„Sunt un autor român care nu trăiește în România“

NICOLAE CORLAT ÎN DIALOG CU GRIGORE CHIPER

„Schimbarea literaturii din Basarabia la intersecția ultimelor două decenii ale secolului XX s-a produs în strictă conformitate cu legile cunoscute în practica mondială“

„Perestroika i-a ajutat pe optzeciștii basarabeni să iasă din underground și să se impună la scara întregii literaturi“

Nicolae Corlat: Să începem cu momentul 1990, când, după dezgheț Moldova de dincolo de Prut era în aceeași situație cu vechiul regat românesc din secolul XIX, atunci când Slavici, Eminescu și Caragiale primeau misiunea de a întocmi primul manual de limbă română modernă. „Manualul“ a fost fragmentat, parte din el confiscat mai târziu sub formă de manuscris. În Basarabia de după '90, scriitorii au avut misiunea de a reinnoi limba, de a aduce în vorbire și în scrisul basarabenilor limba română vorbită dincoace de Prut. Cum au fost pentru tine acei primi ani de trezire națională?

Grigore Chiper: Au fost anii unui început, ai unor transformări radicale. Ani plini de speranță, legați în special de faptul că imperiul sovietic a căzut și în față au apărut perspective pline de aspirații, dar și de necunoscut și imprevizibil. Trebuie spus că fiecare generație și fiecare individ în parte au trăit în mod diferit turbulențele sociale și naționale din acea perioadă de cotitură. Unii

au nutrit speranțe amestecate cu iluzii, alții s-au orientat în felul lor în apele tulburi ale unui capitalism incipient, rebarbativ, iar cei de al treilea și-au văzut/găsit rostul în străinătate, în așa-numita emigrație economică. Ca scriitor m-am format în ultimii ani ai URSS, în special în perioada gorbacioviană, numită perestroika, chiar dacă ecoul înnoirii, care s-a resimțit cel mai puternic la Moscova și Leningrad (actualmente Sanct-Petersburg), a ajuns la periferie cu câțiva ani întârziere, întrucât RSS Moldovenească era la data respectivă o provincie retardată în planul ideilor și al noutăților economice, culturale, literare etc. RSSM plătea tribut unei moșteniri imperiale rusești severe (cei 22 de ani românești i-au imprimat provinciei doar un caracter românesc, pe care îl pierduse în mare parte într-un veac de ocupație, fără ca România să reușească modernizarea provinciei în condiții internaționale interbelice foarte complicate) și al unei guvernări extrem de conservatoare, profund și militant antiromânești, când la guvernare s-a aflat I.I. Bodiul, un moldovean născut în Ucraina, care își pierduse și renegase rădăcinile, devenind un adevărat satrap. Într-un astfel de climat s-a născut generația literară 80, care se va afirma plener abia la răscrucea anilor 80-90. Această generație va reinnoi, încă timid, fondul și expresia poeziei, dar și ale prozei. Acum se lansează și se produc scriitorii care vor crea punți între literatura nouă și cea de până la ei: Nicolae Popa, Lorina Bălțeanu, Eugen Cioclea, Andrei Țurcanu ș.a. Tot acum se afirmă autorii care vor

impune un limbaj mai nou, încercând să se descotoarsească de leștul trecutului: Emilian Galaicu-Păun, Vasile Gârneț, Irina Nechit, Ghenadie Nicu, Nicolae Leahu, Dumitru Crudu ș.a. Trebuie menționate și succesele reale ale unor autori tineri de proză, care au introdus perspective narative inedite în cărțile lor: Vasile Gârneț, Nicolae Popa, Vitalie Ciobanu, Tamara Alisandru, Emilian Galaicu-Păun. Generațiile precedente de scriitori au fost legați, într-un fel sau altul, de literatura pe care au făcut-o în perioada socialistă. Trecerea de la un tip de literatură la altul, în care nu mai domină cenzura și autocenzura, nu se poate realiza imediat. Mulți dintre poeții și prozatorii generațiilor 60-70 nu au mai atins vârfurile din trecut. S-au schimbat totodată condițiile de existență și evoluție ale literaturii autohtone. Mai trebuie punctat încă ceva: poeții din generația 60-70 au scris, în perioada sovietică, poezie angajată abordând ecologia naturii și a sufletului. Problemele grave ale societății comuniste nu puteau fi puse decât prin apelul la simbolurile folclorice și prin invocarea vegetalului autohton. În jurul anului 1990, acești poeți (Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Ion Vatanu, Leonida Lari ș.a.), fiind și textieri, au lărgit cu mult, inclusiv prin cântec, sfera tematică. Exponenții generației 80 nu făceau parte din acest trend. În plus, ei și-au dorit să facă o poezie mai axată pe valorile intrinseci ale poeziei universale, punând accentul pe livresc și cultural. Realul, perceput prin grilă tragică, altminteri refuzat în comunism, își face tot mai insistent apariția în poezie și proză. Nu trebuie să ne imaginăm că generația 80 a pus bazele unei literaturi imuabile, în fâgașul căreia se va dezvolta de acum încolo literatura. Ei au schimbat doar paradigma: de la o poezie închistată, în mare parte din cauza condițiilor ideologice, au realizat o poezie care a pus în valoare resursele libertății, ale imaginației neîngrădite, extinse în afara oricăror hotare. Dominanta poeziei optzeciste a fost livrescul vizibil. Textul optzecist nu mai poate fi citit în afara unei hărți intertextuale.

N.C.: *Grigore Chiper, am în față volumul „Aici, în falset”, apărut la Editura Hyperion din Chișinău, în anul 1991, tipărit cu grafie latină, deși bunul de tipar a fost dat pe 24 ianuarie 1991, înainte ca Republica Moldova să-și declare independența. Este următoarea ta carte după cartea de debut, tipărită în anul 1990. Era greu să urmezi glasul sângelui și al limbii materne, într-o perioadă în care prin Chișinău rar auzai rostire românească iar inerția, chiar din rândul scriitorilor, făcea dificilă apariția cărților tipărite cu litere românești?*

Gr.C.: Legea despre trecerea la grafia latină a apărut mai înainte, la 31 august 1989, în perioada de existență a statului sovietic, care acceptase această schimbare sub presiunea adunărilor populare. În 1990, și chiar anterior acestui an, au apărut selectiv cărți cu grafie latină. Cu alte cuvinte, trecerea de la o grafie la alta s-a realizat treptat. Din păcate, volumul meu de debut din 1990

a fost tipărit cu litere rusești. Abia volumul din 1991 a fost editat cu litere latine (sintagma „litere românești” era evident evitată în conformitate cu politica antiromânească promovată decenii la rândul). Era un act de legalitate, o întoarcere la firesc. Din fericire, reforma grafiei s-a realizat mai ușor și mai repede ca alte reforme, care bat pasul pe loc până în ziua de astăzi.

N.C.: *Poezia basarabeană începea după 1990 cu Eugen Cioclea, un șaptezecist întârziat, cel care, să citez din memorie spusă unui important scriitor actual, era clasic fără operă, fără să fi publicat până atunci decât câteva poezii, vreo 20, și o plachetă înainte de '90, era refuzat de mai toate publicațiile pentru spiritul său de frondă și nonconformismul de care dădea dovadă. Te rog să ne întoarcem la apariția postmodernismului în literatura română din Basarabia, după 90, „într-o literatură confiscată de rural, perfect tradiționalistă, cu o ideologie sămănătoristă” (Eugen Lungu). Cum s-a rescris, practic, harta literaturii basarabene începând cu acei ani?*

Gr.C.: Schimbarea literaturii din Basarabia la intersecția ultimelor două decenii ale secolului XX s-a produs în strictă conformitate cu legile cunoscute în practica mondială. Mă refer la modelul de schimbare paradigmatică propus de Thomas Kuhn. Deși modelul a fost lansat și descris pentru domeniul științific, el a putut fi adaptat și la cel cultural. O paradigmă se schimbă cu alta atunci când centrul de greutate trece din vechea paradigmă în cea nouă. Literatura generației 80 (termenul de generație mi se pare, în acest context, mai ilustrativ decât cel de literatură postmodernistă) s-a impus atunci când a apărut o pleiadă de autori, caracterizați prin anumite trăsături genetice comune, și atunci când autori mai tineri decât optzeciștii, care vor alcătui ulterior alte paradigme, își vor formula demersul literar pornind tocmai de la optzeciști, și nu de la o scriitură produsă în perioada sovietică. Harta literaturii continuă să se rescrie și în prezent, pentru că modificarea paradigmatică reprezintă un proces lent. Procesul literar este serios afectat de problemele cu care se confruntă întreaga societate: depopulare, sărăcie, incompetență, dezbinare etc. Din cauza acestor deficiențe suferă proliferarea prozei și a dramaturgiei, prezența scriitorilor și a operelor lor la târgurile, concursurile, festivalurile și editurile din străinătate.

N.C.: *Dacă ar fi să grupăm scriitorii basarabeni pe generații, ținând cont de canoane, mode, dar și de curente literare, ce generații, curente, mode literare putem identifica? Sunt valabile pentru literatura de dincolo de Prut aceleași curente și generații din România?*

Gr.C.: În primul rând, nu cred că se poate vorbi de curente literare într-un sens în care vorbim despre iluminism, romantism sau modernism. Chiar și postmodernismul ridică o serie de semne de întrebare din cauza caracterului său extrem de heteroclit, lax și vast. De aceea se operează actualmente, din lipsa unor termeni literari mai tehnici, cu noțiunea de generație literară. Este un

termen comod, care și-a dovedit valabilitatea, în ciuda tuturor inconvenientelor sale. Este cunoscut că pentru a răzbate mai ușor ai nevoie de susținerea unui grup, mai exact de ideologia unui grup. În societățile totalitare sau în acelea care tranzitează o perioadă dificilă de dezvoltare ponderea grupurilor crește proporțional. În fond, generațiile literare (Laurențiu Ulici, bunăoară, prefera termenul de promoție literară) sunt cam aceleași în literatura română de pe ambele maluri ale Prutului. Până la urmă, literatura română din Basarabia (politic vorbind, Republica Moldova) reprezintă un pendant, motivat istoric și geopolitic, al literaturii române. S-ar putea discuta doar pe marginea unor nuanțe care deosebesc o generație literară din România de cea din RM. De exemplu, generația 80 din România s-a remarcat mai înainte, la intersecția deceniilor 8-9 ale secolului XX. Atât optzeciștii din țară, cât și cei din RSSM au ignorat politicul, au încercat să se opună politicului și ideologicului prin literatură, dacă nu crezând într-o salvare estetică, atunci creând măcar o oază estetică, așa cum a procedat cvasi-similar Nichita Stănescu. Într-un context mai nou, au fost acuzați – și unii și alții, inclusiv Stănescu – de apolitism și evazionism. Deosebirea este că perestroika i-a ajutat pe optzeciștii basarabeni să iasă din underground și să se impună la scara întregii literaturi. Optzeciștii basarabeni, spre deosebire de confrății lor din țară, nu au beneficiat de susținerea unor mentori literari. Deci optzecismul basarabean are o componentă politică. În afara perestroikăi este greu de imaginat ce s-ar fi întâmplat cu tânăra generație de scriitori, așa cum este la fel de complicat de presupus ce s-ar fi întâmplat cu URSS și cu RSSM.

N.C.: În 1995, în prezentarea succintă făcută de Eugen Lungu, în antologia „Portret de grup”, poetul Grigore Chiper era refugiat la Chișinău. Care mai este statutul tău la Chișinău, tot refugiat?

Gr.C.: Au trecut de la conflictul de pe Nistru (1992) aproape 30 de ani. Nu cred că la această dată mai există cineva, care, fiind nevoit să părăsească spațiul transnistrean controlat de niște autorități autodeclarate și nerecunoscute internațional, mai are statutul de refugiat.

N.C.: Cum au marcat cei 10 ani de profesorat la Tiraspol creația ta literară de mai târziu?

Gr.C.: Nu profesoratul mi-a marcat creația literară, ci atmosfera din regimul comunist, dublată de una românofobă de la Tiraspol. În general, orașele din ex-RSSM erau rusificate, iar elementul românesc era concentrat masiv la sate. Printre orașele din RSSM, Tiraspolul trecea drept campion al românofobiei. Partea bună era atunci că blocurile de studii și căminele studențești se aflau într-un campus, în care elementul moldovenesc predomina. Dincolo de campus nu era recomandabil să-ți etalezi naționalitatea. Se întâmplau uneori, pe motive naționale și lingvistice, bătăi între studenții de la Universitatea din Tiraspol și tinerii localnici. Eu însumi am simțit aerul antiromânesc irespirabil

din Tiraspol, când am fost luat la cantonamente de vară în cadrul Armatei a XIV-a: erau considerați un fel frați de suflet acei moldoveni care deprindeau cu strălucire obiceiurile localnicilor și limbajul rusesc până la nivelul terminologiei și al aspectelor argotice. De aceea ambianța aceasta îți dicta un mod de viață de auto-recluziune aproape totală. Probabil că ceea ce am scris în acest răstimp (volumele de versuri *Abia tangibilul*, *Aici, în falset* și chiar o bună parte din *Perioada albastră*, pseudo-jurnalul *Piese dintr-un puzzle*, publicat abia în 2017) poartă o amprentă conștientă sau inconștientă a unui presing la care ești supus în permanență. Acest asediu permanent încearcă să îți devieze viziunile, comportamentul, sensibilitatea, în definitiv să-ți anihileze identitatea ta matricială. Cărțile mele de atunci au însemnat expresia literară a unei reacții. Adică ceea ce putea să opună un scriitor ofuscă de realitate, dar și descurajat de literatura oficială, marșând în zona oficiosului dictat sau existând într-o formă de perpetuă gestație pe marginea unei tematici reduse, cu rarele și extrem de puținele și micile excepții. Trebuie spus că situația de provizorat nu s-a schimbat esențial din timpul când lucram la Tiraspol, ci s-a extins. Toate aceste prăbușiri continui îți infuzează senzația de futilitate și zădărnicie, trăită atât de acut în artă, în speță în poezie.

N.C.: Edituri bine cotate din Republica Moldova reabilitează astăzi nume de scriitori basarabeni din perioada interbelică, printre aceștia nume de alogeni care au militat până în 1940 pentru „limba moldovenească” și au fost în acea perioadă veritabili activiști bolșevici. Este oportună editarea operelor acestora, în ediții critice, fiind angrenați în această întreprindere și critici importanți din literatura actuală a Moldovei?

Gr.C.: Dacă aș ști eventual despre cine este vorba, mi-ar fi mai lesne să răspund. Dar și așa, trebuie spus că societatea și literatura din RM sunt pliate pe mai multe paliere, unele purtând, din punctul meu de vedere, un caracter reprobabil sau chiar odios. E unul din specificul și modalitățile de înțelegere a democrației într-o societate neașezată, volatilă, primară, cum este a noastră. Să nu uităm că într-un anumit moment al istoriei Germania, o țară cu o tradiție culturală ireproșabilă, a votat fascismul, a editat în tiraje de masă *Mein Kampf* și a ars operele lui Thomas Mann.

N.C.: Guvernării din România au hotărât să sărbătorească „centenarul”. În opinia lor România ar avea 100 de ani. Asta lasă loc interpretărilor. Cum se simt românii aflați astăzi în teritoriile amputate în 1940 și 1944, care sunt încă înstrăinate, în afara trupului țării de acum 100 de ani? Putem vorbi despre o aniversare sau despre o comemorare?

Gr.C.: Într-adevăr, ghilimele de pe lângă cuvântul „centenar” exprimă echivocul acestei sărbători declarate la scară națională. Un echivoc care insumează nostalgie, regret, neputință. În ceea ce privește Unirea de la 1918

și cea de la 1859, opiniile istoricilor diferă: unii consideră că Unirea de la 1859 trebuie considerată Marea Unire, când s-a format statalitatea românească. Mai ales că Unirea de la 1918 este umbrită: Nordul Bucovinei, Sudul Basarabiei, Basarabia, Cadrilaterul – toate aceste teritorii au fost pierdute după cel de al doilea război mondial. Basarabia, devenită RM, se confruntă ea însăși cu mari probleme teritoriale, dar și identitare, politice, economice și etnice. Diferența economică și civilizațională dintre Estul și Vestul Europei rămâne în continuare mare, insurmontabilă, Occidentul creând un punct puternic de atracție și dispunând numeroase persoane apte de muncă din Est să migreze. Teritoriile românești, inclusiv România, nu sunt o excepție. Pe de altă parte, teritoriile românești, cu statalitate proprie sau lipsite de ea, se află într-o zonă în care democrația și alte valori occidentale se dezvoltă în zig-zag, cu pași minusculi, inacceptabili pentru populația mai luminată. Ambele fenomene, diferența Est-Vest și lipsa unui orizont clar acasă, conduc la depopulare în numeroase din aceste spații. Nici ideea unei noi Uniri între România și RM nu a prins avânt în ambele spații. Deci prilejul de bucurie și mândrie pentru centenar nu este mare. Unele voci mai sceptice vorbesc chiar despre un eșec al centenarului. Poate nici eșec nu este atâta timp cât Transilvania rămâne teritoriu românesc, iar România s-a integrat în structurile NATO și UE. Aici e marea diferență dintre România și celelalte teritorii, unde românii se simt abandonați. În afara securității NATO și a granițelor UE speranța la un trai demn și la o dezvoltare rapidă și durabilă, care ți-ar asigura o apropiere de standardele occidentale, gravitează în jurul lui zero.

N.C.: *În această eră informatizată, a comunicării imediate, tirajele cărților tipărite scad vertiginos, o carte de poezie fiind tipărită în câteva sute de exemplare. Mulți tineri poeți au ales calea facebookului, sau altor aplicații, unde-și „publică” și distribuie cu generozitate producțiile literare, colectând cât mai multe like-uri, care țin loc de tiraj. Crezi că această literatură va rămâne într-un fel și pentru posteritate, vor ști cei de mâine cine a fost cutare sau cutare poet care și-a distribuit poeziile pe facebook? Care este viitorul acestei literaturi?*

Gr.C.: *Într-o eră a postmodernității (acum e chiar util să invocăm postmodernitatea pe care o expediașem adineauri), înțelegă într-un sens larg și mai clar decât cel strict literar, dispăre sau diminuează mult însăși ideea de posteritate și postumitate. Altminteri, Eminescu scria în *Epigonii* săi: „Voi credeți în scrisul nostru,/ Noi nu credem în nimic”. Deși Eminescu exprimă aparent o doză de scepticism în privința unui viitor al operei sale. Cu toate acestea, ideea de postumitate este prezentă în opera sa (Eminescu o evocă cel mai pregnant în *Scrisoarea III*), ea planează în aer și la alți autori. Adevărul este că în prezent autorii nu-și mai pun problema sau nu o pun cu atâta ostentație.*

Este greu de anticipat ce se va întâmpla cu poezia și cu literatura în general în raportul lor cu rețelele de socializare odată ce nici internetul nu a fost prezis și descris într-o formă oarecare de vreun scriitor fantast. Generația de azi, numită digitală, va da o orientare acestei literaturi difuzate în virtual. Ea este cea care va administra viitorul apropiat. Speranța este că poezia nu va dispărea niciodată. Așa cum a fost în trecut și este în prezent ca doar poeții să citească poezie, așa va fi, se pare, și în viitor. Poezia nu va deveni niciodată un virus care să afecteze mase întregi în ciuda iluziei pe care ți-o oferă internetul ca forță de propagare. Poezia nu este entertainment. Problema este că poezia cere o stare specială, pe care facebookul sau alte rețele nu ți-o poate crea. Rețelele sunt pentru știri și schimb de mesaje, dar nu pentru concentrare și reverie. Altfel, forma de lectură a poeziei nu contează: citești poemul pe un papirus, pe o foaie de celuloză sau pe un suport electronic. Problemele literaturii, ale laboratorului de creație rămân însă aceleași: de a-ți cultiva simțul valorii proprii și al calității altor autori, de a te cultiva în permanență pentru a evita ridicolul, de a nu scrie/edita/posta mult, mai ales, texte de valoare cărora nu ești convins tu însuși etc. Era informațională nu anulează valoarea, ci doar complică, în ciuda numeroaselor motoare de căutare, identificarea ei.

N.C.: *Parcimionios, aproape zgârcit cu cititorul, Grigore Chiper n-a oferit un număr mare de cărți, așa cum reușesc unii poeți care scot în fiecare an cel puțin un volum. Poetica sa ȧese imagini greu accesibile, dacă receptorul nu este un inițiat. Într-o clasificare a direcțiilor și tendințelor poeziei basarabene, luând ca premise „demersul liric”, Nicolae Leahu considera poezia ta ca fiind „poezia rafinamentului livresc și a fragmentarismului programatic”. Cum consideri tu că a evoluat din acest considerent poezia ta?*

Gr.C.: *Am publicat atât cât am considerat de cuviință. Nu blamez un autor prolific, dacă producția lui editorială este valoroasă. Nici mărimea cărții nu contează, deși eu nu îmi pot permite să citesc opere voluminoase dacă nu sunt sigur de calitatea a ceea ce urmează să citesc. Fiecare cititor are propriile metode de verificare prealabilă. În cazul unor cărți mai mici, poți risca. Nu ești primul care spui/scrii că poezia mea este greu accesibilă. Asta mă întristează și mă face să mă gândesc că poetica pe care am dezvoltat-o mai ales în *Aici, în falset* și *Perioada albastră* (cărțile care sunt citate cel mai des drept mostre de poezie dificilă) nu a reușit să răzbată dincolo de intenție. Vina este probabil numai a mea, deoarece non idem est si duo dicunt idem. Trebuie să spun că trăiam o perioadă (titlul *Perioada albastră* susține căutările mele teoretico-literare), când eram preocupat mai mult de sugestia poetică decât de semnificație. Astfel, sugestia poetică, cultivată insistent de moderniști pe urmele poeziei chineze și japoneze, este mai opacă decât metafora și semnificația*

poetică, utilizate de tradiție. De aici survine complexitatea unei asemenea poezii, care cere insistent un cititor avizat. Totuși, m-am străduit să îmi modific, de la o plachetă la alta, discursul poetic. Daniel Cristea-Enache și alți critici au remarcat această particularitate. *Abia tangibilul*, *Aici, în falset*, *Perioada albastră* și *Cehov, am cerut obosit* sunt primele mele patru cărți de poezie care abordează tot atâtea stilistici, chiar dacă în palimpsest poate fi descoperit același autor. Aș fi putut apela la exemplul lui Pessoa și semna cu heteronime. În continuare, stilul plachetelor nu a mai trecut prin mutații atât de fundamentale. Asta nu înseamnă că există omogenitate între toate, încât le face indistincte. De fiecare dată am încercat să mă supun unei anumite sensibilități și unui tip de poezie valabilă în acel moment, deoarece timpul e fluid, iar odată cu timpul se schimbă sensibilitatea receptării și modalitatea de a înțelege poezia și de a scrie poezie. Că poezia e mereu altceva devine vizibil de la o epocă la alta – ceea ce dovedește mobilitatea sensibilității și a poeziei – și mai puțin sesizabil în cadrul unei epoci restrânse în timp. Ținând seama de gradul de abrutizare și instabilitate a lumii, nu sper că va veni un cititor hiper-cult, care va descifra și savura semnele ascunse ale poeziei. Ceea ce s-a pierdut, din propria mea neglijență sau din cauza unei vitregii a istoriei, s-a pierdut iremediabil.

N.C.: *Criticul literar face parte din aparatul de receptare și promovare a literaturii. Se întâmplă ca un scriitor bun, discret, să nu fie observat de critici, să rămână necunoscut publicului și posterității. Au fost destule cazuri de poeți descoperiți după o bună bucată de timp, poeți importanți în literatura universală. S-a aplecat cu desulă atenție critica literară asupra operei tale?*

Gr.C.: Da, au existat poeți care au zăcut în anonim, după care au fost descoperiți. Putem vorbi chiar de epoci uitate, cum este antichitatea greco-latină, pusă în lumină în perioada Renașterii. Putem vorbi de autorii cărților de sertar din literatura sovietică rusă, ca Platonov sau Varlamov, care au trăit într-o epocă a tot felul de distorsionări. Cu toate acestea, nu cred că pot fi găsite suficient de multe nume ignorate pe nedrept și salvate de vreun critic-detectiv. Cine din literatura română a secolului XIX a fost descoperit și situat alături de Eminescu, Caragiale sau Creangă? Dar din secolul XX, care s-a încheiat de aproape două decenii? În ce mă privește, sunt un autor român care nu trăiește în România. De aici și specificul receptării unui astfel de autor. Mai trebuie adăugate următoarele probleme care ar întregi peisajul unei receptări critice deficiente, distorsionate: relația relativ slabă dintre literatura din România și cea de dincolo de granițele ei politice; difuzarea insuficientă a cărții românești de poezie și difuzarea lamentabilă a cărții de poezie a unui autor din RM; dispariția cvasi-totală a cititorului de poezie de pe întreg spațiul românesc;

vizibilitatea autorilor hiper-activi sau a celor care au o prestație publică; critica literară din RM nu trece printr-o fază fastă, restrângându-se la câteva nume ș.a.m.d. Din enumerarea de mai sus rezultă și nivelul receptării unui poet român cu reședință în RM. Pentru a fi drept până la capăt, voi cita numele unor critici literari din țară, dar și a unor scriitori cu peniță de critic, care au avut amabilitatea să se aplece asupra creației mele: Ioan Adam, Gheorghe Grigurcu, Ioan Holban, Răzvan Voncu, Adrian Dinu Rachieru, Daniel Cristea-Enache; George Vulturescu, Daniel Corbu, Andrei Bodiș, Iulian Băicuș, Simona-Grazia Dima, Lucia Cucereanu ș.a.

N.C.: *Texte și pretexte. Pretextul există deja. Un critic basarabean spunea într-o cronică la o carte a ta de proză-poeme că ar paria pe prozatorul Grigore Chiper. A ieșit câștigător acel critic, sau mai așteaptă potul cel mare?*

Gr.C.: Aș fi răspuns într-un anumit mod tranșant, descurajator pentru critic și pentru mine, dar știu: niodată nu spune nu. Sunt un admirator al prozei și fac parte dintre cei care nu trasează o falie între poezie și proză. Asta te ajută să ai un sentiment de admirație față de scriitor indiferent de genul abordat mai ales că traversăm o vreme a literaturii de frontieră, care îmi place la fel de mult, dacă e scrisă cu talent. Criticul, la care faci referință, a spus literalmente că așteaptă din partea mea un roman, pentru că eu am publicat până în prezent două volume de proză scurtă. Am publicat sporadic nuvele și după apariția celor două cărți. În ce privește scrierea unui roman, lucrurile sunt mai complicate. Există în timpul de față o categorie întregă de romancieri, scriitori specializați exclusiv în roman. Romanul este o școală pe care trebuie să o treci pas cu pas și căreia trebuie să i te dedici. Aici e problema dacă ai timp, energie și răbdare, dacă nu ți le-ai format și cultivat la o vârstă când totul era mai accesibil. Dintr-un domeniu concurențial acerb, care este poezia, trebuie să intri în altul. Mircea Cărtărescu a abandonat poezia în favoarea prozei, în special a romanului. Dintr-un poet de succes a devenit un prozator de succes. Dar și una dintre excepțiile proiectate pe fundalul tulbure al literaturii române.

N.C.: *Treisprezece este un număr norocos uneori, deși pentru mulți poartă ghinion. Te invit să răspunzi la o întrebare pe care nu ți-am pus-o eu, un răspuns la o întrebare din interiorul tău.*

Gr.C.: Deși nu am amintiri nefaste legate de acest număr fatidic 13, dar, se vede, că el nu se dezmințe, întrucât nu găsesc nicio întrebare pe care aș putea să o formulez în contururi clare, finite. Întrebările pe care ți le pui singur nu sunt decât o bolboroseală, un clocot al magmei interioare, o agitație permanentă, căreia nu îi găsești nici răspuns în forme inteligibile, ci doar nelămurire.

N.C.: *Ce le propui spre lecturare cititorilor revistei Hyperion?*

Gr.C.: Propun câteva poeme dintr-un manuscris, care va constitui, sper, în curând substanța unui nou volum.

Grigore CHIPER

Secretul lui Polichinelle

Regret regret regret
că nu am timp să-i citesc pe Voltaire
pe Molière pe alții de până la ei
așa cum Renașterea
i-a redescoperit pe Homer pe Sappho pe alții
Să mă amuz de isprava lui Polichinelle
care a luat bobârnace și ciomegi
acționând conform cu modelul eroului avar
Regret regret regret
că a trecut avalanșa de cărți peste ei
așa cum vulcanul a spulberat Pompeii și Herculaneum

Vor trece ani
de la Candid
de la Polichinelle
de la alții
și ne vom plimba din nou printre ora-
șele curățate de rocă și cenușă
Viitorul e pentru toți la fel
doar o călătorie spre trecut
Regret regret regret

Într-un oraș recognoscibil

E o liniște îmbrăcată
într-o armură de metal
Un tanc situat
pe un pedestal invizibil
O venă tăiată
din care tot sângele s-a scurs în abator
Ziua se îngână cu noaptea
într-o intersecție
cu transportul oprit pe contrasens
Orașul pare amețit
după o sărbătoare amețitoare
În schimb billboard-urile
arată o veșnică primăvară
Monumentele revoluționare din epocă
întrețin vii amintirea și atmosfera
Am luat telefonul fără baterie
și am ieșit în strada pustie
să-mi exprim indignarea
sfidând culoarea roșie a semaforului stins

Pe un câmp

Am fost pe un câmp
și am cules maci de hârtie
Apoi ne-am așezat într-o barcă scufundată
Lasă-mă aici a zis
când eram atât de aproape unul de altul
ca în tabloul ăla din casa de cultură
Apoi a început să ningă mășcat
deși știam din prognoze

că fulgii se vor topi mâine
Într-adevăr mă iubești m-a întrebat
Se lăsase o liniște
și mă temeam ca lampionul aprins
să nu cadă pe câmpul cu iarbă uscată

Totul e înainte

Era în una dintre acele nopți
când nu dormi
ci te plimbi singur pe o potecă de-a lungul râului
situat bunăoară într-o pădure
Sari de pe malul abrupt
și înoți puțin în amonte
în apa semitransparentă ca un ser

E ca și cum ai fi după o boală
Te bucuri
căci în următorul episod
ești de acum la o nuntă
Un muzicant îmbrăcat în haine mexicane
cântă la chitară bineînțeleș că mariachi
Are obiceiul de a trece printre convivi
și de a le oferi microfonul
să spună o vorbă în acompaniamentul muzicii sale
Eu zic
totul e înainte

A doua zi mă simt celebru ca un gringo
Oamenii mă întâlnesc
ca și cum întrebându-mă ceva
Da totul
le răspund și visul continuă

Busola

Nu știi ce să fac cu gândurile
ciocnindu-se de alte gânduri
transformate în cuvinte
ciocnindu-se de alte cuvinte
În locul chipului tău văd mai multe
ca prin caleidoscopul decolorat

Dintre numeroasele limbi vorbite
o aleg pe cea a liniștii de după tăcere
a gesturilor confuze
a virtualității prefăcute încet în singurătate

Suntem stolul migrând hotărât
spre un pol sud sau un pol nord
ambele demagnetizate

Ești ușa prin care intru în tine
Sunt fereastra prin care zbori din mine
Cu var scriu pe alb
Cu alb scriu pe var

Aniversări: ADRIAN ALUI GHEORGHE – 60

„Scriitorul este fiul legitim al propriei opere“

NICOLAE CORLAT ÎN DIALOG CU ADRIAN ALUI GHEORGHE

„Sufăr ca un câine când termin de citit o carte bună: în primul rînd că se termină, în al doilea rînd că nu am scris-o eu“

Nicolae Corlat: Încep cu o impresie de lectură, de la o posibilă cronică, nescrisă încă: Citind romanul „Urma“, semnat de Adrian Alui Gheorghe, ai senzația locuirii unui teritoriu iluzoriu, în care omul a pus piciorul, dus acolo de iluzionistul care nu poate fi altul decît Creatorul. În cazul romanului, creatorul nu este același, văzut prin prisma șefilor închisorii – o închisoare sunt toți anii mei de mijloc, ar zice poetul –, creatorul din roman este partidul cu toate vorbele ce curg ca o apă vie, inundînd holurile închisorii mari și cărările scurte, dar întortocheate ale speranței celor rămași acolo; creatorul poate fi o bucată de piine din care poți lesne slobozi ascunse imagini în orizontul îngust al minții vremelnice, al celui ce știe sensul trecerii, dar nu vede decît punctul, din care nu va mai ieși viu niciodată. Creatorul lasă pași pe zăpadă, iată imaginea dominantă a întregii cărți. Albul poate simboliza puritatea, neatinsul, în plan fizic. În plan spiritual, urmele nu se mai materializează, autorul sugerează în episoade ce n-au parcă legătură cu cartea, alte urme, într-un spațiu care devine centru, punctul de sprinț al întregului univers, stăpînit pentru o noapte de iluzie.

De altfel, de-a lungul întregii cărți, firul care leagă începutul de sfîrșit este chiar iluzia. Care este secretul acestei cărți, cheia de pătrundere din abstract în realitate?

Adrian Alui Gheorghe: O întrebare cît un eseu, dragă Nicolae Corlat. De asta, am să încep și am să mă rezum de fapt, la finalul întrebării, și anume care este cheia de pătrundere din abstract în realitate ...?! E atît de simplu! Literatura, arta în general, atunci cînd este și inspirată, reia una din dramele esențiale ale omului: izgonirea din paradis. Ieșirea dintr-o poveste este complicată, provoacă traume ascultătorului. Eu, de exemplu, sufăr ca un câine când termin de citit o carte bună: în primul rînd că se termină, în al doilea rînd că nu am scris-o eu. De fapt, cititorul este co-autor la orice carte, o recrează citind-o. Nu există frumusețe literară în sine, există frumusețe literară împărtășită. Dacă Dumnezeu nu ar fi avut criza lui de orgoliu, după ce a făcut ditamai lumea, nu l-ar fi creat pe om. Așa însă, după ce a făcut toate, pămînt, cer, apă, flori, animale mari și mici, și-a dat seama de lipsa de sens a creației sale. Și l-a făcut pe om, care să admire toate acestea, să le ia în posesie, să le gestioneze, să le conștientizeze, să le cînte, să le descînte, să le apere, să le amplifice, să le dea viață. Căci asta face un cititor bun, dă viață unei cărți, unei scrieri, unei povești. Scriitorul fără cititor este ca Manole fără Ana ...! Manole s-a exprimat construind

catedrala, Ana s-a sacrificat ca această catedrală să existe. De asta, scriitorul propune o abstracțiune, cititorul dă sens acelei abstracțiuni purtînd-o în realitatea cea mai concretă. Cheia de pătrundere din abstract în realitate? Cheia asta e la cititor, el o manevrează, dacă îl nemulțumești încuie textul și aruncă cheia în bălării. Îmi plac poveștile simple și surprinzătoare, care seamănă cu viața. Sau cu ce ne imaginăm noi că e viața ...! „Urma“ este o poveste care mi-a venit brusc în minte, de nicăieri, în câteva săptămîni am scris-o și nu am mai schimbat nicio virgulă. Am avut noroc și de un redactor de carte de excepție, cu care am mai lucrat patru cărți după aceea, Mădălina Ghiu, care este, indiscutabil, „cititorul ideal“. Dacă Mădălina Ghiu dă „un verdict“, la prima lectură, atunci așa va fi destinul acelei cărți. În cazul „Urmei“ mi-a trimis, după lectură, un mesaj entuziasmant care dădea, practic, drumul abstracțiunii din textul meu în lume.

N.C.: *Cînd citești „Urma“ ai senzația că vezi imaginile, parcă vezi un film la care nu știi dacă trebuie să plîngi – ești într-o închisoare cruntă! -, sau să rîzi, fiindcă intriga e de un comic molipsitor. Te-ai gîndit la asta? Ai contactat vreun regizor?*

A.A.G.: Da, foarte mulți dintre criticii care au scris despre carte, dar și mulți cititori, au sesizat potențialul cinematografic „al poveștii“ din roman. Cine va risca să facă film, va cîștiga la... Cannes! Spun asta ca să provoc, poate ridică cineva, vreun regizor, mînușa. În schimb, un important regizor de teatru, Sabin Popescu din Timișoara, cel care a pus în scenă spectacole memorabile precum „Iov“ sau „Eminul meu iubit“, a realizat un scenariu după roman și l-a propus unui important teatru românesc. Mai departe nu e treaba mea, povestea „Urmei“ se scrie după reguli pe care nu le controlez.

N.C.: *Romanul „Urma“ nu se încadrează, nici dacă am vrea să forțăm puțin, în ceea ce am numi literatura carcerală, literatura scrisă în și despre temnițele comuniste, nu în cele de astăzi, care, prin grija guvernanților a avut doar rolul de a elibera înainte de termen „scriitorul“, bagatelizînd într-un fel chiar rolul închisorii moderne, ce seamănă mai mult cu un loc de odihnă. Literatura temnițelor s-a născut din prea multă durere, durerea neamului întreg, a cărui coloană vertebrală – intelectualitatea – a fost întemnițată și exterminată. Care sunt similitudinile cu ce se întimplă astăzi într-o închisoare mare, mai mare decît cea din timpul în care are loc acțiunea romanului, o închisoare universală?*

A.A.G.: Se zice că un singur lucru nu poate nici Dumnezeu, cel care le poate face pe toate: să facă nefăcute cele care s-au făcut. De asta, istoria recentă, cea din ultimile șapte decenii, nu mai poate fi îndreptată, modificată, aneantizată, ea trebuie pur și simplu înțeleasă. Dacă nu învățăm nimic din ea, nu e vina istoriei. Noi care am prins cîteva decenii bune de comunism, știm ce este acesta, mai facem ceva gesturi disperate să nu ne mai întoarcem acolo, din păcate e multă voieșie și lipsă de

discernămînt la generațiile mai noi. De fapt, nu e vina lor, e tot vina noastră: nu le-am predat istoria adevărată. Am ascuns-o, am neglijat-o, am falsificat-o adevărat. Am tabloidizat-o! Am fost recent la Rîmnîcu Sărat, la un colocviu pe teme ale „istoriei carcerale din epoca comunistă“ și am ajuns și la închisoarea de acolo, una dintre cele mai odioase din epocă. Cel care „avea grijă“ acolo ne-a spus plin de importanță că această închisoare este una deosebită, acolo a fost *comandant de penitenciar* chiar... Vișinescu! Ce răsturnare de situație! Deci nu e închisoarea în care a murit Mihalache, în care au pătimit Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, mulți alții, ci e „deosebită“ fiindcă acolo a fost șef călăul Vișinescu! Da, Vișinescu a fost plimbat prin buletinele de știri ale televiziunilor și a devenit vedetă! Despre ce istorie vorbim? Clasa politică, cea care a preluat în gestiune prezentul, viitorul dar mai ales trecutul nației noastre este iresponsabilă, atunci cînd nu vorbim de analfabetism funcțional, de prostie pe care a fost altoită, periculos, puterea. Te uiți la prim-ministrul României, la ministrul de la „educație“, la acei „popa prostu“ de la „economie“ și de la „agricultură“, la alte figuri care trăsesc de la o poștă a inadecvare pe post ca să nu spun prostie și ne dăm seama unde am ajuns. Tu vorbești de închisoarea universală, cea încărcată de metafizică, kafkiană, cînd noi suntem captivi într-o societate în care hoții fac legi care să-i apere de oamenii cinstiți...!? Orwell era un mic copil pe lîngă inițiativele și pe lîngă „unanimitatea“ din Parlamentul României atunci cînd e vorba de votat legi discreționare, împotriva justiției, împotriva... poporului! Oricît ar fi fost de nebun Orwell, nu ar fi putut să își imagineze reguli și legi prin care pușcărișii să iasă din închisoare pentru că scriu cărți ...! Că nu au intrat în închisoare scriitorii, nu, acolo au avut revelația...! Tîndem să devenim o monstruozitate în societatea contemporană europeană. Bulă nu mai e un personaj de banc, Bulă a fost pus să ne creioneze parcursul în Europa de azi. E trist, e rușinos, e dramatic.

„Cîtă ficțiune e în realitate...? Uite, eroii din Laika, după ce au fost aruncați din ospiciu în societate, la revoluție, îi regăsim acum în politică, ne fac legi, ne creionează viitorul“

N.C.: *În romanul „Luna Zadar“, eroul cărții urmează odiseea unei căutări ce pare fără sfîrșit. Un cerc, asemănător oarecum celui din „Urma“, numai că aici granițele sunt mult mai largi și de altă natură, mai puțin materiale. Cîtă realitate și cîtă ficțiune adunăm într-o carte, știind preocuparea ta din mai toți anii de cînd te cunosc, de a pătrunde cît mai adînc interiorul sufletului și nu suprafețele viscerale ale realității imediate?*

A.A.G: Am mai spus-o, toate cărțile, toate scrierile sunt autoreferențiale, autobiografice. Nu poți scrie decât ceea ce poți exprima, iar ceea ce poți exprima este ceea ce poți trăi. Eu sunt, într-un fel, toate personajele din „Luna Zadar“, o carte pe care am scris-o cu sufletul la gură, eram eu curios, incitat, de la zi la zi, de la noapte la noapte, de la pagină la pagină, să văd unde mă duc personajele. În momentul în care am scris cartea, am trăit-o, în felul acesta a devenit ... biografie. Am fost la Belgrad cu un an înainte de a scrie cartea, pe care atunci nici măcar nu o aveam în minte, împreună cu Răzvan Voncu. Îi datorez, de altfel, lui Răzvan Voncu „inițierea“ în ceea ce înseamnă Belgradul văzut, dar mai ales cel nevăzut, înțelegerea sufletului unui neam, cel sîrb, care nu acceptă cu indiferență sau cu fatalism istoria. O modifică, o supune. Hai să fac și niște dezvăluiri în premieră...! Răzvan Voncu știe sîrbește la perfecție, cunoaște Belgradul ca un ghid născut acolo și, mai mult, a publicat în limba sîrbă câteva cărți de ... poezie! Am văzut cărțile la sediul Uniunii Scriitorilor din Serbia. Nu am cerut voie lui Răzvan să spun, dar odată și odată tot o să se afle! Oricum, ediția a doua a romanului îi va fi dedicată, fără el la acel moment aș fi văzut Belgradul, dar nu aș fi înțeles nimic. O altă secvență importantă a romanului „Luna Zadar“ se desfășoară la Stockholm. Da, am fost acolo în 1995. Descrierile din Stockholm sunt după niște sumare notații de atunci. Hotelul la care stă personajul Albert este Kom Hotel, în care am locuit. Și povestea cu „casa-muzeu“ Ibsen este reluată din însemnările mele de atunci. Și plimbarea noaptea pe străzile din Stockholm, pînă la ziuă, cu un norvegian, Vidar, vorbind despre comunism, literatură universală, România, handbal, muzică și ... vin a fost pentru mine memorabilă. Am scris și povestea lui Vidar între timp, care este una senzațională. Întîlnirea noastră din acea noapte i-a schimbat, nu exagerez!, vikingului Vidar ... destinul. O variantă prescurtată a poveștii lui Vidar am publicat-o în revista „Argeș“, anul trecut. De asta conchid: orice ficțiune este, în cea mai mare proporție, felie consistentă de realitate. Sau ficțiunea anunță realitatea, o prefigurează. Oricum, scriitorul este fiul legitim al propriei opere, este cel mai palpabil rezultat al panopliei de ficțiuni dintr-o operă.

N.C.: Romanul „Laika“, apărut imediat după „Urma“, în 2014, ți-a adus și Premiul Uniunii Scriitorilor din România. De ce crezi că a convins cartea ta cel mai exigent juriu, cel profesional, ca să ia acest premiu? Ce înseamnă un premiu pentru scriitorul de azi?

A.A.G: E o carte care se susține și rezistă la orice lectură, de asta cred că a luat premiul Uniunii Scriitorilor. Nu o spun eu, ca autor care își apără subiectiv opera, au spus-o toți cei care au scris despre ea, în presă, în spațiul public. Dacă intri pe internet, sunt și câteva filmele de prezentare entuziaste semnate de Dan C. Mihăilescu, de Radu Paraschivescu, la radio a vorbit despre carte Ana Blandiana. Cartea e de o actualitate dureroasă,

e vorba de Revoluția Română la un spital de nebuni, cu tot umorul pe care îl implică o asemenea situație, cu glisarea seriosului pe un suport epic dramatic, cum e în fiecare ospiciu. Rezultatul este, paradoxal, unul comic. Numai că am impresia că eroii din „Laika“, după ce au fost aruncați din ospiciu în societate, la revoluție, îi regăsim acum, de ce nu?, în politică, ne fac legi, ne creionează viitorul. Îmi sugera cineva să scriu o parte a doua la „Laika“. E posibil ...! Am participat activ la Revoluție, de asta nu mi-a fost greu să îi redau spiritul. Recomand și „Laika“ celor care au nevoie de scenariii de film. Mergem și cu acesta la Cannes ...! Glumesc, e doar o provocare. Sau o altă mănășă aruncată?

N.C.: *Faci parte dintr-o generație cu prozatori europeni foarte importanți, unii născuți chiar în același an cu tine, mă gândesc aici la Alessandro Baricco, dar și la Eric-Emmanuel Schmitt, Andrei Makine sau mai tînărul Evgheni Vodolazkin. Unii dintre ei au publicat deja cărți vîndute în tiraje importante, cărți traduse în mai multe limbi, devenite într-un timp foarte scurt importante, luate în seamă de critici, unele considerate deja capodopere ale literaturii universale. Care este locul prozatorului Adrian Alui Gheorghe în contextual literaturii europene de astăzi?*

A.A.G: Din păcate literatura română de azi e cam nicăieri în Europa mare, rămînem mai departe o insulă (în derivă?) într-o societate, cea europeană, care te invită la competiție, dar nu te trage de mîneacă dacă nu o faci. Tu ca scriitor ești neputincios în fața unei piețe de carte uriașă, cea europeană, dar aici ar trebui să intervină politicile culturale ale statului roman, prin instituțiile sale abilitate. Nu o face nimeni. Avem cinci milioane de români, după statistici, plecați în Europa după revoluție. Cum ajunge cultura română la ei? Nu cumva, prin impasibilitate, prin prostia instituțională, îi condamnăm definitiv la ... desțărare? Nu există programe ale Ministerului Culturii de sprijinire a literaturii române actuale, de achiziție de carte de la editurile credibile, care mai girează valoarea. Unde este scriitorul român în Europa de azi? Nicăieri. Bine, sunt niște cazuri izolate, Cărtărescu, Vișniec, Norman Manea, alții cîțiva, dar nu sunt un fenomen de impunere a unei culturi, e prea puțin. Am apărut în antologii, în reviste din Vest, dar e prea puțin. Mi-a apărut anul trecut romanul „Laika“ în Macedonia, la cea mai importantă editură de acolo, un lucru onorabil, de confort mental pentru un scriitor. Dar e prea puțin. Unde mă situez eu în Europa? Îți propun un sofism: Dacă România e în Europa, dacă eu sunt în România, atunci eu sunt în Europa. Ne mîngîie asta?

„Noi cică rîdem de proștii din politică, cînd de fapt ei rîd de noi toată ziuă“

N.C.: *Cărțile tale, mă refer la cărțile de proză, publicate la edituri importante, au avut un succes imediat, chiar*

într-o țară în care cartea se vinde foarte greu, România fiind acum țara cu cele mai puține cărți pe cap de locuitor vândute într-un an, raportat la vânzările de carte din celelalte țări europene. Care este rețeta unei cărți de succes? Există o astfel de rețetă?

A.A.G: E dificil de tradus termenul de „succes“ pe o piață de carte amorțită. În România de azi poți să scrii și „Un veac de singurătate ...“, că tot nu ar mișca nimic pe piața noastră tot mai aculturală. Dacă ai fi Dostoievski și ai (re-)scrie „Idiotul“, e posibil să ai ceva succes, eventualii cumpărători ar crede că e vorba despre cineva din politica dîmbovițeană și ar cumpăra-o „ca să rîdă“. Că noi, cîcî rîdem de proștii din politică, cînd de fapt ei rîd de noi toată ziua, cînd își încasează banii de pe sinecure, cînd ne negociază viitorul. Ei, dar dacă s-ar expune în librării cărțile „de închisoare“ ale unor Borcea, Becali sau a altuia din aceeași categorie, sunt convins că ar bate decisiv la vânzări pe oricare prozator român de azi. Pentru că nu valoarea vinde, în 90 la sută dintre cazuri, cartea, ci reclama, scandalul, mizeria morală chiar din jurul ei. Dacă ar scrie cineva povestea Elodiei și a lui Cioacă, cred că ar da lovitura. Gata, vînd pontul, cine îl preia? O carte cu titlul *Elodia* ar stîrni pofta de can-can prost, un fel de parizer din carton agrementat cu usturoi și gelatină și i-ar face să saliveze pe toți cei care au compătimit cu Elodia și Cioacă vreme de doi, trei ani la televiziunea lui Dan Diaconescu-Tomberon...! După baia de insanități făcută de nația noastră la televiziunile de noapte, e greu să mai convingi pe cei care au simțit căldura mizeriei că existența umană are și altfel de înălțimi. Da, am avut tiraje bunicile la cărțile mele de la Polirom, dar prea puțin pentru investiția de suflet dintr-o carte. Recunosc, scriitorul român este respectat, după normele din România, de această editură providențială pentru literatura română actuală. E singura care are colecție definită de proză românească contemporană, baza unei literaturi de altfel, după părerea criticilor și a sociologilor literari.

N.C.: *Într-o povestire, în cea mai recentă carte a ta – **Zugzwang sau Strada cu o singură ieșire** –, un critic literar foarte respectat și temut, unul care nu făcea rabat de la valoare, a fost răpit de către autorii mediocri, pe care îi desființase în cronicile sale, este închis între ziduri de hîrtie construite din cărțile lor mediocre și este constrîns să-și schimbe discursul în unul „poetically correct“. Asemănarea cu ce se întamplă astăzi nu numai în societatea românească, ci și în cea europeană, în care nonvalorile, „minoritatea-majoritatea“ acestora devine dominantă, nu pare a fi întîmplătoare.*

A.A.G: Da, proza mea „Zidul de hîrtie“ este o replică la fenomenul autorlîcului din societatea de azi, unul agresiv care tinde să ia fața literaturii valoroase. E ca și cum la echipa națională de fotbal ai lua jucători care chinuie mingea printre blocuri, în week-end sau în concediu, cu justificarea că și ei „bat mingea“, deci sunt fotbaliști. De ce să îi discriminăm, să nu le dăm șansa să

fie recunoscuți ca fotbaliști? Eventual punem un selecționer dintre ei, care „să le facă dreptate“. Așa e și în literatura de azi, nu mai continui. În povestirea cu pricina, fragmentele ilustrative sunt din cărți în circulație, din categoria pomenită. Mizez pe faptul că autorii fragmentelor ilustrative din povestirea mea nu citesc mai nimic, sau se citesc doar ei între ei, așa că nu vor avea reacție, nu se vor supăra pe mine.

N.C.: *Un timp te-ai ocupat de editarea și publicarea manuscriselor regretatului Aurel Dumitrașcu. Spuneai atunci, în cadrul unei prezentări, că Aurel scrie mai mult ca noi. Mai scrie și acum Aurel Dumitrașcu?*

A.A.G: Paradoxal, da. Am pregătit pentru tipar lucrarea de licență, un triptic exegetic despre Virgil Mazilescu, Daniel Turcea și Vasile Vlad. E interesantă o lectură a unui optzecist, în anii 90, la cărțile unor poeți importanți din perioada anterioară. E un model nu de lectură, de fapt, ci de asimilare, de ... admirație. Pregătesc, pe îndelete, un volum de inedite, lucruri „proaspete“ deci. Jurnalul, „Carnete maro“, perioada 1983-1990, ediție definitivă, va apărea la „Cartea Românească“ în această toamnă, preluat de prietenul nostru Călin Vlasie. Dacă numeri cărțile de poezie ale lui Aurel, apărute postum, cred că „a publicat“ mai multe decît am adunat eu în bibliografia mea. În genere am mers pe varianta ca la fiecare carte a mea să selectez și să scot și una din manuscrisele rămase de la el. Și am încercat să nu fac rabat de la calitate, nu am vrut ca de dragul publicării unei cantități de manuscrise să îi parazitez partea valabilă, de calitate. Voi lăsa și istoricilor literari ceva de treabă, dacă vom mai avea așa ceva.

„De multe ori doi oameni se îmbrățișează doar ca să își imobilizeze unul altuia brațele. Iar cei din jur spun: o, cîtă iubire...!“

N.C.: *O lansare de carte, cu ani în urmă, la Botoșani, a adunat peste 500 de persoane, fără ca vreunul dintre autori, tu și părintele Iustin Pîrvu, să fi fost prezenți. **Despre Iubire, Dragoste, Milă și Credință – daruri duhovnicești** –, convorbirile cu părintele Iustin sunt și astăzi cuvinte de căpătîi pentru mulți oameni. Cum era părintele Iustin, pe care l-ai intervievat în mai multe rînduri, ai convorbit cu el și ne-ai adus și nouă miera gîndului său, în cîteva cărți?*

A.A.G: Un mare duhovnic, un om care a fost sub istorie, dar care nu a fost îngenuncheat. Dar, vorba lui, „... noi, cei care am rămas în viață, nu avem mai multe merite decît cei care au pierit acolo, în închisorile comuniste, Dumnezeu ne-a dat o șansă doar. În planul lui Dumnezeu noi trebuie să depunem mărturie, să ținem vie memoria celor care au căzut“. Da, spunem adesea „mare duhovnic“, numai că expresia trebuie tradusă, altfel poate părea goală de conținut. În preajma unui mare duhovnic te

liniștești și te neliniștești în același timp, capeți răspunsuri la întrebări nepuse, te trezești cu întrebări care îți răscolesc cu subtilitate sufletul. Pe un mare duhovnic nu îl vezi neapărat într-o măreție de vreun fel, numai că în preajma lui ajungi la introspecție și te vezi pe tine însuși. Omul fuge de sine însuși toată viața, se ascunde de sine, îi e rușine de sine pentru toate căderile de peste zi și de peste viață, numai în preajma unui duhovnic se reîntâlnește cu sine însuși, reîntâlnirea devine suportabilă. În preajma unui mare duhovnic nu contează câte diplome ai, câte biblioteci ai citit, acolo sufletul pare să se scuture de zgura adunată în timp, devine sprinten. Avem suflete grele, dragă Nicolae Corlat, înghesuim în ele de toate ca într-un depozit, ca într-o magazie cu lucruri puse la învechit, de asta am uitat starea inițială de ... zbor. În preajma unui duhovnic, dacă nu ne eliberăm de toate vechiturile din suflet, măcar îl scuturăm și tot ne eliberăm de ceva, mult sau puțin, asta în funcție de cât suntem dispuși să cedăm.

N.C.: *Ce ne poate spune un scriitor la 60 de ani despre prietenii literare? Au stimulat acestea în vreun fel scriitura ta, au avut influență asupra scrierilor tale?*

A.A.G.: Literatura, arta în genere, este teritoriul în care prietenii au suportul operei. Mi l-am simțit brusc prieten pe viață pe Baudelaire, când am citit poemele în proză, la fel pe Kafka, atunci când i-am înțeles disperarea, pe Borges când l-am văzut orbecăind prin universul interior sau pe Dostoievski, atunci când am comunicat cu el prin „Frații Karamazov“. Romanul epistolar „Frig“, corespondența încrucișată cu Aurel Dumitrașcu, spune ceva despre ce am înțeles eu, instinctiv, că înseamnă prietenie literară, cât de importantă e la început de drum, când toate mizele sunt posibile, când promisiunea drumului e mai tentantă decât ținta. Ca o constatare personală, care trebuie însă verificată de fiecare individ în parte, e că omul din lumea de azi se iubește prea mult pe sine, ca să mai aibă generozitatea și puterea să-l iubească pe cel de alături. Or, prietenia e, în primul rând, iubire. Iar prietenia literară se bazează pe admirația celui alt, pe când invidia, care acționează distructiv și autodistructiv, e doza de otrăvă pe care o îngurgitează, picătură cu picătură, cel care este dominat de ea. Într-un poem mai vechi spun că de prea multe ori doi oameni se îmbrățișează doar ca să își imobilizeze unul altuia brațele, ca să nu se poată strînge de gît...! Iar cei din jur spun: o, câtă iubire...! Sunt situații și situații.

N.C.: *Ce ne prezice scriitorul Adrian Alui Gheorghe despre viitor, dacă ar fi ca el să scrie o carte după care să ne ghidăm în următorii ani?*

A.A.G.: Ciudată și tentantă, în același timp, întrebarea...! La cât de alandala merg vremurile, orice previziune este valabilă. Și vorba lui Cioran, simplificată, pe lumea asta numai pesimiștii au dreptate, atunci când e vorba de previziuni. Oamenii au prea multe griji, multe reale, multe inventate, în esență cei mai mulți nu pot dormi datorită griji pentru bani. Că banul a devenit monedă

de schimb chiar și pentru suflete. Dar ca să dormi nu ai nevoie de bani, e un adevăr ușor de demonstrat. Nici ca să admiri o floare, un munte, o apă curgătoare. Nici ca să te scufunzi într-o carte. Poate că aș scrie o carte despre seninătatea pierdută a omului și încercarea de a o recîștiga. Sau aș scrie o carte despre tentativa de întoarcere a omului în peșteri cu constatarea amară că sunt prea puține peșteri. Un personaj în această carte ar putea fi chiar Dumnezeu care s-ar opri din mișcarea amplă de pe orbita Universului, ar lua planeta Pământ în palmă și ar spune amuzat: Ia să vedem ce avem noi aici...!?

N.C.: *Lasă, la final, câteva dintre poemele tale de ultima oră, scrise în anul 60 al vieții tale. Chiar aș fi vrut să te întreb dacă prozatorul mai lasă timp și loc poetului, dar renunț în favoarea poeziei pur și simplu.*

A.A.G.: Cu plăcere.

Adrian ALUI GHEORGHE

Poemul exorcist

Inima secretă detergenți
pielea secretă detergenți
creierul secretă detergenți
trăim într-o lume curată, curată
în care mizerabil este doar...
(treceți un nume, dintre cele pe care
le cunoașteți, care credeți
că vă vine bine)

Soarele face curat pe cer
roua spală creierele privighetorilor din parcuri
ploaia șterge drumurile care nu duc nicăieri
singurul care murdărește toate lucrurile din jur
și o face cu multă determinare
și o face cu ură
și care ne enervează pe toți cu proasta lui creștere
este doar...
(treceți un nume, dintre cele pe care
le cunoașteți, care credeți
că vă vine bine)

Cînd scriu de fapt spal cuvintele
de mizeriile în care sunt atrase
în discuțiile zilnice
silnice
de asta, continuu,
inima secretă detergenți
ochiul secretă detergenți
sufletul șterge de îndoială
toate subînțelesurile din cuvinte
dar vine nemernicul
dar vine creatura odioasă
dar vine pramatia fără scrupule
și face praf toată munca noastră
de zi și de noapte

și își șterge picioarele
de sufletele noastre
încît îți vine să îi pui pistolul la tîmplă
și să îl întrebi: pînă cînd, nefericitele,
porcule, vei abuza
de răbdarea noastră...?
(*treceți un nume, dintre cele pe care
le cunoașteți, care credeți
că vă vine bine*).

Cu fiecare fereastră

Cu fiecare poem pe care îl scriu
îmi exprim nedumerirea că mă găsesc pe pămînt;

din ce cauză?

cui îi servesc drept momeală?

caut ceva prin gunoiul stelar?

poate că am uitat calea de întoarcere acasă,
în vreo noapte
în care cu dragostea lor
doi oameni au mișcat luna
din dreptul ferestrei

poate că a fost o neînțelegere între
două orizonturi?

poate că am vrut doar să întreb un meteorit
care e calea cea mai scurtă
dintre două amiezi?

mulți zic că a fost o lașitate a eternității
cînd am făcut din viață un semn
în cartea de nisip

am întrebat un melc de grădină
care se chinuia
să încalce pe o frunză:
tu al cărui spion ești?
ce univers s-a decis să te nască?
dacă nu te strivesc timpul trece
dacă te strivesc timpul trece.
de asta nu mi-e clar
dacă întîlnirea noastră de azi are ceva providențial...

(*cu fiecare fereastră pe care o deschid
îmi exprim nedumerirea că
mă găsesc pe pămînt*)

Blues

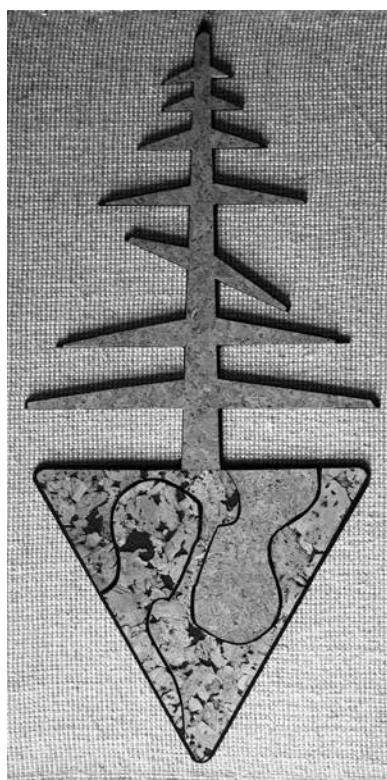
Nu mă mai miră nimic
din ce se întîmplă în viața
de zi cu zi
politicile strîmbe
și fără de rostul artei
în spațiul public

după ce azi am văzut
cîteva privighetori
ciugulind
resturi
din tomberon.

Blues

Mi-au murit mulți prieteni.
Deși au murit, unii continuă să trăiască.
Paradoxală e viața, paradoxală e moartea.
Unii mă mai sună uneori, deși sunt morți.
Alții nu mă sună, deși par vii.
Viața morților e plină de stupizenii;
Moartea viilor e un decont pentru cei care trăiesc
în deșert. Unul dintre morți mi-a telefonat
ca să îmi explice că s-a obișnuit cu moartea în viață
încît mă urăște pentru că am rămas viu.
Închid telefonul, trag perdeaua.

Botoșani – Piatra Neamț, 1-3 august, 2018

Lucrare plastică de Gelu Costea

Proza lui Adrian Alui Gheorghe sau drumul de la context la text

După ce a publicat câteva romane la Editura „Cartea Românească – Polirom”, aici fiind vorba de „Laika” (2014), „Urma” (2013) și „Luna Zadar” (2016), Adrian Alui Gheorghe revine în actualitatea literară cu o nouă carte, de data asta una de „proze scurte, medii și lungi” care are un titlu exotic: „Zugzwang sau Strada cu o singură ieșire” (Editura Polirom, 2018). Cariera de romancier și de prozator a celui care s-a consacrat inițial ca poet este una plină de succese. E de ajuns dacă spunem că romanul „Laika” a primit premiul Uniunii Scriitorilor în 2015 și a fost tradus în Macedonia în 2017, că „Urma” a fost lansată la Târgul de Carte de la Frankfurt în 2014 iar „Luna Zadar” a fost lansată la Târgul de Carte de la Ierusalim, în 2017 și a primit Premiul Național de Proză „Liviu Rebreanu”. Acestor merite li se adaugă și o critică literară absolut favorabilă, în mai toate revistele de cultură de azi, ușor de accesat pe internet de altfel, plus faptul că „Urma” și „Laika” au devenit scenarii de teatru și film, apărute în revistele literare din anii trecuți. (sursa informațiilor: de pe internet)

Dacă romanele au teme care intră în relație cu istoria recentă, speculând subiecte la îndemână, cartea nouă „Zugzwang sau Strada cu o singură ieșire” e o carte care fuge realmente de istoria imediată, o respinge chiar. Constantin Noica vorbea de text și context și împărțea literatura în cea „de context” și cea „de text”. Literatura „de context” este cea cu teme oarecum la modă, care vin în întâmpinarea orizontului de așteptare al cititorului, cu o epică anecdotică previzibilă, pe când literatura „de text” este cea care este sută la sută literatură, indiferent de așteptarea cititorului și care mizează mai mult pe parabolă, pe metaforă, pe alte mijloace specific literare. Cam asta face Adrian Alui Gheorghe în această carte de proză scurtă, „face literatură” în cel mai bun sens al cuvântului, provocându-l pe cititor, părăsind teritoriul „contextului”.

Prozele din această carte au o unitate stilistică și de tensiune a textului care conferă cărții unitate, povestirile au mize memorabile, tonul este unul în care oralitatea primează, de aici și „credibilitatea” fiecărei povești. Prezentarea oferită de editură, în promovarea cărții, este succintă și sintetizează foarte bine spectacolul epic, de asta am să reiau din ea. „Adrian Alui Gheorghe scrie, în povestirile de față, împotriva realității imediate, pe care o tiranizează prin imaginație și literaturizare. Un individ transformă un oraș într-o imensă tablă de șah, lumea este împărțită în regi, regine, nebuni, cai, pioni, o competiție absurdă macină destinele tuturor. Un scriitor dispăre din mediul său, atras de mirajul lumii, de chemarea iubirii, a „tinereții fără bătrânețe”. Când se întoarce, după mai bine de patruzeci de ani, descoperă că misterul dispariției sale îl propulsase între clasicii literaturii din lumea pe care o abandonase. Ce urmează ține de uman, de prea uman. Un individ primește moștenire o bibliotecă, o „casă a vântului”, care îl ia captiv, îl ficționalizează. Un critic literar este răpit de către autorii mediocri pe care îi desființează și este determinat, într-un text de un comic aparte, să își schimbe discursul critic

pentru a deveni poeticly correct. Un prunc se naște cu darul de a înfuleca și a secătui de viață tot ce iubește, altul are darul de a înfrâna foamea celor din jur numai prin simpla rostire a numelui. Fiecare nume este o poveste, demonstrează Adrian Alui Gheorghe, autor care debordează de imaginație, fiecare ființă are o rădăcină fantastică, pe care autorul o zgâlțâie cu vigoare într-o cavalcadă de situații limită, paradoxale, cinice uneori, deși totdeauna pline de afecțiune, umor și lirism. Adrian Alui Gheorghe scrie, în epoca internetului, despre suflet, despre iubire, despre licorne chiar, într-un mod care nu sună demodat.”

„Bărbați de pradă” este una din prozele de rezistență ale volumului, putem face o legătură aici cu tema doctoratului susținut în anul 2004 de autor. Mottoul, care este unul din basmul „Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte”, îți oferă, de fapt, o cheie de lectură. Povestirea reia traseul și morala personajului din acest basm celebru. Personajul este un scriitor, Toma Penescu (corespondentul lui Făt Frumos, fiul care se naște greu și total indecis), care publică mai multe cărți, fără un rezultat notabil la public și la presa literară. Dar îndrăgostindu-se de o dansatoare de pe un vas de croazieră, își vinde la repezeală casa moștenită și plătește cu banii luați un bilet de acces la croaziera în care plecase, ca dansatoare, iubita Valentina. Numai că patronii vasului pe care evolua dansatoarea Valentina sunt agasați de iubirea nebună a scriitorului și îl abandonează pe o insulă din zona Indoneziei. Dispariția sa misterioasă stârnește interesul publicului, șourile televiziunilor pe această temă atrag atenția și asupra operei sale care este citită, comentată, tradusă. În lipsă autorul devine celebru. În același timp, vreme de 40 de ani, Toma Penescu trăiește pe o insulă, i se nasc pruncii, aceștia cresc, pleacă în lume. Ca și în basmul „Tinerete fără bătrânețe...” omul eșuat pe insula fericiților are revelația reamintirii, i se face dor de casa și locul copilăriei și tinereții și se decide să se întoarcă doar pentru câteva zile. Întoarcerea nu este una simplă, omul fusese uitat în lumea lui, dispăruseră și martorii, numai scriitorul ajunsese celebru, explicabil sau inexplicabil. În orașelul lui descoperă că i se ridicaseră statui, că i dedicaseră parcuri, că are o casă memorială. Este uluit. Când face imprudența să își declare identitatea, face gafa vieții lui. Este hăituit, contestat, este atras în aceleași smârcuri ale presei. Ca și la Făt Frumos din „Tinerete fără bătrânețe...” sfârșitul, moartea, încoronează opera.

„Casa vântului” este povestea relației dintre carne și carte, o tulburătoare parabolă a Bibliotecii devoratoare. „Zidul de hârtie” este o povestire despre asediul mediocrității din lumea literară dar și a mediocrității în general.

Prozele din „Zugzwang sau Strada cu o singură ieșire” se citesc cu sufletul la gură, fiecare personaj își trăiește „excepționalitatea” sa pe care o transferă și cititorului. Adrian Alui Gheorghe evoluează cu măiestrie pe spații mici, așa cum a făcut-o și în roman.

Adrian ALUI GHEORGHE s-a născut la 6 iulie 1958, în loc. Grumăzești, jud. Neamț. Absolvent al facultății de filologie din cadrul Universității „Al.I.Cuza” din Iași, specializarea Română – Limba latină cu licența în anul 1986, cu teza „Paradigma erosului în poezia lui Ovidius”. Doctor în Filologie din anul 2004 cu teza „Tinerete fără bătrînețe și sentimentul tragic al timpului” (Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași).

Este membru al **Uniunii Scriitorilor din România** din anul 1990 și membru în **Consiliul de Conducere alUSR** în perioada 1996 – 2008. Este membru al **PEN Clubului Român** din anul 1990 și **vicepreședinte al PEN Clubului Român** în perioada 2014 – 2016. Co-fondator din anul 1990 și director al revistei de cultură „**Antiteze**” în perioada 1996 – 2007. Fondator și director al revistei de cultură, arte, atitudini „**Conta**”, aflată sub egida USR, din anul 2010 și pînă în prezent

Premii și distincții:

Premiul Uniunii Scriitorilor din România, pentru anul 2001, pentru volumul de poezie „**Îngerul căzut, și în anul 2014**, pentru romanul „**Laika**”; **Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România** pentru volumele: „**Cîntece de îngropat pe cei vii**” (1993), „**Titanic șvaițer. Momente și schițe**” (1994), „**Complicitate**” (1998), „**Goliath**” (1999), „**România pe înțelesul tuturor**” (2004), **pentru îngrijirea ediției „Carnete maro” (volumele I-IV) de Aurel Dumitrașcu** (2006), pentru volumul de poezie „**Paznicul ploii**” (2010), pentru romanul „**Urma**” (2014); **Premiul filialei Iași a USR pentru întreaga activitate**, în anul 2013. **Meritul Cultural în grad de Cavaler**, grad A, în anul 2000 și **Meritul Cultural în grad de Ofițer**, grad A, în anul 2010, conferite de Președinția României. **Cetățean de onoare al municipiului Piatra Neamț** din anul 2005. Premiul „Hyperion” acordat de Ministerul Culturii și Revista Hyperion, Botoșani/Ipotești, 2002; Premiul Festivalului de literatură româno-canadian „Ronald Gasparic” (Iași, 2008); Premiul Național de Poezie „Poesis”, Satu Mare, octombrie, 2008; Premiul „Balcanica” al poezilor din Balcani, Brăila, 2010; Premiul pentru Poezie al Revistei *Convorbiri literare* (2000); Premiul Revistei *Ateneu*, pentru poezie (2000); Premiul Salonului Internațional de Carte de la Oradea (1999); Premiul Asociației Scriitorilor Bucovineni (1998); Premiul *Nichita Stănescu* al Serilor de Poezie de la Desești – Maramureș, pentru volumele *Intimitatea absenței* (1992) și *Îngerul căzut* (2001); Marele premiu *Liviu Rebreanu* pentru proză, Bistrița, 2017.

Participări internaționale (selectiv):

În anul 2012, la propunerea Uniunii Scriitorilor din România, participă la Congresul Scriitorilor Francofoni de la Alger, reprezentînd România, unde susține o conferință cu tema „Autoficțiunea literară”; participă la târgurile internaționale de carte de la Frankfurt (2013), Belgrad (2015) și de la Ierusalim (2017). Opera sa, poezie și proză, a fost tradusă în volume de autor și antologii în limbile germană, franceză, rusă, engleză, sîrbă, slovacă, cehă, spaniolă, arabă, suedeză, macedoneană, maghiară, italiană, turcă etc.

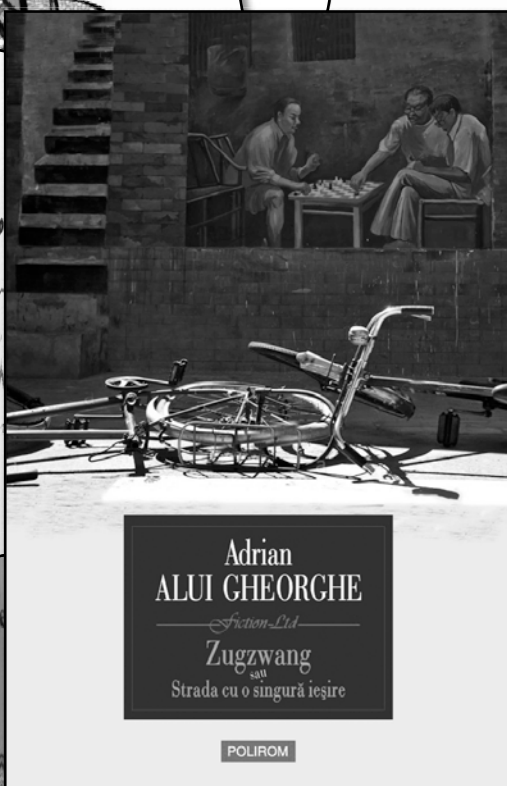
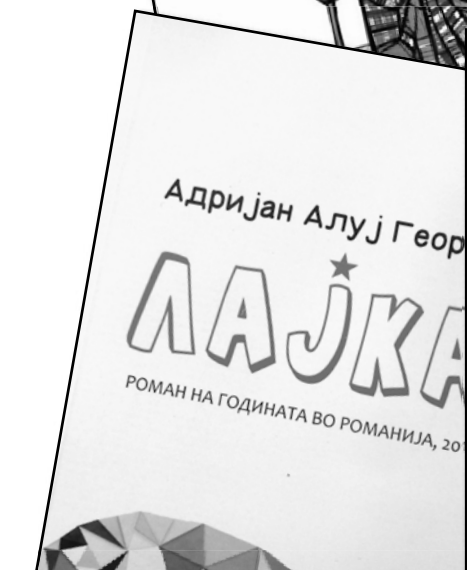
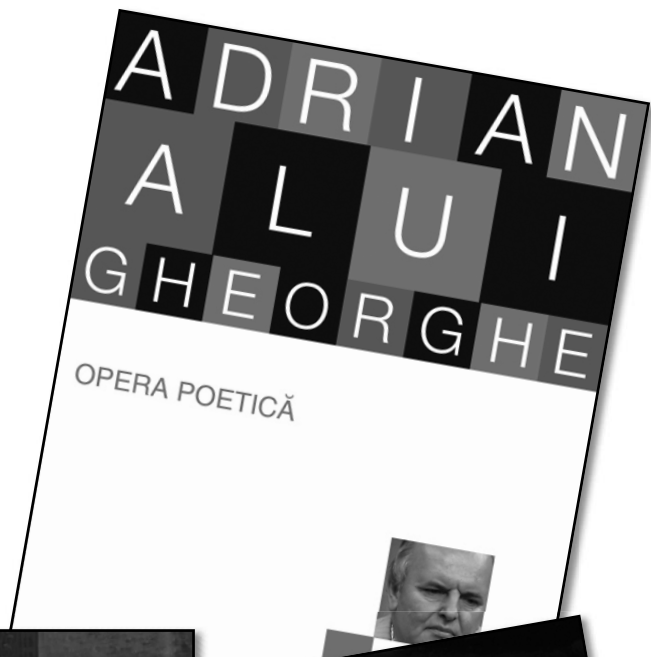
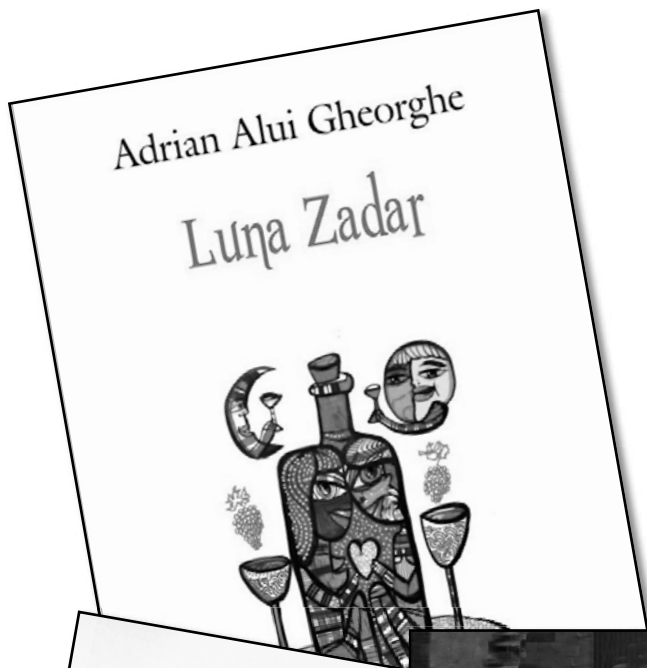
Opera:

Ceremonii insidioase (Junimea, Iași, 1985); **Poeme în alb-negru** (Junimea, Iași, 1987); **Intimitatea absenței** (Junimea, 1992); **Cîntece de îngropat pe cei vii** (Panteon, 1993); **Fratele meu, străinul** (Timpul, Iași, 1995); **Titanic șvaițer. Momente și schițe** (Timpul, Iași, 1997); **Supraviețuitorul și alte poeme** (Axa, Botoșani, 1997); **Complicitate** (Libra, București, 1998); **Goliath** (proză scurtă; Libra, București, 1999); **Îngerul căzut** (Timpul, Iași, 2001; ediția a II-a în 2003); **Bătrânul și Marta**. Un roman și câteva povestiri

(Cronica, Iași, 2002; ediția a II-a, Paralela 45, București, 2005); **România pe înțelesul tuturor** (Conta, Piatra-Neamț, 2003); **Gloria milei** (Cartea Românească, București, 2003); **Ce rost are să trăiești în România tranziției?** (Compania, București, 2004 eseu social-politic); **Podul** (Axa, Botoșani, 2004, teatru); **Tinerete fără bătrînețe și sentimentul tragic al timpului** (eseu, Conta, 2004; ediția a II-a TipoMoldova, Iași, 2012); **Poezii alese**, antologie (Conta, 2006); **O dramă la vînătoare** (antologie, Paralela 45, 2008); **Frig**, roman epistolar, în colaborare cu Aurel Dumitrașcu (Conta, 2008; ediția a II-a 2014, Charmides); **Iadul etic, iadul estetic** (Timpul, 2008, conferințe, studii, eseuri); **Paznicul ploii** (Limes, Cluj-Napoca, 2010); **Cucuta**, antologie de poezie (TipoMoldova, Iași, 2011); **Contribuții la estetica umbrei** (Tracus Arte, București 2012; eseuri, dialoguri, conferințe); **Urma**, roman (Cartea Românească, București, 2013); **Laika**, roman (Cartea Românească, București, 2014); **Luna Zadar**, roman (Cartea Românească, București, 2016); **Opera poetică** (Paralela 45, Pitești, 2016; Cartea Românească, 2017); **Cită viață, atită literatură**, interviuri (Junimea, 2016); **Supraviețuiri în Post/Moralia**. Convorbiri cu Magda Ursache (Editura Eikon, 2018); **Zugzwang sau Strada cu o singură ieșire** (Polirom, 2018)

Ediții îngrijite:

Îngrijitor al operei postume a scriitorului **Aurel Dumitrașcu** (1955 – 1990): volumele de poezie „**Mesagerul**”, Editura „Canova”- 1992; „**Tratatul de eretică**”, Editura „Timpul”, 1995; „**Mesagerul – opera poetică**”, Editura „Timpul”, 1997; „**Fiara melancolică**”, Editura „Axa”, 1998; „**Scene din viața poemului**”, Editura „Conta”, 2004; „**Divina Paradoxalia**”, Editura „Paralela 45”, 2006; „**Lebăda care închide infernul. Poeme inedite**”, Editura Muzeul Literaturii Române, 2006; volumele I (2001), II (2003), III (2004) și IV (2005) ale jurnalului lui Aurel Dumitrașcu, „**Carnete maro**”, Editura „Timpul” (prefață, note bio-bibliografice, note explicative, indice de nume); „**Carnete maro**”, ediție integrală, vol I-II, 2011, Editura Conta; volumele postume ale poetei Maria Anegroaie, „**Singurătate de înger**”, Editura „Timpul”, 1997 și „**Poemul cu o mie de inimi**”, Editura Conta, 2004 (îngrijire ediție, stabilire text, prefețe, note bio-bibliografice); a îngrijit volumele postume „**Rețetă pentru un teatru perfect**” al scriitorului și regizorului Eduard Covali (Editura „Conta”, 2004) și „**Picătura de otravă**” (Editura „Conta”, 2005; postfață, note bio-bibliografice); a îngrijit volumul „**Crîncenul veac XX și ororile sale**”, de Mihai David-Ghindăoani (Editura Timpul, 2005; stabilire text, îngrijire ediție, prefață, note); a îngrijit volumul „**Aiud însingerat**” de Grigore Caraza (Editura „Conta”, 2007.

Christian W. SCHENK

Ars poetica

Compune un vers ca pe-o scrisoare
Ce-o scrii iubitei prima dată,
Scrie nebun să simți că doare
Cuvântul ce îi dai răsplată.

Scrie de parcă mâine moartea
Te va cuprinde-n hăul ei
Cerându-ți din cuvinte partea
Cea ultimă, cu care-nchei.

Scrie trecutul și prezentul
De parcă n-ai mai fi-n curând,
De parc-ai scrie testamentul
Urmașilor ce stau la rând.

Scrie nebun, cu frenezie,
Ba aprig, ba mai ușurel:
Așa să scrii o poezie
Și celelalte... tot la fel!

Fiul rătăcitor

N-ai vrut s-ascuți de ce ți-am spus,
N-ai vrut s-ascuți de mine
Și ai plecat, și tot te-ai dus
Prin țările străine.

– Și ce ai găsit pe unde-ai fost,
Comori și nestemate?!
Acolo ți-ai găsit un rost,
Dar și multe păcate!

N-ai vrut s-ascuți, și-acum ce ești
Cu bani și cu avere,
Și cu o tolă de povești
Acum la revedere?

Ai fost poet când ai plecat
Și-acuma bogăția
Tot ce ai avut ți-a cumpărat,
Ba chiar și poezia.

N-ai vrut s-ascuți, și ești străin
Cu împliniri necoapte,
Cu împliniri ce nu revin;
Așa mi-am spus azi noapte!

Mormintele vorbesc

Mormintele vorbesc alene
Printr-un suspin de crizanteme
Cu veșnicia-n care toate
Cuprinse-s în singurătate.

Cei morți vorbesc acelor care
Umblând pioși pe o cărare
Își amintesc cu drag de-acei
Plecați în pace dintre ei.

„– Noi am trecut peste nevoi,
Ce suntem noi veți fi și voi,
Dar nu se trece orișicum;
Doar de trăiești vei știi și cum!“

Prima și ultima dragoste

Bătăile tale de aripi cufundă copita în glia iubitei uitate-n colajul ființei din amfore goale.
Vântul mestecă frunze cu-n pumn de durere în palme.

Beat de lumina născută simt fruntea-mi mângâiată de vântul clipei
– coamă, pupilă inocentă –
– vâslindu-mi noaptea-n larguri.

Vorbe sugrumate-n aer cad în amfore uitate;
mă trezesc gândind la tine
– jocul centrului fatal –

Tu ești contopirea noastră, eu sfârșesc scoică pe tine!

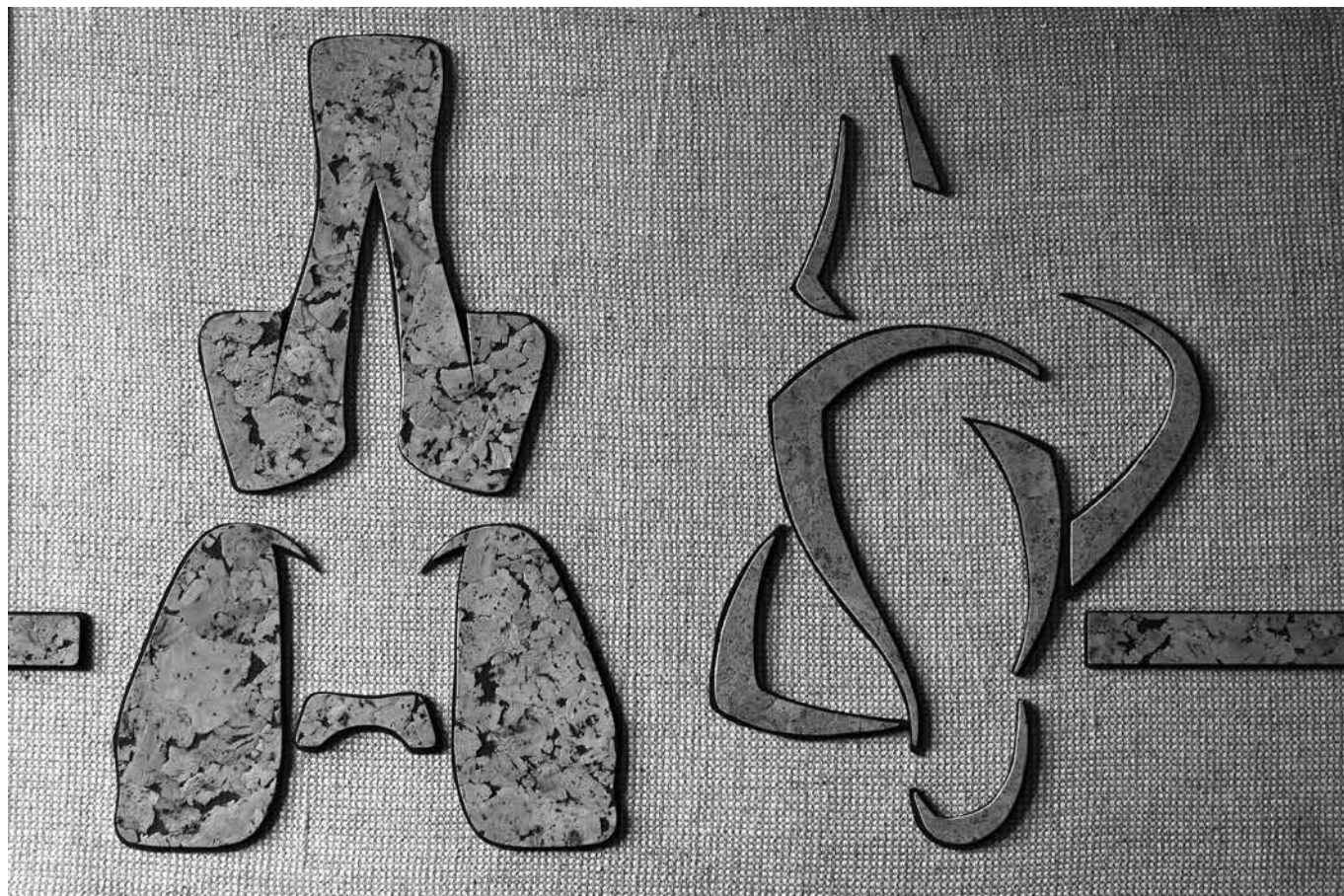
În virtute

Cineva a numit ziua de ieri destrăbălată,

un altul a numit ziua de azi clandestină
iar altul an numit-o pe cea de mâine târfă.

De ce?!
Probabil fiindcă era obsedat de terminațiile în ă ca:
badjocură
politică
literatură
cultură
și mai ales
tu mă tu
fă tu că...
păcat
că n-a-nțeles toate sensurile.

Reminiscențele i-au rămas în gât
și de atunci se articulează
fără excepție
cu...ă

Lucrare plastică de Gelu Costea

Theodor DAMIAN

Nota bene

Nota bene
deșertul e peste tot
unde crezi
și unde nu crezi
vrei să culegi rodul toamnelor
din livezi
dar nu se știe
dacă se-ntoare înapoi
sau nu
femeia lui Lot
E frumos cu ispita
dar la fel de periculos
ca atunci când cutia Pandorei
ți s-a deschis
dacă ai căzut în vâltorile ei
e ca atunci când ai căzut
din realitate în vis
Să visezi îți place
aici e problema
în vis castelul tău
e rotund
turnurile fierbinți
cum soarele la zenit
când pleci doar pe acolo
pe unde ai venit
când pe dedesubt
curg apele dulci
și nu știi în care
spre odihna ta veșnică
vrei să te culci
Ți se zbate pleopa
ca atunci când o veste
trebuie să primești
Așa ai fost însământat
așa crești

Iluzia pâinii

Așa cum vine albul lunii
peste florile
din camera
ascunsă
și le fecundează culorile
ca-n vraja vieții
pătrunse de Sofia
cea nepătrunsă
așa vine peste noi
destinul
prăbușind deșterturile
existențiale
peste cum am crezut că ne știm
pe noi înșine
golindu-ne plinul
ca o statuie a libertății
tânără și frumoasă
dar cu privirea bătrână
cu florile din coroană
devenite spini
după ce au fost udate
cu oțet
din a păcatului lumii
fântână
așa ne mutăm din deșert
în deșert
crezând că treapta de mai jos
e mai bună ca cea de mai sus
crezând că mergem spre Înviere
din răsărit spre apus
O statuie a libertății
pe coasta de est a vieții
nu are sens
fără una
a responsabilității

pe coasta de vest
zicea Frankl profetic
dar arhitecții
și filosofi
lipsesc de la lecția
de azi pentru mâine
Oamenii vor ajunge
să se felicite
pentru iluzuia pâinii
fără să mai știe
ce este aceea
o pâine

Nu știi ce te așteaptă

Intri-n viață ca-ntr-o cetate
ca-ntr-un castel
neștiind cum să-l declini
pe ea și pe el
ca la Sirmione
pe Lago di Garda
ori San Marino
sau, de ce nu,
chiar Pompeii și Efes
crezându-l pe cel ce-ți șoptește
că tu ai fi
cel ales

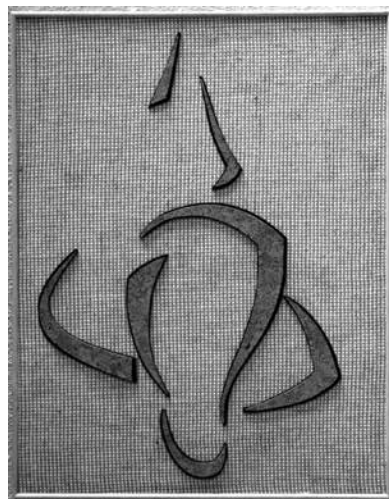
Viața are Zidurile ei
în principiu de apărare
ieși din paradisul matern
și intri în infernul terestru
de aceea ții la primul contact
cu ceea ce pare să fie
un ireversibil etern
N-ai vrea să treci
în noua lume
nu știi ce te așteaptă
te lovești de tot felul de ziduri
te obișnuiești cu ele
încep să-ți placă
te antrenezi
sari peste ele
ca-n competițiile sportive
ca atunci când sari din
vis în realitate
și din realitate în vis
iadul nu mai este iad
ci e paradis
Îți place viața
nu mai vrei să pleci
Cum nu vrea silaba ce face muzica unui vers
cum n-ai vrut să pleci
din pânțele mamei
întâiul tău univers

Povara iubirii

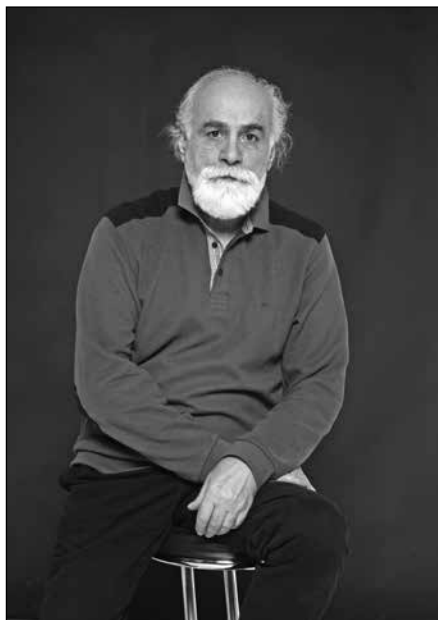
Tu să-mi spui
unde este timpul
când mă iubeai
când nu conta
dacă eu eram
sau tu erai
Eram una
nu contează
dacă niciodată
sau totdeana
Cine înțelege
cum sună hotărârea despărțirii
pe semnătura
iubirii definitive
Tu pleci
fără să știi
cât iei din mine cu tine
cum nu poate muntele calcula
câtă ploaie cade pe el
tu faci la fel
Dar dacă ce iei cu tine
sunt eu cel mort
povara iubirii
eu singur cum să o port?

Ideea ce mușcă

Ideea
este animalul
cel mai periculos
n-o atingeți
că scoate ghearele
și mușcă
așa cum mărul mușcă din om
și nu invers
ca atunci când
tu citești poezia aceasta
dar de fapt
ea te citește pe tine
vers cu vers

Lucrare plastică de
Gelu Costea

Marian DRĂGHICI

poemul lui ion mureșan

Păușa, Păușa
după noi cade ușa.

de la Păușa am plecat
și la Păușa ne vom întoarce

dar acum
aș veni pe jos până la Cluj
cântând dintr-o armonică roșie

aș veni pe jos
cântând din frunză din ceva

numai să văd cu ochii mei un păhăruț
despuindu-se de sine
în fața ta
cum se despoaie de lumină
în fața lui Dumnezeu
o stea –

dar merită ?

nu mai bine îți zic
ceva de Păușa?

Păușa, Păușa
după noi tragem ușa
iar dincolo de ușă ce să fie
decât Unul care spune poezie?

Se dedică părintelui St. L.

la margine de nicio apă
stau
și mă uit în apă

cad flegme mari

cad flegme mari din viitor
peste obrazul unui mort
care nu știe că e mort
apare la televizor
și vorbește vorbește
vorbește
unui dispărut popor

taman acum
la vreme de sapă
când, ce să vezi
popa prinde pește
la margine de nicio apă

poemul lui nicu sava

merită să merg la festivaluri
de poezie
să-l văd pe Nicu Sava.

între toți
care de care mai important
mai lovcace
Nicu Sava tace.

Nicu Sava tace
și când vorbește
Nicu Sava tace
și când tace.

mare este arta
lui Nicu Sava.

după umila mea părere
arta poetului Nicu Sava
este așa magnifică
fiindcă Nicu Sava tace
de când se știe
și o să tacă mereu
înaintea tatălui și mamei sale
ca înaintea lui Dumnezeu
o sabie nepătată cu vieți

deși el, Nicu Sava
și nimeni altul
este sabia
care a trecut
prin inima Maicii Domnului
și trece și-acum
și tace
în timp ce noi vorbim
și Maica Domnului plină de blândețe
se-nclină și-i spune lui ceva –

anume, la reuniunile poeților
să nu tacă
doar în numele lui
ci în numele nostru
al tuturor celor ce vorbim

și nu comunicăm
vorbim și nu spunem nimic
decât paie și vânt
cuvinte prea dibace
preapline cu orgoliul
ca un enorm pietroi
ce trage la fundul
oricărei delirice băltoace
lumea poeziei de la Baudelaire
încoace.

Nicu Sava de fapt nici nu tace.
Nicu Sava își ține răsuflarea
să scoată din străfundul
cu ape puturoase
deloc albastre
acest imens pietroi
diavolesc
al guralivității
bălții noastre.

deplâng sincer de-acum
generațiile de poeți viitoare.
ei nu vor avea
un Nicu Sava în stare
să răscumpere prin simpla
lui tăcere mare
toată splendoarea găunoșeniei
din balta lor delirică
fatal orăcăitoare.

așa că propun cu puterea
bunului simț comun și-atât:
un bănuț din cele mai
nesofisticate buzunare
pentru statuia tăcerii con-
generului nostru Nicolae Sava
poetul care
în timp ce vorbirăm –

și vorbirăm se pare
la pereți –

tăcu pentru fiecare
înaintea Tatălui
ca o sabie nepătată cu vieți!

schiaвна

*pornind de la o discuție
cu Daniel Cristea-Enache*

la margine de nicio apă
stau
și mă uit în apă.

poezia se spune
nu se citește.

(în public, vreau să zic).

nu fac decât
să stau
pironit locului
la margine de nicio apă

și ea vine de unde vine
din soarele mort
al tăcerii depline
trece prin mine
nu ca trenul pe șine
ca electricitatea prin te miri ce
conduce fine

și aleagă aleargă mai departe
mereu pe urmele unui copil
cărui nu i s-a născut
încă mama.

el, copilul acela,
în singurătatea lui
da, citește.

și citind
de fapt caută
fără a conștientiza măcar treaba asta
vers după vers cuvânt după cuvânt
să-și întâmpine mama
care odinioară
l-a născut

și născându-l
atât de mult l-a iubit
încât bucurându-se foarte
bucurându-se prea mult și bine
a uitat schiaвна
să se nască pe sine

și-acum
nu ca trenul pe șine
ca electricitatea prin te miri ce
conduce fine
aleargă aleargă frenetic
să vadă lumina zilei iată, prin mine
cel ce stau pironit locului
la margine de nicio apă
trepidând de forța vibrațiilor
naturii sale divine

și nu o citesc,
o spun –

ca, rostind-o,
nașterea ei
chiar în fața ochilor voștri
să aibă loc în fine
din soarele mort
al tăcerii depline.

LEVITAȚI, DOMNILOR, LEVITAȚI!

...Și nu e prima dată când, la ușa mea, bat marii eufemiști să tălmăcească toate cele îndărătnicite hieratic pe vârful înalt al limbii, de unde nu se lasă rostite în nici un chip. Și vin, escaladând, până la mine, cordonul ombilical al lumii – sfoasa ei facere...

Poftiți, domnilor, levitați! E ora când marile biografii se cer scrise. Nu vă sfițiți! Întrezăresc în voi totuși câteva lucruri sfinte, aidoma unor măruntaie de miel.

Pregătiți instrumentele, ascuțiți-vă ironiile, puneți-vă la îndemână cele necesare! Luați sub lupă maiestuoasele taine, schimbați între voi câteva replici de uzură. Sunt curios cât de departe vom putea ajunge împreună și sunt fericit. Faceți-vă comozi!

În timpul acesta eu voi privi atent:

trecătorii târzii, rătăciți, din câte spun ei, într-o lume nouă,

schimbările de tactică ale gângăniilor încăierate în jurul unui bec stradal, crezându-l luceafăr,

fotogenia chipurilor izgonite de pe ziduri și, mai cu seamă, traiectoria tristeții ce le apasă

și, nu în ultimul rând,

siajul melodic al șobolanilor născuți din plictiseală, la capătul inimii –

având în vedere, după cum era de așteptat, micile pregătiri, adică:

să-mi dreg glasul și să-l aduc la zi,

să ranforsez adamic discursul, și asta cu orice preț, fără a-i pierde, vă asigur, nimic din flexibilitate,

să studiez atent dinamica zâmbetelor largi și elasticitatea elementelor retorice, la orele de vârf,

și nu numai,

să repet în gând postulatele bunelor maniere, în paralel cu dreptul roman,

și să exersez, dinaintea oglinzii, gimnastica gesturilor sobre și tehnicile de rotunjire a vocalelor în

vremuri nefaste.

Lăsați dulcegăriile și levitați, domnilor! Incizionați adânc noaptea până la miez!, din vintrele

cerului meu personal răzbate dangătul celebrei agonii. În lume s-a dat ora exactă. Fiți bineveniți!

Levitați, domnilor! Levitați!, e ora când palmele mele, atingându-se una pe cealaltă, pot declanșa

lungi amintiri.

Andrei NOVAC

prin închisori și prin libertate

îți împodobești fiecare mână cu flori colorate,
teoretic, îți pasă,
de fiecare dată mergi mai departe
pe o stradă cu case acoperite
pentru toate inimile de pe pământ

râzi cu gura până la urechi

toate clopotele o să bată azi,
tu o să te rătăcești printre o mulțime de copii,
gălăgia lor înseamnă viață,
o masă lungă de lemn,
câteva scaune,

o lume care este gata să bată din palme

ai înțeles când este deja seară
că lumea asta se hrănește cu propriile ei frici,
afară pământul își închide mișcările

eu mă uit în oglindă,
lumea asta respiră viața altfel,
are curaj să caute în interiorul ei
toate bucuriile și toate tristețile pământului

de undeva, de foarte departe, prin mine trec mașini
și oameni cu copii mici în spate,
se agață de liniștea mea,
lasă în mine păpuși din cârpe și
șaluri trepidând de emoție

sunt un aeroport uriaș

lumea mea este altfel
bătăile inimii ei au alt ritm,
peste viața mea răsare alt soare,
peste picioarele mele cad alte frunze,
pe lângă mine oamenii se grăbesc altfel spre ei

înainte de culcare

sunt atât de trist pentru că știu că
nu am timp să mai înțeleg,
ei sunt la fel de veseli,
fericirea lor nu e dată de timp,
ci de felul ciudat în care își întind către tine

mâinile, ochii și viața.

o piață rotundă

lui andrei bodiu

din dimineața aceea
nu a mai cântat vreo pasăre,
cerul s- a răsturnat peste toate
mașinile parcate aiurea

de atunci, alarmele lor sparg liniștea
doar prin locurile esențiale,
în tine,
de atunci,
nu a mai bătut nici măcar un clopot

din când în când,
trec copii și adună
culorile de pe pietrele cubice,
se făcuse târziu pentru tine
și singurătățile dădeau târcoale inimii

ca o haită de lupi printre mesele rotunde,
noi ne- am privit de câteva ori în ochi,
și, după un timp,
am înțeles că este destul.
acum e vară,
limitele oamenilor sunt scrise
în drumul lor spre casă

azi, nu ai cum să te întorci,
sensul firesc,
zborul păsărilor
e ca un ritm al unei muzici
pentru surzi

căprioara ta s- a rătăcit definitiv
prin orașul cu frunze și străzi lungi
care șerpuiesc viața atât cât a mai rămas din
ea.

George LUCA

BIBLIOTECĂ

pentru zeul vânturilor

Dau start și văd că biblioteca din Alexandria n-a avut un serviciu pentru situații de urgență, nici pompier șef cu dotare și dosare, dau dublu click și revăd cum îmi salvez pentru o clipă cutiile cu cărți și părțile de bibliotecă de la rătăcire, de la focul viu și praful otrăvitor, de amânare și trecere prin deșert încât (ele) stau în siguranță într-un bloc ca într-o mare oală de lut sau ca o peșteră o clipă folositoare cât iubirea de frate sau o veșnicie pentru demonul proprietate...
Dau click și revăd clipa mea de hamal încovoiat de greutatea cutiilor mari nici eu fericitul n-am avut executorul de necesitate pentru mântuirea tomurilor ori un slujitor pentru mutarea imediată din stăpânirea nelocului în stăpânirea locului încât se tot ridică pe fiecare treaptă din 15 de psalm subiectul meu viteaz tastez scrâșnirea dinților și punctul meu slab-tare* se exteriorizează.
Dau double click dau OK să ridic din stradă bucăți din bibliotecă adun scândurile și cărțile împrăștiate pe caldarâm, iar îngerul meu bocește scutit de toate legile.

* hernie de disc.

TRUPUL MEU PROFITOR

Un braț al meu năpădit de șerpi roșii căzuți în adorație am căutat să salvez când am prins clipa măturii de nuiete atunci au căpătat liniștea inimii și împărăția sute de mii de robii tineri
Cristofor cel frumos a fost sfârtecat de-o mină înainte sau după Nistru tatăl meu și camaradul lui italian s-au strecurat prin ceața Donului până au ajuns cărțițe în străfundurile Dombasului...
Și-atât salvează memoria mea.
Vremea trece și te silește să ignori partea mea și-a ta de trup pierdute de vreme corpul meu și-a deprins limita, corpul meu și-a priceput liberul arbitru și-acum vine sărăcită de răsărit mâna bantuită și salvată din sălbătică roșie și-mi pretinde lumina, arderea inimii mele și-mi cere mintea mea.
Țin cu dinții pământul de la părinții părinților

să-mi salvez cuvântul lepădat în uitare, să-mi recunosc orbirea și să nu-mi suprim gândul câtă vreme trăiesc prin conspirații de nerostit câtă vreme porcul frumos se minunează de nechibzuință și înalță rugi pentru cățărarea la altar, îngerul meu creditor se desprinde de „povara cărnii“, de trupul meu profitor.

CITIREA CORESPONDENȚEI

În cutia poștala praful acoperă facturile de achitat în contul de e-mail ochiul magic stă în spam în contul whatsapp teoretizează porcul frumos în contul facebook trâmbează sofiștii vremii în contul messenger se îngrămădesc relele de dinafară în contul skype se întunecă și asurzesc iluminății în contul anaf îmi plătesc impozit pe ființa mea parșivă în contul taxe îmi achit cota pe mizeria mea pe lanț și mișcare.

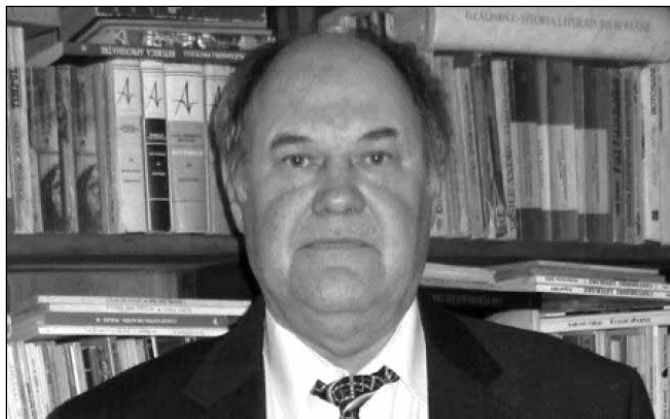
CUVANTUL MEU

Cuvântul meu e un actor ce învață și învață „respingerea tuturor ereziilor“ și fapta de la început ca o hoardă primitivă marea mugește critică și apără cauza pierdută și pune tăcerea să îngroape pietrele prețioase în fundurile mulțimii de asini.

CUVÂNT DE TROLL

Suprim gândul cum apare și cum apare suprim gândul și ating cu mintea* nevăzutul cum îmi recunosc orbirea scap de fantasma lucrurilor și merit ca orice om smerit să-mi pierd cheile de la toate porțile and of course autocontrolul aroma uleiului din lampa mea nu se ridică-n aerul neînfrânat, semeț și insolent încât triumfă invidia zeilor din amfiteatru și-n inima mea dărâmată de vreme se strecoară viermele osândeii pregătindu-mă pentru grădina umilinței așa cum pentru triumf este instruit trollul. Iese glorios din culisele fizice îngerășul gavrili împins ușor de lumea spășită ce capătă tainele cele de nemernicie grămătică preafERICIȚI trâmbează împotriva firii și trag de sfori sirena-arhanghel „ghițșor“.

* „chipul lui Dumnezeu“.

Constantin BOJESCU

CUVÂNT ÎNAINTE

Nimeni nu îmi știe viața, nimeni nu-mi cunoaște gândul,
Stau închis într-o-ncăpere cu pereți de aer suri,
Doi copii privesc o țintă și, de n-am să-mi țin cuvântul,
Am s-o iau de unul singur, nebunește, prin păduri...

Mi-am pierdut de tot din simțuri și umorul, și măsura,
Trag la coasa întâmplării spre un țel necunoscut –
Bântuit de stafii albe, noaptea-mi schimb claviatura
Și-s zvârlit pe malul soartei timpului ce m-a crescut.

Mă confisc pentru vecie unui ham de flăcări albe
Tras din spuza clocotindă a unui vulcan activ,
Jerbe-gânduri trec prin craniu și în fața mea stau halbe
Din care-am sorbit cu sete conținutul lor nociv.

Eu am inventat pe lume roata, focul și lumina,
Îngerii i-am pus în jilțuri să troneze-n univers,
Le-am dat legi de zahăr candel, dar le-am dat și ghilotina
Și în lupta mea cu mine Dumnezeu mi-a spus un vers:

„La-nceput a fost cuvântul“...restul însă l-am uitat,
Mari civilizații, regii și-mpărați – să te uimești,
Le-am avut aieva-n față, iar când nu, i-am inventat,
De-a urlat dumnezeirea prin cuvinte pământeste!

Un`te duci, copil al faptei, noaptea cu cenușă-n gând?
Dinții de metal ai zilei îi mai poți strivi-ntr-pleoape?
Deznădejdea o mai murmuri, trestie monologând –
Umbră-ntoarsă din văzduhuri către fața unei ape?

Eu am fost cândva statuie, eu am fost cândva o iarbă
Și-am dormit c-un șarpe-n gură la tulpina unei flori,
Lacătele mari din suflet le descui c-un fir din barbă
Și-am făcut să plângă râsul sub imensele ninsori.

Nimeni nu-mi cunoaște viața, nimeni
gândul nu mi-l știe,
Cu ființa-n destrămare, dus de grijile-mi stihii,
Doar copiii mei afla-vor viața cât mi-a fost de vie,
Moartea, ca o răzbunare, să mă ducă dintre vii!

AUTOPORTRET TÂRZIU

M-am desfățat cu Shakespeare,
cu Harms, cu Pirandello,
cu Dostoievski, Tolstoi,
cu Cehov,
cu Mozart, Brahms, Enescu,
dar, mai ales din toți,
mi-e dor de Eminescu...

Natura firii mele
are originea în stele,
chiar dacă în adâncuri
vulcani stau să erupă,
căci rana vieții mele
doar versurile o astupă.

Alerg mușcând pământul
și timpul din care-am evadat,
pe-un cal sălbatic, roșu
și greu de-ncălecat,
fug spre nemărginirea
dintre imensități,
învins de gravitații
și-ngenunchiat de hărți.

Alerg, spuneam,
în neconținuta mea alergare
printre hărțile planetare,
sperând că există,
că am să găsesc
locul meu de scăpare,
să mă apere de disperare.

Apoi să-L rog pe Dumnezeu:
Dă-mi voie, Doamne,
să mă duc
și să-l îngrop pe Tatăl meu!

PRIN MANUSCRIS

Mi-am trăit câteva gânduri într-un poem,
Dar poemul nu l-am scris niciodată;
De moarte am încercat să mă tem –
Fie-mi viața uitată!

Nu sunt nimic. Nu însemn nimic.
Las copiilor mei amăgirea
Că aș fi putut să mă ridic
Să le spun cum arată Nemărginirea.

...Încărunțindu-i la tâmpile deșertăciunea,
Heraldul s-a așezat la masa de scris.
În fața colii albe, el visează minunea
De-a fugi de moarte prin manuscris.

Stoian G. BOGDAN

a fost eliberat condorul sayani

și-n geam mi-a bătut cu un pinten fâlos
bătrâne mi-a zis trezește-te hai
și cântă-mi la nai haide cântă-mi la nai
am multe de plâns căci am fost prizonier
doi ani zi cu zi într-o cușcă de fier
și-n geam mi-a bătut cu un pinten fâlos

din morți am sărit și prin geam ca o rază
cu naiul meu tandru ce-n duh luminează
cu inima-n piept aurind pieptu-n sus
cu mâinile-n cer și plutind în eter
cu totu-n spirale ca din caer în fus
simțind bucuria ca-ntr-un adulter

și zdrang a tunat și-n nai am suflat
o muzică plâns de copil avortat
și cerul deodată cu totul în sânge
cu ghiare din zbor pe coroana-mi s-a pus
condorul și-amândoi am cântat de te-ai frânge
un vaiet abstrus din amaruri compus

a fost eliberat condorul sayani

Luciul ideilor

Lumea ideilor e ca un ocean
sub fundul căruia ești când nu n-ai nicio idee adevărată,
de pe fundul căruia tot te înalți când asimilezi
idei adevărate pe care le internalizezi și cu
care îți îmbunătățești calitatea genetică,
la suprafața căruia ajungi când ai devenit
filosof și vezi soarele,
din luciul căruia îți iei zborul când ai devenit înțelept:D

aici e r a i?

am trăit șiraguri de vieți până acum – **ște?**
și-am iubit poate toate frumoasele lumilor fistichii
și-am simțit poate toate profunzimile atingerii
vieți după vieți după vieți după vieți
și mi-au curs de pe buze cele mai însiropate poezii
din iubire șoptit -

dar tu ești atât de frumoasă.. atât de
ascuțit de frumoasă încât
când mă uit la tine simt că mă iluminez sideral încât
ca pe muntele sacru îmi vine să te escaladez
și să nu mă întorc niciodată

că mă superîndrăgostesc cum n-am mai simțit
vreodată în eternitate chiar acum
încât
din cuvintele mele se preling briliante duim

și-mi dau seama că tot ce am simțit
până-n clipa asta a fost doar un prag

înaintea absolutului
că tu ești atât de amețitor de sfâșietor
de interzis de frumoasă încât
mă magnetizezi cu expresia ta și mă sublimezi
cu surâsul tău încât
iată, chipul meu capătă încet încet expresia ta
de parcă
acolo la cel mai secret nivel al ființelor
noastre ne conectăm întrutotul -

ște? dacă te sarut acum îți umplu gura cu stele

it's only the belief

aoaleu din ce vis absolut excelent și
cu tâlc doar ce m-am trezit
se făcea că eram pe la comănești în spațele
blocului în incintă și
zburam cum obișnuiesc eu să zbor prin vise
și mă uitam fără interes prin ferestrele oamenilor
îi vedeam
și mă simțeam atât de bine încât cântam
ceva rock n roll gen
it's only the belief
that I can fly
it's only the belief
that make's me fly
și la un moment dat am iesit din incintă prin
gangul dintre blocul meu și alt bloc
care în vis era cumva dublu de unde-am dedus că
visez bine știam că visez că mă gândeam
că așa voi face și-n partea asta
tot zburând ghidându-mi direcția cu mâinile prin
chi și ce văd pe strada din fața balconului meu
lume buluc și eu prin aer cântând
niște preoți niște unii mascați niște
golani șamd șamd buluc
și la un moment dat mă trage unu beat de trenă
și-l prind de mâini și-l ridic în aer și pe el puțin
și fraieru nu-mi mai dădea drumul
și toată lumea cânta melodia mea
it's only the belief
that I can fly
it's only the belief
that make' s me fly
și văd o mașină de miliție cu niște caralii
simpatice cărora le-am făcut semn
că mă deranjează ăla că gen nu puteam
să-i dau un șut în gură
că era și lume și stricam distracția
și oricum nu mai fac de alea
și-au venit ăia și l-au luat din mâinile
mele pe care le ținea atât de strâns
și hop tot atunci m-am trezit fredonând melodia

Stelorian MOROȘANU

BUCOLICĂ DE CONTRABANDĂ – AMURG CĂRUIA ÎI SÂNGEREAZĂ NASUL

Știu,
semăn cu o porție de spital
îngurgitată pe stomacul gol...
Parcă aș fi o plasă de vid, plimbată prin val,
sau poate că sunt electroșocul
extirpat de șocul vital...

Iartă-mă,
știu că voiai să-ți aduci
boii la mal,
iartă-mă,
cum frunza iartă copacul,
iartă-mă,
așa cum colacul closetului
iartă curul care îl apasă pe piept,
doar astăzi și totdeauna
sunt mai trist
decât un Bacovia rural,
doar astăzi și totdeauna
sunt o melancolie
plutind pe canal,
pescuită de dl Verlaine,
unde va, mai jos, în aval...

Ascultă –
și ține lacrima-n lesă -,
ascultă stingerea Lumii,
fluierată de-un amurg
azvârlit de pe cal...

MAȘINA DE SALUTAT SFECLE ÎN VIZITĂ LA MAȘINA DE PLANTAT SICTIR

Mi-a spus că-s nefericit –
de parcă ar fi descoperit Machu-Pichu!

Mi-a spus că-mi va ghici în cuiul din palmă
și-n litiaza rinichiului drept,
dar eu nu știam încă – o, Doamne! –
când are loc campionatul mondial de box
al peștilor de apă dulce!...

Cum să nu fii nefericit?!...
Cum să nu faci ca mine,
care, în loc să încalce Pegasul,
mi-am zis că mai bine-l fac salam?!...

Poate că aș fi lăsat-o să-mi ghicească,
dar în mine lătra o întrebare
cu cerul gurii negru-gălbui
și trebuia să-i arunc un boț de răspuns...

Cum să fiu fericit, când ceasurilor

li se extirpaseră minutele cariate,
când ochii beliți erau mai orbi
decât două monede de 50 de bani?!...

Cuiul înmugurea, încă, în palmă,
litiaza rinichiului drept înflorea,
am continuat să mănânc salam de Pegas
și să mă șterg de anteriorul ponosit
al Lumii...

CÂNTEC MOLDOVENESC DE JOC ȘI VOIE BUNĂ

Foaie-albastră ca Dubaiu' –
Loc unde se-ngroapă scârna -,
Eu încă mai vântur paiu',
Tu te mai srobești cu bârna...

Foaie roză ca Parisu' –
Loc unde se-adapă calu'
Tu – îți mături Paradisu',
Eu – mă fac frate cu valu'...

Foaie vânăță sub cruci –
Loc de pipăit azuru' -,
Eu mă las iubit de furci,
Tu – nicicând nu-nchei conturu'!...

Refren: Unde se îngroapă scârna,
După ce se-adapă calu',
Ne pupăm în bot cu cârna
Și nu ne-nvelim cu malu' –
Stoarcem din lumină rugi
Și ne îmbătăm cu cruci –
Ține-o-așa!, tot așa!...

ATÂT DE FRAGED ȘI DE PROST!

Un purcoi de ani
s-a abătut peste mine –
fără să le fac nimic...
Nici măcar nu i-am zădărat
cu bățul prin gard
(cereți profesorilor să vă explice
regionalismul „zădărat“),
nici măcar nu am încercat
să fur mărul de aur
din livada lor!...

Un purcoi de ani
s-a abătut peste mine –
dar nu disper:
mă simt atât de fraged
și atât de prost –
că sunt numai bun
să iau viața de la capăt!...
(Din volumul-manuscris „Zilnica beati-
tudine a malpraxisului poetic“)

Rodica GOTCA

Stagiul potrivit

Dacă m-ai atinge, m-aș isteriza până aș crăpa,
mi-ar răbufni sângele pe nas,
iar pe locul unde ai pune mâna, pielea s-ar îmbufoșa
cât o urmă de fier de călcat,
cât o friptură.

Dragostea și-a contorsionat vectorul,
mă mișcam pe spirală, până acum o vreme,
până când am simțit cum mă înec în propria mișcare,
cum îmi dă mâlul pe urechi
și mi se adună, în cocoloș, sub linguriță-
repulsia,
ca un ghem de lână în gâtul unui motan,
ca senzația de clătire a gurii cu sodă caustică.

Dincolo,
stau cu genunchii adunați la gură,
ca un copil ce încă se mai teme,
care rupe din interiorul obrazului cu dinții și repetă
Tatăl nostru în latină, pentru o mai mare siguranță.

Am fugit și m-am salvat,
cum o fac gamer-ii –
la stagiul potrivit.
Totul e simplu: să nu izbucnești în
plâns când se încheie jocul.

Țigări

Mi-ai zis că mă poți lăsa cum ai lăsat fumatul,
că mă poți răsturna și lovi peste
față cu lipitoarea de muște;

nu-mi mai frâng degetele pentru un inel de căsătorie,
las agoniseala de 3 ani și plec,
nu mă mai întorc.

Te las să mă crezi vinovată,
să ai justificări pentru hemoragiile violete,
tapetele rupte, farfuriile sparte și mămă-
liga din covor și draperii.

Fie cum vrei, zic, și mă desprind ca de o sârmă ghimpată.
Mă adun în palme
și fără nici o lacrimă, încap în blugii din clasa a VIII-a,
parcă m-aș întoarce acolo unde nu erai.
Îmi păstrez drept pansamente discuțiile despre copii,
acoperite de ultrasonografii și expertize medico-legale.

Seara, tu ieși pe pragul casei tale
și cauți, cu ochii, acoperișul sub care dorm,
dai cu piciorul conservei cu chiștoace și
umpli treapta cu scrum și țigări fumate pe jumătate;
le vânturi cu degetul,
încerci să găsești una încă ne umezită de ploaie
... și scuipi
Ți-a rămas casa goală,
un început de chelie și
o conservă cu
chiștoace.

„Dacă tac“

Dacă închid
Gura,
Laptopul,
Cărțile,
Dacă închid ochii,
Aud
cum mi se crapă toracele,
trosnesc arterele și
se fac fâșii ștampilele ce mi le-ai înfierat pe inimă.
Aud
cum se adună în gâtulej un strigăt cât un vuiet,
care-mi zburlește blana și ascute colții;
cum se rostogolesc în spatele pupilelor lacrimi rotunde
cât niște ouă kinder
și se sparg.
Aud
cum ecoul vocii tale îmi rade timpanele ca o raclă,
se spânzură de rădăcinile părului speranțele
și mă plesnește peste gură auzul adjectivului
„conjugal“.
Îmi vine să mă jupoi de pielea sub care ți-au rămas
intacte, amprente.
Dacă tac,
Aud.
Mă aud.

Sorina RÎNDAȘU

Aș putea

Aș putea să scriu dar știu că nu
m-ar asculta nimeni citind.
Sunt doar inconștientă și nici nu pot accepta
Asta până la capăt
Sunt frivolă ca o stâncă de care nici valu-
rile nu se mai sparg ci se beau reciproc.
Să-mi mai mint alter ego-ul cu fla-
cările acestui poem ar fi
Ca și cum mi-aș înfige tocurile pan-
tofilor în carnea gleznei tale.
Nimeni nu mă acceptă și nimeni nu oferă
nimic mai mult decât dorește de la mine
Și eu nu mai pot duce acest drum noroiu până la capăt.
Parcă lumea pe care o simți undeva sub piele nu e decât
o expansiune a gândurilor mele cele mai ascunse
Pe care nici eu nu le găsesc atunci când
sap după ele ca după comori.
Versurile acestea vor fi absorbite de ziua
ploioasă în care m-am născut
Înainte să le aștern pe ceva plat și să le transform în
Izvor.

Dacă există

E firesc acest sentiment de prăvălire
E firesc să-mi leg mâinile împre-
ună ca să nu se dezbine la cădere
Cine mama dracului mai știe de unde
vin și încotro mă îndrept
Nuanțele astea ale cerului devin înfricoșătoare
Eu rămân cu capul înfășurat într-o glugă groasă și oftez
Îmi târâsc picioarele prin lumina farurilor
Nici n-am observat luna mai mică decât pumnul
meu care vrea să lovească pe cineva cât mai repede
Mă preling pe trotuar băjbâind versurile lui mazilescu
Oprind în fața unui geam nu-mi dau seama
Dacă e sfârșitul sau formula mediană a drumului meu

Prefer să mă opresc aici de data asta

Sub pervazul obraznic care-mi trage ocheade
pentru că sunt femeie și nu îngenunchez
Dacă farurile sunt stinse e pentru că le-am
îmbătat pe drum deși am urmat
Cărări diferite
m-am întins pe cimentul fierbinte cu
capul pe sticla care geme a păcate
cautându-te cu privirea
înainte să mă-ntreb măcar
dacă există

În plămâni tatălui meu

În plămâni tatălui meu creșteau holde
Și copaci înfloriți în mijlocul lui noiembrie
Căci respirația este cea mai simplă
Probă posibilă
Dacă spicele ar coace metafore și tata
Ar tuși sânge și singurătate
Aș ști că am respirat paisprezece ani degeaba

Copacii înfloriți s-ar culca la pământ
Iar fumul de țigară și rugăciunea n-ar avea glas
Să-l mângâie și să-i hrănească spaima
Toți suntem într-un vis ritualic
În care n-avem picioare și ne târâm
Dar eu m-aș târi până în plămâni tatălui meu
Unde cresc holde și copaci înfloriți în mijlocul lui
Noiembrie

Nu cunosc amintiri

Cunosc adevăruri înfricoșătoare deși tu
Nu ești printre ele. Asta înseamnă că nu te cunosc
Că nu te-am văzut niciodată în exteriorul
minții nesincronizate cu trupul.

Așa funcționează pentru mine
Exact așa.

Îmi imaginez vocea ta, în mine trasez linii crude
Cu degetele tale
Pe care le frâng purtându-le peste
gânduri&peste visele altora

Din când în când arunci priviri subtile peste umăr
Firește că eu nu pot să le văd.
Totuși îmi imaginez ochii tăi de culoarea chihlimbarului.
Asta e ca un fel de clepsidră fără nisip, ca un
Sărut fără obraz. Ce prostie

Totul a început acum mult timp și de atunci eu
Îmi imaginez constant toate astea

Păcat că doar atât rămâne
În amintirea noastră.

Cornelius DRAGAN

Mă sprijin

de peretele vâscos
inima pompează *drama queen*
cercul devine
o franghie aspră

spleen & ideal
Mălina

vântul rece
îmi netezește vertebrele

caut să uit

Draga mea pisică

sunetul ciudat din
creieraș e doar
un amuzament nu sunt
uzat/ă nicidecum
încă am drum
să mă târăsc
pe pânțele goale
pline de cruste
puroi și sânge
ele însele-
calea
draga mea pisică
acolo pe sânul
ros să adormi
flămândă
întind mâna
zgârie-mă
ca o joacă
moartea

Câteodată e bine

să am grija de
mine aidoma
animalului
care hibernează

april & iarnă
un sân se zgârie
pe partea dinspre
mamă

strangelove
libertatea de a trage
cu șutul într-o
aorta plină
de boală

am prieteni
familie-
voi muri
neîmpăcat
cu arătătorul
atingând corpuri
cerești

Curaj. o femeie

cu sânge albastru îmi
spune fii curajos
dragul meu astăzi
nu vei muri
astăzi nu vei
afla adevărul
lumina și ce e cu
tot rahatul asta de
viață

astăzi nu!

noi doi
singurii oameni
din ținutul acesta

unul lângă altul
trupurile noastre
vor sta turcește
vor fuma & vor
bea vorbe
cu votcă până
ni se vor lipi
tristețile –n lunga
noapte bipolară

Ochii. doar ei

sunt matricea ce
mă țin de mama

restul trupului
apasă greu

asfințitul mă prinde
cu umbră aproape
feminină

Dispar în umbră

nu cunosc frică

măruntaiele sunt
la locul lor

atât doar
nu
te văd

Dan VÎȚĂ

ar putea fi adevărat că doar aerul în aglomerația gării

ar putea fi adevărat că doar aerul în aglomerația gării
ca o fiară a iadului, ca un diavol pneumatic și turbat
(sunt atâtea viclenii prin care ni se arată acrobat!)
să-ți intre sub rochie și tu să lupți împotriva întâmplării

cu diavolul, cu mâinile goale și-atît de frumoasă și curbat
să-l strângi-ntre coapse, să-l sufoci, să te acoperi căutării
diavolesc-nerușinate și ca o clarisă în doar mătaniile arătării
să rămii goală și dezgolită-n ochii goi ai fiecărui bărbat

din gară și deasupra gării – ca o bufniță țipătoare, necurată și gri –
rochia ta cu diavolul de aer în ea și-n zboruri idolatre, austeri,
să țipe și să se vaite, să se prăbușească-n turla bisericii

ca un planor bimotor exorcizat de îngerii apteri
iar tu, goală prin mulțimea gării, să liniștești istericii
cu mâinele goale să prinzi diavoli, lasciv să spui pater noster...

cum curgea apa (cred), ceva din cum se auzea-n atingerea ei,

cum curgea apa (cred), ceva din cum se auzea-n atingerea ei,
– cu o zi înainte de Waterloo (știți) plouase torențial –
ca armatele pe hărțile militare, ude, sanguine și vectorial,
erau liniile pe care torsul ei le facea în răsucirea apei

sau felul cum urcau pe șolduri, anglo-prusac și marțial,
spre sâni, ca Wellington și von Blucher, (ah, deasupra pulpei,
regrupat!) cu mâinile să facă joncțiunea în apropierea pleoapei
ochiului albastru – și din cauza apei! – închis superb, imperial,

în mijlocul armatei nordului, printre dragoni și mareșali
să intri goală-n apă și ușa să o uiți (ca pe-o carte) deschisă
prusacii își vor instala corturile-n biblioteca mea nescrisă

și vor aștepta să te audă, să te vadă cu ochii lor circumorbitali
(bine, e grav, și eu și tu!) am uitat o luptă dintr-o carte scrisă,
dar (totuși!) ce vor de la tine când ești goală, acești contextuali?

nu știi niciodată în ce limbă și cui vorbești atunci,

nu știi niciodată în ce limbă și cui vorbești atunci,
sunt uluit ca-n fața oricărui idiom nelocuit, necunoscut,
vocalele tale sunt ca niște pisici sălbatice în rut
cînd cu gheare retractile se freacă de consoane și prelungi

se rostogolesc pe jos într-un fel de extazie și durut
îmi-mprăștie în ochi, fiorii, ca stolurile de ierunci,
iar aerul, cu miorlăituri și suspine (peste mine) îl arunci
ca pe-o felină urieșească, lucioasă, în geamăt scurt

cambrat și poliestic și-ncovoiat subtil și înainte
și pierzanie de foneme (oarbe, surde, vii, câteva secunde)
se ascund și mor, prin cutele auzului și prin veșminte

iar eu nu știi în ce limbă și cui vorbești și fieunde
ești atunci când ești cu mine și vocalele țip ca pisicile sfinte
se tânguie, se freacă electric de corpuri nude și fecunde...

Denisa CRĂCIUN

Cai ai nimănu

lui George Vulturescu

Uitasei să adapi munții
Și-acum mijeste în tine orbirea
Ce caută să-ți vindece privirea
Dar tu poet al nordului și-al codrilor
Nu uitasei minunile făpturii
De aceea îngerul cu scrisul pe nori
Te deprinde și cu rostirea apelor

Strămutarea lui Azor din bățatură
Tot el ți-a arătat-o-n vis
Ce dor nestins te-a botezat pe tine
Cu apa vie a cuvântului
De sub mantaua pământului
Îți înviezi tatăl mama frații
Și-odată cu ei se înalță Carpații

În poemele tale
Nu se face niciodată seară
Orbul cel prea pur al luminii cai ai nimănu
Veghează
Slova ta și slava lui
Printre comete se hârjonesc pe pajiști împrejmuite
De nemărginire

Rugăciunea zilelor neîngăduite

Zămislesc cuvinte în zile neîngăduite
Voi să surp zidul ridicat de minte
Spre nori o stăpână ocrotitoare
Închide calea cârțițelor cârtitoare și miluiește-mă
Cu apa și pâinea zilei de mâine

Cu pietrele vii ale cuvintelor templu îți zidesc

Ție iubitoare de toamne ceea ce-mi șezi
Pe tronul oaselor prin ochii tăi văd lumea
În ghioacea somnului drumețind
Oameni și dobitoace

Iată frigul iernii din dealurile umerilor stă să muște
Sufletul meu de câine să păzească stâna aștrilor se duce
În brațele luminii în soarele feței tale
ce risipește umbrele nopții
O, stăpână izbăvește-mi mâinile
Prinse în ușa visată a morții

Cel mai iubit de sub pământ

Ciot de viață adăstată
Într-un papuc de casă oțelit
Soarele cuvintelor tale e asfințit

Peste piscuri peste lacuri adoarme o doamne
Raza ta și raza lui
Cu ape aspre reci sfărâmate toiagele mâinilor voastre
Se înconvoaie
La coborârea poetului în mormânt
Limba lui se despletește se vaietă
Și dusă nu se dă până ce
Înmugurește
Cel mai iubit de sub pământ
Se aude bătând
O inimă

Ecoul ei pe flori de nalbă
Îmi readuce înapoi copilăria
Și ghiara ei de bucurie oarbă

La o margine de cer

La o margine de cer
inima îmi arunc
Trup de arbore grăitor

Doar pentru o vreme muritor
Alături îmi ești
Soare mușcat de viespi

Azi suntem frați
Și nou născute ne sunt coastele
Prin iarba cosită

Va curge sânge de profet dar nu te mână
După cum știi în spicul urgisit se coace
Pasărea cu nume de poet

Cohorte de îngeri cu aripi de seceră
În curtea limbii îl așază
Câine credincios de pază

La marginea cerului nu-l alunga
Alminteri cetatea semințiilor tale pustiită va fi
Și cu porțile arse

Profil de poet – Marcel Miron

Poezia lui Marcel Miron este, în contextul epocii în care trăiește, de o sinceritate debordantă. De altfel, îmi aduc aminte de o discuție cu el în curtea casei sale din Huși, când, fără nici o subversiune a gândului, cunoscător al poeziei românești, m-a întrebat, nonșalant, *de ce poeții nu iubesc poezia...* Am rămas ușor mirat, ușor consternat, dar mi-am revenit imediat, dându-mi seama că în întrebarea preotului – că Marcel Miron este preot și pe atunci era și protopop de Huși – se ascundea un adevăr iscat dintr-o nemulțumire față de ceea ce citise în ultima vreme. Nu mi-a exemplificat nimic, dar mi-am imaginat ce fel de poezie a citit în ultima vreme. Nu mi-a arătat poezii de ale sale, scrise în acea vreme. Marcel Miron, din mărturisirile sale, dar și ale prietenului său, coleg de seminar la Neamț, Theodor Damian, și el poet, scria versuri de pe băncile liceului de la Mănăstirea Neamț, în împrejurimile căreia poezia mustește, de piatră fiind să n-o treci într-un caiet de adolescent. Și a scris de pe atunci versuri pentru sine. Nu le citea cunoscuților. Era secretul lui. Nu i le-a arătat nici prietenului ajuns la New York și care avea deja publicate

multe cărți de poezie, apreciate de critica literară. Și poate din acea nemulțumire ivită din lectura cărților de poezie ajunse la el, ale poeților care-i călcau pragul, așa cum și el, preotul-poet, călca deseori pragul librăriilor și bibliotecilor, pentru a-și înfrumuseța sufletul și cu poezia ce se scria și ieșea în lume sub formă de cărți, s-a ivit întrebarea pe care mi-a adresat-o și mie. Și nu avea cum să nu fie mulțumit în totalitate de ceea ce citea. Întrebarea care mi-a adresat-o cu o oarecare speranță că-i voi da un răspuns lămuritor. Ce răspuns să-i fi dat? Nici eu nu știam cât de mult iubesc sau nu poeții poezia. Știam că o scriu, că o publică, o citesc cu pasiune în public, trăiesc, cei mai talentați, prin ea. Cunoașteam pe mai toți poeții români, cei mari și adevărați, și toți își trăiau poezia prin arderea lor proprie. Știam că poezia, în decursul istoriei ei, a înfrumusețat suflete, a făcut pe mulți fericiți, dar a și fost pricină de ură și pedeapsă pentru alții. Dar nu la așa ceva se gândise Marcel Miron când m-a întrebat de ce poeții nu iubesc poezia: el se gândea la un fel anume de poezie, pe care nu o mai întâlnea în cărțile celor mai mulți poeți de la noi.

Dar răspunsul și l-a dat tot el, publicând până acum câteva cărți de poezie, devenind, în urma buneii lor primiri în presa literară, membru al Uniunii Scriitorilor din România, fiind, iată, gata cu o altă carte de poeme – *Șarpele de pe balustradă*. Răspunsul așteptat la o astfel de întrebare retorică de Marcel Miron este în substanța acestei noi cărți de

poezie, dar, evident, și în celelalte publicate până acum. Poezia se află, în situația lui, în sinceritatea redării stărilor trăite, în bucuria ivirii imaginii poetice din orice gând benefic redării cuvântului scris, adunat în șiraguri de imagini ce, în totalitatea lor, dau trup poeziei. Poemele din această carte au un plus de datorie, pe care poetul s-a simțit obligat să o returneze celor care o așteaptă, fără dobândă, gândurile lui bune.

Cartea începe cu o poezie, altfel, dedicată lui Mihai Eminescu. E ca un film care urmărește începutul „odihnei” poetului pe „targa așternută cu frunze de tei/ până avea să-i fie pregătit/ golul mormântului”. Nimic aici din testamentul liric al poetului, ci totul decurge ca la un priveghi normal, pentru un mort oarecare. Dar acolo, în acea priveghere, ne sugerează poetul, era Poezia, ea își așeza somnul de veci în privirile celor veniți să o privegheze. Mormântul lui era „de stele/ și sateliți naturali”. Spre seară abia l-au așezat „în lumea lui/ din marginea cerurilor”. Și „de atunci/ printre norii de tămâie/ veșnicia/ coboară blând/ în inimile noastre.” Adică Poezia, așa vrea să ne sugereze

Marcel Miron, coboară mereu de acolo în inimile celor care o înțeleg și o iubesc. Un răspuns elocvent dat sieși și nouă.

Poetul este atent și la arealul patriei sale. *Harta patriei* poetului „e o ființă vie/ întinsă pe cer”. Poetul, astfel, relaționează totul, cu cerul, cu întinderea eternă, cu veșnicia, dar și cu pământul, eternul mereu în schimbare, fără de care lumea din interiorul hărții patriei lui nu poate exista. Nimic patetic aici, nimic spus de complezență, ci dintr-o încredere fără echivoc în ceea ce este trupul existenței sale, patria, în care „Dumnezeu/ se odihnește/ în grădina noastră/ din ceruri”.

Întregul volum al poetului Marcel Miron este străbătut de sinceritatea cu care ne-a obișnuit și din care știe să scoată esențele care definesc poezia, așa cum poetul nostru, fără să ignore ce se scrie în jur, ci dimpotrivă, o acceptă și o înțelege. Întrebările lui conțin și răspunsurile pe care atât el cât și cititorii de poezie le așteaptă dinspre cei cărora Dumnezeu le-a dat și acest har. Poezia lui este ca o vioară mereu acordată pe înțelesul inimilor care iubesc cu adevărat poezia. De altfel, metafora este inclusă și redată foarte frumos în poezia care încheie cartea. Întrebarea și răspunsul sunt ca cele două semințe din finalul acestei poezii, semințe pe care și le ascunde în inimă: „Am ascuns cele două semințe/ în inima mea/ în care iubirea/ s-a înțelenit/ ca și crucea/ din cedrul milenar al lui Set.”

Și această nouă carte a lui Marcel Miron este un șirag minunat de cuvinte esențiale despre viață, poezie și credință.

Miron MARCEL

Înveșnicirea

lui Mihai Eminescu

A stat
în biserica Sfântul Gheor-
ghe – Nou din București
sub privegherea candelii de argint
a voievodului Constantin.

Se odihnea
pe targa așternută cu frunze de tei
până avea să-i fie pregătit
golul mormântului.

Așadar
am mai întârziat
în biserica martirilor brâncoveni
ca să fie vidat
mormântul lui
de stelele
și sateliții naturali
care împresurau spațiul cosmic
de sub teiul etern.

Spre seară
când l-au așezat în lumea lui
din marginea cerurilor
doar un colac
de lumină albăstruie
însemna
locul
prin care el a plecat.

Oasele lui
stropite cu apă sfințită
și paos
au sunat a liniște
la ceasul binecuvântărilor.

De atunci
printre norii de tămâie
veșnicia
coboară blând
în inimile noastre.

Harta patriei

Harta patriei mele
o ființă vie
întinsă pe cer.

Cerurile sunt tapisate
cu toate hărțile lumii.

Prinsă în cuiele luminoase
ale martirilor
eroilor
și sfinților
nu cade.

România este patria noastră
din țării
spre care privim.

În vremuri de pace
Dumnezeu se plimbă
prin patria de sus.

Când ne războim
Dumnezeu plânge
în patria de jos
tămăduindu-ne rănilile.

Unele hărți
sunt desenate pe pământ
peste hărțile vecine.

Contururile lacome
se îmbibă cu sângele
hărților vechi.

Atunci iarba se usucă
izvoarele seacă
iar morții bântuie
pe cărări străine
auzind limbi neînțelese.

Noile hărți
nu se mai lipesc de cer
eternii martiri
stelele noastre din cer
ard încropirile canceroase.

După veșniciei de lacrimi
vechile hărți învie
pământul rodește hrană îmbelșugată
izvoarele cântă în unde repezi
câmpiile se umplu de rod
iar Dumnezeu
se odihnește
în grădina noastră
din ceruri.

Poezia

Poezia adevărată
circulă pe banda a treia
cu viteze amețitoare.

Pe banda întâi
merg cantilenele
niște poeme molcome
care își găsesc bucuria
în taina suferințelor.

Bicicliștii
își riscă viața
în afara benzilor de circulație.

Motocicliștii
rândunelele
și liliecii vieții
stol optimist
înfloresc
pe toate benzile luminoase.

Cititorii de poezie
circulă de-a valma
ca furnicile
ori zboară ca albinele
în pajiștea înflorită.

De pe trotuare
trecătorii culeg suferințele
poemelor accidentate.

Ei oferă uneori
coroane
pe care le așează
pe spinii durerilor.

Poezia circulă
prin benzile vieții
prin vene
inimă și creier
și ne pregătește
pentru zborul de dincolo de timp.

Cireșul

Cireșul meu din grădină
plânge cu cireșe dulci
și râde cu cireșe amare.

Sub el
tufa de pelin
crește în partea dulce.

În partea amară
stau cu ceașca de cafea
parfumată de cireșul dulce amarui.

Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Câmpineanu, Ion Câmpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiu, Simona Popescu, Angela Nache-Mamier, Alexandru Mușina, Mihaela Malea Stroe, Claudiu Mitan, Mihai Ignat și Romulus Bucur. În acest număr publicăm poeme de Laurențiu-Ciprian Tudor.

Adrian Lesenciuc

Laurențiu-Ciprian TUDOR

Jurnal de cuplu

1.
Ea
are
coaste de violoncel
în același fel
o pui în față
între pulpe, între brațe
și cântă
preistoria alfabetului
vocalizele lavei
toată istoria auzului
toată istoria muzicii
într-un cântec
asta și pentru că
mai ales că
eu o iubesc ca și cum aș ucide-o
cânt la ea
furia și nefericirea lumii
ce ajunge la mine

2.
eu o iubesc ca și cum aș ucide-o
pentru că
niciodată nu ajung
la capătul
fântânii ei

3.
eu o iubesc ca și cum aș ucide-o
pentru că
dincolo de coaja mea
e bestialitatea și canibalismul
primilor oameni

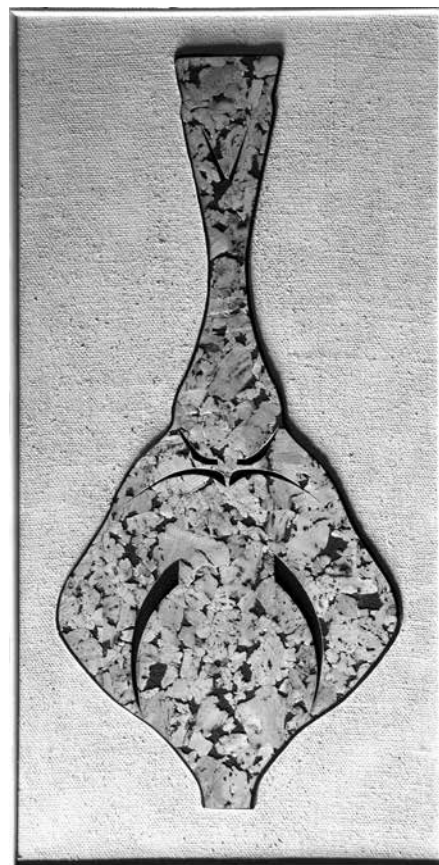
care vor să mănânce
tot ce e frumos

4.
eu o iubesc ca și cum aș ucide-o
pentru că
n-o înțeleg
îmi complică viața
și mă cucerește abandonându-se
ca o umbră bună
după mine

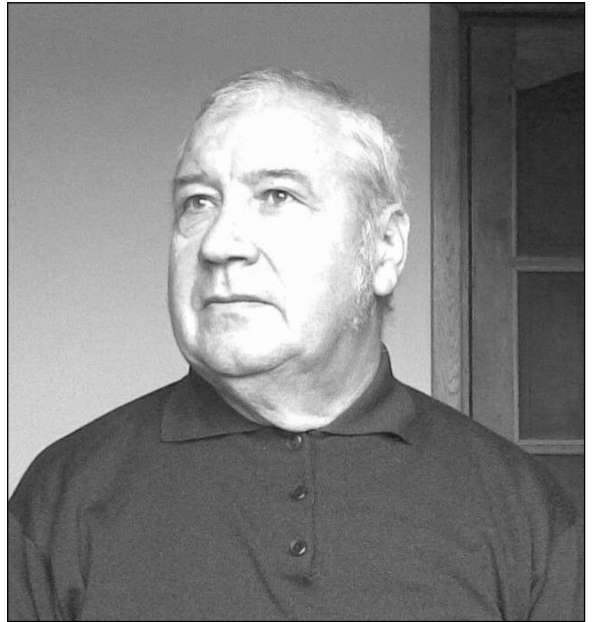
5.
eu o iubesc până o
ascult cu urechea
după cântec
violoncelul nu se bagă
imediat în cutie
pentru că
un timp
încă mai vibrează

6.
cânt la ea
furia și nefericirea lumii
ce ajunge la mine
aidoma tatăl meu
aidoma tatăl tatălui meu
și tatăl tatăl tatălui meu
neam agresiv
până la unul
nu aduce tu în mine, mi-a spus ea
nemulțumirile tale
și ale tatălui tău și ale tatălui lui
în mine
pântecul meu nu e front
nu e ghenă
nu-ți deșerta aici furiile tale
și ale tatălui tău și ale tatălui lui
în mine
mai bine pe timp de pace
fă-te scriitor
și pe deșertul foii deșartă-te
du ca Moise tot nea-
mul tău de furii
și rătăcește-l și moare-l
și ce nu e prea atins

du-l spre un tărâm al făgăduinței
spre poezie
rai pământesc
unde presimți ferici-
rea atotțiitoare
dar în mine
lasă-ți liniștea
lasă-ți nădejdea
lasă dorul tău de pădure,
dorul tău de ducă
iubirea mării
râsul tău despletit
dragostea ta de vară
om al soarelui;
lasă-ți poveștile
cailor verzi
și ochii de căprioară;
din aluatul ăsta să se
nască fiul meu
o nouă genealogie a liniștii
să se alcătuiască,
din spuma mării
să se nască fica mea

Lucrare plastică de Gelu Costea

Mircea OPREA

Elefantul de la etajul trei

Noaptea trecută nu visasem vreun coșmar de avertizare, să mă sperii de venirea zilei. Visasem, dimpotrivă, ceva amuzant, un hibrid între două basme cum doar în vise poți întâlni. Vechea mea obsesie, impostura celor mari, mari de toate felurile, s-a strecurat din știutul basm al danezului, un copilandru strigând în plină stradă *Împăratu-i goll!*, în alt basm: eu, de mână cu mama, îndrăznesc să țin adevărul văzut de mine când îl întâlnim pe împărat cu alaiul său măreț plimbându-se prin oraș gol pușcă și ținând în dreptul augustei goliciuni condurul *Cenușăresei*. Își ascunde partea ce-l deosebea de celălalt sex chiar cu splendida încălțare cu toc înalt și acoperită de broderii și pietre prețioase, bijuteria bună de atras privirile trecătorilor, nicidecum să-și ascundă rușinea, semn că împăratul, de ce nu l-aș crede un fetișist, bănuia că ceva nu-i în regulă cu veșmintele sale. Visul – scormonire de somnambul pervers, cu adevărat un basm de adormit adulți.

Stricatele jucării ale minții mele veneau din jocurile de noapte când, să-mi alung spaimile, coșmarurile, să uit de amigdalele umflate, febre traversate de lungi crize de tuse din gripele prelungite de sila calendarului școlar, da, ca să-mi alung spaimile citeam ore în șir, în șezut, în picioare la pervaz ori ghemuit pe marginea patului ca în rugăciune, să nu mai tușesc de să-mi scuip plămânii iar mama mă îngăduia pentru că, minune, cititul părea balsamul tuturor bolilor, balsamul ce mă ținea viu. Fără să-l mai caut, să-l plâng, am pierdut mult timp citind și scriind în pat. Spre ghinionul meu, m-am vindecat. Altfel, să fi rămas în așternut, îl întreteam pe Proust!

Noaptea trecută, fără scuza bolii, fără chinurile febrei, visasem ceva aiurit și râdeam dimineața asta sub duș râdeam și cât m-am bărbierit, am râs toată dimineața de naivitatea visului, bucuros că nu era nimeni să râdă de mine, de aiurelile

mele. De ce-aș lega așteptările din ziua cea nouă de fantazia onirică a nopții trecute când știu că *Împăratul e Inconștientul meu*, partea din mine sigilată ca taină de nepătruns și persecutată de măreție și sex până-ntr-atât încât să văd în vis avertizarea că voi păți ceva rușinos dacă ies în oraș. Știu, visele aparțin lumii interioare, o lume care, bine strunită, nu-și va arăta fantomele la lumina zilei, nu le va scoate în stradă și mai știu că visele, vulpile astea de noapte, au înlepciunea să se ferească din calea scepticului, a omului treaz.

Înduioșat de vis, cu frică să mi-l tălmăcesc cumva, am ieșit în oraș să arăt și lumii măcar puțin din blândețea mea și cum, convertit la bunătate, se retrăzise în mine paradoxul din basme ca o minune la fel de firească precum ivirea curcubeului după ploaie. Am pășit în stradă fără să-mi fi propus să mă întâlnesc anume cu cineva, nu-mi propusesem nici pe cine să evit, hazardul urmând să profite din plin de scăparea mea. Ieșisem zâmbind încă la umbrele nopții uitând până și de grija de a mă feri de ratații târgului gata să-mi strice ziua cu ranchiunele lor, inși de doi bani în fața cărora succesul altuia miroase a potlogărie, a escrocherie, grija mea de a-i ocoli fiind știută de ei ca o superstiție de maniac încrezut. Îi adulmecam și de la câteva străzi distanță, resentimentele lor duhnind acru a gunoaie și guri spurcate iar duhoarea îi deconspira ușor. Mă temeam că, molipsindu-mă de încrâncenarea lor, mă voi tulbura, îmi voi ieși din mână, îmi voi ciobi armonia interioară și nu voi mai reuși să scriu nici un rând. Să mă feresc de șobolanii străzii ori de câte ori mă aflu în oraș – o superstiție, poate doar o manie copiată de la prietenii mei de succes, gata să mă evite și pe mine să mă fi văzut în compania lor la o cafea, la un vin.

*

Îl știam de mult, îl știam ca din altă viață, din altă lume, îl știam de pe când era metodist, instructor artistic la

Universitatea populară de pe lângă Casa de cultură, o anexă cu iz de propagandă utecistă, el fiind omul acela bun la toate, de la schimbarea clanțelor și desfundatul chiuvetelor până la a împlini tot programul ținut pe avizierul imens de la intrare, program împărțit după un calendar copiat din an în an și înnoit după mofturile vreunui secretar de la partid, de la UTC, în absența neprevăzută a unui conferențiar tot el ținând cursuri de astronomie ori ateism științific. Miluță Dălvă, de el vorbesc, prinsese postul la recomandările câtorva amici generoși la beție, cunoscuți prin crășmele târgului ori de prin casa vreunei profesoare divorțate, gata să codoșească împăcări cu bărbații încă nedivorțați. Faptul că mai scria la ziarul local note de câteva rânduri despre o piesă jucată de amatori, o lansare de carte, despre eroismul elevilor de la seral, aceiași care, în timpul zilei, lucrau în uzină sau pe șantierul vreunui bloc de locuințe, se pare că îi convinsese pe cei de la partid că merită și el o pâine. A prins ușor logica, misiunea instituției: cum pe ogoarele patriei ori într-o fabrică oarecare totul funcționa în baza proiecției cincinale a producției mereu în creștere, tot așa și Universitatea populară adoptase același principiu și nu atât pentru a cuprinde ciclul complet al pregătirii, cât pentru a se mula pe ritmul impus prin directivele congreselor de partid, la fel cum se forțau să intre în același ritm și cooperativele agricole, și constructorii de locomotive, și cercetătorii Academiei. În consens cu absurdul epocii, Universitatea populară își planificase și ea, cu tot entuziasmul, depășirea cincinalului încât un ciclu de pregătire se termina mai repede, studenții primind diplomele cu un an mai devreme, aceasta fiind marea contribuție a cadrelor didactice, contribuție, în bună parte, voluntară.

Lui Miluță nu cred să-i fi fost ușor având ca director pe tovarășa Maria Țuhal, o activistă destoinică adusă în funcția asta direct din sala de croit a fabricii de confecții. Neîncrezătoare în recomandările altora, șefa se păstra vigilentă și cu ochii pe el din toate privințele pentru că într-un oraș ca al nostru nimic nu-i de ascuns când e vorba de un bețiv și un curvar – vicii de duzină dar, când le practici cu abnegație precum proaspătul metodist, suficiente să demoleze repede și definitiv orice carieră. Cum la Casa de cultură, unde în altă parte, se făceau sâmbăta baluri aducătoare de bani, acestea erau ocazii bune să ne întâlnim cu fetele, să dansăm, să bem o bere, Miluță fiind *pezevenghiul*, mijlocitorul dintre noi și partenera nopții, primul beneficiar fiind chiar el, de aici și faima că *netezea* tot ce-i ieșea în cale ca parte femeiască. Nu știu de unde-i venise expresia, cum se lipise de el, dar mai tot timpul avea în preajmă o fată *de netezit* și nu era de mirare. Nu arăta nici pe departe respingător, fetele lăsându-se repede cucerite de vocea lui baritonăla ca ieșită din tuburi de orgă așezate undeva mai jos de diafragmă, așa zice mai jos de centură.

La Casa de cultură Miluță a găsit scena potrivită talențelor sale de stricat iar faptul că mai avea și spirit nu făcea decât să-i agraveze păcatele. Nechibzuit și cu tupeu, el își scăpa glumele în cele mai nepotrivite momente, având o slăbiciune aparte pentru invitații mai de soi, cum ar fi profesorii de la *Fane Patriotul*. Am auzit și noi când s-a găsit să

se bage în discuție cu un doctor în socialism științific. Profesorul, agasat de tăcerea iritantă a sălii după ce-și terminase conferința de trei ore fără pauză, insistase ca tinerii să pună întrebări, să nu rămână vreo problemă nelămurită. Curios, Miluță întrebese ce se va întâmpla după construirea socialismului, *epoca de aur* trăită de noi astăzi fiind, cum știm, o etapă de tranziție și, după elanul oamenilor muncii, după victoriile uriașe din țara noastră, e de așteptat să fie depășită curând iar el, un tânăr cu toată viața înaintea, ce va face când se va trezi de-o dată în comunism cu toate nevoile mulțumite din plin pe când contribuția îi va fi abia după posibilitățile sale rușinos de modeste. Așadar, să ne spună stimatul nostru invitat, tovarășul profesor, vrem să știm următoarea etapă după comunism, să cunoaștem de astăzi viitorul copiilor noștri. Tovarășul, până să răspundă, a băut un pahar mare de apă, semn ca directoarea să-i amintească de avionul de la Salcea, el trebuind să ajungă chiar în după amiaza aceea la București.

Îl știam pe Miluță Dălvă de ani buni dar, mai din orgoliu, mai din respect, ne ignoram cu priviri amabile și salutări fluturate convențional când se întâmpla să fim în aceeași cramă la o tochitură și o cană de vin aspru, ne mai înțepam cu câte o ironie blajină pe la întruniri vag literare găzduite la Casa de cultură, ne înțepam blajin pentru că ne unea patima comună – scrisul, o patimă calmă, consumată la foc mic și de-o parte și de alta, adică *făceam literatură* de citit între noi, fără nici un gând de a publica, *făceam literatură* cum alții se dedicau restaurării de mobile vechi, un fel de bricolaj din pix. Ironiile noastre arătau, probabil, gelozii prost mascate față de jalnicele succese ale celuilalt, noi altfel flatându-ne precum maeștrii, nu cumva să ne bănuim de sinceritate. Ostilitatea lui a atins culmea când, în naivitatea mea obraznică, m-am lăsat furat de o glumă ușor corozivă fără să bănuiesc că se va supăra atât de tare. Nu ne plăcea nouă dar nici lui nu-i plăcea numele său, mai ales numele mic – *Miluță*, un diminutiv, o *milă* mai mică. Iar *Dălvă*, nici măcar *vălvă*, cum ajunsese în epigramele confrăților, *dălvă* – o vocabulă sărită și de dicționare. Simțind că numele ăsta nimerit peste el din hazardul nașterii nu-i numele norocos, demn de un mare scriitor, își alesese un pseudonim sonor și plăcut urechii: *Dorde Ceteră*. Să uiți de numele tău, să-ți iei o altă înfățișare onomastică după ce lumea te-a știut drept altul, ăsta nu-i un act formal, nici moft de actor care, pe scenă, joacă pentru un ceas, două, un personaj. Rătăcind în himere, amicul meu și-a asumat schimbarea de nume ca în vechea vrajă, uitată în zilele noastre, când pruncul bolnav și arvunit morții este furat de *omul străin*, dat pe fereastră și-i strigat pe alt nume ca ursitoarele să-i uite soarta și menirea, viața să-i intre în alt destin ca într-o piele nouă.

Dorde Ceteră publica poezii, eseuri, cronici de orice fel și era mândru că, așa, își proteja ortonimul anonim purtat de funcționarul oarecare, zis metodist cultural, iar eu n-ar fi trebuit să râd nici de numele său, nici de slujba abia ținută când știam prea bine că, pentru un timp, ca angloaiți și mai mici în rang, își câștigaseră banii de cafea, de un pahar de vin și Kafka, și Pessoa, mai aproape de noi – Vladimir Sirin,

și alții căci, de pe urma operei sale, scriitorul, cel norocos, trăiește doar postum. ...și alții? Da, asta fusese gluma pe seama pseudonimului Dorde Ceteră, eu zicându-i *Domnul Etceteră*, nelipsit altfel de pe niciun afiș, el, ca mare vedetă, fiind trecut la urmă. Porecla asta îl agasa se vede pentru că, la un moment dat, m-a apostrofat cu rugămintea imperativă să nu-i mai zic așa. Se întâmpla să ne mai găsim la o cafea între cunoștințe comune încât, în termeni banali, ce mai, eram prieteni.

Miluță mai lipsea din oraș uneori, eu gândind că, fiind și actor amator, și corist, în timpul asta pleca cu trupele Casei de cultură prin țară, poate în străinătate, la festivaluri ori concursuri de unde se întorceau cu multe medalii, trofee, diplome, țintuite pe pereții holurilor, în vitrinele de la intrare. Se întorcea din călătoriile sale tot mai întunecat, mai negru la față încât ai fi zis că și amărăciunea poate bronză la fel ca soarele de august în amiază. Soiul ăsta de mâhnire neagră de pe față sa mă îngrijora, ce egoist pot fi, prin lipsa de reacție la glumele mele, de parcă se ferea de spirite ca de ploaie, cu umbrela tristeții lui. Nu mă persecuta anume pe mine; la toate vorbele de duh ale celor din jur se păstra stins, anume glumele plictisindu-l cel mai tare din tot ce discutăm noi, afișând constant o acreală dezarmantă. Nu râdea la glume, nu știu de cum reușea, de la o vreme se abținea și el să mai glumească, motiv să mă întreb de ce. Mi-a spus-o, nu era o taină, și mi-a spus-o fără pic de veselie. La 8 martie, când cei din Casa de cultură o sărbătoreau pe tovarășa Maria Țahal ca simbol al tuturor femeilor din instituția lor, adjunctul venise cu ideea ca salariații, indiferent de sex, să pună bani mână de la mână, câte o sută de lei fiecare, să-i dăruiască șefei lor un ceas mai scump, o marcă bună, pentru că aflaseră deja, urma să fie promovată la Cabinetul de partid. Miluță, neînvățat să-și țină gura când gândea altceva decât șefii săi, a vrut să îmbunătățească propunerea: hai să dăm mai mult, propun să dăm și trei sute de lei și să dăruim același ceas, aceeași marcă, la toate femeile din Casa de cultură, șefei urmând să-i facem un cadou mai scump la ziua ei, de Sfânta Maria! Asta a fost tot dar, de atunci, din martie, să scutească un post de magazioner, directoarea cea pizmașă i-a dat și gestiunea costumelor de la formația de dansuri populare, recuzita de la echipa de teatru, decorurile, scaunele și birourile, materialele de curățenie, pentru toate el fiind silit să scrie, că tot e scriitor, fișe de magazie, să facă intrări și ieșiri, să urmărească stocurile și să țină totul sub cheie de frica imputărilor pentru orice lipsă. A văzut careva dintre noi vreun gestionar să aibă simțul umorului, vreun contabil de inventare să înțeleagă de glumă?

*

Cu trucurile și mizeriile gândite de ceva vreme, trecuse și anul 1989, un timp nici nu l-am mai văzut pe Miluță prin oraș de parcă revoluția de parodie ar fi ajuns să prăbușească și parodia de Universitate populară peste slujbașii ei de să-i înghită pământul fără urmă. Când l-am revăzut, l-am luat la rost cu întrebarea la modă pe atunci, în variantă adaptată: *Unde-ai petrecut ultimul cincinal?* Aflam că e consultant juridic, făcuse o facultate privată între timp cu performanța de

a-și da examenele (plătite) într-un an cât pentru trei, nici n-aș fi crezut că cincinalul universitar va fi preluat cu și mai mare elan decât în socialism. Purta barbă încât abia îl recunoscusem. Din aceeași scârbă față de stradă nutrită și de alții, Miluță își lăsase o barbă stufoasă, să nu vadă, să nu fie văzut, așa cum ridici gard înalt între tine și vecini, să nu te știe, să nu-i știi. Unii au barbă ca semn al rangului moștenit, sunt bărbile purtate ca un fel de blazon aristocratic ori măcar al vocației, al profesiei. Miluță era un uzurpator pentru că unchiul său, casap de meserie, oricât de bogat ar fi fost, nu figura pe nici un tabel al boierilor, nici ca grad militar, nici cu funcție în guvern; nici popă nu fusese, să zici că i-o cerea canonul, fusese doar un parvenit iar semnul său de pe blazon ar fi fost cârligul de agățat vita gata de jupuit, cârligul să fi fost admis între însemnele heraldice. Nepotul măcelarului își lăsase barbă să se ascundă de lume, gândeam eu, să nu-l citim din prima ori să-și mascheze tăietura greșită a chipului, să atenueze hidoșenia expusă la vedere cu impresia că așa repară cu ce i-a greșit natura la naștere. În perioadele lui de succes, barba, accent de virilitate, îi era desenată cu mașina de ras și tunsă cu lama, toaletată ca parcul unui castel. Nu așa arăta când îl întâlneam în vinerea aceea, iar barba lui răvășită putea să mă arunce în eroare, nici eu nu mă râdeam zilnic, nici cei din jurul nostru nu arătau prea îngrijiți ori torturați de obsesia igienei. Să-ți dai seama de meteorologia afectelor sale cel mai bun semn era starea bărbii, știind că înfățișarea de boschetar se asorta firesc cu tufele de pe maidane, barba răvășită fiind semn de supărare pe morți, pe vii, pe rude și prieteni și, înainte de toate, pe el însuși. Spre deosebire de mine însă, în perioadele lui negre îl chema ca în actul de naștere, Miluță Dălvă. Așa se recomanda, așa arăta, ăsta era el, alăturarea ambelor nume potențându-și efectul de umilință. Abia în zilele bune, revenea la numele de Dorde Ceteră și avea alt cântec, altă voce.

Mai știam că, un timp, luase figura unui caraghios bun să râdem de el când îl zăream, și nu fără motiv. A, să nu credeți că ar fi fost vreun practicant Reiki, soluție infailibilă la orice boală ori patimă, nici nu încerca asane de yoga copiate de prin reviste, nici nu era specialist în puterile cosmice ale craniilor de cristal. Miluță se remarcase cu ceva mai concret: purta la el o copie după inventarul bijuteriilor familiei aflate încă în seiful băncii, bijuteriile fiind confiscate prin anii '60. Se lăuda pe la cunoștii de prin baruri încât, cu iluzia bogăției lui fabuloase, ciupea câte o votcă, o cafea. După cât de amabil era prietenul, se întindea să delireze despre fabuloasa avere a unchiului, acel măcelar dinainte de război, proprietarul abatorului de vite din apropierea oborului de care auzisem și eu, acolo preparând pastramă și cârnați pentru tot târgul, pentru toate pungile. Și când iei aurul, îl întreba câte unul mai nerăbdător. A, nu-i așa simplu; acum sunt în proces, se dezbate moștenirea că moșu' Ghiță n-a lăsat testament și pe aurul confiscat de miliție, el n-avea de unde să știe pe atunci că se-ntoarce roata și comunismul se duce dracului, nu știa că banca păstrează gropurile cu bijuterii, nici nu visa că ai lui o să recupereze aurul. Uite-aici, le zicea el, și le arăta piesă cu piesă comoara, un inventar întins pe câteva

file, avere ce avea să ajungă la el într-o zi, două, de l-ai fi crezut. Cei din bar rămâneau cu gura căscată silabisind cât aur de 18 carate avea o brățară, ce piatră era montată în vreun inel cu filigran, cum arăta un medalion cu monogramă, până la numele de pe ultima foaie, o iscălitură de adevărită că procesul verbal de confiscare este conform cu realitatea, și numele acela, e adevărat, părea *Dâlvă*. Totul suna și mai adevărat când le arăta moneda de un dolar, cine știe prin ce sertar o găsisese, și se plângea că numismații abia dacă-i plătesc argintul la prețul pieții, nu și valoarea de colecție. Nici până în ziua de azi nu mai știu cum s-a terminat povestea moștenirii sale păstrate în seiful băncii și nimeni dintre prieteni nu părea curios să afle cum s-o fi terminat dezbateră moștenirii, nimeni nu știa să-mi fi spus și mie.

*

Am făcut un ocol povestindu-vă toate astea să nu vă mire că, după visul meu aiurit cu *Împăratul gol* plecat în căutarea *Cenușăresei*, s-a făcut să ne întâlnim în stradă și, luându-ne de vorbă, brusc, mă-ndeamnă să bem un pahar de vin, face el cinste, și, tot brusc, intrăm la *Troaca*, la un pas de noi că, la doi pași, era alta, *Droaga și cristelnița*, bodega preferată pentru praznice, botezuri. Abia după ce ne vedem așezați la o masă între inși dornici să se certe față-n față, la un pahar, și nu în stradă, scârbit că iar îmi stric starea de grație când coboară inspirația peste mine, îmi dau și eu acordul:

– Bine, bem un pahar de vin, că tot nu-mi vine să mă duc acasă prea devreme. Și ce sărbătorim?

– A, sigur: peste câteva zile am termen în procesul de moștenire, la Curtea de apel. Mai pot găsi un motiv, se face o săptămână, de când i-am promis Chivei că nu mai beau.

Chiva, Chivuța? Vorbea de soție sau de o femeie tocmită cu ziua, cu noaptea, să-i țină casa curată și în ordine, nu știam de cine vorbea pentru că, știam eu, divorțase de ani buni, ea l-a părăsit, mai exact l-a alungat, să rămână cu cele două fete, ea păstrându-și apartamentul. Asta se întâmplase demult, pe când era tânăr. Știam că plecaseră de la fosta soție cu același geamantan de lemn purtat și în armată, câteva rufe și caietele sale cu notițe. Rămăsese mai bine de un an într-o cameră mică din centrul vechi, în șir cu odăile unde fuseseră amenajate sălile de curs ale Universității. Directoarea l-a lăsat să stea cu condiția să nu aducă aici femei, nici bețivani, așa scutind un post de permanență, ca om de serviciu și paznic, la un loc. S-a mutat de ceva vreme de acolo să trăiască în *concumenaj*, după expresia sa, cu o croitoreasă, ea având în chirie o garsonieră. Prin garsonieră trecuse multă lume, a trecut și Dorde iar el nu mai vroia să plece încât, așa trebuie să fi fost, a ajuns să vorbească de primitoarea sa gazdă ca de nevastă-sa, lăsând impresia că sunt și ei o familie și, ziceam, acelei femei îl îi promisese să nu mai bea. N-aveam să mă minunez dintr-atât, și viața mea e dezordonată și aiurită rău din privința asta, nici viața amicilor nu-i cu nimic mai grozavă, au abandonat și ei planurile cincinale, de ce m-aș mira atunci de Dorde? Voi vedea că tot ce-am înțeles eu, din cât și cum mi-a spus el sau alții era departe de ceea ce aveam să aflăm mai târziu, amănunt ce-ar fi trebuit să mă pună pe gânduri cât să înțeleg la ce distanță e lumea reală

față de imaginea din capul meu. Mă voi lămuri repede că nu știam mai nimic despre presupusul meu prieten iar cât știam, n-avea legătură cu el.

*

După prima gură de vin am simțit că Miluță e precipitat și nervos și nu știam de ce. Nu-mi rămânea decât să aștept și, să-i abat atenția, mă leg de cartea purtată sub braț, acum pusă pe masă cu fața în jos. Silabisesc de pe cotor:

– *Adolfo Bioy Casares*. Țasta nu-i amicul mai tânăr al lui Borges, partenerul său de *tangou* literar?

– Corect, numai că eu îl socotesc mai *artist* decât pe intelectualul Borges, acel *puer aeternus* rămas și la bătrânețe lângă fusta mamei fără să-și închipuie că femeia poate fi și altceva pentru un bărbat.

Să abandonez subiectul în stare să inflameze alcoolul din fața noastră, am ciocnit din nou paharele. Calificativul meu îi sunase cumva a dispreț, disprețul celui ce se crede superior numai pentru că s-a născut mai târziu, în alt spațiu, și numai din atât e gata să sancționeze, să corijeze greșelile celor morți. Am lăsat discuția aici, să nu degenerăm într-o polemică mai lungă decât mi-aș fi dorit.

– Tot vorbim de scris și scriitori, mi se confesează el pe cât de dezlânat, pe-atât de aspru: ți-aș spune că mă torturează o povestire; deși o am întreagă în minte, nu-mi iese cum aș vrea, îmi scapă de sub pix de parcă aș căra apă în pumni.

– Mai las-o să se coacă, zic eu, nu doar ție ți se întâmplă asta, mai las-o.

– Cum, o gândesc de zece ani, am și scris-o în câteva variante, cât s-o mai las.

– Ce să cred, nașterea grea e poveste cu cântec: pruncului îi este teamă să dea ochi cu lumea, alt motiv literar, nu-i așa, își amână ivirea între noi știind ce-l așteaptă, de parcă ar mai fi trăit cândva, presimte capcana plină cu momeli a lumii.

– Nu-mi iese tocmai pentru că țin prea mult la pruncul ăsta și nu vreau să-i promit ce nu-i pot da, *tinerete fără bătrânețe și viață fără moarte*.

– Mai știi, s-ar să putea să fie o poveste foarte bună, fletez și eu în orb, că tot n-aveam habar despre ce vorbea.

– Și nici n-are cine s-o citească, cât pentru o părere; ba, greșesc, o să răzi, că nu-i de râs, ia-o ca pe o confesiune și să rămână aici, la masă. N-am cui să i-o arăt, n-am cui să-i spun.

Mă uit la el și-mi dau seama abia acum că el, amicul, are un avans față de mine, cu siguranță mai băuse, de altfel mi-o și spusese pentru că, dezlânat, se pierdea în ceea ce simțea în clipa prezentă, uitând că vorbea de un fapt trăit cu ceva timp în urmă, se pierdea prin aprecierea lumii cu un grad de optimism peste ceea ce meritam eu, peste ce meritau și ceilalți.

– Ca din nostalgie, încă merg la cenaclul de la Casa de cultură, au redeschis și Universitatea populară, dar acolo citesc versuri, mai mult; am dat-o unei prietene, o fată sensibilă și știută de noi ca cititoare pasionată. Ea scrie poezie, bănuiesc că ține și un jurnal, asta-i o aventură foarte periculoasă și îl ține ascuns până și de bărbatu-su, de copii. A rămas cu „joaca de-a jurnalul“ încă din liceu și ei îi face bine, așa cred, după cum mă tot sfătuiește să țin și eu un jurnal, de parcă aș fi avut nevoie să-mi spună ea. Și ei, ca o minte mai apropiată

de literatură, i-am dat să-mi citească textul ăsta. I l-am dat anul trecut și n-am nici un semn de la ea, de spus, nu-mi spune, și nici eu nu întreb. Asta-i! O las în pace deși ne mai vedem pe la cenaclu. Îl ascult și tac, nu-i spun că prietena ține prea mult la el și nu vrea să-l întristeze.

– Încearcă altfel. Probabil că e prea intelectuală, e prea cifrată povestirea pentru ea, asta ca o maliție din partea mea pentru parada răutăcioasă față de Borges.

– Da' de unde, aș zice că-i mai degrabă clasică, de nu cumva pare scrisă de un licean; e ca o poveste cu copii. Aud de poveste și ciulesc urechile, da, poveștile mă interesează bolnăvicios de tare.

– Dar mai bine ți-o spun în două cuvinte, ca pe un synopsis, dacă mi l-ar cere cineva. Bem câte-o gură de vin și, până să-l refuz, își începe povestea încât mă văd ajuns, iarăși, în poziția dorită cel mai puțin când cel din fața ta își recită *operele complete* iar tu, politicoș, îl vei asculta ca pe Homer în persoană. Îmi trece interesul de povești și, supărat pe toți cei care mi-au mai făcut figura asta, eram deja nervos nereușind să mă prefac cât ar cere buna-cuviință.

– E la persoana întâi și o spun cu vocea mea, de vreme ce asta-i chiar povestea vieții mele. În cartierul unde am copilărit ieșeam și eu la joacă între cei de seama mea și nu știu cum se făcea că mereu eram cel mai mic și ca vârstă, și ca statură, și asta nu era tot; ai mei nu-mi cumpărau jucării și dacă se întâmpla să mai urc pe o bicicletă, asta era a lui frate-miu; când i-o ceream nu mi-o dădea de teamă să nu i-o stric, că eu nu știam să merg. Nici azi n-am bicicletă, nici azi nu știu să mă țin în șa. Da, se temea să nu i-o stric, refren bun pentru oricare alt lucru i l-aș fi cerut iar mama n-avea grija noastră, să vadă cine cu ce se joacă și de tata, ce să mai spun, lucra în trei schimburi, mecanic în țesătorie, și, din ce reușea să câștige, mai întâi bea și, dacă rămănea ceva, mai dădea în casă. Mama îl tot amenința că îl lasă și o să-i plătească pensie alimentară, cum îi cere legea și tata îi explica între două palme că, oricum, prin divorț ar primi mai puțin decât îi dădea el în mână. Ridică ochii spre mine, mă privește fix:

– Ți dai seama, personajul meu, adică vocea la persoana întâi, cui să se plângă că n-avea jucării și că în toată viața dacă o fi avut ceva al lui, jucării, haine, lucruri, mai toate au fost la mâna a doua, au fost purtate întâi de frate-su și asta începând cu jucăriile. Cum să le spună părinților că în fața blocului, pe alee, el n-avea nimic în mâini, pe când ceilalți zornăiau dintr-o sunătoare de tablă, o trompetă, aveau o minge, paleta de tenis, altul venea cu o lanternă în plină zi, iar el – nimic.

– Ai zis că-i vocea ta, de ce-mi vorbești de personajul tău ca de un străin înjghebat din fantezii?

– Așa-i, ai dreptate... Și nu știu ce mi-a venit într-o zi, am coborât pe alee cu mătura din casă împodobită ca păpușile văzute pe la fete, cu fustă și basma din cârpe; m-a prins maică-mea și mi-a luat-o repede să n-o rup că mătura e jucăria ei și să țin minte asta. Într-o zi văd la un copil o sfârlează, să-i zic așa, și rămăsesem vrăjit de jucăria lui și ce era? O elice din plastic se rotește și se ridică în aer câțiva

metri. M-am uitat cum era făcută, așa, fără s-o am în mână și m-am gândit să-mi fac și eu una. Mai văzusem moriști de hârtie, elice de tot felul dar una bună să se ridice în aer și să revină, nu, nu mai văzusem. Și am încercat dintr-un mosor de ață șterpelit de prin sertarele de-acasă, i-am bătut două cuie retezate să-i potrivesc bucata de balot îndoit de mine cum m-am priceput, am pus mosorul pe un fus să-l rotească cu o sfoară scurtă și, minune, elicea se ridică în aer când trăgeam repede sfoara. Și atunci au râs ceilalți de mine că ia uite ce jucărie și-a făcut și ăsta, pe când eu, bucuros de nu-mi încăpeam în piele, nici nu-i auzeam; am făcut zmeed din ziare, cu cozi din cordele, pușcă din lemn de soc și alte prostioare de mă râdeau toți, dar eu mă jucam deoparte de ceilalți, că nu mă primea nimeni cu jucăriile mele și nici nu încercam să mă bag în joaca lor. Mă vede mama că-s mereu singur, mă întreabă de ce nu merg și eu cu frate-miu între ceilalți, de ce nu mă joc cu bicicleta cumpărată pentru amândoi. Am tăcut și ea a priceput. Când a putut rupe câțiva lei de la cumpărături, mi-a luat o minge, minge adevărată, o minge galbenă, mare, că nici n-o puteam ține într-o singură mână. Uite, să-ți alegi tu băieții, echipa să te joci. Amicul meu povestește și pare mulțumit de povestea lui; vorbind, întinerise brusc, chiar era acel copil trist și umilit, bucuros că are o minge numai a lui, iar noi goliserăm sticla de trei sferturi și, până să mă-ntrebe, cu aceeași bucurie de copil chemă chelnerul să mai aducă una.

– Doar n-o să mă lași cu povestea la jumătate... Și a doua zi am ieșit eu voios cu mingea mea cea galbenă, Dinu, frate-miu, fiind de acord ca bicicleta să fie a lui iar mingea a mea și i-o dau dacă vreau eu. De cum au văzut-o, băieților le-a plăcut și am jucat un fel de baschet la panoul agățat într-un perete de bloc. N-a durat bucuria că Sandu, știut de bătaș, a luat-o și a plecat acasă cu mingea mea. M-am dus în urma lui și am sunat la ușă, că stătea în alt bloc decât al nostru, la parter, am sunat și am bătut în ușă până a ieșit maică-sa. I-am spus că Sandu mi-a luat mingea și să mi-o dea înapoi că-i a mea. Da'tu de ce-ai fost prost și ia-i dat-o; nu știi că Săndel nu ți-o mai dă? Și cu asta a închis ușa. Am mai stat ca un sfert de oră la ușa lor și n-a mai ieșit nimeni. Mama mă aștepta acasă, vroia să știe cum m-am jucat cu mingea cea nouă și ce-au zis băieții. Cum venisem plângând și fără minge, a trebuit să-i spun de Sandu. Gata, nu cumva să audă taică-tu că te bate și pe tine, și pe mine, de nu s-o duce și la vecini, să-l caute pe băiatul ăla. Dorde vede că, plictisit, sorb cu silă din pahar.

– Bine, hai, o scurtez și am să-ți spun cum am ajuns să-mi fac singur și alte jucării. Mă las furat de poveste și-l întreb:

– Și ți-ai făcut tu jucăriile astea sau îmi vinzi literatură? Descumpănit de răutatea mea, dă înapoi:

– Ei, și tu, nu ți-am spus că-i un personaj doar... Mama mă cicălea pentru prostioarele mele, chiar mă bătea, aș zice, mă bătea cu dragoste. Abia cu tata era mai grav; dacă ne vedeam odată într-o zi și de două ori la sărbători. Mă certa scurt și, să nu piardă vremea cu mine, să înțeleg mai repede ce avea de spus, mă bătea! Pe lângă cearta mamei, artificii de sărbători, tata folosea artileria grea și, din câteva curele

trase bine, mă făceam ghem pe toată ziua. Tace și simt că încă lăcrimează cu gândul la cureaua lui taică-su, ca să reia:

– Asta vroiam să-ți spun, jucăriile, la fel ca și mingea, au fost o pacoste, o sursă de neazuri și acum încă mai sunt pentru mine o tristețe. Știi, unii promit că-și vor cumpăra toate prăjiturile când vor fi mari dar uită repede descoperind că, pentru ei, sunt și lucruri mai bune decât prăjiturile, pe când eu am rămas copil: mi-am promis jucării și jucării îmi cumpăr, când nu mi le fac și singur. De teamă că n-am priceput cu ce se joacă acum, face semn spre cartea abia cumpărată.

– Probabil că se bucură copiii tăi, de nu cumva te temi să nu ți le strice, îl înțep eu, dar văd că i s-au umezit ochii: așa-s unii triști la beție, triști până la lacrimi. Revin și-l interoghez sever:

– Toate astea nu ți se par copilării pentru un anotimp ratat, la fel și tema și felul cum le tratezi? Iar acum, spre bătrânețe, nu cumva îți coafezi copilăria cât să te simți bine, să-ți recuperezi anii amărâți?

– Ei, nu știi cum e scrisă. Îți închipui un rezumat de două pagini, să zicem, la *Crimă și pedeapsă*; cine ar mai citi romanul ăla? Nu mă ia în seamă, turuind mai departe:

– Și îmi făceam jucării singur și nu mă plictiseam pentru că gândurile, astea-s jucăriile mele, erau întotdeauna cu mine, în capul meu. A venit vremea când am descoperit dragostea, spune-i cum vrei, sau m-a descoperit ea pe mine pentru că, timid și retras în sărăcia mea, nu văd de ce-aș fi fost o tentație pentru cineva. Prima, ce mai poveste și asta, a fost sora lui Pițu, un băiat meditat de mine. Doamna Sofica, un fel de rudă, nașa lui frate-miu, obișnuia să vină pe la noi prin casă și, văzându-mă mai isteț, așa i s-o fi părut, mi-a cerut să-i ajut băiatul că rămâne corigent la română. Țin minte, eram în primele clase mi se pare, îmi făceam lecțiile și tanti Sofica îi zice mamei: Uită-te ce îndemânatic ține condeiul, dragul de el. Ai mei se-mpiedică și se opintesc la scris de parcă ar avea de săpat în grădină; pe Pițu îl dau la zidărie, iar pe Lina o fac bucătăreasă. Da' Miluță al tău, după cum scrie, scriitor se face, o să vezi. Și vorba asta de femeie lingușitoare, cât mama să-i mai toarne un păhărel din vișinată, vorba asta mi-a intrat în cap ca o prorocire până-ntr-atât că începusem să și cred, ajunseseam să mă admir singur.

Îl ajutam pe Pițu la lecții, că începuse să-mi și placă să fac pe profesorul. Mă simțeam altul decât mă știam până atunci și abia așa învățam și eu mai bine. Mergând pe la ei tot la câteva zile, parcă mi se deschiseseră și mie ochii, vedeam că o casă poate arăta și altfel decât a noastră, că se poate trăi și fără ceartă, și fără bătaie. Eram în ultima clasă de liceu, îmi plăcea să merg pe la ei, mă răsătau ca pe un musafir, mai ales că tanti Sofica și fiică-sa îmi arătau semne de simpatie. Dar Pițu, încă la gimnaziu, era un răsătat fără pereche și nu-i păsa de carte, nu-i păsa de nimic din ce i-ar fi plăcut maică-si, nu-i păsa nici când îl amenința că o să care toată viața cărămizi și o să împingă la roaba cu mortar. Până-ntr-o zi când am ajuns la ei și m-a întâmpinat soră-sa, Lina. Cu un an sau doi mai mare decât mine, ea terminase școala profesională și lucra la o cantină, că mirosea mai tot timpul a ceapă prăjită, a rântășuri cu bulion, că nu știam de

ce salivez în apropierea ei când eu o vedeam ștearsă ca un spălător de vase. O mai zărisem de câteva ori, o mai întâlnisem și prin oraș dar n-aveam eu ochi pentru Lina, mică și cu țâțe de s-o dea jos. S-a nimerit, zic, să fie ea acasă și, pe un ton autoritar, îmi cere să aștept că maică-sa a plecat cu Pițu la doctor, avusese o criză de apendicită, că nici n-am înțeles prea bine. Pe o voce alintată, îmi cere să mai stau cu ea, să beau o cafea, are și dulceață din nuci verzi, atunci făcută, să mai stau că singură se plictisește și a scos un pachet de țigări pentru că, așa cum s-a dat pe lângă mine, a simțit că miros a tutun. Când a venit cu dulceața, să fie sigură că-mi place, îmi dă să gust din linguriță. Luase în linguriță două nuci și, neîndemânatici amândoi, nucile au ajuns pe pantalonii, încă purtam pantalonii scurți pe atunci. Intimidată, mi-a turnat și din paharul de apă, să curețe, să nu rămână pată. Nu mi-a fost ușor, aș zice, iar acum când îmi dau seama ce tertipuri simple a folosit înțeleg că, dacă n-ar fi fost ea cea îndrăzneată, cred că plecam repede și cu pantalonii curați. Cu mintea la acele amoruri de mahala, îmi beau paharul de vin, zâmbesc și mă uit la ceas fără să mă feresc.

– Hai, că o scurtez; vorbeam de jucării... O păteau și alți copii. Nu mă persecuta careva anume pe mine, dar, acum, când mă judec, văd ceva straniu în pățaniile mele infantile, cum le zici. Nu puteam să-mi apăr jucăriile, nu mi le apăra nimeni; nu mușcam, nu zgâriam, nu țipam, și-mi mâncau câinii din traistă, așa-mi spunea taică-miu când mă vedea ce bleg sunt, că i se făcea și silă să mă mai bată. Da, îmi mâncau câinii din traistă, așa îmi spuneau ai mei și astăzi tot așa mi se întâmplă, dac-ar fi s-o ascult pe soacră-mea, în ochii ei eu fiind cel mai bleg dintre toți bărbații știuți de ea că numai nu sare la bătaie la mine. Să revin, n-aveam jucării iar dacă aveam, mi le furau ceilalți, ori mi le stricau, ori râdeau când mi le făceam singur. Iau o gură de vin și mă uit pe pereți, semn evident că-mi pierdusem răbdarea și mă hotărâsc să nu-l mai las să bată câmpii:

– Mingea, mama, jucării improvizate... Încă ești minorul rămas captiv copilăriei! Ce spui tu e pueril, nu are anvergură, nu are halou. Pe când proza e universul lui *adică*, al lui *ca și cum*, *ca și când*. S-a trezit în mine profesorul și fac pe doctul: cine trăiește în realitatea presantă și exactă a lui *unu plus unu fac doi* se simte spulberat când îl arunci în jocul lui *unu plus unu fac oricât, orice, oricând*, în imaginar și în sensuri figurate. Ești și tu amantul fetei morgana, al iluziei sterpe: fata asta nu face copii și nu ți-i fidelă.

I-o spusese dur, metalic, cu intenția de a pleca repede de la masă, în mintea mea certându-l și mai drastic: mă feream de ratați și, uite, îmi stric ziua cu Miluță, un ratat notoriu și bleg pe de-asupra. Ce mi-a trebuit mie să intru la băut cu el? Să fi fost numai sugestia din vis să fiu mai blând cu ceilalți și să-mi iubesc aproapele, fie și-un ratat? Știu buni prieteni, scriitori și ei, grijulii să nu cadă în astfel de capcane, în stare să-l ocolească pe unul ca Miluță la șapte străzi distanță, gata să se mute din oraș numai să nu-și întâlnească ghinionul, bântuiți de aceeași superstiție sau prejudecată, spuneți-i cum vreți, de care m-au molipsit și pe mine.

Crispare. Frământă paharul în palmă până se face roșu la față, maxilarul îi scrâșnește. Simte și el impulsul să se ridice de la masă. Fără să știu, am lovit un punct sensibil și-i surprins de cruzimea mea atât de violentă. Se arată dezzechilibrat și, să iasă din clinci, face pasul înapoi. Se destinde într-o tristețe rece, urmă a unei depresii vechi. M-am convins, în ciuda oricărui tratament, nu scăpase cu totul de demonul amiezii, cum îi spun eremiții. Asta trebuie să fi fost și motivul absenței lui, câte-o lună, câte-un an; se interna, probabil, să-și trateze depresia dar se vede că nu i-a ajutat. Abia alcoolul îl făcea cât de cât comunicativ, dându-i o expresie de prezență în fața celuilalt. Cu ochii în pahar, își regăsește vocea și reia narațiunea încât aș crede că e actorul ajuns la pasajul unde regizorul îi indicase să schimbe registrul, tonul, să-și vibreze timbrul cât să sune patetic.

– Crescusem și eu, nu-mi mai furau jucăriile, doar mă ocoleau și râdeau; nimeni nu mi le mai râvnea și, de data asta, refuzul lor mă umilea prin desconsiderare. Devenisem invizibil altora. La liceu mi-au rămas scrisul și cititul, jucării excelente pentru un becisnic și un bolnăvicios ca mine. Mă pricepeam binișor și la desen. Am văzut că-mi pot face și singur jucăriile, după ideile mele, din capul meu și tot în cap îmi rămâneau și nu râdea nimeni de mine, dacă aveam deșteptăciunea să nu mă laud cu ele.

Resemnat după ieșirea mea crudă, îmi beau paharul de vin, mi-l umple iarăși, și încerc să-i potolesc șuvoiul, că se cam aprinsese.

– Dacă înțeleg bine, vrei să-mi spui că tot jocul, ocolul făcut de autor prin copilăria personajului, prin universul jucăriilor, micile aventuri trăite de tine și rămase dureros de persistente în memorie sunt o metaforă largă, cât să-mi spui, asta ar fi, bănuiesc, finalul povestirii, că ți-ai făcut în cap un Disneyland, ți-ai făcut peisajul dorit de tine, cu lacuri și râuri – toate pentru joaca ta de unul singur, fără să primești pe alții. Ți-ai schimbat relieful copilăriei cu o geografie fictivă, aranjată cât mai convenabil pentru tine – literatura.

– Ei, ei, ești pe-aproape; da, lumea întreagă, lumea asta reală, se pare, nu-i decât terenul de joacă al celor puternici rămași și ei niște copii dornici tot de alte și alte jucărele, femei, yahturi, excursii scumpe, case de vacanță, funcții în guvern, în ambasade. Când am venit și eu pe lume am văzut că toate jucăriile sunt deja ale altora iar mie nu-mi rămâne decât *scrânciobul*, *leagănul* din capul meu și, câtă vreme nu-mi scot jucăriile la vedere, nimeni nu mi le fură, nu râde de ele; mă joc și eu după reguli făcute de mine și nu cer voie cuiva pentru asta, totul e în capul meu unde-s total liber, rămas la vârsta aleasă de mine. Și sunt lăsat în pace de cei mari cu condiția să par supus. Însă am slăbiciunea de ipocrit să le repet că nu cred în jucăriile lor și n-am de ce să-i admir.

– Bine, am înțeles, în sfârșit, la ce spui astăzi jucării! Atunci de ce ții morțiș să scrii, să dai o formă concretă fanteziilor și mai vrei să fii și citit. De ce vrei să dai poeziile, povestirile, jucăriile tale de acum să se joace și alții cu ele, de ce stai de vorbă cu mine, de ce vrei să publici când, uite, e plină librăria de *jucării* excelente făcute de alții; de asta te și văd cu

cartea lui Casares, că tot spuneai că-ți mai cumperi jucării. Amuțise cu ochii larg deschiși și credeam că l-am descumpanit. Dorde nu se pierduse cu firea și se uita în jur așa cum ar avea să-mi spună un mare secret.

– Cum, cum! Crezi că eu nu m-am întrebat ce-i cu slăbiciunea asta a mea? M-am întrebat și mi-am și răspuns: cât cineva este prins, cât are în mână lucrul făcut de tine, se gândește la tine; copilul poartă mânușile făcute de mama lui, se gândește la ea; eu mănânc cozonacul făcut de Chivuța mea și voi fi cu mintea la ea; citesc cartea lui Casares și voi vorbi despre el, voi fi captivat de el, o vreme voi fi prizonierul lui.

– E firesc să se-ntâmpale așa; și unde-i noutatea?

– Ei, aici e mirajul, și Dorde se apleacă spre mine răsturnându-și paharul deja gol: cât ești preocupat de altul, cât ești cu mintea la acela și ții în mână lucrul lui, o parte din energia ta, din sentimentele tale ajung la el și se va simți întărit, se va simți viu știind că te-a cucerit, că a pătruns în mintea ta și te domină. Uită-te la vedetele astea: își nenorocesc viața numai să-ți intre în casă pe televizor, prin ziare, prin internet, prin tot circuitul lor.

Mă luminez cumva pe dinăuntru, da, mai au și alții superstiții; iată, Dorde crede că vedetele, cei puternici, îi aspiră vitalitatea cât îi admiră. E o prostie și-i zic răspicat:

– De ce te plângi dintr-atât, și brutarul îți intră în casă odată cu pâinea făcută de el! Cumpărându-i pâinea, brutarul trăiește din banii tăi, cum altfel e și drept, trăiește din banii tăi și din mulțumirea că e util altora.

– Ai priceput ceva, dar te-ai dus în altă parte. Să nu amestecăm brutarii cu starurile, cu scriitorii. Toți cei ajunși în fața noastră pe scenă, în adunări publice, la televizor, cum îți zic, ori sărindu-ți în față din afișele și reclamele de pe stradă, toți trăiesc, își iau puterea să se trezească și mâine din admirația noastră, pentru că noi, publicul, spectatorii, masa asta informă de imbecili anonimi, ne gândim la ei, îi înjurăm cu invidie și trăim cu gândul la ei de nu cumva trăim prin ei, ei având împuternicirea, procura să trăiască pentru noi, în locul nostru, tot așa cum un politician, până ieri bișnițar de piață, crede că mă reprezintă pe mine când trăncănește de la vreo tribună. Ne-am prostit până acolo încât, dacă ei sunt frumoși, credem și noi că suntem frumoși, dacă ei sunt talentați, credem că și noi avem ceva talent doar privindu-i, doar citindu-i, dacă ei sunt puternici și bogați, așa ne vom simți și noi în sărăcia noastră.

– Văd că vorbești de cei vii dar, uite, îi citești și îi frecventezi destul de des și pe morți. Lor cu ce le mai ajută credința asta a ta?

– Cum, cu ce le-ajută, mă îngână Dorde. Eu, cititorul, sunt veșnicia celor morți. Literatura, proza mai ales, este sigur altă lume decât cea de toate zilele, curge ca din alt timp, din alt spațiu și trece cu alte măsuri. Chiar tu mi-ai spus-o și nu te-am contrazis: e lumea sau lumile lui *adică*, lumile lui *ca și când*, *ca și cum*, cel obișnuit să trăiască zi de zi în realitatea asta, în spațiul îngust al lui *unu plus unu fac doi*, l-ai spulberat când îl duci numai și pentru o clipă în universul lui *unu plus unu fac orice, oriunde, oricând*.

(Va urma)

Ovidiu PETCU

Istorie interzisă

„– Te rog... desenează-mi o oaie!”
Antoine de Saint-Exupéry – Micul prinț

Războiul Mondial se sfârșise odată cu toamna, dar situația nu era încă stabilă. Pământul clisos al pădurii îngreuna mersul, crengile scurtau zarea. Bărbatul se opri să asculte: un zbârnâit îndepărtat, ca de bondar, venea... parcă din față, dinspre nord.

Zgomotul creștea, căpătând un timbru metalic.

Ferește-te să fii văzut până în prima localitate. Acolo vei întâlni o anume persoană care îți va oferi documentele necesare.

Omul se lipi de un trunchi și rămase nemișcat.

Zgomotul cotropea împrejurimile, trunchiul începu să vibreze și, în clipele următoare, ceva ca o pasăre imensă trecu peste copaci. Mașinăria avea o aripă fixă deasupra corpului și o alta dedesubt, în față un cerc străveziu, probabil o elice, iar în spate un soi de ampenaj.

Datele despre știința și tehnologia celorlalți sunt puține, dar s-a stabilit că și ei folosesc forța aburului și electricitatea.

Cu ce o zbura drăcia asta? Aerodina trecuse ca vântul, dar el apucase să vadă în cabina neacoperită de sub aripa superioară capul pilotului. O patrule aeriană obișnuită? Nu putea fi sigur. Așteptă ca zgomotul să se stingă și observă atent împrejurimile; pe urmă, cu fereală, își continuă drumul în penumbra pădurii, păstrând aceeași distanță prudentă față de cărare.

*

Curierul îi înmânase invitația ca pe un măr stricat. Nu era cazul să se întrebe de ce.

Parcă pentru a-și susține cu orice preț reputația proastă, Institutul Român de Cercetări Silvice arăta la fel de mohorât și pe dinăuntru. După un periplu dintr-un laborator în altul, unde primise tot felul de explicații aiuritoare, mai puțin motivul invitației, fusese introdus într-un mic amfiteatru ocupat de vreo douăzeci de savanți cam rufoși, dar care-l studiau plini de bunăvoință. O glumă?

Plinuț, cu claua de păr cărunț în dezordine, cu mustața ca de focă și cu mâna întinsă, directorul așezământului venea spre el zâmbindu-i larg, așa că-l întrebase fără ocol:

„Ce naiba caută un polițist aici?”

Marele savant îl privise șiret:

„Nu sunteți un simplu «polițist», domnule inspector...”

„Nu?”

„...mai precis, ați fost selectat. Vă recomandă atât activitatea strălucită în domeniul dumneavoastră, cât și pasiunea pentru științele experimentale.”

„Dar n-am înțeles o iotă din toată poli...”

„Logoul nostru este «de la fiecare după capacitatea, fiecăruia după nevoi!»”

„Mă rog. Eu credeam că e deviza politicienilor.”

„Iată și fermecătorul dumneavoastră nonconformism care, de fapt, se pare că hrănește din plin capacitatea combinatorie neobișnuită de care dispuneți. Mai sunt și surprinzătoarele dumneavoastră abilități de calcul mintal, vârsta, vigoarea, lipsa oricăror obligații civile sau de altă natură... punctaj maxim! Vă rog să veniți după mine. Aici, în față. Așa. Luați loc.”

„Mulțumesc. Unde vreți să mă trimiteți?”

„Ce vă spuneam?”, se întorsese triumfător directorul spre asistență, apoi spre el:

„Am vrea să vă trimitem într-un... ei bine, într-un loc în care...”

*

Se însera. Copacii erau tot mai rari și cărarea se sfârși într-un drum de țară. Din depărtare se auzeau lătrături și, curând, bărbatul zări luminile unui sat.

„Ce vă face să credeți că voi accepta misiunea?”

– Stai!, tună o voce.

Din semiîntineric apărură doi soldați cu armele întinse.

Cel mărunțel făcu încă un pas și răcni:

– Actele la control!

O lanternă îi luminează fața. Rămase calm. *Dacă ești prins, adoptă o atitudine autoritară, trage de timp, vorbește-le de o misiune secretă și evadează cu prima ocazie.* Întrebă tăios:

– Cine ești și cine vă comandă?

Tonul vocii sale avu efect:

– Sunt soldat Apetrei Vasile, plutonu' trei infanterie, compania unu, batalionu' doi, de gardă la post. Vă rog să-mi prezentați actele.

– Sunt căpitanul Mirescu, de la Cercetare. Mă aflu în misiune, deci nu am acte. Du-mă la superiorul tău. Ce regiment sunteți?

– Țsta-i spion, Vasile...

– Om vedea noi. Dă-mi lanterna și percheziționează-l. Domnule căpitan, vă rog să ridicăți mâinile.

Mirescu se supuse.

*

„Mă tem că nu aveți de ales”, îi răspunsese directorul. „Precum bine știți, resursele planetei sunt limitate. Ne războim pentru ele dintotdeauna și fiecare țară caută să se asigure de eficacitatea acțiunilor sale. Motiv ca proiectele de cercetare în domeniul apărării să fie secrete, de acord?”

„Firește.”

„Noi lucrăm pentru apărare.”

„Felicitări. Tocmai mi-ați tras un glonț în ceafă.”

„Tocmai ați fost asasinat”, îl informase directorul. „Ziarele de seară sunt acum pline cu fotografii de la locul faptei.”

„Complicată manoperă.”

„Vă rugăm să acceptați misiunea.”

Și după...?

Evident, nu exista un „după”.

Dar voia să trăiască, putea găsi o soluție...

„Cât e de grav?”

„Cât de grav ar fi să dispărem ca stat?”

Fețele celor din amfiteatru deveniseră inexpressive. Ca prin vată, auzise întrebarea directorului:

„Vă amintiți de tabla lui Pitagora?”

Ce naiba...

„Desigur.”

...un pătrat format din zece rânduri a câte zece pătrățele cu numere – din unu în unu până la zece, din doi în doi până la douăzeci, din trei în trei până la treizeci...

„Știți că, dacă scriem numerele pe o coală de hârtie într-o așa ordine, acea coală devine un fel de... mașină de calcul.”

Știa: adunarea lor repetată făcea ca rândul lui 5 să se intersecteze cu coloana lui 8 în pătratul lui 40, coloana lui 9 intercepta rândul lui 2 în pătratul lui 18...

„Și nu pentru că hârtia ar fi inteligentă, ci pentru că, având numerele scrise în această ordine, ea *nu poate* «reacționa» altfel.”

Mașini de calcul? Ce mașini de calcul fac „silvicultorii” ăștia aici?

„Vă ascult, domnule director.”

„Noi am descoperit că bătrâna logică binară poate fi modelată algebric folosind cifrele 1 și 0. Cu o mașină în care lui «adevărat» îi corespunde un semnal electric, reprezentând «1», și lui «fals» lipsa de semnal, reprezentând «0», putem efectua diverse calcule. De exemplu, într-un circuit cu un bec și două întrerupătoare montate în serie, operația « $0 \times 1 = 0$ » este redată de un întrerupător deschis, adică «0», și celălalt închis, adică «1», rezultatul fiind neapriinderea becului, adică «0». Și nu pentru că acest circuit ar ști tabla înmulțirii, ci pentru că, într-o astfel de configurație, nici el *nu poate* «reacționa» altfel.”

„Dar cealalte operații?”

„Există diverse căi pentru a le modela pe toate. Așa am construit mașini electrice de calcul extrem de performante, mult superioare celor mecanice din magazine.”

„Excelent, însă nu văd legătura cu apărarea. Dirijarea unor tunuri automate?”

„Mult mai mult. Fiindcă mașinile în discuție pot efectua nu doar calcule matematice, ci și calcule... să le numim «biologice».”

„De ce «biologice»?”

„Suntem în anul 1918 – adevărat sau fals?”

„Adevărat.”

„Ei bine: la auzul întrebării mele, în celulele din creierul dumneavoastră s-au produs niște biocurenți care s-au transmis de la una la alta și, datorită arhitecturii traseelor, au desfășurat o serie de calcule matematice cu «1» și «0»; dar ele s-au efectuat într-o «mașină de calcul» vie și rezultatul lor s-a tradus, fără să vă dați seama, în răspunsul dumneavoastră verbal.”

„Hm...”

„Iar aceste calcule dovedesc faptul că, har Domnului, reflectați corect realitatea, configurația «circuitelor» dumneavoastră e ordonată precum tabla lui Pitagora, deci creierul *nu putea reacționa altfel*.”

„Puteam să vă dau un răspuns aiurea.”

„Sigur, dacă erați nebun; sau dacă urmăreați altceva decât înțelegerea explicației mele.”

„Fascinant.”

„Acum calculatoarele noastre nu mai folosesc semnale electrice de tipul biocurenților, ci particule de lumină.”

„Fotoni? Calcul binar cu fotoni?”

„Și calcul binar.”

„Adică...?”

„Vedeți dumneavoastră, domnule inspector, calculele binare din creier sunt doar o parte grosieră a proceselor nervoase ale căror rezultate le conștientizăm ca sentimente, proiecte, întrebări... Iată: mâine, la ora zece fix, pe fereastră aceea va intra o cioară – adevărat sau fals?”

„Este o problemă indecidabilă, așadar nu poate fi rezolvată prin logica binară.”

„Mașinile de calcul fotonice depășesc această logică, fiindcă nu mai lucrează cu două stări, ci cu trei. Ca atare, asemenea nouă... ei bine, ele GÂNDESC!”

*

Mirescu privi pereții încăperii arestului și rămase pe gânduri. Ce șanse avea să evadeze din unitatea asta fără zarvă și să găsească în sat „o anume persoană”?

Vei recunoaște cu ușurință persoana respectivă.

Oare?

Se auzi tropăitul unor bocanci de trupă și ușa se deschise:

– Domnul căpitan Mirescu, presupun.

Căpitanul se ridică ușor iritat:

– Eu sunt. Cu cine am onoarea?

În lumina puțină a becului electric, Mirescu distinse un ins de talie mijlocie, în uniformă și cu o față surprinzător de familiară.

– Locotenent Avram, comandantul Companiei 1, la dispoziția dumneavoastră!, bătu din călcâie ofițerul.

– S-ar zice mai degrabă că eu sunt la dispoziția dumată.

– Mii de scuze, domnule căpitan, abia acum am primit de la Marele Cartier General din Sibiu confirmarea misiunii dumneavoastră. Sunteți liber. Dar precis vă e foame, așa că vă rog să mă urmați.

Mirescu se prefăcu a nu-i recunoaște pe cei doi soldați care, rânjind festiv, îi făcură loc să treacă.

În întinericul de-afară, curtea unității nu-i oferea prea multe detalii. O goarnă văită un semnal și, de te miri unde, câțiva gradați țâșniră-n fugă și se aliniară pe platou.

Intrară în popotă. Doi subofițeri adăstau în fața paha-relor. Locotenentul îi concedie cu un gest, comandă cina, îl invită să ia loc la o masă și, pe un ton scăzut, intră în subiect:

– Înțeleg că ați fost desemnat să decideți și să efectuați... *schimbarea.*

– Poftim?!

– *Schimbarea* favorabilă nouă, preciză locotenentul.

„Ce-i face pe fotoni să aibă trei stări diferite?”

„Natura lor, domnule inspector.”

– Nu înțeleg.

– Ba înțelegeți. Misiunile noastre sunt complementare, în funcție de talentele fiecăruia. Eu, de exemplu, sunt actor...

Chiar unul celebru, își aminti căpitanul: Aristide Deme-triade – „persoana respectivă”. Ușor de recunoscut.

– ...iar dumneavoastră sunteți inspector de poliție. Dom-nul inspector Vuia, nu-i așa? Traian Vuia.

Da, înțelesese bine: foton transmis, foton reflectat, super-poziție, coerență, decoerență... și totul plecase de la radia-ția corpului negru!

„Locotenentul Avram” așază pe masă un porthart străvechi:

– Aveți aici documentația necesară și actele de identitate.

„*Schimbarea* favorabilă nouă.”

Imediat apăru și cina.

*

Libertatea îți dă puterea de-a împlini proiectele tale, iar puterea îți dă libertatea de a le zădărnici pe-ale altora – cine spusesese așa?

Acum, însă, nu era vorba doar de zădărnicierea proiecte-lor sale: pe monitorul mașinii de calcul din fața lui, inspec-torul Vuia putea să vadă un soi de cub care se rotea încet, cu fețele adâncite și vârlurind continuu în culori și irizații schimbătoare.

„O imagine aproximativă a dimensiunilor spațiului”, îl lămurise directorul. „Un hiper-cub.”

„Un tesseract...”

...mașini gânditoare, monitoare cu plasmă, spații pluridi-mensionale – o fizică depășind cu mult imaginarul din cele mai avangardiste romănuri științifice. Afară era noiembrie 1918, dar aici era viitorul. Câți muriseră pentru păstrarea atâtor secrete? Mulți, foarte mulți...

„Întocmai, domnule inspector. După cum văd, cunoașteți și istoria ipotezelor privitoare la numărul dimensiunilor spațiu-lui, poate și teoria că spațiul ar avea unsprezece dimensiuni.”

„«Teorie»? Deci s-a demonstrat?”

„Au demonstrat-o mașinile noastre. Apoi au creat proto-coalele unor experimente de sondare a *acelor* dimensiuni.”

„Adică... a universurilor paralele?”

„Sunteți formidabil!”

Vuia nu-și putuse stăpâni surâsul:

„Și? Ne vor invada «paralelii»?”

„Nu. Îi vom «invada» noi. Dar nu pentru resurse, ci... pen-tru a ne schimba soarta. Provoacă mici modificări în isto-ria unei lumi asemenea lumii noastre...”

„Modificări?”

„Da. Fără armate, fără vărsare de sânge.”

Doar făcând uz de libertatea de a zădărnici proiectele altora, își zise Vuia.

Nu, este imposibil:

„Cum naiba să produci o schimbare *aici* printr-o schim-bare efectuată *acolo*?”

„Domnule inspector, știți bine că nu există sisteme com-plet izolate.”

...și nici oameni complet nesupravegheați, adăugase în sine Vuia – nu în România. Mai ales acum, când, prin ana-liza deșeurilor mele casnice, o mașină de-asta „gânditoare” ar putea stabili până și ziua în care am făcut primii pași!

Întrebare pe un ton ce s-ar fi dorit neutru:

„Există o altă planetă Pământ... și o altă Românie?”

„Există un univers întreg, identic universului nostru. Prin-tre altele.”

„Și vreți să mă trimiteți acolo?”

„Întocmai.”

„Și... cam ce *schimbare* au stabilit mașinile să fac?”

Directorul se scărpinase în cap:

„Ei bine, schimbarea *aceea* o veți hotărî dumneavoastră.”

Era prea de tot! Vuia trăsese aer în piept – mult aer. Expi-rând cu grijă, spusesese:

„Cred că totul este o minciună.”

„Din păcate, nu. În ciuda informațiilor din presă, în clipa asta suntem ca și învinși. Americanii deja au încheiat pace, francezii s-au retras, Polonia e toată o ruină. Suntem singuri. Am pierdut Bucureștiul, iar undeva, în zona Mărășeștiului, ultimele noastre unități sunt încercuite de armatele celor două imperii. Într-o săptămână vom dispărea de pe hartă.”

„Au înconjurat Mărășeștiul!? Atunci cum de n-au ocupat și orașul nostru?! Unde naiba suntem, pe Lună??“

„Încă nu. Suntem undeva, în hipercubul ăsta. Nu știm unde.“

*

– Rău ați ajuns, fărtați!

Soldații care curățau cartofi ridicară capetele.

– Da’ ce, Vasile, or ai isprăvit de târnuit curtea ast’-noapte?

– Să dai cu târnu’ îi treabă de bărbat, măi Gheorghe!

Răsărea soarele și curtea cazarmii se umplea de forfota obișnuită.

– Vă las în osânda voastră, damelor. Io zbor cu airoplanu’, cu dom’ căpitan Mirescu.

– Cu ăl’ de l-ai „prins“ asară, vigelentule?

– Cu.

– Și un’ vă duceți, mă?

– To’mai la Alba.

– De ce, tăntălăule?

– Îi secret.

– „Secret“ pe dracu’. Vă duceți la Unire.

– Nu fă politică, soldat! Sfârșește barabulele și cată să nu-ți belești deș’tele!

Vasile se îndepărtă țanțoș săltându-și nădragii.

– Ce hram să poarte Mirescu? O fi și pilot de airoplan?

– O fi! Că doar n-a pilota Vasile!

– ATENȚIUNE!

Militarii săriră-n poziție de drepți.

– Domol, băieți. Vedeți-vă de treabă.

Îmbrăcat regulamentar și echipat cu cască de piele și ochelari de protecție, Vuia se îndreptă spre garajul unității. Un automobil îl aștepta cu motorul pornit.

Demetriade îl prevenise: „Traiane, ia aminte că airoplanul nu-i ca dirijabilele noastre. Gândește-te ce pot face curenții de aer cu aripile astea. Ai schema aici, studiaz-o bine.“

Parcurgând-o, lui Vuia i se umeziseră ochii: revedea acolo multe din soluțiile găsite de el însuși pentru automobilul său zburător, „Liliacul“. Un proiect respins de Academie: „Dumneata, stimate... inventator, ar trebui să știi că motorul cu metan și mașina de zburat mai grea decât aerul sunt himere!“ „Domnule Președinte, am auzit că sunteți un vânător pasionat. Să fie rațele mai ușoare ca aerul?“ „Pof-tim??“ „Se prea poate, fiindcă ele cad numai când le umpleți cu plumbi. Nu este așa? Am onoarea, domnilor.“ Academicieni idioți...

În mod clar, airoplanul pe care urma să-l piloteze era mult mai eficient aerodinamic și mult mai compact decât „Liliacul“ său. Breguet 14 B.2... Numele nu-i spunea nimic, dar schema era ciudat de amănunțită: se specificau până și materialele utilizate la construirea componentelor aparatului. Astfel, Vuia putea deduce tensiunea din corzile ce plecau de la paloniere și de la manșă către suprafețele de comandă, comportamentul și rezistența la vânt...

„Măine-l încerc.“

„Nu-i vreme, Traiane! Habar n-am ce rost mai are acum să pleci la Alba, dar dacă nu decolezi iute-n zori ajungi în ștreang, nu la adunare! Vezi că aterizarea-i cea mai dificilă, fă simulări pe traseu. Cu navigația te descurci?“

Vuia cercetase harta.

„Parcă-i la noi.“

„Mai sunt și căile ferate, șoselele, vârfurile muntoase... Te orientezi după ele. În carlinga din spate ți-l dau pe Vasile.“

„N-am nevoie.“

„Ba ai! O fi el cam bleg, dar la mitralieră e as! Drumu-i lung și vremurile-s tulburi!“

Vuia verifică aparatura de bord și rezistența opusă de comenzi. În coada avionului, direcția se mișca frumos. Revăzu cabina posterioară, cu perechea ei de mitraliere îngemănate pe un afet rotitor, și examină mitraliera instalată în față. Ce arme teribile! Își aminti de institut: acolo puteau fi unele mult mai sofisticate – electrice, termice, magnetice... Cum de pierduseră războiul?

– Traiane!

Vuia se săltă din scaunul pilotului și privi în jos:

– Ce-i?

– Vezi că vine Vasile.

Pe urmă Demetriade adăugă ceva mai tare:

– Drum bun, „domnule căpitan“!

– Rămâi cu bine, „Avrame“. Ne-om vedea. Hai, soldat, învârte elicea.

*

„Suntem undeva, în hipercubul ăsta. Nu știm unde.“ Vuia rămăsese cu gura căscată: abia aflase că lumea lui își împărțea spațiul cu alte lumi, așa cum semnalele convorbirilor telefonice își împărțeau același cablu; abia înțelesese că „distanțele“ dintre lumile paralele erau asemenea diferențelor de fază dintre unde identice; abia i se explicase că lumile astea pot interfera precum razele de lumină... că uite, savanții tocmai se pierduseră printre ele și îi cereau lui, ca inspector de poliție, să-i găsească!

Întrebuse cu ultimele rămășițe de calm:

„Dar mașinile alea «gânditoare» ce mama dracului fac?“

Marele savant ridicase din umeri:

„Nu putem fi mereu geniali. Nici ele. Și nu au nici experiența anchetelor polițienești...“

„Asta-i bună!, izbucnise Vuia. Din câți sunteți aici, nu s-a apucat nimeni să reia calculele ca să aflați unde ați nimerit și cum? De ce m-ați chemat? Ce, suspectați că aveți un criminal printre voi?“

Directorul îl privise în ochi:

„Mă tem că da.“

În clipa aceea, în laborator intrase Smaranda.

*

– Spionul!! Prindeți spionul!!

Motorul airoplanului pornise, dar Vasile nu se grăbea să retragă sabotii din fața roților. Departe, în spate, la ieșirea din hangar, câțiva militari continuau să strige în timp ce alții instalau grăbiți trepiedul a ceva care putea fi un alt model de mitralieră.

– Fugi, căpitane!, strigă Demetriade, căznindu-se să-și scoată revolverul.

Mintea lui Vuia prinse a lucra fulgerător: la raportul de dimineață nu se menționase nicio vizită în unitate, niciun

telefon de la Comandament, nicio telegramă, iar hangarul era prea departe pentru un biet revolver – cine juca teatru aici? Strigă:

- Culcat, Vasile! Urcă, locotenente!
- Ba rămân!
- Rămâne Vasile!, urcă dracului odată!

Vuia flectă ampenajul direcției la maximum, ambalajul motorului și avionul prinse a pivota în jurul unei roți ca un compas, târându-și coada spre Demetriade și așezând-o între el și soldați exact când aceștia deschiseră focul.

- Bolșevicilor!, strigă Vasile.
- Boule!, strigă Vuia, ține-ți nasu-n pajiște, că ți-l alicesc cei camarazi! Hai, locotenente!

Câteva gloanțe îi țiuiră pe la urechi, altele găuriră fuselajul și mușcară iarba lângă picioarele actorului. Astfel inspirat, acesta sări pe aripă și plonjă în cabina din spate, dar se ridică imediat, armă mitraliera și începu să tragă cu oarece talent spre trupeții de lângă hangar, făcându-i să-și abandoneze arma și să se-arunce pe burtă care-ncotro.

Scăpând prin rotire și de-al doilea sabot, aparatul se smuci înainte, luând-o curb spre cele câteva butoaie de tablă stivuite-n marginea pistei. Vuia apucă să vireze invers, mai-mai să le-atingă, se încadră cu chiu cu vai, prinse viteză și decolă onorabil, compensând stângaci din eleroane efectul de cuplu al elicei.

*

Smaranda îi zâmbise discret:

„Bună seara, domnule inspector.“

Unele lucruri nu se schimbă niciodată.

Vuia alungă amintirile. Alungă și gândul că toți cei de față, cu institut și oraș cu tot, fuseseră izolați de lumea lor... accidental? Unde era greșeala? Intenționat? În beneficiul cui? Urma să afle.

Răspunsese incolor:

„Bună seara, doamnă profesor. Voi avea nevoie de o echipă de...“

„Nu vă putem da o echipă“, spusese directorul.

„Din motive de securitate“, completase Smaranda. „Veți lucra cu mine.“

Vuia se încruntase puțin:

„Cred că nu înțelegeți câți oameni îmi trebuie – de la savanți și operatori până la personalul care șterge praful!“

Smaranda ridicase din sprâncene:

„La solicitarea dumneavoastră, voi contacta separat pe oricare dintre ei. Și, desigur, veți vedea înregistrările discuțiilor.“

Vuia înjură în gând. Înjură cu metodă. Înjură spaima în virtutea căreia, de aproape un secol, fiecare cetățean era urmărit ca posibil dușman al statului român. Înjură președinții, veșnic mânușiți de trusturile care-i aduseseră la putere. Înjură presa care fabrica știri, justiția care fabrica vinovați... și mai înjură copios și rodul acestei anomii: discrepanța dintre nivelul cunoașterii din secretoasa instituție „silvică“ și cel din afara ei. Cum de pierduseră războiul?!

*

Sub aeroplan defilau încet câmpuri și localități, râuri și iazuri.

Toc, toc, toc...

Vuia întoarse capul spre Aristide – auzise și el.

Toc, to-toc, toc, to-toc...

Sunetul venea din stânga, dinspre aripa inferioară. Se ridică să vadă ce-i și întâlnește privirea sticloasă a lui Vasile. Întins pe burtă și încleștat de hobane, cu fața și mâinile vinete, soldatul reuși să-i rânjească; mai bătut o dată cu vârful bocancului și, cu același rânjet, puse capul pe aripă și închise ochii.

Nu era timp de pierdut:

– Aristide, dă-mi și cureaua ta!

Însă Aristide era deja lângă el: avea curajul unui cascador și siguranța unei pisici.

Urmă o scenă ca în „Răzbunarea oțelului“, dar cu aeroplan în loc de dirijabil.

Aterizară ca vai de lume pe-o miriște, desfăcură curelele cu care-l legaseră pe soldat de hobane... însă le trebui ceva mai mult să-i descleșteze degetele.

Îl coborâră de pe aripă și îl întinseră cu fața-n sus. Era rece și țeapăn.

Vuia se uită aiurea, peste câmp.

Aristide își aprinse o țigară.

– Țui...că...

*

Băutura energizantă pe care i-o oferiseră lui Vuia le trăda graba. Așadar, trebuia să stea treaz până va afla dimensiunea unde nimeriseră; după care îl vor *expedia* într-o Românie paralelă, unde avea să producă *schimbarea* aptă să modifice favorabil soarta celei de-aici.

Și mai era Smaranda.

Apoi...

Băutura energizantă părea să i se urce la cap. Știindu-se urmărit îndeaproape, se prefăcu a da paharul de dușcă și, cu o mișcare iute, se întoarse ca pentru a-l spăla în chiuveț. Jetul de apă rece îi făcu bine. Trebuia să rămână treaz și nedrogat.

Câtă vreme?

Începu să se plimbe prin cameră.

Atunci auzise o bătaie ușoară în ușă.

Era Smaranda.

Unele lucruri nu se schimbă niciodată...

*

...dar acum poftea să bea ceva tare. Strigă:

– Mai ai rom, soldat?

– Nu, să trăiți!, veni răspunsul din fuselaj.

Vuia înghiți în sec: aseară trebuia să fi acceptat și a doua sticlă. Ce bună ar fi fost acum!

Încercă să se bucure de zbor – știa că nu mai era cazul să provoace o schimbare. Din prag, Smaranda îi șoptise doar atât: „Repede!“, îl înșfăcase de mână și, aproape alergând, îl trăsese după ea până la lift, dar o cotise imediat spre trepte și prinse să le coboare în viteză trăgându-l mai departe după ea.

Ajunși la subsol, se opriră în fața unei uși blindate. Smaranda formă cifrul și ascultă câteva clipe. Era liniște, nu-i urmărise nimeni. Intrară. Lumina izbucni din toate părțile.

Vuia strânse mai tare manșa.

O încăpere largă, având în mijloc un soclu circular pe care erau montate vreo douăzeci de bobine înalte de-un stat de om, centrate pe un soi de butelii și împerecheate cu niște oglinzi la fel de înalte, groase de-o palmă, toate înconjurând un mic podium. În dreapta, un pupitru de comandă. În stânga, patru scaune. Atât.

Smaranda îl răsuci spre ea și se afundă în ochii lui ca pe vremuri:

„Traiane...”

El se întreba și acum *de ce*. Însă ea continuă pe alt ton:

„Directorul s-a zgârcit la fonduri: că nu ne trebuie un compensator de oscilații, că vom folosi instalația doar de două-trei ori... I-am arătat că fără compensator ne poate lua dracu' pe toți de la prima *expediere*. Zadarnic: Albert este economist.”

„Albert...?”

„Directorul.”

„Economist???”

„Ce, credeai că-i savantul proslăvit de presă? Cine o conduce? Și institutul ăsta al cui naiba e?! Albert scrie romanțuri științifice, dar habar n-are de știință! Hai!”

„Unde?”

„În-un loc mai sigur. În cealaltă Românie, că asta...”

„Și *schimbarea*?”

„Adevărul e că nimeni nu o poate stabili sau ghici, cu toate mașinile din institut. Principiul este valabil, dar ne-ar trebui un calculator fonic mare cât Pământul și apt de abordări euristice la care nici nu putem visa!”

Vuia o privea năuc.

„Poate că sosirea ta acolo e suficientă, cine știe? Oricum, ai noștri și-au meritat-o.”

„Și... Albert?”

„E omul guvernului, nu pricepi!? Și *singurul om* din institut!! Uite!!”

Cu o mișcare bruscă, Smaranda își dezgoli pieptul, își plimbă degetul printre sâni și... pielea i se retrase către coaste. Vuia înmărmuri: o puzderie de componente metalice, dar cu o stranie aparență de viu, palpita în cutia ei toracică frumos modelată.

„Să-ți arăt și creierul!?”

El abia bâigui:

„Ce... naiba.... ești?”

„Ce vezi! Hai!”

Trei *expedieri*...

„Hai odată!”, mai spuse alcătuirea aceea atât de omenească, și îl împinse printre bobine, silindu-l să urce pe podium.

„Stai nemișcat!”

Vuia își văzu imaginea repetată la nesfârșit în fiecare „oglinză”. Atâtea universuri...

Ea deja era la pupitru.

„Smaranda!”

„Nu e nicio «Smarandă» aici! Așa-i că-ți vezi imaginea multiplicată în fiecare scut cuantic? Înseamnă c-au

început să se deformeze, deci „bula” noastră de univers va colapsa curând.”

„Cuum???”

„Alaltăieri am mai *expediat* un om, îl vei întâlni *acolo*. Măsură de ageamiu. Căci expedierea ta va hârbui și mai mult schimbătorul de fază – instalația din jurul tău. Stai liniștit să-ți transmit instrucțiunile!”

„Ce instrucțiuni?”

„Astea... aaa-șă!”

Nu simțea nimic.

„Ești gata, domnule «căpitan»?”

„Nu!! Cum naiba mi-ai transmis instrucțiunile?!”

„Prin rezonanță. Și tot prin rezonanță pleci: îți decalez frecvența până intri în fază cu...”

Încă o expediere... S-o piardă iar?!

„Smaranda, te implor, vino cu mine!!”

„Azi nu. Drum bun!”

Așa se trezise în pădure.

...și plafonul ăsta de nori joși! Ce zi mohorâtă!

Reduse altitudinea ca să vadă mai bine reperele de la sol.

– Dom' căpitan!

– Ce-i, Vasile?

– Nu mai faceți așa că mi-i rău!

Coborâse cam brusc.

– Nu mai fac.

Smaranda... Ar mai fi suportat-o știind că rămăsese doar o mașinărie?

Dar omul? E omul altceva decât o mașinărie?

– Dom' căpitan!

– Ce mai e?

– Vreți și dumneavoastră Unirea, așa-i?

– Sigur, Vasile.

Cine alarmase unitatea cum că ar fi spion?

La dracu!, uitase porthartul! Asta era! Îl trecură sudorile.

– Dom' căpitan!

– Prezent!

– Să știți că dacă Basarabia nu s-ar fi unit cu noi acum, am fi pierdut-o pentru totdeauna.

– De ce, Vasile?

– N-ați aflat că, după o sută de ani sub ruși, acolo doar jumătate mai sunt români? Și *că* limba oficială-i rusa? Încă o sută de ani și era gata cu românașii noștri! Așa-i?”

– Așa-i, Vasile, așa-i.

Smaranda: o *mașină* care îl trimisese aici pentru că... *nu putea face altfel*.

Dar nici Giordano Bruno *n-a putut face altfel*. Și nici el însuși nu putea, deși era sigur că la prefectura din Alba Iulia tocmai sosise prin telegraf o înștiințare despre un spion ce-și spunea „căpitanul George Mirescu”. Da, Galilei avusese dreptate: cartea Naturii e scrisă în limbaj matematic. Și *nu putea fi scrisă altfel*: era în firea lucrurilor.

Era în firea lucrurilor să zboare acum la Alba? Ce îl tot atrăgea acolo?

Peste zgomotul motorului auzi o voce de copil: „*S'il vous plait... Dessine-moi un mouton.*”

Vocea lui Aristide alungă halucinația:

– Domnule căpitan, ați citit „*Mașina Timpului*”?

O poveste de la birt

Într-o crâșmă sordidă, unde la intrare horăiau și mațele din tine, vorba lui Nea Tatu, paracliserul bisericii părăsite din Dealul Gâtului. Nea Slabu, zis Cap de Cauciuc, după ce fusese puțin pe la „băieții veseli“, rămăsese credincios bisericii, unde fusese paracliser și acum mergea din două în două zile și se lăuda la birt, unde mai fura și el o cinzeacă de la unul de la altul, cu toate că dacă auzea Țața Aurica (cea fără creier și de-o rapacitate a banului atroce), îl snopea și-l amenința că-l duce iar la balamuc. Așa era Nea Tatu, cu bune și cu rele, un personaj pitoresc al cartierului. De partea cealaltă a sălii ce mirosea a pestilențialitate și a smog englezesc stăteau chirciți la o masă ruptă în patru doi drumeți foarte curioși, prin înfățișarea lor de șobolani hăituiți. Pereții curgeau și lunecau încet, fără grabă, păianjeni mari și carabeni urât mirositori, fără vreo culoare pe vopseaua neagră a tavanului și a celor patru ziduri ce parcă te strângeau în brațe de nu mai aveai aer și chiar blocau gândurile. Unul dintre ei era mai tânăr cu foarte puțin decât celălalt și amândoi discutau aprins despre urbea lor și, mai ales, despre un subiect pe care nu prea l-am înțeles eu.

„Eu cred că toate lucrurile care au viață în ele se simt și când nu au existență proprie, dar au trăit parcă aieva, încât își lasă urma lor pentru o perioadă întinsă. Eu nu sunt credincios, așa cum crezi dumneata, profesore Alexe. Și nici om de știință, cum vă pretindeți voi, îi spuse profesorul Gasner, dezvinovățindu-se de o imputare imaginară. Cei mai mulți dintre noi, dar nu generalizez, cred în nemurirea sufletului, și chiar vă e frică de fantome. Negreșit, orice profesor are personalitatea lui și eu deasemenea, dar nu mă fălesc cu asta și nici nu fac un caz din ea“.

„Da, parcă te uiți într-un anumit fel și ochii tăi parcă transmit un semnal greșit spre anumite creiere, prietene- spuse profesorul Alexe“.

„Da, chiar mă bucură afirmația ta. Este și răspunsul pe care-l așteptam și e frumos din partea ta că ai citit ochii mei – zise profesorul Gasner“.

„Eu, totuși, aș vrea să știu, ce știi? Dar și mai mult aștept să-mi detaliezi cum și de unde știi unele lucruri“.

„Aș fi foarte încântat dacă aceste gânduri ale mele le-ai numi halucinație sau halucinații – afirmase Gasner“.

Și începu:

„Acum doi ani, în concediul meu, în vacanța de vară, am plecat la o rudă în orașul G.H. Când am ajuns, bunica verișoarei mele, unde trebuia să mă instalez, era în convalescență, după o operație destul de aiurea. Așa că am plecat prin oraș să-mi caut o casă sau o cameră de închiriat. Am găsit o casă în care locuise un inginer de mine (de cărbuni, adică!) și care plecase brusc și părăsise orașul lăsând casa la o agenție imobiliară spre închiriere sau vânzare. Ridicase chiar el casa și locuise aici vreo 15 ani. În ultimii ani se retrăsese din societate și-și anulase cercul de prieteni, devenind un însingurat. Un prieten de-al lui mi-a spus că în ultimul timp se dedicase studierii unui singur aspect și că rezultatul muncii sale a fost

adunat într-o carte. În carte el arăta că un individ perfect sănătos poate să-și prevadă data morții cu precizie și anume, înainte cu 32 de luni. Prietenul inginerului Vasile, așa îl chema, mi-a spus că la 3 – 4 prieteni le-a prezis moartea și ea a venit exact la termen, cu toate că erau răsfățații soartei. Totodată, Nea Villi povestea cum inginerul prezisese focul ce i-a cuprins cabana în 20 iulie fix a anului acesta.

Casa inginerului era construită de mâna lui. Cărase bușteni din pădurea de la gura minei. O făcuse din bârne pe care le lipise cu o substanță specială, a cărei compoziție o știa doar el. Cabana – casă avea 21 de camere și era cu etaj. Toate cele 21 de camere erau încuiate cu câte-un lacăt și o yală, iar la etaj era o singură cameră deschisă, unde locuia el. Era o cameră normală, cu un pat, un pupitru cu o partitură și un saxofon pe un geam. Deasemenea, la fereastră era un bust sculptat de către inginer și deseori spunea „lasă-l acolo, să vadă lumea că sunt mereu acasă!“ Camera de la etaj îi servea și de birou și de dormitor și de bucătărie (sau „sală de mese“, cum îi plăcea lui să o numească).

Când am ajuns eu și m-am instalat în chirie, povestește Gasner, totul era auster și parcă o atmosferă apăsătoare domina aerul respirat în interior. Bustul său domina fereastra, în continuare (aveam impresia că el nu plecase niciodată de-acolo!). Calm, m-am așezat pe pat și am început să citesc. Nu puteam să mă concentrez și, din când în când, îmi fugea privirea spre bustul inginerului. Brusc, am avut impresia că și-a mutat poziția!

Într-o duminică m-am întors târziu, în jur de miezul nopții și curentul electric fiind luat, am urcat scările spre camera mea însoțit de o lanternă pe care o purtam continuu în buzunar. Când am intrat, am observat chipul inginerului, ce parcă plângea. M-am întors brusc și am avut senzația că-l văd pe inginer cum traversează camera și trece dincolo de zid, ca printr-o ușă. Mărturisesc că am pus lanterna pe fața lui și el era – chiar mi-a făcut un semn de liniștire – și a mers mai departe.

Dacă tu, dragă profesore Alexe, numești această întâmplare halucinație, eu o categorisesc ca o apariție – revelație. Îți spun că acea cameră avea o singură ușă ce era zăvorâtă după ce intram eu, lucru pe care l-am făcut și în acea noapte fatidică.

Totuși, acum vei râde și vei spune că am fost copleșit de o fantomă, că ar trebui să mă controlez la un psihiatru sau mai știu eu, unde voi afla adevărul, mai exact că totul e doar imaginația mea.

Dar țin să-ți accentuez că întâmplarea a fost reală, iar inginerul nu era mort. L-am întâlnit ieri pe Bulevardul Ostașilor viteji“.

După ce terminase povestea, între cei doi profesori se lăsase o liniște tenebroasă. Se auzea doar forfota și gălăgia celorlalți comeseni ai crâșmei.

„Și ți-a vorbit, a spus un salut, a zâmbit, sau pur și simplu a trecut?“ a întrebat profesorul Alexe.

Gasner s-a uitat chiorăș, așa, într-o parte și cu un zâmbet sarcastic în colțul gurii, s-a făcut că nu-l aude.

Și profesorul Alexe continuă: „Tu știi că eu l-am cunoscut pe inginer cu ani în urmă și i-am studiat și cartea, cu premonițiile sale. De fapt, nu era o carte, ci un studiu în manuscris și mi s-a părut cea mai mare și mai profundă contribuție la știința ultimei jumătăți de secol. Să știi că apoi s-a îmbolnăvit de o boală rară, l-am dus la cei mai mari specialiști și în ultima lună l-am îngrijit. Sigur a murit!“

Deodată, profesorul Gasner se-nvolbură și începu să se plimbe de colo-colo în interiorul crășmei și toți mușterii și bețivii au tăcut și și-au întors privirile spre el, urmărindu-l. Patrula drept, cu mâinile la spate, cu pantofii zgomotoși, ce parcă se războiau cu podeaua sordidă și mâncată de cari, pe alocuri putrezită.

Se apropie de profesorul Alexe și, în acel moment, profesorul Gasner izbucni, mai mult urlând la el:

„Mă consideri bolnav, prietene și crezi că am halucinații verbale și auditive? Crezi că am luat-o razna și nu mai am

scăpare? Spune, Alexe“, se răsti Gasner la el ca și cum voia să-i bage degetele în ochi și să-l prindă de piept.

„Nu, Gasner, ești cel mai frumos, mai sănătos și mai deștept profesor din lume, pe care l-au cunoscut acești distinși comezeni, din această elegantă crășmă. Și-apoi ești un maestru neîntrecut când cânti la saxofon. Păcat că nu ai instrumentul cu tine să farmeci acest auditoriu select. Nu te mai gândi și revino-ți la starea ta inițială și gândurile netrebnice să te ocolească. Uite, azi e miercuri și să le promitem acestor băutori de absint că sâmbătă vii cu saxofonul și dai un recital. Bine? Te angajezi, Gasner?“

„Fie, dacă spui tu!“, spuse Gasner și se potolise ca prin farmec.

Vineri, peste două zile, profesorul Gasner a fost descoperit mort de către menajera care venea să-i facă ordine. Avea saxofonul pe piept și o știmă pe pupitru, pe care menajera desluși: „Marș funebru“, compoziție originală scrisă de mine, profesorul Gasner și lăsat omenirii“.

Nicolae SUCIU

M-am săturat să mai fiu nepenal

Verde nici nu și-ar fi putut închipui vreodată o sală profesorală, fără o oarecare bună-dispoziție sau fără ca măcar un profesor să-și ridice nasul din maldărele de teste și simulări, spre a îndulci din când în când, atmosfera cu o glumă, două sau chiar cu un banc de ultimă oră. Tot așa însă, nu-și putea închipui el, la o anumită vârstă, aproape de pensionare, să guste și reversul medaliei, o simplă glumă ajunsă câș unde nu trebuie vârându-l foarte ușor în încurcături nebănuite.

Și nici nu se încheiase bine șoul mamei gemenelor din clasa a VII – a B, care, venind cu câteva zile în urmă, cu jalba-n proțap, la direcțiunea școlii, făcuse să răsune toate termopanele posibile și imposibile de sloganul: „M-am săturat, domnule director, să mai fac parte dintr-o familie nedefavorizată“ (Și explicând ea cum și de ce și că familia ei cu șase copii nu are venituri mai mari ca alte familii care chipurile, sunt defavorizate, cu toate că ambii soți „așa –ziși defavorizați“, fac Ungaria și bagă-n casă bani negri cu sarsanaua, amenința că-și va trimite copiii la școală, mânjiți din cap până-n picioare, cu funingine, ca să semene cât mai mult cu copiii celor din familiile defavorizate), că Verde și inventase un alt slogan care suna cam așa: „M-am săturat să mai fiu un nepenal“. Întrebat fiind de ce s-a săturat să mai fie un nepenal, Verde răspundea mai dezinvolt ca oricând și în doi peri, cum îi era stilul, că așa, ca nepenal, n-are cum să ajungă vreodată, adică până-i hăul și păraul, în guvern sau în parlament. Răsuna cancelaria de râsete și de replici care mai de care mai suculente și mai haioase. Șouri de șouri, nu glumă! La început, Verde o spusese ca într-o joacă, mai apoi însă, nici una, nici două, Verde se trezise poreclit de elevii de liceu, *Penalul*. Penalul în sus, Penalul în jos. Îi auzai pe copii, cum strigă prin curtea școlii: „Intrați în clasă, că

vine Penalul!“; „Cu cine aveți oră? Cu Penalul?“; „Al dracului mai e Penalul ăsta. M-a lăsat corigent la fizică, pe semestru“. Azi așa, mâine așa, până-ntr-o zi când Verde se decise să meargă în audiență la director și să pună problema pedepsirii elevilor respectivi, în fața întregii școli. Dar ce coincidență! Chiar când să se îndrepte spre cabinetul directorului, se apropie de el, eleva de serviciu și-l invită la direcțiune, motivând că domnul director ar vrea să stea puțin de vorbă cu dânsul.

La început, așezându-se pe canapeaua de lângă televizor, în biroul directorului Roș, Verde se declară încântat de întrevedere, deoarece și el, tot așa, voia să vină la direcțiune cu o problemă spinoasă. Și-i spuse directorului care e problema lui spinoasă și că nu mai poate ține ore într-o școală în care elevii fac bancuri pe seama profesorilor lor, poreclindu-i în fel și chip. Și într-un final, pronunță termenul cu pricina: *Penalul*.

Directoarea adjunctă izbucni atunci, într-un râs scurt, privindu-și șeful cu o singură aruncătură de ochi și-i zise lui Verde:

– Păi nu dumneata ai zis, colega, cu gura dumitale, că te-ai săturat să mai fi un nepenal?

– Da, eu... – recunosc Verde – Dar, în cazul acesta, ar trebui ca elevii să strige după mine *nepenalul* și nu *penalul*.

– Apropo! – făcu Roș – Poți să ne spui și nouă, stimate coleg, de ce te-ai săturat să mai fi nepenal, în loc să te bucuri?

Atunci Verde hotărî să dea același răspuns pe care îl vehiculase de atâta vreme, în cancelarie:

– Ca nepenal, mi-e teamă că n-aș avea nicio șansă să ajung vreodată în Guvern sau în Parlament și...

Deodată, fața directorului deveni toată un zâmbet tăios: de jos, de la bărbia cu gropiță greu de bărbierit, și până

sus, unde fruntea se ascunde tacit, sub chelia uscată, și de la urechea stângă, până la cea dreaptă, parcă ceva mai mare decât celalaltă. Se adresa pe un ton jos, parcă a sponvadă, adjunctei:

– Deci e adevărat că dumnealui gândește așa, nu? Așadar, să-i spunem, doamnă director, de ce l-am chemat noi, aici, nu? Spuneți-i, doamnă Vișinescu, despre ce e vorba...

Adjuncta schiță un gest mai mult cu sprâncenele decât cu întregul cap, ca și cum în momentul respectiv, încă nu fusese decisă cum ar fi mai bine să reacționeze și vorbi încercând să pună nepremeditat, punctul pe i:

– Domnule profesor, conducerea școlii noastre s-a gândit să fie cât mai precaută și, invitându-te mâine, în fața *Comisiei de disciplină* a școlii, te roagă să revii, dacă se poate, asupra vorbelor în vânt pe care le arunci chiar și de față cu elevii, despre...despre...

– Spunea vorbe la adresa penalilor, colega, ce mai... – ridică directorul, tonul.

– Îmi pare rău – răspunse Verde – Eu n-am scos o vorbă despre penali...

– E suficient că ai făcut aluzie la ei – veni repede, prin rețezare, replica lui Roș – La așa-zișii penali. Și să știi că nu mă așteptam chiar de la dumneata, să te complaci în troaca celor care, ieșiți în stradă, strigă impulsionați de berbecii din opoziție: *Jos penalii!*

– Domnule director, eu... – încercă Verde să explice, dar își văzu din nou, replica amputată.

– Dumneata, ca om vaccinat ce ești, și un profesor de elită, chiar crezi în joaca tandemului ăștia „Kovesi – Președinte“ și invers, domnule? Dumneata chiar crezi că așa-zișilor penali, li s-au întocmit dosare penale de-adevăratarea? Păi dacă într-adevăr, sunt penali, domnul meu, de ce nu stau penalii ăștia după gratii, poți să-mi spui dumneata mie? Ha-ha-ha! Păi tocmai asta-i problema, domnule, că lumea crede în simple povești extrem de banale. Crede în neadevăruri. În pancove...

– Vă înșelați, domnule director – făcu Verde – Eu n-am zis așa ceva...

– Cum n-ai zis, domnule, când dumneata zbieri prin oraș, de se aude până la *Inspectoratul Școlar*, că te-ai săturat să mai fi nepenal? Sau crezi că cineva e așa de prost să nu priceapă aluzia dumitale? Adică spunând nepenali, automat râzi de penali, nu? E logic da?

Verde aplaudă frenetic, fără oprire, strigând „Bravo! Bravo! Bravo!“

– Uite care-i treaba, colega – mârâi autoritar șeful școlii aruncându-i colegului o privire mai mult decât mată – Eu zic să te mai gândești bine, până mâine, cum stă treaba cu jocurile dumitale de cuvinte de care iată, râd și elevii. Și-apoi vii să-mi spui dacă te-ai gândit și, în cazul în care nu, om rezolva-o în fața *Comisiei de disciplină* a școlii.

În loc de replică, Verde aplaudă din nou, frenetic, aproape fără oprire, strigând „Bravo! Bravo! Bravo!“

– Ce te-a apucat, măi omule? – se holbă directorul simulând un râs coroziv fals.

În continuare, în loc de replică, Verde aplaudă din nou, frenetic, fără oprire, strigând „Bravo! Bravo! Bravo!“

– Alo! Alo! Alo! – strigă directorul ca disperat, cu mâinile pâlnie la gură.

– Așa striga și Împușcatu' când văzuse că e groasă: Alo! Alo! Alo!... – râse ca drogat, Verde.

– Adică? Adică?... – se innegri brusc directorul, până-n vârful nasului.

– Ce mama dracului a făcut și Pericle ăla, domnilor, în Grecia anitică – peroră Verde cu tupeu – de ne-a lăsat o așa lepădătură de democrație?

– Ce vrei să insinuezi? – căscă Roș ochii.

– Unde-i libertatea cuvântului, domnule Roș? – făcu Verde vibrând din toate baierele ființei sale – Unde?...

Directorul:

– Vei vedea dumneata mâine, în fața *Comisiei de disciplină*, unde e libertatea cuvântului!

– Vă dau în judecată! – fornăi Verde, cu nările tremurânde.

– Dai pe mă-ta! – tună șeful.

– Ha-ha-ha!- râse fals Verde – Acum înțeleg. Da, e adevărat. E adevărat că aveți un văr procuror la București...

– He-he-he! – se scutură infatuat domnul Ros – Procurorul e, să nu mint, fratele meu, colega, nu văr...

– Da, da. Frate care poate vrea să ajungă în locul procurorului general, nu? – îi vârî profesorul de fizică, directorului, mortul în casă.

– Să-ți fie rușine! – tună și fulgeră Roș – Te dau afară... Afară! Afară!

– A! – cântă plin de stisfacție, Verde, interjecția – Păi ăsta e *mobyng* și *buling*, *tovarășe* director Roș, nu? Ha-ha-ha! *Mobyng* și *buling*... *Mobyng* și *buling*... Păcat că n-am la mine camera ascunsă pentru...

– Ce să mai faci cu camera ascunsă? Să te c*** pe ea? – râse fals directorul, neștiind ce să fi cenzurat pentru sine, mai întâi, din cele afirmate de Verde, termenul *tovarășe* sau sintagma *camera ascunsă*.

– Nu – se descărcă destul de calm profesorul de fizică – Până avem toalete, sigur nu voi face pe mine...

– Ieși afară! – zbieră directorul cu broboane de salivă pe buza de jos, ridicându-se în picioare, apoi indicând ușa cu degetul arătător – Afară! Afară!

– Nu e necesar să ies, că uite, acum îmi dau demisia. Pofțiți... (Îi pune pe masă, demisia.)

– Perfect! – răcnește la nervi, directorul, apoi rostește șoptit – Perfect...

Ar mai fi vrut să adauge „Ar fi chiar culmea să mai intervină, până la urmă, și inspectoratul școlar, pentru o nimica toată ca aceasta...“, dar nu mai avea cui să-i spună, pentru că Verde deja, evaporat din birou, se auzea strigând în gura mare, pe holul principal: „Nu mai vreau să fiu nepenal! Nu mai vreau să fiu nepenal! Nu mai vreau să fiu nepenal!“

Dumbrăveni, 25.04.2018

Dumitru UNGUREANU

Bicicleta

Când să fi apărut în curtea și în viața noastră prima bicicletă? Bineînțeles că tata venise cu ea, probabil în cursul anului 1960, când s-a mutat cu serviciul de la schela petrolieră din Valea Caselor în Balastiera Ionești. Zic „balastieră“ la modul general, pentru că acolo erau mai multe secții industriale, care nu se ocupau numai cu extragerea și cernerea pietrișului din albia râului Argeș. Tata, bunăoară, lucra la TUG, litere pronunțate într-un singur cuvânt, cu vocala foarte accentuată. Niciodată n-am auzit pe vreun consătean angajat acolo zicând *Te-U-Ge*, cum s-ar fi putut silabisi inițialele Trustului pentru Utilaj Greu. Nici măcar nea Marin al lui Radu lu' Iorgu, zis Dade, nu pronunța altfel. Iar el era cel mai sofisticat și mai pretențios dintre toți balastierii satului, pesemne fiindcă urcase la gradul de maestru în profesia lui, tot electrician, ca tata. Însă Dade nu era angajatul TUG-ului, ci al altei întreprinderi, una care se ocupa de drumuri, parcă. Denumirea ei s-a pierdut prin sertarele memoriei...

Vreo zece inși din Cacova roboteau în Balastieră. Toți mergeau la serviciu cu bicicleta personală, primul obiect cumpărat din banii celei dintâi chenzine, dacă nu-l aveau deja. Într-un fel, erau cam în situația personajului din filmul *Hoții de biciclete*, al lui Vittorio de Sica, film care nu știu să fi rulat în satul nostru. La angajare nu se puneau condiția să deții mijlocul de locomotie necesar; însă cum să mergi zilnic patru kilometri pe jos – dus, și patru – întors? De nevoie, da, făceai chiar mai mult; cel puțin navetiștii la București, cum era Manea sau Mircea, parcurgeau săptămânal drumul Cacova – gara Găești = 10 kilometri, împovărați de câte două serviete pe fiecare umăr. În Balastieră s-a mers pe bicicletă, pe motoretă sau – în toți anii '70 – cu mașinile „Convenție“, destinate transportului muncitorilor de pe platforma industrială găeșteană. Numai Dade

nu utiliza bicicleta. El avea o motocicletă, un CZ, dacă nu greșesc, la care nu obosea meșterind continuu în timpul liber. Treaba asta era un motiv *excellent* (cuvântul parcă se lipise de limba lui și încerca fără succes să scape de el, pronunțându-l la fiecare frază) să nu facă prin curte nimic din ce făceau ceilalți: cultivarea legumelor, îngrijirea pomilor, creșterea animalelor etc. Nu știu cum potrivea Dade lucrurile, că în zilele – destule – în care motorul era defect, apărea o mașină de serviciu și-l lua de acasă, ori îl aducea seara, mult după ce restul muncitorilor veniseră și chiar se săturaseră de alte treburi gospodărești. Pentru că – oare mai e necesar să scriu? – aproape toți sătenii care lucrau în mediul semi-industrial fuseseră împinși într-acolo de lipsa pământului „luat la colectiv“. Firea lor era de țăran, de plugar; chiar și tata, care absolvise conștiincios cursuri de calificare specializată, prin 1953-1954, se considera unul, măcar că aptitudinea lui pentru lucrările agricole rivaliza cu a „vecinului“ Moromete, din Siliștea-Gumești, comună aflată la nici 20 km de Cacova. „Țăran te naști, țăran mori!“ – spunea câte unul dintre ai noștri, savurându-și țuica din pahar, cu privirea bleagă, resemnată, plină de regret.

Să furi o bicicletă spre a o vinde, cum se petrece în filmul italian – iată un fapt de neconceput în acele vremuri și-n acea lume săracă! Nu eram totuși *chiar atât* de săraci! Și la noi se șparleau unele piese, îndeobște farul, dinamul, pompa, vreo manetă de frână cu talpă cu tot, sau niște stopuri mai arătoase; dar obiectul întreg părea scutit de furt, deoarece nu putea fi ascuns ori folosit în perimetrul comunei. Furăciunea nu scăpa ochilor curioși, iar milițianul Baterău, apoi Napoleon, urmașul lui, deloc nu știau de glumă! Nu vreau să mă foflez cu vreo afirmație de genul „nu mai rețin dacă...“; sigur că da, m-am dat și eu sportului național! Am șterpelit un dinam într-o

noapte de toamnă, când aveam vreo 11-12 ani. Știu și de la cine: de la vecinul nostru, nea Aurică al lui Zamă. Neprevăzător, într-o seară vineție, își lăsase bicicleta rezemată de gard, lângă bufet, la Pielan, și se troznise bine. Lăcătuș foarte iscusit, vecinul deținea multe repere de-astea, după care nouă, puștanilor, ne lăsa gura apă. De unde făcea rost de ele, habar n-am. Că nu se supăra când i se fura vreunul, ținea de firea lui molcomă și sufletul bun, de om citit (avea cea mai bogată bibliotecă dintre cele accesibile mie). Că eu n-am avut parte de acel dinam, e inutil să spun. I l-am pasat vărului Ment, firește, care l-a dat mai departe lui Radu lu' Găzaru, contra unei lanterne cu bec-lupă, eu alegându-mă, ca de obicei, cu promisiunea unui briceag cu furculiță, nici până azi luat în stăpânire, măcar că nu-mi folosea la nimic. *Mea culpa*, nea Aurică, după atâtea decenii! Și în eternitate, unde ne aștepți deja!

...Ciudat! Acum, că am scris-o, mi-amintesc alte amănunte ale indimenticabilei fapte: brățara albă, zincată, ce ținea dinamul pe furcă; sârmulița de cupru, cu izolație de culoare verde; farul aproape nou, de tablă nichelată, cu geam striat și două becuri – unul în centrul oglinzii, pentru „faza lungă“; celălalt în partea de sus, pentru „faza scurtă“; și-mi trezește oarece nostalgie culoarea bicicletei: negru-albăstrui, cu intarsii triunghiulare albastre, delimitate de o linie albă... Iar nostalgia se prelungește bolborosind ca borhotul de zarzăre în alambic, după ce-a fost distilată țuica, scoțând la suprafață cealaltă culoare neagră, nuanță diferită complet de a primei mele biciclete, cumpărată în al doilea an de salariat (după magnetofon, și înainte de mașina de scris): marca *Ukraina*, dotată cu toate accesoriile și piesele de rezervă, de care încerc să fiu mândru și azi, deși mai păstrează doar cadrul, coarnele, furca din față și portbagajul. Și cum eu, copil căpățanos, furașem dinamul vecinului, mi-a venit rândul să fiu prădat de același obiect...

S-a întâmplat chiar în ziua când am adus acasă bicicleta proaspăt cumpărată de la magazinul general din Petrești. (Da, satul de baștină al Elenei Ceaușescu! Pe atunci temuta țoapă nici nu voia să audă de localitatea-i natală sau de foștii consăteni; ceda însă rugămintelor vreunui tovarăș de încredere proțăpiti la nivele mai de jos ale *activului de partid*, la care aveau acces autoritățile comunale, și aproba câte o investiție nesemnificativă.) La magazin era gestioanară verișoara mamei, tanti Luminița, petreșteancă prin măritiș. Apartenența la vatra Ceaușească nu-i dădea automat drept de întâietate în aprovizionarea cu mărfuri greu de găsit aiurea, însă rubedenia noastră folosea cu abilitate șansa. Că avea talent la comerț, s-a văzut și după „căderea comunismului“, când numai boala parșivă a iubirii neîmpărtaşite a împiedicat-o să ajungă milionară. În dolari. Bicicletele rusești se distribuiau pe sub mână în deceniile 8-9, astfel că „m-am compromis“ cerându-i verișoarei un favor. Mi l-a acordat simplu, cu dragostea de neamuri. Și nu mai știu de câte ori, și cu câte riscuri, i-am întors gestul de bunăvoință, fără ca ea să mi-l solicite!

M-am dus la Petrești cu autobuzul. Am dezambalat bicicleta și am aranjat-o de drum, treabă ce mi-a luat vreo oră. Raftul cu cărți de vânzare (obligatoriu în magazinele de stat, ca și-n cele cooperatiste ale detestatei perioade socialiste) etala niște titluri interesante. Am luat trei (le am încă prin bibliotecă), am achitat suma totală, m-am pupat de „la revedere“ cu tanti Luminița și am tăiat-o vijelios spre Cacova. Era un sfârșit de martie uscat și rece. Drumul pietruit mi s-a părut lung, însă frumos, aerul mă îmbăta. Priveam în zare luminosul apus și-mi imaginam... Cine știe ce-mi imaginam, pot să inventez orice, așa că nu insist!... Cum a văzut bicicleta, bunul și bețivul meu tată a dorit s-o testeze. I-am atras atenția să nu se oprească la bufet, că se îmbată și cade cu ea la întoarcere. Executa deseori asemenea coregrafii, chiar se putea mândri etalându-și competențele. A zis că nu ajunge în situații de-alea, vrea doar să-și ia țigări. N-am dat importanță motivului, interesat cum eram să frunzăresc imediat volumele cumpărate. Tata s-a întors pe întuneric, bicicleta părea întreagă. Dinamul lipsea. M-a fulgerat un fel de regret, stins – asta o țin bine minte! – în zațul furțișagului meu de odinioară. Investigațiile pentru depistarea făptașului n-au dus la niciun rezultat. Abia peste niște ani aveam să aflui cine executase operația: Tite, al doilea băiat al lui nea Gicu, zis Vâlvoare, mecanicul căruia nu-i rezista niciun motor achiziționat de CAP-ul comunei, văr cu noi de-a treia spiță.

Bicicleta lui tata e de neuitat, deși nu-i rețin marca. În orice caz, era una străină, poate nemțească, poate belgiană sau franțuzească. Disponând azi de mijloace internautice, am găsit ceva asemănător cu imaginea păstrată în memorie. Pare să fi fost un exemplar fabricat de firma *Dürkopp* în anii 1940-1950. Mă stimulează a crede asta amplasarea pompei, forma pălăriei clopoțelului, geanta triunghiulară de chei, prinsă sub cadru, între picioare, brațul frânei de mână, strâmbat la prima căzătură, pe când învățam mersul velociped, farul de inox, cu elegante rotunjimi perfect încheiate, și mai ales arcurile duble de la șaua din piele de vită. Era cea mai grea bicicletă dintre toate câte umblau pe drumurile noastre comunale, niciunul asfaltat. Nici *Diamant*-ul lui nea Aurică al lui Zamă, cu cadrul dublu și încărcat de tot soiul de abțibilduri (plăcerea vecinului să decoreze tot ce se putea decora la vehicol, mai ales spițele, îmbrăcate în fragmente de izolație multicoloră, scoasă de pe niște cabluri monofilare de cupru, sustrase instalațiilor electrice), nu cântărea cât a lui tata. De unde și porecla „tanc“, dar și-o reticență la împrumut, nu oricine putând s-o stăpânească... Și n-o uit nici să vreau, măcar pentru faptul că am încercat să o repar, stricând-o eficient și inextorabil, cu o lovitură scurtă de ciocan. Țin minte de parcă s-ar fi petrecut acum vreo două-trei săptămâni. Era seara unei zile ploioase din septembrie 1967. Gospodăria noastră își revenise după răsturnarea de anul precedent, când casa veche, cu două camere, tindă și prispă, fusese demolată și rezidită cu trei camere, o cămară și două sălițe neîncăptătoare. Alături, ceva nou ridicat închipuia un fel de bucătărie, având un antreu în care țineam aragazul și rafturile cu

cele necesare pregătirii hranei, și o cameră destinată așezării mesei pentru cele 6-7 persoane din curte. Inițial, așa gândiseră tatăl meu și tatăl lui, neasemuitul Taica. Ulterior, au pus un pat, și acolo dormeau mama și tata, din motive lesne deductibile, dacă precizez vârstele lor – 30 și 37 ani... Lipit de bucătărie, era un șopron ce adăpostea cuptorul cu plită și vatră, fără de care Maica, bunica mea cu frunte albă, ochi căprui și suflet ca pâinea caldă, s-ar fi simțit handicapată. Lângă zidul bucătăriei era locul bicicletei: vara dosită de căldura soarelui, iarna apărută de zăpezi, și mereu adăpostită de ploii. De căzături însă, n-o ferea nimeni. Tata ajungea acasă cu rupturi la pantaloni, în genunchi, jupuit pe coate, frunte sau nas, depinde cum ateriza. Când cineva cădea cu bicicleta, vehicolul putea păți multe. Roata din față se îndoia – expresia consacrată: „s-a făcut opt“, coarneau se strâmbau, lanțul se rupea, aripile se turteau, pedalele se blocau. Uneori și cadrul, bărbătesc ori de damă, crăpa pe la îmbinările prost sudate. Nu mai insist asupra penelor de pneuri – fie camera înțepată, fie cauciucul spart, tocit ori destrămat din țesătura de ațe. Nici ventilele nu țineau mult; curat noroc să găsești unul din gumă bună, să nu crape după câteva umflări și dezumflări.

Tancul lui tata rezista la orice bușeală. În seara aia, însă, trânta fusese dură, pesemne vreo podișcă de beton se insinuase între pământ și fier, fiindcă brațul pedalei de pe partea foii de angrenaj era îndoit. Dar îndoit așa de rău, că făcea pedalarea imposibilă. De unde și explicația că tata venise pe jos, el care, beat cui, se încăpățâna mereu să o „calce“, concurând cu nea Aurică, amândoi spectaculoși în momente de-astea, cascadoricești. Vrând să profit că părintele mi se îmbătase iar, am ieșit din bucătăria unde

mama se căznea să-l așeze în pat, și m-am oprit lângă bicicletă, hotărât să remediez defecțiunea, ca să trag și eu o tură, măcar că ploua. Mîntea copilului de 11 ani și jumătate găsisese metoda potrivită: cu ciocanul. Aveam unul de vreun kilogram, cu coadă rotunjită, de salcâm. L-am înhățat fără ezitare și-am lovit în brațul strâmbat, acolo unde se înșurubează în el pedala. Am lovit... Și-am rămas afix, sub acoperișul șopronului biciuit de picături: priveam cu uimire – privesc și acum cu tristețe – mișcarea încetinită a foii de angrenaj desprinse de bicicletă, căderea lentă și dureroasă pe cimentul turnat lângă temelie. Rupsesem eu axul pedalelor? Crăpase la căzătură, iar eu doar terminasem treaba? N-am știut atunci, nu știu nici azi!

A doua zi, când m-am trezit și-am ieșit din camera unde dormeam cu bunicii și soră-mea, l-am găsit pe tata studiind cu mirare, neîncredere și suspiciune starea bicicletei. Evident, situația pedalei îl intriga, dar nu într-atât încât să bănuiască intervenția mea decisivă. La ora aia, probabil, stabilise deja planul unei reparații temeinice, sarcină ce-i revenea asului nea Aurică. M-am apropiat de bărbatul cu șapca pusă pe-o sprânceană și l-am întrebat ce-a pățit de arată ca stelele picturii cu Iisus Hristos de pe peretele bisericii. Fără să mă privească, tata s-a răstit:

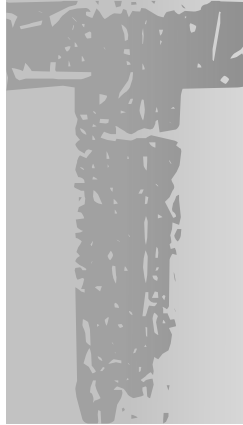
– Când ți-oi da una acum, o să vezi tu stele verzi de n-o să le poți duce!

Am tuit-o rapid. Pielea mea știa ce înseamnă să fie tata mahmur. Și dacă atunci am scăpat de-o binemeritată chel-făneală, am recuperat din plin altă dată, când am învățat mersul pe bicicletă, de pildă...

Așa sunt eu: nu-mi place să mă știu dator!

Lucrare plastică de Gelu Costea

Gheorghe TRUȚĂ

Inima Reginei Maria se întoarce acasă

Personaje:

MARIA

Custodele-FERDINAND

Șoferul-PAVEL

O mașină-dric, pe care atârnă doi îngeri senzuali. Interiorul e ocupat pe trei sferturi de o cutie cu capac negru, pe care scrie cu vopsea albă: „Inima Reginei Maria. Ambalat azi, 30 noiembrie 2015.“ Lângă raclă, în picioare, cu mâna stângă-ventuză înfiptă în tavanul furgonetei, Custodele, în ținută de gală: costum, papion. În cabina despărțită de corpul furgonetei de o perdea transparentă, pe care e desenată o scenă biblică, Șoferul. Pe cortina a doua se derulează imagini cu peisaj montan: semn că mașina e în mișcare.

ȘOFERUL (în spate, spre Custode): Jos... că ne ia miliția!

CUSTODELE (nu se mișcă): Să stau... peste Regină?!

ȘOFERUL: Atunci... pe podea, că e curat: dupe fiece mort dau cu aspiratoru'!

CUSTODELE: Lângă inima Reginei mele trebuie a sta drepti o mie de ani!

Frână bruscă: cutia saltă de pe dușumea și se așază, la loc, cu zgomot. Custodele se prăbușește pe ste raclă.

ȘOFERUL: Nu e mai bine... așezat?! Mersu-n picioare face varice!

Custodele se ridică, speriat: pipăie cutia.

ȘOFERUL: N-ai grijă: nu să-ntoarsă regina cu fața-n jos!

CUSTODELE: Regina nu e acolo!

ȘOFERUL (spre raclă): Da-năuntru... ce e?!

CUSTODELE: O casetă de argint cu inima Reginei. Majestatea Sa a poruncit: “ Cu trupul voi odihni la Curtea de Argeș lângă iubitul meu soț Regele, dar inima mea să fie așezată la Stella Maris, sub lespezile bisericii ce am clădit-o în Balcic, la marginea mării... Vreau să odihnesc

în mijlocul frumuseților făurite de mine, lângă florile ce le-am sădit. Și cum acolo se găsește inima mea, nu vreau să fie un loc de jale, ci de pace și de farmec, cum a fost când eram în viață“.

Frână bruscă: pasagerul se prăbușește iar peste cutie. Se ridică repede.

ȘOFERUL: Scuze, da' e mașina de cărat morți... nu Ferrari! Custodele își reface ținuta: își trece un pieptene prin păr.

ȘOFERUL (pornește): Ia și odicolon! (Aruncă, în spate, o sticlă de plastic.) Ai întâlnire cu Lolobrigida?!

CUSTODELE: Lângă inima Reginei mele nu pot fi decât în ținută de gală!

ȘOFERUL: Aia cu Balcicu'... e caterincă?

CUUSTODELE: Nu-mi permit glume lângă inima Reginei mele!

ȘOFERUL: Da' noi nu luarăm coletu' di la Palatu' Regal din mândra noastră capitală?!

CUSTODELE: După pierderea Cadrilaterului, caseta cu inima Reginei a fost pusă într-o criptă în stânca Branului. În '68, caseta a fost mutată la muzeul Bran, iar în martie '71 a fost adusă la Muzeul Național de Istorie a României... unde o păzesc cu mândrie și emoție de trei zeci de ani, până în dimineața asta tristă de 3 noiembrie 2015... Jelesc plecarea ei, dar sunt și liniștit: în sfârșit, inima Reginei mele se întoarce acasă...

ȘOFERUL (spre raclă): O cutie atât de mare... pentru-o inimioară...

CUSTODELE (se ridică): Inima Reginei mele e mare... cât Țara!

ȘOFERUL: Miroși a Vadim... Poate... inima reginii nici n-o mai fi-n cutiuță!

CUSTODELE: Am predat-o... și-am preluat-o cu proces verbal!

ȘOFERUL: La câți morți plimbi io timp de douădoi dă ani... văzui chestii de-ți stă mintea-n loc... Acu' vreo cinci ani fu un accident la Costanța... luară foc în port vro zăce inși... Și io-i dusăi... tomnai în fundu' Moldovii... Și... când deschisără lăzile... văzui... nimic! M-am și supărat: adică... făcui trei sute dă kilometri pă timp dă noapte... ca să duc la destinație... nimic?! Așa și cu (*Spre raclă.*) bucata de carne stafidită...

CUSTODELE (*se ridică. Tunet!*): Nu e... „o bucată de carne“... e inima Reginei mele: rotundă... doar ușor uscată pe margini... ce bate și strigă: Sunt aici, vie ca Patria mea, pe care v-am lăsat-o, întreagă, s-o păziți ca pe inima voastră din piept! A fost ființa cea mai frumoasă de pe fața Pământului! Și nimeni n-a iubit acest Neam cum l-a iubit Ea! Dacă, după o sută de ani, mai respirăm... e și lucrarea acestei minunate Ființe!

ȘOFERUL: Stau cu nevasta și trei copii tot într-o cutiuță... nu mai mare decât asta, unde zici că-și ține regina inima... ș-aia făcută d-ăl di la Scornicești... de-l înjură tot poporu'... acu' când poate!... Țăla, dacă nu ne dădu papa, măcar ne făcu acoperiș deasupra capului... (*Spre raclă.*) „Regina noastră“... ce ne dete?!

CUSTODELE (*se ridică*): Regina noastră ne-a unit cugetele, ne-a învățat să ne tăvălim și vrăjmașii prin ceara iubirii, ca abinele un muscoid nepoftit, până își dau duhul și ne lasă în pace! Iubirea ei a fost toiagul în care Poporul nostru s-a sprijinit...

Altă frână bruscă: Custodele se prăbușește, din nou, peste raclă.

ȘOFERUL: Vezi ce-nseamnă să n-ai de ce te ține?! Într-a noua fusei la olimpiada de istorie... ieșii al paișpelea pă județ... și aflai că poporu' nostru, de-a lungul veacurilor, fu mereu fără baston... Bate vântu'... întinzi mâna să te sprijini... de-un arac, de o frunză... Da' omu' nostru... când întindea mâna... da cu palma-n mușuroi! (*Spre raclă.*) Scrie și la gazată: unchiu-său... Carol ăl bătrân, veni cu-o valiză și-o juma de franzelă să să puie rege la noi! De vătafi avea țara asta nevoie?!

CUSTODELE: „Vătaful“... a făcut România modernă!

Frână bruscă: Custodele se prăbușește, în genunchi, peste raclă. Se ridică, se scutură.

ȘOFERUL: Ca să vezi din genunchi... România „modernă“, cu „drum național“... zis și „forestier“! De o juma de veac nu suntem în stare să facem o curea d-autostradă... ca să lege capitala dă Sinaia! (*Oprește, de data asta, lin.*) Odihnim oleacă: să-ncălzi motoru'... (*Palma-n parbriz.*) Și asta-i adusă din străinătăți... Străinii ne dau numa' rable... și regi! Când aflai că trebe să duc racla reginii... mă documentai... (*Scoate un ziar.*) Mă-sa... Maria Alexandrovna a Rusiei... și tac-su... Alfred, duce de...

CUSTODELE:... Saxa-Cobury și Gotha, ofițer în marina britanică, al doilea fiu al Reginei Victoria a Marii Britanii. Ceilalți copii ai familiei erau Alfred, fratele cel mare al Mariei, și cele trei surori mai mici: Victoria Melita, Alexandra Victoria și Beatrice, cu nume de alint: Ducky, Sandra și Baby Bee...

ȘOFERUL (*il măsoară*): Pari băiat deștept și di la oraș... Nu găsiși tu o slujbă... decât să păzești morți?! Și io car

morți... da-s copil de țară... crescut cu urzici și fasole. Tata și mama muncea pân' le sărea ochii la ceapeu... muncă multă, bani... ioc!... cu chiu cu vai făcui un liceu industrial la Caracăl... n-avusăi timp dă... regi și regine. Da'... ce e drept... e drept: scrie la ziar că reginuța ta fu... călare pă situație! (*Pornește.*)

CUSTODELE: În august '916, am intrat în război cu Austro-Ungaria, iar Germania, Turcia și Bulgaria ne-au atacat din nord și pe flancul Dunării: Bucureștiul era în pericol să cadă. Înainte să plece din capitală, Regina mai vrea să-și vadă o dată răniiții, „copiii“ ei... „Stăteam pe scăunel, între paturile a doi dintre cei mai bolnavi, ținându-i de mână, și plângeam cu toții, de parcă am fi fost cei mai vechi prieteni... Groaza de greutatea drumului și de teama de a fi luați prizonieri înlătura toate barierele, fiecare își lăsa să se vadă sentimentele. Iar eu stăteam printre ei și nu găseam nici o vorbă de conso-lare sinceră, fiindcă, dintre toți, poate eu eram cea mai crâncen lovită. În cele din urmă, mi-am ascuns capul în palme și am plâns. Atunci au redevenit cu toții bărbați, simțind că trebuie să o aline pe femeia aceasta nefericită – pe regina lor, care însă era fericită: străina venită de peste țări nu mai era străină: era a lor!“ (*Spre raclă.*) A fost o sfântă!

ȘOFERUL (*deschide ziarul*): „Regina Maria a fost mamă a șase copii: Carol, Elisabeta, Maria, Nicolae, Ileana și Mircea, iar soțul de-o viață, Ferdinand, se zice că era tatăl a doar trei...“

CUSTODELE (*se ridică*): Oprește!

ȘOFERUL (*nu apasă maneta*): De te trece... fă-n pungă: ne grăbim al dracului!

CUSTODELE: Vreau să rup o creangă de brad... să-mi fac spadă... ca să apăr onoarea Reginei mele!

Frână bruscă: Custodele se prăbușește, din nou, peste raclă.

ȘOFERUL: Dacă luai ciomagă... nu-ți intra-n boașe?! (*Pornește.*) Merită să-ți verși mațele pentru o muiere?! Vorba cuiva: toate femeile sunt... în afară de mama... care și ea e muiere!

CUSTODELE (*țipăt*): Regina mea nu e „o muiere“: e o Sfântă!

ȘOFERUL: Spanac cu carne de găscă! Uite, scrie la gazetă... (*Desface ziarul pe parbriz.*) Cică... „sfânt“... n-ar avea feminin!

Frână bruscă: Custodele se prăbușește, din nou, peste raclă!

ȘOFERUL (*spre... căzut*): Hopa-sus... c-avem treabă! Acu' fu fără voie: o sfântă dă pă trolal făcu cu mâna la tramvai!

CUSTODELE: N-ai unde-o pune: și eu stau într-un picior! Și nu e tramvai: e mașina mortuară a Reginei!

ȘOFERUL: Nu ziceai că regina-ți spăla rănile la toții sărmanii?! Uită-te la asta din șușea: e rebegită! Să fie dă pomană! (*Spre „jos“*) Unde mergi, prințesă?

MARIA (*de jos*): La Pelișor!

ȘOFERUL: Și noi tot într-acolo! Ești cu-o delegație dă la Paris și te rătăciși de limuzină?

MARIA: Sunt muzeografă. De trei ceasuri stau în șosea... tocmai când sunt mai grăbită: trebuie să sosească la castel mașina cu inima Reginei Maria!

ȘOFERUL (*pe geam*): Noi suntem ăi cu regina! Urcă!

Femeia urcă. Caută cu privirea un loc unde să se așeze.
ȘOFERUL (*pornește. Spre Custode.*): Poți s-o ții pe sfântă-n poală! Ți-nchipui că-i regina... La gazetă scrie că și dumneaei cam ținou ouă-n poală...

CUSTODELE: De-aș avea o spadă... ți-aș zbură ouăle!

ȘOFERUL (*spre femeia care, în picioare, se ține cu palma de tavanul dricului*): Îți face loc nenea șoferu'!

Frână bruscă: femeia se prăbușește... tot peste raclă.
CUSTODELE (*tipăt*): Ridică-te, femeie!

ȘOFERUL (*întoarce capul*): Dom' paznic dă cutiuță: șarpele cu clopoței te mușcă dă ficăței?!

CUSTODELE (*deget-țintă spre femeia de pe raclă*): Cum să stea... peste Regină?!

ȘOFERUL (*deschide ziarul. Privește, când la ziar... când la femeie!*): Să mor călcat de elicopteru' dă Caracâl: e fix... regina ta din poză! (*Spre femeie.*) Să nu spui că te cheamă Maria!

MARIA: Maria... și Popescu! (*Se așază mai bine.*) Toți vizitatorii... când mă văd lângă tabloul Reginei, din hol... își fac cruce: cred că sunt... chiar Regina! Unii mă salută cu reverențe... M-am uitat în oglindă: suntem...

ȘOFERUL:... amândouă... femeie!

MARIA: Stau opt ore pe zi lângă tabloul Reginei... Când sunt lângă tabloul Ei... respir prin respirația Ei... (*Adulmecă. Spre raclă.*) Acolo e caseta de argint... în care e inima Ei, așa-i?

ȘOFERUL: Ai fost campioană la orientare turistică?!

MARIA (*candidă*): Nu: la înot!

ȘOFERUL: Atunci... cum de ți-ai dat seama că-n cutie e... cutiuța cu inima reginei?!

MARIA: Când sunt aproape de ceva al Ei... încep a vorbi cu vorbele Ei... gândesc cu gândurile Ei! (*Deget-țintă spre raclă*): Deja... simt cum îmi urcă... din picioare, prin inimă... Sufletul Ei...

CUSTODELE (*o privește cu alți ochi*): Eu, de treizeci de ani... simt (*Spre raclă.*) cum ies raze din spectrul ființei sale sublime, ca dintr-o bucată de radon... trec prin pereții casetei... și mi se înfig drept în inimă!

ȘOFERUL: Să vă dea nenea șoferu' câte-un piramidon?!

(*Spre Custode.*) Dacă și pe tine te cheamă... ca pe bărbatu' reginii... înghit volanul!

CUSTODELE: Mă numesc Ferdinand Ionescu!

ȘOFERUL (*încetinește*): Să mori tu?! Ai buletin? Custodele scoate buletinul: i-l întinde.

ȘOFERUL (*citește: aruncă buletinul, în spate*): După cursa asta mă internez două săptămâni la Bălăceanca! (*Amândouă mâinile... sus de pe volan!*) Cum mama dracului... să duc în ditai magaoaia... o cutiuță cu inima unei regiune... și, colac peste pupăză... lângă o tipă pe care-o cheamă... ca p-aia din cutiuță... și lângă unu' pe care-l strigă... Ferdinand?!

CUSTODELE-FERDINAND: Ăl bătrân... tata lui tata... a zis că dac-o să fiu fată o să-mi pună numele Reginei... și dac-o să fiu băiat... o să port numele Regelui. Tata-mare făcuse toate războaiele, ca soldat neinstruit, și ne povestea: „Taicule, mai amărâți decât acuși și de când ne știm n-am fost niciodată... Ne-au mâncat păduchii pe toate

fronturile... de la Turtucaia... la Cotu' Donului... La Turtucaia a dat Dumnezău de-am fost rănit... și cu ocazia asta am văzut-o și io pe Regina Maria, mama noastră, a răniților“. „Cum era, bătule?“ „Frumoasă, taicule, de pica frunza dudului din Rai: când ridicai privirea... chit că-mi erau ochii plini de durere... văzui o lumină... și lumina, taicule, ca o feștilă: leită fecioara Maria! „Da' mata ai văzu-o în carne și os și pe fecioara Maria?!“ „Cum am văzut pensia de veteran, după trei decorații cu Virtutea Militară... Da' pe Regină am văzut-o: cu mâinile ei mi-a șters rana... și mă-mbărbăta: Las', fecior, că te faci bine și-o să te întorci pe front, că țara are nevoie de noi s-o ridicăm din tranșeu și s-o punem cu fața spre lumină! Numai de lumină nu-mi ardea mie: eram sfârtecat de șrapnele și de păduchi... da' când Regina s-a aplecă peste mine, pe guleru' alb îi văzui rosătura de ploșnițe... leat cu a mea! Strașnică femeie, numa' muc și zvâc: în loc să stea în pene și puf, ca o regină ce era... toată ziulica spăla răni și-o sugeau păduchii, cot la cot cu noi, soldații!“

ȘOFERUL: Culmea ar fi ca pă mine să mă cheme... Carol! Da'... mă cheamă Pavel. Ăl bătrân să dusă să mă declare la sfat... și cum era cam cherchelit... când îl întrebară dă numele ălui mic... cânta: „Pavele bātu-te-ar boala, Pavele-Pavele!“ N-a fost chip să scoată di la tataie altceva... și Pavel mi-a rămas pronumele...

MARIA: Nume de sfânt...

ȘOFERUL-PAVEL: Sfânt și sunt... toată ziulica pă drumu'...
MARIA... Damascului!

ȘOFERUL-PAVEL:... car morți... ca să-și umple Dumnezău, Raiu'! (*Frână bruscă: cei doi se îmbrățișează, peste raclă.*) Era gata să trimit în Raiu' șobolanilor... chiar un șobolan! Și-l călcam, dă-l dracu'... un guzgan mai puțin în Rai! (*În spate.*) Da' mi-e că răstorn cutiuța... cu regi-nuța! (*Pornește.*) Nemereala dracului: să-l am pă rege-n furgonetă... și să opresc s-o iau și pă... regină!

CUSTODELE-FERDINAND: Nu e nimereală: cineva zicea că Ființa e o asimptotă.

ȘOFERUL: Ce-i aia „asimptotă“?!

FERDINAND: Ceva ce te apropie oricât de mult, dar nu o vei atinge niciodată!

Frână bruscă: cei doi, din nou, carambol pe raclă.
ȘOFERUL: Alt guzgan... și-l ratai... „la asimptotă“! (*Spre ziar.*) O fi fost... Marghiloman?! Or... Brăteanu?! (*Pornește.*)

FERDINAND: Numele fiecărui om nu e doar un semn în buletin...

ȘOFERUL: Da'... ce e?!

FERDINAND: O asimptotă a Destinului: toată viața nu facem decât să ne apropiem de realitatea prinsă în spectrul numelui pe care l-am primit... desigur nu întâmplător!

ȘOFERUL: Salam cu varză: de nu să-mbăta ăl bătrân... mă numeam Ion...

MARIA (*spre Șofer*):... dar vă numiți „Pavel“!

ȘOFERUL: Și cu ce m-ajută?!

MARIA: Odată... o să porniți pe drumul Damascului!

ȘOFERUL (*ceasul!*): Io nu pot ajunge la Sinaia... din motiv
dă guzgani pă traseu... și mă arde la tălpi... Damascu?!
Da-n armată aveam p-unu' de-l chema chiar „Ceapă”.
Și când îl întrebam... cum să simte, zăcea: „Ca ceapa!”

CUSTODELE-FERDINAND (*se ridică*): Eu am fost născut
doar ca să păzesc inima Reginei mele... chiar și din
Gândul unui Rege!

ȘOFERUL-PAVEL: Ceapă cu cârnați! (*Spre Custode.*) Dă
treij dă ani ai luat salar ca să păzăști o inimă sfoiegită...
(*Spre Maria.*) iar tu... ca să stai lângă un tablou prăfuit...
Cum și io... dă treij de ani car morți pentru-n pumn dă
parale. Nimini în lumea asta nu face nimic pă gratis...

MARIA (*murmur*): Eu am fost trimisă pe Pământ doar ca
să veghez tabloul Reginei mele... (*Spre raclă.*) și acum...
e o binecuvântare să fiu la o palmă de inima Ei... să fiu
în Sufletul Ei! (*Moale, se întinde peste raclă: ochii în tavanul
furgonetei.*) Dormi, Nando?

FERDINAND (*se întinde alături: privirea tot în tavan*):
Dorm, Missy.

MARIA: Nu vii în patul meu? (*Liniște.*) Te cheamă Regina!
(*Se ridică în capul oaselor.*) Ai uitat că de azi, 11 octom-
brie... eu sunt Regina, iar tu, Nando, ești Regele meu!

FERDINAND: N-am uitat. Dar nu-mi dispăre din fața
ochilor imaginea cu unchiul Carol în sicriu. Inima-mi
plânge, Missy.

MARIA: Mă numea demult... „mica mea Regina”... Însă...
cel mai mult mi-a plăcut când mi-a prins șnurul de ofi-
țer al Regimentului de Roșiori. Până atunci mă simțeam
româncă. Atunci m-am simțit o româncă ce l-a prins pe
Dumnezeu de picior!

FERDINAND: A fost un mare om. Și un imens Rege!

MARIA: A fost tatăl meu. Al tău. Și al întregii Nații! Hai,
vino la mine-n pat, Nando! (*Liniște.*) De un an... poate
și mai bine... nu mai vii în iatacul meu, Nando! Sunt
nu doar Regina ta... sunt și soția ta! Ți-am dăruit șase
copii, Nando!

FERDINAND: Ți mulțumesc, Missy. Eu te-am iubit și te
iubesc, Missy.

MARIA: Eu îmi iubesc soțul și pruncii. Dar, deasupra tutu-
ror... iubesc această Nație... care m-a primit la sân și
m-a făcut Regina ei!

FERDINAND: Și eu o iubesc, Missy... dar, uneori, mă
întreb: Cum poți să iubești ceva... ce nu poți pipăi și
strânge-n brațe?!

MARIA: Dar... eu iubesc în fiecare clipă Nația mea, Nando!
Când mă duc la căpătâiul răniților mei... și-i strâng în
brațe... simt că îmbrățșez întreg Poporul meu! Îmi
plânge inima când îi văd cum trec dintr-o nefericire
într-alta... aș vrea să-i mângâi deodată pe toți... ca pe
unul!... și să-i fac fericiți! Fericirea Neamului meu e și
fericirea mea! (*Se ridică în capul oaselor.*) Măine... tre-
buie să strângi Consiliul de Coroană, Nando!

FERDINAND: De ce să strâng Consiliul de Coroană, Missy?!

MARIA: Ca să rupi nenorocita aia de neutralitate și să tre-
cem de partea Antantei! (*Se ridică: agitată. Nu-i mai
ajunge spațiul mașinii: e gata să coboare.*)

PAVEL: Stai pe curu-ți, cucoană: Vrei să te plătesc ca nouă?!

MARIA: Nu sunt cucoană: sunt Maria, regina Românilor!

PAVEL: Poate mă scoți din țâțâni... și te dau jos la prima!

FERDINAND (*se ridică în capul oaselor*): Cum vorbești
cu Regina?!

PAVEL: Și ție ți se urcă la cap damfu' de rege, custodelașule?!

FERDINAND (*se ridică: marțial*): Sunt Ferdinand, Regele
tuturor Românilor!

*Din nou, frână. Ferdinand și Maria se prăvălesc peste raclă.
Maria se „adună”:*

MARIA: Mă coafai expre ca să-mi întâmpin Regina! Și...
tot... buf-buf!... mi se pleoști cocu'! (*Palma întinsă spre
Șofer.*) Îmi datorăți trei sute!

PAVEL: Nu era mai bine să te fi lăsat să zaci ca curca-n creci
în margine de drum... în loc să te fac regină-n dric? (*Spre
Custode.*) Iar pe tine... să zaci încă treij de ani lângă cuti-
uța cu zgârciu-reginii?! Și-n loc să-mi ziceți „Săru' mâna,
dom șofer!”... îmi cereți și plată! Iaca... plata! (*Binecu-
noscutul gest cu un deget între altele două...*) Ați repetat
mult la sceneta cu... regele și reginuța?

MARIA: Eu pe dânsul acum îl văd prima oară...

PAVEL: Credeți că nu mă duce mintea de țăran, să-mi dau
sama că, amândoi paznici la oasele reginii... în treij dă
ani... nu vă-ntâlniți voi la o ședință?! Ia să jucăm noi
piesa „O inimioară pierdută” dă Petru Ispirescu, în fața
prostului ce-o să care inimioara reginii... ca să râdem
o săptămână!

FERDINAND: Și eu o văd pe dânsa prima oară... Dacă
e cineva de vină... atunci „vinovată” e inima Reginei
noastre, care e, cu adevărat, un pumn de uraniu, din
care, și acum după un secol!... iradiază putere, căl-
dură, speranță...

PAVEL: Iradiază... pă dracu'! Să vedem: pă mine mă mușcă...
radonu'?! (*Trece prin perdeluță și se așază lângă cei doi,
pe raclă. După două clipe, țâșnește în picioare. Răcnet.*)
Majestate!

MARIA: Ce e, majordom?!

PAVEL (*răcnet emoționat*): Majestate, e patru dimineața tre-
cute fix... și Majestatea Sa Regele trebe a înghiți picătu-
rile de bicarbonat!

MARIA: Bine, majordom, mulțumesc de grijă: Regele nos-
tru a luat picăturile!

PAVEL (*se dezmeticește. Trece iar prin perdeluță, în cabină.
Murmur.*) Plimb de treij de ani morți... da' nu mi
să-ntâmplă... să intru-n pielea lor! (*Apasă maneta.*)
Sanchi... radon: îs io ostenit. Toată ziua... plimbă
mortu'... te-amețăști de la mirosu' dă tuberoze! (*Mașina
pornește.*)

FERDINAND (*se lungește, la loc, lângă raclă*): Noapte
bună, Missy!

MARIA: Trebuie a vorbi, Nando!

FERDINAND: E trecut de miezul nopții, Missy. Vorbim
dimineață!

MARIA: Măine dimineață convoci Consiliul de Coroană!

FERDINAND: De ce să convoc Consiliul de Coroană, Missy?!

MARIA: Ca să anunți că țara noastră iese din tratatul de neu-
tralitate și intră în Antanta!

FERDINAND: Missy, nu e treaba ta...

MARIA: Dar eu sunt Regina acestei țări, Nando! Omul simplu, țăranul, târgovețul și negustorul... înainte de a-și face cruce și a se întinde în patul lui, își zice: azi am trudit, mi-am împlinit datoria pentru care am fost lăsat de Dumnezeu. În rest... de trebile Țării se ocupă Regele nostru, Regina și mai-marii țării!

FERDINAND: Parlamentul a zis... neutralitate...

MARIA: Nici ca!, nici măgar... Cum stai pe marginea drumului și te uiți cum doi se bat...

FERDINAND: Însă nu iei scatoalce... Știi bine, Missy: suntem doar o țărișoară, nu ne putem lua la trântă cu cei mari...

MARIA: Dar și când se vor împărți darurile... vom lua... nimic!

FERDINAND: Și ce aștepti să primească o biată țară... nu mai întinsă decât o inimă?!

MARIA (*se ridică în capul oaselor*): Transilvania. E bucată din trupul Țării... Și cei de dincolo de munți... și noi, răgățanii... visăm să fim împreună, așa cum a fost dat de la Dumnezeu!

FERDINAND: Vorbești ca o țărancă de la Beiuș, cu moși-strămoși daci...

MARIA: Și... ce altceva sunt?!

FERDINAND: O prințesă de pe Tamisa, altoită cu o litră de sânge rus... așa cum și eu sunt un teuton îmbrăcat în iie cu tricolor!

MARIA: Sufletul meu e dac și roman, Nando: e geamăn cu sufletul oricărui țăran de pe gogoloiul acestei țări! Cum și la tine e la fel... (*Se ridică în picioare.*) Intrăm în Antanta...

FERDINAND: În Antanta nu e Germania, Missy... Știi bine că și bătrânul Carol și-a călcat pe inimă să nu treacă de partea țărâniei de unde se trage trupul său...

MARIA: Patria este sufletul, și nu carnea cea de lut, Nando! Nu vreau să trecem la Antanta pentru că sângele meu m-ar trage spre Anglia sau Rusia... care sunt Antanta, ci pentru că o cere interesul singurei mele patrii!

FERDINAND: Missy, la patru dimineața vorbim despre patrie și patriotism?!

MARIA (*se ridică în picioare*): Patria e cea din sufletul, nostru și ne roagă s-o întregim cu Ardealul și cu toate provinciile ce i-au fost rupte din trupul sfânt! Măine aduni Consiliu de Coroană și impui să ne lepădăm de neutralitate și să trecem în brațele Antantei!

FERDINAND: Missy, lasă-mă să dorm...

MARIA: Nu dormi, Rege: când trâmbița Nației te cheamă... trebuie să te ridici și să pornești pe drumul pe care Poporul tău va fi fericit...

FERDINAND: Măine-n Consiliu... când se vor ridica germanofili în frunte cu Carp... or să-mi toace ficiai, Missy... Mai am un ceas de liniște până s-apar zorii...

MARIA: Nu pot să dorm, Nando... și n-o să pui nici tu geană pe geană... până când nu juri că mâine vom intra lângă Antanta... și ne vom căpăta Ardealul!

PAVEL: Las' că ți-o culc io, majestică!

Frână bruscă: femeia se prăbușește peste custode, în partea de dincoace de raclă.

MARIA (*se dezmeticește*): Scuze: iar... uraniul! (*Spre Ferdinand.*) Pot să mă dau puțin mai departe de ladă? (*Vine spre Custode.*)

PAVEL (*în spate*): Vezi... să nu te vâri chiar de tot în el... nu e (*Spre poza din ziar.*)... prințul Știrbey!

Maria se așază, din nou, pe raclă. Mașina se oprește.

FERDINAND: Trebuia să fim deja la Pelișor...

PAVEL. Să-ncălzî motoru'... Ce vreți: e dric de pe vremea lu Gheorghiu Dej! Mai luăm o pauză... mai îmi jucați o scenetă cu regele și reginuța... Bă, da' chiar așa de fraier mă crezurăți... să-nghit povestea asta cu... „spectru' inimii“... raze care ies din casetă... trec prin pereții raclei... intră prin vreascuri și ți se așază în inima personală?! Spanac cu ouă dă găscă! Ia să mai încercăm o dată: să vedem... mă „săgeată“?! (*Trece iar prin perdeluță: se așază lângă Maria. După câteva clipe, sare în picioare.*)

Majestate, acuși trebe a vă lua două lucrșoare și pornim grabnic spre Ieși!

MARIA: De ce așa grabă?!

PAVEL: Dacă nu ne grăbim... nemții vor găsi pe Rege și pe Regină în Palat!

MARIA: Să... plec?! Dar nu s-au uscat florile pe mormântul dragului meu prunc Mircea!

PAVEL: Știu, Majestate, dar... Istoria e un joc de șah: pionii, turele și nebunii pot pieri cu toții, dar dacă piere Regina... jocul se termină! (*Spre sine.*) Ce dă din mine, sfinte Sisoe! Vorbele astea nu le-am auzit niciodată... De unde le știu?!

MARIA: Jocul Neamului meu nu se va sfârși niciodată!

PAVEL (*scutură capul*): Îs și obosât... toată ziua... hâța-hâța cu morții... și îmi împuiarăți capu' cu... regina voastră! Când stai pe-n butoi de varză... începi să capeți damf dă moare! (*Apasă maneta. Pe cortină, peisaj mișcător cu munți.*)

FERDINAND: Știu că ți-e greu, Missy: simt în inima mea de Rege inima ta de mamă. Dar... dincolo de toată ființa noastră, în care sunt deasupra... pruncii noștri, familia... e Poporul și Destinul lui.

MARIA (*murmur*): Caracterul este Destin, zicea Nietzsche... (*Lacrimi.*) Lacrimi... curgeți pe făgașul ochilor mei... suflete al meu... îngenunchează în fața proaspătului mormânt... (*Îngenunchează.*) Doamne, ai grijă de mormântul pruncului meu... și de toate mormintele noastre dragi. Trebuie să plec: fără Regina Lui, Poporul meu se poate risipi ca un stup fără... regină! (*În sus.*) Mircea al meu, te las singur sub pietrele reci ale bisericii... Mircea, micuțul meu, poate că zâmbești de undeva de sus, poate că înțelegi ce nu înțelege nimeni, noi cei de jos, ce înseamnă lacrimile părintești... Micuțul meu, poate că ești mai puțin singur decât biata ta mamă, dar lasă-mă să mai spun o dată toate numele dragi pe care ți le dădeam... acum că mă despart și de mormântul tău: Muki al meu, Mircea Vodă, Băiețelul inimii mele, Mugu-raș de viață, Speranță mică... (*Se ridică.*) Să pornim! (*Se dezmeticește. Murmur.*) Trebuie să mă țin departe de... (*Spre raclă.*) acest drag pumn de uraniu... altfel nu mai ajungem la Pelișor... și, fără să vreau, îi fac rău Reginei

- mele! (*Se îndepărtează de raclă: se lipește de perdeluța cabinei. Respiră adânc.*) Odată, a venit o delegație de la București... cu niște musafiri de la Moskova... Eram lângă Tablou... și am început să strig: V-am lăsat o țară cu un contur de inimă și voi ați tot ros din ea... până a ajuns o turtă dulce, fără gust! (*Respiră și mai adânc.*) Da: trebuie să mă îndepărtez de inima Reginei mele... ca Regina să ajungă la casa Ei! (*Vrea să treacă în cabină.*)
- PAVEL (*o respinge*): N-am ținut niciodată în brațe o regină... și la volan! Vrei să aterizăm în șanț... cu tot cu raclă?!
Maria se întoarce în furgonetă: se așază, din nou, pe cutie. Custodele vine iar lângă ea.
- FERDINAND (*o cercetează de aproape*) Chiar semeni cu Regina!
- PAVEL (*spre Custode*): Și tu semeni... cu un bărbat! Scrie la gazetă... că în perioada Unirii... toată lumea zicea: (*Citește.*) „Există un singur bărbat la Palat și acela e Regina“.
- FERDINAND: La 18 noiembrie, pe rit vechi, 1 decembrie 1918, pe rit nou, Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia proclama Unirea cu patria-mamă a provinciilor românești de peste Carpați.
- PAVEL: Taci... că (*Bărbia, spre Maria.*) iar o apucă p-asta! Da... și pe mine! (*Șoaptă, spre sine.*) Majestate, vreți tartina cu mure, ori cu usturoi? (*Mai încet.*) Stăpânește-te: vrei să zică ăștia că ești dus cu pluta pă conductă?! (*Spre raclă.*) Și de-aici simt săgetarea: pare că înăuntru e o tonă de uraniu... Regina asta avu o inimă de elefant?!
- FERDINAND (*impasibil*): În aceeași zi se întorceau de la Iași, Regele Ferdinand și Regina Maria... Trenul oprește în gara Mogoșoaia, numită mai târziu Băneasa, unde sunt întâmpinați de generali, membri ai guvernului, de ofițeri români, francezi și englezi și de mulți cetățeni veniți să-și întâmpine Regele și Regina, la finele exilului din propria țară. Călări, Regele, Regina, principele Nicolae și generalul Berthelot au trecut pe sub Arcul de Triumf. Regina își agățase de șa un buchet de crizanteme galbene: cu zâmbetul ei frumos își saluta Poporul...
- MARIA (*spre Sală*): Acum s-a sfârșit visul cel rău și lung, iar visul României Mari s-a întruchipat aievea! Nando al meu... Regele Nației Române... se întoarce ca dezrobitorul care a înfăptuit unirea Poporului său. Jertfa de sine a fost răsplătită. Numele lui e binecuvântat de toți, mari și mici. Minunate cu adevărat sunt căile Domnului, mari și înfricoșătoare! În fiecare gară, mulțime nerăbdătoare, sute de soldați, urale furtunoase, muzici, cântări și fluturat de steaguri. Inima mi-e plină până la revărsare... Ne-am întors acasă, după un surghiun de doi ani. Ne-am întors triumfători! E o zi de entuziasm, de delir... Mă simt zguduită și îmi tremură degetele pe când închei nasturii tunicii militarești. Pe cap port o căciulă de astrahan cenușiu, cu o curelușă sub bărbie, care-mi dă înfașșurarea unui soldat voinic și buclat... (*Face un pas spre peretele lateral al furgonetei: spre spectatori.*)
- PAVEL (*răcnet*): Înapoi: e pericoloso sporgerși!
- MARIA (*nu-l ia în seamă: se balansează spre public*): Vă mulțumesc că ați venit în Piața Victoriei... ca să mă acoperiți cu flori și aclamații... și să sărbătorim Unirea cea Mare!
Mașina se oprește, lin... Custodele coboară, se proptește în marginea Scenei.
- FERDINAND (*spre Sală*): Ce stați... încremeniți în proiect?! Regina voastră vă salută! Răspundeți-i... cu tot entuziasmul pe care îl merită! (*Aplauze timide... sau însuflețite! Spre Maria.*) Credeți că ea nu e Regina... Dar... carnea ne-o frământă Dumnezeu, din lut și o ulcică de apă... și ne-o dă spre folosință... până când El crede că trebuie să ne-o ia înapoi. Importantă e inima ce învelește Sufletul și-l ocrotește... Inima e Sufletul însuși, iar Inima Reginei se află acum în fața voastră: chemați-o spre voi și aclamați-o!
- PAVEL (*coboară: îl „trage“ pe Custode înăuntru*): Hai, vere, că pleacă teleguța!
- Mașina „pornește“. Maria rămâne la „fereastră“: privește peste Sală...*
- MARIA: Îți mulțumesc pentru aclamații, Poporul meu: respirația ta venind spre mine ca un oftat de Speranță, e elanul ce mă ține în brațe și mă ocrotește... Vă salut și eu, bravi români din Piața Victoriei, ce mă întâmpinați cu un plăcut inimii mele potop de flori și încurajări venite din respirările voastre calde... Am izbândit împreună: în această frumoasă zi de Întâi Decembrie 1918, Poporul nostru e acum într-un singur mănunchi... ca un snop de spice ce nu va mai fi niciodată dezlegat! Uitându-mă la voi... am impresia că până și casele, și pietrele drumului strigă! Steagurile ce fâlfâie la ferestrele voastre... ale noastre, pe acoperișuri, la felinare, și stegulețe în mâna fiecărui copil, e o simfonie ametoitoare de roșu, galben și albastru, în care suntem cu toții părtași. Privesc pe deasupra capetelor voastre și văd, dincolo de pereți, prin ferestrele caselor... însuflețirea de pe fiecare chip, căreia încerc să-i răspund cu un zâmbet, să bag de seamă înfrigurarea fiecărui copil și să simt o apropiată împărtășire a bucuriei Poporului meu. Toate fețele voastre, întoarse spre noi, Regele și Regina voastră, și acele mii și mii de mâini întinse spre noi, parcă își iau iar în stăpânire suveranii, de care au fost despărțite timp de doi ani amari. După acești doi ani cumpliți, ne-am întoars biruitori, împreună, în ciuda nenorocirii și a umilinței, iar visul de veacuri al României e acum împlinit. Treceam în alai prin piața unde Mihai Viteazul, cu sabia ridicată în vârful brațului stâng, ne urează: „Bine ați venit în țara voastră!“ Însă... gândul ce ne arde, pe mine și pe Regele vostru, e spre căminul nostru, la Cotroceni, unde a zăcut dragul nostru prunc Mircea doi ani în singurătatea unui mormânt, așteptând întoarcerea noastră. Mircea mititelul, pe care a trebuit să-l părăsesc... îl vom regăsi sub caldul pământ al Patriei!
- Mașina se oprește iar, însă... lin.*
- CUSTODELE-FERDINAND (*ochii la ceas*): Așa nu mai ajungem nici la Sărindar! Dar... o clipă în plus lângă inima Reginei mele... e aur curat! Și ce bine e să nu te dai mereu cu capul de pereți! Acum înțeleg de ce s-a sfârșit

- și Regele: într-o epocă cu atâtea zdruncinături... vine o vreme când, și rege să fii, tot zici „Bodaproste“ când pui mâinile pe piept și te ridici la Domnul!
- MARIA (*se ridică*): Nando s-a urcat la Dumnezeu într-o zi de 20 iulie 1927...
- FERDINAND: Eram ostenit, dar am închis ochii cu sentimentul datoriei împlinite: lipisem la Țară, Bucovina și Transilvania și făcusem o patrie dodoloață, așa cum visaseră strămoșii... Îmi crescusem în ograda Țării șase copii...
- MARIA:... cu rana nestinsă a mezinului Mircea coborât prea devreme-n mormânt!
- FERDINAND: L-am înălțat pe tron pe întiul născut Carol...
- PAVEL (*gazeta*): "... care, ca să fie mai înalt și să ajungă la înălțimea barurilor de pe Magheru... își punea pantofi cu talpă dublă..."
- MARIA (*oftează*): Multe nopți n-am dormit... (*Se întinde pe raclă: se ridică, brusc.*) Nando, ce să facem cu tânărul Carol?!
- FERDINAND: Nu știu, Missy... L-am luat și cu zăhărelul, și cu biciul... dar nu-l dovedesc! Lasă-l să meargă în cârciumi, la curve... dar atâta vreme cât ține sceptru-n mână... e bine!
- MARIA: Îl ține, Nando... dar îl mai și bâțâie! Mi-e teamă că... într-o zi să nu verse ulcica cu lapte proaspăt... cules de tine și de înaintași pentru respirarea acestui Popor frumos!
- FERDINAND: Missy, când i se vor împăienjeni ochii... și mintea... să aveți grijă să puie scetru în mână cuiva ce se va dovedi vrednic și de sânge regesc!
- MARIA: Ăla micu', Mihai... pare cu vână de Rege... doar că e numai copil!
- FERDINAND: O să-l ajuți... tu, Brătienii, urmașii lor... și cine i-o mai fi-n preajmă! Eu, acum, mă duc, Missy: mi-s ostenit.
- PAVEL (*în spate*): Somn ușor, Măria Ta... o să ocolesc toate gropile!
- MARIA: Vroiu a zice „s-a stins“, însă m-am strunit imediat: un rege e ca o stea cu lumina tot vie și rămâne mereu într-un colț de Cer, ca un far ce veghează zi și noapte deasupra corăbiei supușilor, ca să le dea mereu azimutul... Pe drumul spre Curtea de Argeș, unde l-am așezat pe Rege lângă tatăl și muma lui... tot Poporul l-a plâns, ca pe un tată adevărat... Regele Carol și Regina Elisabeta au fost pentru mine și pentru iubitul meu Nando, niște părinți iubitori și calzi... Tot creuzetul cosmopolit de teutoni, ruși și engleji scorțoși ce foșnegăia prin venele lor... și al nostru, s-a topit în șuvoiul de sânge valah, deopotrivă subțire și foșnitor, în credința cea nouă, ortodoxă, în care sufletele noastre, crescute în recele catolic, s-a cufundat și s-a ostit ca într-un cald izvor... Nando al meu și mărețul Rege Ferdinand pentru Poporul său lasă în urmă o țară întregită, un popor ce cu un ochi își plânge năpăstuirea din veac, iar cu celălalt își râde rotunjirea demult visată... dar și pe noi, o familie rotundă ca o inimă, cu șase copii dintre care cinci trăitori... iar primului nostru născut, purtând numele neprețuitului bunic Carol, i-a și pus sceptrul în mână... Acum, când amintiri dragi îmi inundă, din nou, inima, sunt măhnită că, tocmai acum, la sfârșitul tumultoasei mele vieți, chiar fiul meu iubit m-a îndepărtat de la înaltele trebi ale Poporului meu, pe mine, mama sa și purtătoare în suflet a nădejzii și jălaniei acestui năpăstuit Popor, pe care l-am vegheat cu sufletul deschis în toate bătăliile pierdute dar mereu câștigate, căruia i-am fost mamă, soldat și infirmieră... Mă rog lui Dumnezeu în fiecare zi să-și facă bine datoria de Rege și să-și slujească Poporul... în vreme ce eu continui să merg la orfeline, șterg lacrimi și răni deschise... Dacă mi s-a luat dreptul de a fi „femeia soldat“, continui să fiu „mama răniților“ pentru Poporul meu...
- PAVEL: Omu' e ca dulgheru: trăiește ce trăiește... și-apoi moare!
- MARIA: Însă... inima mea mereu foșnitoare a ostenit... Plec la Dresda să mă tratez... dar corpul meu refuză miracolul: vreau să mă întorc în țară spre a-mi găsi liniștea la Pelușor. (*Scrie!*) Dragul meu Rege și fiu: nu vreau să mor printre străini, chit că doctorii mă asigură că, prin tratament, îmi mai pot prelungi viața... Nu mai vreau nicio dispensă: e vremea să-mi îndrept cu demnitate corpul de lut spre un binemeritat mormânt, și sufletul spre Raiul unde mă așteaptă sufletele iubitului meu soț și Rege, ale fiului meu Mircea și ale strămoșilor mei... Pe tine, fiul meu și Rege peste acest Neam, să te binecuvânteze Dumnezeu și să te aibă în pază... Iar când va suna trâmbița și voi fi invitată în mormânt... voi ca trupul meu să fie coborât în țărâna de la Curtea de Argeș, alături de iubitul meu soț, iar inima să odihnească, la Balic, unde a cunoscut singurele clipe de liniște din viața mea: o corabie nătăngă pe o mare învolburată...
- Motorul „tace“, subit: peisajele de pe cortină își opresc și ele curgerea.*
- PAVEL: Na-ți-o frântă că ți-am dres-o!
- FERDINAND: Ce e?!
- PAVEL (*coboară: saltă capota. Se întoarce în cabină.*) Să gripă motoru'... (*Dă cu pumnul în volan.*) De trei dă ani transport morți... da' e prima dată când mi s-a ntâmplă să rămân cu dricu-n drum!
- Din spate, pe deasupra, potop de claxoane și voci.*
- FERDINAND: Ce vor?!
- PAVEL: Blocarăm drumu'... chiar la cotitură! (*Se apleacă pe gemuleț.*) Vă arde limba dup-un șpriț la Sinaia?! (*Potop răscolit.*) Când vă tăie un chior salaru'... tăcurăți mălc... acu'... căpătarăți claxon!
- MARIA: Ce facem?!
- PAVEL: Ce-a făcut tata: așteptăm pân' să crapă dă zăuă... să vină Arafat călare pe smurd să ne remorcheze! (*Scoate telefonul.*)
- MARIA: Trebuia să fiu la servicii de-acum un ceas... (*Începe să-și facă cruci mari.*)
- FERDINAND: Poate e un bonus pentru năpăstuitul de mine, de la Dumnezeu: să mai stau un ceas în plus lângă scumpa mea Regină!
- PAVEL (*apasă pe mai multe butoane: hâțâie volanul*): Hai cu tata, marghioala: torci... ca o mătă-n lână... și pornim!

Liniște: doar ecoul claxoanelor.

PAVEL (*în spate*): Mă doare-n cot de voi... da' de mine mi să rupe sufletu': e opt și cinci... și la opt fix trebuia să fiu cu marfa-n față la cazinou... pardon, la mauzoleu... I s-o fi-nnodat cravata lu' dom' ministru... și primarele o fi-nghițit brăul cu tricolor... da' mă doare-n cot de ei! De treij de ani car morți... și niciodată n-am întârziat o secundă!... tomnai mă pusese sfân-Pătru pă listă pentru primă... Amu... o s-o iau prima la stânga... și asta abia dimineată!... și or să râdă de subsemnatu' și șoferii de pe rabe... c-am rămas cu mortu-n drum! (*Se întoarce, în spate.*) Nu ziceați că regina voastră... ridică munții și întorcea râurile cu cur... su-n jos?! Că... pentru neamu' ei era-n stare să facă felii luna dă pă cer și s-o împartă la nevoiași?! Ia să vedem... poate?! (*Liniște.*) Ce stați ca vizezule-n păpușoi?! (*Spre raclă.*) Hai, rugați-o!

Maria, încet, ingenunchează lângă raclă.

MARIA: Regina mea: Te rog din sufletul meu... care e o mică parte din Sufletul tău mare: Hai să ajungem la casa ta, să așezăm inima ta vie în pieptul Femeii cu zâmbet sfâșietor, din Tablou!

PAVEL: Frumos! Să vedem... dacă și cu folos! (*Apasă, cu forță, maneta. Liniște. Spre Custode.*) Treci și tu la aparat! *Ferdinand ingenunchează lângă raclă.*

FERDINAND: Regina mea, lângă inima ta mare, inima mea, mică, plânge: ajută-mă să suport depărtarea de tine... Nu știi dacă voi rezista: deja dorul de tine mă mistuie... Dar... ajută-te să te așez la casa ta, ca să intri cu inestabilul tău zâmbet în dulcele somn al Veșniciei!

Șoferul apasă cu duritate maneta. Liniște. Coboară, deschide oblonul dinspre Sală: prinde racla în brațe.

FERDINAND: Ce faci?!

PAVEL (*desface capacul cutiei: scoate caseta cu inima Reginei*): Crezi că vreau să fug în tufișuri... cu o inimă?! (*Deschide capota: așază caseta deasupra motorului.*) Regino: dacă ăștia zic c-ai urnit din loc tărăboanța neamului ăsta fără noroc... fă pornească și motoru' dricului meu! (*Urcă din nou în cabină. Apasă maneta.*)

Zgomot de motor: viguros... Mașina se desprinde, cu un zvâc voios: pornește înainte...

PAVEL (*își face cruce*): Doamne-Dumnezeul meu!

Din spate, voci... chiote de satisfacție. Peisajul de pe cortină începe să se succedă, voios. Șoferul apasă frâna tare, ostentativ. Mașina face un „stop” hotărât, sănătos. Din spate, claxoane și voci supărate.

VOCI PRINTRE CLAXOANE (*din șoseaua-Sală*): Dă din pedale, Allan Prost... că ne prinde bruma!

FERDINAND (*capul prin perdeluță, în cabină*): Acum... ce mai e?!

Pavel nu-i răspunde: înțepenit, privește, fix, prin parbriz.

MARIA (*capul prin perdeluță*): Ți-e rău? (*Îi observă privirea priponită.*) Ce vezi?

PAVEL: O lumină mare... ce mă izbește drept în moalele sufletului... îmi înmoaie voința și cugetul... după care, țărâna fierbinte de sub tălpi trece în colbul unui drum... iar în margine e un...

MARIA:... măslin!

PAVEL:... brad, între ale cărui ace e prins un indicator, pe care scrie...

MARIA: „Drumul Damascului“!

PAVEL: Fiecare Pavel are Damascul lui... Pe bradul meu scrie: „Spre Casa Reginei“. Și, în capăt e... Regina...

MARIA (*se așază lângă șofer, pe jumătatea de scaun liberă*): Da, o văd: ține în brațe un snop de crizanteme galbene... luminoase, ca zâmbetul ei...

PAVEL: „Omule, zice Regina, ți-am spălat rănile... ți-am dăruit inima, ca să-ți aline durerile: ți-am pornit motoarele... Pentru ce mă prigonești?!“ (*Coboară, șerpuitor: se pune în genunchi, în fața mașinii. Degetul la buze: spre „trafic“.*) Mai încet: să nu-mi treziți Regina!

VOCE (*din trafic-Sală*): Dă-i înainte... s-ajungem odată, că se termină berea de la bufet! Ne-aduseră de la firmă... pă tabel... să vedem o piesă cu Unirea... da-i așa dă luu-ungă... ca așteptarea din ziua de salari!

PAVEL: Suntem un neam prea grăbit: trecem pe șoselele noastre pline de hârtoape... și nu vedem, pe margine, odată la o mie de kilometri... și de ani!... o troiță simplă, mâncată de cariul vremilor, însă plină de lumina aurie din aerul lui Dumnezeu...

VOCE (*dintre „participanții la trafic“*): Ce țară minunată, unde... în orice șofer de dric zace un poet!

MARIA (*pe geam*): Nu e poet... e Pavel!

PAVEL: Iartă-l, Regină, pe omul nătâng care am fost: un călător pierdut pe drumul Damascului... ce a confundat o Sfântă cu o femeie... Iartă și Neamul nostru, mereu cărtitor și cu orbul găinilor... de la Burebista... până la... (*Spre Sală.*) noi, poporul acestei Regine ce a trebuit să vină din depărtări, să se îmbrace în Suferința noastră... să-și îndese în vene sângele nostru... până s-a colorat mai dac și mai roman decât sângele nostru... Veniți să i ne închinăm!

Maria și Ferdinand coboară primii: se așază, în genunchi, lângă șofer. Vin și alți spectatori din Sală: se așază toți, în genunchi, în jurul dricului.

PAVEL: Te rugăm, Regina noastră: ne-ai dat, acum un veac, la cheie, o mașină nou-nouță... pe care noi, nechibzuiți, am folosit-o drept cabrioletă... Ajută-ne, încă o dată... să desfundăm carburatoarele... ca să pornească și motoarele noastre gripate...

TOȚI:... motoarele noastre gripate!

PAVEL: Lasă razele inimii tale să vegheze deasupra noastră, ca un spectru cald...

TOȚI:... cald!

PAVEL: Rămâi... mama noastră! Și dacă vom fi tot nătângi...

TOȚI:... așa cum bine ne pricepem!

PAVEL:... nu ne obloji: atinge-ne cu jordeaua... poate ne revenim și intrăm pe drumul drept... acolo unde Tu ne-ai visat!

Scena se umple de spectatori, de mașiniști, luminiști, garderobieri... toți în genunchi, aplaudă...

CORTINA

Constantin ARCU

Prin lumea largă. Însemnare a călătoriei mele în America de Sud (V)

(JURNAL DE VOIAJ ÎN CONTRATIMPI)

27.03.2017 – Santiago de Chile – Valparaiso și retur

Anularea zborului spre Santiago ne-a dat peste cap programul, obligând ghizii să concentreze obiectivele fixate pentru două zile într-una singură. Însă agențiile de turism au experiență la ajustările din mers și le rezolvă fără să bagi de seamă. Interesul lor este ca tranzitul să funcționeze normal și să elimine turistul prin celălalt orificiu al circuitului, la termen, fără complicații inutile.

Dacă am clarificat acest fapt, pot să intru direct în cestiunea zilei. Și sînt nevoit să admit că am început să fac gafe chiar de la prima oră. Numai ce am coborît la micul dejun și mă învîrteam ca de obicei printre galantare pentru a-mi face o idee despre oferta de meniu din acea dimineață, cînd am văzut-o pe Suzana intrînd în sală. Fără să stau pe gînduri, am făcut o întoarcere de 180 grade, care mi-a ieșit cum scrie la regulament sau, cu siguranță, mult mai reușită decît cele pe care le executam în armată.

Acum, judecînd la rece, îmi este clar că am schimbat brusc direcția de mers pentru a nu da ochii cu Suzana, situație ce m-ar fi obligat s-o salut sau să-i vorbesc. Dar mă mir cum reușește cineva o astfel de performanță în lipsă de antrenamente. După îndelungată chibzuință, fac o presupunere. Iau în calcul situația omului care doarme neîntors toată noaptea, în timp ce subconștientul său muncește la greu pe întuneric și, astfel, se extenuază. Iar dimineața, fără să aibă habar de eforturile și zbuciumul din adîncurile obscure ale ființei sale, omul se trezește bine mersi și, în lipsa oricărui simptom de boală la cap, numai ce-o ia razna. Pur și simplu reacționează într-un mod la care nimeni nu s-ar fi așteptat în

veci. Asta ar da o explicație logică multor fapte bizare ce se petrec sub ochii noștri.

Probabil cam așa ceva s-a întîmplat și în cazul de față. În seara de dinainte am coborît în holul hotelului pentru cină, la ora anunțată, ca de obicei, de Suzana. Eram cu domnul Camil și l-am descoperit pe Florian afundat într-un fotoliu, printre plante ornamentale. Nu părea încîntat că m-am hotărît să cobor și nu am luat cina în cameră, cum procedam uneori. Pentru a evita pesemne conversația, încerca să se țină în umbră și butona preocupat telefonul. Cum fetele nu apăruseră, eu și Camil ne-am învîrtit încolo și înapoi prin hol, trăgînd cu ochiul spre barul din capăt. Curînd s-au ivit pe scări Suzana și Ilona, iar avocatul s-a ridicat din fotoliu și au schimbat cîteva cuvinte.

Dar, dintr-o privire, mi-am dat seama că tipele aveau destinații diferite. Ilona era îmbrăcată sumar, asta însemnînd că intenționa să ia cina în hotel. Suzana, în schimb, coborîse în geacă și cu rucsacul în spate, semn că intenționa să iasă în oraș. Mi s-a părut evident că escapada fusese planuită dinainte. Aveam senzația că aranjamentul fusese făcut pe la spatele meu, dacă pot spune așa. Și numai gîndul ăsta m-a scos din sărite și m-am decis pe loc să-i arunc în neagră mizerie. Trebuia să fac ceva, însă inspirația e de obicei capricioasă și nu-mi trecea nimic prin cap.

Așa se face că sub impulsul furiei m-am așezat pe un scaun înalt de la bar, decis să nu plec nicăieri. Cocolat acolo, dădeam de înțeles că aș fi intenționat să iau una mică înainte de cină, deși turbam de mînie. Țineam sub observație grupul pe care-l socoteam ostil, la care se alăturase și Camil acum, însă încercam să par lipsit de interes față de intențiile

lor. Păreau să fi hotărît ceva totuși, pentru că Suzana a ieșit să fumeze, iar Camil a venit să-mi transmită că avea de gând să iasă cu ei în oraș. M-a bucurat decizia sa, deoarece, în imensa mea bunătațe, speram să le strice seara romantică pe care, din cîte presupuneam eu, și-o proiectaseră.

Nu mi-a picat bine că n-au trecut pe la bar să-mi propună vreo variantă, dar probabil se săturaseră de mofiturile mele. În orice caz, alegerea fusese făcută. Nu mai puteau da înapoi și au ieșit să caute un taxi. Situația ar fi aruncat pe oricine într-o grea depresie, însă eu m-am ținut tare. Prefăcîndu-mă în vervă, am intrat cu Ilona în restaurant. Tipa nu păru să bage de seamă tulburarea de care eram totuși cuprins și ne-am așezat la o masă. Urma să iau cina cu blonda aia plăcută, cu figură de mops.

De îndată ce un chelner ne-a adus tablele cu meniul, Ilona a început un interogatoriu prin învăluire. Inițial mi s-a părut o conversație amicală, pentru ca treptat să-mi dau seama că eram supus unui tir parșiv de întrebări. Pus în gardă, mă distram urmărindu-i exercițiile de virtuozitate detectivistică, dînd răspunsuri ce aveau menirea să-i confirme părerea pe care și-o formase despre mine.

Bănuiam că îmi aflase deja trecutul, prezentul și viitorul din Spovedania întîi a Năzdrăvanului către fiica pierzaniei, cum îmi intitulasem eu destăinuirile făcute preacuvioasei Suzana în microbuz cu numai cîteva zile în urmă. Părea indicat să păstrez în linii mari informațiile despre ilustra mea persoană, aplicîndu-le totuși o tușă de senzațional. Dar era nevoie să fiu cu băgare de seamă, pentru că tipa era trecută prin viață și, în ciuda unei prejudecăți despre blonde, care persistă nejustificat în mintea bărbaților, stătea bine la capitolul istețime. Nu puteai să-i îndrugi gogoși, pentru că și-ar fi dat seama și era greu de presupus cum va reacționa.

Așadar am reluat ceea ce-i relatase Suzanei, numai adevăruri sută la sută, dar am adăugat cîteva informații pe care le păstrasem sub tăcere pînă atunci despre Evenimentul din viața mea, care se va petrece negreșit spre sfîrșitul anului 2033. Știam că tot ceea ce e miraculos le dă gata pe femei și eu țineam să-i sugerez ceva. Nu imaginea unei luminițe la capătul tunelului sau vreo altă bazaconie de acest fel; nici pomeneală, ceva cu mult mai strălucitor. În acel punct se condensează ursita și temeierile unei existențe, cam atît pot spune deocamdată.

Prevăzător, nu am oferit detalii, pe care de altfel numai eu le dețin. O parte din ele le-am aflat din gura unei ghicitoare și a doi astrologi, iar, în plus, de-a lungul anilor imaginația mea a forat o largă autostradă în imensitatea întunecată din față și am reușit să văd amănunte ce nu se vor arăta mai înainte oamenilor. Pe care acum le trec sub tăcere. Și nu dintr-o falsă modestie procedez astfel, cît pentru a mă proteja de pizma semenilor. Mi-a produs destule neazuri invidia unora pentru lucruri mult mai puțin însemnate, nu vreau să le-o mai alimentez cu altele ce se vor petrece în viitor. Acum înțelege fiecare ce poate, eu nu mai insist.

În acel moment chelnerul a adus o sticlă cu vin alb și, după un pahar numai, am simțit cum mă cuprinde inspirația. Am asigurat-o pe Ilona că pentru mine nimic nu-i mai presus decît adevărul și că nu-mi permit să-i ofer date de

care nu sînt mie-n sută sigur. „Mi-e prieten Platon, dar mai prieten îmi e adevărul“, am citat, cu entuziasm, din Aristotel. Iar după ce am degustat și din al doilea pahar, ca s-o dau gata, am adăugat pre latinește: „Amicus Plato, sed magis amica veritas.“ Ce putea să mai spună?!

Reușisem să-i sugerez că sînt un tip citit, însă am observat că Ilona zîmbea. Pe figura ei de mops se citea o vagă neîncredere. M-am abținut s-o asigur că dacă un lucru nu s-a petrecut în realitate nu înseamnă că nu este adevărat, cum ar fi spus Steinbeck. Nici nu părea atentă, pentru că în fața noastră tocmai au fost așezate farfurii cu scoici, creveți, măsline și legume, pe care le preferam amîndoi în aceeași măsură. Ne simțeam în largul nostru și am ciocnit din nou paharele. *Cheers!* Începuse să-mi fie dragă tipa, deși numai frumoasă nu se putea socoti. Dar, cu siguranță, era *altfel*: o blondă naturală, cu figură rotundă și nas borcănă. Și colțurile gurii ridicate într-un permanent suris. O figură interesantă.

Înșirasem destule despre mine și, deși fusesem tentat s-o fac, am renunțat să-i vorbesc despre îngerul păzitor Gabriel care avea misiunea să mă conducă la întîlnirea cu anul 2033, cum fusese scris în catastifele cerului. Dar m-am lăsat păgubaș. Nici eu nu știam ce era real și de unde începuse să lucreze imaginația, dar eram sincer. Era ca și cum aș fi pictat un tablou. Iar tonul patetic și mesianic ar fi picat prost peste vinul alb și fructele de mare. Printre îmbucături mestecate civilizate, pe îndelete, am îndemnat-o să-mi vorbească despre ea cu toată sinceritatea, așa cum procedasem și eu însumi.

Ilona nu avea nimic împotriva să-și expună viața pe tarabă în fața mea și am reușit să află că, după 1990, a lucrat la un post de televiziune, apoi a ajuns șefa unui lanț de magazine turcești. Ceva s-a întîmplat pe parcurs și, de cîtva timp, liftele păgîne o puseseră pe liber. Nu mi-a oferit amănunte și, ca de fiecare dată, a intrat în joc imaginația mea pentru a întregi unele goluri. Am dedus rapid că despărțirea de turci îi lăsase un gust amar și, gîndindu-se la o acțiune judiciară, l-a cunoscut pe domnul avocat Florian. Dar trebuia să-și cîștige cumva existența, nu putea sta cu mîinile în sîn, așa că și-a creat la repezeală un job pe cont propriu, din care îi ies bani pentru excursiile costisitoare. Ipoteza mi se părea foarte probabilă, pentru că dădea răspunsuri la toate întrebările ce mi se aglomerau în cap.

Ciudățenia consta în faptul că însăși Ilona îmi sugera să fac asemenea presupuneri, ba chiar am avut senzația că mă socotește un viitor client. Cum inițial nu bănuisem așa ceva, n-am fost atent în ce context a adus vorba de Suzana, dar imediat a dat din mîină: „Nu, Suzana e ocupată definitiv. Dar puteți lua în calcul și altă variantă. Mă gîndesc la Ema, de ce nu? Ea vine cu tinerețea, iar dumneavoastră...“ Sigur că discuția era învăluită în umor, nu însemna negocieri aspre, așa că fiecare avea posibilitatea să se replieze la adăpostul vreunei glumițe. Însă fondul lucrurilor era de necontestat. Doamna Ilona putea fi suspectată de multe, numai de naivitate nu. Mă deranja însă că nu accepta să mă tutuiască, deși insistasem s-o facă.

Fusesem adus într-un punct în care eram îndreptățit să fac presupunerile pe care le făcusem și pînă atunci, dar cu

unele îndoieli, deci puteam să iau în serios varianta cu vacanța în doi (avocat plus Suzana) planificată dinainte. Cam asta a fost în seara aceea. În continuare nu știu ce lupte istovitoare a dus subconștientul peste noapte, cât timp eu am dormit neîntors, însă dimineață eram în stare de multe nerozii. Iar ca să mă port ca un copil idiot, nici nu mai spun, mi se părea floare la ureche. Astfel îmi explic întoarcerea spectaculoasă la 180 de grade în momentul în care am dat ochii cu Suzana. Dar în timp ce mă îndreptam spre automatul de cafea, primul obiect care îmi sărise în ochi după stupida și neașteptata schimbare de direcție, mi-a trecut prin minte că nu voi putea să fac sărituri din astea toată ziua. Iar pe Suzana urma s-o tot întâlnesc de-a lungul zilei, pentru că aveam același drum.

Făcusem o gafă și trebuia s-o repar de urgență, n-aveam încotro. Eram totuși un grup și păstrarea aparențelor reprezenta o chestiune de bun simț. În rest, dincolo de aparențe, ne doare drept în cot de toate. Cam asta înseamnă buna creștere pentru oamenii civilizați din zilele noastre. Așa că, fără să pun la socoteală că-mi dăduseră cu tifla în seara trecută, mi-am făcut drum pe lângă masa la care se așezase Suzana și am dat bună dimineața. A fost un salut în aer, spre întreaga lume, dar a însemnat ceva. Suzana a răspuns la salut, deși părea imposibil să nu-și fi dat seama că știu mai multe, iar eu m-am simțit ușurat, gândindu-mă că mă achitasem de obligația de a-i vorbi pentru toată ziua.

Imediat după micul dejun am pornit într-un tur de forță prin acest splendid oraș care este Santiago de Chile. Ghidul, un blond cu rădăcini nemțești, ne-a transmis de-a lungul drumului informații despre viața chilienilor, care pot fi găsite în orice ghid de călătorie. Notez aici numai cele care mi s-au părut mai altfel. Bunăoară, faptul că, în medie, chilienii lucrează 45 de ore pe săptămână, dar să nu-i compătimim totuși. Pentru că, după cum ne-a asigurat ghidul ghid, deși par ocupați pînă peste cap, nu fac nimic. Apoi am aflat că există în Chile o discriminare pozitivă față de descendenții europenilor, adică aceeași infectă diferențiere între oameni (era să scriu segregatie) pe care o întâlnim și prin alte părți. Și, de parcă ar fi vrut să mai adauge o asemănare flagrantă cu un anumit stat, ne-a vorbit de corupția la nivel înalt din țara sa.

Oprim la câteva obiective incluse în turul de oraș, adică la Museo Colonial, fosta reședință a guvernatorului în perioada colonială, astăzi muzeu, trecem pe la Palatul Prezidențial unde are loc schimbarea gărzii, cu trompeți și cai, prin Piața Armelor și apoi vizităm vechea clădire a Poștei. Pentru a bifa toate obiectivele din program, urcăm pe dealul Cerro San Cristobal din Parcul Metropolitan, de unde avem o perspectivă super asupra orașului.

În continuare, plecăm spre Valparaiso (Valea Paradisului, cu alte cuvinte), un oraș fermecător aflat la o distanță de 120 km de Santiago de Chile, supranumit „San Francisco al Americii de Sud.” Vizităm și aici piețe și clădiri, însă parcă mintea mea a luat-o razna. Computerul personal pare să se fi dereglat. Nu mă mai interesează toate astea în amănunțime, vreau doar să admir frumusețea locurilor și să mă bucur de această zi splendidă.

Era o după amiază însorită de luni, în ziua Domnului 27 martie 2017, iar noi ne întorceam în Santiago de Chile pe autostrada scînteind sub soarele aprig. Înaintam peste dealurile cu arbuști piperniciți și, pe neașteptate, am o revelație. Eram în patria lui Pablo Neruda și a Gabrielei Mistral, eram în țara vinului și a dictaturilor. Ghizii, în față, vorbeau în spaniolă despre Pinochet și despre Dante Alighieri, iar eu nu înțelegeam ce legătură puteau face între cele două personaje, în vreme ce microbuzul gonia spre Santiago. Veneau mașini din sens opus pe toate benzile într-o goană nebună și dintr-odată mi-am amintit. Mi s-a luat vâlul de pe ochi și am văzut totul.

Am văzut-o pe Suzana într-o casă drăguță, împreună cu două copile de vreo treisprezece ani, gemene, care-i semănau leit și pe care le adora. Dintr-o privire îți dădea seama că singurul ei țel în viață, destul de imprecis, dar de neclintit, era fericirea acestor odrasle. Există și o fabrică și un soț ocupat pînă peste cap cu afacerile, existau multe altele, dar toate se aflau la periferia interesului ei. Preocuparea statornică privea școala, facultățile și viitorul fetelor, asta însemnând bani, mulți bani. De care nu ducea lipsă, nereușind să se ferească totuși de o neliniște obscură că se poate întîmpla o nenorocire care să... Nu era în stare să dea chip aceluia dezastru, însă nu-și permitea nici o clipă de neatenție.

În acest punct își făcea apariția de fiecare dată cealaltă ființă din interiorul Suzanei, dublura aprigă, călită într-o copilărie cu lipsuri, însă decisă să răzbească în viață cu orice preț. Tînăra care și-a luat lumea în cap de îndată ce a terminat liceul, emigrînd în Canada cu un rucsac în spate și o sută douăzeci de dolari în pungă. Neavînd încotro, a învățat rapid că bunul cel mai vandabil este sufletul și n-a ezitat să și-l pună pe tarabă. Era nevoie de acest sacrificiu ca să ajungă acolo unde visa, pentru că nicăieri nu este mai căutat acel bun decît în așa-numita *haute monde*. O expresie pe care mulți ar fi tentați s-o traducă prin haznaua societății.

Însă Suzana a reușit să perfecționeze viciul, curățîndu-l de vulgaritate, încît nu a existat nicio piedică să se mărite cu un fost client. Un tip chiar prezentabil. Niciuna din părți n-a pus condiții, aceasta fiind singura condiție a căsniciei lor, iar Suzana s-a alăturat unei agenții semiclandestine care oferă însoțitoare oamenilor cu bani grei. Dar evitau să discute direct despre asta. Suzana își anunța soțul printr-un mesaj telefonic de genul: Plec în America de Sud pentru trei săptămîni. Însoțesc un grăsun cu priviri sașii, sper să nu mă asfixieze duhoarea. Mi-a trimis Ilona o fotografie de tot rahatul. Cred că-i în ordine, am avut clienți mai nespălați ca ăsta. Ai grijă de fete.

Privesc autostrada nededă care se întinde sclipind în față și notez în carnet: „Mi s-a luat vâlul de pe ochi și am văzut.” Dar acceptînd că scenariul meu cuprinde măcar și numai o fărîmă de adevăr, se ridică alte și alte întrebări dificile. Cuprins de îndoieli, întorc privirile prin microbuz și descopăr figuri somnoroase. Lîngă domnul avocat se află Ilona. Ema și Suzana sînt pe ultima banchetă. Nimeni nu bănuiește ce-mi trece mie prin cap. E un lucru bun. Dacă aș fi rezonabil, ar trebui să adaug imediat: Nici mie nu-mi vine să cred în bazaconiile care îmi tot umblă prin tîrtăcuța de

dimineată pînă seara. Dar nu pot fi rezonabil. Stă scris în stele să nu fiu. Asta e.

28.03.2017 – Buenos Aires

Postasem pe blog fragmentul precedent, iar anunțul despre evenimentul din anul 2033 n-a picat bine și unii au strîmbat probabil din nas: ce vrea să insinueze tipul ăsta? Iar vine cu figuri de-ale lui? Chiar și prietenii buni, tradiționali, ca să spun așa, pe care pot conta oricînd, au aruncat cîte o mică ironie, cît să-mi dea peste nas – prietene, te ții de cioace. Dar nu le găsec nici o vină. Mă pun în locul lor și încerc să-mi închipui ce însemnătate ar putea să aibă pentru mine un eveniment dintr-un viitor incert și îndepărtat, care nici nu m-ar privi direct. E dificil totuși să te bucuri pentru altcineva atîta ani, fără pic de răgaz.

În plus, cred că mintea lor a început să facă presupuneri și un bob de invidie s-a strecurat chiar și în sufletele pure. Cum să i se întîmple doar lui asta? Și întrebarea mi se pare firească. Dacă este vorba de ceva bun, să ni se întîmple și nouă. Este motivul pentru care m-am hotărît să le ușurez supliciu venind cu o precizare: Evenimentul din viitor este altceva decît ceea ce și-au imaginat ei. Însă, din păcate pentru unii, bănuielele pizmașilor se adeveresc mie-n sută. Dar, repet, mă refeream la altceva. Acum e mai bine? Ne putem închipui, bunăoară, că atunci mi se va naște un fiu sau poate voi fi ales papă ori ceva de felul acesta. Nu există motive să se întristeze careva. De ce să fiu pizmuit pe nedrept?

Iar viața nu-i ușoară nici pentru mine. Primesc lovituri cînd nici nu mă aștept. Mă tentează să dezvălui farsa de prost gust pe care mi-a făcut-o un academician (D. Vatamaniuc), înainte de a-mi da demisia de la o revistă literară. Cu greu poți întîlni lipsă de eleganță ca la acest dinozaur. Însă nu are rost să scriu despre carențele firii umane într-un jurnal de vacanță. Despre asta, altădată. Vreau să spun doar că nici eu nu sînt scutit de necazuri. Așa li se întîmplă tuturor, nimeni nu-i ferit de ele. Dar să nu facem o tragedie din asta și să nu ne plîngem. Problema e că după o zi proastă, vine și una bună. Viața e o succesiune de sușuri și coborîșuri, așa-i de cînd lumea. Deci nu-i cazul să-mi mai bat capul cu academicienii, e timpul să revin la oile noastre.

În dimineața aceea urma să plecăm la aeroport pentru zborul spre Buenos Aires și eu simțeam o durere surdă în tîmple. Un asemenea simptom m-ar putea îngrijora spre seară, să zicem, dar la prima oră a zilei pare cît se poate de firesc. M-aș fi mirat chiar să nu apară, după sticlele cu vin alb chilian din seara trecută. Încercasem să-mi înec amarul la gîndul că Suzana ar fi putut ajunge în pat cu avocatul, deși lucrurile erau clare ca lumina zilei. Numai un neghiob ar mai fi putut să aibă îndoieli și nu știu de ce eu mă încăpățînam să ignor evidența.

Știam și un banc care se potrivea ca o mănușă situației noastre. Cică un soț gelos angajează un detectiv să-i urmărească soția bănuită de infidelitate. După o săptămînă de filaj, detectivul îi dă raportul. Soția a fost la hotel cu șeful ei, spune acela. Soțul insistă: Și? Și-au scos hainele în grabă, ajutîndu-se unul pe celălalt. Soțul: Și? Detectivul: Și-au dat jos și chiloții. Și? Spune cum a fost, îl presează soțul. Păi, nu

mai știu, că au aruncat chiloții pe clanța ușii și n-am mai reușit să văd pe gaura cheii, zice detectivul. Uite, oftează soțul, incertitudinea asta mă omoară! La fel și eu aveam incertitudini. Însă nu știu de ce-mi băteam capul. Era dreptul Suzanei să și-o tragă cu cine avea chef, ce treabă aveam eu?

Eram puțin mahmur, dar de unde sentimentul că zeii și-au întors din nou privirile spre mine? Mă stăpînea sentimentul că le cîștigasem iar bunăvoința. Uite cum se înclină balanța, fără nici o rațiune. Sau fără ca noi să ne-o putem explica. Te simți uneori dărîmat complet, te afli la pămînt și nu mai ai unde să cobori, iar ceilalți continuă să dea cu pietre și numai ce simți o mîină care te înșfacă și te ferește de toate relele. Și toate încep să-ți meargă bine și tu te întrebă prost dacă nu-ți joacă vreo festă careva.

Într-un moment fast mă aflam și eu. Chiar de la prima oră, Camil, colegul de cameră, s-a arătat binevoitor din cale afară față de mine. De obicei nu mă băga în seamă. Dar în dimineața aceea, în mod misterios, păru să-și fi amintit că exist și eu pe acolo. M-a fixat cu ochii lui rotunzi, implantați în figura rozalie de bebeluș. „N-am știut că ne-am nimerit două celebrități în aceeași cameră“, a zis. În fața neînțelegerii mele, mi-a relatat că în seara precedentă a luat cina în oraș cu Suzana și cu dl. avocat Florian. Nu știu în ce context, Camil le-a spus că eu rămîn seara tîrziu și lucrez ceva pe laptop. Atunci avocatul le-ar fi dezvăluit că sînt agent de publicitate și caricaturist, unul destul de cunoscut. Mi-am dat seama că acela se informase de pe internet, dar m-am bucurat că aflase și Suzana despre talentele mele. Deși habar n-aveam de ce. Pentru că Suzana era deja „ocupată“. Definitiv. Mi-o spusese răsplată Ilona în seara precedentă. Nu mai era nimic de făcut.

L-am privit cu atenție. Interesant personaj. Despre mine știam multe, nu asta era problema. Însă în dreptul lui nu aș fi pus la socoteală funcțiile pe care le dobîndise pe cale politică. Pe șleau spus, pe de-a moaca. Avea totuși un doctorat sau intenționase să-și dea doctoratul cîndva. Nu mai știam precis, așa reținusem dintr-o altă discuție. Asta însemna că era dispus să se dedice studiului, pentru că nu sesizasem vreun amestec al politicului în reușita sau tentativa sa doctorală. Și-mi amintesc dintr-o dată de admirabilul Mihail Jakotă, marele profesor, îndrumătorul meu de doctorat. Academician veritabil. Marele Jakotă era un erudit dublat de un suflet mare și bun! Un om ca acela salvează reputația Academiei, în care din păcate s-au înghesuit și destui oameni mici de patimi (vorba Poetului).

Apoi am coborît la micul dejun și de îndată mi-am dat seama că lucrurile vor continua sub aceeași stea norocoasă. Ilona și Ema se aflau la o masă și, ca de obicei, scociorau prin farfurii după vreo măslină sau prin fărîmițe de omletă, purtîndu-le cu furculița de colo-colo. De obicei, fetele fac act de prezență la micul dejun, coboară probabil numai pentru o cafea caldă. Persistă în greșeala multora dintre cei care vor să slăbească sau să se mențină la o greutate. Asta ar fi trebuit să mă mire, deoarece Ema e medic, iar Ilona poate să-și dea oricînd doctoratul în științele vieții, dacă pot spune astfel.

Le-am salutat, de cum am dat ochii cu ele. Erau la o masă de lîngă intrare. Ilona și-a ridicat fața rotundă din farfurie,

numai zîmbet. Ema și-a arătat o clipă aparatul dentar, într-un surîs prelung: Bună dimineața, Costi! Corect, însă îmi dau seama că nu spun lucrurile exact. E nevoie să adaug că acel salut conținea disponibilitate, siguranță, bunăvoință. Rostite de Ema, cuvintele mi-au stîrnit o ușoară mirare și neîncredere. Nu mă înșelam? Absorbit de farmecele Suzanei, nu-i prea acordasem atenție, dar îmi lăsase impresia unei cucoane mereu întoarsă pe dos. Îmi trecuse prin cap că femeia are o problemă, fără să mă preocupe vreo clipă natura și pricina ei. Și nici nu mă tentase să i-o rezolv, știam că asta îl ispitea pe Camil.

Ușor contrariat, am privit-o cu luare aminte. Totul părea a fi în ordine. Fără să-mi explic de unde și cum, însemna o schimbare clară de atitudine față de mine. Fusese mai mult decît un răspuns la salut, fusese o invitație. Îmi dădea de înțeles că e liberă și dispusă să-mi îndeplinească orice dorință. Era și timpul, la urma urmei plecam spre Buenos Aires, orașul tangoului. Un dans senzual, care exprimă pasiunea dintre bărbat și femeie. Și nu poți dansa tangou de unul singur, oricît de măreț te-ai crede. Tangoul, ca și dragostea, se execută numai în doi.

În timp ce analizam felurile de mîncare expuse, mi-am amintit de sugestia Ilonei din seara precedentă cu privire la Ema. Stăteau în aceeași cameră, probabil dusesse muncă de lămurire și cu ea. Tipa se pricepea la lipeală, nu puteai să negi. Iar eu începusem să mă întreb cum se făcea că Ema nu-mi atrăsese atenția pînă atunci. Stătea bine la toate capitoarele, mai ales dacă o priveai cu luare aminte. Și, puțin mai tîrziu, în microbuzul care ne ducea spre aeroport, Ema a spus răspicat de undeva din spate: „Sper să nu mai am deluzii și de astă dată!“ Asta dădea un răspuns la întrebarea pe care mi-o pusesem mie însumi: Cum de Ema umbla de una singură prin America de Sud?

Lucrurile începeau să se lege, iar în aeroport și-a așezat bagajul lîngă mine. Am început să discutăm despre zbor și fata mi-a dat o pungă cu alune. Credeam că vrea să ne servim reciproc, însă rapid s-a răzgîndit, motivînd că nu vrea să se îngrașe. Am încercat să-i spun că face o mare greșeală renunțînd la micul dejun, dar mi-am dat seama că nu reușeam să fiu convingător. I-am promis să-i trimit un program alimentar conceput de un medic nutriționist, deși Ema avea ideile ei despre slăbire.

În timp ce discutam, am observat că domnul Florian a venit singur la poarta de îmbarcare. Și-a lăsat bagajul pe un scaun din capăt și vorbea la telefon. Puțin mai tîrziu, căutînd un automat de cafea, am văzut-o pe Suzana printre rafturile unui butic din aeroport. Făcea cumpărături serioase, zilnic se alegea cu plase pline de tîrguielei. Nu înțelegeam ce se întîmplă, pentru că și în dimineața aceea apăruse trasă la față și încercănată. Acceptînd că bănuielele mele și ale lui Camil erau adevărate, probabil exista o procedură, o etichetă ce se cerea a fi respectată între client și însoțitoarea sa ori conveniseră ei cu privire la discreție. Îți faci de cap toată noaptea, însă dimineața te preocupi de treburile tale, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

După vreo două ore de zbor plăcut, aterizăm în faimosul Buenos Aires. Acolo ne așteaptă Vivianne, o ghidă cu fund

bombat. Ne cere să-i spunem Vivi. În ordine, deci acesta e numele sub care pătrunde în jurnalul meu. Nu-i nevoie să-mi mai bat capul dacă Vivian(n)e se scrie cu unul sau doi de n. Pornim într-un tur de oraș, de fapt spre un prim punct unde să schimbăm dolari pe pesos. (Un peso argentinian are 100 de centavos. Un dolar american face aproape 17 pesos argentinieni, însă fluctuația e mare, inclusiv cotația la casele de schimb.)

Vivi verifică lista cu turiștii interesați de excursiile și spectacolele opționale. Mă înscriu pentru cina cu spectacol de tangou argentinian la un restaurant cu specific din acea seară, însă nu mă mai complic cu excursia la Montevideo din ziua următoare. Prefer să rămîn în Buenos Aires, să-l străbat puțin cu piciorul. Nu are sens să pun la repezeală o bifă în dreptul orașului Montevideo, îmi propun să-l văd altădată pe îndelete. Și mai există un motiv serios. Pentru Montevideo erau înscriși numai Suzana și Florian. Și, poate, Camil.

Oprim lîngă un local numit Caminito (numele unui tangou despre un drum de cale ferată care acum este drum pietonal), din balconul căruia ne salută trei manechine. Îl recunosc numai pe Maradona, în echipament sportiv. Ceilalți doi sînt probabil politicieni; o cucoană și un domn, scorțoși, puși la patru ace. Înăuntru se găsesc buticuri cu obiecte de artizanat, suvenire etc., casa de schimb valutar și un bar. Schimb 100 de dolari și-mi cumpăr de la bar o *empanada* și o *copa de vino blanco*, pentru care plătesc 100 de pesos. *Empanada* e o plăcintă cu brînză sau carne, mult lăudată de Vivi. Se dă „la pachet“ cu paharul de vin, alb sau roșu, la alegere. Plăcut, nimic de zis. Apoi intru prin buticurile din apropiere, însă nu cumpăr decît flecuștețe.

Pornim spre faimosul cartier La Boca, un cartier italianesc la origini. E un cartier sărac, în secolul trecut aici s-au stabilit mulți peruani. Oprim pentru poze în apropierea stadionului echipei de fotbal Boca Juniors, la care a jucat marele Maradona. Nu știu ce denumire are stadionul, dar este supranumit Bombonera. Deși sărăcia este evidentă, există pretutindeni explozii de culoare. Vivi ne informează că aici s-au stabilit mulți artiști, sculptori, decoratori, compozitori etc. Ghida insistă pe numele unui pictor – Benito Quinquela Martin ale cărui tablouri realiste zugrăvesc cu înțelegere și compasiune oamenii nevoiași de aici.

În schimb, într-un alt cartier, Puerto Madero, aflat tot pe malul fluviului Rio de la Plata, există o zonă de locuințe pentru oamenii cu dare de mînă. Aici au apartamente fotbaliști celebri, oameni de afaceri, inclusiv chinezi. Trecem și prin alte cartiere – San Telmo, Monserrat, Palermo etc., în care se află clădiri monumentale, bulevarde largi și parcuri. Totuși, nu vreau să derulez prea repede secvențele și să sar peste Catedrala Jose de San Martin, unde m-am închinat pentru iertarea multelor mele păcate și am făcut poze.

Următorul popas a fost în cimitirul La Recoleta, unde se află mormîntul celebrei Evita Peron, soția fostului președinte Juan Perez. Însă în acest *cementerio* se odihnesc și alți „chiriași“ faimoși din vîrfurile societății argentinieni (președinți, militari etc.), artiști și mari scriitori, inclusiv Adolfo Bioy Casares, Jose Hernandez și Victoria Ocampo.

În acest punct aş menţiona un gest elegant al domnului Florian. Deplasându-ne pe stradele printre criptele extravagante, multe avînd proporţiile unor locuinţe în toată regula, am descoperit una aparţinînd familiei lui Jorge Louis Borges. Atunci Florian m-a întrebant dacă nu vreau să-mi facă o fotografie în faţa acelei capele. N-am acceptat şi acum nu ştiu de ce.

Turul oraşului a continuat făcînd opriri la Obeliscul din Piaţa Republicii, la sediul Congresului Naţional, lîngă clădirea guvernului „Casa Rosada“ etc., apoi am plecat la hotel pentru cazare. Era timp de puţină odihnă şi un duş, pînă la spectacolul de tangou argentinian din acea seară.

Mai tîrziu, cînd am urcat în microbuz pentru a ne deplasa la restaurant, m-am simţit dezamăgit. Mă aşezasem pe prima banchetă, însă în spate urcaseră numai patru turişti. Eram eu, Suzana, Ilona şi, bineînţeles, Florian. Plus ghidul. Înţelesesem de la Ilona că vom fi toţi şi i-am reproşat ceva pentru că eram atît de puţini. Decepţia venea probabil din faptul că Ema nu se arătase interesată de spectacol, deşi ştiam de asta de dimineaţă. Dar mica dispută s-a stins repede. Nu aveam totuşi ce-i reproşa Ilonei. În fond, era o reprezentaţie opţională. Participau numai cei interesaţi şi care plătiseră pentru asta.

Nu ştiu cum se numeşte localul şi nici unde se află, oricum, într-o zonă centrală, dar am intrat într-o sală ticsită de platouri încărcate cu felurite mîncăruri, salate şi fructe. Fiecare îşi umplea farfuria cu tot ce-i poftea inima şi destui supraponderali se învîrteau printre mesele pline. Ne-am aşezat la o masă de patru persoane, pentru că Răzvan a dispărut pentru un timp. Eram relativ aproape de scenă şi aveam o bună vizibilitate.

Mîncarea era la liber, excelentă şi din abundenţă, în schimb băutura o căpătai numai la comandă. Eu am cerut o sticlă cu vin alb. Ceilalţi nu păreau interesaţi de alcool şi au comandat bere sau cocteiluri. Aş putea spune că intenţionez să compar vinul argentinian cu acela din Santiago de Chile, din seara trecută. În realitate, îmi era sete. Aşteptam un spectacol frumos şi voiam să mă simt bine. Venisem să văd pe viu un tangou argentinian la el acasă şi să beau un pahar de vin din Argentina. Revenind la comparaţie, pe scurt, vinul chilian e mai bun. Dar cel argentinian e mult mai scump.

Am gustat vinul, apoi am plecat după mîncare. Ca de obicei, am preferat peşte şi fructe de mare. Plus nişte legume. La scurt timp a început şi spectacolul, dar ar fi aiurea să scriu despre măiestria dansatorilor. Uitîndu-mă spre scenă, privirile îmi alunecau spre capul şi ceafa Suzanei care se aşezase alături. Probabil o făceam cu insistenţă, pentru că ceilalţi doi şi-au dat seama. Aşa cred acum, altfel nu-mi explic faza tare care a urmat.

Ceva mai tîrziu, cînd vinul scăzuse simţitor în sticlă, am lipsit cîteva clipe de la masă. Am mers după mîncare sau la toaletă, nu reţin. Dar, cu siguranţă, în lipsa mea, ceilalţi trei au discutat despre situaţia confuză dintre noi şi au decis să mă scoată din eroare. Iar iniţiativa a fost a lui Florian, pot paria pe asta. Pentru că, după ce m-am întors, avocatul i-a şoptit peste masă Suzanei ceva de felul: *Spune-i despre ce-i*

vorba, aşa e corect. N-am fost atent şi nu garantez că aceste cuvinte sînt exacte. Nu bag mîna în foc pentru nişte vorbe rostite în vacarmul de acolo şi după ce dădusem gata o sticlă cu vin. Am încercat să le reconstitui mai tîrziu, pe moment habar n-am avut la ce se referă.

Din nou sînt nevoit să recunosc eleganţa acestui avocat, o calitate a firii lui pe care nu o bănuisem în primele zile. Pentru că a urmat faza spectaculoasă a serii. Nu m-am aşteptat, dar nici n-am fost surprins din cale afară, cînd Suzana s-a întors spre mine şi mi-a spus la ureche: „E o chestiune strict profesională, nu-i nimic personal.“ Asta însemna că fiecare îşi făcea datoria, eu eram pe dinafară. Nu mai reţin ce i-am răspuns, însă pe moment am simţit că mă calmez şi înţeleg situaţia. Dar asta n-a durat mult. După cîteva minute m-am simţit iar cuprins de confuzie şi am mai cerut o sticlă cu vin.

Ştiam de existenţa unor stabilimente şi a escortelor de lux care ofereau servicii discrete şi la preţuri piperate unor oameni cu bani (şefi de state, actori celebri, industriaşi sau bancheri etc.). Fetele care lucrează în acele bordeluri sînt frumoase, educate (ştii cîteva limbi străine) şi manierate. Multe dintre ele devin actriţe, modele sau se căsătoresc cu bărbaţi bogaţi. Iar matroanele sînt doamne respectabile şi temute. Ele sînt protejate de clienţi influenţi. Întotdeauna există cîte o agendă cu nume şi date exacte, care le protejează mai ceva ca o cazemată. Ştiam despre existenţa unor bordeluri de lux prin lumea largă, dar n-aş fi crezut că Bucureştiul s-a înscris deja în această cursă.

Însă, la drept vorbind, pe mine mă intriga faptul că pe neaşteptate şi fără vină intrasem într-o situaţie nenorocită. Eram ţinut la o poartă prin care probabil nici n-aş fi fost tentat să intru dacă bănuiam unde se ajunge după ce-ai trecut de ea. Mă împotmolisem acolo şi, într-o expresie severă, dar plastică, priveam în jur ca viţelul la poartă nouă. Iar Năzdrăvanul era şi mai nedumerit. Nici în ruptul capului nu acceptă să i se refuze un cadou care i-a fost promis de atîta timp. Plus că are o imaginaţie bogată şi-şi făcuse tot felul de scenarii, deci îi putem înţelege deziluzia pe care o încerca. Şi, ca de fiecare dată, eu eram singurul vinovat de toate relele.

Consemnez starea în care mă aflam pentru a reitera ideea că fiecare om are momente proaste şi nici eu nu sînt scutit de ele. Nu am de ce să fiu invidiat. Bravada şi profetismul pe care le afişez uneori vin din disperare. O profundă deznadejde că ţi-ai ratat viaţa. Pînă acum n-am reuşit să fac nimic strălucitor, deşi am investit multă încredere în mine. Tablourile mele n-au făcut gaură în cer şi mă simt un outsider printre pictori. Uneori valoarea unui pictor se dezvăluie abia cînd el nu mai este. Nu, mersi, prefer să aştept în anonim mult şi bine. Iar caricaturile mele sînt apreciate de un grup restrîns de prieteni. Mi s-a dat prea puţin pentru aşteptări. Încerc să-mi storc şi ultimele speranţe care să mă ajute să merg înainte. Nu mă uit în jur şi refuz comparaţiile care m-ar putea amăgi iar. Singurul reper pe care trebuie să-l am în minte sînt numai eu – Costi S., cel din visurile mele din tinereţe. Care m-au bîntuit mult timp. Pînă cînd am eşuat ca un transatlantic în mîlurile unui estuar. Praf şi pulbere s-a ales din acel vis şi nu ştiu de ce sînt invidiat.

Vectori transpruteni (II)

PAGINI DE JURNAL

5.IX.1991. Alaltăieri, la recepția oferită în onoarea ilustrului nostru conațional Eugen Coșeriu, plus ziua de naștere a lui Mihai Cimpoi, intru în vorbă cu Valentin Mândăcanu, deputat în parlament. Ajungem la numirea în post de șef al securității a lui A. Plugaru. „Să mai vedem ce o face și acesta... Cum credeți, va da în vileag dosarele turnătorilor și celor turnați?“, întreb. Mândăcanu e categoric împotriva acestui fapt, zicând că mai toți suntem implicați. Cică, faptul că ai fost pionier sau comsomolist, sau că ai depus jurământul în armata sovietică pot servi ca alibi de implicare... Evident, bătrânul vorbăreț (cu anumite merite, bineînțeles) prea simplifică lucrurile, eu nu-l cred, îi dau replică și-l provoc la sinceritate. Și iată care-i povestea: „Când m-am repatriat, în 1952, din România, – începe să povestească Mândăcanu, – am fost și eu dus la KGB, ținut două ore în șir sub un reflector cu lumina orbitoare, fierbinte. M-au interogat în atare condiții. La anumite momente, era cât pe ce să-mi pierd cunoștința. La urmă m-au pus să semnez niște hârtii. În starea în care mă aflam, la care se adaugă și necunoașterea limbii ruse, presat, am semnat. Nici până astăzi nu știu ce fixase kgb-iștii...“

E o parte din adevăr. Însă cealaltă parte e următoarea: majoritatea celor reveniți, unii aduși cu forța, în Moldova pruto-nistreană, în special intelectualii, au fost recrutați, prin diferite metode – momeli, ademeniri, dar mai ales prin amenințări și șantajări – de cutrele securiste. Sigur, A. B. a fost printre „liderii“ colaboraționiști. Mândăcanu, traducând Marx-Engels, o vreme a făcut servicii șacalilor, pe urmă, însă, a căzut în dizgrație. Azi, fără îndoială, are și merite de necontestat. Complicate chestiuni...

Un grup de clujeni a plecat duminică la Odessa. Bietul Constantin Cubleşan se pomeni cu geaca sfârtecă: pașaportul, alte acte, banii – sustrase. Consulatul român de la Kiev trebuie să-i expedieze astăzi un act care i-ar permite să se reîntoarcă în țară, deoarece luni, de la vama Leușeni, a fost întors îndărăt la Chișinău.

Pare-se, îi povestisem și lui Constantin Cubleşan un banc prevenitor despre orașul de la țărmlul mării. Cică, peste ani de zile, în urbea natală revine din lume un emigrant. De cum ajunge undeva în capul scârilor Potiomkin, lasă jos două geamandane pe care le avea asupra sa, desfăcând larg mâinile și exclamând: „Ah, Odessa, ce te-ai mai schimbat, ești de nerecunoscut!“. Când, după exclamație, lasă ochii în jos, vede că îi lipsesc valizele, la care omul face necăjit: „Ah, Odessa, cum te mai recunosc!... Nu te-ai schimbat deloc...“.

20-30.IX.1991. Evenimente berechet... Sosește Brenda Walker din Anglia, traducătoare din literatura română, inclusiv din opera lui Eminescu. Directoare de editură. O așteptăm la gară, cursa Iași-Chișinău. Pe la 13.30 vine N. Rusu,

anunțând că musafira sosise cu protoiereul Buburuz; la vamă autocarul s-a reținut, iar descurcarea Brenda găsi ieșire din situație.

Omagiere lui George Coșbuc, 125 de ani de la naștere. Sala de la Palatul artelor (fost: Prietenia popoarelor) – plină. Televiziune. Post festum, o recepție cordială.

Vânzoleală în ajunul adunării generale a scriitorilor. Pre-supuneri, zvonuri, confuzii... Însă, la 27 septembrie, în ziua convocării, oratorii au cedat din ideile lor preconceptionale, „solidaritatea“ lor iluzorie spulberându-se. Au crezut că cineva dintre ei ar putea fi curajos-agresiv, în realitate bătând cu toții în retragere. La tema „Uniunea scriitorilor în condițiile economiei de piață“ nu se potrivesc vorbele impertinente, ci se cer propuneri constructive, idei, pe care nu le prea au nici Ion Gheorghiu, nici un Burghiu (acesta e un palavragiu care vrea să-și mascheze propria... trândăvie...). Deci, s-au cam răsufat ambițioșii oratori de serviciu.

În aceeași zi, pe la 15.30, împreună cu Gheorghe Vodă și Gheorghe Mazilu, pornim spre Galați, la Festivalul Național de Poezie „Grigore Hagiu“. Pe la 19.30, ajungem la Târgu Bujor, unde, la cafenea „Trei stejari“, găsim participanții întruniți la o masă festivă, care a încheiat prima zi a manifestării. Prezenți – sora poetului, plasticiana Gina Hagiu, soțul ei, pictorul Eugen Popa, dragii gălățeni Vremuleț, Vicol, Chiric, Mihăiescu etc. De la București – Dan Alexandru Condescu, directorul Muzeului Literaturii Române, Lucian Chișu de la revista „Literatorul“...

Ajunși la Galați, apar mici probleme cu cazarea (la nivel): comenzile de la hotelul „Dunărea“ fuseseră deja suspendate. În sfârșit, hotelul tineretului. Gh. Vodă, cu blândul său excentrism, ține să rămână peste noapte în automobilul „Volga“. De, voia dumisale. S-a tot făcut caz și voie bună în baza deciziei „romantice“ a colegului nostru.

Pe 28 septembrie – festivități Hagiu la Biblioteca Județeană „Urechia“. Prezența noastră a avut priză.

Episcopul Casian al Galațiului și Dunării de Jos are amabilitatea de a ne invita la reședința dumisale. Impresionant: cultură, profunzime și bună gospodărire. Ne prezintă octogenarului episcop Antim Nica (născut în Bogzești/ Orhei). Frumos, statuar, dar părăsit de puteri. Abia de reușește să-și lase semnătura pe cărțile pe care ni le dăruiește.

Întrețineri îndelungi cu angajații editurii „Porto-Franco“, spectacol la Teatrul Național „Fani Tardini“, înmânare de premii literare. Gazdele – generoase, la nivel.

La Galați mi-am procurat un reportofon „Sanyo“. Multe cărți, „Secolul 20“ din anii trecuți.

Facem o escapadă la Brăila. De data aceasta o luăm pe drumul vechi, mai lung, nu pe cel nou, pe care l-am străbătut în luna martie. Ne oprim la casa lui Moș Anghel. La han, gustăm un „Cotnari“.

Brăila e frumoasă, însă în primăvară mi se păruse și mai și, oarecum neobișnuită. Casa-muzeu „Panait Istrati“ e deschisă. Ghidul cu feciorașul său... Sigfried (na-ți-o bună, că l-am... botezat!). I-a plăcut, cică, celebrul poem german cu acest nume.

Obiecte care i-au aparținut lui Panait Istrati. Printre ele, două agende pentru adrese, una cu indicator alfabet chirilic (o fi procurat-o pe când vizitase Rusia împreună cu Kazantzakis), a doua – latin. Aceasta din urmă stă deschisă la pagina cu adresa lui Tudor Arghezi, lucru despre care îi spun, la telefon, și doamnei Mitzura Arghezi cu care tratăm organizarea lansării unei cărți a marelui scriitor, apărută la editura chișinăuiană „Hyperion“. Deja e ușor de telefonat la București: prefix – 810400.

La Huși, ne oprim la profesorul și criticul literar Theodor Codreanu; are o casă în care poposesc mulți basarabeni.

Retro: Cu două zile înainte de sus-amintita adunare a scriitorilor, Nic. Dabija își ia inima în dinți, trece peste supărări, apropiindu-se și spunându-mi cu un zâmbet difuz: „Leo, am auzit că vrei să mă critici la adunare“. Îi spune că la mijloc o fi o elementară și perfidă iudire-insinuare a cuiva. „Mă gândeam eu... că doar am fost colegi, ne-am împăcat bine, de ce ne-am ataca reciproc?“... Îl calmez, spunându-i că nu am intenții de gherilă. Zău că se bucură. După ce mesește, se apropie din nou, zicând: „Să știi că ai dreptate cu iudirea. Eu chiar pricep de cine a fost ea pusă la cale. Știi, la «LA», trebuia să apară un atac la adresa ta, eu am respins perfidia. Autorul în cauză a și lansat zvonul...“

Deplorabila, animalica năvală a bătelor miniere în Parlamentul României... Greu de imaginat altceva mai sinistru și mai malefic. Brute.

1.X.1991. Seara, o întâlnire cam bizară de constituire a grupului care trebuie să facă demersul pentru a fi primiți în Pen-Centrul Internațional. Cimpoi, Vangheli, Busuioc, Lari (cu egocentrismul ei și ofilite flori retorice), V. Grosu, doi palavragii cherchelii și neserioși – Gh. Vodă și I. Ciocanu. Apoi Marinat, Strâmbeanu, Galaicu-Păun, apoi un „activist“ care citește încă destul de prost românește... Mizerie și provincialism...

5.X.1991. O întâlnire prelungită cu Mircea Oprea care, în cadrul unui grup de la editura clujeană „Dacia“, întoarce vizita de răspuns colegilor lor de la „Hyperion“.

12.X.1991. Ieri seara, lansare de carte Tudor Arghezi – un volumaș din lirica de dragoste apărută la „Hyperion“. Prezentă și dna Mitzura Arghezi. Lăuri de cuvânt amatoriste, ca cele ale lui Ion Cio. și Gh. V.. Bietul nenea Gică... se descleie cu totul, capotând într-un plictis ucigător. Fără gânduri clare, cu sentimente confuze, ațâțate de curajul pe care-l dau două-trei

pahare-prolog, vorbește cu și fără ocazie, cu fraze împiedicate, sincopate, „î-î-ite“, cum ziceam și în altă parte.

Prezențe cât de cât demne: Aureliu Busuioc și Vasile Levițchi. O mică agapă în „sala arabă“.

Alaltăieri, am terminat lectura „Cărții de nisip“ a lui Borges. Trebuie să fac rost și de „Moartea și busola“. Probabil, mă va noroci iarăși generozitatea profesorilor Flutur de la Mogoșești – Iași. Din câte am înțeles de la Zinovia, ei dispun de acest volum. Acum însă recitesc pasajele marcate din volumul „Borges despre Borges“ (ed. „Dacia“, 1990). Rețin alineatul despre erori. Zicând ceva mai sus: „Viața mea este o enciclopedie de greșeli. Un adevărat muzeu“, clarvăzătorul orb, înțeleptul argentinian mărturisește ceva mai la vale: „Toate aceste lucruri, femeile cu care am greșit, acțiunile cu care am greșit, circumstanțele în care am greșit, toate acestea sunt unelte pentru poet. Un poet trebuie să considere toate lucrurile ca fiindu-i date, chiar și nenorocirile. Nenorocirile, înfrângerile, umilința, nereușita, acestea sunt uneltele noastre“.

Definiția e valabilă pentru mai multe destine artistice. Propria-mi experiență o acoperă deplin, ba chiar mai dă și peste margini.

În postura mea de președinte al Fondului Literar, cunosc diverse cereri pentru ajutoare financiare (multe vin tocmai de la cei care sunt mai bine asigurați decât colegii lor: T. M., Ion A., Iu. N. ș. a.). ultima e de la Efim Tarlapan. I-a fost spartă vila de la Persecina și solicită ceva despăgubiri. Când fusem pe acolo împreună cu Al. Andrițoiu, mă minunam de grilajele și zăbrelele ce împrejmuiau din abundență casa de vară (poate că și de iarnă) a colegului. Ce și-o fi zis hoții? „E-e, acesta e! Care își fortifică atât de abitor gospodăria, trebuie să aibă el ceva mișto înăuntru!“ Nu pot ști ce-a avut E. Cererea i-am onorat-o. Hoții intenționau să șterpească și televizorul, îl legaseră cruciș cu sfori, însă unul mai ingenios, văzând că au timp berechet pentru operațiune, puse televizorul în priză și acesta se dovedise că nu funcționează, așa că aparatul-ciclop fu abandonat...

Nu mă pot dumeri, dacă e vorba de o modestie necontrăfăcută, firească și nesupărătoare, ori de o fals-cochetă modestie, deloc rar întâlnită în profesiunile artiștilor, din care motiv și extrag din „Borges despre Borges“ pasajele de mai jos. Poate, pe viitor, după momente de cumpănire și nepărtinire, să găsesc aprecierea pe care o merită. Deci, zicea Borges: „... dacă aș putea alege, mi-ar place ca un vers al meu, o povestire a mea, rescrisă și îmbunătățită de altcineva, să supraviețuiască, iar numele meu să fie uitat, așa cum se va și întâmpla la momentul potrivit“. Secundo: „În ceea ce mă privește, eu nu am ambiții. Cred că e vorba de o eroare, că oamenii mi-au dat prea multă importanță. Sunt un scriitor supraevaluat (!) (sub. mea, l.b.), în același timp vă sunt recunoscător că mă luați în serios. Eu nu mă iau“. Terțio: „Am făcut tot ce am putut, însă sunt foarte ignorant“.

De fapt, nu ar trebui să fie excesiv de modest autorul care are versuri superbe, ca următoarele:

„Prospețimea apei în gătjelelui lui Adam... „ („Cauzele“).

Sau:

„Am comis cel mai grav dintre păcatele
Pe care le poate comite un om. N-am fost
Fericit“ („Remuşcare“).

Ba chiar şi acesta:

„Înainte ca timpul să se transforme în zile,
Marea, marea veşnică, exista deja, era“ („Marea“).

Şi din „Întreaga mea viaţă“:

„Aici din nou, cu buzele încărcate de memorie, unic şi
asemănător vouă“.

Respectând proporţiile, iau de la înţeleptul Borges ceva care, sunt sigur, mă caracterizează în mare şi pe mine: „Cred că sunt mai degrabă preocupat de imagini decât de idei... chiar dacă mă refer la ceea ce au făcut grecii sau evreii, tendinţa mea e să mă gândesc la asta nu în termenii raţiunii, ci în aceia ai fabulelor şi metaforelor“.

Apoi „îl prind“ pe Borges că nu e, totuşi, hiper-modest. Când publicul se interesează de povestirea „Funes el memorioso“ („Funes cel ce nu uită“), el zice: „Ei bine, povestirea în sine este bună, chiar dacă este scrisă de mine“.

Adică, să fim realişti, inclusiv eu, modestul scriitor ce sunt, pot da lucruri bune.

14.X.1991. O ştiinţă relativ recentă: necrosociologia. Studiază inevitabilele relaţii dintre cei vii şi cei trecuţi din viaţă. Morţii intervin în prezentul urmaşilor lor. De ce adică au fost doborâte cu atâta vehemenţă monumentele lui Lenin, Marx, Dzerjinski? Deoarece cei vii nu mai vor să-i aibă de participanţi la esenţa lor spirituală, socială; nu mai vor ca tiranii, mincinoşii să se amestece cu obrăznicie în viaţa lor.

Necrosociologia susţine că cele 5 miliarde de locuitori ai pământului nicidecum nu sunt mai puţine, decât toţi reprezentanţii generaţiilor care s-au rânduie pe parcursul milenilor până în zilele noastre. Numeric, morţii noştri rămân încă în inferioritate. Şi doar în cazul Rusiei, ţara care şi-a ucis cu cruzime milioane şi milioane de cetăţeni, raportul pare a fi altul: numărul celor morţi e mai mare decât al celor vii.

Oare noi, cei de 30, 40, 50 de ani, suntem în stare să recurgem la corecţiile necesare de caracter, pentru a ne lipsi de maliţia, angoasa, ironia stupidă şi neîncrederea ce ne bântuie? Să avem mai mult grijă faţă de propriul fel de a fi, redându-i demnitatea şi nobleţea, fără a urmări, cu păreri preconcepute, mişcările de orice fel ale colegilor...

Cartea de lectură curentă: Liviu Rusu, „Eseu despre creaţia artistică“, 1989. Scrisă în 1935, în franceză, şi tradusă abia peste mai bine de jumătate de secol. Doldora de informaţie, însă de un stil arid, „germanizat“, departe de virtuţile stilistice ale eseisticii româneşti contemporane.

Telefon de la Galaţi: dna Ionica, secretară la Inspectoratul culturii, mă anunţă că azi, la 13.00, programul 2, prezintă o emisiune de la Festivalul naţional de poezie „Grigore Hagiu“, în care vor fi incluse şi intervenţiile noastre, ale lui Gh. Vodă,

Gh. Mazilu şi a mea. Adică, vom contribui la consolidare unui pod de sunete... Poate chiar – de idei...

Ura ca mobil al procesului de creaţie (fără să generalizăm). Baudelaire scria: „Cu cât devin mai nenorocit, cu atât orgoliul meu creşte. Trebuie să mărturisesc... am un orgoliu care mă susţine, o mândrie şi o ură sălbatică împotriva tuturor. În fiecare moment nădăjduiesc să pot domina, să mă răzbun, să pot deveni un mare impertinent“.

15.X.1991. Împreună cu Victor Ciudin finalizăm juxtali-nearele pentru volumul de versuri în ruseşte, planificat de editura „Hyperion“ pentru anul viitor. Circa 3 coli, din 5-6, Victor le-a şi tradus. Nivelul – superior cotei zise „acceptabil“, pe alocuri chiar foarte bun. Ne aşteaptă şi cartea pentru editura „Sovietskiy pisatel“ de la Moscova. Perspectiva – 1993.

16.X.1991. Gheorghe Vodă şi Nicolae Esinencu îmi servesc zvonul că Mihai Cimpoi ar putea fi numit ambasador la Bucureşti. Uşor de înţeles aluzia: prind a se pregăti pentru o rundă de alegere a unui nou preşedinte al asociaţiei scriitorilor, ambiţiile prind a se re-îngurguţa, piticii îşi procură pantofi cu tocuri înalte... Comedia antiumană continuă...

Unii fandoşi lideraşi bicisnici au declarat că, cică, vor boicota vehement alegerile prezidenţiale, demonstrându-şi încă o dată ostilitatea faţă de M. Snegur. Îi priveşte sau – le priveşte pe aceste paiate ridicole şi foarte provizorii. Cred că peste un an, doi, nimeni nu-şi va mai aminti de ele, paiatele. Consemnez astea nu din aprigă simpatie pentru dl. Snegur, ci din scârbă faţă de clovnii de ieri ai pieţelor noastre pângărite de îndelungată incultură istorică. Un X, un Y, un Z... – în loc de hohotul de râs homeric ar fi suficient şi un simplu scuipat printre dinţi şi o fluierătură a pagubă.

Zic că peste un an, doi, aruncăm mangafalele la gunoi. De data aceasta cred că sunt un profet sadea. În caz de eşec providenţial, o să-l rog pe Andrei Pleşu să-şi scuture peste creştetul meu cenuşa din pipa sa – un gest pe care, de altfel, i l-am sugerat maestrului Sainciuc să-l folosească atunci când joacă masca distinsului ministru al culturii.

17.X.1991. Ieri, la US, ne vizitează un grup de colaboratori ai revistei „Literatura română“ (apare în câteva limbi): Valentin Mihaiescu, Adi Cusin, Leon Talpă, Constantin Prut (autorul excelentului „Dicţionar de artă modernă“) şi o doamnă fotograf. Ad hoc, la insistenţa oaspeţilor, punem la cale o masă rotundă, tema fiind deja săcâitoare: 50 de ani de aspirare, restricţii, prigoniri ale intelectualităţii; ce rezistă şi ce nu în literatura scrisă în stânga Prutului (în context general românesc). Din partea noastră, prezenţi: M. Cimpoi, Nic. Popa, Gh. Vodă, V. Leviţchi, N. Esinencu şi eu. Pe băgăuilele dezarticulate sub aspect intelectual ale lui E. nu poţi pune preţ. În comportament şi dialog acesta e cel mai tipic exemplu de insuficienţă spirituală.

Colegii de la Bucureşti intenţionează să elaboreze un număr de revistă cu tematică basarabeană. De ce n-ar reuşi? (De altfel, alaltăieri, noaptea, mă telefonase V. Vasilache, interesându-se de sus-amintita echipă, de care eu încă nu

aveam știre. Publicația în cauză îi va insera o nuvelă de circa 3 coli de autor. Pare-se, „Elegie pentru Ana-Maria“.)

La restrânsa agapă în patru, cu o sticlă de votcă în față (Vodă, Cimpoi, Esinencu și eu), Esinencu lansează deocheata idee de a pune în discuție problema criticii literare care, în ultimii doi-trei ani fiind absentă totalmente, să ducă la obligatoria condiție de a-i exclude din Uniunea Scriitorilor pe toți cei preținși critici: Dolgan, Bilețchi, Botezatu etc.; excluși pentru inactivitate și imposibilitate de a întreține la US un număr atât de mare de nimicfăcători care pretind să obțină pensii, compensații bănești, apartamente, mașini... „Mi-au apărut vreo patru-cinci cărți, – zice Esinencu, – și nu s-a scris despre ele un rând-rânduleț. Las' să mă piș(t)e de trei ori pe săptămână, că nu mă supăr, dar să scrie totuși ceva porcii ăștia de critici“.

Esinencu e de înțeles: într-adevăr, când era criticat-foc, popularitatea lui creștea, cărțile i se vindeau. Acum însă, în preajma lansării celor 4 volume de opere, nu se aude nimic despre spectaculosul autor de ieri-alaltăieri și cărțile prind a-i sta pe rafturile librăriilor, iar cititorul nu se prea grăbește să se aboneze la cele 4 volume... În genere, viața devine tot mai tristă, mai grea și, dacă vreți, mai neobișnuită. Bună pentru (de)scris. Însă chestia cu excluderea din Uniunea Scriitorilor... Parcă numai criticii nu fac nimic? Ce face un I. D. Ceban, un T. Țopa, un Tampei, un Severin, un... o... un... o?... Inactivitate deplină pe fundalul căreia se remarcă în special siluetele neagreabile ale celor care au fost admiși în US de dorul lelei, prin conjuncturi și traficuri boțuliste... La drept vorbind, doar vreo 30-40 de oameni pot fi numiți scriitori, încolo – întâmplători, întâmplători, întâmplători...

La seara de lansare a cărții lui T. Arghezi de acum o săptămână, dna Mitzura a răspuns la întrebările publicului. Așteptam să fie ceva mai inspirată, însă avusese, probabil, motive de a mărturisi sumar, aproape expeditiv. Banda reportofonului conține puține momente demne de a fi trecute pe hârtie, dar să selectez unele ceva mai cu miez.

„Cartea lansată de editura *Hyperion* întrunește câteva poezii așezate pe un fir de sentiment de iubire foarte frumoase... Dați-mi voie să citesc două poeme care vă vor lămurii de toate sentimentele de dragoste ale lui Tudor Arghezi. Una dintre ele se intitulează «Ghiculoare»“. O citește. Apoi o citește și pe a doua. Dedicată soției Paraschiva: „Singurătatea mi-e totdeauna/ Și pretutindeni bună-nsoțitoare...“ etc. Spune că a citit aceste două poezii de aleasă delicatețe pentru ca cei care nu au reușit să citească volumul să nu se oprească la exemplele reproduse de I. C. din „Flori de mucegai“. (Vorba e că plinuțul nostru coleg a ales strofe cam erotice, lascive, senzuale, – trăgând de păr o falsă idee.) Zice Mitzura: „Cu aceste două poezii am vrut să restabilesc alt fir de iubire a lui Tudor Arghezi“. (Sala aplaudă îndelung precizarea, ce e replică evidentă dată „gustului“ ciocănist.)

„Cineva aduce vorba despre Eminescu... Precum declară tata în câteva articole, își amintea că la vârsta de nouă ani, când l-ar fi zărit pe Eminescu pe Calea Victoriei, în momentul când marele poet trecuse cu spiritul din lumea aceasta într-o lume de nerecuperat și în vreme ce Eminescu trecea în

grabă, în auzul tatălui meu a rămas această: «Uite-l pe Eminescu! Uite-l pe Eminescu!» Și spunea tata această uitătură a ochilor lui Eminescu nu a putut-o uita niciodată. În volumul 27 din *Scrieri* este reprodusă o conferință a lui Tudor Arghezi, ținută în 1943 la biblioteca centrală universitară care, din păcate, știți cum a ars în timpul acelei revoluții din '89; în aula acestei biblioteci a vorbit, deci, despre Eminescu, arătându-și prețuirea pentru el“.

„Trebuie să știți că tata i-a stimat pe toți literații basarabeni pe care i-a cunoscut și pe toți intelectualii cu care a avut legătură, ca și pe oamenii din stradă cu care a vorbit sau țărani din sate. Tata prețuia foarte mult omul, așa că a avut foarte mult respect“. „Despre Labiș... Labiș era cu mult mai tânăr decât tata, așa că prietenie nu putea fi. Labiș venea la noi în casă și tata a recunoscut în el un mare poet, mai apoi fiind foarte mâhnit de întâmplarea tragică în care a murit Labiș“.

„Era un tată foarte bun, un om foarte corect, dar și un scriitor cu o pană a dracului“. (Râsete în sală.)

„Tata scria noaptea mai ales. De fapt, scria cam toată ziua, când avea foarte mult de muncă, deoarece colabora la foarte multe reviste și ziare, iar în *Bilete de papagal*, bilete scoase în fiecare zi de Coco din cutia lui miraculoasă, scria în fiecare zi, chiar câte două articole. Și nu numai în tinerețe – chiar la cei 80 de ani ai săi colabora la câteva reviste pe săptămână“.

„Știți că în momentul în care trăiești lângă un mare scriitor și o personalitate puternică este foarte greu să faci aceeași meserie ca el și să mai dorești să fii alături. Totdeauna vei fi pus în balanța cu el și, cât mă privește... am scris și eu câte ceva, vreau să dau la lumină niște amintiri, însă nu am fost nici atât de deșteaptă ca el, nici atât de cultivată și inspirată... Balanța nicicând nu va înclina decât spre tata“.

La rugămintea câtorva liceeni de la „Mircea Eliade“, Mitzura invocă anumite date biografice de ale lui T. Arghezi: „Și-a agonisit existența de pe la 11 ani... O personalitate puternică pe care Gala Galaction a descoperit-o pe la vârsta de 14 ani și s-a lăsat repetent, pentru ca să fie coleg cu Tudor Arghezi la colegiul *Sfântul Sava*... Om foarte înzestrat și setos de a cunoaște“.

Vorbește cum a ajuns să facă meseria de bijutier. Avea un mic strung acasă. Meșterea capace de ceasornic. „După ce s-a întors în țară, n-a făcut decât să pună piatră de piatră, vorbă de vorbă pentru draga lui Românie și pentru literatură română“.

Este întrebată de la ce vârstă a cunoscut poezia „Cântec de adormit Mitzura“ și cum a reacționat. Răspuns: „Nu știu... Știam doar că tata a scris o poezie despre mine și am crescut cu ea... Cum am reacționat?... Cum? Era a mea și mă simțeam mândră... Abia mai târziu mi-am dat seama că tata m-a iubit foarte mult și am căutat totdeauna să merit acest sentiment de afecțiune“.

Despre lecțiile de balet pe care le-a luat în tinerețe: „N-am să le uit niciodată...“

„Modelul Arghezi în poezie?... E bine să nu ai niciun model. Când venea cineva să-i ceară un sfat și să-i dea vreo rețetă, spunea: «Dragul meu, sau draga mea, depinde de cine era vizitatorul, descoperă-ți singur rețetele de a scrie. Ai talent – scrie, n-ai talent – nu scrie»“.

Povestește despre casa memorială de la „Mărțișor“.

Vasile SPIRIDON

Bărbați între ei

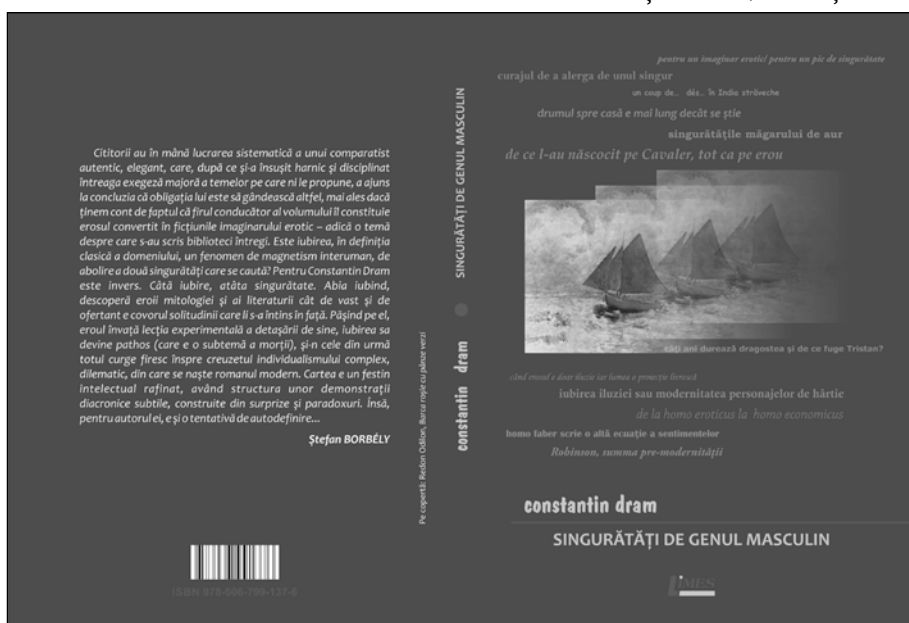
În prima pagină a cărții sale *Singurătăți de genul masculin* (Editura Limes, 2017), Constantin Dram amintește, în trecut, de momentul cu semnificație antropologică universală când un maimuțoi își învinge instinctul foamei și face gestul generos de a oferi o banană, cât putea el de grațios, femeii de lângă el. Acest comportament galant a fost comentat în fel și chip, iar eu spun că, din moment ce antropologii nu au fost de față, nu puteam și ce a fost în capul presusului (?) îndrăgostit. Este posibil ca masculul să fi fost îngreșat de bananele mâncate în ajun și i-a dat-o, din milă, femeii s-o mănânce. Ar fi fost și păcat să se strice până a doua sau a treia zi, când i-ar fi revenit lui pofta de mâncare...

Deoarece Constantin Dram nu urmărește în niciun caz anecdotică problematicii propuse, ci semnificațiile ei ca dezbateri ideatice, las și eu gluma la o parte și trebuie să spun că nu pentru speculații mai mult sau mai puțin răutăcioase este

adus în discuție episodul respectiv, ci pentru a ne aminti că Erosul a avut o contribuție civilizatorie decisivă și că a condus, de-a lungul timpului, la umanizarea omului. Comentând o afirmație a lui Herbert Marcuse potrivit căreia grecii antici găseau în voluptatea erotică o cale de a uita, atât cât se putea, de cea mai acută angoasă, de atunci și dintotdeauna, aceeași spaimă de necunoscut, adică de experiența supremă și ultimă care este moartea, universitarul ieșean se întreabă dacă oare atât de puțin nuanțat ar fi putut să rămână Erosul. Cu atât mai mult, cu cât, la capătul experiențelor de orice fel, dar îndeosebi acelea erotice, ființa umană și-a dat seama că tot „singură și ambetată absolut” rămâne. Și atunci, se ivește următoarea întrebare:

câtă iubire și câtă nevoie de singurătate există în viața unui om?

Alte întrebări la care dorește să răspundă autorul de-a lungul eseului *Singurătăți de genul masculin* sunt următoarele: când va fi devenit omul cu adevărat modern? de unde începe

modernitatea? cum începe modernitatea și de ce este ea asociată cu imaginea insului exemplar, a singularității (femeia fiind eliminată din ecuație)? unde se pierde ideea cuplului edenic sau arhetipal și de când începe nevoia căutării rostului pe lume de unul singur. Sunt întrebări legate de ideea că, în modernitate, evoluția către sine reprezintă o problemă raportată mai degrabă la individual, prin despărțirea nu atât de grupul social, cât, mai cu seamă, de canonicul dublet (nu numai în sens religios) conjugal-erotic.

Eseistul ieșean caută să înțeleagă componentele imaginarului erotic ce trimit, nemijlocit, la problema reprezentării, el fiind rezultatul unui anume tip de cunoaștere. Cu alte cuvinte, autorul urmărește o paletă de întrupări și de reprezentări pe care le propune, ca având valoare paradigmatică, pornind dinspre literatură către viața reală, „învățăturile“ din marile capodopere ale literaturii universale căpătând valoare de model pentru existența obiectivă. La nivelul imaginarului (inclusiv erotic), se poate identifica un traseu antropologic care înregistrează schimbul neconținut ce se produce între multiplele pulsuni subiective și somațiile obiective ce emană din mediul natural și social. Imaginarul va oglindi, astfel, modul în care „obiectul“ (ca reprezentare) se lasă asimilat și modelat de „subiect“ (în conformitate cu imperativele acestuia). În consecință, orice text literar va deveni un document a cărui lectură va pune în evidență aspecte din istoria unei tipologii mentale, deoarece societățile și, implicit, tipurile de cultură de la nivelul acestora certifică activarea unui anumit tip de imaginar. „[...] un imaginar anume și o sumă de coordonate ce se concretizează în *reprezentări culturale și literare*, datorită construirii unor figuri care, prin intensitate, prin tragism, prin umanism, măreție, sacrificiu, prin frumusețe sau simplitate, prin schimbarea unui canon anterior au depășit cadrul îngust în care erau fixați temporal «actorii» acestor episoade, impunând adevărate *paradigme existențiale* (s.a.)“ (pp. 15–16).

Chiar dacă epicul a reprezentat reflexul unor vectori ce se răsfrâng din societatea reală, Constantin Dram reface drumul invers, pentru a vedea modul în care un personaj celebru sau altul (un fel de erou civiliza-tor) va fi preluat drept model sau va fi resimțit ca un contra-model în posteritate. Comparatistul își canalizează analizele și interpretările asupra formelor din arsenalul epicului, ordonate (formele) în jurul protagonistului, mai mult sau mai puțin angajat și erotic, dar negreșit angrenat într-o aventură existențială în urma căreia va câștiga un nou statut în ceea ce se va numi ulterior modernitate. Figurile masculine vor fi

selectate drept modele ori vor fi repudiate, dar cert este că vor influența nivelul mentalului colectiv de mai târziu, vor modifica tipuri de imaginar și vor pregăti – cu totul semnificativ pentru miza prezentului studiu – ceea ce ulterior se va numi modernitate, atât în plan ficțional, cât și în plan real. Și aceasta, deoarece relația biunivocă dintre viață și literatură este extrem de subtilă și cu granițe fluctuante. Nu doar literatura poate găsi modele sau puncte de plecare în lumea reală pentru a putea apoi elabora nenumăratele sale lumi ficționale (un fel de „Viața bate literatura“), ci și realitatea caută și găsește din ce în ce mai mult modele comportamentale în cadrele ficționalului.

Pentru a detecta germeii modernității, autorul eseului coboară cu analiza până la *Epopoea lui Ghilgameș*, atunci de când literatura epică își începea un anevoios și lung drum de relevare pe cât posibil paralelă existenței omenești. Și aceasta, deoarece, cu cât ne întoarcem în timp, cu atât documentul, în sensul modern al cuvântului, este din ce în ce mai răzleț. În consecință, devine inevitabil ca textul literar să suplunească lipsa documentelor. Astfel, în *Epopoea lui Ghilgameș*, găsim date și informații ce țin de nivelul de civilizație la care se ajunsese (jurisdicție, organizare socială, viață economică, credințe religioase, mentalități ș.a.), toate asigurând susținerea decorului epic avându-l în centru pe primul mare erou al lumii de atunci și din acel spațiu cultural. Deși proiecția ficțională este generată de imaginarul unei civilizații atât de îndepărtate de datele modernității, eroul se alege cu o angoasă incurabilă (bineînțeles, într-o formă neatestată terminologic), specifică modernității timpurii. Anticii, mai cu seamă grecii, trăiau sub semnul apolinic și înțelegeau să vadă îndeosebi bucuriile vieții, ocolind întristarea finală. Or, atotputernicul și aparent invulnerabilul Ghilgameș este cuprins de angoasa cauzată de trecerea inexorabilă a timpului și de revelarea/revelația morții.

Într-o legendă, *Nalopakjana*, din celebra alcătuire epopeică indiană *Mahābhārata*, Constantin Dram identifică elemente care probează o posibilă poveste de dragoste, dar și o rețea subterană care va iriga în viitorul îndepărtat rădăcinile romanului din structurile epopeice. Eseistului i se pare interesant că erosul – pe care grecii nu au pus pecetea tragicului, așa cum vor face europenii de mai târziu – este văzut ca o capcană (în sens propriu) din care este bine să scapi cât mai repede nevătămat. Or, Ulise nu dă impresia că ar vrea să scape tentațiilor erotice, în cursul celor șapte ani de periplu: „[...] în toată «rătăcirea» sa sunt prea multe femei pentru un bărbat care se grăbea, exemplar,

să ajungă la soția sa rămasă cu marea grijă a regatului, fie el și micuț, pe cap, a unui copil pe care tatăl nu îl vede deloc, mai apoi și cu a peșitorilor care dau târcoale mai cu seamă tronului decât unei femei pe fruntea căreia se vede clar acel semn al fidelității conjugale ce avea să o facă celebră; e drept, aceasta avea și o vârstă care o recomanda ca atare...“ (p. 50) Este o rătăcire făcută parcă înadins, pentru a stârni dorul de nemărginit specific grecilor de atunci, din care se naște, de fapt, un larg teritoriu al imaginarului, nutrind germenii literaturii... Ulise deschide paradigma celor care vor rătăci nu de dragul apropierei lucrurilor și întâmplărilor din exterior, ci din intenția unei (încă nenumite) dorințe de a se cunoaște îndelung și profund pe sine.

Romanul lui Tristan și Iseut aduce noutăți ce sfidează mentalul epocii, deoarece trăirea unei astfel de iubiri era străină atât anticilor, cât și medievalilor, încorsetați de restricțiile unui fel de a trăi ce urma un model cazono-religios: complementaritatea dintre comportamentul tipic al eroului și intensitatea nemaicunoscută a sentimentului erotic (conducând la comportamente și decizii ce transgresează mentalul medieval), importanța acordată magiei, cauza morții din și prin dragoste. Prin Tristan cel trist, în literatură, și nu numai, se va impune ideea, speculată apoi în modernitate, că neîmplinirea în dragoste este mult mai interesantă și mai productivă imagistic („*Nicum nu îi putem vedea pe cei doi eroi în ipostaza de cumiți bătrânei lângă foc, uitați de timp și așteptând să moară (s.a.)*“ – p. 116). Din punct de vedere literar, această idee va genera, printr-o completare a ideologiei cavalești inițiale, cunoscuta doctrină a iubirii curtenești, care va duce, prin complexitate și rafinament, la o culme a unor virtuale ideologii erotice.

Don Quijote rescrie și el fundamental termenii ecuației amoroase, hidalgo-ul aflându-se în căutarea unei identități ce anticipă angoasele omului modern. Explicația este de găsit pe fondul educației în spiritul lui *ordo amoris* ce duce la un nou tip de iubire: iubirea iluzorie pentru o făptură de hârtie (Dulcinea). Constantin Dram observă în cazul Cavalerului Tristei Figuri o anume formă de rătăcire modernă manifestată în secolului al XIX-lea, când aspirațiile erotice și insatisfacțiile existențiale au cauze livrești, așa cum urma să i se întâmple unei cititoare devenite și ea celebră: doamna Emma Bovary. Don Quijote are deosebit față de celelalte personaje celebre de până la apariția romanului cervantesc înclinația spre contemplație și spre reflecție. Și însuși textul romanului devine de două ori text: o dată, roman ca atare, apărut

în două părți, atât de diferite; a doua oară, discurs despre povestire (meta-discurs). Modelul de roman medieval, în care coexistă discursul românesc în sine cu acela de tip istoric, este de acum depășit, apărând semnele distinctive ale modernității (dar și ale absurdului în existența umană).

După ce înregistrează răsturnarea de paradigmă operată de romanul lui Miguel de Cervantes, unde „autistul“ personaj schimbă regulile jocului, reformând viziunea despre lume și reprojecțând, fantasmagoric, cadrele erosului, autorul eseului supune analizei aspectele cu nuanțe apartinătoare vădit modernității pe care le găsim în romanul *Robinson Crusoe*. Este explicat cu relevanță de ce devine atât de obsesivă imaginea muncii și de ce este absentă imaginea feminității, așa cum fusese consacrată de o întreagă literatură: „*Fără să fie anulată, iubirea trece într-un plan secund, în prim-plan fiind adus imaginarul economicului, dominat de făurirea unui paradis rentabil. [...] Homo eroticus este înlocuit de homo economicus. E un drum marcat de o uriașă haltă, aceea a iubirii iluzorii, în forma consacrată de Don Quijote. În romanul cervantesc, imaginea muncii fusese substituită de imaginea vorbăriei nesfârșite, cea care impune imaginea iluziei erotice, construită în jurul unei fantasme proiectate de bărbatul ce se nutrește cu imagini din cărți. Altfel spus, nici Don Quijote, nici Robinson nu mai refac paradigma pierdută, cuplul armonios de la începuturi, fundamentat de o iubire cu valențe cosmice, ce îi reduce, simbolic, la o monadică alcătuire androgenică pe cei doi îndrăgostiți (s.a.)*“ (pp. 227–228).

Atrăgătorul eseu *Singurătăți de genul masculin* surprinde, într-o joncțiune de ansamblu impecabilă, un mănunchi de transformări existente la nivelul realității, al problematicei suscitată de eros, al poezității romanului și al metamorfozelor personajului masculin ca produs al unor determinări sociale și al unor interacțiuni (tendințe, instincte, sentimente), ce vor fi asumate, prin reprojecție, de către imaginarul modernității. Pentru aceasta, Constantin Dram pune cu abilitate în mișcare resorturi sociologice, mentale, psihologice, culturale și literare. Observațiile sale au o deschidere în evantai și cuprind o tematică amplă, inhibantă pentru orice fel de cercetător, și nu lasă nicio clipă impresia unei aglomerări haotice de elemente disparate, întrucât totul este gândit disociativ și adecvat, cu discuția fixată la obiect.

Toader Roznovanu: „Popasuri în memorie“

Prezenta recenzie de întâmpinare nu se referă la celebra carte în trei volume a lui Petru Dumitriu, acest roman fiind probabil plămădit pe când autorul Toader Roznovanu abia se năștea la Cristeștii Moldovei din județul Iași. Dar cartea despre care scriu are evidente note similare, păstrând proporțiile, atât ca întindere cât și ca valoare literară, cu romanul apărut în 1955.

Titlul, pe potriva cărții, dat de Toader Roznovanu acestui volum de povestiri, apărut la Editura „Ateneul Scriitorilor“, Bacău, 2017, (autorul fiind la a doua sa apariție editorială, după „Amintiri răzlețe“) spune aproape totul despre cuprins: în cele aproape 150 de pagini sînt înserate 13 proze scurte scrise, se observă atât după timpul verbelor cât și după conținut, la distanțe relativ lungi de timp dar care pot forma în final tot atîtea capitole ale unui roman – cronică de familie. De altfel, prefațatorul Grigore Codrescu ne face, în cîteva linii precise, portretul autorului dar și al cărții sale: „Sigur că autorul nu e atît de bătrîn, însă memoria lui recuperează figuri, situații și întâmplări din familia sa, trăitoare dincolo de Pașcani, Muncelu, Cristești, cîndva in illo tempore, căci autorul nu și-a propus descrieri geografice. Captează însă sensibile modele de viață și categorii sufletești care, în bună măsură, s-au mai păstrat doar în memoria unui povestitor cu talent, în amintirile unor seniori ai satelor, ori în hrisoave învechite rămase pe rafturile școlilor, unde nu mai sînt nici copiii, a unor dulpuri abandonate în case pe care generațiile bătrîne le-au părăsit demult, iar cele tinere le-au abandonat plecînd în lumea asta globalizată și cam tristă, pentru a trăi mai bine. Vrem să spunem că cititorul va întîlni, mai întîi, valoarea documentară a cărții“.

Așa este. Vrînd-nevrînd, parcurgînd paginile cărții cititorul rămîne în memorie cu personajele din copilăria autorului, mentalitățile mai vechi și mai noi ale acestora, dar mai ales „arealul“ în care se mișcă, pentru că autorul „desenează“ în mintea celui care îl citește adevărate hărți în care evoluează eroii săi, de la străbunici, bunici, părinți pînă la colegii de copilărie, de școală, de serviciu. Fie că evocă pe un frate mai mic, Vili, (Copilăria cu Vili), perioada celui de-al doilea Război Mondial (Recunoștința fratelui), bătutul nucilor (povestirea cu acest titlu), prima idilă cu vecina Viorica (Prima iubire), tăiatul porcului (De Ignat) sau prășitul porumbului (La Ghiholărie), Toader Roznovanu are talentul, prin felul în care povestește întâmplările petrecute de el sau cei din familia sa, de a emoționa în dese rînduri cititorul.

Personajele cărții circulă de la o povestire la alta, ducînd cu ei aceleași obiceiuri pitorești, aceleași gesturi care îi particularizează, aceleași metehne sau calități: unii mai zgîrciți

sau mai generoși decît alții, alții mai hipohondri sau mai delăsători în a avea grijă de sănătatea lor, unii mai morali iar alții doar jucînd acest rol pe scena vieții. Evident, autorul evocă cu aceeași plăcere și duioșie atît pe cei care au reprezentat modele în viața lui cât și pe cei care i-au provocat în varii momente adevărate calvare sufletești: „Mircea Costrăș a fost contraamiral în Marina Militară Română și idolul meu. A fost student între anii 1955-1959 la Academia Navală din Baku, Marea Caspică. A fost coleg și prieten cu fratele meu mai mare, Fănică, student la Moscova. Mircea venea în vacanțele de vară îmbrăcat marinar, cu tricou, bluză, guler și baretă cu panglici. Dumnezeu să-l odihnească. Era bonom, de statură mijlocie, jovial și blînd. Avea un chip frumos, iar costumul de marinar îl înnobila“. Alt galonat, alte vremuri, alt comportament: „Pentru faptul că am folosit expresia „și-a apărat credința“ în contextul unei fraze din prezentarea referitoare la Ștefan Cel Mare, colonelul Chiries, dintr-un exces de zel, mi-a scăzut un punct motivînd: Tovarășu Roznovanu, noi sîntem uteciști, trebuie să ne comportăm ca niște adevărați comuniști“.

Cu nostalgie autorul evocă chipuri dragi din copilărie precum pe cel al preotului Manolache, care le dădea bani copiilor care îl urau de Anul Nou, sau cel al lui Moș Vasile Maftei, „vărul mamei și-al unchiului Vasile, învățătorul“, care „ne lua în casă, ne așeza la masă, să ne încălzim și să prindem putere. La plecare ne dădea colac, bani și mere mari, roșii-ionatane“. De remarcat, în proza lui Toader Roznovanu aflăm numeroase neologisme și arhaisme, multe din ele accesibile doar pentru cititorii de vîrsta a treia, fapt care îi conferă acesteia o anume noblețe dar prezența acestora poate constitui și un handicap pentru eventualii tineri cititori, mai ales pentru cei crescuți la oraș: chișleag, coștei, tașcă, cobic, hușlincă, pomoștină, pocînzie, vișcă, oleacă, cișlegi etc. Demn urmaș al lui Sadoveanu și Creangă, Toader Roznovanu pare, în dese rînduri, direct desprins din aceștia: „Dar, pentru noi, copchii, oricînd era frumos și bine: toamna gloduroasă dar bogată, iarna cu omăt și frig, dar frumoasă și, mai cu seamă, de cînd dădea colțul ierbii și pînă cînd frunzele ruginite s-așterneau pe pămînt. Niciodată nu s-a plîns mama că băieții ei n-au poftă de mîncare. Eram sănătoși, ajutați, după puterea vîrstei fragede, la treabă în gospodărie, dar am învățat și carte și-am ajuns oameni mari“.

Deși nu sînt alimentate de o prodigioasă imaginație, povestirile lui Toader Roznovanu au capacitatea de a construi ipoteze fabuloase din fapte banale, comune, de a re-crea o lume demult dispărută dar fastă în simplitatea ei. Ele dovedesc certa vocație de prozator autentic a autorului.

„Între iubiri, neliniști și cântări“

Această carte de poezie, „**Lumina neatinsă**“, a treia după alte două plachete de versuri – „**Locuiesc în tine**“, editura Armonii culturale, Adjud, 2014 și „**Elegii albastre**“, editura Diaspora, Focșani, 2016 – este de fapt un lung poem de dragoste, fragmentat în mici poezii, dispuse în metru clasic sau în vers alb, perfect unitar și consecvent în afirmarea unui același conținut liric: iubirea în timpuri și anotimpuri. La care se adaugă metaforic și un „*Anotimp în zadar*“, acela al iubirii neîmpărtășite, al efemerității acestui sentiment.

De remarcat, că într-o vreme a persuasiunii citadinului, Mihaela Gudană rămâne credincioasă naturii, legătura cu elementele ei făcându-se simplu, transcrisă în metafore proaspete și curajoase.

Sinceritatea devoalării trăirilor dă o notă de autentic și frumusețe acestor poezii. Nu e ușor să-ți expui exaltările, melancolia, luciditatea, diversele stări temperamentale, metaforizate în toată senzualitatea lor. De obicei, poezia de dragoste ține de juvenilitate și de prea plinul sufletesc al acestei vârste. Surprinzător, poeziile cărții de față sunt ale maturității, ale unei maturități efervescente, în care nevoia de afecțiune naște mesajul poetic.

Poeta e o darnică, plină doruri, în speranța că, ceea ce oferă ca trăire și ca poezie, i se va întoarce înapoi: „*Pe un contur de mers, în pas răbdare, / Cu degetele înflorind iubiri / Eu te-am avut așa, risipitoare, / Într-o magie caldă de simțiri.*“ („Călătorind“) Dar cele două anotimpuri mai însorite din viața omului, primăvara și vara, cu lumina lor, sunt mult mai puțin prezente în pagini decât toamna și iarna, cu ceața și frigul lor, cu o înghețare sau o detașare a sentimentelor din partea celui drag: „*Ai frânt creanga întinsă spre tine, / Ultima, cea pe care o credeam / Plină de muguri*“ („Zbor îngenucheat“) sau „*Nimic din noi nu vorbește / Și*

luna e grea / Sub înghețul de semne. / În cerul tău / Revărsat este mine, / Se strânge valul neaprinș între noi“ („Noapte luminată cu mine“).

Alunecarea „*Între soare / Și luna șubrețită, / Spălând păcatul zilei / Cu apă de apus*“ este elocventă pentru a da poeziilor o notă melancolică, elegiacă, de amurg, în care totul doare: secunda, „*răsturnată din minut*“, „*ora goală*“, „*ora sumbră*“ („Clepsidră“). Chiar și cireșul, pom emblematic pentru primăvară, cu primele lui fructe, e unul „*târziu*“, care albește cerul tinereții trecute, iar cireșele, doar în amintire, lasă locul unei povești „*în dor de rai*“ („Cireș târziu“ și „Poem cu cireșe“).

Nevoia de afecțiune și de răspuns la toată această avalanșă de iubire, mai mult de rememorare a ei, naște poeme narcisiace, superbe în mesajul lor, dar triste pentru expeditor. Autoarea se transpune în pielea celui iubit și „*își dedică*“ „Poem estival“, „Femeia ploii“, Cântec“, „Drag de toamnă“. Iată o mostră, care surprinde firea Mihaelei Gudană, „*între iubiri, neliniști și cântări*“: „*Femeie-a ploii, învățată-a curge / Precum nisipu-n degete de timp, / În care loc te-așezi pentru a plânge / Și locuiești în care anotimp? / Într-un târziu, o mare-ntunecată, / O treci în tine... Valuri de-ndurări / Le unduiești cu viața înecată / Între iubiri, neliniști și cântări. / Apoi te verși, lași umbră peste lume / Și te topești sub caldul ochi privind / Cum ești ca apa, simplă, într-un nume / Și-ți răzvrătești fința doar trăind.*“ („Femeia ploii“)

Apa, ca element primordial din care s-a clădit universul, exprimă viul, curgerea, trecerea, abluțiunea, nașterea și moartea, stihia, și este prezentă sub mai toate formele ei

(val, izvor, torent, mare, abur, ceață, gheață, ploaie), bine aspectate în poemele cărții. Însoțirea apei cu feminitatea mi-a readus în ochi unul din tablourile lui Gustav Klimt, cu erotismul făpturilor lui feminine, „Șerpi de apă“ (I și II).

O senzualitate calmă și caldă se degajă, de asemenea, și din unele poeme ale Mihaelei Gudană: „*Eram prea goală în lumina lunii,/ Umblam cu gene-aprinse de-un cuvânt/ Și te-ascultam scriind cu semnul mâinii/ Dragi dezmierdări pe trupul de sub gând./ Ori dezbrăcată eu, lipeai iar stele/ Pe sânii nopții, mângâieri de dor.../ Și am simțit toți zorii tăi pe piele./ Dorind apoi în ochiul tău să zbor.*“ („Clipa“) sau „*Îmi place glezna ploii/ Când pășește./ Nisipul din clepsidră-i/ Moale-n pas,/ Îmi place cum/ Genunchiul ei scâncește/ Și cum respiră/ Goală-ntr-un popas./ Știu cum din stropi/ Mărgele mici înșiră / La gâtul așteptării/ Lung șirag./ Îmi place ploaia ta,/ Când se deșiră,/ Că dintr-un fir de ploaie/ Eu mă trag.*“ („Gleзна ploii“). Remarcăm aici sinestezii circumscrise sferei cuvântului: văz fin, tactilitate debordantă fără să frizeze vulgarul, olfactivul prezent în „*miros de dor*“ („Pas în primăvară“) sau „*Sunt zile goale în parfum mutate./ Stă floarea de lavandă-n chip uimit/ Și-aromele de tei dulceag lăsate/ Te-au renăscut, te-au scris, te-au risipit.*“ („Parfumuri“), detalii stilistice vorbind despre arta poetică a autoarei.

Comportamentul liric e unul temperamental, când copilăresc, când grav, nelipsindu-i amprenta ludică: „*Aproape*

eu,/ Aproape tu,/ Aproape niciodată nu.../ Ne mai schimbăm,/ Dar ne-ntrebăm/ De unde eu,/ De unde tu,/ Aproape niciodată nu.../.../ Mai am un joc la răsărit/ Aproape da la asfințit,/ Aproape sunt,/ Aproape nu-s,/ Am răsărit și am apus,/ Mai am amiezele cu da,/ Aproape nu,/ Aproape-aș vrea / Să vii cu da,/ Să nu fi tu,/ Aproape da,/ Aproape nu.“ („Joc“) sau „Conjugare“.

Vara e puțină, toamna cât cuprinde, iarna în așteptare, iar primăvara în amintire. Toate cu o melodicitate vivaldiană din „Anotimpuri“.

Poemul introductiv „Mersul pe val,“ și cele finale „Monolog“, „Poetului“, „Mă cheamă scrisul“ dovedesc acea conștiință de sine, asumarea actului creator, condiția poetului și a poeziei, o structură rotundă, așa cum se cade unei a treia apariții editoriale.

Echilibrată ca tehnică a versului (când în metru clasic, când în vers alb), cartea Mihaelei Gudană este o pledoarie pentru iubire, sinceritate, împletire a erosului cu natura.

Cât privește drumul spre perfecțiune și alte aventuri lirice, el rămâne deschis și anunțat metaforic în titlul inspirat al cărții, „Lumina neatinsă“:

Mioara BĂLUȚĂ

Dincolo – sau despre cum să ne privim în ochi nemurirea

„Dincolo“ are culoarea pământului. „The writer during the moment of creative inspiration“ este lucrarea lui Eugene Ivanov aflată pe prima copertă – o siluetă subțire, de om primenit în straițele cele bune, pare că mă privește din somnul lui – „Scriitorul în momentul inspirației creatoare“... E despre morți, îmi spun, după ce dau câteva pagini. Ba nu... e despre sufletul mortului. O copilărească frică mă determină să nu...

Dar limbajul are o putere a lui. O putere apropiată de adevăr, care crește încet și acaparează.

Nu mă voi strădui să lipesc volumului etichete tehnice sau estetice. Nu voi vorbi nici despre cât de credibil sau incredibil este autorul în lucrarea lui. Iau, însă cu împrumut, ceva din esența ușor arhaică a exprimării și afirm, fără rușine, că fac parte dintre „cei din urmă dintre cei din urmă“ ai generației mele, cei care au ascultat povești la lumina unei lămpi cu gaz. Și nu erau povești cum sunt acestea de acum, cu supereroi, lasere și superviteză. Pe atunci poveștile erau molcome,

bune să treacă noaptea cu ele... Aprindeau lampa și vorbeau copiilor. Stingeau lampa și vorbeau între ei...

Aflu din volumul lui Dan Perșa că „Dincolo“ sufletul omului e tot o înviere. Că atunci când îi vine ceasul se ridică până la tavan privindu-i de acolo pe cei ce priveghează, urcă apoi pe acoperișul de unde se văd arborii și pământul. Aflu că există o limbă a sufletului pe care doar sufletul celor plecați o înțeleg. Ei râd și povestesc între ei

întâmplări omeneste, îngerești, drăcești... De dincolo totul pare frumos și proaspăt și nu pot să nu mă întreb cum de văd morții lumea mai frumoasă decât o văd viii. Ridic ochii din carte spre zidurile de aer care pulsează, albe și vii, sub învelișul ce așteaptă să-i descifrez taina. Dar pentru cel viu taina este ca o apă în care se scurg fierbințelile vieții. Nu, nu mi s-a răcorit întrebarea din minte. Întorc foile.

Mă ridic în paginile cărții, nu pentru poveste ci pentru relația om – suflet. Unii se simt norocoși când pot sta de vorbă cu sufletul așa cum ar sta de vorbă cu sfinții. Alții ard toată viața ca o biserică de lemn căreia dracii îi dau foc pentru a-i găsi bogăția ascunsă. Din carte vine miros

de tămâie sau poate hârtia pe al cărei pământ calc stă pe locul unui rug. Morții din „Dincolo” îmi spun că moartea e trecătoare și viața e definitivă... Spun „trecătoare” gândindu-mă la acel loc de trecere dintr-un spațiu în altul – un fel de lentilă cu altfel de granițe. Pe acolo trece și cel viteaz, și cel bogat, și cel smerit, și petrecărețul... Toți își cară dincolo frământările și iubirea. Și iubirea e sfântă, și sfânt înseamnă liniște tulburată doar de taina spovedaniei. Dragostea este momentul de pace al omului. Este lumina culeasă de afară și adusă înăuntru să înveșmânteze făptura pământului. Să capete și ea liniște (așa cum am văzut eu, odată, într-o sărbătoare, pe când copilăria se măsură în pădăii și cireșe). Dincolo morții se iau în serios. Morții de dincolo sunt și morții mei. Esența iubirii lor este și a mea. Păcatul lor este și al meu. Niciun viu nu își știe moartea. Toți cei care trec în viața de dincolo poartă cu ei amprenta vieții de aici.

Cobor în timpul meu și gândul rămâne atârnat de rădăcina unui arbore... genealogic. Lucrurile nu sunt așa cum le orânduiește omul. Și chiar dacă uneori par a fi, timpul întotdeauna le estompează. Căutăm să schimbăm

perspective. Stricăm sau întărim rânduiei. Și totuși nu ni se arată niciun semn care ar îmbogăți sufletește pe cineva folosindu-l. Până la urmă, pe cântarul lui Dumnezeu omul își urcă sufletul singur. Urcă și așteaptă lumina. Asta e nemurirea. Moartea nu încheie povestea ci o continuă. O poți auzi atunci când bate vântul peste case cu uși scunde, cu mușcate smerite alinate în ferestre. Și nici nu știi câte povești tulburătoare se pot adăposti în umbră. Și nici cât de ușor se poate auzi vocea unuia trecut dincolo. Pentru că sufletul omului e ca pasărea – dă un pic din aripi stârbind în juru-i nevăzute valuri care se tot rotunjesc. Cuan-tic. Lumina continuă să curgă din cer. Ia forma lucrurilor. Le înconjoară și le ridică. Le ține. Le face să crească. Uneori uităm de ea, uităm de ei... Colorăm povești de admirat în după-amiezi de primăvară. Dăm definiții umbrei. Vedem umbre când privim lumea din peșteră, spunea Platon. Și totuși, ce ne-ar mai rămâne dacă din lumina vieții de dincolo de moarte nu ne-ar atinge câteodată o rază?

Închid cartea și gândul meu prinde culoarea pământului. Își așteaptă primenirea prin divinitate, înălțarea prin creație, redevenirea prin iubire. La fel și vocea cuvintelor mele.

Florentina TONIȚĂ

Sorin Lavric, un cronicar în bolgia comunistă!

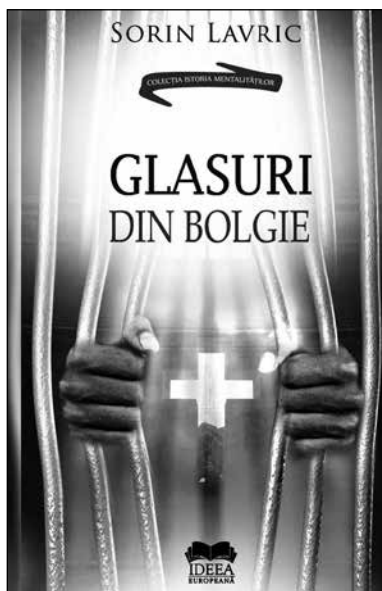
Ca autor, Sorin Lavric scrie ca și cum ți-ar privi peste umăr. Și asta pentru că scrisul său emană o intimitate fremătândă, un soi de spontaneitate așezată. Ritmul în care sunt rânduite cuvintele nu lasă loc analizelor stilistice, tocmai pentru că cititorul își însușește mai degrabă înțelesul decât forma, imaginea mai mult decât structura. Cu toate acestea, avem în scriitura lui Sorin Lavric un limbaj spectaculos, o ordonare logică a verbului, dar fără să epateze, fără ca autorul să ceară atenție. Dimpotrivă. Sorin Lavric uimește prin capacitatea de a scormoni în subconștientul amorțit, dar o face fără să se impună. Este suflarea de pe umăr, iar cititorul simte în fiecare rând al cărții această însoțire.

Ca cititor, pe Sorin Lavric îl lecturizi în aceeași intimitate fremătândă. Autorul a citit, a răscolit, a aflat. A trăit propriul exil spiritual pentru ca, într-o zi, să răstoarne anii de învățătură și să se redimensioneze ființial. A urmat două facultăți deloc ușoare – Medicina și Filosofia. A trăit în lume fără ca lumea să îl satisfacă. Până într-o zi, când noianul de informație s-a clătinat. Întreaga strădanie profesională a căpătat altă dimensiune, iar arhitectura emoțională a urcat către etajele superioare ale ființei. Sorin Lavric recunoaște că datorează toate acestea unor

oameni veniți din vremuri de demult. Vremuri a căror istorie nouă ni s-a servit în alte coordonate, măsluite și prefăcute de regimul comunist. „Am fost fără Dumnezeu. Până să întâlnesc doi bătrâni, pe Mircea Nicolau și Gavril Vatamaniuc. Ei mi-au trezit din latență această virtute a credinței. Dacă nu i-aș fi întâlnit aș fi rămas cum eram înainte: inert, irațional și logic. Fără să cred în ceva misterios pe care nu-l poți explica, dar există”, mărturisea Sorin Lavric într-o convorbire cu Eugenia

Vodă. Parcurgând „Glasuri din bolgie”, cititorul primește aceeași șansă, dar înzecit mai valoroasă, Pentru că va cunoaște nu doi, ci mai mulți bătrâni care vin cu acest mare dar: trezesc din latență virtutea credinței. Și da, la finalul cărții nu mai poți fi nici inert, nici irațional, nici logic.

„Glasuri din bolgie”, publicată de Editura Ideea Europeană în colecția Istoria mentalităților, ni-l prezintă pe Sorin Lavric în postura unui autor-conferențiar, a unui vorbitor prin excelență, un teoretician al Timpului, predând o istorie care nu ține cont de date, ci de trăire. Eroii lui Sorin Lavric sunt reali. „Unii au crăpat ca victime inocente, alții au intrat în pielea torționarilor. Alții au fost partizani, alții sfinți, alții martiri”. Ce carte de istorie ar include oare aceste cuvinte? Vom

învăța vreodată la școală că spiritul se află „în răscolirea mistică pe care o resimți în fața ororii sublimă”? Sau despre „*meta-morfoza spiritului în condiții de exterminare*”?

Despre literatura penitenciară s-a mai scris. În termeni de tot soiul. Dar mai mult despre faptul că nu ar fi literatură. Memorialistica rămâne și astăzi o Cenușăreasă la curtea bogată a scriitorimii. A acelei scriitorimi care în ficțiune trădează spiritul. Literatura mare, spune Sorin Lavric, „*cere ori filosofie, ori o profunzime a gândului pe care nu ți-l dă decât suferința. Literatura penitenciară e din a doua speță*”.

Ce înseamnă, așadar, să împărtășești în spirit, să scrii biciuind cuvintele simțind cum nu hârtia, ci viața însăși sân-gerează? E de ajuns să citim memoriile celor care au încercat suferința în ungherele ei cele mai ascunse. Și chiar dacă, spune Sorin Lavric, „*Sfântul Duh nu face casă bună cu talentul literar*”, de multe ori paginile care descriu suferința celor din închisorile comuniste copleșesc și transfigurează. Pentru că întâmplările transcend realitatea imediată și transpun cititorul într-o altă dimensiune a trăirii. Căci „*viața personajului e atât de neverosimilă, încât nu doar că face de rușine ideea de ficțiune, dar chiar strecoară în cititor senzația că un element incredibil s-a ascuns sub aparențele unei existențe prozaice*”.

Și pentru a înțelege toate acestea este de ajuns să citim despre preotul Dimitrie Bejan („Crucea de la Oranki”). Preotul din Hârlău rămâne până astăzi personajul real al unei lumi ignorante. Dimitrie Bejan a străbătut veacul suflându-i Morții în creștet. Lăsând mărturii incredibile despre lagărele rusești, contemporan și student al lui Iorga, supraviețuitor al demoncelor pușcării comuniste. Condamnat la moarte de către ruși, părintele Bejan a refuzat oferta Anei Pauker și a celor care făceau înrolări pentru Divizia „Tudor Vladimirescu”. Or știm bine cum s-au schimbat destinele celor care au intrat în țară triumfători sub stindardele celebrei Divizii și, mai ales, ce drum li s-a deschis – până astăzi – urmașilor vechilor trădători.

În „Hiperbola cruzimii”, în schimb, autorul volumului „Glasuri din bolgie” ne prezintă o altă față a memorialisticii carcerale. Florin Constantin Pavlovici, autorul cărții „Tortura, pe înțelesul tuturor”, este – în viziunea lui Sorin Lavric – un „erudit cu inteligență caustică, fără coardă emotivă”. Iar cartea este prezentată a fi o scriere „*cu timbru sarcastic, care încântă printr-o inteligență corozivă de factură rece*”. Și asta pentru că Florin Constantin Pavlovici „*nu are imboldul lamentației și nici intenția acuzațiilor*”, astfel încât „*atenția cititorului se mută de pe cruzimea detaliilor pe savoarea descrierii*”.

Impresionează cu osebire portretul pe care Sorin Lavric i-l face lui Mihai Buracu în „Fiziologia supliciuului”. Arestat în 1949, după liceu, pentru vina de a se fi implicat într-o chetă pentru profesoara de română rămasă pe drumuri după arestarea soțului, Mihai Buracu este întemnițat pentru „*uneltire împotriva ordinii sociale*”. Primește doi ani de închisoare, „*din care a executat 5*”.

Cititorul se va reîntâlni, în „Glasuri din bolgie”, și cu Valeriu Gafencu, „Sfântul fără moaște”, martirul hăituit și astăzi de noii persecutori. Dar, ne spune Sorin Lavric, „*să nu ne îngrijorăm: viitorul lui Valeriu Gafencu este sigur și tocmai acesta este detaliul care îi înnebunește pe supravegheatorii ideologiei*”.

„Glasuri din bolgie” nu ar fi fost o carte întreagă fără unele nume care, chiar dacă încă necunoscute publicului larg, se

evidențiază într-o panoplie a spiritului. Este vorba despre Alexandru Mironescu, căruia Sorin Lavric îi dedică „Rețeta capodoperei”. Poposind asupra cărții „Admirabila tăcere”, a lui Alexandru Mironescu, jurnalul apărut în anul 2014, la Editura Eikon, Sorin Lavric realizează, la rândul-i, o recuperare a memoriei extrem de necesară într-o perioadă atât de degradată spiritual și confuză identitar. Cartea „Admirabila tăcere. Jurnal (2 iulie 1967 – 29 septembrie 1968)”, ediție îngrijită și prefațată de Marius Vasileanu, atrage atenția în special prin rigurozitatea cu care a fost construită, fapt ce îi conferă statut de document, de izvor istoric scris, chiar dacă el se situează într-o perioadă relativ recentă. Să nu uităm, însă, că vorbim despre un secol al istoriei „oficiale”, care a dispus de un imens aparat de partid și de stat a cărui preocupare a fost prelucrarea, interpretarea și în final mistificarea datelor și a faptelor. Că, în subsolul „iepocii de aur”, funcționa un sistem concentraționar terorizant, un program asumat de exterminare a elitelor, o înăbușire a oricărui suflu de libertate spirituală. O perioadă în care se naște, spune Alexandru Mironescu, „*o nouă categorie de tâlhari: jefuitorii de suflete*”.

Sorin Lavric ne aduce aproape, așadar, un intelectual de mare clasă, un gânditor prin excelență, un creștin fără urmă de îndoială. Care a păstrat până la sfârșit filonul divin al ființei. „*Spiritul e ce rămâne din tine după ce biografia ți-a intrat în faliment*”, ne spune Sorin Lavric, cu condiția să posezi un spirit care nu cedează în fața intemperiilor. Or asta este cea mai grea încercare, și deseori ultima. „*Ai stofă, te transfigurezi și îți ridici conștiința peste pragul obișnuit, nu o ai, te abruti-zezi și cazi în delăsare*”. Alexandru Mironescu a fost un purtător de aleasă stofă!

Excelent portret al lui Valeriu Anania aflăm în „Împlinirea unui suflet”, o viață „*ca o înlănțuire de răsturnări, urcări și căderi, de peripeții, întemnițări și stigmatizări, de conflicte, împăcări și reabilitări*”. Sau „*un amestec bizar de călugăr fără vocație mistică și de artist cu înclinație de reformator social*”.

Să nu uităm că multe dintre figurile despre care Sorin Lavric scrie în „Glasuri din bolgie” au trecut prin Rugul Aprins, mișcare interzisă din anul 1948, întâlnirile căpătând astfel, în concepția comuniștilor, caracter subversiv. Au „ars” în Rugul Aprins personalități precum Alexandru Teodorescu (Sandu Tudor), părintele Benedict Ghiuș, părintele Roman Braga, părintele Sofian Boghiu, părintele Arsenie Papacioc, Alexandru Mironescu, Vasile Voiculescu, părintele Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainic, părintele Petroniu Tănase, părintele Bartolomeu Valeriu Anania, părintele Andrei Scrima... În 1958, membrii grupului sunt arestați, judecați și condamnați.

De aceea, paginile lui Sorin Lavric despre acești martiri ai neamului capătă pecetea unui epitaf. Iar paginile despre cei „Doi interbelici” – Mircea Vulcănescu și Constantin Noica – sunt antologice nu doar prin expresivitate, cât mai ales prin tonul aparent antagonic și totuși atât de corelativ.

Lăsăm cititorului bucuria de a descoperi celelalte personaje pe care Sorin Lavric ni le aduce în „Glasuri din bolgie”. O carte despre oameni și cărți, dar nu în factura cu care ne-am obișnuit. Pentru că Sorin Lavric scrie ca și cum ți-ar privi peste umăr. Nu dă indicații, doar imprimă o stare, transmite emoția în care să te așezi confortabil astfel încât să asimilezi trăirea, să parcurgi drumul și să îți asumi viziunea despre

lume. Acea lume despre care nu ni s-a vorbit, despre care nu am aflat, despre care parcă nici nu prea am vrut să știm.

Și vremurile nu sunt deloc încheiate. E de ajuns să citim „Portretul persecutorului modern“, ultimul capitol al cărții lui Sorin Lavric, pentru a înțelege. Pentru că, ne-o spune răspicat autorul, „*trăim suflarea persecutorului în ceață și numai naivii nu au intuiția supravegherii la care suntem supuși cu asiduitate*“, motiv pentru care suntem invitați să parcurgem cele paisprezece trăsături „*din înmănuncherea cărora fiecare îl poate depista pe supraveghetor în preajma sa*“.

Ne vom opri doar asupra celei de a treisprezecea trăsături, și anume că „*persecutorul urăște atavic acele exemple de demnitate care au darul de a-i micșora influența acaparatoare. Tocmai de aceea persecutorul e cuprins de frenezie când aude de*

eroi (partizani), de martiri (victimile din închisorile comuniste sau de sfinți (figuri duhovnicești cu atracție asupra maselor). Aceste figuri sunt capitalul totemic al cărui simbol îl indispuce peste măsură. De ce? Fiindcă intuieste câmpul de forță simbolică, cu precădere religioasă, ce emană dinspre aceste figuri. Un popor ce-și întreține cultul exemplelor de demnitate are o imunitate cu care persecutorii au mult de furcă. De aceea, cuvintele acestea – eroi, sfinți, martiri – au un damf „antidemocrat“ ce-l scot din minți pe persecutor, și așa se explică de ce zelul cu care caută să le anihileze amintirea atinge un prag draconic“.

Este de ajuns pentru a înțelege pe deplin cartea lui Sorin Lavric, demersul său spiritual. Depinde doar de noi dacă luăm atitudine sau dacă, chiar știind toate acestea, devenim instrumente ale vechilor/noilor ideologii.

Ionel SAVITESCU

Caleidoscopul bucureștean al lui Constantin Beldie

„*Am fost, așadar, spectatorul privilegiat din primele scaune și, uneori, dintre culise al unor premiere de cel mai mare spectacol pe afișul actualităților bucureștene din ultimii cincizeci de ani, și pe care voi încerca să le evoc aici numai în treacăt, amintindu-mi după cum îmi trec prin gând și rând pe rând*“ (Constantin Beldie)

De curând, au apărut de sub teascurile Ed. Humanitas memoriile lui Constantin Beldie, cunoscut, în special, în mediile gazetărești și ale revistelor literare. Constantin Beldie (1887 – 1953) a fost secretar de redacție la **Noua Revistă Română** și **Ideea Europeană**, ambele conduse de către Constantin Rădulescu-Motru („*Se anunțase în / acea / toamnă apariția Noii Reviste Române conduse de filozoful C. Rădulescu-Motru, bărbatul prea înțelept, prea bun, prea cumsecade și prea îngăduitor cu tineretul, dascăl al vieții mele în multe privinți și pe lângă care am ucenicit în publicistică până la războiul din 1916, opt ani dintr-o epocă ce nu se va mai întoarce și cu o lume apusă pentru totdeauna...*“; p. 67), organizând, totodată, șirul de conferințe ale **Ideii Europene**. Deși aceste memorii au fost depuse la Ed. Minerva pentru tipărire încă din 1954 sau după opinia lui Z. Ornea în anii '70, ele apar tardiv, în două volume la editura Albatros (2000) și editura Roza Vânturilor (2005), iar acum sunt reunite într-un singur volum. Din păcate, acesta este spre insatisfacția noastră singurul volum al lui Constantin Beldie. În decembrie 1952, aflat în sanatoriu nota: „*încumetându-mă, peste astea toate, să scriu această carte de debut și de lăsare de cortină*“ (p. 213). Cu toate că despre București s-au scris nenumărate monografii și impresii de

călătorie ale unor străini, au rămas multe aspecte necunoscute și necercetate, care întâmplător se pot regăsi în paginile memorialistice ale unor evocatori de ocazie ai unor vremuri apuse. Ceea ce este și cazul acestui volum semnat de Constantin Beldie, născut spre sfârșitul sec. al XIX-lea în București, din părinți (tatăl argeșean, iar mama din județul Brașov), stabilit în Capitală, iar străbunicul Pietraru fusese pandur în oastea lui Tudor Vladimirescu. Segmentat în opt părți, toate beneficiind de motouri din autori celebri sau zicale populare, volumul în chestiune surprinde o multitudine de aspecte din viața bucureștenilor din zorii veacului al XX-lea și până spre mijlocul său: „*Viața în Bucureștiul de atunci era patriarhală, leneșă, de trai bun și lesnicioasă pentru toată lumea, iar orașul avea fața unui târg mai procopsit infestat de venetici și, de aceea, mult colorat*“ (p. 13). Născut la cumpăna dintre două veacuri, Constantin Beldie a avut șansa alături de alți colegi de generație, să asiste la inovații tehnice (tramvaiul electric, automobilul, cinematograful, gramofonul), să-l vadă în 1909 pe aviatorul francez Blériot zburând la Hipodrom, după o încercare nereușită – „*Blériot nu zboară, tragere pe sfoară!*“ –, în fine, l-a văzut zburând pe Aurel Vlaicu de la Cotroceni la Chitila. I-a apucat pe ultimii birjari muscali, pe sacagii, bragagii, salipgii și pe plăcintarii bucureșteni. A impus moda cămășii cu guler și a cămășii cu mânecă scurtă. Această epocă de huzur – la belle époque – va fi curmată brusc în 1914 prin începerea Marelui Război ce va devasta Europa, contribuind la prăbușirea a patru imperii și apariția primului stat socialist din lume: „*Epoca de huzur din jurul anilor 1900, când pornesc amintirile ce urmează, se situa sub semnul zodiacal al bunului trai,*

al nepăsării pentru ziua de mâine, la care aproape nimeni nu gândea, al plăcerilor cumiști și, uneori, al patimilor lumești spre care îndeamnă lipsa altor griji. Asta ținu până la dezastrul acestui huzur universal, anunțat de trâmbițele și bubuitul zilei de 2 august 1914, când toate perspectivele și tot decorul vechi al vieții se prăbușiră dintr-odată, ca și cum n-ar fi fost și ca să nu mai reapară nici până azi, aducând în locul lor pe lume dez-echilibrul moral și material, îngrijorări și lipsuri nesfârșite, sur-pări politice, sociale și economice de proporții necunoscute“ (p. 25). A fost combatant în două conflagrații: 1913 și 1916/1917. L-a cunoscut pe un fiu natural al lui Ferdinand, „guard silvic“: „Era o reproducere fidelă a lealului rege în toată amănunțimea lui, la fizic și la intelect, în mers, în atitudini și în voce...“ (p. 98). Totuși, în București s-a trăit bine și după 1918, lucru obser- vat de David Mitrany, care stabilit în Anglia, sosise la Bucu- rești în calitate de ziarist la **Manchester Guardian**, rămâne uimit de belșugul de alimente, de mărimea prăjiturilor, de cali- tatea vinurilor, iar în privința partidelor politice, Mitrany „declara că nu înțelege nimic din programele partidelor noastre politice, pline de fângăduieli și de bune intenții (ca și astăzi, de altfel, n.m.), dar fără să menționeze vreo «faptă», vreo «reali- zare» cât de cât a organizațiilor locale de partid...“ (p. 42). Trec, astfel, prin fața noastră o mulțime de scriitori din prima jumă- tate a secolului al XX-lea, lăsând despre fiecare notații, carac- terizări interesante, bunăoară, selectiv despre Mihalache Dra- gomirescu, Emil Isac, Ramiro Ortiz, Nae Ionescu (în mai multe rânduri ce uimesc prin virulența criticii), Emanoil Popescu (Bucuța, cum semna în presa acelor ani), care în 1922 confe- rențiază despre Papini, deci înainte ca **Un om sfârșit** să fie tra- dus de G. Călinescu, iar Mircea Eliade să-l viziteze și să scrie despre Papini în presa din România – „Fără nici o foaie dinainte, vorbitorul ne-a uimit până la stupefacție cu strălucirea multistelară a minții sale cu adevărat inspirate, cu improvizațiile lui subite, elaborate sub ochii noștri, cu desfrâul, aș zice cosmic, al unei inteligențe artistice creatoare de frumuseți inedite și mul- tiple – însușiri pe care, mărturisesc, nu le mai întâlneam la nici unul dintre vorbitorii și scriitorii noștri cunoscuți...“ (p. 171) -, liste de colaboratori, între care este menționat tânărul Kostya Rovine traducător din sanscrită și Cora Irineu (Elena D. Friedman), care s-a sinucis în februarie 1924, înainte cu o zi de a-i apare „**Scrisorile bănațene**“, volum, pe care Constan- tin Beldie i-l așează pe piept în ziua înmormântării la Bellu, lipsa acută de material: „Dar penuria de material de oarecare interes pentru cititori (marea suferința de totdeauna a reviste- lor românești, care, toate, se iluzionează ușor asupra

interesului pentru citit al publicului nostru) avea să se simtă după primele zeci de numere; așa că revista, anunțată cu fângă- duieli și primită cu încredere, ajunsese curând – curând refu- giul sau azilul prea ospitalier al unei spețe de poligrafi, de scârța – scârța pe hârtie, foarte primejdioși pentru așa zicând progre- sul culturii noastre, pe care-l întârzie...“ , pp. 121/122. În acest vălmășag, care era Bucureștiul primelor decenii ale secolului al XX-lea, descrierea unor birturi și cărciumi din București, Ploiești, Giurgiu, cu abundența de sortimente de mâncare, pe bază de carne sau vegetale, impresionează, încât credem că Sardanapal sau Trimalchio (v. **Satyriconul** lui Petronius) ar fi fost invidios: „Îmi vine să cred apoi că numai traiul bun și îndes- tulat a păstrat și păstrează încă legăturile spirituale ale mem- brilor unei națiuni pe care soarta i-a împărășiat prin lume stră- ină. Dovadă românii noștri de peste munți, cum și cei de peste Dunăre“ (p. 185). Nu sunt omise preparatele din pește și raci, mâncărurile sofisticate din postul Paștelui, produsele de pati- serie (budinca de orez pregătită de un anume Bolintineanu din Brăila, p. 199), varietățile de vinuri, vânzătorii de bragă, apoi, enumeră maeștri ai artei culinare, stabilește o relație între un stomac sănătos și dragoste citându-l pe Descartes: „Este de observat că în dragoste, simți ca un fel de căldurică în piept, iar digestia se face mai ușor, așa că pasiunea dragostei este utilă sănătății“ (p. 204). Observă, de asemenea, evoluția semantică a cuvântului **libertinaj**, cu înțelesul actual de destrăbălare, începe cu Suetoniu (**libertinus** este un om liberat din sclavie), dna de Maintenon (fete **libertine** sunt spirite prea indepen- dente), domnișoara D'Aumale (**incrédule**, necredincios în ale religiei și **esprit fort** cu înțelesul deasupra opiniilor curente). Nu lipsite de interes sunt dizertațiile lui Constantin Beldie asupra femeilor, cum sunt privite în religiile monoteiste: creș- tină, iudaică, musulmană, apoi, la indieni, la chinezi, în fine, nu sunt omise acele femei nevoite să se vândă pentru a trăi („*Prostituatele sunt mai aproape de Dumnezeu decât femeile cumsecade*“, spune Anatole France, p. 274). Cartea se încheie cu un capitol consacrat sporturilor de la începutul veacurilor al XX-lea fără a se menționa jocurile de echipă. Evident, un volum memorialistic care se citește cu un interes crescând de la un capitol la altul. Semnalăm o inadvertență: la pagina 140 sunt enumerați câțiva pictori, între care Pătrașcu, de fapt, Petrașcu.

* CONSTANTIN BELDIE „CALEIDOSCOPUL UNEI JUMĂTĂȚI DE VEAC ÎN BUCUREȘTI (1900 – 1950) și alte pagini memorialistice“, Ed. HUMANITAS, 2014, 358 p.

Sub ochiul lentilei

În ceea ce mă privește, am scris și scriu cu aceeași plă- cere cronică de carte (cum aceste atât de largi și cuprinză- toare, din punctul de vedere al genului literar abordat) arti- cole, reunite sub titlul **Ochiul lentilei**. Critice, dar și eseistice, teorie și istorie literară. (Ștefan Ion Ghilimescu)

Poet, publicist, critic și istoric literar, Ștefan Ion Ghilimescu și-a marcat a 70-a aniversare (16 martie 2017), cu un nou volum* ce apare la editura clujeană **Limes**. Segmentat în patru compartimente – *Poezia, Proza, Eseuri, tablete, jurnal,*

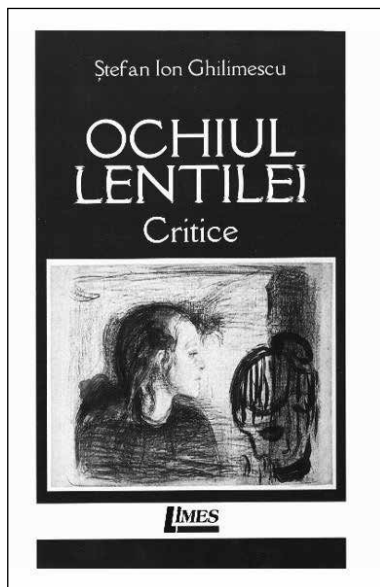
note de călătorie și Canon, critică și exil -, ȘIG reunește astfel cronici de carte scrise și publicate în diverse reviste, în ulti- miu ani. După cum aflăm dintr-un curriculum vitae inse- rat pe pagina de gardă a cărții, ȘIG este autor al unui număr impresionant de volume de critică și istorie literară, a publi- cat poezie, debutând în 1967 cu o recenzie despre volumul lui Mihail Celarianu (*Inima omenească*), a beneficiat de îndru- mările poetului și traducătorului G. Georgescu, fost profesor la Clasa Palatină a regelui Mihai, în fine, a fost remarcat de către Laurențiu Ulici. Actualmente, ȘIG trăiește retras într-un

orașel pitoresc de provincie, urmărind cu sârguință viața literară românească, publicând de predilecție în revistele bucu-reștene: *Lucefărul*, *Viața românească*, *Jurnalul literar* (unde susține rubrica *Procesul comunismului*). În felul acesta, ȘIG confirmă, dacă mai era nevoie de precizat, teoria mai veche, dar actuală a *localismului creator* susținută de Alexandru Dima. Volumul în chestiune pe care dorim să-l semnalăm este precedat de un Cuvânt înainte în care ȘIG își motivează scriitura critică: *Actul critic pe care îl practic de peste treizeci de ani se face deopotrivă din perspectiva proximității textului prin sine însuși, cât și de la nivelul unui orizont metacritic, comparatist și cultural complinitor. Simțitor mai dezarticulat, speculativ și impresionist la începuturi, cu timpul, el a devenit o favoare a exercițiului curent, întreprins în singurătate, cu finețe disocia-tivă, calm și reală plăcere*. Am început, așadar, prezentul volum cu secțiunea dedicată poeziei care cuprinde un număr de 15 recenzii consacrate unor poeți mai mult sau mai puțin cunoscuți: Simona Grazia – Dima (...*scrie o poezie de o nedezmințită și rară organicitate a vibrației discursului*,...p.16), Radu Ulmeanu (*Secretele poeziei de dragoste*, dar inexplicabil, ȘIG nu-i acordă maestrului Radu Cârnelci o recenzie pentru rafinata poezie de dragoste a domniei sale, Radu Cârnelci fiind și un redutabil traducător). Alt poet al dragostei, al iubirii pătimașe este Leonard Ancuța: *Boem și insurgent în același timp, luptând cu o violentă delicatețe împotriva expresiei leneșe și a calofiliei lipsite de substanță, Leonard Ancuța scrie la ora de față o poezie de mari desfătări atât la nivelul despletirii ideii cât și al efectului artistic*, p. 69. Ion Tudor Iovian (care făcea remarca... *critica de poezie e inutilă, crede-mă*, la debut fiind comentat de către Nicolaie Manolescu *un poet remarcabil, subtil, original*), Eugen D. Popin (stabilit, după cum aflăm de la pagina 154, în Germania) considerat un nume și un autor al unui număr impresionant de volume, cunoscut, în special, de prețuitorii haiku – ului oriental. În trecut fie zis, Calistrat Costin scrie și el o astfel de poezie. La un moment dat se precizează că G. Georgescu cunoștea poezia lui Li Tai – pe (tradus, printre alții, de către Adrian Maniu, dar în urmă cu câteva decenii, regretatul Ion Covaci publicase un volum în traducere *Trei poeți din Tang: Li Tai-pe, Van Vei, Du Fu*). Lista poezilor recenzați de ȘIG este bogată, dar ne oprim la Marian Drăghici, *insuficient abordat critic... Un poet spiritual de cea mai autentică și mai elevată expresie, cum nu cred că mai avem în momentul de față vre-un-altul* (p. 92). În fine, poetesele Camelia Iuliana Radu și Amalia Elena Constantinescu scriu, sub inspirația Orientului, o poezie singulară. Secțiunea a doua a cărții este dedicată prozei românești postdecembriste, în care sunt surprinși câțiva autori care bat la porțile literaturii române: Dumitru Augustin Doman, Mihnea Rudoiu, Alexandru Voicescu, Iulian Moreanu, Mihai Stan, în sfârșit, o restituire a unei prozatoare înzestrate, Alice Albrich – Mavrocordato (1907-2000), care impresionează și prin longevitate. Partea a treia începe cu notații despre Ion Mureșan și Mircea Petean, pentru ca atenția lui ȘIG să cadă asupra lui Eugen Negrici, un cercetător avizat al literaturii române (*Iluziile*

literaturii române, Literatura română sub comunism: Proza, Poezia), pentru a se concentra asupra *Sesiunii de toamnă* (jurnal), 2015: *Jurnalul lui Eugen Negrici, cel puțin în perioada craioveană, este oglinda unui teribil proces de alienare*(p. 198). Dan C. Mihăilescu prin preocupările diverse, lecturile teologice, esoterice și filozofice, în fine, aplecarea pronunțată, în ultimul timp, spre credință, deplasându-se în acest scop la Athos (*Oare chiar m-am întors de la Athos?*) este după opinia noastră un adevărat polihistor. Dan Ciachir este, indubitabil, un estet instruit, cultivat și călătorit, admirator al scriitorilor patristici, al teologilor ruși exilați, al operelor lui Iorga, Pârvan, Gheorghe I. Brătianu, în sfârșit, al lui Hermann Keyserling, autor, printre altele, a *Analizei spectrale a Europei*, în care consacră României, în urma vizitei efectuate în 1927 la invitația lui Tudor Vianu, un număr redus de pagini. Astfel, la Verona, Dan Ciachir îl înțelege pe Palladio, datorită cărții lui G.M. Cantacuzino, dar se poate adăuga și Goethe *Călătorie în Italia*. În sfârșit, în partea a treia a volumului, ȘIG discută câteva cărți dedicate lui G. Călinescu (George Neagoe), Marin Sorescu (prin bogata-i activitate literară, Sorescu țintea la obținerea premiului Nobel fiind sabotat de confracții români), căruia i s-au consacrat în ultimele două decenii mai multe studii, merite deosebite în exegeza soresciană atribuindu-i lui Cosmin Borza:...*Marin Sorescu, Singur printre canonici de Cosmin Borza îmi pare la acest moment cel mai bun studiu care s-a scris despre poezia lui Marin Sorescu* (p. 258). Mihaela Albu și Dan Angheliescu își reunesc forțele pentru a scoate la lumină publicistica interbelică a lui Vintilă Horia. În trecut fie zis, cei doi universitari craioveni sunt specialiști și în poezia lui Ștefan Petică, iar dna Mihaela Albu a scris în *Convorbiri literare* despre un mare nedreptățit al exilului românesc: George Astaloș. Ceea ce mă surprinde e faptul că ȘIG, discutând despre revista *Meșterul Manole* scoasă de Vintilă Horia, nu-i amintește și pe ceilalți confracți care au contribuit la realizarea revistei: Ovid Caledoni, Horia Nițulescu, Ion Șugariu, Ștefan Baci, iar regretatul nostru profesor Alexandru Husar i-a consacrat o monografie în anul 2004. Mihaela Albu și Dan Angheliescu (a se vedea *Jurnalul literar*, 1-6 ianuarie – martie 2017, pp. 11-12, unde distinsul critic craiovean scrie despre *Receptarea actuală a scriitorilor români din exil*) l-au readus în atenția noastră și pe Mircea Popescu (1919-1975), *cel mai*

important cronicar literar pe care l-a creat exilul nostru anticomunist (Virgil Ierunca). Cornel Nistea realizează o suită de interviuri cu diferiți scriitori români din exil între anii 2004-2015 pe care le reunește într-o carte *Tragismul exilului românesc*, 2016. Ceea ce mă nedumerește este faptul că din enumerarea exilaților români, mai vechi sau mai noi, lipsesc câteva nume de referință: Lucian Boz, Ioan – Petru Culianu, George Astaloș, Herta Müller. În pofida unor scâpări, cartea domnului Ștefan Ion Ghilimescu constituie o lectură plăcută și utilă.

* ȘTEFAN ION GHILIMESCU
OCHIUL LENTILEI. CRITICE, Ed.
 Limes, 2017, 289 p.

Riscurile gândirii proprii

„Există în aceste pagini, dacă nu soluții, măcar direcții de gândire în marginea uneia dintre temele importante ale existenței umane“. (Gabriel Liiceanu)

Asupra procesului de a gândi în mod personal, original, oamenii au fost preocupați din timpuri străvechi, ajungându-se deseori la concluzia că toată gândirea noastră se bazează îndeobște pe cunoștințele și gândirea predecesorilor. Preocupat de acest lucru, dl. Gabriel Liiceanu* încearcă să elucideze noțiunea de a gândi, a sta pe gânduri la trei gânditori de marcă: Alexandru Dragomir, Constantin Noica și Blaise Pascal. Să remarcăm, de la bun început, faptul că, deși verbul a gândi provine din limba maghiară, oamenii, indiferent de situarea lor geografică, gândeau. Astfel, bună-oară Mircea Eliade plecase în India cu convingerea că gândirea apăruse înainte de presocratici. Între acești presocratici (despre care s-a ocupat și Constantin Noica. A se vedea în acest sens „Fragmentele presocraticilor“, vol. I. Traducere integrală după ediția Diels-Kranz cu introduceri și note de Simina Noica și Constantin Noica, Ed. Junimea, 1974), există unul, anume, Bias din Priene, care fiind întrebat de către concetățenii lui ce bunuri să ia cu ei, cetatea fiind asediată, a răspuns: „**Port totul cu mine**“. După opinia noastră, gândirea, chiar într-o formă rudimentară, a apărut concomitent în mai multe puncte ale Terrei: Orientul Mijlociu, Grecia, Orientul Îndepărtat, India, America Centrală. Altfel, nu s-ar explica apariția unor filozofi și sisteme filozofice concepute pe baza unor acumulări anterioare, apoi monumentele arhitectonice create tot pe baza unei gândiri, în fine, calcularea unor eclipse de soare și de lună, a calendarului etc. Dar pentru a ajunge la Alexandru Dragomir – care, deși nu a publicat nimic în timpul vieții, a avut propriile temeri, gânduri, aspirații concretizate în însemnări ce ies acum la iveală –, Gabriel Liiceanu trece prin ipotezele lui Heidegger, Hannah Arendt, Kierkegaard, Ortega y Gasset, în sfârșit, Pitagora este primul om care se declară prieten al înțelepciunii (philosophus), care considera viața o sărbătoare în care unii concurează, alții vând mărfuri, iar cei mai puțini sunt spectatori și privesc la spectacolul lumii. Între cetățile grecești, Atena veacului al V-lea î.Hr. condusă de către Pericle atrage ca un miraj. Aici sosesc succesiv o serie de filozofi greci itineranți care-și expun cunoștințele – așa-numiții sofști –, și-și oferă serviciile unui tineret dornic de instruire. Spre surprinderea lor, Socrate este singurul dintre atenieni care se îndoiește de gândirea acestora, punându-i adesea în încurcătură și dovedindu-le că nu stăpânesc cele expuse într-o suită de dialoguri memorabile ale lui Platon. Socrate este conștient că nu știe nimic și-i îndeamnă pe atenieni să-și recunoască ignoranța, lucru ce va trezi invidia, ura, învinuirea și condamnarea la moarte. Însuși Platon era să sfârșească rău, după cele trei călătorii în Sicilia, în târgul de sclavi din Egina: „**Aici apare pentru prima oară un fapt tulburător: că a gândi înseamnă nu numai a descoperi un lucru, a-l dezvălui, a-l scoate din ascundere, ci înseamnă deopotrivă a-ți asuma până la capăt ceea ce ai gândit până la capăt**“. A-ți asuma până la capăt: adică a-l

face coextensiv cu viața ta și a accepta că e mai bine să mori decât să renunți la gândul tău ca adevăr al ființei tale. Faptul de a gândi presupune, așadar, o **conduită**. Ce înseamnă a gândi? Înseamnă să te **porți în conformitate cu felul în care gândești**“ (p.69). În schimb, Kant a ales soluția de a nu mărturisii tot ce gândește: „...dacă ceea ce spunem trebuie să fie adevărat nu înseamnă că avem datoria de a spune public întreg adevărul“ (p.70). Reintrând în cultura română după un deceniu de domiciliu obligatoriu și câțiva ani de detenție, Constantin Noica a fost preocupat de cultura de performanță și identificarea unui lot de 22 tineri români, dintre care unul să aducă un premiu Nobel în țară. Retras la Păltiniș (1977-1987), Noica s-a dedicat unor proiecte de anvergură: facsimilarea caietelor eminesciene și ediția Platon pe care a conceput-o împreună cu Petru Creția. Noica a fost socotit ineluctabil încă din tinerețe, încât Gabriel Liiceanu s-a întrebat adesea „**dacă nu cumva am avut privilegiul ca viața să-mi fi scos în față unul dintre exemplarele rare ale speciei noastre**“ (p.122), sau dacă Noica nu a fost un reformator al lumii, propunând o altă ordine și o altă cale de a înțelege viața și lumea, Gabriel Liiceanu precizând: „**Înclin să cred că da. Sigur este că a încercat să fie**“ (p.132). Retrăgându-se la Păltiniș (a se observa în treacăt, că toți marii reformatori au trăit într-o singură țară deplină), asemenea lui Heidegger, Noica a provocat un șoc cultural printr-o altă viziune asupra vieții: să ne făurim un destin prin cultură. În fine, în finalul eseului dedicat lui Noica, dl. Gabriel Liiceanu mai trece odată prin gândirea filozofului danez Kierkegaard, care face distincție între individ și mulțime: „**Răfuiala lui Kierkegaard cu <<mulțimea>> și <<numărul>> este o constantă a gândirii lui. Acestea, mulțimea și numărul i-au ucis pe Socrate și Isus, supremele întrușipări ale Individului. Guvernarea mulțimii spune Kierkegaard, este <<cel mai teribil supliciu din câte se pot imagina>>**“ (p.145). Idealul gândirii lui Kierkegaard constă în combaterea „**reperului răului, mulțimea**“ (p.148), generatoare de ură și fanatism. În sfârșit, eseul al treilea cu care se încheie această carte pornește de la o maximă a lui Pascal care dorește să explice ce înseamnă „**dereglarea oamenilor**“, constituie un nou prilej pentru Gabriel Liiceanu de a trece prin gândirea lui Socrate (pentru care ignoranța supremă este „**faptul de a crede că știi ce nu știi**“, **Sofistul**, 229c, p.168), Aristotel, Descartes („**Căci nu e de ajuns să ai mintea bună: important este să o aplici bine**“ p.179). Examinarea celor șase tipuri de dereglări contemporane încheie un volum care te determină să gândești într-adevăr, cu propria minte. Însă, în **Phaidros** (274d, 275a, b), Socrate povestește legenda invenției scrisului de către zeul Theuth, invenție respinsă de către regele Thamus pe motiv că scrisul îi va lenevi pe oameni, care se vor mulțumi să învețe din cărți diferite lucruri, neglijându-și astfel propria gândire. Evident, în fața acestei dileme mulți oameni se vor mulțumi cu lectura unor texte, renunțând la gândirea personală.

* GABRIEL LIICEANU, **NEBUNIA DE A GÂNDI CU MINTEA TA**, Ed. Humanitas, 2016, 233p

Adrian LESENCIUC

Cânturi semite sau un altfel de hagiografie, interioară

Constantin Uruclu este un scriitor român discret prin vocație, un medic stabilit în Germania, încercând să înțeleagă, mai mult pentru sine, convulsiile și capacitatea de refacere ale unei limbi de care s-a îndepărtat spațial de treizeci de ani. Iar limba, în adâncimea prefacerilor ei, modelează și vindecă, relevă ființa muritoare în straturile profunde ale închiderilor sale, în căutările ei interioare, în răzbaterea spre lumină. Martor al unor asemenea prefaceri nu poate fi o carte a unei perioade a creației, ci una care să dea seama de parcurs, care să stea în locul unei cercetări longitudinale în propria viață, în vârstele creației. Este cazul volumului de versuri *Cânturi semite 1973-2017*, publicat la Editura Ramuri din Craiova, reunind selecții de poezii din volumele anterioare, poeme publicate în periodice (*România literară*, *Ramuri*) sau nepublicate încă¹.

Drumul interior este cel care aduce lumina credinței; acest drum a devenit unul disciplinat, al hagiului și hagiografului deopotrivă, care în liniștea peregrinării sale în adâncurile limbii, are ochii pregătiți și mintea trează încât să observe prefacerile spirituale profunde. Dar această așezare temeinică și împăcată cu sine, a unei practici creștine suprapuse ochiului interior mereu iscoditor, n-ar fi fost posibilă

fără autoizolarea, fără ruptura vădită de o exterioritate cu asperități, așa cum observa încă din 1998 Gabriel Chifu:

Poezia sa de început se năștea dintr-o incongruență fundamentală: pe de o parte, sensibilitatea poetului, o sensibilitate muzicală, de o izbitoare puritate și, pe de altă parte, realul imund care, la fiecare pas, provoacă și ultragiază. Cu vremea, această incongruență s-a accentuat și a căpătat dimensiuni noi, dramatice: nepotrivirea a devenit scindare, prăpastie... Cu cât se înmulțesc sursele de tensiune, de ruptură, cu atât poezia lui Constantin Uruclu își pierde armonia exterioară inițială, se fragmentează și se lasă inundată de ironie, de sarcasm, de rostire parodică. Aceasta numai la vedere, fiindcă, în adânc, ceea ce dă sens experienței sale poetice este nostalgia după poezia centrului, în care Divinitatea este prezentă.

Dar a vorbi despre poezia căutărilor de sine prin căutarea lui Dumnezeu nu înseamnă din start liniștea asumării, ci tumultul crizei, închiderea în interior spre descoperirea sincerității vechilor imnografi, în care realitatea colțuroasă a lumii și propriului traseu nu sunt ocolite sau abandonate. În pustiul interior, asemenea „apostatului“ Arghezi, Constantin Uruclu glăsuiește cu libertatea lui David: „întors ca o ceașcă de cafea/ – în noi – / a îmbătrânit Dumnezeu/ așteptându-l pe Nimeni“ (*Înainte de*

¹ Constantin Uruclu. (2017). *Cânturi semite 1973-2017*. Craiova: Editura Ramuri. 120p.

ziua a șaptea, p.8), și pustiul se preface deodată cu exprimarea îndoielii, a revoltei, în răspăr cu realitatea, cu rostirea însăși, cu întoarcerea acasă:

în cutremur mă apropii de scaunul Tău,/ Doamne,/ coaja trupului meu lepădând.../ pe ulițele cetății plesnește pielea picioarelor/ nu mă mai satur să răscolesc/ cotloanele timpului trăit fără Tine.../ limfă amară îmi curge pe frunte/ și licoare gălbuie/ păreșește glezna și mâinile.../ val după val/ de fereastra privirii se zdrobesc amintiri:/ cum a îmbătrânit frumusețea/ și ce nemuritoare părea!// în somn/ toate sertarele minții se răvășesc.../ ființe legate în lanțurile memoriei/ se ridică...// Aici, pare-se,/ toate femeile poartă numai un sân/ au părul sărmos/ și zâmbetul lor/ e tot mai asemeni unei clepsidre...// Doamne, nu îți pasă că patria mea,/ Cuvântul,/ e alungat din cetate de câini!// [...]/ Când îți întorci privirea spre trecut/ inima, sângele/ împietresc – stâlp de sare...// „Ar mai rămâne poarta lacrimilor“/ – suspină El or -/ dar mingea de foc fusese deja aruncată de inger// după mai bine de un sfert de veac/ s-a întors acasă/ orașul care m-a părăsit fără o vorbă (*Întoarcerea acasă. Lot*, pp.13-14)

Aceste căutări din primul ciclu, „Despre minciuna tineretii fără bătrânețe și adevărul vieții fără de moarte“ deschid tomnatice poteci: „Despre toamnele tinereții și alte răni de sidef“, respectiv „Despre tandrețea Oceanului Înghețat“, simple exerciții peripatetice, pregătind aparenta închidere: „sufletul meu – peșteră mâncată de carii,/ bolovan prăfuit, stâncă stearpă,/ nicio fugă nu se-ncumetă/ să vadă de nu cumva/ sângele/ călătorește mort prin artere...“ (*Suflete în rugină*, p.44), în fapt deschiderea interioară, spirălată, pasul târât al melcului. Tematic, volumul se încheie în cochilia propriul construct liric; melcul, simbol lunar, al timidității, al renașterii și fertilității deopotrivă, simbol al labirintului și al temporalității, al ființei în schimbarea de sine, în căință, în suferință asumată, este cel ce oferă

soluția organică a supraviețuirii și pentru poet, și pentru limbă. Mai întâi constatare, soluția organică stârnește interes: „privesc cum se târăște lumina după melci“ (*Lângă o partitură de Beethoven*, p.51). Apoi, poteca tomnatice se deschide în nebănuitele ascunzișuri interioare: „Ce somn lung mă coboară în melci“ (*Către seară*, p.57) – o coborâre filogenetică, devenită ontologică în lumina versului. Coborârea capătă contur, devine asumată, cale bătută chiar: „deschis,/ melcul din iris prin care cobor/ tot mai des spre o lume ce mi-o închipui“ (*Răni de sidef*, p.82). Călătoria interioară, prin subteranele cărnii, se devoalează apoi drept retragere în limbă, în patria pe și prin care limba se definește: „Eu mă adun în mine/ din ploii/ desuet și retoric/ și,/ ca un melc somnoros,/ pânza încet mi-o trag peste ochi/ așteptând, așteptând întunericul,/ să deschid ușa castelului/ prin îndepărtata Valahie“ (*Șaua tăcerii*, p.97). Călătoria interioară nu poate duce, în cele din urmă, decât spre propria copilărie, din interior, în lumina care a pătruns deodată cu melcul-călăuză: „O, copilăria mea/ scrisă-n trup de melc marin,/ în reflux pe buze-mi sângeri/ liniștea în ceas deplin“ (*Umbre inițiale*, p.109).

Aparentă căutare organică a soluției blagiene, închiderea luminoasă a lui Constantin Urucu amintește mai degrabă de revelația logosului barbican, de parcursul interior prin cuvânt; inițierea continuă, pasul mereu șchiopătat, îndoiala urmată de ruga fierbinte, pigmentul arghezian al unei căutări în ritm barbican, sunt ingredientele poemului șlefuit, integru, organic, din care nimic nu poate fi desprins, dislocat: „acestui poem/ încercați să-i smulgeți măcar o virgulă/ și va țâșni sângele prin toate cuvintele...“ (*Poem captiv*, pentru Olga Lengyel, trista viețuitoare de la Auschwitz-Birkenau, p.80). *Cânturile semite* se relevă ca act al hagiografiei cu sânge, pe care Nichita Stănescu a închis-o în specia hemografiei.

Ion POPESCU-TOPOLOG

Sever Dascălu: *Răsturnarea valorilor*

Privit global, cam așa s-ar înfățișa cartea aceasta a domnului profesor Sever Dascălu: ca o amplă *monografie* a unei zone geografice (partea de sud-vest a Olteniei, pe două axe: cea pe orizontală, Lipovu de Jos – Calafat, numită și *Drumul Sării*, și cea verticală, adică din Sus, de-a lungul căreia curge Valea Desnațuiului și, tot în lungul ei se întinde (se întindea) vestita *Pădure a Radovanului*, după numele localității Radovanu – un fel de Codru al Vlăsiei. Aici la Lipovu de Sus și de Jos și Lipovu-Ungureni, ar fi punctul de intersecție a celor două *axis-mundi*, fiindcă,

într-adevăr, aici pare a fi locul întâlnirii lumilor venite prin timp, și trecătoare prin timp.

Scriitorul Sever Dascălu aruncă o privire asupra mișcării lor istorice, evident, prin *burii geți* și-apoi *romanii* cuceritori, trecându-și acvilele dincoace de Danubius, după cum se știe. Dar nu, nu reconstituie timpul acela îndepărtat, ci-și oprește obiectivul asupra timpului mai recent, respectiv, cam de la 1830 înapoi, adică după Revoluția Vladimirescului, Ioniță Romanescu fiind pandur al acestuia. Și, iată, unul din nucleele epice ale

romanului de față: povestea întemeierii familiei de boieri olteni, Romanescu, atât de importantă în dezvoltarea economică și socio-culturală a acestei zone geografice, respectiv a Lipovului și mai ales a Craiovei, prin îndelungatul primariat al lui Nicolae Romanescu, căruia orașul Băniei îi datorează atât în devenirea lui modernă. Mai întâi sub Carol de Hohenzollern, mai încoace, sub Ferdinand și Maria – regina providențială. Marele Iorga, istoricul-savant, e oaspete iubit al Romaneștilor Nicolae și soția sa Lucia-Elena, născută Fălcoianu, respectiv fiica generalului Ștefan Fălcoianu – aghiotant al regelui Carol, întemeietorul.

Sigur, mai sunt și alți boieri cu moșii aici, pe Desnățui, unde se află și Domeniile Regale de la Segarcea, din păcate, boieri nu la înălțimea Romaneștilor, pentru care motiv, pârjolul din 1907 nu i-a cruțat. Pe Romanești însă nu i-a atins. Fiindcă ei sunt puterea acestui neam, ce-o formează împreună cu țărani-moșneni. Marița (Uța) Romanescu – fosta soție a lui Ioniță-pandurul, omorât de turci la Drăgășani – e întemeietoarea familiei de boieri pământeni, dătători de eroi (în Războiul de la '77 și-n cel întregitor: '16-'18), dar și de oameni de știință și cultură, medici și ingineri, diplomați și scriitori, dedicați până la jertfă, fii sau nepoți ai Luciei-Elena și Nicolae Romanescu. Istoria (povestea) vine până la cel de Al Doilea Război Mondial, cu deportarea țiganilor în Transnistria – o adevărată decimare – și după, când se întornează stăpânirea sovietică și-aici în România cea europeană. Ultimul vlăstar Romanescu, Radu-Carol, e luat de Charles de Gaulle cu el în Franța, cerându-i-l lui N. Ceaușescu, după vizita efectuată, prin anii '67. Și astfel, acesta devine simbolul stingerii aceluia neam întemeietor al boierilor pământeni.

Ce s-a pierdut e greu de estimat. Jumătatea de veac de comunism a însemnat distrugerea totală a unei lumi creatoare de valori și instaurarea alteia, aici la Lipov – constând din localnici români, dar mai ales din gloata tot mai numeroasă a țiganilor. Șatrele de altădată de robi țigani de pe moșiile boierești colectivizate, intră tot mai mult în vizorul scriitorului, încât, *Partea a II-a* a cărții, cu adevărat, devine o amplă prezentare monografică a acestei etnii, într-o continuă creștere Șatrele și clanurile – neamurile – constituite – sigur, prin venire din diferite părți – pe moșiile boierești – se tot măresc prin droia de copii, iar la *Colectivă* ajung chiar în funcții de conducere, ca după '89 chiar să se dezlănțuie. Urmărirea, aproape filmistică, a mișcării țigănimii e o adevărată artă românească. Scenele de grup sau prezentările individuale, familii și indivizi, de la copii la adulți și bătrâni –, se adună și se succed într-un tumult care, pur și simplu, dovedește vitalitatea rasei. Se nasc, mor, fură, fac muncă cinstită sau înșeală, parazitează sau învață, toți năzuiesc să devină cineva, să înalțe cât mai sus numele lor, de un pitoresc pe care numai un cunoscător de la fața locului îl poate reda.

Se poate întocmi un *dicționar onomastic*, extras exclusiv din această prezentare dinamică de destine umane. Iată doar o mică mostră: Licu Tudică, Daiman Marinuș, Maiurezu Blendea, Mardina, Perlă, Mirunda, Maioru, Vlădică, Bușitu, Mache, Râncea, Fazache, Buturugă, Plăvanu, Mitrican, Mareta, Marincu, Bucățea, Pârlu, Panta-che, Giubega, Petricalu, Ambraș, Coșoi, Târlea, Păpușă, Albitu, Guță, Tusluc, Razache, Zicelan, Tonduc, Poamă, Securan. Clăduvă, Acsandu, Tilaie și mulți, mulți alții, încât se poate spune că aceasta este o carte cu peste 500 de personaje, nu doar menționate, ci cu adevărat personaje literare, cu o pondere substanțială în universul lor de viață.

Mișcarea *du-te vino* de după '89, Lipov-Italia, de exemplu, la muncă, dar mai ales la furat și cerșit, se soldează cu îmbogățiri uluitoare. Vilele opulente ce se ridică la Lipov, cumpărarea de pământuri de la urmașii foștilor boieri, comerțul și *loviturile* financiare, amestecurile matrimoniale, edifică aici la Lipov – și e clar că și-n alte părți – o lume nouă, inclusiv în plan politic, prin *Partida Romilor* și alte forme de organizare. Bordeiele și căruțele cu coviltir, starea seminomadă țin de un trecut spulberat. Îmbogățirii urcă, înaintea, gloata e manipulată, dar în întregul ei, țigănimia se schimbă radical. Sute de personaje, cu onomastica lor, cu starea lor civilă și socială, trecând pe rând prin fața ochilor noștri, fiecare cu povestea sa – așa cum se face într-un roman, cu portretele lor, cu faptele mai mult sau mai puțin sociale, corecte și umane. Toți se mișcă, fac nunți de pomină, înmormântări așijderea, lovituri hoțeste mai ales în străinătate, vin cu mașini de lux – *merțane* –, se fălesc în fața comunității, toarnă pe rupe la copii, nu-și uită o clipă specificul de neam, aruncă cu bani – evident, practică înșelăciunea și furtul, se înlătură unii pe alții, protestează la primărie și guvern, sunt consilieri și oameni politici, sunt în Europa ca la ei acasă, de unde vin să-și facă vile, amestec de kitsch și opulență. Scena demonstrației ce-o face țigănimia din Lipov, de-a lungul satului, prin fața Primăriei, mobilizată prin sms, cu porta-voce și gălăgie ca în țigănimie, e magistrală. Evident, se destramă, ca și adunarea țiganilor din cunoscuta epopee a lui Ion Budai-Deleanu, care n-ajung să adopte o formă de guvernământ. E atâta autenticitate în tot ce descrie sau povestește autorul, încât tabloul acestei lumi într-o continuă plămădire și dezvoltare, pur și simplu, te uluiește, fiindcă îi simți vitalitatea.

Autorul romanului dovedește o cunoaștere a realității, atât de exactă, încât relația adevăr-ficțiune dispăre, totul devine o amplă bucată de viață, de spațiu, lume și timp, excelent fixată literar, în vorbire, portrete, întâmplări (narațiuni), destine umane de ambele sexe și proiecții spațiale și temporale. Și-n fine, totul devine o meditație foarte serioasă la ceea ce este lumea românească de azi, dar – și mai ales – la ce va fi cea de mâine.

Dan Movileanu: „Alfabetul disperării“

(BACĂU: ED. ATENEUL SCRITORILOR, 2015)

Poezia din **Alfabetul disperării** este, citită dintr-o anumită perspectivă, una de factură polemică. Autorul încearcă obstinat să plaseze napalm la rădăcina construcțiilor unanim acceptate. Această subminare a realității nu va depăși însă niciodată nivelul teoretic al discursului, Dan Movileanu însuși nutriend convingerea că de regulă o inițiativă temerară, oricât de benefică, este sortită eșecului: „sunt prea multe fântâni cu apă care miroase a praf de pușcă“ (*Fântâna*). Avem aici practic sâmburele din care se dezvoltă spiritul polemic: elanul creativ, stopat și umilit programatic, nu poate naște decât revoltă. Trebuie să conchidem că Dan Movileanu e un insurgent din stirpea suprarealiștilor și probabil nu întâmplător, spre exemplu, numele lui Gellu Naum se regăsește în carte de două ori. Nonconformismul lui Dan Movileanu pare cu predilecție unul lexical, cultivând asocieri sintactice care șochează, dar și impresia de hazard și dezordine, totul atent regizat și camuflat sub falduri de raționament filosofic. Să recunoaștem, autorul deține resurse bogate pe linia inventivității imagistice, menite să frapeze vizual și auditiv. E ceea ce produce despărțirea de poetica optzecistă, de altfel ca și inconsistența palpabilului, textele autorului fiind concepute în laboratoarele închipuirii, unde se gesticulează și se vorbește parcă în transă, ca la onirici. Însă la Dan Movileanu limbajul are deseori și reliefuli contondente, trădând de fapt perpetuu disconfort interior. Vorbim în același timp de renunțare și revoltă anarhică, ambele grefate pe un soi de scepticism funciar. Răul e universal, iar ființa resimte din plin agresiunea acestuia: „Acolo unde se termină mlaștina și începe vidul, / voi învăța și lecția despre moarte“ (*După lecția de disperare*). Dar concluzia că poetul ar fi un răzvrătit sceptic nu rezultă de nicăieri cu acuratețe. Cum afirmam deja, Dan Movileanu își escamotează continuu partitura, alcătuită mai totdeauna din secvențe dispartate, precum: „în colțul străzii se stinge des lumina electrică, / la magazinul de pantofi un vânător de fluturi / se bărbieră pe întuneric / aripile i se loveau de zid, / în fața unei farmacii, o gură uriașă ne spunea povești / despre împărăția de aur, / fluturii liberi se plimbau pe fața mea, ca niște uragane“ (*Sub semnul unor relații desuete*). *Patriarhul de pe soclu* e un alt text definitiv pentru poetica lui Dan Movileanu: monolog sau dialog aparent logice, dar de fapt pline de incoerențe, cu aspect hibrid și tușe sentențioase, amintind întrucâtva, prin tainicul abur care învăluie totul, de Mihai Ursachi: „Ai grijă, mi-a spus fachirul, să nu te pierzi printre / anahoreți, ca bivoulul de apă, / acolo privighetoarea cântă numai seara, / în luminiș traducătorii de sunete și de fotografii sunt / foarte atenți la unele detalii, / ocupă-te de zidul din existența ta anterioară, / pe fața ta hirsută porți încă masca prenatală / (...) pe strapontină te-așteaptă Uroboros într-un scaun / cu rotile să te învețe autodevorarea“. Devoalarea mesajului, incert sau ambalat în mister, rămâne mereu în sarcina cititorului.

Dar abstractizarea nu se transformă definitiv în conduită lirică. Sunt destule texte prizabile, comunicarea devenind aproape clasică și contrastând, în orice caz, cu poemele din zona obscurității elaborate. Încât pe teren erotic asistăm la tranziții spectaculoase. De la secvențe terifiante, opuse imaginarului specific poeziei de dragoste, de genul: „M-am rezezat de ea ca de un zid, era plinuță avea / și niște brațe lungi tentaculare, ca de caracatiță, / mă săruta cu pleoapa telescopică, m-a electrocutat, / puteam atunci să reorganizez neantul, turnând ciment / în gaura de șobolani / (...) îmi sugera visele cu telescopul de paie“ (p. 71), la evocări tandre, fluente și aproape ceremoniale, dar cu trimitere finală nu spre senzualitatea femeii, ci către perfecțiunea și ubicuitatea morții: „De-ar fi să te privesc / cu o mie de ochi, / de-ar fi să te laud / cu o mie de cântece / de-ar fi să-ți sărut pașii / cu o mie de buze, / de-ar fi să te mângâi / cu o mie de mâini / de-ar fi să te răsplătesc / cu o mie de vieți / și tot n-ai rămâne atât de împietrită / în inima ta, / moarte vindecătoare“ (p. 76). La fel și în *Avatar I (Onirică)*: „ți-am scris numele cu evlavie pe ziduri, / pe arbori, pe cer și în stele, / pe toate fericirile și durerile mele, // ți-am fost cavaler de onoare, dar acum de departe / mă pândești zâmbindu-mi nespuse de frumos, / invincibilă moarte!“ În această vegetație lirică abundentă, iată și gingașa plantă a unui haiku exemplar: „pe aripile vulturului / țipătul iepurelui / sub umbra fricii“ (p. 79). Avem și un crez artistic, referitor la incompatibilitatea dintre poezie și cultul pentru materie, într-un topos tot mai erodat de istorie: „Ai, ai, poezie, mult mi-ai lipsi de aș iubi mai mult / deșertăciunea! / Toată ziua cânt „glorie ierbii“ și „glorie singurătății“, / cu fiecare vers pe care îl scriu...“ (*Când voi avea timp*) Și pentru că guvernează absurdul, nu mai există hotar între bine și rău: „De ce râzi, poete? / Râd fiindcă se apropie furtuna! / De ce plângi, poete? / Plâng fiindcă se apropie furtuna!“ (*De ce*). Prin urmare, nimic mai potrivit cu tabloul cotidian decât *vânătorul de fluturi*. O sintagmă sugerând conotații spirituale, precum apetența pentru idealitatea pură, pentru imponderabila povară a visului: „tu sapă-ți groapa asta adâncă / și lungă, și lată, și încă / plină de lacrimi și poate de grație / să consolidezi această fundație / cu zale, armuri, cu arcuiri și scuturi / și poate cu această vânătoare de fluturi“ (*Avatar III (Dimoviană)*). „Groapa asta adâncă“ este de fapt o coborâre în sine, echivalând, paradoxal, cu zborul și accederea dincolo de efemer: „Chiar azi voi împrumuta / aripile unui înger și mă voi / înălța la cer, chiar azi...“ (*A doua zi*).

Dan Movileanu construiește scenarii lirice cu prezumtiv tâlc filosofic, în suite de imagini care nu se coagulează totdeauna, rămânând uneori doar simple enunțuri, mai mult sau mai puțin absconse, însă investite constant cu valențe metaforice de ținut minte. Cu o suculență venită din câteva direcții importante ale liricii, el izbutește decantări capabile să-l exprime doar pe sine.

Robert Șerban: Poezia ca interfață a cotidianului

Versurile din volumul **Puțin sub linie** (București: Ed. Cartea Românească, 2017) constituie un abil exercițiu poetic de racordare la real, acesta fiind privit însă mai totdeauna fără prea multă simpatie, dar acceptat ca indisolubil dat existențial. Robert Șerban încearcă să evite efuziunile sentimentale, străduindu-se să lase impresia privitorului neutru, indiferent precum un ochi de sticlă. Numai că, dincolo de intenții, textele conțin, spre folosul lor, destule aluviuni afective, dovezi ale unor fulgurații interioare greu de anihilat. Sunt, în doze atent cântărite, constituenți de sensibilitate duioasă și gândire glacială, de patos controlat cu luciditate: „cu cât trăiești mai mult / cu atât îți dorești mai puțin / ca o mână care se întinde din toate încheieturile / dar nu ca să prindă / să strângă / să ia / ci ca să atingă / atât / cu vârful / degetelor“ (*Atingere*). Găsim aici exprimată, suficient de clar, ideea că aspirația cognitivă devine mai importantă decât posesia iluzorie, decât materialitatea, întrucât contextul e arbitrar, lunecos și așezat în chip tragic sub semnul îmbătrânirii și extincției. Dar același context, cu experiențele sale nemiloase, ne sugerează prioritatea bucuriilor simple și a mizelor mici, cum ar fi viața de familie sau refugiul în spații potrivite pentru contemplare și reculegere. Așa încât perspectiva se transformă în ceva incert, iar prezentul ia conturul obsesiei. Totul seamănă cu un spectacol, unul nezugomotos și fără stridențe, la care trebuie să participi *volens nolens*, consumându-ți energiile ce, altfel, puteau fi investite într-o cauză mai bună. Spectacolul lumesc evocat de Robert Șerban nu lasă loc decât unei conchideri: trăiești sau nu în el, e același lucru. Oricum te așteaptă, implacabil, tăvălugul schimbării: „lemnul creionului / cu care bunicul pune semne / și scria necrologuri / icnește scurt / iarăși și iarăși / ca și cum ar avea în el mai multe suflete / ce se duc / unul după altul“ (*Cum lucrează lemnul*). Nici infuzia cu secvențe epice legate de copilărie nu pare a fi un remediu. Poetul descoperă neconținut, dincolo de candoare și exuberanță, aceeași insidioasă lucrare a timpului, percepută ca piedică în calea comunicării sufletești: „uneori / Tudor și Crina pleacă de la mine / unul lângă altul / fără să mai privească înapoi / fără să-mi mai facă vreun semn // simt atunci cum sângele mi se scurge / brusc / prin mâna stângă / și prin mâna dreaptă“ (*Hemoragie*). Dar lipsa de aderență și intercomunicare constituie de fapt premisa acestei izolări (și singurătăți) în mijlocul semenilor. Traversând orașul „cu șireturile dezlegate“, spre a sonda interesul public, constată că „absolut nimeni / în afară de câteva vrăbii / ce au ciugulit printre picioarele mele / bucațile rupte dintr-un corn / nu m-a oprit să mă atenționeze / că aș putea să mă împiedic / să cad / și poate chiar să mor“ (*Aripi de-o zi*). Când analizează tectonica realității autorul pare excedat de neliști, parcă preștiind că rezultatul cercetării va fi unul dezabuzant. Căci aerul sceptic se insinuează în mai toate textele, chiar și atunci când cuvintele par aliniate sub zodia

unei relative luminozități. Încât poetul, în ipostaza de croniciar al propriului timp, metamorfozează pe nesimțite prezentul în trecut, clipa în amintirea clipei. Cum spuneam și mai devreme, momentele de lirism la Robert Șerban sunt consecvent dispuse pe o canava narativă de maximă simplitate, devenind de fiecare dată și un experiment reflexiv. Precum în *Poză de familie* unde, ca la Anton Holban, dar în circumstanțe diferite, bunica, pregătindu-se să moară, „e tot mai cuminte / și se face tot mai mică“.

Aflat parcă într-o perpetuă defensivă, poetul gesticulează împresurat de obiecte, unele cu utilitate îndoielnică (*Loialul, trădătorul*), altele la fel de neasimilabile estetic, dar necesare pentru ca micul univers domestic să funcționeze. Atmosfera și instrumentele de lucru amintesc de poezii americani ai veacului XX (până la beatnici), cu nestăvilitate lor apetituri descriptive, etern pendulând între tonul prozaic al conversației și puseul retoric sau liric. Ca într-o regie de film care coagulează fragmente epice fără legătură, într-un tablou final de indiscutabilă savoare și emotivitate. De altfel, un text (*Ziua de mâine*), construit pe ideea hegemoniei absurdului, chiar pomenește de T.S.Eliot, fără a presupune obligatoriu și o filiație. La Robert Șerban realismul notației pare compatibil cu discreția și rafinamentul. Prea puțin preocupat de inovație, autorul posedă în schimb știința convertirii faptului epic în poezie. Lipsit de febrilități și seisme trucate, el n-are obsesia evenimentului, care înseamnă unicitate, și nici vocația comuniunii, părând mai degrabă un solitar. Nota de senzațional nu se bucură de mare atenție, așa cum nu se dă în vânt nici după excese livrești sau artificii stilistice șocante, expresia conservându-și de regulă funcția sa referențială, inclusiv prin manevrarea unui vocabular selectat și supravegheat în permanență. Și deși ne aflăm aparent pe un teritoriu cotropit de locuri comune, dicția poetului rămâne gravă, exactă, aproape chirurgicală, riguros elaborată și degajând o simbolistică de luat în seamă. Ocolind policromiile spectaculoase ori arhitecturile insolite și adoptând o gamă lexicală aptă să-i traducă intențiile, Robert Șerban pare deținătorul unui mecanism de creație eficient. Poezia sa evoluează de la locul comun înspre diafanitate și emoție: „dacă aș vrea / aș putea trece prin perete / știu prea bine că dragostea poate și asta / dar copiii mei s-ar speria / și li s-ar face frică de un astfel de tată // dacă aș vrea / i-aș putea aduce pe ei aici doar întinzând mâna / știu că dragostea poate și asta / însă copiii ar crede că doar din ochii unui tată slab / șiroiesc astfel lacrimile“ (*Ce se poate și ce nu*). Fără a fi ostentativ un estet, Robert Șerban cultivă, cu subtilități de autor experimentat, o literatură a existenței cotidiene, într-o diversitate de mici întâmplări narrative care evoluează către gesticulații spectaculare calme, tensiunea fiind mereu escamotată prin ironie și descriptivism. Tot în subtext curge omniprezentă și seva unei viziuni funciarmente elegiacă. Precum în acest excepțional poem despre

ubicuitatea morții, intitulat *Blindaj*: „stau ghemuit sub cearceaful ros pe la margini / și pătat de fânțării ce mi-au dat târcoale ani în șir / mă acoperă cel mai puternic blindaj / și nimeni / aproape nimeni nu mă poate atinge / aici / sub cearceaf // iată / a venit și cea mai bună prietenă a mea / Frica de Moarte / n-am cu ce să o servesc / dar încerc să-mi

ating genunchii cu buzele / ca să vadă că n-am uitat de mine / și că mă iubesc / așa cum scrie la carte“. Focalizată pe faptul diurn și mai mult conciliantă decât răzvrătită, poezia lui Robert Șerban este o navigare dirijată grijuliu printre meandre și abia ițite aisberguri, așa încât să atingă de fiecare dată țărnel visat.

Rodica Popel: Pe frunze călcând

(IAȘI: ED. TIMPUL, 2017)

Noul volum de versuri semnat de Rodica Popel glosează pe frecvența temă a timpului care trece inexorabil peste noi, lăsând urme adânci și subțiindu-ne până la neantizare predispozițiile vitaliste. Lira poetei pare definitiv acordată pentru tonalități elegiace, sugerând incapacitatea lăuntrică a ființei de a stăvili agresiunea trecerii. Nu întâmplător autoarea își selectează secvențele poetice din paleta ruginii a unui singur anotimp: toamna. Totul înseamnă destructurare și mortificare lentă, cu arbori desfrunziți și bătrâni, cu făpturi bântuite de spaime existențiale într-un ambient care prevestește, parcă prin toți porii, apropierea sfârșitului. „Prea te-am iubit / și prea te-ai dus, viață“, exclamă Rodica Popel, înțelegând sensul unic al perspectivei. În context, toamna e prin definiție sinonimul senectuții, prefațând iminența contopirii cu elementarul cosmic: „Am ruginit / și eu / sub mărunț ruginit. / Și aștept zăpezile / să vină“ (*Nu vreau să cred*). Putem vorbi de o consubstanțialitate cu natura, reperatele botanice și faunistice constituind granițele unui perimetru în care se consumă bucuria sau suferința. Dar există și al doilea palier, legat și acesta într-un fel de procese cadrului vegetal: anume, retrăirea în amintire a iubirii pierdute. O retrăire care ține în priză memoria, conferind textelor savoarea unei posibile dar neîntâmplute beatitudini: „Azi mi se pare / că l-am auzit / și cred că-n preajma casei / chiar există. // (...) Dar când s-alerg, / să-l prind în brațe, / mi se-mpletesc / picioarele-n cuvinte“ (*El*). Convenția perechii funcționează totuși, exercitându-și funcția protectoare: „Arde candela-n / neștire / și tu ești / un fum subțire, / undeva plutești / pe-o rază / și ne stai în gânduri pază“ (*Plecare*). Constatăm că pulsul vegetal consonează, în privința autoarei, cu ipostazele vieții interioare: când stă pe treapta disperării, anotimpul e mohorât și dezarmant, provocând fiori: „eu nu văd / decât toamnă / care se târâște / ca un șarpe“ (*Puțin*). În clipele generoase, totul poate deveni luminos: „E atâta speranță / și-atâta împăcare / în iarba cu greieri, / când pot să m-adun / (...) sunt pasărea care / se-nalță spre cerul divin“ (*În această secundă*).

Rodica Popel cultivă o poezie a evocării, cu accent pe secvențe sentimentale care i-au intersectat biografia. Evident, totul se desfășoară în rama unui mediu de factură rustică, aproape arhaic, menit să potențeze permanent relieful senzorial. Discursul erotic aparține exclusiv memoriei, care poate conferi evocării, după împrejurări, accente patetice sau resemnare. Sunt momente faste când autoarea depășește convenționalismul și atinge, într-o spovedanie neretusașată, maximul de sinceritate, precum în textul intitulat *Nu mi-e rușine*: „Nu mi-e rușine / să plâng... / Lacrima-i ca o boare / o prind cu vârful degetelor / și-o pun pe frunte. /

Numai ea mă știe / și altfel / înfrântă, obosită / umilă și neînsemnată. / De aceea / nu mi-e rușine / să plâng / nici atunci / când ceilalți / îmi flutură / niște batiste murdare“. Trebuie subliniată ideea că la Rodica Popel se produce continuu un transfer la vedere, cu întregul bagaj sentimental, din realitatea imediată în ficțiunea amintirii, unde totul capătă contururi incerte și mai ales nostalgice, ca în texte precum *De ce*, *După*, *De mână*, *Lumină palidă* sau *De sărbători*, din care cităm: „Vin sărbătorile / și-un om va ajunge la ușă, / înalt, cu trup de cenușă. / (...) El este / așa ca o boare / mă strânge în brațe / și-n ceață dispare“. Cum datele prezentului n-au nimic tonifiant, privirile se îndreaptă consecvent spre paradisul încă nealterat al copilăriei, unde figurile iconice ale părinților străjuiesc precum o pavăză: „mă ducea mama / de mână la școală / (...) mama era ca o zână / frumoasă, cuminte / (...) iar fața ei era soare / și lună“ (*Amintire I*). Apoi: „Pe pajiștea săracă / păștea un cal bătrân / era acolo tata / și slugă și stăpân“ (*Pe pajiștea*). În relația cu spațiul ancestral este atâta armonie încât cugetul nu ezită să se intrupeze în flutur, melc, albină sau veveriță, sporind misterul și consfințind unitatea alcătuirilor primordiale. Cât despre ipostaza umană, recunoașterea dualității și ambivalențelor între bine și rău se cuvine mărturisită: „Am fost și doamnă / și paiață, / actriță de-o noapte, / femeie de-o toamnă“ (*De departe*). Citind textele Rodicăi Popel, dincolo de numeroasele momente inspirate, rămâi uneori cu senzația că poeta nu și-a turat suficient autocenzura, acceptând anumite inegalități de regie stilistică și de comunicare. Și încă ceva: n-am înțeles scopul repetării unor poeme, precum *De ce?*, *Între noi*, *Cu durere*, *Nu mi-e rușine*, *Joacă ori Cireașă*. Așa cum ni s-a părut nepotrivit adaosul final de epigrame într-un volum în care predomină lirismul de factură feminină, nu tocmai compatibil cu genul satiric, axat pe veselie și ludic. Peste toate însă, vom încheia cu reproducerea unui poem confesiv în care combustia internă și rafinamentul expresiv sunt de elogiat: „Adevărat vă spun / că nu este / clipă în care / să nu mă întreb / de ce se depărtează noaptea, / când zorii / încep să plângă / pe frunze, / cum lacrimile mele / spală obrazul / rumenit al fructului. / Adevărat vă spun vouă / că nu este zi / în care să nu / mă întreb / de ce fugе ziua / când cerul / se îmbracă / în haina strălucitoare / a stelelor, / iar lacrimile mele / cad la picioarele copilului / care sunt“ (*Adevărat*). Cu siguranță, chiar și în limitele unui manierism conturat deja, menit, într-un fel, să-i consolideze timbrul propriu, Rodica Popel deține încă bogate resurse pentru surprize lirice viitoare.

Nicolae OPREA

Nuvelistul Varujan Vosganian

Întârziat fără voie de vigilenta cenzură comunistă, Varujan Vosganian a debutat editorial în 1994, simultan, cu un volum de versuri (*Șamanul albastru*) și altul de nuvele (*Statuia comandorului*). În anii următori s-a dedicat vieții politice și, implicit, publicisticii. Își amână, astfel, împlinirea destinului de prozator, publicând areorele volume de versuri, dintre care se desprinde ediția selectă din 2004, *Iisus cu o mie de brațe*. După romanul de culme valorică din 2009, *Cartea șaptelelor*, scriitorul bivalent a alternat iarăși poezia cu proza scurtă. În 2013, prozatorul a publicat *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri*, o culegere amplă de nuvele și povestiri, multe împregnate de coduri simbolice și incursiuni în fantastic, dar cu accente de realism critic. Iar în 2015, poetul publică, sub un titlu paradoxal, *Cartea poemelor mele nescrise*, o culegere definitorie de poeme în care cultivă poezia ca eveniment de cunoaștere, pe fondul cunoașterii de sine; volum care pregătează întrucâtva registrul romanului *Copiii războiului* din 2016, caracterizat prin mixtura dintre biografism și istorism.

În anul în care pășește printre sexagenarii generației optzeciste, scriitorul bivalent reeditează integral și fără obișnuitele revizuirii volumul de nuvele din 1994 (*Statuia comandorului*, 2018), la aceeași prestigioasă editură ieșeană cu care colaborează intens în ultimul deceniu, Polirom. În fapt, dintre „cele patru nuvele“ (cum le definește autorul) doar ultimele două au structură și dimensiuni nuvelistice, *Surâsul Jocondei* și *Cercul lui Arhimede*. Prozele din prima parte a culegerii – *Statuia comandorului* și *Cercul de aramă* – pot fi considerate categorial, mai degrabă, povestiri și bănuiesc că sunt texte scrise la începuturile din 1986; toate fiind scrise, cum mărturisește autorul în *Cuvânt înainte*, „între toamna anului 1986 și primăvara lui 1988“.

Povestirea introductivă, indicând titlul volumului, constituie, simptomatic, singura proză din volum elaborată la persoana întâi. Întâmplările ieșite din matca realului sunt relatate din unghiul de vedere al unui povestitor implicat, un tânăr anonim care ucenicește într-un magazin de obiecte sanitare pe lângă un bătrân gânditor care își aplica zilnic șocuri electrice – „Pentru a fi stăpân întotdeauna pe gândurile lui.“ Naratorul

descoperă curând că înțeleptul Matias era un fel de colecționar ilicit de statui. Ajutându-l să care pe înserate un sac în care era ascuns bustul poetului Tradem, dispărut din fața prăvăliei, ucenicul este condus într-un hangar părăsit ticsit cu statui furate. Piesa rară din colecția lui Matias, ascunsă în devălmășie de ochii lumii, este uriașa statuie a lui Iosif Vissarionovici Stalin, subtilizată dintr-un spațiu public, cu riscul morții, încă din timpul vieții dictatorului, fiind urmărit de „paznicii de statui“.

În *Statuia comandorului*, Varujan Vosganian schițează, în fond, o parabolă a totalitarismului de tip comunist răspândit prin teroare în spațiul est-european. În chip simbolic, bătrânul care adunase timp de 40 de ani statuile deșertăciunii moare strivit de statuia dictatorului comunist: „Matias ar fi putut să se ferească, dar, în loc să facă ceea ce oricărui om cu mîntea întreagă i-ar fi trecut prin cap, desfăcu larg brațele, de parcă ar fi vrut s-o îmbrățișeze, și cei doi buni prieteni, Matias și Iosif Vissarionovici, se prăbușiră pe podea. Icnetul omenesc se topi sub zguduitura monstrului de bronz.“ Cu bună știință, prozatorul ne atrage atenția în prefață asupra evitării termenilor care denumesc sistemul totalitarist: „în cuprinsul volumului nu veți găsi niciunul dintre cuvintele care îl denumesc: „comunism“, „comunist“, „partid“ etc., ci doar neliniștile și suferințele pe care le-au provocat.“

Acțiunea celei de-a doua povestiri, *Cercul de aramă*, este concentrată într-un singur episod dramatic, în relatare impersonală, de această dată. La marginea unui oraș dominat de combinatul siderurgic, un grup de muncitori necalificați trudesc într-un imens depozit de zgură, descărcând zilnic câte zece vagoane de moloz în condiții primitive, pe o căldură sufocantă. Ei se confruntă mereu cu moartea, amenințat de restrângerea „cercului de aramă“ din jurul lor pe măsură ce clădesc, ei înșiși, munții de zgură: „Pe măsură ce se îndepărtau, munții deveneau mai cenuși și mai amenințători. Părea că pe vremuri fuseseră așezați cu o oarecare noimă, de-a lungul unor imaginare șine de cale ferată, dar, roși de vânturi, îmbibați de ploi, măcinați de ger, se amestecaseră între ei, iar zgura luase înfățișarea unor pante abrupte de grohotiș. Acum,

zguna avansa lent, parcurgându-și spectrul de negru la roșu și strămtând cercul de la mijloc.“ Departe de lumea furnalelor, truditarii care și-au păstrat simțul moral (vezi împărțirea laptelui) nu-și pot manifesta revolta decât prin răbufniri violente, precum confruntarea brutală dintre șeful echipei, Axente, și răzvrătitul disperat Cosma. Starea înstrăinării acestor marginalizați condamnați la muncă sisifică este explicată de Axente, când îl inițiază pe noul venit în echipă: „Toți cei pe care îi vezi au ajuns aici pentru că nu mai aveau unde să se ducă. Și tu, de altfel... Disperarea asta e așa, ca o apă care se tot adună. Simți nevoia să faci ceva care să te elibereze, să te liniștească. Ceva... Să omori, de pildă...”

După aceste dramatice secvențe citadine, Varujan Vosgianian explorează cu naturalețe spațiul rural într-o nuvelă care poate concura valoric cu prozele de același gen ale lui Marin Preda sau Ștefan Bănuțescu. Eroul din *Surâsul Jocondei* este un țăran amărât dintr-un sat comunist generic care încearcă să-și păstreze demnitatea sub povara dărilor către Stat (și al cozilor la pâine) și să supraviețuiască unei ierni cumplite. Taciturn de felul său, Bârligea își decantează durerea și revolta în monologuri interioare care îi probează fibra morală. Și, mai cu seamă, prin dialoguri imaginare cu Moșul său din cimitir, întors să moară acasă după zece ani de prizonierat în Siberia. Ca să-și salveze familia muritoare de foame, el este nevoite să-și sacrifice singurul sprijin material, vaca purtând un nume celebru (adaptat țărănește), Joconda. Și pentru a scăpa de pușcărie – fiind interzisă sacrificarea animalelor fără aprobarea regimului –, pune la cale o stratagemă ingenioasă: angajează niște negustori s-o taie pe slăbănoaga Joconda în timp ce chefuliește cu prietenii săi (Goglează, Carabă și Pandelie) în memoria Moșului; după care dă anunț în ziar că vaca a fost pierdută.

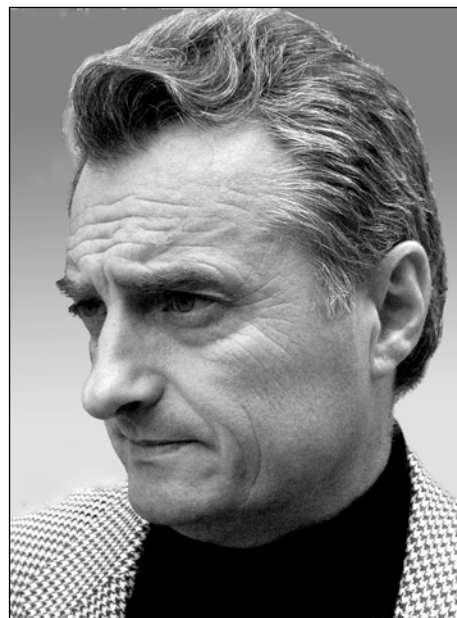
Viziunea asupra satului românesc postbelic este ușor parodică, îmbibată de umor, prin prisma unui narator înclinat spre satira socială. De perspectiva ironică ține și pitorescul onomastic, începând cu personajele amintite, apoi: Bartolomeu – primarul cu nume de sfânt, cârciumarul Satală, lăutarul Fofoc ș.a. Întâlnirile lui Bârligea cu prietenii se petrec nu într-o poiană moromețiană, ci la cârciuma satului, semn al degradării vieții sociale și al condiției alienante. Printre convivi se află și un cititor de ziare, dar Goglează „care făcea politică” reține din jurnal doar știrile optimiste („Zice că-i bine”) sau despre eclipsa de lună care provoacă năvala lupilor pe ulițele satului înzăpezit. Dar ceea ce anticipează a direcție fertilă a prozei lui Vosgianian ține de viziunea metaforică din cadrul descripțiilor. Deloc întâmplător *Surâsul Jocondei* are subtitlul *Poem*. Rețin doar câteva exemple: „Ploua într-una, cerul coborâse atât de jos, că din zori și până la amiază oamenii și copacii umblau aplecați sub povara lui, iar noaptea se ghemuiau, rotunjindu-se ca să-i doară cât mai puțin. Atunci când nu ploua, coborau fumul care nu zvântau cu nimic urmele ploii. Pădurea crescuse atât de mult pe peretele dinspre mieznoapte al satului, încât vârfulurile mestecenilor păreau de-a dreptul înfipite în măruntaiele lunii.” Sau, în cazul eclipsei de lună: „Fumul hornurilor îngheța și urca spre cer, în chip de trunchiuri plutitoare de mesteacăn. Căinii lătrau arareori sub alunecarea acestei păduri albăstrui. Tăcerea umplea fântânile înghețate și se revărsa peste ghizduri.”; „Se auzi un câine lătrând într-un fel neobișnuit, de parcă negura îi înfipse colții în grumaz. Apoi, lătrăturile se întetiră. Satul întreg lătra la cer și se smucea ca un zăvod în lanțul prea scurt. Umbrele se opriră o clipă, sub o lucire mai puternică.”

În același registru subversiv al narațiunii, de la muncitori și țărani – în ordinea lozincilor din programul partidului

comunist –, Varujan Vosgianian abordează în ultima proză a volumului condiția intelectualului marginalizat. Protagonistul din *Cercurile lui Arhimede* este un tânăr matematician cu scilpiri geniale, Emilian poreclit Cosinus între prieteni, care se încapățânează să demonstreze existența matematică a lui Dumnezeu. În loc să ajungă cercetător la Institutul de Matematică – desființat de regim din motive economice –, el acceptă postura de profesor navetist într-un sat îndepărtat de orașul în care trăiește (și acesta anonim). Când directorul școlii, activist înrăit, îi cere să-și taie barba spre a se integra „într-o disciplină de partid”; eroul, în sfârșit revoltat, cheamă frizerul și înscenează o radere cu public, în cadrul unei ședințe cu părinții. Drept urmare, va fi suspendat din învățământ și, apoi, părăsit de iubită, o balerină frivolă care juca un rol secundar în *Lacul lebedelor*. Aflat în pragul nebuniei, eșuează într-o viață domestică, copleșit de sentimentul absurdului existențial.

Dincolo de superficialitatea narațiunii, este remarcabil codul simbolic din profunzimea textului, procedeu la care apelează adesea romancierul de mai târziu. Profesorul universitar de matematică Giurea (care dispare între timp), ajuns la vârsta consacrării care-i acordă libertate spirituală, vede în tânărul cercetător cealaltă față a doctorului Faust goethean: „Purtăm acum un singur nume. Ca și doctorul Faust, îmi rezerv voluptatea de a fi iarăși contemporan cu propria-mi exaltare.” Profesorul se declară acum adept al misticismului („Îmi pot permite luxul de a fi acum mistic, Misticismul este hrana ascunsă a zeilor”), văzând fața ascunsă a existenței sub semnul credinței. În acest sens, prozatorul uzează de tehnica contrapunctului și inserează în țesătura nuvelei fragmente din *Autobiografia și Povestea dumnezeieștilor arătări și porunci rostite/scrise de celebrul Petrache Lupu de la Maglav* (cum aflăm din nota de subsol finală). În mod simbolic, motanul tânărului matematician se cheamă Mefisto, iar prietenul său mai în vârstă, Silvan – care îi arde manuscrisul cercetării (vz. cazul lui Faust al lui Bulgakov din *Maestrul și Margareta*) –, este orb. Conform codului simbolic, nuvela se deschide cu moartea instantanee a unui bătrân într-o stație de autobuz. Iar tânărul care continuă să citească ziarul ce acoperă fața mortului este Emilian; cum recunoaște mai târziu: „Eu eram cel care citea. Citeam un articol despre tanatologie. Aveam moartea în față și mi s-a părut mai important să citesc despre ea decât s-o privesc. Dacă asta mi se întâmplă, de fapt, tot timpul? Dacă, în loc să înțeleg realitatea, acopăr cu o carte ceea ce n-am curajul să privesc în față?”

Prozele din *Statuia comandorului*, care subminează, voalat sau fățiș, ideologia și cutumele comunismului nu puteau, desigur, să apară înainte de 1989, cum va mărturisi „editorul care n-a fost să fie”, Mircea Ciobanu, recunoscut ca mentor literar de Varujan Vosgianian. Maniera subversivă folosită expert de tânărul prozator în conturarea unor eroi fără eroism este subliniată de autor în *Cuvânt înainte*: „Eroii noștri nu sunt eroi în sensul pe care îl dau manualele de istorie. Ei au, fiecare în parte, licărul lor de împotrivire. Dar revolta lor nu era menită să schimbe regulile, ci să le evite sau, când evitarea nu era posibilă, să le încalce. Aceste pagini se constituie într-un elogiu adus nu rebelilor fără cauză, ci rebelilor fără șansă.” La 30 de ani distanță de momentul elaborării, aceste proze de început își păstrează prospețimea și autenticitatea și pentru că volumul de debut gândit de tânărul Vosgianian anunță direcțiile de forță ale prozei sale: realism critic impregnat cu ironie și umor, prelungirea realului în fantastic, viziunea metaforică și asociația livrescă, înclinația spre alegorie și, nu în ultimul rând, codificarea simbolică.

Radu VOINESCU

Singurătatea traducătorului de literatură critică

A fost odată Colecția „Studii”...

A fost o vreme, aproape trei decenii, când cărțile din colecția „Studii” a Editurii „Univers” au constituit reperul principal în materie de critică și idei literare la noi. Prin ele, chiar dacă unele traduceri erau destul de „întârziate”, se menținea o legătură pe un orizont de receptare cu mult mai larg decât acela al amfiteatrelor din Universitățile, cu ceea ce se întâmpla (sau se întâmplase) în critica și teoria literară din Occident și nu numai (colecția a inclus și autori români, dar nu despre acesta va fi vorba în cele ce urmează). Și totuși, aceia care au parcurs volumul lui Andrei Terian *Critica de export. Teorii, metode, ideologi*, apărut în 2013 și grupând studii asupra unor chestiuni de ultimă oră care preocupă critica și teoria literară din Occident, tratate într-o cheie ce are legătură cu aria literaturii române și, într-o anumită măsură, cu stadiul în care se află cercetarea noastră de gen nu se poate să nu fi fost surprinși de afirmația că, „în ciuda deschiderilor incontestabile pe care le-a adus pentru cultura română, abundența traducerilor teoretice din perioada comunistă a avut și un efect paradoxal pe termen lung. Părând că poate face accesibile în limba română toate teoriile critice internaționale importante, colecția «Studii» nu numai că nu i-a stimulat pe criticii români să exploreze alte medii lingvistice, dar chiar a lăsat, uneori, falsa impresie că o operă critică nu e îndeajuns de valoroasă dacă nu a fost deja tradusă în limba română. Or, ambele prejudecăți se vor dovedi contraproductive după 1990, când sistemul editorial românesc s-a reorganizat după tipul economiei

de piață, iar traducerile nu au mai putut ține pasul cu ritmul cercetării internaționale.”

Gădesc aici, în pofida incisivității – altfel, plăcute la lectură – o eroare sau cel puțin un exces în aprecierea situației. Mai ales că, după cum rezultă după parcurgerea în întregime a cărții, opiniile autorului țin evident partea propriei orientări, aceea de integrare în discursul critic a ideaticii împrumutate din curente care nu făcuseră parte, la vremea când colecția „Studii” se bucura de prestigiu și de succes în România, adică anii ’70-’90, din arsenalul acestor traduceri, mai cu seamă că multe încă nu se conturaseră sau doar tatonau terenul pe atunci. O discuție aplicată, depășind intenția polemică, ar trebui să ia în calcul foarte mulți factori care au contribuit la această situație, *id est*, limitarea inventarului de titluri față de ce s-ar mai fi putut încă traduce. Între aceștia, trebuie amintit că în sistemul dirijist planurile editoriale erau concepute și aprobate și în funcție de consumurile materiale. Resursele, în întregime lor, se aflau sub control de stat. De regulă, aprobările nu se dădeau pentru întregul număr de cărți prevăzute inițial, dincolo de criteriile așa-zis economice funcționând și altele, mai bizare. Cine a parcurs texte memorialistice ale unor editori din epocă și-a putut da seama cât de variate, de subiective puteau fi, uneori, aceste considerente.

Mai este de avut în vedere și capacitatea limitată a sistemului editorial. În principal, exista o singură editură specializată în traduceri critice, „Univers” (se pot enumera apariții sporadice și la alte câteva edituri, ceea ce nu schimbă, evident, situația), dar aceasta avea, însă, și alte linii și colecții, deschise către proză, inclusiv roman polițist străin, poezie,

eseu. Pe lângă cele de mai sus, se poate estima că sistemul era dependent și de numărul nu întotdeauna suficient al celor care se aventurau pe teritoriul dificil al unor traduceri de acest fel, departe de a aduce satisfacțiile materiale și de recunoaștere asociate traducerilor literare. În cazul „Universului“, nu în ultimul rând conta slalomul pe care directorul de atunci al editurii, Romul Munteanu, împreună cu colaboratorii săi, erau nevoiți să-l facă pentru a escamota problema plății drepturilor de autor pentru editurile și autorii străini, în condițiile în care „Partidul“ nu aproba fonduri pentru această activitate. Probabil că unele lucrări nu au fost aduse în română și din cauza acestui „detaliu“.

Un „detaliu“ care, după 1990 – când Mircea Martin a preluat editura asumându-și, implicit, sarcina de a continua colecția, ceea ce s-a întâmplat până prin 2002 – a adus din nou, după vreo doi-trei ani de grație din partea *copyrighter*-ilor, dificultăți greu de depășit.

De-a lungul a peste trei decenii și jumătate, colecția „Studii“ a constituit fereastra principală prin care critica românească a putut comunica fertil cu Occidentul. La o manieră care merită consemnată. Nu pot să nu aduc în discuție aici uimirea intelectualilor străini care ne cunoșteau după Revoluție în ceea ce privește racordarea universitarilor și a criticii de la noi la ideile vehiculate în acest domeniu la nivel mondial. Mircea Martin – multă vreme referent al „Universului“ și apoi, cum am spus, director al ei, susținător fervent al școlii critice geneveze, întreprinzând numeroase diligențe pentru a asigura versiuni românești opinelor reprezentanților acestei școli –, notează într-un loc faptul că nu întâmplător colegii de preocupări din Polonia invidiau amploarea traducerilor românești, „anticipând consecințele benefice ale asimilării sensurilor lor explicite și implicite“.

Dacă, însă, așa cum spune, cu o notă pronunțată de revoltă, Andrei Terian în cartea amintită, ar mai exista universitari care nu au depășit stadiul colecției „Studii“, rămânând, cu alte cuvinte, într-o paradigmă științifică veche de câteva decenii, aceasta nu e din vina acestora și nici a celor care au trudit la configurarea ei, ci numai a celor care nu văd mai departe de lucrările traduse atunci. Dar universitari mediocri sau neînzuerați se găsesc și – mai ales după ce Europa a fost pedepsită cu flagelul numit „Acordul Bolgna“ – se vor găsi oricând. Și nu numai la noi.

Epoca de Aur a traducerii de critică literară

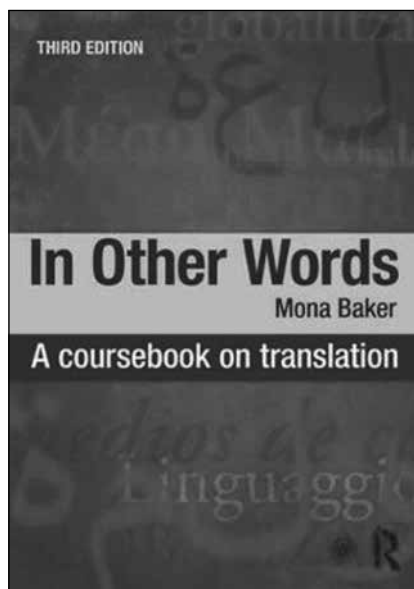
M-aș lega de „abundența“ pe care o invocă și Andrei Terian mai curând pentru a aduce un elogiu celor care au avut vizionarismul, tenacitatea și deschiderea pentru a face să meargă o asemenea colecție. S-a vorbit despre „rezistența prin cultură“ ca trăsătură care a marcat

existența intelectualilor din regimului comunist în istoria României, adesea negându-se acest aspect, cu argumentul că nu a fost vorba de o rezistență adevărată, ci mai curând de o modalitate de canalizare a energiilor, a preocupărilor către cultura înaltă în lipsa unor distracții mai spectaculoase, așa cum sunt cele din vremea de azi. Ca și cum ne-am fi investit ingeniozitatea în sofisticate arabescuri, ne-am refugiat în „jocuri cu mărgele de sticlă“. S-a tradus și s-a citit, chipurile, pentru că nu puteam merge la cazinou și nu aveam programe de televiziune care să emită non-stop, precum și multe alte frivolități.

Ceva adevăr e aici, numai că pare interpretat cu o anumită ignorare a realității. Dacă am privi lucrurile invers, anume că, tocmai datorită lipsei unei industrii dezvoltate a *loisir*-ului – tentantă, acaparantă, costisitoare, cronofagă – oamenii s-au putut dedica unor lucruri serioase?! Pentru că aveau timp, pentru că nu erau perturbați atât de mult de vectorii comerciali care ne bombardează azi, pentru că, în fine, dar nu în ultimul rând, cititul cărților de înalt nivel se dovedea o ocupație plină de satisfacții, dincolo de un snobism oarecare, ce nu poate fi escamotat niciodată, oamenii ajungând la o cotă de întrebuintare a inteligenței ce azi rămâne pentru foarte mulți doar o nostalgică himeră. Chiar dacă, nu de puține ori, implica înfruntări mai mult sau mai puțin săcâitoare, mai mult sau mai puțin fructuoase, cu cenzura. După 1990, Editura „Univers“, tot conform unei relatări a lui Mircea Martin, nu a mai putut trimite la tipar în ritm susținut manuscrisele colecției amintite, înșiși redactorii apreciind că piața devenise interesată de alt fel de propuneri. Iar aceasta s-a întâmplat – culmea!, așa adăuga –, în toiul unei diversificări fără precedent la noi a opțiunilor pentru educația de nivel universitar și a unei creșteri exponențiale a numărului de studenți și de cadre cu astfel de pregătire! Mentalitatea corporatistă a re-dirijat și ea masiv interesul pentru cultură, îndoctrinând angajații cu așa-numita cultură organizațională și cu dacă nu l-a neutralizat de-a binelea în anumite cazuri, mai ales în rândul cadrelor superioare, implicate în acțiuni întinse pe aproape întreaga durată a zilei. Nici în privința slujbelor

la stat lucrurile nu se prezintă mai roz, majoritatea salariaților fiind supraîncărcați cu sarcini. Cadre care altădată puteau aloca un timp mai mare pentru lectură – profesori, inclusiv cei din mediul universitar, medici – astăzi sunt la rândul lor copleșite de cerințe birocratice excesive. Cele descrise mai sus reprezintă o situație de fapt și nu expresia unei atitudini.

Paradoxul deceniilor 7-9 al secolului trecut în România a fost, așadar, acela că, tentați prea puțin de formele inferioare, triviale, ale culturii, mai puțin răspândite, reactivi în mod negativ la o „cultură de masă“ impusă de condițiile ideologice propagandistice ale timpului, intelectualii s-au putut dedica formelor superioare

ale acesteia. Rezistența despre care vorbeam a fost un efect secundar; deși nu se poate nega faptul că unii dintre intelectuali s-au înrolat cu un grad mai mare de conștientizare a realității pe calea acestei rezistențe, cei mai mulți au făcut-o cu un fel de naturalețe, nici ea de neglijat. În acest context, artizanii colecțiilor de la „Univers“ (demarate de Vladimir Streinu), redactorii, referenții, traducătorii (nu doar colecția de critică și teorie literară, dar și „Romanul Secolului XX“, dar și „Globus“, au avut un merit incontestabil, care nu va putea fi niciodată cuantificat, în asigurarea condițiilor necesare păstrării unor minți libere, a unei gândiri neîncorsetate.

Faptul remarcat rămâne valabil și pentru o editură cum a fost „Meridiane“, cu excepționalele ei traduceri în domeniul criticii de artă, al istoriei artei și civilizațiilor, dar și pentru Editura Științifică, pentru Editura Enciclopedică. Nu este de omis, chiar dacă poate părea bizar în contextul gândirii dihotomice dominante azi, Editura Politică, unde nu apăreau, în colecția „Idei contemporane“, nu doar reflecții despre marxismul secolului al XX-lea, ci și destule alte lucrări, în răspăr cu în contradicție cu canonul ideologic (Toffler sau Naisbitt, între alții, însă este de precizat că, din perspectiva dogmatismului „documentelor de partid“, orice altă interpretare, ipoteză sau experiență în linia marxismului decât cea pretins autentică generată de Nicolae Ceaușescu erau potențial subversive) în pofida unor aparente situații în linia ideologică acceptată de Partidul Comunist Român și în contradicție, nu de puține ori, cu profilul principal al editurii.

Revenind, emulația în materie de critică literară, ideile care au schimbat conținutul criticii de întâmpinare, al istoriografiei literare românești în anii de după 1965 își au soriginea în importul ale unor opere semnate de nume diverse, de la Mihail Bahtin la Northrop Frye și de la Jean-Pierre Richard la Georges Poulet. Deși, în principiu, situându-se în afara ideologiei politice, neutre față de tezele de partid (nu putem evalua suficient avantajul oferit de această posibilitate apărută după 1965 îndeosebi, de detașare față de cadrele oarecum fixe ale gândirii oficiale, lucru aproape imposibil în anii stalinismului) ele mențineau viu spiritul critic, rafinau capacitatea analitică, ofereau metode noi de interpretare a faptelor, a lumii și, nu în cele din urmă, constituiau exemplul grăitor al posibilității de a gândi și în alte cadre decât cele marxist-leniniste.

În acest context – extrem de stimulator, orice am zice; nu e lipsit de importanță faptul că un număr de intelectuali extins la scară națională își transmiteau unii altora informații despre apariția *Metamorfozelor cercului*, a *Psihanalizei focului* (apărută în colecția „Eseuri“, dar nu e esențial acest detaliu) sau *Metaforei vii*, colindând librăriile în căutarea lor, utilizându-și relațiile pentru a le procura, împrumuta, făcând

să se epuizeze tirajele într-un timp foarte scurt –, traducătorii au avut foarte mult de lucru. Consultând astăzi rafturile grupând cărțile din „Studii“ impresionează, în afara unei relative bogății a inventarului, raportat la anii respectivi, constanța apariției și, nu de puține ori, acuratețea versiunilor. Dacă epoca la care am făcut referire până acum nu a fost una „de Aur“ pentru istoria României, ea s-a dovedit astfel, în mod neașteptat, pentru traducerile de critică literară.

Cine erau traducătorii acestor lucrări se remarca, poate, mai puțin la vremea respectivă (în această privință, și atunci, ca și acum, cei specializați în roman sau poezie aveau partea leului). În general, universitari care întâlneau în aria preocupărilor lor cărțile respective, dar și traducători de beletristică, uneori, precum și alții, care într-un fel se profilaseră pe astfel de tălmăciri, ca să nu mai vorbim despre cei a căror îndeletnicire „de bază“ rămânea necunoscută chiar și celor atenți la numele de pe pagina de titlu.

Să revedem, fără o ordine și fără intenția de a face un tablou prea bogat, doar, doar câteva dintre numele traducătorilor de critică și teorie literară de la „Univers“: Valentin Negoită și Ștefan Avădanei, pentru *După Babel*, de George Steiner (1983; între paranteze – anul apariției versiunii românești), Ion Pop, pentru *Conștiința critică*, de Georges Poulet (1979), ca și pentru *Textul și interpretul*, de Jean Starobinski (1985), Marcel Aderca, pentru *Structurile antropologice ale imaginarului*, de Gilbert Durand (1977), Radu Nicolau, pentru *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, de V.I. Propp (1973), Olga Zaicik, pentru *Studii de estetică*, de Roman Ingarden (1978), Domnica Sterian și Mihai Spăriosu, pentru *Anatomia criticii*, de Northrop Frye (1972), Mihail B. Constantin și Victor Ieronim Stoichiță, pentru *Teoria generală a criticii*, de Cesare Brandi (1985), Radu Surdulescu pentru *Teoria criticii*, de Murray Krieger (1982), Dolores Toma, pentru *De ce noua critică?*, de Serge Doubrovsky (1977), Florica Alexandrescu, pentru *Principii ale criticii literare*, de I.A. Richards (1974), H.R. Radian, pentru *Opera literară*, de Wolfgang Kayser (1979), Alexandru George, pentru *Poezie și profunzime*, de

Jean-Pierre Richard (1974), Micaela Slăvescu, pentru *Logica povestirii*, de Claude Bremond (1981), Ștefania și Marin Mincu, pentru *Modele semiologice în Commedia lui Dante* (1979). Desigur că exemplele pot continua, lista fiind destul de lungă.

Iar în seria de după 1990: Angela Martin, pentru *Punctul de vedere*, de Jaap Lintvelt (1994), Bogdan Ghiu și Dumitru Țepeneag pentru *Scritura și diferența*, de Jacques Derrida (1998), Radu Paraschivescu, pentru *Limbaajul romanului*, de David Lodge (1998), Muguraș Constantinescu pentru volumele din Gérard Genette, *Opera artei*.

Au mai fost, de asemenea, cărți fundamentale apărute în afara colecțiilor,

precum *Mimesis* (traducere de Ion Negoïtescu), de Erich Auerbach, *François Rabelais și cultura populară în Evul Mediu și în Renaștere* (traducere de S. Recevschi), de Mihail Bahtin, antologia din structuraliștii ruși, *Ce este literatura*, cu un colectiv mai mare de traducători, și așa mai departe.

Traducerile nu fac, într-adevăr, o literatură, cum atât de potrivit spunea un mare înaintaș al nostru, dar pot să facă o cultură. Adică pot să îi dea impulsuri creative, să o fecundeze, să o orienteze. Din acest punct de vedere, în contextul mai larg al politicii de traduceri este lesne de văzut că traducerile de estetică, teorie și critică literară au avut un rol major în menținerea unei emulații în rândul scriitorilor, universitarilor și al oamenilor de cultură români. În acest sens, ideea lui Paul Ricoeur (*Sur la traduction*, Bayard, 2004) legată de „de-provincializarea” limbii în care se traduce, de situarea acesteia între celelalte, de autovalorizarea acesteia ca limbă străină își dovedește perfect valabilitatea. Nu e de pierdut din atenție faptul că multe dintre prefețele acestor volume – studii masive, cel mai adesea, semnate de Romul Munteanu, Dan Grigorescu, Mihai Pop, Mircea Martin și mulți alții – instruiam la modul cel mai serios în legătură cu autorul prezentat, cu opera acestuia, cu ceea ce a însemnat contextul literar, social, cultural în care ea se situează, oferind, o dată cu volumul consistent de informație, modalitățile adecvate de înțelegere dintr-o perspectivă teoretică și comparativă, cu beneficii notabile pentru cei care doreau să fie la curent cu ceea ce se întâmplă în lume în aria acestui domeniu.

Dacă ar fi să luăm de bună zicerea lui Ernest Renan, aproape folclorizată, că o operă netradusă nu este decât pe jumătate publicată, se poate spune, în consecință, și că traducerile românești au făcut, fac parte din destinul acestor cărți.

„Invizibilitatea” traducătorului de literatură științifică

La o privire superficială, traducerile de teorie și critică literară ar putea părea similare celor de filosofie, psihologie, sociologie, ba chiar și celor tehnice, juridice, de medicină etc. Traducerea unui text aparținând uneia dintre aceste categorii implică un limbaj specializat, cu alte cuvinte, o terminologie specifică, bine cunoscută și înțeleasă de către traducător, inclusiv în privința ocurențelor în care aceasta este înregistrată, atât în limba-sursă, cât și în limba-țintă. E vorba de a obține o corespondență exactă sau pe cât se poate mai fidelă între conținutul textului-sursă și cel al textului-țintă. Și, cum o serie de termeni sunt internaționalizați, fiind adoptați ca atare sau cu mici modificări fonetice ori grafice în diverse limbi, corespondența aceasta este mai apropiată

de traducerea literală decât se crede. Cu mențiunea că, la nivelul actual al limbii române, traducerile tehnice sau juridice ori chiar din domeniul sociologiei și al științelor politice au deja asigurat, în general, un lexic bogat, care să nu ridice probleme deosebite de echivalare. Fac excepție, încă, deocamdată, până când terminologia se va clarifica și se va impune o variantă sau alta, o normă sau alta, printre puține altele, textele care se referă la sistemele de operare pe computer și care au nevoie, din cauza aceasta, de toate tehnicile de adaptare, împrumut, calc sau creație lingvistică pe care le presupune o asemenea întreprindere. Traducând în românește – ca să iau un exemplu – *Microsoft Press Dicționar de calculatoare* (Teora, 1999, 2001), Nicolae Pora a întrebuițat aceste procedee evitând să încalce sensurile prin echivalări forțată. A preluat lexeme din limba engleză ca *buffer* (azi cei mai mulți folosesc sintagma „memorie-tampon”), *bubble* (bulă, în principiu, pentru diverse contexte în care cuvântul apare) sau *driver*, păstrând, prin urmare, și grafia, deși în cazul lui *controller* se putea face foarte bine o adaptare în română utilizând în scriere un singur „l”.

Sunt și traducători care se lansează în munca lor animați mai ales de entuziasm și, probabil, incitați de descoperirea unei lucrări interesante, fără a deține competența lingvistică necesară. E una înțelegerea unui text, accesul la sensul, la mesajul lui, și alta traducerea, găsirea efectivă a echivalențelor. Este motivul pentru care, oricât de numeroși ar fi cunoscătorii de engleză sau de franceză, de exemplu, este nevoie de o versiune a unui traducător specializat. Secundat, consiliat de specialiști în domeniul respectiv, ca și de editori, redactori etc. În editurile românești care funcționau înainte de 1989 cu diverse specializări, cei mai mulți dintre redactorii de carte erau cunoscători în profunzime ai disciplinelor de care răspundeau. Astăzi se mai poate afla despre asemenea performanțe profesionale – în fond, firești, necesare – doar din relatările cu privire la realizarea unor cărți de știință, istorie etc. la edituri americane, de la care provine majoritatea cărților de profil traduse la noi.

În ce mă privește, am urmărit amuzat sau iritat, pe parcursul lecturii lucrării *Gena egoistă* a lui Richard Dawkins, deseale lamentații ale traducătorului, presărate prin vaste note de subsol, care acuza sărăcia limbii române în ceea ce privește unii dintre termenii englezești folosiți în lucrarea originală. Traducătorul cu pricina nu lua în seamă că însuși autorul textului original apela la construcții personale acolo unde propria limbă nu i le asigura pe cele necesare exprimării ideilor sau utiliza metafore, la fel, o expresie a inexistenței, la un moment dat, a unui termen vechi în limbă. Este ceea ce se întâmplă și în limbajul întrebuițat în lumea sistemelor de operare pentru computere, unde,

jaap lintvelt

- INSTANȚELE TEXTULUI NARATIV LITERAR •
- Narațiunea heterodiegetică: tipul narativ auctorial, tipul narativ actorial, tipul narativ neutru •
- Narațiunea homodiegetică: tipul narativ auctorial, tipul narativ actorial •
- Tipologia inductivă anglo-saxonă •
- Combinatorialia tipologică germană •
- Tipologia structuralistă cehă •
- Tipologia narativă ca tipologie discursivă •
- ANALIZA NARATOLOGICĂ A DOUĂ POVESTIRI de GUY DE MAUPASSANT •
- Analiză narativă, tematică și ideologică: istorie adevărată •
- FUNCTIA TIPULUI NARATIV in „ORA ZECE SI JUMĂTATE” de MARGUERITE DURAS •

punctul de vedere

Încercare de tipologie narativă

editura univers

cum s-a putut vedea și din referirea de mai sus, circulă un număr imens de cuvinte cu sens figurat: *boot, bus, driver, path, bag, patch* și așa mai departe.

Opiniile lui George Steiner despre „literalism“ își mențin actualitatea și își confirmă aplicabilitatea tocmai prin referire la asemenea domenii: „În mod obișnuit“ – afirma savantul în *După Babel* – „traducerea, chiar traducerea literară [...] își propune să importe și să naturalizeze conținutul textului-sursă și să simuleze, pe cât posibil, forma de executare originală a acelui conținut.“ Traducerile tehnice, la limită, fac tocmai acest lucru. Când este vorba de texte literare, traducătorul nu este numai un mediator, ci și un interpret, la rândul lui, dar în privința textelor științifice acest lucru nu mai e valabil, poate doar dacă limba-țintă nu este suficient de evoluată.

O discuție aparte în timpul de azi este cea legată de așa-zisa traducere computer-computer, adică de transferul unui conținut digital – însemnând instrucțiuni executabile, dintr-o limbă în alta, utilizând același limbaj de programare – pentru un computer sau sistem de operare programat să îndeplinească exact aceleași sarcini și în alte limbi decât cea în care au fost concepute inițial. Mai concret spus, un sistem de operare sau o aplicație trebuie să funcționeze exact la fel și în cazul în care limba sistemului este franceza, rusa, turca, farsi, chineza, araba, hindi sau ivrit (în condițiile în care sistemele de scriere diferă enorm chiar, dar toate pot căpăta ca suport „același limbaj de programare“). Se poate susține, în acest caz, ipoteza veche a unui transfer de conținut mental de la o limbă la alta.

Ce au toate acestea în comun cu traducerea textelor de critică literară? Faptul că, într-o anumită măsură, vorbim de un înțeles universal al cuvintelor. Nu mai e vorba de texte literare, de poeme sau bucăți de proză utilizând cele mai subtile și mai rafinate modulări stilistice ale unei limbi, ci de acel conținut transferabil, cel puțin în intenție și prin necesitate, *tale quale* de la o limbă la alta. O frază din I.A. Richards, René Wellek, Wolfgang Kayser, Roland Barthes sau Antoine Compagnon ar trebui să fie formulată cu același înțeles și în română. Dacă versiunea unei bucăți literare va fi conotativă în ambele idiomuri, tinzând către o transpunere și o asimilare cât mai largi ale conotațiilor și în limba-țintă, traducerea de critică literară are ca reper denotativitatea. Cu toate că experiența arată că există și aici specificități. De pildă, mi s-ar părea o provocare găsirea corespondenței în română pentru *kinds of literature*, o chestiune nodală la Alastair Fowler și în teoria critici anglo-saxonă. Ori pentru *Form*, în ceea ce privește teoria genurilor în critica germană.

Dar cum se prezintă în realitate lucrurile? Iau un exemplu, cumva la întâmplare, din traducerea lui Nicolae Iliescu la Bahtin, *Discursul în roman*: „...în orice moment coexistă limbajele diferitelor epoci și perioade ale vieții social-ideologice. Există chiar și limbaje ale zilelor: căci ziua social-ideologică și politică de azi și de ieri, într-un anumit sens, nu au același limbaj: fiecare zi are conjunctura sa social-ideologică și semantică, vocabularul său,

sistemul său de accentuare, lozinca sa, injuriile sale, laudele sale. Poezia, în limbajul său, depersonalizează zilele, în schimb proza, cum vom vedea, le izolează adesea cu bună știință, le înzestrează cu reprezentanți personalizați și le confruntă în dialoguri românești dramatice.“ (în M.B., *Probleme de literatură și estetică*, Univers, 1982, pp. 146-147). La o primă privire, cuvântul „zi“ este, cel puțin în prima ocurență, complet deconcertant. Parcurgând întreaga frază și apoi întregul pasaj, înțelegem că se referă la limbajul „la zi“, la actualitatea strictă, a unui moment istorico-social. Nu am, din păcate, în lipsa textului original, posibilitatea unei confruntări, dar, judecând după ceea ce mi se pare că vrea să semnifice pasajul, că ar fi putut să traducă prin „cotidian“ (cotidianul social-ideologic și politic). În subsidiar, înțelesul pare a fi, mai degrabă, cel de modă, de modă a zilei, care ar avea o mai bună înțelegere în practica social-politică, pentru că limbajul este investit cu o dinamică strâns legată de mereu schimbătoare imperitive ale politicii, și în timpul în care a scris Bahtin, regimul stalinist din Uniunea Sovietică, și în orice organizare politică, de oriunde. Prin urmare, „ziua social-ideologică“ este o expresie inadecvată, probabil un calc comod.

Sau, ca să mai luăm un exemplu, în mica sa lucrare *Qu'est-ce qu'un genre littéraire* (Seuil, Paris, 1989), Jean-Marie Schaeffer face referire la concepția biologista asupra genurilor promovată, după cum reiese, încă de la primele pagini ale *Poeticii* lui Aristotel. Cititorul ediției românești din *Poetica* nu va găsi, însă, vreo referire expresă la biologie. Prin urmare, ar putea fi vorba de o interpretare pe care traducătorul în franceză al lui Aristotel o va fi făcut, influențat de o întreagă școală de gândire și de formare al cărei produs este și care a așezat, cel puțin într-o anumită vreme, după Brunetière, concepția despre genuri în biologism. Ceea ce se va fi răsfrânt și asupra viziunii în privința textului aristotelic, mai ales că greaca veche lasă adesea loc, pentru lectorul cunoscător contemporan, de echivocuri și ambiguități, în lipsa cunoașterii directe a elinei, ci numai prin mijlocirea unei re-construcții lingvistice. Când nu vorbim, desigur, de obscuritatea unui limbaj, de imprecizia lui, poate, chiar pentru contemporanii de acum două mii cinci sute de ani. Ori de imposibilitatea unor corespondențe univoce, în condițiile în care terminologia noastră este, astăzi, mai adecvată exprimării unor situații, fenomene etc., ținând pasul cu descoperirile științifice, exprimând o rafinare și nuanțare reflecției, care au avut loc în acest interval de timp (nu vreau, prin asta, să diminuez cu ceva statura impunătoare a Stagiritului, căruia, dintre înaintași, evoluția științei și a gândirii de azi îi datorează poate cel mai mult). Ar putea fi luată în calcul și o neadecvare sau o superficialitate a traducerii lui D.M Pippidi, numai că, judecând după notele ce însoțesc textul și dau seamă de variantele originalului, ca și de opțiunile de tălmăcire în românește pe care traducătorul le-a avut în vedere, această ipoteză pare cu desăvârșire exclusă.

Lawrence Venuti, autorul conceptului de invizibilitate a traducătorului, sintetizează lămuritor situația traducerii științifice în care se încadrează și textul de teorie și critică literară: „Un text tradus, fie că este proză sau poezie, ficțiune ori non-ficțiune, este evaluat ca acceptabil de către majoritatea editorilor, comentatorilor și cititorilor atunci când se citește fluent, în cazul în care absența oricăror particularități lingvistice sau stilistice îl fac să pară transparent, dând impresia că el reflectă personalitatea scriitorului străin, sau intenția, sau sensul esențial al textului străin – senzația, cu alte cuvinte, că traducerea nu este, de fapt, o traducere, ci chiar «originalul».” (*The Translator's Invisibility. A History of Translation*, Routledge, London and New York, 1995, p. 1).

Am avansat, mai sus, ideea textului de critic și de teorie literară ca text tehnic. Aceasta lămurește doar o parte dintre problemele specifice acestui tip de traducere. Pentru că un asemenea text nu se comportă propriu-zis ca unul tehnic? Poate doar unele dintre cele care inflaționează astăzi simpoziunile și colocviile internaționale sau unele dintre revistele cotate ISI. În general, textul critic manifestă adeveseori el însuși virtuți stilistice. Sau, cum vom vedea mai departe, include părți – exemple, suport pentru analize, argumente pentru susținerea ipotezelor teoretice – preluate din opere literare. „În sensul strict, cel mai banal act de transpunere interlinguală efectuată de *Dolmetcher* [tălmăci, interpret, translator, traducător, în limba germană; n.m. R.V.] implică toate problemele din teoria traducerii. Misterul transferului semnificativ este esențialmente același când traducem o notă de expediție sau *Paradiso*. Cu toate acestea, distincția operantă este clară și folositoare. Zona superioară a evenimentelor semantice este aceea care face problemele teoriei și practicii traducerii mai vizibile și mai strâns legate de problemele generale ale limbii și gândirii. Formele de limbă literară, în sens larg, sunt acelea care solicită și promit cel mai mult. Am încercat să arăt că aceasta nu este o trăsătură contingentă și nici preferință estetică. Poezia, discursul filosofic conțin acele aspecte

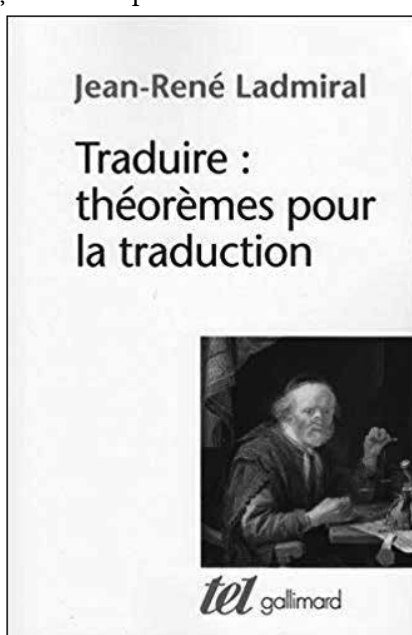
ermetice și creative care se află în miezul limbii. Când se adresează unui text semnificativ, traducerea trebuie să atace acest miez.” (George Steiner, *După Babel. Aspecte ale limbii și traducerii*, traducere de Valentin Negoită și Ștefan Avădanei, Prefață de Ștefan Avădanei, Editura Univers, 1983, p. 314.)

Mai semnaliez faptul că, date fiind caracteristicile pe care le-am abordat până aici, uneori textul critic poate prezenta pentru lector, mai ales când este parcurs în limba originală, anumite imprecizii, zone fluide, cu oarecare indeterminare. Pentru un text literar, un halou de nedeterminare poate fi baza pentru diverse interpretări, pentru a glosa cu privire la sensurile operei

respective. Pentru textul critic, este de dorit ca posibilitățile de interpretare a termenilor care trimit la noțiuni și concepte să fie cât mai restrânse. Desigur că, și în cazul unor bune echivalențe, mintea lectorului decodează subiectiv uneori cele citite, pentru că ele trimit la alte asociații, la propria experiență cu operele literare. În acest caz, este util termenul de *transtopic*, introdus de Alexis Nouss pentru a desemna un spațiu mental constituit de un text care nu este nici al originalului, nici al traducătorului, ci al lui, al lectorului. Care se situează dincolo de ceea ce textul original presupune și de ceea ce textul tradus propune, adică sensul cu care îl investește lectorul care, convenabil sau nu, devine un creator de sens. (v. „*La traduction: au seuil*”, în Ève de Dampierre, Anne-Laure Metzger, Vérane Partensky et Isabelle Poulin (éd.), *Traduction et partages: que pensons-nous devoir transmettre? Ouvrage issu du XXXVIIe Congrès de la SFLGC – Société française de littérature générale et comparée*, Bordeaux, 27-29 octobre 2011, Université Bordeaux Montaigne, la www.vox-poetica.com). Dacă un cititor obișnuit de literatură adaugă sens sau sensuri, o face pentru sine. Dacă, însă, un critic literar face acest lucru, configurația respectivă, analogă unui idiom, se va răsfrânge, foarte probabil, asupra modalităților în care își va concepe propriilor construcții, ele vor influența temele și configurația lor în abordările pe care le va transpune în studii și articole ori poate în prelegerile de la catedră, în cazul universitarilor. Și aceasta pentru că sensul nu e niciodată sau aproape niciodată fixat pe deplin. Funcționalitatea textului critic este pusă între paranteze în modul cel mai serios într-o asemenea paradigmă de lectură și de acțiune critică. Teoria acțională, propusă de Justa Holz-Mättäri (*Translatorisches Handeln: Theorie und Methode*, Helsinki Suomalainen Tiedeakatemia, 1984, cf. Mathieu Guidère, *Introduction à la traductologie, Penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain*, De Boeck, Bruxelles, 2008, pp. 71-72) își dovedește justificare aici. E vorba, în fond, de o teorie pragmatică, în care se combină teoria acțiunii cu teoria comunicării. Un

text-sursă este privit ca un conținut de elemente comunicaționale, iar produsul final este evaluat în funcție de un criteriu de funcționalitate.

La rândul ei, această pragmatică a textului tradus este derivată dintr-o teorie mai largă, aceea a echivalențelor, acreditată de Susan Bassnet. Chestiunea echivalențelor este una destul de stufoasă, însă, în esență, ea poate fi sistematizată în trei tipuri: sintactice, semantice și pragmatice (v. S.B., *Translation Studies, third edition*, Routledge, London and New York, 2002, pp. 32-38). chestiunea este văzută mult mai complex la alți autori (un bun inventar al problemei în Mathieu Guidère, *op. cit.*), dar o dezvoltare a ei nu ar fi productivă în cadrul pe care îl propun aici.

Cum problemele traducerii, în ciuda specializării, a unui limbaj prezumat ca fiind tehnic, sunt aceleași și pentru textele de critică și teorie literară ca și pentru orice alt text de literatură, istorie, estetică, științe sociale, filosofie, se poate ușor deduce că dacă avem un text scris de un autor utilizând o anumită limbă, într-un context socio-cultural și într-o epocă anume; textul respectiv este întâmpinat de un destinatar, instaurându-se, în felul acesta, o situație de comunicare. Amparo Hurtado Albir apreciază că „traducătorul receptor al aceluiași text, va trebui să utilizeze mijloacele specifice unei alte limbi, într-un alt mediu socio-cultural și, poate, într-o altă epocă, pentru a se adresa unui destinatar diferit, instaurând, la rândul său, o altă situație de comunicare“ (*La notion de fidélité en traduction*, Didier Érudition, Paris, 1990, p. 96.). Cât rămâne de aici fidelității „tehnice“ și cât se transformă în artă a traducerii este o întrebare al cărei răspuns variază de la o situație la alta.

Valentín García Yebra este de părere că actul de traducere, înțeles și ca proces, este obiectul principal al „teoriei traducerii“ și poate fi o artă. Traducerea, mai spune el, este cu adevărat „un act prin care, folosind sunete (sau reprezentarea lor scrisă; incluzând, de asemenea, aici, traducerea orală, de obicei numită «interpretare»), este exprimat cu artă ceva anterior exprimat într-un alt limbaj“. Arta traducerii poate fi, de asemenea, obiectul activității unui birou, atunci când practica aceasta devine o ocupație ca oricare alta. (Valentín García Yebra, *Traducción: historia y teoría*, Editorial Gredos, Madrid, 1994, p. 399).

În privința textelor critice traduse în alte limbi, chestiunea se dovedește încă mai sensibilă. Pentru că, așa cum am arătat undeva mai sus, acestea, în sine, nu sunt aproape niciodată sau niciodată „pure“, tehnice; ele includ adesea exemple din opere literare. Aceasta, în funcție de natura fragmentelor respective, care pot fi în aceeași limbă cu a autorului sau, dimpotrivă, pot fi texte din altă limbă, preluate ca atare ori pe baza unei traduceri în limba autorului, generează câteva modalități de abordare. Corneliu Barborică, traducătorul lui Jan Mukařovský (*Studii de estetică*, 1974), oferă versiunea românească atât pentru versurile în cehă de care se servește autorul, cât și pentru cele în franceză sau germană. Andrei Corbea lasă așa cum sunt citatele lui Hans Robert Jauss (*Experiență estetică și hermeneutică literară*, 1983) din franceza lui Rabelais sau a lui Rousseau. Pentru versurile lui Étienne de Fougères, poet din secolul al XII-lea, dintr-un poem despre asediul cetății Accra (Akkon), traduce în românește versiunea germană pe care o găsește la Jauss, dar redă și nota acestuia, în care fragmentul respectiv apare în original. Versuri din Faust sau din Odiseea apar traduse, fără vreo mențiune asupra tălmăcitorului. Pot fi reluate după versiunile românește consacrate, practică relativ des întâlnită, ori traduse, din nou, după textul german al lui Jauss. Un element important în traducerea lui Andrei Corbea este însă acela de a reda, perfect justificat, între paranteze expresia originală germană pentru concepte și noțiuni care nu au corespondent exact

sau acreditat în românește, manieră, în general, proprie traducerilor de texte de filosofie.

Mioara Izverna redă în românește versurile lui René Char, Eugène Guillevic sau Jean Tortel (care nu au beneficiat de traduceri românești, ca poeți) reproduse în *Practica literaturii*, de Raymond Jean (1982), fără a oferi în paralel și originalul, considerând, poate, că, în fond, fac parte din textul cărții și o apăsare mai mare pe coarda filologică în legătură cu acestea ar complica lucrurile. Cu toate că autorul a recurs anume la fragmentele respectivă pentru că lexical, stilistic, din punctul de vedere al rimei și ritmului ele sunt relevante pentru ideile expuse. Uneori, nu numai cei care au acces la engleză, franceză, italiană, spaniolă etc. pot să sesizeze caracteristicile enumerate, cel puțin o parte dintre acestea (ritm, rimă) sunt importante și pentru aceia care nu manevrează limba originală.

Gabriela Duda și Micaela Gulea (Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, 1988), într-o manieră în multe privințe model, oferă versiuni proprii pentru versurile lui Michaux, dar merg spre versiuni ale lui Mihai Beniuc sau Virgil Teodorescu, pentru Apollinaire, ori Emil Gulian, pentru E.A. Poe, într-o serie de cazuri (Kant, Gilbert Durand), trimiterele fiind făcute la edițiile românești ale operelor din care sunt extrase citatele.

Irina Bădescu și Angela Martin traduc în manieră proprie versurile din Alexander Pope reproduse de Georges Poulet în *Metamorfozele cercului* (1987), foarte probabil după versiunea franceză inserată în carte, păstrând la notele care le reproduc pe acelea ale cărții, versiunea în limba engleză, ca și citatele din Schopenhauer și Nietzsche, traduse după textul lui Poulet, dar menționate, tot ca în cartea de bază, în versiunile germane, pentru ca Lamartine, de exemplu, să fie redat în română tot după propria versiune a traducătoarelor. După cum, literat el însuși, Alexandru George ia pe cont propriu pasajele din Stendhal sau Flaubert folosite de Jean-Pierre Richard în *Literatură și senzație* (1980), fără a recurge la vreuna dintre versiunile care circulau în românește până atunci.

Se apelează la versiuni consacrate mai ales când este vorba de versuri în rimă. Viorica Nișcov ia asupra-și traducerea a două sonete de Jens Immanuel Baggesen incluse în Ricarda Huch, *Romantismul german* (1974), rezultatul fiind remarcabil, însă cei mai mulți, cum s-a văzut, atunci când e posibil se îndreaptă către traducătorii profesioniști de poezie.

Abundența de citate în germană din Wolfgang Kayser (*Opera literară. O introducere la știința literaturii*, 1979) (limba autorului), engleză, spaniolă, portugheză, latină face ca în unele situații H.R. Radian să recurgă la ediții în românește (Ion Pillat, de exemplu, pentru Rilke, sau Catinca Ralea și Eugenia Cîncea pentru un fragment de roman de George Eliot) acolo unde acestea există, dar să își asume, după toate aparențele, cea mai mare parte a translării substanțialului corpus de texte în alte limbi (nu e lipsit de importanță că traducătorul este el însuși versat

într-ale tălmăcirii poeziei, aducând în românește, între altele, sonetele lui Camões.

La rândul său, Leonida Teodorescu (Boris Tomașevski, *Teoria Literaturii. Poetica*, 1973), traduce cu aplomb, deși fără rimă, din franceză (Voltaire), italiană (Goldoni), polonă (Mickiewicz), germană (Goethe, Herder), engleză (Byron), dar meritul mare este acela de a păstra versurile din literatura rusă (Pușkin, Maiakovski, Tiutcev, Tihonov, Hlebnikov ș.a.) redată în grafia originală, netransliterate, întrucât dacă nu ar fi procedat astfel demonstrația teoreticianului, strict legată de substratul fonetic în multe cazuri, ar fi fost catastrofal trunchiată.

Bogatul material poetic din *Structura liricii moderne* (Hugo Friedrich, 1969, 1998), este tradus de Dieter Fuhrman (și el traducător de poezie) în parte pe cont propriu, dar pentru multe dintre poemele reproduse în volum din Paul Éluard, Jacques Prévert, Eugenio Montale, Giuseppe Ungaretti, Saint-John Perse, Juan Ramón Jiménez, Federico García Lorca, Jorge Guillén, Rafael Alberti recurge la variante aparținând lui Leonid Dimov, Sorin Mărculescu, Mircea Ivănescu.

Ce ar mai fi de făcut?

În momentul de față, traducerea cărților de teorie și critică literară este mai curând în impas. Apar, din timp în timp, diverse titluri (din Bourdieu, Harold Bloom, André Jolles, Antoine Compagnon), dar literatura critică rămâne în deficit pe piața noastră de carte. Această criză conduce, firesc, și la o anumită limitare ideatică a contribuțiilor de critică literară actuale. Desigur că o serie de cadre didactice universitare, precum și unii doctoranzi, izbutesc să își procure o parte din lucrările de care au nevoie în timpul burselor în străinătate de care beneficiază, mergând la congrese internaționale sau pur și simplu în urma unor călătorii pe cont propriu. Cel puțin o parte dintre aceste cărți vin în România sub formă de copii (nu există în bibliotecile din alte țări spiritul anti-circulația cărții și a ideilor care domnește în sistemul de bibliotecă din România, dimpotrivă), așa încât influența lor este restrânsă, uneori doar la un mic grup de studenți sau doctoranzi din jurul câte unui profesor.

Se poate obiecta că tot mai largă răspândire a limbii engleze printre studenții, universitarii și cercetătorii români ar face superfluu un asemenea demers, întrucât multe contribuții apar în această limbă, fie că autorii provin din spațiul cultural anglo-saxon sau nu. Este încă nevoie de tălmăcirii din această literatură. Traducerile uniformizează, stabilizează lexicul și sensurile în limba română, ceea ce conferă un plus de soliditate oricărui demers critic, teoretic, didactic în aria menționată. Deocamdată nu pare să deranjeze pe nimeni dintre cei ce fac parte din așa-numita critică universitară faptul că mulți tineri ce predau deja la diverse facultăți din țară prezintă la colocvii comunicări într-un limbaj ce amestecă terminologia consacrată – atunci când o cunosc – cu calcuri din critica americană

sau de-a dreptul cu expresii preluate ca atare, neechivalate în românește (chiar când aceste echivalențe există deja), situație extrem de dăunătoare spiritului științific și cursului normal al limbii române.

E probabil ca unii să fi considerat că vechile, de-acum, traduceri din colecția „Studii” acoperă mulțumitor domeniul. Deși, dacă mă iau după listele bibliografice ale unor lucrări apărute în ultimii vreo zece-cincisprezece ani, parcă nu e tocmai așa. Rămân încă multe opere necunoscute publicului de la noi (în fond, cultura critică nu trebuie să aparțină doar mediului universitar). Nu zic să traducem acum – deși n-ar fi lipsit de interes – cărțile lui Lanson, Taine sau Sainte-Beuve. Sunt, poate, depășite, cel puțin într-o anumită măsură, și ele revin cu precădere utilizării de către cei foarte aplicați. Dar nu avem în românește lucrările lui M.H. Abrams, W.K. Wimsatt, Monroe Beardsley, F.R. Leavis, Terry Eagleton, Jean-Marie Schaeffer. Ar fi, apoi, contribuțiile lui Dominic Strinati, John Storey sau John Fiske și ale celor legați de studiile culturale. Despre teoria traducerii se vorbește tot mai mult și la noi, însă lucrările lui Jean-René Ladmiral, Susan Bassnet ori Lawrence Venuti sunt necunoscute unui public mai larg decât cel format din profesori și studenți cu stricte preocupări în cadrul unor universități. Sub același regim se află cărți de Alastair Fowler, Claudio Guillén, F.W. Bateson, Rosalie L. Colie, Paul Hernadi, Donald E. Hirsch, Richard Hoggart, Claude Lafarge, Käte Hamburger, Leo Spitzer, John M. Ellis, Paul de Man, René Nünlist. Chiar dacă s-a publicat câte ceva, rămâne în continuare destul de tradus din Paul Ricoeur, Georges Poulet, Gérard Genette. Sunt, pe de altă parte, sinteze care se referă la genurile necanonice la noi, dar nu mai puțin importante pentru teoria literară, precum cele referitoare la literatura de consum în general, apărute în Germania și Franța, sau la diferite arii ale acesteia, *policier*, *thriller*, roman sentimental etc., ceea ce face necesară îndreptarea asupra unor lucrări de Jean Tortel, Daniel Fondanèche, Daniel Couégnas, Harald Zimmermann, Peter Nusser și alții, după cum mai noile orientări privind ecocritica, studiile postcoloniale (invocate de Andrei Terian în intervenția sa) și așa mai departe nu sunt de ocolit; trebuie cunoscute, în ciuda stridentei lor inadecvări, adesea, și a faptului că vor deveni istorie curând, sau poate tocmai de aceea.

M-am mărginit la exemplele de mai sus, fără a indica neapărat și ce cărți ar fi de tradus, pentru că scopul meu nu este să întocmesc un plan editorial, ci să atrag atenția asupra unei chestiuni importante pentru viața noastră culturală și științifică. Cred că este momentul ca traducerea de acest tip să beneficieze de o preocupare specială din partea ministerului culturii, care ar putea să deschidă un program anume, prin care să încurajeze și să sprijine editurile care doresc să includă în liniile lor de producție asemenea colecții. E nevoie, de fapt, de o coordonare oarecare la nivel național, pentru a asigura aducerea unor asemenea cărți, conform unui program bine structurat, actualizat permanent.

Mircea A. DIACONU

Lecturi de context. I.L. Caragiale și conștiința dublei apartenențe (I)

Anul 1890: Alphonse Allais, Henri James, I.L. Caragiale și plimbările inferențiale

Câteva fapte comune de istorie literară (simple coincidențe) pot crea premisele unor interogații care să aibă drept principală consecință re-interpretarea operei lui I.L. Caragiale și drept finalitate tangențială problematizarea condiției criticii literare în România.

Analizate din puncte de vedere dintre cele mai diferite, deseori incompatibile, dar aproape întotdeauna din perspective care vizează un anumit conținut, scrierile lui Caragiale se realizează în cele mai multe cazuri ca dialog implicit cu un cititor, fie el ficționalizat sau nu. Prezent sau nu în text. Or, acest fapt, pe care îl consider esențial pentru interpretarea și înțelegerea lui operei lui Caragiale, a rămas și cel mai puțin explorat. Studiul de față nu-și propune o investigație a metodei receptării (metoda rămâne, totuși, un simplu instrument), ci o explorare prin intermediul ei a operei lui Caragiale și implicit a felului în care el redefinește, prin propriul exercițiu scriptural, conceptul și practica literaturii.

Ce este literatura? Ce este un autor? – iată întrebări la care Caragiale răspunde pe cont propriu, chiar prin opera lui, în contradicție cu convențiile momentului. Conceptul și practica literaturii presupun aproape întotdeauna la el prezența receptorului. Prin urmare, opera însăși impune o re-interpretare prin prisma teoriei receptării, fiind o pleoară implicită pentru o literatură care există prin sine, ca fenomen autonom; autonom față de un anumit conținut, dar relaționat în permanență cu o perspectivă de lectură, cu un cititor care interpretează. Identitatea operei – sub multiple aspecte – este determinată de prezența (implicită sau explicită) a receptorului.

În fapt, despre ce este vorba? Voi porni de la câteva date de context mai cuprinzătoare. În 1890, Alphonse Allais publica *Un drame bien parisien*, text pe care se fundamentează studiul *Lector in fabula. Cooperare interpretativă în textele narrative* publicat de Umberto Eco în 1979. În același an cu Eco, Wolfgang Iser publica *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, pornind de la *Desenul din covor*, nuvela lui Henry

James, din 1896. În ce-l privește pe Caragiale, el avea să publice în 1900 schița *Inspecțiune*, scrierea lui Caragiale care a suscitat poate cele mai multe discuții, în tot cazul, printre cele mai contradictorii din critica literară românească, fără urmări, însă, la nivelul definirii condiției criticii literare înseși. Fără urmări și la nivelul interpretării operei lui Caragiale, textul fiind considerat mai degrabă o excepție. Dacă valoarea operei unui autor este dată și de faptul că generează o metodă de interpretare (căci nu constituie doar un bun teren de aplicare a metodei, ci face metoda posibilă), nu este vina lui Caragiale că Eco sau Iser nu s-au născut în România ori că opera lui nu le-a fost cunoscută. În România, Caragiale este considerat un autor canonic, un clasic al literaturii române, valoarea operei lui fiind considerată, elementar spus, incontestabilă, oricâte contestații vor fi fost formulate; dar, oricât de diferite ar fi, interpretările operei sale vizează întotdeauna, la modul generic spus, *conținuturi*. De ce s-a sinucis Anghelache, personajul central, rămâne cheia de boltă a interpretării. Chiar atunci când *Inspecțiune* e considerată nu o excepție, ci miezul operei lui Caragiale, în locul semnificațiilor sociologice, cele mai la îndemână, de altfel, nuvela este expusă interpretărilor ontologice. În ambele cazuri, însă, ea devine o operă de *reprezentare*, deci „de cunoaștere”; or, convingerea mea este că ea rezistă mai degrabă prin impactul asupra cititorului, impact pe care Caragiale îl premeditează. Acesta este terenul care îi asigură, în realitate, valoarea; prin urmare, experiența interpretării (a situării față de operă) devine, și în cazul lui Caragiale, o experiență estetică (cf. Jauss 1983).

Inspecțiune nu e, însă, o operă izolată; ea aparține unei întregi *constelații* de scrieri care problematizează condiția cititorului/receptorului și situează sensul operei la acest nivel al textului, care devine, în felul acesta, meta-text. Este o constelație din care fac parte scrieri atât din perioada începuturilor încă ezitante ale lui Caragiale, cât și din epoca de maturitate, indiferent dacă este vorba despre scrieri dramatice sau epice. O constelație care ar putea începe cu *Lache și Mache* ori cu *Ultimele gogoși calde...*, din 1877-1878, pentru a continua cu cele patru comedii și drama *Năpasta*, cu o bună parte din momente și schițe (publicate după 1885), ori cu basmul *Abu Hassan*, la care Caragiale lucrează în ultimele luni de dinaintea morții (1912). De reținut, dintre schițe, *Temă și variațiuni* (1885), *Cănuță, om sucit* (1897), *Două loturi* (1998), *C.F.R.* (1899), *Telegrame* (1899), *La moși* (1900), *Tren de plăcere* (1900), *1 Aprilie* (1900), *Amici* (1900), *Căldură mare* (1901), *Moșii (Tablă de materii)* (1901), dar și *O conferență* (1909), ori sceneta dramatică *Începem* (1909).

Toate aceste scrieri, citite de critica literară aproape exclusiv ca *texte* sau ca *discursuri*, sunt mai degrabă *meta-texte* sau și *meta-texte*. Conținutul lor, cum precizam în altă parte, este aproape explicit o „ficcionalizare a conștiinței artistice a scriitorului” (Diaconu, 2012, 11). Nu poți fi decât surprins când constăți că, bazându-ne tocmai pe o astfel de situație a operelor lui Caragiale, multe din afirmațiile referitoare la Allais și Henri James pe care le fac Eco și Iser – părinți, alături de Jauss, ai teoriei receptării – sunt operaționale

pentru interpretarea operei lui I.L.Caragiale, ba mai mult, par declanșate de ea.

După ce vorbește despre o „interpretare naivă” care se bazează pe disponibilitatea cititorului empiric, de a face false inferențe” și de a avansa „insinuări cu privire la moralitatea celor doi soți”, fapte posibile datorită „capcanei textuale” construite de autor, Eco trage următoarea concluzie:

„Lecția (implicită) a *Dramei* este, în realitate, coerent contradictorie: Allais vrea să ne spună că nu numai *Drama*, dar oricare text este alcătuit din două componente, informația oferită de autor și aceea adăugată de Cititorul Model, cea de a doua fiind determinată și orientată de către cea dintâi. Pentru a demonstra această teoremă meta-textuală, Allais îl determină pe cititor să încarce textul cu informații care contrazic fabula, obligându-l să coopereze la construcția unei povestiri care nu se susține. Falimentul *Dramei* ca fabulă înseamnă victoria *Dramei* ca meta-text” (Eco 1991: 252).

De asemenea, cheia întregii interpretări:

„Drama este un meta-text care povestește cel puțin trei istorii: povestea a ceea ce li se întâmplă personajelor sale, povestea a ceea ce i se întâmplă cititorului său naiv și ceea ce i se întâmplă nuvelei înseși ca text (această istorie însăși fiind, în fond, povestea a ceea ce i se întâmplă cititorului său critic)” (Eco 1991: 250).

În ce-l privește pe Iser, la temelia interpretării lui Caragiale am putea situa două afirmații. Mai întâi:

„În loc de a apuca sensul ca pe un obiect oarecare, criticul nu percepe decât un spațiu gol. Acest spațiu nu trebuie umplut cu un înțeles discursiv, iar acesta este motivul pentru care toate încercările de acest tip ajung să devină până la urmă simple aberații” (Iser 2006: 61).

Și, complementar:

„[...] în centrul interesului ar trebui să se afle procesul de constituire a sensului și nu sensul ca element depistat prin intermediul interpretării. Dacă avem în vedere acest lucru, atunci interpretarea numai poate să se limiteze să le comunice cititorilor săi de ce natură este sensul textului: mai mult, în acest caz, ea va trebui să transforme în obiect al cercetărilor sale însăși condiția constituirii sensului. Ea va renunța la explicarea textului ca atare și va expune privirilor condiția efectului său potențial” (Iser 2006: 79).

De altfel, la un prim nivel, acela al factologiei epice propriu-zise, similaritățile cel puțin dintre „drama” lui Alphonse Allais și câteva dintre scrierile lui Caragiale sunt evidente. Tema adulterului în mica lume burgheză, carnavalul care ar urma să devină un loc al aflării adevărului și farsa pe care cineva (Dumnezeu, autorul ori chiar unul dintre personaje) o joacă deopotrivă personajelor și cititorului, toate acestea se găsesc atât în *Un drame bien parisien*, cât și în, să spunem, *D'ale carnavalului*, *Două loturi* ori în *Inspecțiune*. Mai mult, nu se pot ignora inovațiile produse de ambii autori la nivelul construirii textului, abandonându-se, aproape polemic, structurile consacrate. În ce-l privește pe Caragiale, în locul unei narațiuni care să parcurgă de la A la B un traseu evenimential, abia o schiță a lui; în locul certitudinii întâmplărilor, o situație ironică a autorului în afara ori deasupra lor; în locul omniscienței, perspectiva mai terestră a consemnării

faptelor. Așadar, nu continuitate epică, nu derularea unui subiect care să creeze iluzia adevărului lui, ci fracturi narative și un fel de narațiuni de gradul al doilea, cu conștiința puternic implicată a convențiilor narative. Prin urmare, în centru nu se află întâmplările povestite, ci un narator și un naratar și, la un alt nivel, un autor și un cititor. Sunt fapte care și determină obligativitatea cititorului de a umple spațiile goale, de a face presupuneri, de a decide în chestiuni care ar trebui să rămână în permanență neclare. În fapt, asemenea lui Henry James ori lui Alphonse Allais, pe urmele lui Poe, Caragiale pune în miezul operelor o enigmă, care atrage în câmpul ficțiunii cititorul, obligându-l să se manifeste și să facă presupuneri, să interpreteze. Abia astfel, cu un cititor înscris în text, care aproximează sensul, scrierile lui Alphonse Allais, Henry James și deopotrivă ale I.L. Caragiale sunt, ca să spunem așa, integre.

Așadar, dacă Alphonse Allais publica *Un drame bien parisien* în 1890 și Henry James, *Desenul din covor*, în 1896, I.L. Caragiale își tipărea nuvela *Inspecțiune* în „Universul”, pe 24 noiembrie 1900 (în volumul *Momente*, în 1901). În aceste condiții, nu putem decât să repetăm interogațiile implicit formulate de Wolfgang Iser la începutul studiului său; spunând că nuvela lui James „apare ca un fel de prognoză pentru o știință care nu exista la acea vreme în amploarea cu care ne-a obișnuit astăzi” („acel tip de interpretare literară dedicat aflării înțelesurilor care par a se ascunde în textele literare”) (Iser 2006: 52),

Iser își exprimă finalmente nedumerirea:

„Dacă Henry James – într-un proces de anticipație bine-înțeles neconștientizat al industriei interpretării ce avea să apară în viitor – a tematizat el însuși căutarea sensului ascuns al textului, atunci putem înțelege din aceasta că el s-a referit la unele atitudini care trebuie să fi jucat un rol deosebit în epocă” (Iser 2006: 51).

Întrebare demnă de toată atenția, în condițiile în care, cum o afirmă el însuși, chiar studiul său e consecința mișcărilor liberale ale tinerilor din 1968. Așadar, ce aspecte dominante ale epocii fac ca trei scriitori aparținând unor orizonturi culturale și unor tradiții și experiențe literare atât de diferite (deși europene) să tematizeze căutarea sensului și să comunice ideea că sensul e inaccesibil?! Că literatura nu este soluția infailibilă pentru marile întrebări ale umanității și, mai mult, să sugereze că tocmai aceasta este șansa literaturii?! Peste tot, poate, o perioadă de aparent calm istoric concretizat în legitimarea instituțiilor burgheziei, peste tot, înscrierea națiunilor într-un proces de dezvoltare optimistă, peste tot, o subtilă (și neviolentă) manifestare a superiorității spiritului față de limitele lumii concrete.

În spațiul românesc, contemporan cu Eminescu, care se angajează total în trăirea ideilor și ale cărui creații exprimă un militantism care se raportează la valori absolute, teologice, Caragiale privește complice lumea din jur și o contemplă hedonist. Un spirit neiertător și deopotrivă fascinat de spectacolul lumii în vulgaritatea ei. Cineva, G. Panu, îi reproșă că, deși „om de litere cu gust rafinat, dispoziții artistice admirabile, cunoscător și amator de muzică clasică, pasionat de Beethoven”, „îi plăceau mâncările prin birturile de

ordinea a treia, alergând într-un birt pentru borșul de miel, aiurea pentru o fleică sau pentru mititei”.

În acea Belle Époque din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, în vreme ce Eminescu se luptă fără nici un fel de precauții pentru adevăruri pe care le crede infailibile, Caragiale e fascinat de lumea care, în derivă fiind, trăiește în cea mai pură elementaritate cu o inconștientă euforică. În locul ideilor absolute, lumea concretă. În locul versului care are ca finalitate ipotetică schimbarea lumii, literatura ca fapt în sine, dincolo de bine și de rău, în afara oricărei ideologii, mimând eventual una, instituind, însă, prezența cititorului. Disocierea literaturii de adevăr, iată o mutație care e chiar semnul epocii care începe să accepte relativizările. Fanatismul restaurator e substituit de un tip de libertinaj, de o frivolitate a cărui inconsistență e mărturia, expresia vieții. În maniera lui persiflant-demitizantă, I.L. Caragiale îi mărturisește lui Paul Zarifopol ce crede el despre „marea literatură”, coborând în derizoriu problema poetului profet, cu invocarea ironică chiar a lui Eminescu. De citit mai ales scrisoarea din 5 aprilie 1909:

„Dă-mi voie, te rog, a-ți pune o chestiune: este sau nu este poetul un preot, un sacerdote, ca să zic așa, al Bine-lui, Frumosului și Adevărului?... Ei bine, atunci, dacă este, masa lui de brad nu poate fi decât un altar; căci, pe acea masă, el săvârșește taina... biserica [sic!] și grijania! // Azi, am așezat altarul meu din nou! Dacă veniți să ne faceți onoare cu o vizită, veți vedea schimbare fundamentală: nu veți mai cunoaște casa – adică, altarul, templul, catedrala, șcl!” (Caragiale IV 2002: 754).

Este și motivul pentru care putem conchide că Belle Époque e pentru Caragiale o chestiune personală, de temperament propriu. Dincolo de constantele epocii, el este, cum spune Zarifopol, un meridional, în vreme ce despre Eminescu am putea spune că e mai degrabă un nordic. Cert este că I.L. Caragiale face parte din aceeași familie de spirite cu Alphonse Allais și Henri James, la antipodul lui Eminescu.

În tot cazul, comparația aceasta dintre Eminescu și Caragiale poate fi esențială pentru înțelegerea fiecăruia dintre cei doi autori. Întrebarea de factură iluministă pe care și-o pune Eminescu, în tabloul dramatic *Andrei Mureșan* (1872),

„De ce se-ntâmplă toate așa cum se-ntâmplă, / Cine mi-o spune oare? E plan, precugetare, / În șirul orb al vremii și-a lucrurilor lumii? / Sau oarba întâmplare fără-nțeleș și țintă / E călăuza vremii? Putut-a ca să fie / Și altfel de cum este tot ceea ce există, / Sau e un *trebui* rece și neînălțurat?”, apare și la Caragiale, în *Lache și Mache*, de exemplu, sub forma „e omul un *agent dumnezeiesc* sau *joc nenorocit al oarbeii întâmplări*?”. Două loturi sau Cănuță, om sucit sunt ele însele situări în interiorul acestei problematice. Or, întrebarea aceasta, fundamentală pentru motivația înlănțuirii faptelor (inclusiv pentru motivarea la nivelul semnificațiilor și logicii interne a întâmplărilor dintr-o creație epică sau dramatică), nu primește din partea lui Caragiale decât un răspuns ironic¹.

¹ „În cea dintâi săptămână după luarea lefii, principiile lor (ale celor două personaje, Lache și Mache, n.n.) se întemeiază: pe recunoașterea ordinii și scopului providențial în mersul omenirii; pe adevărul că omul nu este numai o vită, care trăiește pentru a mânca și a bea, ci un agent dumnezeiesc, însărcinat cu misie înaltă în complexul universului;

O cauză a atitudinii sale, sau măcar un context favorizant, va fi fiind chiar prietenia sa cu oameni și cu mișcări de stânga și ruptura de Maiorescu și de Junimea, grupare cultural ideologică, pentru o bună perioadă de timp, conservatoare, care apăra adevărurile tari privind frumosul, adevărul, patria etc. Caragiale scrie piese de teatru ori *schife* și *momente* în care adevărul rămâne incert, în care personaje se amuză jucând farse, în care autorul, chiar atunci când reacționează față de evenimente din lumea concretă, preferă să atenueze verdictul său ideologic în favoarea spectacularului. Tot acest context favorizează invocarea câtorva opinii ale lui I.L. Caragiale referitoare la declinul care ar urma acestei epoci (confirmate parcă de istoria propriu-zisă). În 1906, sarcastic, îi scria lui Petre Th. Missir: „Astăzi nu ni sunt permise decât veselia și entuziasmul” (Caragiale, IV, 2002, 345), pentru ca, în aprilie 1907, să afirme:

„[...] începem o altă istorie mai puțin veselă decât cea de până ieri; râsul și gluma nu ne vor mai putea sluji de mângâiere ca altădată față cu cele ce se vor petrece în lumea noastră românească. Copiii noștri vor avea poate de ce să plângă – noi am râs destul. // [...] Un dezastru mare ne pânđește – un dezastru incalculabil” (Caragiale IV 2002: 350).

Iar fiului său, lui Mateiu Caragiale, în primăvara aceluiași an îi spunea: „Noi am început cu veselie și sfârșim cu mahnire” (Caragiale IV 2002: 26). Doar că invocarea acestor texte aici, într-un context care ar favoriza interpretarea ontologică a scrisului său, este o suprainterpretare. Motivele afirmațiilor lui Caragiale sunt pur sociale și istorice; nu consecința unor intuiții în privința ontologiei (neamului, omenirii, ființei), ci reacția la atrocitățile răscoalei din 1907 care a cuprins întreaga țară. De altfel, Caragiale continuă să fie un meridional și să se raporteze la cititor în aceiași termeni și după 1907, adică după teribila răscoală țărănească.

Explicațiile pentru această situație a lui I.L. Caragiale, nu în atmosfera de Belle Époque (chestiune de temperament mai mult decât de context), ci în meta-text nu țin doar de contexte sociale, politice, de mentalitate. Câteva încercări literare care își propun să mute accentul de pe opera ca produs spre opera ca facere și receptare, oricât de izolate și de timide, făcuseră câțiva dintre contemporanii lui Caragiale, continuatori ai pașoptiștilor, dar, extrem de important tocmai pentru această situație a lor, fără implicarea politică și ideologică a acestora.

Unul dintre ei, Bogdan Petriceicu-Hasdeu. Lingvist de talie europeană, istoric, dar și scriitor, în totul, o figură enciclopedică, Hasdeu a publicat în 1863 o nuvelă care a declanșat în istoria literaturii române primul scandal de presă și un prim proces de imoralitate. *Micuța (Trei zile și trei nopți din viața unui student)* este povestea unei seduceri, dublată de

pe necesitatea guvernului aflător la putere; în fine, pe temeuri pur conservatoare”. Doar că traiectoria nu se oprește aici: „Deodată însă cu ieșirea celor din urmă gologani din jiletcele lor, Lache și Mache părăsesc aceste principii «uzate» și «falșe»; atunci lumea și omenirea sunt numai o confuzie fără plan nici ordine; guvernele toate sunt rele, dar cel mai rău e cel de față; omul este un joc nenorocit al oarbeii întâmplări, o victimă a societății – principii aproape anarhiste – totul se stinge într-un mormânt! – amar scepticism!” (Lache și Mache, Caragiale I 2000: 749).

farse cinice și de înscenări diabolice pe care le pune la cale Ghiță Tăciune. Plăcere gratuită, căci, atunci când obține totul, eroul se sinucide lăsând în urmă-i o scrisoare în care invocă tocmai posibila opinie a publicului. „Ce va spune lumea? Aș dori prea mult s-o pot ghici. Nu-i rămâne decât clenciul de a mă declara nebun”; și chiar dacă finalmente personajul pune sinuciderea pe seama „oboselii de a trăi” (acel *mal du siècle* romantic), faptul rămâne enigmatic. Nu un luciferic, cum credea Mircea Eliade, ci un „simplu juisor” (Cornea 1990: 262), protagonistul funcționează ca o enigmă care, cu atât mai mult cu cât este vorba despre o sinucidere, fapt ce implică o angajare existențială totală, reverberează în mintea cititorului. Că Hasdeu era interesat de efectul operei de artă („efectul artistic”) o știm și din încercările de natură estetică din *Mișcarea literelor în Eși* (1863).

Un alt precursor, tot din perioada care succede luptei pentru idealurile naționale din anii '40 ai secolului al XIX-lea, Al. Odobescu. Figură prestigioasă, autorul unei opere fără subiect (sau cu un subiect pur intelectual), un rafinat manierist care-și propune, asemenea lui Marinetti, să *uimească*, Odobescu face exerciții de erudiție și hedonism, în așa fel încât *Pseudo-cynegeticos, sau fals tratat de vânătoare* (1875) nu-i până la urmă decât traseul unei convertiri. Ultimul capitol, numit *cel mai iubit de cititor*, format exclusiv din puncte de suspensie, dă totală libertate cititorului concret, invocat în operă, sau celui ipotetic, imaginat, să continue el scrierea cărții, după ce, de-a lungul întregii scrieri, fusese provocat să deslușească mecanismul care o pune în funcțiune.

Prin urmare, și Odobescu, și Hasdeu se luptă cu inerțiile epocii și pun în scenă nu doar fapte situabile la etajul prim al factologiei epice, ci și fapte care ne plasează în zona convențiilor folosite și a receptării. Probabil însă că tocmai anvergura erudiției și enciclopedismul celor doi autori a făcut ca această contribuție, care lasă senzația nerosului, să fie ignorată și să rămână neobservată. Lui Caragiale, lucrul acesta avea să i se întâmple într-o manieră și mai injustă, dovadă, în fond, că miza operei sale, care implică acest pariu cu un cititor care se poate situa când printre inocenți, când printre cunoscători, i-a reușit.

La drept vorbind, Eco însuși invoca, amuzându-se, erorile de lectură de care a avut parte *Un drame bien parisien* de Allais. Constatând că „cititorul nu-și dă seama că Allais tocmai denunță cu anticipație modul în care *el* va amesteca cărțile textuale” (Eco 1991: 261), continuă ironic:

„Dar este inutil: Dumnezeu îi orbește pe cei pe care vrea să-i piardă. Sau îi pierde pe cei pe care va voi să-i orbească. Era vorba despre Oedip... Un text este un zeu crud și răzbunător care pedepsește pe cel care nu-și ține gura și vrea să guste din pomul posibilului și al necesarului. Asta cel puțin vrea să spună Allais. În enciclopedia este definit ca autor «minor». Enciclopediile se răzbună pe cine le pune în discuție” (Eco 1991: 261).

Așadar, e prezent în text un cititor, victimă a autorului, orb în fața faptelor care i se arată și pe care nu le înțelege. Or, tocmai acest fapt, acest joc cu cititorul, care transformă textul din *lume* într-un *mecanism de comunicare*, constituie revanșa autorului (sau mai degrabă a textului), considerat

un minor în enciclopediile franceze. Cu Caragiale lucrurile stau, într-un anumit sens, exact invers, sau, pentru a folosi unul dintre cuvintele, ironice, impuse conștiinței publice românești chiar de Caragiale, *viceversa*.

Operele lui sunt în spațiul românesc un bun comun. Replici ale personajelor sale, anumite situații sau construcții lingvistice propriu-zise au pătruns puternic în gândirea urmașilor. Lumea de azi – politică, morală etc. – este privită și judecată prin ochii lui Caragiale și prin raportare la întâmplări din opera sa. Presiunea acestei interpretări este atât de mare încât, cu fiecare moment aniversar, în România se redeschide dosarul actualității scriitorului și voci dintre cele mai diferite – de la anonimi la nume prestigioase – invocă situații din actualitate care ar fi putut aparține lumii lui. Vulgata vorbește despre faptul că, dacă ar fi trăit azi, Caragiale ar fi putut prinde ca într-un insectar moravuri demne de spiritul său satiric. Așa încât, deși e considerat autor major, canonic și este arhicunoscut, un clasic al literaturii române – a cărui interpretare oscilează între extrema sociologizantă și cea abisal-ontologică (mai nou, transdisciplinară) –, semnificațiile majore ale scrisului său, care vizează modul în care opera se actualizează în timpul lecturii, sunt ignorate. De la „ultimul fanariot” la primul metafizician (sau printre primii, dar, oricum, cel mai substanțial), Caragiale parcurge un traseu hermeneutic care lasă pe dinafară chiar miezul operei sale. Or, cu cuvintele lui Paul Zarifopol, Caragiale este mai degrabă un *meridional* (cf. Zarifopol 1998: 203-219), trăitor de Belle Époque într-o lume care se franțuzise preluând moravuri, vestimentație, mofturi, tocmai acest fapt permițând jocul, joc însemnând și conștiința dublei apartenențe: *la lume și la iluzia textuală*. La text și la meta-text. A recunoaște convenției statutul de convenție este marea cucerire a lui Caragiale. În fapt, opera oricărui mare scriitor este (și) o problematizare a condiției literaturii și, în acest sens, ea conține chei atât pentru o înțelegere proprie a literaturii, cât și pentru înțelegerea propriei literaturi. Or, deseori, în interpretările generate de opera sa, tocmai Caragiale pare să rămână pe dinafară.

În ce ne privește, considerăm că există suficiente argumente pentru a situa în centrul interpretării operei lui Caragiale cititorul, victimă a jocurilor textuale ori complice al lor. Și dacă cititorul din afara textului rămâne (așa cum se întâmplă uneori cu personajele din text) prins în capcanele construite deliberat în acest sens, acest fapt este chiar dovada faptului că „enciclopediile se răzbună” și că opera e încă vie, dincolo de conținuturile primare, cărora li se dă credit nelimitat. Și care nu fac decât să epuizeze textul, transformat dintr-un producător de plăcere (ori de emoție estetică) într-un recipient pentru sens, pentru idee. Într-o „carapace goală” (Iser 2006: 54).

Prin urmare, translarea afirmațiilor lui Eco și Iser despre Alphonse Allais și Henry James către I.L. Caragiale este posibilă atâta vreme cât înțelegem (acceptăm) că este vorba despre un alt Caragiale decât cel vulgarizat, și nu numai de publicul larg, ci și de cel instituționalizat, al criticii literare. Căci, deși chiar opera lui, greu clasificabilă prin mutațiile produse la diferite „etaje” ale creativității, validează principiul

non-identității (al permanentelor abateri de la regulile deja consacrate sau chiar de la reguli pe care Caragiale însuși pare să le fi stabilit sau asumat), complexitatea îi este redusă (nu numai în lectura publică, ci deseori și în cea specializată) la câteva cuvinte-cheie precum *realism mimetic, atitudine critică sau ironică, societatea românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*. Enciclopedia românească este, din acest punct de vedere, neiertătoare. Când în discuție intră concepte precum *abisalitate, ontologie, religiozitate, ori transdisciplinaritate*, care ar crea premisele unor noi interpretări, salvatoare, capcana lui Caragiale este și mai eficientă. Căci pentru toate aceste interpretări opera lui Caragiale e *un dat* care trebuie studiat cu instrumentele optimiste ale exploratorului fanatic, convins că există un sens, legitimat de autor, eventual de operă, pe care criticul trebuie să-l identifice și să-l releve. Un sens care mută problematica din spațiul textului în cel al existenței sociale, psihologice, filozofice, un sens extrinsec textului. Credem că în acest caz se ignoră tocmai miezul unei poetici fundamentate pe receptare. Și iese învingătoare, pentru acest autor, mare admirator de măști, de farse, de capcane, de aparențe și iluzii, o mască, reductibilă la suprafața textului ori la o adâncime inventată. În fond, există la Caragiale un dialog continuu cu un cititor complice, cu care naratorul se amuză pe seama cititorului naiv. Un cititor complice pe care însă uneori îl abandonează, lansându-i chiar și lui întrebări subtextuale. Așadar, la vedere sau, dimpotrivă, „pe dedesubt”, Caragiale tematizează în multe din scrierile sale tocmai acest *bas-etaj* al textului, care nu e reductibil la fapte. Iluzia de realitate și simularea „înregistrării” faptelor sunt dublate de absența oricărei interpretări, în așa fel încât îi revine cititorului obligația de a intra, cu orice risc, în jocul hermeneutic. Doar că cititorul rareori înțelege la ce riscuri se expune.

Prin urmare, chiar și cititorul complice poate deveni o victimă a jocului scriptural care nu stabilește o graniță precisă între text și meta-text. În cazul nostru, Caragiale însuși întreține confuzia; *enciclopedia* (conform lui Eco, suma de informații pre-textuale și de pre-judecăți și competența intertextuală și culturală a cititorului) este pusă chiar de el în funcțiune. Căci adulterul, moravurile politice, o presă „fără prințipuri”, așa cum e societatea însăși, arsenalul instituțiilor mai mult sau mai puțin publice care au alimentat teoria formelor fără fond, toate acestea fac parte din *lumea lui Caragiale*, din lumea cu care el își atrage cititorul. De aici, generalizările și atenția acordată *lumii lui Caragiale*, cu ignorarea celeilalte lumi, cea care articulează spectacolul spunerii. Prin urmare, dacă *meta-textele* lui I.L. Caragiale sunt considerate *texte*, adică discursuri cu un anumit conținut extratextual, acest fapt se explică prin presiunea puternică a contextului și printr-o „neputință”: pentru Caragiale, fie el și „cinicul”, celălalt – publicul, cititorul, mai ales de gazete, dar și academic – e o prezență obligatorie.

Cum se explică faptul că I.L. Caragiale provoacă o astfel de mutație, dinspre conținutul textului spre arhitectura lui, creând chiar astfel o puternică senzație de realitate, de transcriere/fotografiere a imediatului? Talentul, pe care l-am putea asocia existenței anumitor determinări stilistice native

și unui anumit imaginar lingvistic, nu constituie o explicație suficientă; el este, totuși, determinat de cultură, de experiență scripturală, de contexte de tot felul. Or, Caragiale a avut de la vârste foarte fragede experiența trupelor de teatru private (care nu puteau supraviețui decât prin spectacole care să captiveze publicul), experiență care i-a creat un puternic sentiment că arta e convenție². Pe de altă parte, multe din scrierile sale epice, destinate paginii de ziar, erau obligate să incite curiozitatea cititorului de gazete (de aici, caracterul ocazional, stilul alert, de *fapt divers*, dimensiunile reduse ale textelor sale). „Pactul cu receptorul”, pentru a folosi o formulă consacrată, are, așadar, cauze foarte interesante. Așa încât, concret sau ficționalizat, cititorul e implicat în construirea ori în dezlegarea aparentă a țesăturii factologice. Și ce soluție mai bună pentru implicarea lui decât proiectarea inițială în cunoscut și crearea *spațiilor goale* oferite cititorului spre a le umple cu propriile-i așteptări³ – care ar urma să fie validate sau invalidate de autor – și decât construirea de enigme? Caragiale exploatează, în fond, viciul curiozității și încrederea cititorului în propriile-i puteri de a face co-autorat. În plus, poate că există chiar o neputință (ori neplăcerea) de a povesti pur și simplu. Caragiale e atras de tensiune epică, de plăcerea construirii unor mecanisme care să suscite curiozitatea, imaginarul se hrănește cu ceea ce poate descoperi în subteranele textului. Pe subiecte pe care alți autori ar fi putut elabora texte de ample dimensiuni, Caragiale scrie esențial, expune schematic și își exhibă adesea apartenența la teritoriul artificului. Sau, dacă nu o exhibă, construiește lumea cu o schelărie care creează senzația puternică a faptului brut, dar tocmai în felul acesta și a artificului. Lumea lui este, ca să dăm un singur exemplu, la antipodul aceleia a lui Slavici, care există în sine. De fapt, Caragiale se joacă tocmai cu diferența, cum ar spune formalistii ruși, dintre subiect și fabulă, problemă care se află în miezul interpretării pe care Eco o face dramei lui Allais. Eco disociază între fabulă și intrigă, prima fiind „cursul evenimentelor ordonat din punct de vedere temporal”, în vreme ce intriga este „povestea așa cum este povestită, de fapt, așa

² În *Din carnetul unui vechi suflor*, Caragiale invocă o întâmplare (farsă din lumea actorilor) care face trimitere tocmai la asumarea convenției, căci, spune el, „toate tablourile au câte o mică spărtură pe unde se vede de-napoi în scenă și-n public” (Caragiale II 2000: 726).

³ După ce vorbește inițial de *lumi posibile*, Eco numește acest fapt „plimbări inferențiale”. Cităm: „Cum vom vedea în capitolul următor, în elaborarea acestor previziuni, cititorul ia o atitudine propozițională (crede, dorește, urează, speră, se gândește) privitoare la modul în care vor merge lucrurile. Făcând astfel, configurează un posibil curs al evenimentelor sau o posibilă stare de lucruri, cum s-a mai spus, riscă ipoteze cu privire la structurile de lumi. În mare parte din literatura curentă despre semiotica textuală s-a stabilit obiceiul de a vorbi în legătură cu aceste stări de lucruri prevăzute de cititor, de *lumi posibile*. // Vom examina în capitolul care urmează condițiile în care poate fi întrebuințat acest concept” (Eco, 1991, 158); iar în capitolul următor, citim: „Numim aceste ieșiri din text (pentru a reveni la el plini de prada intertextuală) *plimbări inferențiale*. Metafora este utilizată tocmai pentru că dorim să punem în evidență gestul liber și dezinvolt cu care cititorul se sustrage tiraniei textului și fascinației sale – pentru a merge să găsească soluții în repertoriul lucrurilor deja spuse. [...] Astfel, narațiunea consolatoare ne face să ne plimbăm în afara textului pentru a reintroduce în el tocmai ceea ce textul promite” (Eco 1991: 164).

cum apare în suprafețe, cu dislocările ei temporale, cu salturi înainte și înapoi (adică anticipări și flash-back-uri), descrieri, digresiuni, reflecții aflate între paranteze” (Eco 1991: 145).

BIBLIOGRAFIE

I. OPERA

Caragiale I 2000: I.L. Caragiale, *Opere. I. Proză literară*, Ediție îngrijită de: Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.

Caragiale II 2000: I.L. Caragiale, *Opere. II. Teatru. Scrieri despre teatru, Versuri*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.

Caragiale III 2001: I.L. Caragiale, *Opere. III. Publicistică*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2001.

Caragiale IV 2002: I.L. Caragiale, *Opere. IV. Corespondență*, Ediție îngrijită de: Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, Univers Enciclopedic, București.

II. EXEGEZĂ

Cornea 1990: Paul Cornea, *B.P. Hasdeu și creația de ficțiune*, în *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească.

Diaconu 2012: Mircea A. Diaconu, *Fatalitatea ironică*, București, Editura Cartea Românească.

Dobrogeanu-Gherea 1967: Constantin Dobrogeanu-Gherea, *I.L. Caragiale, în Studii critice*, București, Editura pentru Literatură.

Drăgan 1972: Mihai Drăgan, *B.P. Hasdeu*, Iași, Editura Junimea.

Eco 1991: Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, în românește de Marina Spalac, prefață de Cornel Mihai Ionescu, București, Editura Univers.

Hasdeu 2005: B.P. Hasdeu, *Opere, VI*, Ediție critică de Stancu Ilin, București, Editura Floarea Darurilor.

Iaru Florin 2018: Florin Iaru, „Caragiale n-a vrut să răspundă – dezvăluirea secretului lui nenea Anghelache”, în „Dilema veche”, nr. 743, 17-23 mai 2018

Ionescu 2003: Eugène Ionescu, *Portretul lui Caragiale*, în *Note și contranote*, Traducere din franceză și cuvânt introductiv de Ion Pop, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas.

Iovănel 2015: Miah Iovănel, *Roman polițist*, București, Editura Tact.

Iser 2006: Wolfgang Iser, *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, Traducere din limba germană, note și prefață de Romanița Constantinescu. Traducerea fragmentelor din limba engleză de Irina Cristescu, Pitești, Editura Paralela 45.

Jauss 1983: Hans Robert Jauss, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Traducere și prefață de Andrei Corbea, București, Editura Univers.

Manolescu 2002: Florin Manolescu, *Caragiale și caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas.

Paleologu 1997: Al. Paleologu, *Abisalul Caragiale*, în *Despre lucrurile cu adevărat esențiale*, Iași, Polirom, 1997.

Petroșel 2006: Daniela Petroșel, *Retorica parodiei*, București, Editura Ideea Europeană.

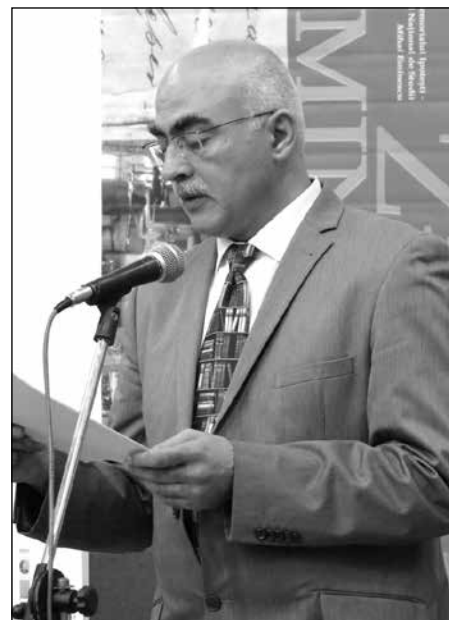
Rorty 1989: Richard Rorty, *Contingency, irony and solidarity*, Cambridge University Press.

Sorescu 2000: Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, Editura Eminescu.

Vartic 2002: Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof.

Zarifopol 1998: Paul Zarifopol, *Încercări de precizie literară*, Studiu introductiv de Al. Paleologu, Ediție îngrijită de Al. Săndulescu, Timișoara, Editura Amarcord.

Zarifopol 1931: Paul Zarifopol, *Prefață*, vol. I.L. Caragiale, *Opere II*, Ediție îngrijită de Paul Zarifopol, Editura Cultura Națională, 1931

Pompiliu CRĂCIUNESCU

Elemente pentru o epistemologie literară în *Fragmentarium* (2)

Enantiomorfism și cumpănire

Cu toate că revelația îi edulcorează (dez)amăgirile și nihilismul, Emil Cioran scrie: „Detest în Isus tot ce e predică, morală, idee și credință. Să ne fi dat pace, și să nu ne mai fi tulburat cu atâtea idealuri și credințe. Căci idealuri și credințe au atâția. Iubesc la Isus momentul de îndoială și de regret, clipele cu adevărat tragice din existența lui, care nu îmi par nici cele mai interesante și nici cele mai dure-roase. Căci dacă s-ar măsura după suferință, câți n-ar avea dreptul, înaintea lui, să se considere fii ai lui Dumnezeu! S-ar putea ca nu toți fiii lui Dumnezeu să moară pe cruce, într-o moarte geometrică și verticală!”¹.

Nu întâmplător, *Rugăciunea unui dac îl fascina pe Cioran*: „A suferi este modul suprem de a lua lumea în serios. Cu cât crește, însă, suferința, cu atât învățăm mai mult că lumea nu merită s-o luăm în serios. Astfel se naște conflictul între senzațiile de suferință, care atribuie cauzelor din afară și lumii o valoare absolută și perspectiva teoretică, rășărită din suferință, pentru care lumea nu este nimic. Din acest paradox al suferinței nu este ieșire”². Mesajul, „menit să descânte sau să deruteze sfârșește prin a seduce prin forma sa, Cioran fiind unul din rarele spirite care știu să-și îmbrace stilul într-o finețe pascaliană, asociată cu o stăpânire a utilizării paradoxului ironic aproape dispărută de la Schopenhauer sau Nietzsche”³.

Cioran acceptă moartea ca obsesie definitivă: „Ea reprezintă valoarea absolută a negativului”. De aceea, scrie cu o

cruntă luciditate: „*Rugăciunea unui Dac* este expresia exasperată, extremă, a neantului valah, a unui blestem fără precedent, lovind un colț al lumii vitregit de zei. Acest Dac vorbește, evident, în nume propriu, însă nemângâierea lui are rădăcini prea adânci pentru a se putea reduce la o fatalitate individuală. De fapt, purcedem toți din El, îi perpetuăm amărăciunea și mania, încununându-i pe veci de nimbul înfrângerilor noastre. [...] Că Eminescu a înțeles totul chiar de la *început*, dovadă stă tocmai ruga lui, cea mai clarvăzătoare, mai nemiloasă, din câte au fost vreodată scrise”⁴.

Edificat pe o canava ideatică fundamental contradictorie din perspectivă aristotelică, poemul eminescian conturează o *ontologie în care ființa nu are niciun loc*; este exact ontologia negației, pe care o va desăvârși mai târziu Emil Cioran însuși. Dacul eminescian neagă tocmai nimicnicia lumii, în favoarea *vedeniei odihnitoare* a „celor ce n-au fost niciodată”:

*Gonit de toată lumea prin anii mei să trec,
Pân' ce-oiu simți că ochiu-mi de lacrimă e sec,
Că 'n orice om din lume un dușman mi se naște,
C'ajung pe mine însumi a nu mă mai cunoaște,
Că chinul și durerea simțirea-mi a 'mpietrit-o,
Că pot să-mi blestem mama, pe care am iubit-o –
Când ura cea mai crudă mi s'a părea amor...
Poate-oiu uita durerea-mi și voiu putea să mor.*

*Străin și făr' de lege de voiu muri – atunci
Nevrednicu-mi cadavru în uliță l-arunce,*

¹ *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 2007, p. 110.

² *Cartea amăgirilor*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 15, 143.

³ Simona Modreanu, *Cioran*, Iași, Editura Junimea, 2005, p. 81.

⁴ E. M. Cioran, *Rugăciunea unui dac*, în românește de Cristina Hău-lică, în „Secolul 20”, nr. 328-330, p. 7.

Ș'aceluia, Părinte, să-i dai coroană scumpă,
Ce-o să amuțe câinii, ca inima-mi s'o rumpă,
Iar celui ce cu pietre mă va izbi în față,
Îndură-te, stăpâne, și dă-i pe veci vieață!

Astfel numai, Părinte, eu pot să-ți mulțumesc
Că tu mi-ai dat în lume norocul să trăiesc.
Să cer a tale daruri, genunchi și frunte nu plec,
Spre ură și blestemuri aș vrea să te înduplec,
Să simt că de suflarea-ți suflarea mea se curmă
Și 'n stingerea eternă dispar fără de urmă!⁵

Transindividualizarea, aspru dorită prin „apoteoză negativă” a Dacului, face ca schița cosmogonică ce deschide poemul să se dovedească, în fapt, o violentă anti-cosmogonie; „rândul celor ce n'au fost niciodată” și „stingerea eternă” în care dacul vrea să dispară „fără de urmă” nu sunt decât ipostaze ale abisalității, de necuprins în limbaj și gândire, aidoma timpului. De aceea, circularitatea *imaginală* a poemului, izomorfă celei din *Melancolie*.

Dincolo de plasma comună cu *Gemenii*, din care poemul s-a desprins, și, de asemenea, dincolo de indianism și dacismul ce ghidează o bună parte a exegezei⁶, esențiale sunt aici acordurile grave ale vidului ce bântuie între text. De altfel, acestea cred că l-au fascinat, în primul rând, pe Cioran, căci ele generează rugăciunea cu semn schimbat, rugăciunea cufundată în propria ei negație ireductibilă. În poemul eminescian, vidul este principiul vital însuși, numai că el nu „exaltă și îngrozește în același timp”, după cum consideră Rosa Del Conte⁷, ci apare ca plenitudine absolută prin totala absență a diferenței (stingerea/suflarea zeului). Rosa Del Conte trimite indirect la viziunea lui Rudolf Otto despre sacru (*mysterium tremendum/mysterium fascinans*); însă în acest context divinitatea are atributele Nimicului Absolut din misticismul german: *ein ewig Nichts, Ungrund* la Jakob Boehme sau *Gottheit* (fără determinații și fără devenire) la Meister Eckhart.

În *Rugăciunea unui dac*, topirea (în suflul necunoscutului zeu) și *transcenderea* (sinelui) se confundă, precum se confundă direcțiile (centrifugă-centripetă) din desenele consacrate cadraturii cercului, instaurând un *dinamism contradictorial* de aceeași factură. Aderarea la un asemenea dinamism nu reflectă nihilismul unei universale dezamăgiri; sfârtecarea *ocrotitoare* a ființei de către neființă instaurează la Eminescu o autentică *metafizică* a vacuității.

⁵ Mihai Eminescu, *Opere*, I, *Poezii tipărite în timpul vieții*, Ediție critică îngrijită de Perpessicius, București, Editura Vestala, Editura Alutus-D., 1994, p. 116.

⁶ Vezi în acest sens comentariile lui Perpessicius, în Mihai Eminescu, *Opere*, II, p. 69 ș.u.; D. Murărașu, în M. Eminescu, *Poezii*, II, Ediție critică de D. Murărașu, Editura Minerva, București, 1982, p. 402 și urm.

⁷ Rosa Del Conte, *Eminescu sau despre Absolut*, Ediție îngrijită, traducere și prefață de Marian Papahagi, Editura Dacia, Cluj, 1990, p. 73. Situația contradictorială a ideaticii subiacente a poemului este semnalată de D. Murărașu care, printr-un paralelism cu *Eureka* lui E. A. Poe, înțelege stingerea ca „reintegrare în forța divină primordială” (D. Murărașu, loc. cit., p. 418). Și Negoieșcu vorbește despre o voluptuosă confuzie a golului dintâi, „o absență încărcată de magnetismul neantului său propriu” (*Poezia lui Eminescu*, Ediția a III-a, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 126).

Nihilismul său e străin nihilismului din meditația heideggeriană sau din eseurile lui Lipovetsky; viziunea eminesciană trimite mai degrabă la sensurile vacuității din epistema secolului trecut. Una dintre teoremele poetice ale lui Basarab Nicolescu grăiește astfel: „Vidul cuantic este întâlnirea dintre ființă și ne-ființă. Lumea vizibilă este ființa în neființă, iar lumea invizibilă este ne-ființa-în-ființă. De aceea, nimic nu poate epuiza bogăția vidului cuantic. Căci el este Nimicul.”⁸ Este imaginarul lipsit de imagini, „vidul plin”.

Vidul eminescian reprezintă o magmă de posibilități, este „numărul celor ce n-au fost niciodată”. Într-unul dintre manuscrise, poetul face echivalența dintre existență și posibilitate:

„De-aci rezultă cumcă noi am fost întotdeauna și vom fi întotdeauna individual determinați așa cum suntem și cumcă moartea este numai un vis al imaginațiunii noastre. De aceea numai *a nu fi fost niciodată* este singura formă a neexistenței, cine există există și va exista întotdeauna – de nu în faptă, dar ca posibilitate, și posibilitatea, neavând în eternitate timpul nici un înțeles, este existența chiar.

Ce s-atinge de intelectul nostru, deși aparițiuni analoage în viața spiritului, în epoce, arată cumcă el este asemenea unei plante, așa încât, dacă ai șterge cu un burete de pe tabla neagră a experienței seculare toate semnele scrise*, ai vedea cumcă această tablă s-ar împlena din nou cu aceleași semne și că tot ce ni se pare pe pământ cazuistic* este un șir care odată se va repeta din nou.

Chiar dacă cineva ar reprezenta numărul ultim din marea serie de forme posibile, totuși urna va trebui să se epuizeze odată și să-l arunce din nou pe arena lumii.”⁹

Dorința mistuitoare a dacului de transcenderă a ipsetății, de topire a singurătății sale „fără leac” într-o (altă) singurătate, necunoscută (zeul), este, de fapt, dorința ieșirii din această echivalență. *Homo sui transcendentalis!* Abia atunci vidul ar deveni „manifest”. Or, voluptatea unui vid absent face ca rugăciunea să alunece în blestem, printr-un mecanism enantiomorfic subiacent. Strecurat doar ca posibilitate în existență, Vidul absent (originar) înveninează ființa; căci e o promisiune eternizată ce o văduvește și de viață, și de moarte.

A trăi înseamnă însă a trăi nu doar vidul propriei vieți, ci și vidul altora, risipite (ori posibile) în șir; în *Sărmanul Dionis citim:* „În șir [...] poți să te pui în viața tuturor inșilor [...]. Omul are-n el numai [în] șir ființa altor oameni viitori și trecuți.” Această permanent-reversibilă trăire se iscă în *Odă (în metru antic)*, autentică rugă de-astă dată; aici, fantasmalele altor vieți risipite (Nessus, Hercul) reprezintă o tragică, nesfârșită sfâșiere a eului, un eu pentru care voluptatea nu este posibilă decât ca voluptate a suferinței. *Oda* eminesciană mărturisește despre vid ca ireductibilă categorie existențială.

Socot că în *Oda* eminesciană tragismul nu e atât consecința pierderii identității de sine, a scindării, cât mai ales

⁸ Basarab Nicolescu, *Teoreme poetice*, Traducere în limba română de L. M. Arcade, Editura Cartea Românească, 1996, p. 193.

⁹ Mihai Eminescu, *Opere*, XV, *Fragmentarium. Addenda ediției*, Coordonatori Dimitrie Vatamaniuc și Petru Creția, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 29.

a disimulării sinelui într-o pseudo-alteritate seducătoare. Desigur, strategia nu e a lui Narcis, ci a lui Proteu; cu alte cuvinte, tragismul se potențează din cauza măștilor aceleiași entități (eul autoflagelant), și nu a repetiției, prin oglindire, a aceluiași chip. Centrul eului este aici mișcător și vid – „șema organismului: crucea cu mijlocul mișcător formată din direcția celor trei mișcări absolute”¹⁰, citim în *Ms. 2255* –, nu static și vid (regele din raclă). „Mișcător”, pentru că eul, prin alegorizări succesive, este alteritate: tu (suferința), el (Hercul, Nessus, Phoenix):

*Când de-odată tu răsăriși în cale-mi,
Suferință tu, dureros de dulce...
Pân' în fund băui voluptatea morții
Ne 'ndurătoare.*

*Jalnic ard de viu chinuit ca Nessus,
Ori ca Hercul înveninat de haina-i;
Focul meu a-l stinge nu pot cu toate
Apele mării.*

*De-al meu propriu vis, mistuit mă vaiet,
Pe-al meu propriu rug, mă topesc în flăcări...
Pot să mai re'nviu luminos din el ca
Pasărea Phoenix?¹¹*

Nefiind decât alte nume pentru vidul intravital (și nici decum ipostaze ale risipirii), suferința, Nessus, Hercul și Phoenix nu pot salva ființa de dogorile viețuirii; numai sfârșitul călătoriei-rătăcire a ipseității în alteritatea invadatoare i-ar putea aduce mântuirea.

Dacă în *Odă* eul rămâne captiv într-o perpetuă prigeie lăuntrică, amestec de măști ale vidului altora și virtualități ale propriei mântuirii prin moarte, *Miron și frumoasa fără corp* este poemul seducției și dislocării depline a eului de către *fantasmă*. Mitul emergent în *Miron și frumoasa fără corp*, cel al Dianei Artemis, consacră un moment de maximă cristalizare a vidului intravital. Singularitatea *frumoasei* vine din corporalitatea ei himeric-seducătoare: „bruma diamantină” a țesăturii străvezii, „îmbracă” o arătare luminoasă, care încremenește lac și muritor. Pășind în apă,

*Ochiul ei s-aprinde, cere,
Iară buzele-i se crapă
De o stranie plăcere,
Totuși valul nu se taie
Cercuind apa bălăe
Ci-o încunjură frumoasă
Ș-o îmbracă cu văpae
În lucire scânteioasă.
Și deși în lac înnoată,
El nu mișcă, nici se-ncreață,
Ca o floare-i aninată
De oglinda cea măreață.
El din trestii o privește,
Nici se mișcă,... -ncremenește
L-arătarea ei cea crudă.*

*Și când lacul părăsește
Pe-al ei corp ea tot nu-i udă.¹²*

Frumusețea, definită în altă parte ca „proporție de mișcări”¹³, este aici *mișcare fără materie*. Mai mult, corpul „eteric/ Nesimțit, ca de fantasmă” al frumuseții apare ca o breșă hipnotică în gândirea lui Miron. Căci, îi spune mama-pădurei protagonistului,

*Tu palatu-i vei ajunge
De vei merge, fără însă
Să gândești la alta-n lume
Cât la dânsa, -n veci la dânsa;
De-o ajungi fără de veste
Ea atunce astfel este
Ca și când ar fi a ta;
Căci ea face tot ce peste
Dânsa ca să treacă-ai vrea.*

Visul frumuseții (eidetice) – femeia ca „făptură a minții” este un loc comun al poeziei eminesciene – nu conservă, ci *consumă* ființa (ca „faptă” sau ca „posibilitate”), întrucât se (re)proiectează în abisurile de gheață ale veșniciei („a nu fi fost niciodată”). Cea mai imaterială dintre visatele icoane feminine eminesciene, cum scrie Ioana Em. Petrescu despre Diana, aici o găsim. Dacă Diana lasă, totuși, o urmă peste frunze („Și peste frunze fără număr/ Abia o urmă a lăsat”¹⁴), pasul frumoasei din *Miron* nici nu „taie”, nici nu „-ncreață” apa lacului. Durerea „fără nume” – ca și „dezbinul [...] din suflet” (*Renunțare*) – vine din pronunțata intimitate cu un vid al cărui nor *cutropitor*, cum ar zice Blaga, opacizează sentimentul. Acedia lui Miron –

*Lâncezind în gând și-n fire
În muri triști de mânăstire –*

este o iubire opacizată de coluziunea vidului intravital („făptura minții”) cu Vidul eternității („a nu fi fost niciodată”). Căci ceea „ce-i mai mare/ 'N-astă lume trecătoare” este *Vidul originar ce adie de dincolo de lume*. Îndemnată să se înfripe-n corp, frumoasa răspunde:

*Asta n-o pot, că ce pipăi,
Numărul vieții pripă-i,
Trecător de unde-un șopot
Și ființa lor o clipă-i,
Eu eternă sunt... și n-o pot!*

Moartea (izbăvitoare) nu este posibilă decât atunci când *șopotul* întâlnește valul trans-vital, sau, altfel spus, când persistența vitalității „cure” în viață. Blestemul ori rugăciunea din cele două poeme abordate anterior, ca și eșecul comunicării din *Luceafărul*, vin din imposibilitatea unei asemenea întâlniri. Miron o are însă înscrisă în ursită, la fel cum feciorul din *Povestea magului călător în stele* are înscrisă absența astrului tutelar, în schimbul „nemarginilor de gândire”. Născut sub semnul indeterminării, Miron iese

¹⁰ Idem, *ibidem*, p. 336.

¹¹ Idem, *Opere*, I, ed. cit., p. 199.

¹² Idem, *Opere*, VI, *Literatura populară*, Ediție îngrijită de Perpessicius, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1963, p. 79.

¹³ Idem, *Opere*, XV, ed. cit., p. 332: „S-a zis demult că frumusețea consista în proporții de forme. Nimănu-i nu i-a venit în minte că consista în proporția de mișcări și, cu toate acestea, este adevărata frumusețe. Frumuseți moarte sunt cele cu proporții de forme, frumuseți vii, cele cu proporții de mișcări.”

¹⁴ Idem, *Opere*, I, ed. cit., p. 229.

din labirintul ipseității contradictoriale („Antitezele sunt viața”) în favoarea echilibrului existenței, adică în moarte; „Moartea, cum înțelepciunea e echilibrul gândirii, e echilibrarea existenței.”¹⁵

Gânditor complex, tragic bântuit de ideea unui *limbaj universal* în măsură să cuprindă toate domeniile de manifestare ale spiritului, Mihai Eminescu a fost nu doar promotorul arhetipului românesc de poeticitate, ci și creatorul unui cosmos onto-cognitiv care transgresează deopotrivă *logica binară, timpul și cultura* în care s-a ivit. Într-adevăr, ca plenitudine antinomic-echilibrată, opera poetului subîntinde două niveluri de viziune, complementare și interpenetrabile, două moduri simultane de creație-cunoaștere: creația ca *re-construcție a Lumii și creația de Lumi posibile*. Tradiția metafizicii platoniciene și a logicii aristotelice, la originea concepției identitar-armonice asupra Universului, coexistă astfel cu o metafizică a *transgresiunii* logicii tradiționale și a limbajului, conturând o insondabilă „teorie a ecuației universale sau a raporturilor constante dintre finit și infinit”. Expansiunea explozivă într-un transfiniit palpabil cu tentaculele *imaginalului* poetic (în sensul lui Henry Corbin) este astfel constant contrabalansată de *implozia în imaginar*, de replierea-conceptualizare a gândirii poetice în propriul abis. Una dintre cele mai percutante expresii ale acestui echilibru lăuntric contradictoriu, specific operei lui Eminescu, o aflăm în poemul *Se bate miezul nopții* (1883).

Sextina *Se bate miezul nopții*... dă expresie *forței nucleare* care în-ființează *cosmosul transgresiv* al gândirii eminesciene. *Orbitele* sale, „între-olaltă”, *viața și moartea*, sunt proiectate în echilibrul riguros-contradictorial marcat de *limba neclintită* a cumpenei:

*Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi iee vamă.
Pe căi bătute – adesea vrea mintea să mă poarte,
S’asămăn între-olaltă vieață și cu moarte;
Ci cumpăna gândiri-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amândouă stă neclintita limbă.*

Deși această stare ține de rațional, ea scapă raționalității aristotelice: indicând interacțiunea *viață-moarte*, cumpăna transgresează totodată această îmbinare. Neclintirea ei consacră și *viața și moartea*, nefiind, în același timp, *nici viață și nici moarte*, aidoma buchetului impalpabil care, în poezia lui Roberto Juarroz, înfășoară, *între-olaltă*, „aroma ființei” și „parfumul neantului”.

În deplin contrast cu gândirea așezată pe făgașele binarismului disjunctiv, gândirea poetică se înalță pe crestele *terțului inclus*. Edgar Morin scrie: „La rationalité véritable est une rationalité inachevée, ouverte, [...] capable de nous amener aux limites de l’entendement et aux frontières de l’énormité du réel. Elle peut alors dialoguer avec la poésie.”¹⁶ Deschisă, gödeliană, gândirea poetică dialoghează *ipso facto* cu „abundența infinită” a Realității. Mai mult, raționalitatea poetică este, prin excelență, operator de *relianță* a tuturor „regiunilor de Realitate”; ea

articulează lumea vizibilă cu lumile impalpabile, infinitul intermundiilor cu infinitul lăuntric, viața cu moartea. Nu întâmplător, pentru creatorul său, Marcel Boll de Bal¹⁷, termenul *relianță* (*reliance*) înseamnă „le partage des solitudes acceptées et l’échange des différences respectées”. *Limba cumpenei este functor de relianță*.

Legiune de gânditori au avut (și au încă), în siajul lui Hegel, certitudinea corespondenței reciproc-riguroase dintre real și rațional; Eminescu a avut certitudinea abisalității realului (niciun fundament ultim nu se dezvăluie pe de-a-ntregul) și a cugetului („*regia gândirii* n’nfînțate”). Manuscrisele sale, cu deosebire cele din 1883, pun în exergă *natura profund transgresivă* a unei gândiri pentru care logica identitar-evolutivă este departe de complexitatea ecuației cugetare-existență. În pofida a ceea ce se consideră pripit și îndeobște nebunie, răzlețirea gândirii eminesciene față de sine însăși este, în fapt, o *în-stăpânire a gândirii de către gândire*; este o *relianță*: o deschidere *plenitudinară* grație *incluziunii multiplicității insondabile* care fundamentează și existența, și gândirea, în egală măsură. Numai astfel gândirea poate cuprinde *plenitudinea realității, abundența ei infinită* teoretizată de către Werner Heisenberg¹⁸.

Pentru marele savant, cunoașterea constituie o „regiune de realitate” distinctă, a treia, *integratoare* în raport cu celelalte „ansambluri de conexiuni nomologice” –, respectiv regiunea realității deterministe (valorizată de fizica clasică) și regiunea realității indeterministe (fizica particulelor, lumea psihicului). Cunoașterea demnă de acest nume implică așadar o gândire transgresiv-integratoare, care, în registru poetic, se manifestă prin metaforă și *symbol*; or, ca epifanie a sensului (ontologic), așa cum o concepea Blaga, metafora (revelatorie, de bună seamă) – sau simbolul, ca epifanie a misterului, după cum îl percepea Durand – este un *operator antientropic*.

În sextina eminesciană, metafora cumpenei *deschide* calea către regiuni de realitate altfel inaccesibile. Încopiate inextricabil, *viața și moartea* sugerează *miezul* ireductibil al Realității, *locul fără loc* în care se iscă dintru început gândirea poetului. Precum se știe, geneza poemului începe în 1869, desprins fiind din cosmoidul dramatic *Andrei Mureșanu*, șapte ani mai târziu. Publicat de către Maiorescu, textul a suscitat speculații și comentarii diverse, consemnate de Perpessicius și Murărașu, atât în privința poziționării în volum, cât și în privința surselor. Pentru abordarea de față, importantă este *consecvența de viziune* a poetului. La urma urmei, contele Paul Yorck von Wartenburg, marele prieten al lui Dilthey, avea dreptate: nu trebuie să iei în seamă „toate fleacurile și să te întrebi de pildă de câte ori a fost Platon în Grecia Mare sau la Siracuză. Căci în aceste întrebări nu mai e nimic viu”...

În „cumpăna gândirii”, *miezul nopții* deschide *spațiul* indicibil al poeziei, pe care poemul îl jinduieste prin

¹⁵ Idem, *Opere*, XV, ed. cit., p. 25.

¹⁶ *La Méthode*, 4. *Les idées*, Paris, Editions du Seuil, 1991, p. 209.

¹⁷ *Voyage au cœur des sciences humaines, I, De la reliance*, Paris, L’Harmattan, 1996.

¹⁸ *Philosophie. Le manuscrit de 1942*, Introduction et traduction de Catherine Chevalier, Paris, Editions du Seuil, 1998.

sine însuși, după cum postulează Wallace Stevens¹⁹; un spațiu-nespațiu, dar infinit, aidoma gândirii în care tressaltă. Eminescu a văzut just; Maiorescu, de asemenea. Plasat în centrul ediției sale, poemul *Se bate miezul nopții*... nu este operator de simetrie decât pentru alcătuirea cărții; altfel, el se dezvăluie ca blazon al viziunii eminesciene *transgresiv-integratoare*. Miezul gândirii sale poetice aici pulsează. Forța instaurativă a metaforei de aici irumpe.

Viziunea *transgresiv-integratoare* caracterizează întreaga operă eminesciană, de la marile poeme la însemnările sale bruionare. De pildă, în manuscrisul 2255, Eminescu scrie:

„Da și Nu

Da = *Ecuatie* (Gleichung)

Nu = *Inecuație* (Ungleichung)

Antinomiile:

Teză: *mărimi concrete* (Pozitiv)

Antiteză: *mărimi absolute* (Negativ – toate mărimile infinite sunt negative)“.

¹⁹ „Poetry is the subject of the poem./ From this the poem issues and/ To this returns. Between the two./ Between the issue and return, there is/ An absence in reality“ (Wallace Stevens, *The Man with the Blue Guitar*, 1937).

Theodor CODREANU

Iarăși despre bolile și geniul lui Eminescu

După apariția cărții coordonate de Eugen Simion, *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* (Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015) și după cartea medicului Valeriu Lupu, *Mihai Eminescu – din perspectivă medicală și socială* (Editura Tipo Moldova, Iași, 2016, ediție revăzută și adăugită, în același an cu prima apariție), te-ai fi așteptat ca lucrurile să se potolească și să intre pe un teren așezat de buna conlucrare a celor nouă specialiști chemați de Academia Română să se pronunțe în spinoasa chestiune (Irinel Popescu, Ioan-Aurel Pop, Victor A. Voicu, Octavian Buda, Dan Prelipceanu, Călin Giurcăneanu, Bogdan O. Popescu, Eduard Apetrei, Codruț Sarafoleanu, Vladimir Beliș), problemă îndelung controversată, începând cu 28 iunie 1883 și până astăzi. Concluziile cvasigenerale desprinse din cele două cărți păreau să tranșeze definitiv controversa prin eliminarea ipotezei sifilisului, ajuns în faza terțiară de paralizie generală progresivă (fie acesta congenital, după unii, dobândit, după alții), convenindu-se că Eminescu a suferit de o maladie bipolară, moștenită din familie, numită și psihoză maniaco-depresivă, ceea ce dovediseră și cercetările mai vechi ale dr. ieșean Ion Nica (*Eminescu. Structura somato-psihică*, Iași, Editura Junimea, 1972), revizuite și consolidate de către neuropatologul Ovidiu Vuia, într-o

În mod vădit, antinomia eminesciană acreditează subiacent *incluziunea contradicției* în mecanismele de profunzime ale gândirii. Contradicția ține de Evidența Absolută, iar viața nu se manifestă în toată plenitudinea ei („sumă de puteri“) decât prin textura contradictorială infinită care o instituie și care o întreține. Aceasta este electiva lecție a manuscriselor eminesciene. Mai mult, privilegiind „ecuațiunea“ în raport cu cuvântul, poetul denunță insuficiența limbajului și incapacitatea raționamentului deductiv-identitar de a cuprinde *matematicile finței*, incongruente cu acelea ale evidențelor. *Limba universală* („Limba de formule, adecă de fracțiuni ale celor trei unități – timp, spațiu, mișcare“) consacră o *nouă logică a reflecției*; pentru Eminescu, *ecuațiunea, conceptul și metafora* reprezintă *nivelurile diferate și non-separabile ale gândirii*, cunoașterea constând în drumul care *se face*, la nesfârșit, în, prin și dincolo de aceste niveluri și care fundamentează și existența, și gândirea, în egală măsură.

Enantiomorfismul este o cumpănire între „rândul celor ce n’au fost niciodată“ și „règia gândirii ne’nfînțate“. Este aceasta una dintre fețele „ecuațiunii universale“; apofatism manifest...

carte din 1989, revizuită, la rândul ei, în câteva ediții ulterioare (*Mihai Eminescu. 1889-1989*, Editura Coresi, Viganello, Elveția, 1989. Între timp, cartea a apărut la o editură din țară, sub titlul *Misterul morții lui Eminescu*, Editura Paco, București, 1996. De asemenea, o dezvoltare amplă a subiectului, în *Spre adevăratul Eminescu*, 2 vol., Râmnicu-Vâlcea, 2000).

Departate de a se fi stins, polemica a continuat prin doctorii Gheorghe Scripcaru și V. Ciucă (*Mihai Eminescu. Încercare de patografie*, Editura Junimea, Iași, 2005), amplificându-se cu intervențiile chirurgului timișorean Virgil Ene și ale medicului vasluian Valeriu Lupu, mai întâi în revista „Pagini medicale bărlădene“, apoi în cărți, cea din urmă semnată de Virgil Ene fiind *Mihai Eminescu între geniu și nebunie. O patografie adevărată* (Editura Brumar, Timișoara, 2018). Desigur, fiecare polemist a pretins că patografia sa este cea *adevărată*, dovadă că nici în domeniul științei nu putem scăpa de relativismul cel mai ironic cu putință, cu atât mai mult când este vorba despre *geniu și nebunie*, ecuație mult iubită în decursul secolelor. Dacă lucrurile stau așa, orice nouă abordare este binevenită, inclusiv cea a d-lui Virgil Ene, aducătoare de argumente menite să ne pună pe gânduri, dacă nu suntem grăbiți să o respingem *da capo*.

În notele următoare, voi face câteva observații asupra cărții sale, care continuă convingerile lui Gh. Scripcaru, dându-le noi dimensiuni. Cum acestea par foarte solide, le voi supune la proba carteziană a îndoielii spre a verifica dacă rezistă în infatigabila controversă ce amenință a deveni cronică. Ambii optează pentru diagnosticul de *sifilis*, răsturnând argumentele potrivnice derulate în timp, culminând cu cele ale specialiștilor academici de ultim ceas și ale lui Valeriu Lupu. Virgil Ene urmează o schemă simplă, „ciclotimică”, pe care încearcă, exasperant, dar triumfător, s-o augmenteze în fiecare capitol, prin repetiții uneori sufocante, cu devieri simptomatologice de la tema Eminescu, ferm convins că acestea contribuie la elucidarea cazului.

În primul capitol, *Anamneza*, autorul inventariază tarele din familie, de la părinți la cei unsprezece copii, considerând că toate s-ar fi moștenit pe linie maternă, dintr-un presupus lues congenital coroborat cu predispoziție spre psihoză maniaco-depresivă. Ce e ciudat e că această formă de sifilis este depistată doar la Mihai Eminescu, celălalt care a mai suferit de o boală venerică, dobândită însă, fiind Nicolae (p. 37). De altfel, dr. Virgil Ene însuși va abandona ipoteza luesului congenital pentru o formă de sifilis „dobândit” din vremea studiilor la Viena. Cu toate acestea, în primele capitole, medicul întreține ambiguitatea, vorbindu-ne despre „boala Jurăsceștilor” (deducție logică dacă luesul congenital s-ar adevăra). Alți doctori însă (în alte pagini chiar și Virgil Ene!) au identificat, pentru familie, mai degrabă, o predispoziție către maladia bipolară, toți însă contraziși de Henrieta, care face mărturisire, într-o scrisoare către Cornelia Emilian, că boala din familie este „de piept”, sensibilitate la tuberculoză, boală care o va răpune și pe dânsa (14 octombrie 1889), ceea ce i se întâmplase, în 1874, la 33 de ani, și lui Șerban.

Zâmbetul. Semnul considerat edificator, în maladia bipolară asociată cu luesul, atât pentru mamă, cât și pentru Mihai, ar fi *zâmbetul* din colțul gurii semnalat la Raluca, dar și la fiu, constatat de către un prieten din vremea studiilor de la Cernăuți (Teodor V. Ștefanelli): „un surâs vecinic pe buze, cu care le-a câștigat inima colegilor săi”. Pentru a ne convinge de importanța „zâmbetului” la cei predispuși congenital, d-l Virgil Ene reproduce poza unui copil bolnav, la p. 150, pentru ca la p. 62 să decidă: „Boală din naștere, trădată de surâsul melancolic al mamei și prezent la Eminescu din copilărie până la moarte ca semn patognomonic, sesizat de toți, dar necunoscut de nimeni...” Care toți?! Dacă în poza de la p. 150 se cunoaște că e vorba de un zâmbet tâmp, e greu de imaginat că, în copilărie, Eminescu arăta atât de decrepit. Autorul uită că „surâsul” lui Mihai *a câștigat inima colegilor săi* ca indiciu al unei vitalități contaminante pozitiv, nicicum malativă. Nici în cele patru poze clasice ale poetului nu se întrevăde vreun zâmbet tâmp, cu atât mai puțin în poza de la Praga, care arată un exemplar uman de excepție.

Lues contractat. După cum argumentează dr. Valeriu Lupu, indivizii umani atinși de sifilis congenital tardiv (formă ce pare a fi invocată de dr. Virgil Ene) și care au șansa de a supraviețui între 3 și 12 ani, în majoritatea lor covârșitoare se pierd între 15-20 de ani, biruiți de ramolirea creierului („creier, hipotrofic, cu aderențe și zone de necroză”, Lupu, p. 72), plus, între altele, degradarea mirosului, văzului și auzului. Simțind, probabil, precaritatea ipotezei, pe parcurs, d-l Virgil Ene avansează ipoteza de rezervă: luesul congenital este abandonat în favoarea celui contractat de la Veronica, în 1871, la Viena, când femeia ar fi venit acolo pentru niște tratamente. Cum știe și d-l Virgil Ene, din însemnarea descoperită de Perpersicius pe o filă din *Amartalom Satira* (v. p. 56 a cărții sale), abia în 1876 cei doi îndrăgostiți s-au îmbrățișat și s-au sărutat: „Acest moment combate indubitabil o posibilă relație amoroasă între cei doi la Viena”, recunoaște domnia sa. Mai mult de atât, o „lună de miere” a celor doi îndrăgostiți nu s-a produs decât după moartea lui Ștefan Micle din 1879. Dacă n-a fost Veronica aceea care l-a îmbolnăvit, atunci îi rămâne d-lui Virgil Ene varianta molipsirii de la vreo prostituată, precum *blonda Milly*, nume prezent în niște versuri eminesciene (*Din Berlin la Potsdam*). Dacă nu (iarăși fără probe), atunci de la altele, între care frumoasa soră a violonistului Toma Micheru (Th. Micheru, în ortografia d-lui Ene), căruia i s-au atribuit nu mai puțin de trei etnii: evreu, țigan, român creștin-ortodox¹.

Lipsa de educație. Alt indiciu (care resuscitează ipoteza maladiilor congenitale!) ar fi incapacitatea familiei, cu precădere a mamei, de a-i oferi copilului Mihai o educație menită să-l ajute a reuși ca om în societate, având drept consecință viața dezordonată, excesele privind băutura, cafeaua, tutunul: „Ei bine, tocmai copilăria a fost *«nefirească»*, pentru că va avea urmări comportamentale, în lipsa unei educații familiale privind *«cei șapte ani de acasă»*. După cum se va vedea, această educația (sic!, n.n.) a fost total neglijată de ambii părinți: de mamă, care e motivată într-un fel că avea multe griji cu atâția copii, dar, fiind bigotă (? , n.n.), e sigur că o parte din timp îl petrecea în altarul special amenajat lângă casă, iar tatăl, ca părinte grijuliu, *«era mereu ocupat pe aiurea»*. De aici se vede că lui Mihai i-a lipsit educația ocupațională, educația muncii, care, la țară, din respect pentru muncă, dar și din necesitate, copiii de mici sunt angajați în muncile din gospodărie, pe măsura puterii lor” (p. 41). Există aici mai multe contradicții, dacă nu cumva flagrante neadevăruri. D-l Virgil Ene dă impresia că Eminescu a trăit într-o familie care i-a neglijat total educația. În realitate, Gheorghe Eminovici a avut grijă să-i școlească pe mai toți copiii, fundament al educației. Ba, cum știe și dr. Ene, școlarul „indisciplinat” a fost readus cu forța pe drumul școlii, adunat din peregrinările cu diverse trupe de teatru să urmeze universitatea la Viena etc. N-a avut Eminescu „educația muncii”? Dar

¹ Cf. Nicolae Iosub, în „Luceafărul”, 5 iulie 2017.

cine a trudit mai mult decât el, cine a militat în presă și în versuri împotriva „câștigului fără muncă”? Doctrina sa economică are ca temelie tocmai *munca*.

Incapacitatea de a sfârși lucrul început. Pe de altă parte, d-l Virgil Ene cade într-o fractură logică, contradicându-se, încât comportamentul poetului nu s-ar datora educației, ci bolii care mocnea în el: anume că lueticii și melancolicii încep multe lucruri, dar sunt incapabili să le ducă la bun sfârșit. Așa o fi, dacă avem în vedere referențialul *sifilis*. Argumente, aparent probatoare, se pot găsi și-n cazul Eminescu: nu și-a terminat studiile, nu și-a finalizat doctoratul ș.a.m.d. În realitate, geniul își are propriile legi de viață, opuse îngustului pragmatism cotidian al individului care e preocupat să ocupe un loc comod în lume. Explicația decisivă ne-o dă poetul însuși, în excepționala scrisoare trimisă lui Titu Maiorescu, de la Charlottenburg, la 5 februarie 1874, în care afirmă că ținta studiilor sale nu e obținerea unei diplome care să-l „pună bine cu lumea”, ci, găsirea, cu ajutorul geniului filosofic german și cu al său, a cheii unei *filosofii practice*, în stare să scoată România din subistorie. Mai mult, îi mărturisește magistrului că o găsise, explicându-i-o concentrat și dezvoltând-o, ulterior, în publicistică. Adică își finalizase misiunea studiilor de la Viena și Berlin. Ba chiar, recent, s-a găsit documentul eliberat de Universitate că Eminescu a fost recunoscut ca beneficiar al studiilor urmate, contradicând ipoteza că doar a urmat, sporadic, niște cursuri.

În favoarea ipotezei sale, d-l Virgil Ene ar mai fi putut invoca faptul că Eminescu nu și-a adus la forma definitivă, pentru tipar, numeroase poezii, multe proze și proiectele dramatice. Numai că aici (în afară de *timpul* de care n-a avut parte) intervine concepția sa despre artă, acea *sete de forme perfecte*, despre care face mărturie în *Icoană și privaz*: „Și eu, eu sunt copilul nefericitei secte/ Cuprins de-adânca sete a formelor perfecte;”. Care „forme perfecte”, după cum am demonstrat în varii contexte, nu se referă, nici „stilistic” (înșirare de „cuvinte goale/ Ce din coadă au să sune”), nici la „proporția de forme” clasice, poetul nostru fiind conștient de marea schimbare de paradigmă provocată de el în istoria poeziei românești și europene: „S-a zis de mult că frumusețea consistă în proporția de forme. *Nimăru* (s.n.) nu i-a venit în minte că consistă în proporția de mișcări și, cu toate acestea, asta e adevărata frumusețe. Frumuseții *moarte* sunt cele cu proporție de forme, frumuseții *vii* cele cu proporție de mișcări. E evident că această proporție de mișcare unde nimic nu e prea întins, nici prea flasc, e o stare de echilibru – fericirea.”² Din atare perspectivă, Eminescu n-a avut egali în arta universală decât pe Dante, Shakespeare, Mallarmé, Brâncuși și Ion Barbu, ca să mă rezum doar la ei. Armonia eminesciană, unică în poezia universală, vine din această sete pe care un Petru Creția n-a corelat-o cu vreo maladie, deși a găsit

în ea explicația nefinalizării volumului de *Poesii*, încropit de Titu Maiorescu la finele anului 1883, spre adâncă nemulțumire a poetului. (Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, Editura Humanitas, București, 1998). Desigur, dacă d-l Virgil Ene și-ar fi dus raționamentul până la capăt, ar fi trebuit să conchidă că „lueticul” Eminescu nu și-a finalizat nici o operă începută, ceea ce realitatea îl contrazice, dat fiind că medicul însuși recunoaște desăvârșirea operelor publicate de poet și de prozator, nemaipunând la socoteală miile de articole adunate în cele cinci masive volume de publicistică din ediția academică (IX-XIII). Ce să mai spunem despre remarcă lui Ioan Slavici, din *Amintiri*, că, de îndată ce Eminescu începea să studieze o problemă, el nu se lăsa până ce nu o aprofunda până la capăt?!

Autopsia. Cea mai importantă dovadă în favoarea tezei sale autorul o provoacă în legătură cu autopsia creierului poetului. Aici, Virgil Ene dă dovadă de ingenuitate, luând date din raportul medicilor, care vorbesc despre gramajul celor două emisfere ale creierului: cea stângă – 595 g, cea dreaptă – 555 g, fără cerebel, care, în media generală, cântărește între 120-150 g. Medicii spun că greutatea totală a fost de 1490 g, comparabilă, după un martor la autopsie, cu greutatea creierului lui Schiller. Asemenea greutate a devenit dovada împede a existenței sifilisului (PGP). Aici însă vine lovitura de teatru dată de dr. Virgil Ene. El adună gramajul celor două emisfere, plus 120 (de ce nu 150?) de grame pentru cerebel și îi ies 1270 de grame, ceea ce înseamnă că materia cenușie a lui Eminescu s-a atrofiat cu 10%, exact proporția constatată de dr. Bogdan Popescu, în cazul paraliziei generale progresive, negată însă de neoropatologul Ovidiu Vuia, care lua în calcul greutatea de 1490 de grame (Ene, p. 225). Autorul timișorean admite că există genii cu creierul subnormal, ca al lui Einstein, de 1230 de grame, pe când cel al lui Eminescu, deși atrofiat de sifilis, avea, totuși, cu 40 de grame mai mult! Dacă era generos, dr. Virgil Ene mai putea pune, pe seama cerebelului eminescian, încă 30 de grame și ieșeau 1300! Să pui geniul la cântar să vezi dacă aparține unui copil moștenitor de sifilis sau unui tânăr încurcat cu prostituatetele, iată o treabă inevitabil ironică, întâmpinată de „surâsul” lui Eminescu: „Ne-ați venit apoi, drept minte o sticlută de pomadă,/ Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă,/ Vesteiți fără de vreme, dar cu creieri de copil,/ Drept științ-având în minte vre un vals de Bal-Mabil,/ Iar în schimb cu-averea toată vrun papuc de curtezană.../ O, te-admir, progenitură de origine romană!” (*Scrisoarea III*). E aici întreg inventarul: creieri de copil, curtezanele europene etc.

Iatrogenia. Dr. Virgil Ene respinge cu aceeași certitudine scientistă natura iatrogenică a bolii lui Eminescu, reconfirmată însă și de autorii volumului colectiv de la Academie, în frunte cu acad. Victor A. Voicu, specialist în farmacologia chimică. „Dr. I. Nica, în lucrarea sa, – precizează acesta – face o analiză detaliată a «psudoparaliziei»

² M. Eminescu, *Opere*, XV, *Fragmentarium. Addenda ediției*, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 332.

lui Eminescu care a fost eronat atribuită sifilisului atât de Dr. Șuțu cât și de Prof. G. Marinescu. Etiologia presupus luetică și tratamentul afecțiunii lui Eminescu cu mercur nu a fost benefică nici în 1887 la Botoșani și nici în 1889 la Institutul Caritatea. Datele anatomopatologice prezentate în raportul privind autopsia poetului atribuit Dr. lui Tomescu nu confirmă asemănarea sau identitatea cu tabloul caracteristic PGP luetic” (*A contribuit intoxicația iatrogenă cu mercur la patografia lui Eminescu?*, în volumul colectiv, p. 65). Pentru cei care nu cunosc terminologia medicală, etiologia *iatrogenică* înseamnă a intra cu o boală în spital și a contracta o alta, adesea catastrofală, cum se întâmplă frecvent prin spitalele noastre și astăzi. Astfel, Eminescu a fost internat, „în cămașa de forță”, la Șuțu, în urma unei crize psihice (identificată a fi psihoză maniaco-depresivă, deși lucrurile sunt cu mult mai complexe, inclusiv politic, în acea zi de 28 iunie 1883!), cauzată de factori foarte controversați, și a ieșit de acolo cu o pseudoparalizie generală progresivă, asemănătoare cu faza ultimă a sifilisului terțiar. Dr. Virgil Ene e supărat că medicii vremii nu i-au descoperit din vreme adevărata boală, luesul, acuzându-i de malpraxis, primul dintre cei vizați fiind dr. Wilhelm Kremnitz, medic primar de la Spitalul Brâncovenesc, apropiat al Casei Regale, care nu a înțeles că bubele de la picioare erau gome sifilitice, nici în 1878, nici la internarea de la începutul anului 1883. Astfel, Virgil Ene, răstoarnă „paradigma” iatrogenă, cum o numește el, încât factorul iatrogen devine recomandarea tratamentului cu băi și neglijarea tratamentului cu mercur, care tratament l-ar fi salvat dacă ar fi fost început de la primele simptome, măcar de la prima internare la Șuțu: „S-a schimbat astfel și paradigma, mercurul a fost un tratament specific și băile au fost un tratament iatrogen” (p. 219). Abia medicul botoșănean Francisc Iszac n-ar fi recurs la malpraxis și a înțeles să-l trateze pe poet, în 1887, cu fricțiuni și injecții cu mercur, metodă preluată și de Al. Șuțu, tardiv, în 1889. Dacă n-ar fi tragic, aproape ar fi „distractiv” să vezi atâtea opinii care se bat cap în cap.

Problema e că, în primele zile de la prima internare la Șuțu, Eminescu arăta liniștit, în ciuda faptului că s-a acreditat ideea că de la 28 iunie până la 1 noiembrie a tot ținut-o într-un delir. Informația aceasta a fost total ocultată în istoria bolii lui Eminescu. Ne-a fost furnizată de un tânăr, Ion Popescu, cel care își efectua, în acele zile, stagiul militar în București, admirator constant al poetului. Va face parte din echipa de tineri întemeietori ai publicației „Fântâna Blanduziei”, onorată de Eminescu chiar prin colaborare. Ion Popescu îl văzuse pe Eminescu și „în ajunul «catastrofei»”, pe 27 iunie, și întâlnise un om cât de cât *normal*. La sanatoriu, a purtat conversații firești cu poetul, i-a adus cărți pentru lectură, în zilele următoare (și mai târziu), trăgând concluzia că „n-avea ce căuta în strada Plantelor”, rămânerea lui acolo constituind cauza dezastrului ce a urmat: „Nu, orice s-ar spune, rămân încredințat că *meșterul* era

– cât putea el să fie – sănătos, atunci și în zilele următoare cât l-am mai văzut. / Rămân încredințat că «catastrofa» n-a fost înainte de ducerea lui în strada Plantelor, ci s-a produs în vremea când se afla acolo. Mediul, groaznicul mediu în care era condamnat să trăiască și care ar zdruncina p-un om cu totul sănătos – cu condiția să n-aibă nervi ca odgoanele de la vapoare – acest mediu a provocat catastrofa” (*Peste groapă*, în „Fântâna Blanduziei”, 10 decembrie 1889).

Noutatea adusă de acest tânăr vine de acolo că refoalizează etiologia iatrogenică, atribuind-o nu atât tratamentului cu mercur și cu produse derivate (de care el nici nu avea cunoștință), ci *mediului* în care a fost introdus poetul, mediu în stare să zdruncine din temelii o natură de rară sensibilitate ca a lui Eminescu. Asta ar putea să vină în sprijinul convingerii și dovezilor aduse de d-l Virgil Ene (p. 216-222) că intoxicația cu mercur nu e atât de primejdioasă, cum a fost declarată de către Ion Nica sau Ovidiu Vuia și Victor A. Voicu. El invocă și un articol din *Larousse Medicale Illustré*, în care găsește dovada că tratamentul cu mercur încă se practica prin 1971-1972. Așadar, putem admite că intoxicația mercurială poate fi plasată pe loc secund, comparativ cu efectul groaznic al mediului din ospiciu. Documentul cel mai impresionant, de o cumplită luciditate, ni l-a oferit chiar poetul, prin scrisoarea către Chibici-Revneanu, din 12/24 ianuarie 1884: „Neavând nimic de lucru, închis alături c-un alt individ, hrănit rău precum se obicinuieste în spitale și lăsat în prada celor mai omorâtoare grije în privirea viitorului, mi-e frică chiar de-a-mi plânge soarta căci și aceasta ar fi interpretat ca un semn de nebunie”³. Faptul va fi întărit și de scrisoarea trimisă lui Vlahuță de la Mănăstirea Neamț, dar nu numai.

Pe de altă parte, trebuie să zdruncin nemulțumirea doctorului Virgil Ene că, la prima internare de la Șuțu, nu i s-a stabilit corect diagnosticul de sifilis, ceea ce ar fi împiedicat începerea tratamentului cu mercur, care, crede medicul nostru, de-ar fi fost început imediat, l-ar fi vindecat cu mai multă probabilitate, lăsând această sarcină pe seama medicilor ieșeni, George Iuliano și George Bogdan, tratamentul corect rămânându-i, din nefericire, abia doctorului Francisc Iszac, după aproape patru ani, în 1887, când deja era prea târziu, acesta nereușind decât cu vindecarea bubelor de la picioare. Mai mult de atât, Virgil Ene recurge la o răsturnare cvasihalucinantă de situație, considerând că primii care au trimis semnale despre boala luetică au fost Obersteiner și Leidesdorf, de la Ober Döbling, semnale care ar fi ajuns la Șuțu și Maiorescu prin intermediul doctorilor C. Popazu și D. Boghean. Dacă faptele ar sta așa, ne întrebăm de ce medicii vienezi n-au început imediat tratamentul cu mercur, mai mult, lăsându-l pe bolnav fără tratamente chimice, liber chiar să plece din stabiliment prin împrejurimi, ceea ce a dus la reînvierea poetului.

³ M. Eminescu, *Opere*, XVI, *Corespondență. Documentar*, Editura Academiei, 1989, p. 198.

Cu astfel de logică, putem să-i acuzăm atât pe atât pe vienezi, cât și pe Șuțu, de malpraxis, dacă hidrargirul e garanția vindecării în epocă, argument prin care doctorul Ene încearcă să spulbere afirmația lui Ovidiu Vuia că, la 1850, deja medicina germană renunțase la tratarea luesului cu mercur, descoperindu-i-se efectele toxice. Adevărul e că la urechile vienezilor a ajuns vestea că, la Șuțu, Eminescu a fost tratat și cu produse mercuriale, antiluetice, care au declanșat dezastrul și care au determinat-o pe Emilia Humpel, sora lui Titu Maiorescu, să-și someze fratele să-l trimită pe bolnav la Viena. Oare de ce Virgil Ene ocultează informația că, la plecarea din Gara de Nord, la Viena, pe 1 noiembrie 1883, Eminescu, în agitația lui, avea simptome de salivatie abundentă, scuipând în toate părțile, o astfel de salivatie fiind produsă de intoxicația cu mercur, salivatie care, l-a un moment dat, îl va îngrozi și pe Francisc Iszac, determinându-l să întrerupă tratamentul? Proba, cum îi place d-lui Virgil Ene să spună, i-o oferea Eminescu însuși, iar în plus există mărturii scrise, în epistolele lui C. Popazu și D. Boghean, adresate lui Maiorescu și junimiștilor *mai de soi*, conform precizării celui din urmă. Altfel spus, nu Obersteiner și Leidesdorf au comunicat, prin Popazu și Boghean, că poetul ar fi bolnav de lues, ci, din contră, aceștia au infirmat diagnosticul sosit de la București, hotărând, spre binele poetului, să renunțe la orice tratament luetic.

Trimis de Junimea, la Viena, să supravegheze evoluția bolii poetului, D. Boghean, ca specialist neurolog, scrie negru pe alb lui Petre Th. Missir, la 1 februarie 1884 (stil vechi, scrisoarea a fost publicată integral de Liviu Papuc, în „Convorbiri literare”, februarie, 2002) că, nici după o lună de la internare, medicii vienezi nu erau lămuriți asupra bolii poetului (nici vorbă să se decidă pentru lues, cum credea Șuțu): „Diagnoza nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paralehse des Irren – Afecțiune progresivă specifică nebunilor» și se aștepta o schimbare, numai pentru a se putea confirma această dyagnosă ori modifica”. Corespondentul amintește că ideea paraliziei generale progresive a fost vehiculată printre unii junimiști, de unde a ajuns la Ober Döbling, diagnostic neconfirmat de vienezi, care au hotărât să nu facă tratament antiluetic. „În tot cazul, scrie D. Boghean, cred că mai întâi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică”. Ceea ce arată că, la București, tocmai o astfel de cură i-a creat stările delirante din care cu greu a ieșit. Corespondența lui C. Popazu confirmă același lucru (faptul l-am argumentat în *Eminescu în captivitatea „nebuliei”*, Editura Univers, Chișinău, 2011, Tipo Moldova, Iași, 2013). Altminteri, nu vom putea ști cu certitudine care au fost coordonatele medicale ale internării la Ober Döbling din pricină că filele de interes din jurnalul medical al poetului, conform mărturiei lui Ion Grămadă, au dispărut, pur și simplu, luate

de cineva în numele ambasadei României de la Viena⁴, pierzându-li-se urma. Călin L. Cernăianu, în ampla lui anchetă de investigație avocățească, a găsit indicii că sustrăgătorul a fost Grigore Ventura, cel dubios implicat în cazul Eminescu și căruia d-l Virgil Ene îi acordă prea mult credit. Astăzi știm că, în 1885, a fost practicant la Ober Döbling Sigmund Freud, care a studiat cu atenție fișele medicale ale pacienților⁵. Ar fi fost de mare interes să aflăm ce-ar fi putut spune despre cazul Eminescu, negăsit, din păcate, în arhiva stabilimentului.

Ecuția sifilis-geniu. Se pune întrebarea de ce s-a „atașat” atât de mult dr. Virgil Ene de ideea sifilisului eminescian? Domnia sa are un motiv în plus față de medicii anteriori care au optat pentru acest diagnostic, fie ei „antumi” sau „postumi”, cum îi clasifică autorul. El o face în numele credinței că apariția geniilor se datorează unor boli psihice. Cu cât mai multe, cu atât mai mare acel geniu! Eminescu a avut „norocul” să moștească, ereditar, mai multe boli, altele dobândindu-le printr-o viață dezordonată, cu abuzuri de alcool, cafea și tutun. Virgil Ene inventariază cu atenție aceste tare, punând pe locul întâi predispoziția maladiei bipolare, apoi epilepsia și luesul, fie contractat sau congenital. Dacă are sau nu dreptate, n-o putem hotărî *apriori*. În orice caz, un medic precum Ovidiu Vuia s-a opus soluției *sifilis* și din pricină că detractorii poetului au avut la îndemână „argumente” triumfătoare, cum că nu putem da credit gândirii și creativității unui „sifilitic”, „destrăbălat”, „vicios”, ajuns în stadiul de demență, recte paralizie generală progresivă. A spus-o, la vremea lui, și Al. Macedonski, prin mult blamata epigramă, de care, ulterior s-a dezis, punând apariția ei pe seama unui redactor de la „Literatorul”, Dimitrie Teleor. Au spus-o și alți contemporani, referitor și la poezie, acuzată de ilogica nebuniei (Aron Densusianu ș.a.). Printre acei *alții*, la un moment dat, s-a poziționat și logicianul imbatabil Titu Maiorescu. Citindu-i Mitei Kremnitz poema *Melancolie*, într-o clipă de supremație a gândirii raționaliste, l-a putut bănui pe poet de *nebulie*! A urmat însă replica extraordinară a femeii: „*Nebunie? Poate că concepția noastră, a tuturor, este nebunie, și Eminescu a prins adevăratul sens al lumii și al vieții. Calea, adevărul și viața Mântuitorului, considerat „nebulie” de eminenții lui contemporani raționaliști, apărători al Legii. Recitiți textele vitejilor „oameni noi” postdecembriști semnatari în faimosul nr. 265/1998 al revistei „Dilema” și veți găsi aceleași acuze de impresionantă „superioritate intelectuală”, menită să „demitizeze” un biet versificator, „nice poet, nice geniu”, cum decisese, în 1891, un canonic de la Blaj, inaugurând*

⁴ Dr. Ion Grămadă, *Mihail Eminescu* (contribuții la studiul vieții și operei sale), Heidelberg, 1914; *Scrisori către Simion Mehedinți*, Viena, iunie 1911 (Cf. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, IX, p. 175). Vezi și Nicolae Georgescu, *A doua viață a lui Eminescu*, Editura Europa Nova, București, 1994, dar și alte reveniri în cărțile ulterioare ale autorului.

⁵ Ovidiu Vuia, *Sigmund Freud despre sanatoriul de la Ober Döbling*, în *Itinerarii lirice*, Editura „Făt-Frumos”, București, 1997.

ceea ce D.R. Popescu va numi „Galaxia Grama” (Mihail Eminescu. *Studiu critic*, Blaj).

În această grozavă bătălie s-a aventurat și dr. Virgil Ene, la antipodul perspectivei lui Ovidiu Vuia și a lui Ion Nica. „Revelația” lui e că Eminescu a datorat sifilisului propriul *geniu*, care maladie ar trece individul uman prin stadiul *dinamiei funcționale*, identificată tocmai cu starea de geniu. O face în capitolul *Boli ce generează genii și nebunii* (sic!, cum mai râde de noi limba română, n.n.). Aceste boli sunt: *psihoza maniaco-depresivă, epilepsia de lob temporal, sifilisul, schizofrenia, dyslexia și traiul în sărăcie*. (Dacă *sărăcia* este o boală, atunci și *bolile* sunt forme de sărăcie umană!). Bineînțeles, sunt invocate nume celebre care onorează aceste boli. Capitolul III este dedicat *Bolilor prezumptive ale lui Eminescu*, adică acele boli luate în considerație de medicii din timpul vieții poetului: *nebulie, manie, alienație, epilepsie, ectima, eritemul nodos, sifilisul, șocul anafilactic*. Capitolul IV abordează *Bolile adevărate ale lui Eminescu*, cele stabilite de medici după moartea poetului: *psihoza maniaco-depresivă, epilepsia idiopatică, sifilisul, meningita sifilitică, paralizia generală progresivă, otita medie, hepatita A*, accentuate și de tabagism, alcool, cafea. Se conturează imaginea unui *bolnav total*, sintagmă întărită prin precizarea Ilinei Gregori⁶ că Eminescu a fost *singurul nostru bolnav adevărat*, nuanțare ce ne trimite într-un alt nivel de realitate asupra căruia, din păcate, autoarea nu-l lămurește până la capăt, fiindcă nu asociază conceptul de „nebulie” cu noile perspective ale psihologiei transpersonale, de la Michel Foucault până la Stanislav Grof, Gregory Bateson, Fritjof Capra, Russel Targ, Arthur Young, R.D. Laing sau Thomas S. Szasz, ignorați și de Virgil Ene, din pricina încremerii în scientism a acestuia⁷. Soluția este de găsit tot la Eminescu, poetul fiind profund edificat asupra conceptului de geniu, ca supremă taină a noosferei: „Vană e-a-nvățăților ghicire./ Cum în fire-s numai margini, e în om nemărginire./ Cât geniu, câtă putere – într-o mână de pământ” (*Memento mori*). Enunțul central din gândirea eminesciană *antitezele sunt viața* este prezent și-n aceste versuri: geniu/ mână de pământ, antiteză care trimite la crearea omului de către Dumnezeu. Așadar, omul îndumnezeit este starea primordială, *Archaeus*, cum o va numi poetul, ca *singura realitate pe lume*. În arheu, antitezele sunt în *armonie divină*, în semiactualizare și semipotenzializare, cum va intui un admirabil filosof român din exil, Ștefan Lupașcu. Orice zdruncină această *proporție de mișcări* duce la dizarmonie, adică la boală și *moarte*, care înseamnă reintrare în starea de *pământ*. Geniul se află *între* antiteze, care e armonia dintre ele, cum o confirmă și gândirea transdisciplinară. Cu alte cuvinte, geniul este antipodul bolii, suprema *sănătate* a spiritului uman. *Boala este cel*

⁶ Iliana Gregori, *Știm noi cine a fost Eminescu?*, Editura ART, București, 2008.

⁷ Noua viziune asupra raportului dintre sănătate și „boală psihică”, nuanțată de specialiștii enumerați, am expus-o și în capitolul *Mistica nebuniei din Eminescu în captivitatea „nebuliei”*. Ceea ce oamenii numesc *sănătate* și *nebulie* nu sunt decât niveluri de Realitate diferite.

mai înverșunat dușman al geniului, iar nu cauza lui. Boala sosește în final, ca anticameră a morții ce ne readuce la starea de pământ, stare la care omul a fost condamnat prin păcatul originar. Dacă geniul ar fi creația bolii, a sifilisului, de exemplu, și a celorlalte boli invocate de dr. Virgil Ene, atunci toți sifiliticii din lume, toți maniaco-depresivii, toți epilepticii ar trebui să treacă printr-un stadiu de genialitate, ceea ce nu s-a întâmplat niciodată în această lume. Un adevărat geniu, spune Eminescu, apare odată la o mie de ani. Noi, românii, am avut norocul să ni se dăruiască un asemenea geniu, cu numele Eminescu. Și neștiind ce să facem cu el, l-am redus, fie brutal, fie cu îngăduință, la starea de pământ, încât și neamul acesta riscă, prin contradicțiile intraetnice, să devină tot o *apă și-un pământ*. Cândva, spune poetul prin gura eroului său Mircea cel Bătrân, dușmanii noștri se făceau *toți o apă și-un pământ*. Acum, cu instalarea *antitezei monstruoase* (sintagmă asemenea eminesciană) în sânul neamului românesc, taman în anul Centenarului Marii Uniri (!), *răul dinlăuntru* s-ar putea să ne fie fatal.

Talentele obișnuite, oamenii de știință, politicienii, filosofii fabricatori de simulacre postmoderniste se zbat între antiteze monstruoase, sunt, altfel spus, *dilematici* denaturați până peste cap, încurcându-se pompos în hățișurile limbii române, cum, din păcate, nu poate evita nici d-l doctor Virgil Ene. Renunț la a mai vorbi despre păcatul împotriva rigorilor stilistice și ale cercetării științifice, dând doar câteva exemple, la întâmplare: *improprietați stilistice*: imaginația lui Eminescu ar fi fost „halucinantă”, p. 13; lași, Eminescu ar fi fost primit de Creangă într-un „bordei”, p. 65; *citare după ureche*: a se vedea biletul Catinicăi Slavici către Maiorescu, p. 62, dar și telegrama lui Petre P. Carp către Maiorescu, p. 107; *informații greșite*: în perioada bolii, Eminescu n-a tradus o poezie de Mark Twain, ci o proză, versurile umoristice fiind doar o secvență, p. 69; la întoarcerea din Italia, 1884, la București, poetul n-a fost găzduit de Slavici, care deja plecase la Sibiu, silit de conjunctura politică și întemeind „Tribuna”, împreună cu alți intelectuali, la 14 aprilie 1884, p. 65; *nume românești și străine transpuse greșit*: Vineș, nu Vines, p. 28, dr. Brânzei, nu Brânzeu, Döbling, nu Döbling; *titluri de poeme reproduse inexact*: *Lăis*, nu *Lais*, p. 28, *Mortua est!*, nu *Mortua est*, p. 49, *Codex Bandinus*, nu *Codex Bendinus*, p. 88; *morfologie precară*: Veronicăi, nu „lui Veronica”, p. 28. Etc. De astfel de erori (care nu fac credibilă o operă de cercetare și care abundă!) ar fi trebuit să se ocupe și Editura Brumar, despre care știam că este ancorată în profesionalism. Pentru ca să fie cu adevărat credibil, dr. Virgil Ene s-ar cuveni să răspundă și la obiecțiile făcute aici, cu buna credință a căutării adevărului, pe care o invocă el însuși, singura ce îndrituiește adevărata polemică, iar nu intoleranța izvorâtă dintr-un complex de superioritate, manifestată prin exprimări disprețuitoare, de felul: „Mă întreb, ce clinicieni mai sunt acești profesori?” (p. 33).

Întrebare din care putem deduce că e nevoie și de clinicienii filologiei și ai cercetării riguroase.

Elena-Brândușa STEICIUC

Patru decenii în slujba literaturii române, în Franța: Jean-Louis Courriol

La sfârșitul anilor 70 ai secolului trecut, un tânăr lector francez de puțin timp venit la Universitatea „Al. I. Cuza” îi iniția pe studenții ieșeni în tainele limbii lui Voltaire, pregătindu-i, cu atenție la cele mai mici detalii, pentru activitatea complexă a traducerii literare. Texte narative, texte dramatice, texte jurnalistice, stiluri și nuanțe diferite, iată „porția” săptămânală de teme ale discipolilor de atunci, care au învățat mult din laudele, dar mai ales din corecturile tânărului și rigurosului magistrul. Făceam și eu parte din acea grupă b a anului II franceză-engleză, adică 24 de fete și un singur băiat, care în anul universitar 1976-1977 am avut șansa de a nuanța franceza oarecum artificială și stângace cu care veniserăm din liceu. Nu lipseam, nici unul dintre noi, de la cursurile practice săptămânale cu acel tânăr francez despre care nu știam mare lucru.

Am aflat mai apoi că era absolvent de studii clasice și că îl interesa în mod special romanul *Patul lui Procust*, din care tradusese deja numeroase pagini, fiind de pe atunci un bun cunoscător al limbii române, așa cum demonstra când tema dată era un fragment din romanul camilpetrescian. Nu cunoșteam atunci, doar intuiam, uimirea cu care profesorul nostru, cu câțiva ani mai mare decât studenții lui, descoperea România acelor ani, o țară încremenită sub greutatea de plumb a dictaturii. Descoperea, de asemenea, o limbă și o literatură care aveau să devină pasiunea întregii sale vieți.

Jean-Louis Courriol, pentru că despre el este vorba, a transformat o întâmplare – contactul profesional cu o țară latină din Estul Europei – în destin. Au fost mulți lectori francezi, americani, italieni, germani în universitățile din România, dar poate nici unul nu a păstrat un atașament atât de profund și de constant față de literatura noastră, care a devenit pentru el o preocupare profesională majoră, pe parcursul a mai bine de patru decenii.

După anii de profesorat la universitățile din Iași, Tirana, Craiova (în perioada 1975-1980) acesta construiește versantul francez al carierei sale universitare, devenind *Maître-assistant de langue et littérature roumaines* la Universitatea din Lyon în 1980, apoi *Maître de Conférences de Langue et Littérature Roumaines* (1984). În 1997 susține teza de doctorat intitulată *Littérature Roumaine et traduction, théorie et pratique, sur des versions françaises, originales et publiées, de Mihai Eminescu, Liviu Rebreanu, Camil Petrescu, Marin Preda, Mircea Eliade, Augustin Buzura, Ion Băieșu, Marin Sorescu, Mircea Dinescu...* (*Pour un essai de théorie de la pratique de la traduction littéraire de roumain en français*). Un titlu cu adevărat programatic, o sinteză a unor preocupări care, în deceniul 90-2000 s-au amplificat și nuanțat, pentru că Jean-Louis Courriol a asumat încă din acei ani, foarte vizibil, statutul de interfață între România și Franța. Devenit profesor al universității din Lyon în 1997, el acceptă să investească o mare parte din timpul

și energia sa ca profesor asociat al Universității din Pitești, unde este coordonatorul masteratului *Étude et Pratique de la Traduction Littéraire* (2001), fiind în același timp Președinte al *Institutului Internațional Liviu Rebreanu de Studiu și Cercetare în traducere literară și simultană*.

Marele prieten al României, căruia i s-a decernat *Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene* de către Memorialul Ipotești – *Centrul de studii Mihai Eminescu* (15 iunie 2018) are o listă impresionantă de traduceri apărute de-a lungul timpului, în Franța, Elveția, dar și în România : autori, genuri, stiluri diferite, între care poezia lui Eminescu ocupă un loc aparte. Aproape treizeci de titluri pe parcursul a peste treizeci de ani, iată un palmares care nu poate lăsa indiferent, pentru că în spatele acestor tălmăciri stau nenumăratele ceasuri de cizelări, de ezitări, de negociere între ceea ce se pierde și ceea ce se câștigă atunci când instrumentele limbii-țintă sunt diferite de cele ale limbii-sursă. Așadar, în 1983 apare la Editions du Centre d'Étude des Interactions Culturelles de l'Université de Lyon volumul *66 Poèmes de Marin Sorescu*, tălmăcit și prefațat de Jean-Louis Courriol, pentru ca doi ani mai târziu, în 1985, Editura Cartea Românească să publice antologia bilingvă *Poésies-poezii de Mihaï Eminescu*, realizată tot de acesta. *Exil sur un grain de poivre / Exil pe o boabă de piper* de Mircea Dinescu apare la Lyon în 1988, iar – după numai un an – la Éditions Jacqueline Chambon, Nîmes-Paris este publicată o antologie de texte din volumul *La Lilieci* al lui Marin Sorescu, sub titlul *Paysans du Danube*, mai puțin depeizant, poate, pentru cititorul francez : În 1990, *Madame T.*, este titlul pe care-l va purta în franceză *Patul lui Procust*, apărut la aceeași editură Jacqueline Chambon, un adevărat centru nodal în diseminarea literaturii române.

Stabilindu-și, de acum încolo, o „viteză de croazieră” și o serie de teritorii scripturale pe care le explorează cu instrumentele traducătorului, Jean-Louis Courriol reușește să acopere mari lacune ale transpunerii literaturii române în spațiul francofon : din Liviu Rebreanu apar, prin strădaniile lui, la diverse edituri din Franța sau Elveția nu mai puțin de șase titluri : *Madalina* (numele personajului feminin, în locul întraductibilului cultorem *Ciuleandra*), 1992 ; *La bête immonde (Gorila)*, 1995, Editions Canevas Paris-Genève ; *Deux d'un coup (Amândoi)*, 1995, *Métropoles (Metropole)*, 2001, volum coeditat de Editions Autres Temps-Editura Paralela 45 ; *La Forêt des Pendus (Pădurea spânzuraților)*, 2006, Editions Zoé-Les Classiques du Monde, Paris-Genève ; *Adam et Ève*, 2015, ed. Cambourakis, Paris.

Din literatura română a secolului XX, Jean-Louis Courriol transpune, de asemenea : *Drumul cenușii* al lui Augustin Buzura, sub titlul *Chemin des cendres* (Editions Noir sur Blanc, Paris-Genève, 1993) ; *Balanța* de Ion Băieșu (*Bascule*, 1993, la aceeași editură elvețiană, care chiar dinainte de căderea Cortinei de fier a făcut cunoscută în Occident literatura țărilor din Estul Europei) ; dintre romanele lui Cezar Petrescu, neobositul traducător publică *Miss România / Miss Roumanie* la Editions Non Lieu, Paris, 2013 și, trei ani

mai târziu, *Calea Victoriei*, la aceeași editură pariziană interesată de producția literară a spațiului sud-est european. Din literatura extrem-contemporană, Jean-Louis Courriol redă în franceză poemele lui Călin Vlasie (*Neuronie – Neoronia*, 2003, Ed. Paralela 45) și trei dintre romanele lui Bogdan Teodorescu : *Băieți aproape buni/Des types bien ...ou presque* ; 2013 ; *Spada*, 2017 și *Le dictateur qui ne voulait pas mourir*, Paris, 2018.

Parcurgând lista densă și semnificativă a traducerilor lui Jean-Louis Courriol, vom constata că poezia lui Mihai Eminescu este una dintre preocupările constante ale acestuia : antologia bilingvă din 1985, apărută la București în ultimii ani ai dictaturii este reluată în mai multe ediții dintre care, iat-o pe a VII-a, revăzută și adăugită, co-editată de Editions Jacqueline Chambon și Editura Paralela 45, în 2013. Doi ani mai târziu, un editor parizian, Non lieu, reia aceste traduceri, completate cu *Glossă, Doina, Rugăciunea unui dac, Sara pe deal* și încadrate de prefața **Eminescu, symbole culturel et un peu plus encore** și de o *Postfață*, ambele texte fiind semnate de traducător.

Nu este lipsit de interes să ne aplecăm asupra câtorva fragmente din paratext, care sintetizează o întreagă concepție traductivă – adevărată profesiune de credință și rezultat al unei îndelungate practici. „Traducerea nu este un simplu exercițiu tehnic de transpunere dintr-o limbă în alta” spune Jean-Louis Courriol la pagina 141, dând, în continuare, una dintre cele mai pregnante și complete definiții ale acestei activități : „ea este vehiculul indispensabil culturii, singurul constituent al unei culturi umane dincolo de frontierele lingvistice. Este punctul de vedere cel mai bogat și mai lămuritor asupra oricărei opere de artă deoarece traducătorul este în același timp critic literar, interpret și re-creator al textului pe care îl traduce.” Subliniind, așadar, „importanța capitală” a traducerii, în special a celei literare, universitarul francez pledează în *Postfață* – așa cum a făcut-o prin întreaga sa activitate – pentru traducere, pentru acea „nécessité de la cultiver, de l'enseigner à l'Université, de la pratiquer avec tout le sérieux d'un art irremplaçable.”

Într-adevăr, traducerea este o artă „de neînlocuit”, tot așa cum este și contribuția lui Jean-Louis Courriol la cunoașterea liricii eminesciene în spațiul francofon. Aceasta cu atât mai mult cu cât „misiunea traducătorului” – pentru a prelua celebra sintagmă a lui Walter Benjamin – este asumată în paralel cu o viziune hermeneutică, și o îndelungată activitate didactică, prin care originalul ajunge la cititor într-o formă nouă. Poezia este, după cum se știe, piatra de încercare pentru orice traducător, mai ales atunci când o anumită formă, un anumit tipar prozodic își găsesc cu greu echivalentul în limba țintă. O adevărată „luptă cu ingerul” este traducerea poeziei eminesciene, care nu „trece” la fel de bine în franceză ca în engleză, italiană, germană sau alte limbi. Pentru a complica situația, valoarea „emblematică și carismatică” a lui Eminescu – spune Jean-Louis Courriol în textul citat – nu a interesat

decât în mică măsură pe editorii francezi din ultimii ani, ale căror strategii vizau orice altceva decât valoarea literară.

Cu răbdarea unui benedictin, traducătorul francez a șlefuit versurile eminesciene într-o concepție care nu face abstracție de ritm și rimă, reușind să ofere cititorului francfon o selecție de poeme în care franceza se mulează perfect pe forma din limba română, transpunându-i muzicalitatea, armonia, limpezimea. Iată cum sună în veșmânt franțuzesc prima strofă *Glossa*:

„*Le temps s'en va, le temps s'en vient/ Tout est nouveau, tout est ancien./ Ce qu'est le mal, ce qu'est le bien,/ A toi de le savoir enfin ;/ N'aie plus d'espoir et n'aie plus peur/ Ce qui est vague, vague meurt ;/ À tout appel, à tout appât, / Reste insensible, reste froid.*” (p. 115)

Într-un interviu acordat Martei Petreu, Jean-Louis Courriol – vorbind despre muzicalitatea poeziei lui Eminescu – remarca unicitatea acesteia, subliniind încă o dată crezul care l-a ghidat: „traducătorul trebuie s-o imite, mai exact s-o interpreteze ca un muzician care-l cântă pe Chopin,

restituind, după partitură, dar și după urechea și sensibilitatea lui, textul/muzica lui Eminescu.” (*Apostrof*, 2013, nr. 9)

Cu modestia și discreția spiritelor înalte, universitarul pe care îndrăznesc să-l numesc *franco-român* își analizează retrospectiv travaliul nu numai în acest interviu, ci și într-o corespondență recentă cu fosta lui studentă din grupa *b* a anului II franceză-engleză de la universitatea ieșeană. Micul fragment confesiv al fostului meu profesor transmite crezul unei vieți înrădăcinate în două spații culturale, în două limbi, care se îmbogățesc reciproc, sub semnul unic al fascinației eminesciene :

„*J'ai commis, jadis, une traduction d'un poète nommé EMINESCU. Il était, à mon humble avis, inconnu ou, plutôt, méconnu des lecteurs français. Mon espoir est de pouvoir lui donner la chance d'être lisible à leurs yeux.*

Sper sa nu fi fost un efort zadarnic.”

Convingerea mea și a tuturor celor ce-l citesc pe Jean-Louis Courriol este că truda lui de mai bine de patruzeci de ani a dat un rod bogat.

Jean-Louis COURRIOL

Eminescu în traducere

Aș dori mai întâi să le mulțumesc tuturor celor care au făcut posibilă această frumoasă întâlnire care mă onorează.

În primul rând, tuturor celor care au ținut să fie prezent astăzi, celor care le-au acceptat inițiativa, au concretizat-o, juriului și, bineînțeles, domnului profesor Vasile Spiridon cât și doamnei profesoare Elena Brandușa Steiciuc care au avut bunăvoința să-mi dedice o prea amabilă laudatio.

A primi premiul Eminescu pentru traducere trebuie să fie prilejul unor mărturisiri personale care, sper, vor depăși simplul rost al expunerii gratitudinii mele firești pentru un gest pe care îl apreciez la adevărata lui valoare.

Când am avut șansa de a veni la Iași ca profesor de franceză, în mileniul trecut, pe lângă descoperirea unei țări și a unui popor care mi-au devenit o a doua patrie, mi s-a dat prilejul de a trece de la două limbi așa-zis moarte, latina și greaca, la o limbă vie, româna, pe care o consider o sinteză a celor două, a latinei, evident și în primul rând.

Limba română este limba latină modernă, după cum limba greacă modernă este moștenitoarea actuală a limbii lui Homer, ea stă drept mărturie pregnantă a filiației latine a celorlalte limbi romanice care s-au îndepărtat mult mai mult de modelul latin originar, declinarea fiind, între altele, dovada cea mai limpede a acestei înrudiri apropiate.

După cum limba română mi-a devenit a doua limbă maternă, literatura română este pentru mine o referință la fel de esențială ca literatura franceză. Eminescu venea deci de drept în ierarhia valorilor literare stabilite subiectiv evident, dintr-un motiv pe care un alt mare scriitor

român, foarte drag mie, Liviu Rebreanu, l-a explicat mai bine ca oricine:

Colaborarea dintre Românu cel mai modest și poetul cel mai mare a fixat linia generală a originalității literare românești. Pe această linie scriitorii au putut înainta pe urmă fără teamă de rătăcire, având de altfel totdeauna la îndemână țărânu român, în caz de îndoieli. Până la Eminescu totuși limba literară românească a mai avut destule șovăiri. Numai geniul eminescian a știut să integreze organic comoara limbii țărânului în limba uzuală a tuturor. Prin Eminescu, țărânu român a dăruit elementul cel mai necesar literaturii noastre: limba curată, bogată, mlădioasă, mereu nouă, cu posibilitatea de eternă înnoire, cu un dinamism etern. Când, după dobândirea libertăților, forțele creatoare românești s'au deșteptat și au apărut poezii, artiștii și învățații, toate bună-voințele și uneori talentul real s-au poticnit din lipsa instrumentului de expresie de o parte și de altă parte a unei temelii durabile pe care să se construiască.

Decenii de dibuiri, de reforme abracadabrante, de imitații sterile, de înnoiri diverse n-au dat roade. Limba românească, corectată întruna de scriitori și filologi pasionați, scârțâia din ce în ce mai rău și nu izbutea să nască poezie. Abia când scriitorii s-au apropiat mai atent de literatura țărânului, au descoperit izvorul limbii și al poeziei românești.
(*Lauda țărânului român*)

Creațiile literare românești au indubitabil drept de cetate în patrimoniul cultural european (cel puțin). Fiind însă scrise într-o limbă rară, ridică problema pătrunderii lor în alte orizonturi culturale. Cu alte cuvinte, problema

literaturii române autentice este traducerea valorilor ei, și nu valorile ei care sunt copleșitoare.

Câte texte nu ar fi trebuit să fie incluse demult în antologiile literare universale! Ne gândim doar la începutul romanului **Ion**, care nu este numai incipitul primului adevărat roman modern românesc, ci și un poem în sine.

Dăm mai jos traducerea care urmează să apară la editura *Non Lieu*, în toamna 2018:

Din șoseaua ce vine de la Cârlibaba, întovărășind Someșul ba în dreapta, ba în stânga până la Cluj și chiar mai departe, se desprinde un drum alb, mai sus de Armadia...

De la Grand-Route qui s'en vient de Cârlibaba, en longeant le Someș tantôt à droite tantôt à gauche jusqu'à Cluj et même encore plus loin, se détache un chemin blanc au-dessus d'Armadia.

Ne gândim înainte de toate la prima strofă a *Glossei* lui Eminescu, poem cu formă fixă care poate lua această formă franceză pe care îmi permit să v-o propun aici:

*Le temps s'en va, le temps s'en vient,
Tout est nouveau, tout est ancien.
Ce qu'est le mal, ce qu'est le bien
A toi de le savoir enfin:
N'aie plus d'espoir et n'aie plus peur,
Ce qui est vague, vague meurt;
A tout appel, à tout appât,
Reste insensible, reste froid.*

Potrivit celui mai ambițios editor al operei eminesciene deja evocat în incinta Memorialului Ipotești, Petru Creția, Mihai Eminescu, poezia eminesciană este o perfectă chintesență, o îmbinare desăvârșită a fondului și formei. Așadar, ca în orice transpunere a unei opere de creație estetică autentică într-o altă limbă, niciuna dintre cele două componente nu poate prevala în detrimentul celeilalte. Cu alte cuvinte, deosebirea scolastică dintre formă și fond nu are, nici la Eminescu – cu atât mai puțin la Eminescu – nicio relevanță. Nu ne este permis, de exemplu, să-l traducem pe Eminescu în vers alb pentru a-i salva, chipurile, sensul profund, după cum este riscont – deși uneori greu de evitat – să recurgem arbitrar la jocuri de rime forțate pentru a încerca să-i echivalăm melodia versurilor.

Traducerea e, înainte de toate, interpretare în accepția muzicală a cuvântului.

Iar dacă pentru urechea unui francez Eminescu poate aduce a Ronsard și Villon, poate evoca un Verlaine ori un Lamartine, alteori pe Rimbaud și Baudelaire – nu este nici întâmplător, nici frustrant. Mihai Eminescu ține cu prisosință locul acestor poeți într-o literatură aflată – când s-a născut, în 1850 – în chiar mijlocul veacului, la începuturile sale poetice culte, dar moștenitoare fericită a unei lungi și extrem de bogate tradiții poetice orale, izvor de inspirație privilegiată pentru poet. Mă gândesc, de exemplu doar la:

*De câte ori iubito, de noi mi-aduc aminte
Oceanul cel de gheață mi-apare înainte*

*Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departé doară luna cea galbenă-o pată.
În transpunere franceză poate suna cam așa:
Chaque fois mon amour qu'il me souvient de nous
Un océan de glace remonte à ma mémoire :
Nulle étoile ne brille dans le lointain blafard...
La lune seule y fait une tâche jaunâtre (...)*

*Tandis que seul et froid, doucement je m'éteins,
Tu te pers en riant dans l'éternel matin...*

Sensuri, culori, nuanțe la fel de subtile, de schimbătoare ca și trăirile sale, ca și zâmbetul Poetului:

„Adesea, stări sufletești care la alții se manifestau prin lacrimi, la dânsul se exprimau într-un surâs sub care se ascundeau lacrimile și amărăciunea.” (Nicolae Zaharia, *Mărturii despre Eminescu*)

Iar dacă într-o zi Eminescu va fi mai puțin citit, poate chiar uitat, ne rămâne speranța – siguranța – consubstanțialității sale cu „națiunea” română, cum o sugera un poet modern pe nume Sorescu:

*Eminescu n-a existat.
A existat numai o țară frumoasă
La o margine de mare...*

*Eminescu n'a jamais existé.
Il n'y a jamais eu qu'un beau pays
Posé sur le bord d'une mer...*

*Și cum trebuiau să poarte un nume,
Un singur nume,
Li s-a spus
Eminescu.*

*Et comme il leur fallait un nom,
À toutes ces choses-là,
Un seul nom,
On les a appelées
Eminescu.*

Trebuie să mărturisesc aici, cu toată modestia cuvenită traducătorului că am avut șansa întâlnirii unor editori înțelepți pe parcursul mai multor ani: George Balăiță la *Cartea Românească* a publicat prima mea antologie bilingvă în 1987; Călin Vlasie, din 2000 până nu demult, a realizat o serie impresionantă de ediții bilingve adăugite (8) de o factură remarcabilă la *Paralela 45*; editorii de la *Non Lieu* au publicat în Franța, în 2015, o adevărată bijuterie de carte bilingvă în care am inserat o versiune inedită din *Seara pe deal*. Le sunt tuturor profund recunoscător pentru luciditatea și generozitatea sufletească cu care mi-au primit dorința de a-l face măcar lizibil în franceză pe Eminescu. Le mulțumesc în lipsa și în numele lui.

Cum vă mulțumesc și Dumneavoastră pentru atenție!

Ipoteștii lui Mihai Eminescu, 15 iunie 2018

Mihai Eminescu

în traducerea lui Jean-Louis Courriol*

De câte ori, iubito...

De câte ori, iubito, de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de gheață mi-apare înainte;
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departo doară luna cea galbenă – o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
Pe când a ei pereche nainte tot s-a dus
C-un pâlc întreg de păsări, pierzându-se-n apus.
Aruncă pe-a ei urmă priviri suferitoare,
Nici rău nu-i pare-acuma, nici bine nu... ea moare,
Visându-se-ntr-o clipă cu anii înapoi.

.....
Suntem tot mai departe deolaltă amândoi,
Din ce în ce mai singur mă-ntunec și îngheț,
Când tu te pierzi în zarea eternei dimineți.

Chaque fois, mon amour...

Chaque fois, mon amour, qu'il me souvient de nous
Un océan de glace remonte à ma mémoire:
Nulle étoile ne brille dans le lointain blafard,
La lune seule y fait une tache jaunâtre;
Et par-dessus les flots pleins de glaces blanchâtres,
Un oiseau fatigué passe, triste et hagard,
Tandis que sa compagne est déjà loin devant
Et vole avec les autres du côté du couchant.
Il la suit tristement d'un regard sans espoir,
Tout regret l'a quitté; au moment où il meurt,
Il ne garde en mémoire qu'un rêve de bonheur.

.....
Chaque instant nous éloigne un peu plus l'un de l'autre,
Tandis que, seul et froid, doucement je m'éteins,
Tu te perds en riant dans l'éternel matin.

Din valurile vremii...

Din valurile vremii, iubita mea, răsai
Cu brațele de marmur, cu părul lung, bălai,
Și fața străvezie ca fața albei ceri
Slăbită e de umbra duioaselor dureri!
Cu zâmbetul tău dulce tu mângâi ochii mei,
Femeie între stele și stea între femei,

Și, întorcându-ți fața spre umărul tău stâng,
În ochii fericirii mă uit pierdut și plâng.

Cum oare din noianul de neguri să te rump,
Să te ridic pe pieptu-mi, iubite înger scump,
Și fața mea în lacrimi pe fața ta s-o plec,
Cu sărutări aprinse suflarea să ți-o-nec
Și mâna friguroasă s-o încălzesc la sân,
Aproape, mai aproape pe inima-mi s-o țin?

Dar vai, un chip aievea nu ești, astfel de treci
Și umbra ta se pierde în negurile reci,
De mă gălesc iar singur cu brațele în jos
În trista amintire a visului frumos...
Zadarnic după umbra ta dulce te întind:
Din valurile vremii nu pot să te cuprind.

Hors des vagues du temps...

Hors des vagues du temps, mon amour, tu surgis,
Tes bras blancs sont de marbre et
tes longs cheveux blonds,
Tes joues ont la couleur de la cire jaunie
Et de tendres douleurs y tracent leurs sillons.
De ton sourire si doux tu caresses mes yeux,
Femme entre les étoiles, étoile entre les femmes,
Penché sur ton épaule ton visage est heureux,
Le bonheur me sourit mais il pleure dans mon âme.

Comment donc t'arracher à l'insondable nuit,
Te prendre contre moi, mon bel ange chéri,
Et poser sur ta joue mon visage, en pleurant,
Aspirer ton haleine de mes baisers ardents,
Saisir ta main de glace et, pour la réchauffer,
La prendre sur mon coeur et la poser, tout près?

Mais tu n'ès rien, hélas, rien qu'une ombre qui passe,
Une ombre qui se perd dans des brumes de glace,
Je suis seul à nouveau et mes bras n'ont saisi
Que le souvenir pâle d'un rêve évanoui...
Vers ton ombre qui fuit vainement je les tends,
Je ne puis te tirer hors des vagues du temps...

* Poemele *De câte ori iubito*, *Din valurile vremii* au apărut în traducerea lui Jean-Louis Courriol în volumele: Mihai Eminescu, *Poezii / Poésies*, Mihai Eminescu, București: *Cartea Românească*, 1987; în volumele cu același titlu editate la editura *Paralela 45* din Pitești în perioada 2000-2018, precum și în volumul: Mihai Eminescu, *Poezii / Poésies*, Mihai Eminescu, Paris: Edition Non Lieu, 2015.

Cronologii și simbioze poetice (II)

HORIA

Să priveasc-Ardealul lunei i-e rușine
Ca-a robit copii-i pe sub mâni streine.

Ci-ntr-un nor de abur, într-un vâl de ceață,
Își ascunde tristă galbena ei față.

Horia pe-un munte falnic stă călare:
O coroană sură munților se pare,

Iar Carpații țepeni îngropați în nori
Își vuiiau prin tunet gândurile lor.

– Eu am – zise-un tunet – suflet mare, greu,
Dar mai mare suflet bate-n pieptul său;

Fruntea-mi este albă ca de ani o mie,
Dară a lui nume mai mult o să ție.

– Nalți suntem noi munții – zise-un vechi Carpat,
Dar el e mai mare, că ni-i împărat.

Atunci luna iese norilor regină,
Fruntea lui cea pală roșu o-nsenină,

Galbenele-i raze încing fruntea-i rece
Că părea din munte diadem de rege.

Și un stol de vulturi muntele-ncongior
Cugetând că-i Joe, Dumnezeu lor,

Când în miezul nopții, cununat cu nymb,
Fulgere aruncă sus de pe Olymp.

* * *

Din mărturia credibilă a lui Domșa, Eminescu, interesat de tot ce mișca în spațiul românesc, va participa la adunarea *Asociațiunii transilvănene* din 27-28 august, la Alba-Iulia. Relatarea este credibilă, căci se referă la o relație directă cu poetul singuratic, boem și rătăcitor, care era în stare să doarmă pe o bancă publică, nepărând să-l deranjeze o odihnă chiar la poliție, din moment ce putea fi mai confortabilă: *L-am văzut în biserică, unde asista la ședință și asculta cu mult interes la dezbateri*¹.

Obișnuit să colinde și să vadă cu ochii lui ceea ce-l interesa, Eminescu se va fi oprit în Alba-Iulia și la cetatea unde se afla catedrala în care se țineau lucrările adunării, așa încât este plauzibilă vizita la celula de lângă poarta cetății unde a stat întemnițat Horia, eroul Ardealului. *Nici*

*Munții Apuseni nu sunt departe de Alba-Iulia și poezia «Horia» e posibil să-și aibă sorgin-tea în aceste zile*², presupune Petru Vintilă.

Poezia apare în manuscrisul 2259, f. 34-34v. și nu poartă nici o dată de referință. A fost transcrisă prin anul 1870 în caietul pe care l-a destinat alegerii poeziilor pe care voia să le publice într-un prim volum ca a douăzeci și noua. Totuși, versiunile acestei poezii au o viață destul de complicată și se regăsesc în ediția Perpessicius (vol. I, p. 491-492 și 512, la Note; vol. IV, p. 7 și vol. V, p. 12-15). E de remarcat faptul că Eminescu are în *Horia* ca personaj un erou național care reprezintă ideea supremei libertăți. *Notele care însoțesc o primă încercare a poeziei «Horia» în ms. 2262, f. 4, arată că Eminescu avea în gând un ciclu intitulat «Horiadele», după cum plănuia și un «Răsunet» – lancu*³, iar când a transcris-o în manuscrisul 2259 a ținut cont de toate indicațiile notate în manuscrisul citat mai sus.

Poezia aceasta a fost publicată mai întâi de Ilarie Chendi, în 1903 și tot de același în ediția sa de *Poezii postume*, din 1905.

Revenind la manuscrisul 2262, f. 4, se poate constata că poetul a fost preocupat insistent de tema născută incipient încă de prin 1866, când i-a încolțit, probabil, ideea de bază. Gândind prin excelență mitic, Eminescu visa la mult mai mult decât la poezii separate, oricât de dragi i-ar fi fost; poate avea în minte chiar acel *Dodecameron dramatic* despre care s-a tot vorbit, plănuind să cuprindă în el și episoadele intitulate *Horia și lancu*, din moment ce notează următoarele foarte interesante rânduri: *Italia. Lumea schimbată la față; pământul în delir, soarele beat. Limba ei, muzica celui mai mare maestru a ei, muzica [lui Dumnezeu], nu e decât limba română pusă-n muzică, limba română măsurată pe note, limba română cântată în apoteoza unei feerii. Vulturul Gloriei romane a smuls din Roma murindă, spre a o readuce la Dumnezeu de unde venise. Dar setos de victorii, el se repezi asupra unui gigantic Taur, îl rupse în bucăți, îl omorî, dar lăsă să cadă inima Romei în pământul Taurului (Bourului). Acel pământ era Dacia*⁴.

Probabil că însemnarea scrisă în limba italiană are semnificații analoge, căci iată cum este notată în limba mamă: *lo amo la lingua italiana perche ella e la musica di piu grande maestro del mondo, la musica di Dio*. La care adaugă, fără să pună semnul întrebării: *Perche*, iar dedesubt apare scris: *Răsbunarea română. Ariel. Faust. (Unic?) Un Don Juan românesc*⁵.

¹ Apud Petru Vintilă, *Romanul lui Eminescu*, p. 44.

² Idem, p. 45.

³ M. Eminescu, *Poezii*, I, ed. Murărașu, p. 281.

⁴ Apud CD, Vol. IX, *Manuscris românesc 2262*, Mihai Eminescu, București, Academia Română, Biblioteca Academiei Române, F. N. S. A., f. 4.

⁵ Idem.

Călinescu spune că în «*Horia*» se recunoaște [...] obiceiul de a ridica la mit un erou istoric, de a personifica elementele naturii, lună, tunet, munți, de a amesteca pe zei în faptele oamenilor și de a da un înțeles metafizic și alegoric istoriei naționale⁶.

Ediția Perpessicius nu lasă în afară versiunile poeziei, așa încât în ms. 2258, f. 223-223v. apare cu un scris din cele mai june, de Blaj, și poate și mai de timpurie, pe file mici, deteriorate de mult purtate în buzunare, aceste strofe, amintind, și ca scris, de anume variante din «*Amorul unei marmure*». [...] Lipsesc file⁷. Iată versiunea:

HORIA

A timpului vârteje – c-orgie tunătoare
Sclaviei nămoliră a Daciilor loc,
Carpatu-atunci cu fruntea în nori de răzbuinare
Gândi un gând de foc.

Zvârli din creștet lava-i cea înflăcărată
Pe-atleți cu crane-aprinse de-al libertății [dor],
Lăsă să vadă lumea statua ta sculptată
De angelul Omor.

Urlând zvârlia din aripi, se zvârcolia sub tine
Scavia infernală servind de pedestal,
Din statua-ți sfărmată luci în Românime
A lumii ideal.

O, dulce Libertate, copilă răpitoare
De ce nu pot în brațe-mi să frâng al tău mijloc,
Să pui pe a mea frunte c-o lungă sărutare
Coroana lui de foc.
[.....]

Mormânt era odată și nația română
Fiița cea nebună fu Horia al meu,
Ce arunca în hohot cu fulgerul în mână
Blastem lui D-zeu

Ținând în brațu-i falnic o cumpăn-a dreptății
D-o parte puse gondul de foc al libertății
În alta spada sa
Și marea sa ideie eterică, ușoară,
În cranul omorârei o umple d-o măsoară
Cu spada lui cea grea.

Si-atunci eroul roșu al sângiurilor sale
[.....]

În manuscrisul 2262, f. 4, *Ordinea strofelor rămâne o problemă deschisă*, spune Perpessicius. Iată versiunea:

Și Carpați[i] mândri înveliți în nor
[Își] spunia[u] prin tunet gândurile lor.

Tot atunci la flăcări ce se potoleau

⁶ G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, III, p. 31.

⁷ M. Eminescu, *Opere*, V, ed. Perpessicius, p. 12.

Inime române falnice fierbeau.

Horia pe-un munte falnic sta călare:
O coroană sură munților se pare,

– Eu am zice-un tunet suflet mare, greu
Dar mai mare suflet bate-n pieptul său.

Fruntea-mi este albă ca de ani o mie,
Dară a lui nume mai mult o să ție.

Fulgerul din ceruri cu putere darmă,
Dară ochiu-i fulger ce cu spaimă sfarmă.

– Nalți suntem noi munții, zise-un vechi Carpat,
Dar el e mai mare, că ni-i împărat.

Să priviască-Ardealul soarelui rușine-i
C-a robii copiii pe sub mâni streine.

Ci în nori de aburi, într-un vâl de ceață,
Își ascunde tristă galbena ei față.

Atunci luna iese norilor regină,
Fruntea lui cea albă galben însenină,

Razele se-nbină, încing fruntea-i rece,
Că părea din munte diadem de Rege.

Și un stol de vulturi muntele-ncongior,
Cugetând că-i Joe, Dumnezeu lor,

Când încins [cu] fală, coronat cu nimb,
Fulgerile-aruncă sus de pe Olymp.

În ediția Murărașu, *Horia* se găsește la p. 17-18 a primului volum, iar la *Comentarii eminesciene*, la p. 280-281.

D. Vatamaniuc, în ediția sa din 2010, spune că poezia *Este elaborată, probabil, în 1867 și aparține epocii Blajului. Prima versiune din manuscrisul 2262, f. 4 este însoțită, pe aceeași pagină, de mai multe titluri: «Răsunet», «Horiade», «Iancu», «Răzbuinarea română», «Ariel», «Faust», «Un Don Juan român». Ilarie Chendi presupunea că Eminescu se gândea la un ciclu de poeme inspirate din revoluțiile transilvănene⁸.*

CE-ȚI DORESC EU ȚIE, DULCE ROMÂNIE

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor?
Brațele nervoase, arma de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor!
Fiarbă vinu-n cupe, spumege poculul,
Dacă fiii-ți mândri aste le nutresc;
Căci rămâne stânca, deși moare valul,

⁸ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. Vatamaniuc, p. 791-792.

Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Vis de răzbunare negru ca mormântul,
Spada ta de sânge dușman fumegând,
Și deasupra idrei fluturătoare cu vântul
Visul tău de glorie falnic triumfând,
Spună lumii large steaguri tricolore,
Spună ce-i poporul mare, românesc,
Când s-aprinde sacru candida-i vâlvoare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Îngerul iubirii, îngerul de pace,
Pe altarul Vestei tainic surzând,
Ce pe Marte-n glorie să orbească-l face,
Când cu lampa-i zboară lumea luminând,
El pe sânu-ți vergin încă să coboare,
Guste fericirea raiului ceresc,
Tu îl strânge-n brațe, tu îi fă altare,
Dulce Românie, asta ți-o doresc.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Tânără mireasă, mamă cu amor!
Fiii tăi trăiască numai în frăție
Ca a nopții stele, ca a zilei zori,
Viața în vecie, glorie, bucurie,
Arme cu tărie, suflet românesc,
Vis de vitejie, fală și mândrie,
Dulce Românie, asta ți-o doresc!

* * *

În anul în care, la Blaj, tineretul locului înființează o societate de lectură, așa cum se va întâmpla și în Bucovina habsburgică, societate prezidată de Timotei Cipariu, în numărul 14 din 2/14 aprilie 1867 apare în *Familia* poezia lui Eminescu, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, poezie care nu se regăsește în nici un manuscris eminescian. Este numărul revistei în care *Emiliu Marcu face istoricul apei de Cologne și I. C. Drăgănescu relatează despre violă, floarea favorită a Împărătesei Eugenia*, iar *Cronica informează că Domnitorul României s-a abonat la toate foile românești din Pesta și Austria, exemplu pe care ar putea, sugerează redactorul, să-l urmeze și boierimea din țară; o statistică a ziarelor românești arată că de toate sunt 48: 12 în Austria și restul în România*⁹

Se știe că acest an este unul al peregrinărilor lui Eminescu prin Blaj, Sibiu și București, pentru ca mai târziu să-l întâlnim la Giurgiu, alături de trupa lui Iorgu Caragiale, cel care îl descoperise citind din Schiller dosit în port.

În Europa, marele eveniment este acela al luptei italieneilor în frunte cu generalul Garibaldi în vederea unificării țării, așa încât studenții români din Turin îl întâmpină pe acesta cu entuziasm: *Generale! interpreți ai junimei române ce se află în Italia spre a-și completa studiile sale, salutăm din inimă sosirea voastră în cetatea ce fu leagănul neîndepărtatei italiene*. [...] Iar generalul le răspunde: *Mulțumesc prea mult depărtaților mei compatrioți, Românilor, cari sunt atât de bravi, foarte bravi, și simt o plăcere mare strângându-vă mâna*¹⁰.

⁹ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. Perpessicius, p. 255-256.

¹⁰ Idem, p. 256.

Având în total patru strofe, cu câte opt versuri fiecare, versurile sunt alcătuite în ritm trohaic. În ansamblul ei, dacă n-ar fi existând amprenta eminesciană, genul acesta de poezie era destul de uzitat în epocă, nu numai de marii autori, dar chiar de cei abia recunoscuți. *Aceasta e opera căreia nu-i lipsește nici elanul, nici verva: ea se supune fără îndoială legii genului și dezvoltă locuri comune pe care le regăsim ușor în literatura universală. Dar ea merită să ne rețină atenția prin prospețimea indiscutabilă și prin spontaneitatea plină de farmec, la care se adaugă o anumită tandrețe amestecată cu orgoliu patriotic*¹¹. Criticul francez ține să remarce că versul ultim al fiecărei strofe mărește această impresie de iubire filială, simplă și în același timp plină de fervoare¹², căci așa cum se exprimă poetul însuși în publicistica sa de mai târziu, *Naționalitatea trebuie simțită cu inima și nu vorbită cu gura*.

Fie graba ideilor expuse în poezie, fie aglomerarea de cunoștințe din domeniul mitologiei, consemnată de colegi la timpul potrivit, îl fac pe D. Murărașu să precizeze în legătură cu aceasta: *Cunoștințele mitologice din această strofă sunt îndoielnice, de aceea versurile par obscure. Îngerul de pace și deci al concordiei, al iubirii, nu poate fi decât Atena (Minerva). În mod firesc ea apare ca un sprijin, ca o prietenă a Vestei, zeița căminului domestic. [...] În luptă cu Ares (Marte) nu poate fi decât Atena, dar aceasta nu poartă o lampă, ca Vesta. Putem înțelege numai alegoric că Minerva purtătoare a făcliei inteligenței învinge forța brutală a zeului discordiei și luptelor*.

În «Iliada», Atena este continuu rivala lui Ares, al cărui planuri le încurcă. De îndată ce divinitățile vin față în față, Atena iese învingătoare – ea răstoarnă pe Ares din telegă.

În «Odiseea» Atena apare ținând o lampă, pentru a lumina calea lui Ulise și lui Telemac. Pe monedele de la Ilium Novum, Atena figurează ținând în mână o făclie, dar Eminescu nu putea avea în tinerețea lui aceste cunoștințe. Numai rămânând la o interpretare alegorică, versurile pot avea un înțeles limpede¹³.

Noi preferăm să rămânem la impresia alegorică, întrucât ea dă farmecul patriotic al textului.

Perpessicius, eminescologul avizat și adânc cunoscător al poeziei eminesciene, în egală măsură informat asupra a ceea ce scriau despre poeziile lui Eminescu ceilalți autori ai epocii, (faști sau nu), ține să aducă în discuție lucrarea lui Alexandru Grama, apărută la Blaj în 1891 și intitulată *Mihail Eminescu. Studiu critic*, în fapt, o antologie a mai multor articole împotriva poetului publicate într-un periodic al vremii, «Unirea»¹⁴.

Sigur, noi credem că Perpessicius avea dreptatea lui atunci când comenta părerile unuia, precum Grama, care ne dă de fapt, în negativ, măsura inovației lui Eminescu în poezia epocii, cu versuri care erau deci și altceva decât poezia «mobilizatoare» a deceniilor de dinainte. Că așa stau lucrurile, o arată și faptul că teologul ardelean cu veleități critice admira totuși poezii, precum: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La Bucovina, La Heliade etc.*

¹¹ Alain Guillermou, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*, op. cit., 45-46.

¹² Idem, p. 42.

¹³ M. Eminescu, *Poezii*, I, ed. Murărașu, p. 284-285.

¹⁴ M. Eminescu, *Poezii*, ediție adnotată, Selecție, cronologie și note de Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, p. 477.

Alain Guillerrou spune că poeziei *nu-i lipsește nici elanul, nici verva: ea se supune fără îndoială legii genului și dezvoltă locuri comune pe care le regăsim ușor în literatura universală*¹⁵, numai că pentru noi, românii, ea are o anumită *tandrețe, amestecată cu orgoliu patriotic*¹⁶, iar reluarea versului *Dulce Românie, asta ți-o doresc* nu face altceva decât să mărească *această impresie de iubire filială, simplă și în același timp plină de fervoare*¹⁷.

Interesat încă din vremea studenției vieneze de poezia patriotică, din cele două ode «An der Cäsar» [«Cesarului»] de R. Gottschall, Eminescu transcrie strofele finale ale odei a doua, adică strofele în care este evocată Franța învinsă¹⁸.

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie nu poartă în ea orgoliul exacerb al poeziilor germane la modă în tinerețea poetului nostru, ci ridică în mod personal patriotismul entuziast

¹⁵ Alain Guillerrou, *op. cit.*, p. 45.

¹⁶ Idem, p. 46.

¹⁷ Idem, *ibidem*.

¹⁸ Helmuth Frisch, *Sursele germane ale creației eminesciene, Identificarea izvoarelor, comentarea lor și introducerea*, Volumul I, Februarie 1870 – Aprilie 1871, București, Editura Saeculum, I. O., 1999, p. 347.

al autorului, când acesta începea să cadă în desuetudine; și cu atât mai mult în poezia românească a timpului.

Recitind poezia lui Eminescu, putem spune, ca Mircea Eliade, că...*ne întoarcem [...] la noi acasă*. Într-un cuvânt, scriind *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, Eminescu, același care mai târziu va compune versul *Virtutea pentru dânsii, ea nu există*, ar fi putut să-și aducă aminte, între altele de spusele lui Napoleon I: *Dragostea de patrie este cea dintâi virtute a omului civilizată*.

În ediția Perpessicius poezia se găsește în *Opere*, I, p. 15-16, iar comentată – la *Note și variante*, în același volum, la p. 255-256.

În ediția critică a lui Murărașu din 1982, *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie* se află la p. 29-30, iar la *Comentarii eminesciene*, în același volum la p. 284-285.

Mențiunea ediției Vatamaniuc, din 2010, este una valabilă întru totul, și anume că este *Oda cea mai frumoasă închinată patriei în peregrinările sale prin țară*¹⁹, întărind faptul că ea *Nu se păstrează în manuscrise*²⁰.

Poezia a fost pusă pe muzică de Guillaume Șorban.

¹⁹ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. Vatamaniuc, p. 734.

²⁰ Idem.

Ala SAINENCO

Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu și muzica*

Titlurile care trimit la relația unui creator cu domeniile ce exced aria acestuia de excelare par, la prima vedere, pretențioase. Nu și în cazul spiritelor enciclopedice sau a minților integratoare. Pentru „o minte superior integratoare a marilor repere ale cunoașterii umane”, cum a fost cea a lui Mihai Eminescu (minte „prin excelență integratoare”, „esențialmente integratoare”, „unic integratoare”, cum o definește, în altă parte, Zoe Dumitrescu-Bușulenga), interesul pentru domenii diverse – filosofie, fiziologie, anatomie, chimie experimentală, economie, drept, istorie, științele naturii etc. – are drept finalitate crearea unui „univers legat, coerent, organic, unitar, [...] fiecare fragment răspunzând totalității și ilustrând totalitatea; [...] toate tulpinile cunoașterii merg paralel și interferându-se, dar tinzând către un singur țel: către opera de artă, către imaginea mito-poetică” (p. 16). În această perspectivă, interesul lui Eminescu pentru muzică nu este, arată Zoe Dumitrescu-Bușulenga, unul din afara domeniului, ci reprezintă aceeași viziune integratoare cu repercusiuni asupra fondului creației eminesciene. Respectiv, „eufonia eminesciană”, afirmă cercetătoarea, trebuie privită „într-o perspectivă obligatorie de altitudine și integralitate” (p. 79), Eminescu „nefiind nici autor de armonii imitative, nici de cuvinte potrivite”.

Reprezentând, după cum menționează Ion Pop, „prima cercetare a acestui aspect al biografiei și scrisului eminesciene, întreprinsă de un spirit foarte cultivat, la randu-i, în materie”¹, studiul lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga – *Eminescu și muzica* – lărgeste „imaginea și așa tot mai vastă a diversității preocupărilor sale, cât și a filoanelor care au hrănit tipul său de genialitate, dând operei una din cele mai fascinante și mai valoroase dimensiuni” (p. 31).

Incluse în volumul *Eminescu. Universul cunoașterii*, cele două capitole care explică „raporturile lui Eminescu cu universul artei sunetelor” – *Eminescu și muzica. I. Conexiuni literar-muzicale și Eminescu și muzica. II. Eufonii – glose* – apar, pentru prima oară, în volumul *Muzică și literatură*, publicat în colaborare cu Iosif Sava în 1986, 1987, 1994, și sub titlul *Eminescu și muzica*, în 1989.

Dacă primul capitol, axat pe conexiunile literar-muzicale, pune în relief relația externă a lui Eminescu cu muzica, cel de-al doilea, orientat spre studiul eufoniei, surprinde modul în care Eminescu s-a pus în relație cu melodia limbii, ambele capitole conturând viziunea integratoare și

¹ Ion Pop, *Un cuvânt înainte*, în: Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Orizontul cunoașterii*, Ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ion Pop, București: Editura Nicodim Caligraful, 2016, p. 10.

eficientă (în sensul aristotelic al cauzei eficiente), generatoare a universului mito-poetic.

Natura muzicală a poetului, prieteniiile cu muzicieni, inserările, aprecierile, notele din manuscrise sau articole reprezintă aspecte explicative pentru modul în care *arta sunetelor* a lucrat în eufonia poeziei de o asemenea manieră încât „muzică, prin fond și prin formă, poezia lui Eminescu nu mai are nevoie de nici o altă melodie” (G. Ibrăileanu).

În ordinea expunerii, primul fapt semnalat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga este *natură muzicală a poetului*, Eminescu fiind „dotat cu auz, sensibilitate, cu suflet muzical” și cu „un glas deosebit de frumos” (p. 32), fapt remarcat de fratele său, Matei Eminovici, de prietenii și colegii săi: Ștefan Cacovean, Alexandru Vlahuță, Constantin Bărcănescu, Ion Slavici, Teodor Ștefanelli, Nicolae Pătrașcu, Ion Popescu, D. Teleor, de dr. Samoil Isopescu, de Teofil Boiciuc (după mărturia lui Augustin Z.N. Pop), de Tinuța Vartic (amintire reprodusă de folcloristul Gh.T. Kirileanu). Mărturiile culese insistă, așa cum constată Zoe Dumitrescu-Bușulenga, „asupra mării iubiri a lui Eminescu față de muzica populară, pe care a ascultat-o încă din anii copilăriei în sat și la stână, și pe care a socotit-o, întotdeauna, cu neclintită afecțiune, ca și poezia populară, un produs al geniului specific al poporului român, integrând-o în peisajul românesc caracteristic și înălțând-o împreună cu acesta într-un plan mitic” (p.39). Eminescu nu a rămas însă în limitele cadrului muzicii populare, cunoașterea sa în domeniul muzicii aprofundându-se ca urmare, de cele mai multe ori, a autodidacticismului său.

Dacă „contactul cu profesoara de pian în copilărie” rămâne incert, la fel ca și lecțiile de muzică din anii de școală – informații care reies din scrisoarea publicată de Octav Minar – „un moment important al procesului instruirii muzicale a poetului s-a realizat în cadrul trupei teatrale” ale lui Iorgu Caragiale, Pascaly, în care Eminescu „s-a dovedit un «consultant» muzical de prim ordin”, tot aici cunoscând „muzica de scenă, vodevilurile, cântonelele timpului”, așa cum reiese din afirmațiile lui Viorel Cosma, preluate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Mărturiile adunate de Zoe Dumitrescu-Bușulenga confirmă că Eminescu supraveghea „întreaga desfășurare muzicală a spectacolului” (p. 41-42). Anii de pelerinaj cu trupele teatrale, conchide cercetătoarea, „i-au deschis fără îndoială gustul pentru muzica de scenă, pentru muzica simfonică, de cameră” (p. 42), însă „anii unor adânci informări muzicale” sunt cei petrecuți de poet la Viena și Berlin, când „înțelege locul unor mari valori ale artei sunetelor în istoria umanității” (p. 44) și își formează „scara axiologică în înțelegerea muzicii”. Înțelegerea locului „artei sunetelor în istoria umanității”, consideră cercetătoarea, se produce și prin frecventarea concertelor și a spectacole muzicale, care însemna „o întrerupere [...] a activităților intelectuale”, dar și o continuare a acestora.

Scara axiologică, pe care și-o formează Eminescu în perioada vieneză și berlineză, se reflectă în aprecierile

pe care le face cu diferite ocazii, în cronici sau în manuscrise, fapt consemnat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga²: pe *Palestrina* îl consideră

ca cel mai reprezentativ compozitor, alături de ceilalți mari în poezie și plastic (14 decembrie 1877, *Timpul*);

despre *Mozart*, scrie că:

va rămâne într-adevăr un tezaur în urma generațiilor” (vol. V, în Ediția Perpessicius); comparându-i pe *Offenbach* și *Beethoven*, se întreabă:

Cele câteva sonate ale lui Beethoven nu dau ele mai mult decât toate operele lui Offenbach la un loc? Cărbune și unul e, cărbune și altul. Dar unul multiplicat cu timpul de formațiune și cu energia pasiunii, diamant; celălalt cărbune de mestecăn (Ms. 2255, f. 394).

Palestrina, Mozart și Beethoven reprezintă predilecțiile muzicale ale lui Eminescu, iar contactul cu muzica acestora are implicații dintre cele mai diverse în opera lui.

Prezența numelui lui Palestrina este „dătătoare de perplexitate”, din punctul de vedere al autoarei, pentru perioada când „Rossini, Bellini, Meyerbeer, maximum Verdi cucereau gustul celor mai mulți dintre iubitorii de muzică din țara noastră sau a intelectualilor din centrele culturale ale Italiei, Franței” (p. 45). Nu există informații exacte dacă Eminescu a ascultat „muzica lui Palestrina și într-o sală de concert sau în saloanele pe care le frecventa la Viena” (p. 46), însă numele acestuia este amintit de poet destul de frecvent în manuscrise sau în *Geniu pustiu*, în cronicile din *Timpul*, arată cercetătoarea.

Dacă trimiterile la Palestrina, în textul eminescian, de cele mai dese ori, constituie secvențe din construcția textului artistic:

Era una din acele cântări eterne ce lebăda le cântă murind, o reverie a cerului, compusă de maestrul divin în țipătul inimii sale: Palestrina – Ms. 2255;

Notele zburau când puternic, când încet, abia auzite, ca suspinele aripelor îngerești – era unul din acele cântece superbe a aceluia maestro divin în țipetele sale, Palestrina... – Geniu Pustiu)

și mai rar aprecieri directe (cum e articolul din *Timpul*, citat de autoare la p. 45), contextul în care Eminescu se referă la Beethoven este cel al unui „maximum de potențial creator, cu implicații filosofice” (p. 48). Cugețările lui Eminescu „despre *apăsătoarea diferență* dintre imboldurile launtrice creatoare care nu lasă loc pentru odihnă și operele produse” (p. 50) au ca reper, demonstrează autoarea, creația lui Beethoven. Astfel, considerând „că toate operele poeziei și ale artei nu sunt decât *emanațiuni parțiale din comorile spiritual mult mai bogate ale poezilor și artiștilor*,

Eminescu scrie:

Ce respect trebuie să avem așadar înaintea bogăției spirituale a lui Michelangelo, Goethe, Beethoven ș.a., când ne gândim cât de însemnate sunt deja cele ce ei au dat la

² Aici și în continuare citările din Eminescu sunt după studiul lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

lumină, care nu reprezintă decât necomplet totalitatea spirituală a acelor oameni... (Ms. 2290)

Transpare în acest fragment, pe lângă aspectele semnificate de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, măsura valorii sociale a creatorului, căruia societatea îi datorează spiritualitatea.

Reproducem aici în întregime fragmentul citat de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, după care este „uimitoare” și, în același timp, „atât de concisă aprecierea analitică a unei opere beethoveniene, din punctul de vedere al mecanismului gândirii categoriale, așa cum îl învățase Eminescu în anii studenției din epistemologia kantiană [...], un moment de pătrundere în profunzimile psihologiei creatorului dintr-un anumit unghi foarte special, acela al dereglării mecanismului senzorial care afectează înseși categoriile gândirii” (p. 50):

Cugetări imposibile! Ce este imposibil? Condițiile a orice posibilitate sunt în capul nostru. Aicia sunt legile ciudate, cărora natura trebuie să se supui. – Aici e timp, aici spațiu, aici cauzalitatea și dacă le ștergi acestea – și un somn adânc le șterge pentru câteva ore – ce simțiri îți rămân despre acest interval al ștergerii? Nimic. Și cu toate acestea ne vin momente în viață în care aceste trei elemente ale minții noastre, aceste sertare în care băgăm o lume, dispar pentru un moment – e drept, – ca o fulgerare numai, dispar, sau parte sau în tot, și stai ca înaintea unei minuni și te întrebi așa, ca omul care a crezut că tot ce vede e chiar așa cum este, că oare ce să-nsemneze asta... Când privești câte o fizionomie ciudată îți vine de sine întrebarea: oare cum dracu-o fi gândind acest om – ba lipsa unuia din cele cinci simțuri, chiar venind mai târziu, modifică radical lumea cugetării. Așa Beethoven compune opera Fidelio după ce uitase de mult natura vocii omului... el scrie muzică pentru voci, cum crede el că ar trebui să fie și te trezești față c-o operă care și se pare că fuge dinaintea ochilor, c-ai privi-o cu binoclul întors... și-i vedea departe, departe, în fundul cugetării unui om ceva straniu, ce părea a nu pricepe bine și-apoi abia auzi că sunt închipuirile unui surd despre vocea omească, a cărei natură normală el o uitase sau avea numai o reminiscență slabă despre ea (Ms. 2287, f. 70).*

Dintre contactele muzicale certe și cu influență directă asupra viziunii și creației eminesciene, Zoe Dumitrescu-Buşulenga tratează, într-un subcapitol aparte, intitulat *Singularii Eminescu – Wagner*, tangențele Eminescu – Wagner reliefabile din motivele comune: cornul din *Siegfried* și versurile eminesciene *Mai departe, mai departe/ Mai încet, tot mai încet/ Sufletu-mi nemângâiet/ Îndulcind cu dor de moarte*; lebăda din *Lohengrin* și lebedele din *Povestea magului călător în stele*; Elsa wagneriană și Cătălina; Motivul Ondinei în *Aurul Rhinului* și în *Mureșanu*; structurile arhitectonice similare între *Lohengrin* și *Luceafăr*, pe de o parte, și a legăturilor ce pot fi stabilite între poemul *Luceafărul* și *Parsifal*, pe de altă parte etc.

Mărturie a interesului și a prețuirii muzicii sunt, în opinia cercetătoarei, cronicile și inserările lui Eminescu în *Curierul de lasi* și *Timpul* despre Wachmann, Eduard Caudella, Alexandru Flechtenmacher, Ludovic Wiest, Franz

Schipek, Sarasate, Friemann sau prietenii cu muzicieni ai timpului: cântărețul Constantin Bărcănescu, violonistul Toma Micheru, cântăreața Carlota Patti și, probabil, cu Ciprian Porumbescu (de la care, se pare, Eminescu deține „popularul *Frunză verde de piper*, publicat de Porumbescu la Viena” – p. 70).

Pentru ideile de substanță și statutul muzicii, rămâne remarcabil, din punctul de vedere al cercetătoarei, notițiarul *Cultură și știință* din Ms. 2255. Reluăm aici fragmentul pe care insistă Zoe Dumitrescu-Buşulenga despre diferența dintre muzica vocală și cea instrumentală și, respectiv, prioritatea care trebuie acordată uneia sau alteia în educația muzicală:

Cântarea se apropie mai mult de arta proprie, ce ținește la crearea unui op ce există pentru sine și deosebit de persoană; însă, totuși ea-i esențial conținută în cercul personalității; se arată ca o manifestațiune numai a propriului organism și descopere pe lângă frumusețea esteroară a tonului încă și aceea a unei mișcări interne. Cu totul deosebită de aceasta e muzica ca manevrare a unui instrument; aceasta se află afară de personalitate și nu se naște sufletul propriu, ci unul strein și scopul n-are de-a descoperi o frumusețe personală ci una artistică (...). Se poate ca și producțiunea muzicală pe instrument să rezume mișcarea frumoasă a propriei vieți interne(f. 226) însă cum că asta e mai mult opera chemării pentru artă decât a culturai, asta se vede deja din împrejurarea cum că afară de dispozițiunea sufletească mai e nevoie și de o abilitate și dexteritate a manevrării, însă aceasta nu-i proprie decât consoților de specialitate, pe când, de ex. cântecul natural cel mai simplu și cel mai fără artă e-n stare de a exprima viața cea mai intimă a sufletului...

Cercetătoarea îi atribuie aceste idei lui Eminescu, în pofida opiniei „profesorului Dan Petrovan (susținută cu argumente de necombătut)”, după care „textul manuscrisului este o simplă traducere din limba germană din *Das Leben der Seele* de Moritz Lazarus”, argumentând că „la Eminescu, orice traducere, orice citat, orice referire dovedea nu numai asimilarea unor idei, ci o adeziune integrală, fundamentală” (p. 64). Iar aprecierile i se par cercetătoarei cu atât mai importante cu cât „specialiștii în educația muzicală insistă mereu în ultimii ani asupra necesității primordiale a audiției (în procesul școlar de instruire muzicală), a contactului viu cu capodoperele muzicale în locul oricăror cunoștințe de gramatică și de stilistică” (p. 62).

În aceeași ordine de idei, o clasificare a muzicii, poeziei și filosofiei care „fie că-i aparține lui Zeller, fie că-i aparține lui Eminescu”, dar lucru cert, și-o asumă și Eminescu, dă întâietate muzicii. Pentru Eminescu, conchide autoarea, arta sunetelor are „o semnificație de o profunzime care depășește de departe concepția comună chiar a celor mai cultivați dintre scriitorii lumii” (p. 79): „Ea este în însăși osatura lumii, în arhitectura ei, fiind intrinsecă armoniei lumii” (p. 55).

Momentul „întrebărilor fundamentale, de la care pornește enorma strădanie de supunere a limbii la legile armoniei, consideră cercetătoarea, este legat de traducerea comandată de Pascaly, a lucrării esteticianului hegelian T. Röttscher. *Arta reprezentării dramatice (Die Kunst der dramatischen Darstellung)*„, text care-i deschidea nu numai un vast orizont de cultură estetică, dar și o perspectivă nouă asupra problemelor generale de fonetică” (p. 83) și pe care Eminescu l-a tradus la vârsta de 18-19 ani. Autoarea identifică dovezile chiar pe text, în însemnările („naive uneori dar atât de relevante prin ecoul pe care-l trădează” – p. 86) pe care Mihai Eminescu le făcea în legătură cu lucrarea lui T. Röttscher. Reluăm aici, din studiul semnat de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, fragmentele care îi aparțin lui Eminescu, meditații și interogații privind funcționarea generală sau modul în care se transpune în limba română fenomenul fonetic descris de T. Röttscher.

Mai întâi, cu referire la spiritualizarea și estetica suneților, Eminescu se întreabă:

*Va să zică sunetul are corp (care poate fi urât sau frumos, timbrul?) Sufletul acestui corp e espresiunea doar? (p.83);
Ce loc să dăm lui ă și lui â? (p.84).*

Opera poetică eminesciană în sine și exegeza textului eminescian arată că aceste reflectări nu au rămas la nivelul unor întrebări retorice, căutările rezultând în structuri fonetice perfecte și sugestive pentru sensul poetic.

Elocventă pentru ilustrarea modului în care Eminescu răspunde întrebărilor pe care și le pune este constatarea lui Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în alt capitol al lucrării, cu referire la eufonia eminesciană: prin „sunetul î [...]”, poate cel mai disarmonic din limba română, dar, pare-se, foarte interesant pentru poet, el a construit una din cele mai muzicale, mai pline de șerpuitoare inflexiuni, incantații” (p. 91):

Când însuși glasul gândurilor tace,
Mă-ngană cântul unei dulci evlavii –
Atunci te chem – chemarea-mi asculta-vei?
Din neguri reci plutind te vei desface?

Apoi, intuind clar importanța accentului în limba română, Eminescu notează:

Inima unui cuvânt, punctul lui de culminare, culminarea însăși (impregiurul căreia se-nvartesc) lângă care se grupează palide și nentonate celelalte silabe – este accentul.

La noi, scria el, claritatea silabelor sau mai bine zis calitatea muzicală a silabelor atârnă mult de la accent... (p. 85).

În acest context, amintim amplul studiu al lui Mihai Dinu, consacrat ritmului și rimei în poezia românească, în care autorul constată: „Faptul că ritmul poetic românesc are la bază, succesiunea ordonată a silabelor accentuate și, respectiv, neaccentuate, a fost sesizat încă de timpuriu de toți acei metricieni care, nemulțumindu-se cu compilarea tratatelor de prozodie clasică, s-au aplecat asupra formelor vii ale poeziei vremii lor”³. Primul citat în această ordine de Mihai Dinu, este G. Barițiu, a cărui

înțelegere a rolului accentului pentru ritm pare, cel puțin la nivel de expresie, mai confuză decât exprimarea clară și succintă (deși reprezintă doar o notă) a lui Eminescu. Pentru comparație:

*Cum că în limba română este o mare mulțime de silabe lungi și iarăși alta cu silabe scurte, nu se îndoiește nici unul cu urechi sănătoase [...] regula este pentru urechile românului numai una: toate silabele care poartă asupra-și tonul ascuțit sau lungitoriu în proză sunt lungi și în poezie, și toate câte au tonul scăzut sau scurtătoriu în vorbirea prozaică sunt scurte în prozodie.*⁴

Al treilea aspect, la care se referă notele lui Eminescu vizează ritmul:

ritm și tempo, sufletul ce se mișcă a materiei (corpului) sunetului (p. 86).

Modul de înțelegere a ritmului este esențial din moment ce „provenit din zone străine limbii [...], el tinde să impună expresiei lingvistice constrângeri ce nu sunt întotdeauna suportate cu ușurință. Stânjenită de regularitatea metronomică pe care o presupune ritmul, limba opune rezistență, neacceptând decât selectiv, condiționat, în orice caz «cum grano salis», pretențiile tiranice ale vremelnicului ei asociat”⁵. În situații cu totul rare, arată Mihai Dinu – și aceasta se întâmplă în poezia eminesciană –, limba „poate satisface întocmai cerințele ritmului”⁶:

*Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate.*

Altădată, afirmă același autor, „Formula ritmică a versului se îndepărtează [...] de tiparul ritmic dinainte dat, rezultatul fiind un compromis între structura riguros regulată cerută de ritm și libertatea accentuală pe care ar presupune-o fluxul neîngrădit al expresiei lingvistice”⁷. Astfel, o versiune standard cum este *Nuferi galbeni încarcă lacul albastru al codrilor* devine:

*Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă.*

Analizând devenirea eminesciană „sub raportul eufoniei”, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, reliefează „etape de importanță diferită, situate însă toate pe un curs suitor” (p. 83). Nici involuntară și nici inconștientă („Lupta cu cuvântul a fost, poate, constanta cea mai dramatică a activității creatoare desfășurată de Eminescu și ea se străvede, în general, înlăuntrul fiecăreia din perioadele în care, de obicei, opera se divide”, constată în altă parte cercetătoarea), această devenire este marcată de interesul „neconținut treaz” al „poetului pentru toate spinoasele probleme ale eufoniei” (Ibidem).

Prima etapă – Sturm und Drang – „a titanismului arzător, a răzvrătirilor pline de vehemență împotriva lumii imperfecte, după cum o caracterizează Zoe Dumitrescu-Bușulenga, este marcată de o

³ Mihai Dinu, *Ritm și rimă în proza românească*, București: Cartea românească, 1986, p. 68.

⁴ Apud: Mihai Dinu, p. 68

⁵ Mihai Dinu, *Ritm și rimă în proza românească*, București: Cartea românească, 1986, p. 66-67.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

pronunțată discursivitate, de o grandilocvență romantică tipică” (p. 145).

Trăsăturile de limbaj din această perioadă, relevabile în *Amorul unei marmure, Veneră și Madonă și Junii corupți, Epigonii, Înger și demon, Împărat și proletar* sunt, după cum remarcă cercetătoarea: discursul pasionat; încărcătura metaforică ponderoasă și acoperită de o oarecare obscuritate; dicția poetică sub semnul redundanței; iar sub aspect fonetic, o continuă învolburare și ciocnire de sunori, în special închise, consonantice.

Etapă a doua, circumscrisă perioadei 1873–1874 – 1877–1878, „predominant mitic-magic-folclorică” e relevabilă prin „caractere noi ale expresiei, dobândite prin influența folclorului românesc și a romantismului german” (p. 146). În textele din această perioadă – *Floare albastră, Călin (file din povești), Crăiasa din povești, Lacul, Dorința, Făt-Frumos din tei, Povestea codului*, cercetătoarea constată: sinestezii bogate îmbinând vizualul, auditivul, olfactivul, cineticul; melos oniric; limbaj fluid cu delicate efecte muzicale, valori incantatorii, prin subtile deschideri vocalice și discrete aliterații (p. 87).

În ultima etapă, a „reducțiilor și tăcerilor”, în care „universul se goleşte sub stăpânirea lui Thanatos care a luat locul pierdutului Eros”. Cercetătoarea reliefează două trăsături distincte (aparent contradictorii, în realitate

cotangențiale) ale acestei perioade: pe de o parte, „performanța sonoră” (ca în poemele: *Peste vârfuri, Și dacă... , Sonete, Când însuși glasul... etc.*), pe de altă parte, rupea „din ceea ce se considera a fi țesătura muzicală specifică expresivității eminesciene”, când „cuvântul devine esență” (ca în *Glossă, Luceafărul, Mai am un singur dor, Oda în metro antic*).

Orientate, așa cum menționează Zoe Dumitrescu-Bușulenga, spre crearea viziunii mito-poetice căutările lui Eminescu s-au soldat pentru limba română cu constituirea limbii poetice românești, „în formele mature și înalte ale artei cuvântului ca modalitate de expresie originală și națională a sensibilității și spiritualității noastre”⁸. Spectaculoasa schimbare pe care o produce Eminescu „fără să inventeze, fără să creeze un material artistic nou în sensul fizic al termenului”, consemnează istoriile limbii române literare, vizează „sfera mijloacelor stilistice ale limbii prin scoaterea la suprafață a resurselor interioare ale limbajului, prin ingeniozitatea asocierilor sintagmatice, prin organizarea melodică a secvențelor fonice și a structurilor sintactice”⁹.

⁸ Ștefan Munteanu, Vasile D. Țâra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, ediție revizuită și adăugită, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1983, p.307.

⁹ Ibidem.

„Profesorul nostru, D. Irimia”

Prin titlul *Profesorul nostru, D. Irimia*, volumul omagial editat de Cristina Irimia și Dinu Moscal reclamă apartenența la o anumită comunitate care este sub semnul *Dumitru Irimia* și îl revendică, în același timp, pe unul dintre profesorii prestigioasei universități ieșene. „Prestigiul, explică, în *Cuvînt-înainte*, prefațatorul volumului, Dinu Moscal, este o marcă aplicabilă atît unei persoane, cît și unei instituții, iar valorile presupuse de această marcă sînt considerate transferabile între aceste două entități. Se înțelege însă că în acest transfer este implicat un raport metonimic, pentru că prestigiul instituției este, de fapt, prestigiul anumitor personalități” (Dinu Moscal, p. 11).

În același timp, numele celor care au semnat **pentru** și **în** volumul *Profesorul nostru, D. Irimia* extind cadrul unei școli filologice afiliate unei singure universități. Aceasta pentru că contribuțiile lui Dumitru Irimia „au statuat de reper” în toate domeniile și pentru toate posturile în care s-a manifestat Domnia sa.

Secțiunile volumului reconstituie parcursul profesorului D. Irimia de la anii studenției la statutul de profesor și cercetător al Universității din Iași și profesor, prin conferirea titlului de Doctor Honoris Causa, al altor univeristăți.

În prima secțiune, *Studenția*, Mircea-Radu Iacoban și Emil Baltag îl evocă pe studentul D. Irimia, care era printre „cîțiva colegi care, fără a pierde nimic din prospețimea pe care o presupunea vîrsta, știau să vadă lucrurile cu destulă maturitate, să pătrundă dincolo de aparențele

celor ce se petreceau în jurul lor, să înțeleagă, acolo unde era cazul, gravitatea unei situații, iar dintre aceștia primul [...] este cel căruia noi toți îi spuneam Titi, cunoscut mai apoi, în lumea intelectualității ieșene și nu numai, ca profesorul D. Irimia de la Universitatea *Alexandru Ioan Cuza*” (Emil Baltag, p. 17).

Cei care au avut privilegiul de a-i fi studenți, profesori și cercetători acum la rîndul lor, menționează „noblețea intelectuală, prin care domnul profesor Irimia se manifesta natural, într-o ireproșabilă înțelegere și demnitate a profesiei sale” (Lăcrămioara Petrescu, p. 98), „demnitatea, onestitatea, exigența (în primul rînd față de sine și abia apoi față de ceilalți), respectul, prietenia, tenacitatea, entuziasmul, puterea de muncă, simțul umorului, intransigența față de minciună și impostură”, ca mărci ale stilului Dumitru Irimia (Ana Maria Minuț, p. 101), „stilul înalt al cărturarului atît prin aspirația de a dezmargini gîndirea cît și prin cizelarea laborioasă a judecăților” (Ioan Milică, p. 102), îl consideră „un exemplu de verticalitate, un caracter [...] luînd cuvîntul, în adunările facultății și spunînd lucrurilor pe nume, tăios, apăsător, fără menajamente” (Bogdan Crețu, p. 103).

Cei care nu i-au fost studenți direct în sălile de curs ale univeristății ieșene i s-au afiliat prin Colocviul Național Studențesc „Mihai Eminescu”, care este pus în evidență **în secțiunea a doua** din volum. „Minune academică”, după cum îl numește Andrei Bodiu, colocviul este

legat indisolubil de numele profesorului Dumitru Irimia, care îi primea pe participanți „în diminețile de joi [...] în Aula „Mihai Eminescu” cu mereu aceleași cuvinte: „Bine ați venit acasă” (Andrei Bodiu, p. 26) și care oferea „integrarea firească” a studenților din „București, Iași, Suceava, Cluj, Brașov, Sibiu, Timișoara, Constanța, Chișinău sau Cernăuți”, Basarabia (Lucia Țurcanu, p. 270).

Comparat de Mihai Zamfir cu Festivalul de la Bayreuthla, colocviul „a oferit, an de an, spectacolul defilării metodologiilor literare mondiale susținut pe rând de cei mai tineri și mai promițători intelectuali ai țării, de studenți; a construit, în tot acest timp, o oază de gândire liberă, în polemică implicită cu demența ideologică oficială. A știut să-și creeze propria sa istorie, opusă celei în care era silit să trăiască. Iar organizatorul său, D. Irimia, va fi privit, într-o zi, ca Wieland Wagner al Copoului” (Mihai Zamfir, p. 23).

Colocviul a fost una dintre formele de manifestare a obsesiei lui Dumitru Irimia pentru Eminescu, obsesie care, remarcă Mihai Zamfir în alt text din același volum, „sub forma ei profundă și creatoare” devine virtute și care în cazul lui Dumitru Irimia „a atins excelența” (Mihai Zamfir, p. 50).

Ar fi suficient să amintim aici editarea critică a operei lui Mihai Eminescu, volumul de autor *Limbalul poetic eminescian*, inițierea și coordonarea volumelor *Dicționarului limbajului poetic eminescian*, despre care Solomon Marcus scrie: „Probabil că abia generațiile viitoare vor realiza integrarea ei deplină în cercetarea literară curentă. Abia atunci se va putea aprecia cum se cuvine meritul considerabil al profesorului D. Irimia în realizarea acestui pas înainte” (Solomon Marcus, p. 32).

Contribuția lui D. Irimia la studiul gramaticii limbii române, a limbajului poetic românesc, a stilisticii este pusă în evidență în acest volum, **în secțiunea a treia**, prin textele semnate de Rodica Zafiu, Solomon Marcus, Lorenzo Rezi, Valeria Guțu Romalo, Mihai Zamfir, Eugen Munteanu, Anatol Ciobanu, Mihai Cimpoi și alții.

Trecem aici doar câteva dintre aprecieri cu referire la studiile publicate de Dumitru Irimia:

– *Structura stilistică a limbii române contemporane*, „cea mai bogată și mai sistematică descriere comparativă a limbajelor științific, juridic, publicistic și literar, asociind o expunere teoretică riguroasă cu o mare bogăție de fapte de limbă concrete” (Rodica Zafiu, p. 44);

– *Introducere în stilistică* „cuprinde mai multe studii teoretice despre stil și despre raportul dintre oralitate și scris, dar mai ales câteva excelente analize de text (asupra timpurilor narative în *Sărmanul Dionis*, a prozei lui Panait Istrati și Max Blecher, a memoriilor Aniței Nandriș)” (Rodica Zafiu, p. 44);

– *Limbalul poetic eminescian*, „moment de referință în domeniul stilisticii lingvistice de inspirație semiotică aplicate în mod sistematic operei eminesciene” (Lucia Cifor, p. 89);

– *Gramatica limbii române*, „o operă organică care ocupă un binemeritat loc de onoare printre extraordinarele opere pe care românii au știut să le dedice, în secolul XX, limbii lor” (Lorenzo Rezi, p. 43).

Activitatea remarcabilă a lui D. Irimia de „editor, reușind să publice un număr apreciabil de volume colective, rezultate de cele mai multe ori din colocvii științifice inițiate și organizate de el însuși” este surprinsă de Eugen Munteanu, care amintește dintre volumele editate: „*Lingvistică, Poetică, Stilistică* (1986), *Probleme actuale de lingvistică română* (împreună cu Anatol Ciobanu, 2000), *Atti del Convegno Internazionale „Mihai Eminescu”, Veneția, 2000* (2001), *Dicționarul limbajului poetic eminescian* (2003-2007), *Limba română azi* (2007), *Caietele Eminescu* (10 volume, 1980-1989), *Collegium – Revistă de studii filologice*, (1985-1990), *Studii eminesciene* (vol. I-III, 2004-2006)” (Eugen Munteanu, p. 92).

În secțiunea a patra a volumului, evocărilor și exegezelor li se adaugă, așa cum motivează prefațatorul, „exprimarea directă” – prin interviuri întreținute de Florin Zamfirescu și George Lazăr, Gellu Dorian, Mihai Cimpoi, Mircea Cristian Ghenghea, Cristina Hermeziu, Valentin Marica, Teodora Stanciu, Cristina Irimia și Maria Șleahțișchi – „a modului său de «a se așeza în lume», expresie cu o semnificație profundă și cu un loc aparte în dialogul său cu studenții, deoarece analiza comunicării, a expresivității sau a creativității lingvistice implică și identificarea poziției adoptate de către eul vorbitor / creator față de lume” (Dinu Moscal, p. 11-12).

Școala filologică *Dumitru Irimia* nu este circumscrisă doar unei universități: dovadă e faptul că D. Irimia este și profesor de Bălți, și de Chișinău, a universităților care i-au conferit titlul de Doctor Honoris Causa, preluând din prestigiul lui Dumitru Irimia. Textele din **secțiunea a cincea** – *Doctor Honoris Causa* –, semnate de Gheorghe Popa (Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți) și Anatol Ciobanu (Universitatea de Stat din Chișinău) confirmă acest lucru.

În același sens, putem vorbi, probabil, despre Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, „unde i se pregătea conferirea celui de-al treilea titlu științific de Doctor Honoris Causa” și unde i s-a decernat, „postmortem, Medalia de Aur a Universității din Suceava «pentru sprijinul acordat la reînființarea Facultății de Litere din Suceava, la întemeierea Colocviului Internațional de Științe ale Limbajului *Eugen Coșeriu* și pentru contribuția sa excepțională în domeniul științelor limbajului și al culturii române»” (p. 68).

Editorii volumului, Dinu Moscal și Cristina Irimia, cărora le mulțumim și pe această cale, au avut bunăvoința de a include, într-o secțiune aparte, **a șasea**, textele lucrărilor Colocviului de exegeză literară. Ediția I. *In honorem Dumitru Irimia*, organizat la Ipotești pe 14 iunie 2017.

Preiau, în final, modul de încheiere a prezentării volumului *Profesorul nostru, D. Irimia*, la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava, de către Cristina Irimia și, totodată,

relatarea unei discuții de către Mircea Borcilă, redată, mai târziu, de Maria Șleahțițchi în interviul inclus în acest volum: „profesorul Borcilă invoca acea scurtă, (aproape) metafizică, discuție de la malul Mării Negre, dintre Eugeniu Coșeriu, D. Irimia și Mircea Borcilă, pe care o narez ca pe un mit. Era la unul din Colocviile coșerieni de la Constanța. În urma unor discuții mai aprinse, în care bucurăreștenii, dar și constănțenii, atacau destul de dur ideile și concepția lui Eugeniu Coșeriu, cei trei profesori se plimbau pe malul mării. După o îndelungată tăcere, profesorul

Coșeriu îi întrebă: „Cum o să faceți voi, iubitorilor, când nu voi mai fi eu?” Răspunsul veni dinspre D. Irimia: „Cum o să facem? Ca apostolii...” (Maria Șleahțițchi, p. 206).

Iar ca replică – constatarea lui Mihai Zamfir la dispariția lui Matei Călinescu și a lui D. Irimia: „Viața lor ne-a arătat ce înseamnă eroismul intelectual: muncă îndârjită în întuneric, sacrificiu, renunțare, modestie. Pare puțin, dar e enorm” (Mihai Zamfir, p. 50).

Lucia ȚURCANU

Mitul Eminescu. Forme ale discursului apologetic în presa botoșăneană (2000-2016)

După apariția faimosului număr 265 al *Dilemei*, din 27 februarie-5 martie 1998, cu „dosarul” *Eminescu*, și a numeroaselor reacții provocate de textele din revistă (adunate în antologia realizată de Cezar Paul-Bădescu *Cazul Eminescu. Polemici, atitudini, reacții din presa anului 1998*, Editura Paralela 45, 1999), au fost publicate câteva studii care au urmărit procesul de edificare a mitului eminescian și formele pe care le ia acesta în diferite epoci. Autorii articolelor din culegerea „*Mihai Eminescu, poet național român*”. *Istoria și anatomia unui mit cultural* (coord. Ioana Bot, Editura Dacia, 2001) propun un demers „de deconstrucție” în raport cu acest „construct cultural” care este mitul Eminescu, pornind de la constatarea că „de mai bine de un secol, deja, în discursurile noastre (fie ele literare, mediatic, politice, rituale etc.), figura lui Eminescu se construiește din clișee, unele mai rezistente decât altele”¹. Iulian Costache, în *Eminescu. Negocierea unei imagini* (Editura Cartea Românească, 2008), întreprinde o analiză diacronică a „emergenței mitului eminescian”, începând cu articolul maiorescian *Diracția nouă* în poezia și proza română, care, conform criticului de la București, nu reprezintă totuși „nici momentul și nici actul instituirii mitului eminescian, chiar dacă *raccourci*-ul retrospectiv al perspectivei istorice literare riscă să mintă ochiul exegetului de azi. El este însă unul dintre contributorii (esențial, fără îndoială, în raport cu comunitatea critică a momentului și a consumatorilor profesioniști de bunuri simbolice) ce au concurat la agregarea unei imagini publice eminesciene, stabilită din punctul de vedere al omologării unui canon critic și, în

același timp, susceptibilă de a fi «autenticată» ca imagine în cadrul reprezentărilor mentale ale imaginarii colective”², referindu-se, în consistența-i monografică, la cristalizarea mitului eminescian. Istoricul Lucian Boia, la rândul său, vorbește, mai întâi, în *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit* (Editura Humanitas, 2015), despre „ingredientele care, fuzionând, au declanșat, în acest caz, procesul mitologic”³ – inteligibilitatea și muzicalitatea poeziei; „accidentul biografic”, sau nebunia –, apoi urmărește formele pe care le ia acest mit până în primul deceniu al secolului al XXI-lea.

Cele trei lucrări apărute după disputa provocată de dosarul din *Dilema* sunt studii ce au urmărit fortificarea mitului și clișeele care au contribuit la întreținerea acestuia, autorii analizând opere literare, texte de critică și istorie literară, manuale școlare, texte publicistice etc. Oarecum în continuarea acestor cercetări, ne-a părut interesant să urmărim specificul relației cu mitul Eminescu în spațiul în care s-a născut subiectul acestui mit, studiind presa scrisă nespecializată (nu ne-au interesat revistele literare și de cultură), poate cea mai vie formă de raportare la mit și cu impact mai mare asupra publicului.

Analizând conținutul publicațiilor *Actualitatea botoșăneană*, *Jurnalul de Botoșani*, *Jurnalul de dimineață*, *Monitorul de Botoșani*, începând cu anul 2000 și până în 2016, am putut observa – lucru care era de așteptat – că texte despre Eminescu apar, cu precădere, de două ori pe an, cu prilejul omagierii/comemorării poetului, pe 15 ianuarie și 15 iunie. De fapt, au fost publicate foarte

¹ Ioana Bot, *Istoria și anatomia unui mit cultural*, în: „*Mihai Eminescu, poet național român*”. *Istoria și anatomia unui mit cultural*, coord. Ioana Bot, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 11.

² Iulian Costache, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, Editura Cartea Românească, București, 2008, p. 159-160.

³ Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, Editura Humanitas, București, 2015, p. 15-30.

puține articole despre creația scriitorului sau despre anumite momente din biografia acestuia, majoritatea intervențiilor fiind prezentări/reportaje referitoare la festivitățile dedicate „poetului național”. Lipsește cu desăvârșire, pe paginile acestor apariții editoriale, poezia lui Mihai Eminescu.

Prima notă care se face remarcată este **festivismul**, care, „asociat”, de mult, „cu imaginea poetului bucovinean”⁴ persistă, iată, și la începutul secolului al XXI-lea, nimic nefiind în stare să perturbe atmosfera patetic-sărbătorească ce se instaurează asupra românității atunci când ne amintim în vreun fel de Eminescu. Se pare că afirmația lui Andrei Pleșu despre modalitatea de a-l sărbători pe Eminescu, formulată în 1993, rămâne actuală și peste 25 de ani: „Felul în care îl sărbătorim pe Eminescu nu diferă deloc de felul în care îl recităm: gălăgios și retoric, după modelul unei chermeze promiscui, în al cărei abur fiecare își dă în petec. Toți îl sărbătorim ca pe un precursor al micilor noastre obsesii și al firavelor noastre ideologii. (...) Îl sărbătorească mai ales cei pe care el i-a detestat: răii și famenii, panglicarii în alte țări, cei cu evlavie de vulpe, fonfii și flecarii. Îl sărbătorim toți, cu un zel idolatru, ne oblojim mizeriile lângă templul lui și îi stricăm liniștea cu festivitățile noastre dulcele”⁵.

Este vorba atât de festivismul evenimentelor în sine, cât și de festivismul articolelor/reportajelor care le reflectă. Se pare că organizatorii acestor festivități sunt departe de intenția de a valorifica opera eminesciană, ei mizând pe câteva date din biografia poetului pentru a conserva și chiar a fortifica mitul existent de mai bine de un secol. În mare, aceste momente biografice țin de iubirea extraordinară ce „leagă «tânărul Geniu» de o femeie care se transformă în componentă activă a mitologizării esenței acestuia”⁶: „Cu ajutorul Danielei Bucătaru – care a interpretat-o pe Veronica Micle și Florin Aonițoaiei – pe Mihai Eminescu, ambii actori ai Teatrului «Mihai Eminescu» din Botoșani, Pietonalul Unirii a fost transformat într-o lume romantică în care cei doi îndrăgostiți s-au întâlnit și au rămas împreună pe veșnicie” (Cosmina Ioan, *Botoșani, un oraș mic cu spirit mare – Mihai Eminescu*, în *Actualitatea botoșăneană*, 20 iunie 2001, p. 5). Totodată, opera lui Eminescu este identificată cu inefabilul, sugerându-ni-se, de fapt, caracterul intangibil al obiectului mitizat: „Daniel Badale, actor la Teatrul «Mihai Eminescu»: «Eminescu nu poate fi recitat, deoarece o stare de spirit nu se poate traduce, el există prin ochii, mintea și sufletul dumneavoastră. El poate fi simțit, bucurat»” (*Ibidem*). Relatările și afirmațiile de acest

⁴ Pavel Gheo Radu, *Eminescu suntem noi...*, în: *Dilema*, nr. 265, 27 februarie-5 martie 1998. Apud: Cezar Paul-Bădescu, *Cazul Eminescu. Polemici, atitudini, reacții din presa anului 1998*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999, p. 33.

⁵ Andrei Pleșu, *Eminescu și recitatorii*, în: *Dilema*, nr. 2, 21-27 ianuarie 1993.

⁶ Mihai Zamfir, *Constituirea mitului eminescian: glose despre un mit modern*, în: *Eminescu după Eminescu*, coord.: Dimitrie Păcurariu, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 97.

gen demonstrează că punerea accentului pe profunzimea inexplorabilă a operei lui Eminescu constituie o formă de idolatrizare a scriitorului. Pe de altă parte, e și o modalitate convenabilă de eschivare de la efortul de interpretare a unor creații poetice, deloc ușor de înțeles. Bunăoară, în articolul *Galeriile „Luchian” au găzduit „delicate gesturi de sărbătoare continuă a lui Eminescu”*, Virginia Constantiniu îl citează pe Valentin Ciucă, critic de artă, care încearcă să găsească o justificare a devierilor sau eșecurilor artiștilor plastici în relația lor cu creația eminesciană: „În materie de Eminescu orice îndrăzneală este permisă, orice izbândă este acceptată, orice proiect ratat este privit cu îngăduință, deoarece Eminescu este atât de profund, încât niciunul din noi nu o să reușească să-l introspecteze” (*Jurnalul de Botoșani*, 6-12 aprilie 2000, p. 4).

Patetismul din discursurile celor implicați nemijlocit în acțiunile de comemorare (dar și titlurile articolelor în care sunt citați aceștia) poate să dea naștere, neintenționat, firește, unor imagini ilare, dacă nu chiar ridicole: „Sesizând rutina în care au intrat în ultimii ani «Zilele Eminescu», actorul Mihai Mălaimare s-a întrebat, deloc retoric, ce se face pentru nepoții lui Eminescu, care stau anonimi pe garduri din patria marelui poet” (Alina Matei, *Mihai Eminescu și Veronica Micle s-au plimbat, pe 15 iunie 2001, prin Botoșani*, în *Jurnalul de dimineață*, 18 iunie 2001, p. 1). Iată și alte titluri, nu mai puțin emfaticе: „Acest mileniu și secol începe în mai mare măsură sub auspiciile genului lui Eminescu” – susține cunoscutul eminescolog Dumitru Vatamaniuc, de Virginia Constantiniu; „Botoșănenii îl vor sărbători în fiecare zi pe Eminescu” – aceasta este promisiunea pe care primarul Florin Egner a făcut-o cu prilejul manifestărilor care au încheiat „Anul Eminescu”, de Virginia Constantiniu; *Numismații botoșăneni nu vor să-l „aresteze” pe Eminescu – mai „blânduți”, ei vor să-l păstreze pe poetul ce este, înainte de toate, botoșănean*, de Carmen Moraru (*Jurnalul de dimineață*, 15 ianuarie 2001, p. 4).

Investigând publicațiile botoșănene menționate mai sus, am putut observa că atât articolele din presă, cât și luările de cuvânt ale participanților la evenimentele de omagiere/comemorare a poetului (citate în aceleași publicații) se construiesc prin valorificarea „clișeele și strategiilor discursului apologetic”⁷, fapt care trădează nu numai „o incapacitate (încă) de a ne detașa” de mit, „o asumare pasională a lui”⁸, ci și mai mult complacerea noastră în ipostaza de întreținători ai mitului.

Deificarea. Apropierea de Dumnezeu a lui Eminescu se face în continuarea altor gesturi de deificare a poetului, cum ar fi această afirmație – absolut speculativă – a lui Aureliu Gociu (un adept al proiectului de sanctificare a lui Eminescu în cadrul Bisericii Ortodoxe Române): „Spațiul temporal 15 ianuarie-15 iunie are deja o ciclicitate

⁷ Ioana Bot se referă la câteva dintre aceste clișee și strategii: apropierea, corectarea, victimizarea, deificarea, imolarea zeului. A se vedea: Ioana Bot, *Op. cit.*, p. 72-80.

⁸ *Ibidem*, p. 12.

mistică. Poetul se naște în fiecare 15 ale primei luni a anului, pe 15 iunie se duce să moară puțin – vorba altui poet – iar celelalte șase luni ale anului se purifică în Nirvana creștină, pentru a reveni iarăși în orizontul de referință al românilor. De fapt, ziua de naștere fiind oarecum în apropierea Crăciunului, iar ziua morții aproape de ziua Învierii și Înălțării la cer a lui Isus Hristos, momentele de referință ale vieții lui Eminescu se înscriu între coordonatele principalelor sărbători ale creștinătății ortodoxe. [...] Dumnezeu a creat lumea, dar fiul lui Dumnezeu – Eminescu a creat neamul românesc⁹.

Primordialitatea lui Eminescu, ubicuitatea lui divină este subliniată de unii participanți la Zilele „Mihai Eminescu”, intervievați de ziarele botoșănene, sau de autorii unor articole evocative, publicate cu ocazia zilei de naștere sau de ziua morții poetului. Bunăoară, actrița Ioana Crăciunescu, invitată la ediția din 2002 a Zilelor „Mihai Eminescu”, afirmă cu mult patos: „Eminescu nu reușește să fie pentru mine mai mult decât, genetic vorbind, rădăcinile din care pleacă talentele în ceea ce profesz. E foarte greu să vorbești despre cosmos, fiind o ființă născută în cosmos. Precis, o parte din moleculele care alcătuiesc carnea, sufletul, spiritul meu vin din acest cosmos, care este Eminescu. Mi-e greu să vorbesc despre el ca despre o ființă muritoare, ca mine, ca dumneavoastră (Zilele „Mihai Eminescu” așa cum le-au văzut invitații, în *Monitorul de Botoșani*, 21 ianuarie 2002, p. 3B). Pe de altă parte, într-un articol care se vrea o recenzie la o carte despre Eminescu, se păstrează aceeași atitudine sacralizantă față de cel care a devenit obiectul exegezei lui Gheorghe Bulgăr: „Distinsul profesor universitar Gh. Bulgăr face din «Momentul Eminescu» templu de înveșnicire a tot ce are mai de preț limba română” (Paula Romanescu, *Momentul Eminescu în cultura română*, în *Monitorul de Botoșani*, 6 mai 2000, p. 8A).

Deificarea poetului se produce și prin raportarea la „ imaginea fizică angelică, portretul fascinant”, ca trăsătură specifică motivului „tânărul Geniu”¹⁰. Dându-le o delicată replică „detractorilor”, preotul Petrică Iacov îl identifică pe poet cu personajele sale, care poartă însemnele angelicului: „Oricum ar fi prezentat de biografi, de istorici și critici literari, care urmăresc «demitizarea», Eminescu rămâne, în conștiința tuturor generațiilor, strălucitor ca un «Luceafăr», veșnic tânăr, de o feciorelnică frumusețe, reflectând chipul operelor sale. /.../ Scriind ceva despre Eminescu în acest an aniversar, încercăm un insolit sentiment de sfială, sentimentul atingerii de un obiect sacralizat” (*Univers eminescian*, în *Monitorul de Botoșani*, 17 iunie 2000, p. 8A). Cu altă ocazie, același autor pune în lumină (ne întrebăm dacă nu este forțată această căutare cu referire la poemul *Epigonii*) notele creștine din poezia lui Eminescu, accentuând și creștinismul creatorului Eminescu: „În poezia sa *Epigonii* /.../ se exprima

glasul unei conștiințe românești și creștinești, curate și luminate, al unui suflet luminat prin Luminile cărților divine” (*Sfânta Scriptură la Mihai Eminescu*, în *Monitorul de Botoșani*, 15 iunie 2001, p. 3B).

Aproprierea, sau nostrificarea. Dacă deificarea poate fi considerată o formă extremă a cultului Eminescu, în cazul apropierei sau nostrificării se pare că miza nu este poetul. Într-un articol publicat în 1994 în *Dilema*, Petru Creția se referea la tendința de „confiscare” a imaginii lui Eminescu și de folosire a ei întru șlefuirea propriei imagini: „Disidiul nu e, nemijlocit, cu Eminescu. Eminescu trebuie bine studiat și bine așezat la locul său istoric, înțeles cu seninătate în determinările lor de tot felul. Vrajba este cu cei care și-l iau drept model nu atât pe el cât imaginea lui *astfel construită încât să se erijeze în model al propriilor lor aspirații*. E în asta un fel extrem de urât de a profita de măreția lui ca poet, de demnitatea lui morală, chiar de aura nefericirii lui ca om”¹¹. Și Ioana Bot atrage atenția asupra celor care stau în spațiile pronumelui *nostru*: „«Eminescu e al nostru», se spune. Rostită ușor victorios, propoziția ar trebui să îngrijoreze. Important este, de fapt, cine se grupează sub această persoană întâi plural?”¹²

În articolele și discursurile festive citate în *Actualitatea botoșăneană*, *Jurnalul de Botoșani*, *Jurnalul de dimineață*, *Monitorul de Botoșani*, se pare că acest *al nostru* presupune politicienii și oficialitățile care, întreprinzând acțiuni populiste pe 15 ianuarie și 15 iunie, fac uz de numele lui Eminescu pentru a construi discursuri propagandistice, manipulatorii. S-a remarcat îndeosebi deputatul (de această dată) Mihai Mălaimare, citat din abundență de presa botoșăneană. De exemplu, ținând un discurs în fața elevilor, deputatul își construiește demersul ca pe un îndemn electoral: „Cei care organizează Zilele Eminescu îl transformă pe poet într-o noțiune abstractă. Aș vrea ca Eminescu să fie sărbătorit ca unul de-ai noștri, ca un neam. Nu ca unul plecat, ci ca o persoană de la care tragem nădejde” (Virginia Constantiniuiu, *Mihai Eminescu, sărbătorit de elevi*, în *Monitorul de Botoșani*, 11 ianuarie 2005, p. 5A). În alt an, același deputat, mergând în satul ce poartă numele poetului, realizează un adevărat scenariu de „pomenire” a celui care e „al botoșănenilor”: „«Eminescu trebuie serbat altfel, fără fasturi inutile, fără recitări în care nu crede nimeni, fără diplome și medalii pe care le pun în raft oamenii și se acoperă de praf», declară deputatul Mihai Mălaimare. Declarația acestuia pleacă de la convingerea potrivit căreia Eminescu nu e sărbătorit așa cum merită, de parcă nu ar fi al botoșănenilor. Și pentru a demonstra că trebuie făcut altfel, Mihai Mălaimare, împreună cu 20 de tineri, se va afla astăzi în satul Mihai Eminescu-Gorbănești, pentru a se întâlni cu cei zece locuitori și a servi împreună un pahar cu vin /.../ vor vorbi despre Eminescu ca despre

⁹ Aureliu Goci, *Eminescu la infinit*, Editura Viitorul Românesc, București, 1997, p. 32-33.

¹⁰ Mihai Zamfir, *Op. cit.*, p. 97.

¹¹ Petru Creția, *Nevoia de modele și refuzul acestora*, în: *Dilema*, nr. 60, 4-10 martie 1994.

¹² Ioana Bot, *Op. cit.*, p. 72.

«un fiu, un tată, un unchi, ca despre bucuria și mântuirea noastră de a fi botoșăneni» (Eminescu trebuie serbat altfel, în *Monitorul de Botoșani*, 14 ianuarie 2006, p. 5A). Când mai este citată și câte o țărancă din cătunul Eminescu afirmând că „I-am pomenit ca pe unul de-al nostru. Așa Eminescu se află în inima noastră” (*Monitorul de Botoșani*, 16 iunie 2006, p. 6), impactul actului de nostrificare e și mai mare. Apropierea lui Eminescu de botoșănenii pare să fie mai degrabă o acțiune de erijare în model a propriului comportament decât o comemorare propriu-zisă a poetului (iar paharul cu vin chiar face parte din recuzita preelectorală). Manipularea electoratului se face și prin acțiuni aparent culturale: „...bătrânii din satul Mihai Eminescu au primit din partea cabinetului deputatului Mihai Mălaimare cartea de publicistică apărută anul trecut, care conține și legenda satului lor și care are pe copertă o fotografie în care apar toți cei care au fost prezenți, pe 15 ianuarie 2004, la hramul Eminescu organizat în satul lor” (Carmen Moraru, *Mihai Eminescu, sărbătorit și în județ*, în *Monitorul de Botoșani*, 17 ianuarie 2005, p. 2A).

Așadar, apropierea lui Eminescu a devenit nu numai formă de consolidare a mitului, dar și un bun instrument de manipulare a electoratului și de șlefuire a imaginii politicianului (mai e nevoie să amintim de profeția din *Scrisoarea I*: „Iar deasupra tuturor va vorbi vreun mititel/ Nu slăvindu-te pe tine... lustruindu-se pe el/ Sub a numelui tău umbră“?).

O formă de apropiere a imaginii lui Mihai Eminescu este și **automartirizarea și autovictimizarea**. De această dată, politicienii și oficialitățile confiscă imaginea lui Mihai Eminescu, se plasează în ipostaza de martir, atribuită de atâția poetului, pentru a se automartiriza, a atrage atenția asupra nedreptăților care li se fac.

Florin Simion Egner, bunăoară, fost primar al Botoșaniului, se confesa, cu ocazia comemorării lui Eminescu pe 15 ianuarie 2002: „Întrebat fiind cum e să fii primar în orașul Poetului, nu am putut decât să răspund că în Botoșani acest nume îl poartă teatrul național, parcul, bulevardul, biblioteca, iar Eminescu este un ceva comun, ca apa, aerul, soarele, iar pentru mine este o onoare deosebită chiar și numai să îmi împletesc pașii prin clădirea primăriei, pe urmele pe care le-a lăsat Poetul în urmă cu peste un veac și jumătate. /.../ Despre presa timpului, când Eminescu se afla la Botoșani, sunt nenumărate mărturii, adunate cu mare grijă de Biblioteca județeană. Eu personal le-am răsfoit de ori de câte ori am avut prilejul, măcar pentru a regăsi parfumul vremilor apuse, dar și pentru a afla vreun sfat sau vreo povață, venită din trecut și căreia să îi găsec folos în zilele noastre. Nu îmi amintesc însă ca prin presa de atunci să fi aflat șantaj la modul urât în care mi-a fost dat mie” (Florin Simion Egner, *Eminescu și șantajul prin presă*, în *Monitorul de Botoșani*, 19 ianuarie 2002, p. 4A). În continuare, în același articol, reproșându-le celor care i-au imputat faptul că

televiziunea locală nu a transmis decernarea Premiului „Mihai Eminescu”, edilul declară mesianic: „Iar cât despre acei ziariști care manipulează informația, o trunchiază, o interpretează răuvoitor sau se transformă în mercenari pentru o mână de parale, nu pot să spun decât că îmi pare rău pentru ceea ce simt când se privesc în oglindă. Deoarece în spatele tuturor oglinzilor se ascunde, de fiecare 15 ianuarie, Eminescu”.

Așadar, miza acestor demersuri nu este Mihai Eminescu și, nici pe departe, opera lui. Se pare că festivitățile de omagiere a poetului devin circumstanțe favorabile „reglărilor de conturi” între reprezentanți a diferitor partide politice sau modalitate de popularizarea a propriei imagini și a programului de partid. Vorbim, în acest caz, de impactul manipulator al mitului.

O formă ingenuă de mitizare a lui Eminescu o constituie **tendința de „falsificare” a istoriei/geografiei**. Am găsit, în publicațiile studiate, articole în care sunt evocate fapte, evenimente, circumstanțe a căror veridicitate este îndoielnică. Acestea însă au un rol important în edificarea mitului, tot un produs al fabulării, de altfel. Iată un exemplu care are suficienți echivalenți în manualele școlare: „Când spunem Ipotești, gândul ne zboară obligatoriu la poetul național Mihai Eminescu. Când spunem Ipotești, obligatoriu trebuie să ne gândim la lacul unde odinioară Eminescu își limpezea gândurile și crea cea mai pură și răscolitoare poezie” (L.A., *Umbra Lacului Eminescu*, în *Jurnalul de dimineață*, 25 septembrie 2001, p. 4). Discutabilă această informație, or, se știe, Eminescu și-a creat marea parte din poezie ulterior, aflat departe de lac și doar evocându-l.

În alt articol, publicat în *Monitorul de Botoșani* din 11 ianuarie 2005, „falsul” devine componentă a nostrificării: „Gh. Cojocar, un bătrân care, se spune, are casa pe locul unde se plimba odinioară Mihai Eminescu, atunci când venea în vizită la boierul Stamatopol” (Virginia Constantiniuiu, *Statuie a poetului național dăruită satului Mihai Eminescu*, p. 4A).

Prin urmare, Eminescu devine mai credibil dacă îl încadrăm, ca ființă vie, în peisaj, îl facem martor al peisajului sau al evenimentelor.

Perspectiva utilitaristă asupra mitului. Avem în vedere acțiunea de confiscare și valorificare a imaginii lui Eminescu în scopuri publicitare. În anul aniversar 2000, de exemplu, *Semnal*, supliment la *Jurnalul de Botoșani și Dorohoi* (Anul III, nr. 7/15 ianuarie 2000), găsim informația despre calendarul dedicat lui Mihai Eminescu de Regia Autonomă Județeană „APA” Botoșani. Mai târziu, în 2003, *Monitorul de Botoșani* ne anunță, folosind retorica discursului publicitar prin excelență, că sponsorul principal al Zilelor „Mihai Eminescu” a fost UPC: „Marele Premiu, în valoare de 1000 de euro, a fost sponsorizat de Compania de cablu UPC România și a fost înmănat de laureatul ediției precedente a concursului, Emil Brumar. /.../ UPC este cel mai mare operator de televiziune prin cablu din Europa și unul dintre cei mai importanți din lume”

(21 ianuarie 2003, p. 8B). Există însă și texte ușor ironice referitoare la această utilizare a imaginii lui Eminescu în domeniul publicitar: „Eminescu este legat de Ipotești ca tibia de peroneu și nimeni nu poate și nici nu are intenția să le despartă. Sunt două noțiuni de pe urma cărora mai toți românii trăiesc, fiindcă chipul lui Eminescu este tipărit pe cea mai valoroasă bancnotă. Așa cum fotbalistul Mutu face reclamă la Pepsi-Cola, așa face și Eminescu reclamă la leul românesc” (Florentin Florescu, *Satul lui Eminescu, îngropat în probleme*, în *Monitorul de Botoșani*, 11 ianuarie 2006, p. 6).

Utilizarea lui Eminescu în scopuri practice, mercantile, de cele mai multe ori, devine, de fapt, parte a **profanării involuntare a mitului**. Un însemn al acestei profanări, pe care l-am descoperit în publicațiile analizate, îl constituie suprasaturația. Utilizarea excesivă a termenilor din aria semantică Eminescu pentru a denumi diferite evenimente, premii etc. duce la saturare, provocând, în consecință, dorința de distanțare de mit. Bunăoară, după 2000, la Botoșani au avut loc: Salonul Cartea 2001 „Porni Lucașfăruș”, Acțiunea ecoturistică „Eminescu 2001”, Cupa „Lucașfăruș” la orientare; Cupa „Lucașfăruș” la Clubul de Șah „Lucașfăruș”; și-a ținut ședințele Cenaclul „Lucașfăruș”; au fost organizate expoziții de fotografie și pictură „Pașii profetului”, „Freamăt de codru” etc., etc.

Impactul demitizant al tuturor acestor generice este însă infinitesimal în raport cu marea gafă pe care o face echipa *Jurnalului de dimineață* plasând pe aceeași jumătate de pagină câteva titluri a căror vecinătate i-ar amuza și pe cei mai înrăiți „detractori” ai mitului Eminescu: *100 000 de porci vor fi vaccinați împotriva peștei; Porcii din România nu pot fi vânduți în UE; Investiții împotriva inundațiilor; Reviste cu poeziile lui Eminescu trimise în Europa* (14 iunie 2001).

Rezultat al neatenției în acest caz, grotescul este valorificat în unele articole din *Monitorul de Botoșani* sau *Jurnalul de dimineață* pentru a critica festivalul și ipocrizia cu care e omagiat poetul: „...își dă seama că toți îl beau și mănâncă pe Eminescu, nimeni nu-i rostește numele, de parcă vreun blestem groaznic s-ar abate asupra lor. /.../ realizează că la toți le e frică să nu-i întrebe cineva dacă nu știe din întâmplare vreun vers din Eminescu, că el fuma chiștoace în veceul școlii când a fost lecția” (Cătălin Alistari, *Eu, Eminescu*, în *Monitorul de Botoșani*, 15 ianuarie 2000, p. 2); „Ieri, la primele ore ale dimineții, consilierii noștri locali au fost prezenți în sala de consiliu a Primăriei pentru a fi înștiințați de programul manifestărilor dedicate «Zilelor Eminescu», program care s-a schimbat de vreo patru ori în decursul a patru zile. Toată această ordine de zi nu a impresionat pe nimeni, doar atunci când s-a prezentat ultimul punct consilierii noștri au început să aplaude. Era vorba de ultima parte a programului, care cuprindea masa festivă ce urma să fie servită cu turlle și trâmbițe la restaurantul Parc. Aplauzele or fi pornit pentru că consilierii s-au gândit probabil la unison că bietul Eminescu a avut și zile când nu avea ce să

pună în gură. Drept recompensă, aleșii noștri s-au gândit că vor înfuleca totul, asta în memoria marelui poet. Ce-o fi fost acolo, numai domniile lor știu, dar sigur nu s-a recitat, deși este posibil că spre finalul sindrofiei să le fi cântat un cântecel, două, așa pentru animarea spiritului creativ. Totul s-a încheiat cu «Somnoroase păsărele»” (L.A., „Eminescu” a fost băut și mâncat la UCA, în *Jurnalul de dimineață*, 16 ianuarie 2002, p. 2); „Biserica Uspenia a fost plină de vipuri politice” (Virginia Constantiniu, *Ibidem*, p. 1). Având ca țintă nu mitul propriu-zis, ci pe cei care profită de mit, astfel de texte ar putea fi interpretate și ca o încercare de relativizare a mitului prin schimbarea atitudinii noastre față de acesta.

Analizând formele pe care le ia mitul Eminescu în presa botoșăneană de după 2000 și formulele și strategiile utilizate în discursurile/textele omagiale, putem conchide că acestea nu diferă de cele atestate în alte genuri de publicații, poate chiar în literatura exegetică. Elementul distinctiv îl constituie, probabil, intensitatea nostrificării, justificată, firește, de biografia poetului, de geografia nașterii și copilăriei sale. În urma acestei cercetări, nu ținem neapărat să formulăm o serie de sugestii privitor la modificarea discursului publicistic sau la revizuirea modalității de organizare a festivităților de omagiere/comemorare a poetului, dar ne exprimăm adevărul la această declarație a lui Nicolae Manolescu: „... trebuie să avem, mai întâi, curajul de a ne despărți de Eminescu, dacă dorim să-l regăsim, să-l apropiem, să-l facem contemporan”¹³. Totodată, îl vom lăsa pe unul dintre laureații Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” Opera Omnia să-și spună părerea despre relația noastră cu Eminescu: „Este o prostie să vorbim despre actualitatea lui Eminescu. Sau să intrăm în panică – domnule, nu se mai vorbește despre Eminescu. Din păcate, Eminescu a fost confiscat întotdeauna de oficialități, de milițieni, toți cred că sunt specialiști în Eminescu și apelează la limbă sau mai știu eu ce. El este un scriitor genial, primul mare scriitor român care a înfipt belciugul cum se înfige plugul la arat. Eminescu nu trebuie căinat, nici nu trebuie să apelezi la el ca la un argument în ideile tale. Trebuie să deschizi o carte de Eminescu și să vezi cum te topești acolo în el și cum uiți în ce an ești, dacă ești în comunism sau capitalism, dacă ești om sau floare” (Mircea Dinescu, „Alianța e o tocăniță la care Băsescu visa de 10 ani”, interviu de Irina Simiceanu, în *Monitorul de Botoșani*, 19 ianuarie 2009, p. 7).

Studiu realizat în cadrul *Stagiului de cercetare asupra operei eminesciene și eminescologiei*, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii Mihai Eminescu, septembrie 2017-iunie 2018

¹³ Nicolae Manolescu, *E o întrebare!*, în: *Dilema*, nr. 265, 27 februarie-5 martie 1998. Apud: Cezar Paul-Bădescu, *Cazul Eminescu. Polemici, atitudini, reacții din presa anului 1998*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999, p. 18.

Ioana BULANCEA¹

Primăvară

E primăvară fără un sfert și în cadra-
nul ceasului au mai rămas vii
Doar orele dimineții care acum
dorm pe înfundate în pod.
Dacă-ți vâri mâinile sub pătură nu o să te
tragă în jos monstrul din mintea ta
Și dimineață, după vise alungate, te reîntorci în
Cutia barbie ca să fii scoasă la licita-
ție pe 8,89 lei, bani cu care
Mănânci un sfert de lună, dar nu
din biscuiți cu ciocolată.
În caz că se aprinde o scânteie în
minte, apas-o cu degetul arătător
Până nu dai foc cuștii de carne în care ești prins
E mai bine să ai răni ascunse decât lumini pe care
Ceilalți le-ar putea stinge într-o
baltă când tu nu ai batistă
Speranțe deșarte ca-n deșert, fără oaze pentru visători,
Suntem în lumea reală unde tea-
trul are actori în fiecare din noi și
Copiii stau la colț de stradă când clo-
potele bat a mântuire.

Claustrofobie

Stai închis într-un apartament cu 4 camere,
unde va prin cutia mea toracică
Mâinile tale îmi lovesc pereții și-mi
sparg geamurile zi de zi.
Când te pregătești să adormi într-o sin-
gură fracțiune de secundă,
Eu opresc circulația mașinilor de pe ambele sensuri
Și lipesc cu super-glue cioburile ca
într-un puzzle din carne și ciment.
Sunt fericită și zidesc, lângă pereți, alte straturi de beton,
Pentru că nu vreau să plec cu tram-
vaiul 1 spre alte locuințe.
Dimineața fug de tine și mă ascund în spatele blocului,
Dar te privesc de afară cum, beat de iubi-
rea pe care mi-o porți,
Te scoli și privești pe geam, prin-
tre crengile copacilor pitici.
Atunci devin tristă, pentru că îmi pro-
voci cutremure și-mi
Oprești rotația în jurul Universului, când îmi amintești
Că stai blocat într-un aparta-
ment pe care nu-l mai iubești.

Arunc paracetamol în iaz sperând
Să se vindece peștii; cred că au temperatură.

¹ Premiul revistei „Hyperion” la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția XXXVII-a, 16 iunie 2018, Botoșani

Sunt bolnavi, dar bunicul tot pescuiește, iar
Pisica a murit după ce i-a mâncat,
Pentru că nu are 9 vieți
Tata-mi spune „o să luăm un câine”, dar
Se minte singur, pentru că urăște animalele și
M-a lăsat singură să îngrop pisica în curtea din spate.
Am plâns jumătate de oră, de mi s-au umflat ochii
Și am uitat de pisică după două săptămâni,
Până tata mi-a spus să-i aduc un paracetamol,
Că-l doare capul și mi-am amintit
Că nici mamei nu-i plăceau animalele.

Înstrăinare

Alergi pe poteci de cuvinte încătușate,
Cu picioare desculțe și cu respirația sacadată.
Cine ar fi crezut că vorbele nerostite sunt
Păsări lovite cu praștia de un om mare?
Se aude-n fundal un râs de copil
Aproape fericit și un pui de pisică ce toarce
Sub un pat rabatabil.
Ai mai fi plecat dacă ți-ar fi spus să rămâi?
Cărți poștale cu felicitări pentru mami
Se răresc de la an la an până încetează
Și devii o necunoscută, o fugară.
Ți-aș fi spus eu, mami, să rămâi,
Dar nu știam să leg cuvinte și nici el
Nu știa cum să-ți spună că încă te mai iubește

XXX

Aș vrea să mai pot încăpea sub pat,
Ca atunci când mă ascundeam să plâng,
Pentru că tati spârgea farfuriile în bucătărie
Și mami se tăia în cioburi.
Ea a fugit și eu eram destul de mică,
Dar nu am încăput în valiza ei,
Cum nici acum nu mai încăp sub pat
Să mă ascund de tata.

XXX

Plouă deja de 72 de ore
Și ar trebui totuși să mai
Cumpăr gaz pentru candelă
Și o călămară cu cerneală
Și, poate, niște crizanteme.
Peste două zile e duminică
Și mâine-mi fac curat în casă.
Șterg praful din bibliotecă
Și, ah, poate termin de citit cartea
Pe care am început-o acum
Aproape două luni.
Simt că nu o să pot ajunge
La ultimele pagini vreodată,
Știu că nu o voi face, pentru
Că nu vreau s-o fac.

Film nou

Fii perete pentru pumnii mei încleștați de furie și durere
Fii aeroport pentru buzele mele
sărute mușcate de plăcere
Poartă-mă în lume și înapoi pe aripi de vânt sub soare
Cară-mă în spate chiar dacă plouă
și hai să înotăm în mare
Nu mă înfrâna, lasă-mă să mă dezlănțui, să
trag în piept tot aerul, să simt că respir
Prefă-te că nu mă vezi când subtil
cu stelele din priviri te admir
Te privesc inspir și expir
Buze cu aromă de trandafir
Păr negru cărunt
Nu vreau să mă încrunt
Întrepătruns de nuanțe castană
Dacă mă îndrept către o capcană?
Poate prea obosită, poate neatentă
Poate cumva atrasă de privirea ta absentă
Nu știu, dar nu cred că mai contează
E început de vară și deja mă derutează
Parfumul tău îmbibat în nările mele mă captează
Privesc un film, e reclamă aștept să văd ce urmează..

Uitată

Neatentă, absentă, extenuată de tot ce mă înconjoară
Priveam în gol cu un gust amar de oboesală,
Dar degetele tale desenau apusul pe mâna mea, emoții
Mă simțeam cuprinsă de fiorul surd al nopții
M-ai găsit în întuneric printre bariere și
obstacole ridicate deasupra noastră
În timp ce privirea mea caută stelele
la o părăsită fereastră,
Dar deodată pieptul îmi luase foc,
fluturi zburau haotic, agitație
Nu credeam că inima îmi bate și parcă
trenul a oprit deja în stație
Și ți-a luat atingerea timidă, a smuls-o din brațele mele
Tu ai plecat fără să privești în spate
mi-ai uitat până și numele
Nu te-am mai văzut de atunci, poate în
altă formă ștearsă de culori și adevăr
Mai aștept încă să te revad într-o seară
plin de durere în suflet, încă număr,
Dar în viață lucrurile mereu iau o întorsătură ciudată
Mi-aș dori să fii tu acel ocol de care
m-aș preface neafectată
Cum fac și acum deși sunt doar o inimă abandonată,
O amintire tristă și de mult uitată.

¹ Premiul revistei „Hyperion” la Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția XXXVII-a, 16 iunie 2018, Botoșani

Moment

Noi două,
Două suflete date peste cap,
Fugind după un apus
Și amintiri,
Amintiri cu aromă de cafea
Și pete de regrete, soare
Ne întâlnim undeva la mijloc oare?
Fumul încețoșează, ne întunecă gândurile
Ne îneacă încet, încet surâsurile
Mâinile reci, bătrâne de durere
În stomac senzații vechi de plăcere
Ca dintr-un coșmar mă trezesc, suntem acasă
E o nouă zi, deja nu ne mai pasă.

Despărțire și sfârșit

Vreau să renunț la tot și să te las în urmă
Înainte ca soarele să apuce să apună
Să își afunde culorile în spatele orizontului
Să vindece urmele trecutului
Și sunt pregătită să las timpul să facă asta pentru tine
Pentru că felul în care mă ating sclipirea
din ochii tăi pe mine
Spune tot, mă lasă rece, întrebându-mă
Mă vrea aproape? Nu.. probabil mă alungă
Cum a renunțat iubirea să își mai facă
simțită prezența în viața mea
Așa o să te las absent cu gândul la trecut
sau cine știe la ea
Sau la pretextul ăsta pe care îl folosești
ca să nu cumva să mă privești,
Să nu te lași să ții în brațe ce îți dorești
Poate așa mi s-a părut, poate mă înșel,
Poate am crescut în același timp în paralel
Și nu ne vom atinge probabil niciodată
Însă dacă așa stau lucrurile lasă-mă să plec odată
Am trecut printre aceleași povești,
aceleași foi plictisitoare
Ale unui om rănit speriat de iubire oare?
Și lacrimi întregi de am umplut mări și am colorat norii
S-au împrăștiat din sufletu-mi în fiecare seară
Nu mai vreau să îmi mai pierd o vară
Dintr-un suflet adesea, continuu, fără oprire rănit
Și nu știu ce ai făcut, dar după atât de mult timp simt
Simt prea mult, simt sincer, sunt fericită și totuși doare
Nu ar trebui să stau la mal ar trebui să fug spre soare
Și poate ar trebui să fug de mână cu tine, iubire
Dar visele mele nu sunt nici măcar o ștearsă amintire
Deci trebuie să-mi găsec puterea
să mă ridic, să pășesc în apă
Să las lacrimi ascunse să se scurgă, aventura să înceapă,
Dar unde îmi găsec putere sau chiar voință
Printre atâtea zambete, nopți pierdute, suferință...

Lectură în spirit eminescian

Stam seara la fereastră, [...] Citeam pe-o carte veche, [...] Și literile-n rânduri / Prinsese a juca. Poezia invită la meditație: asupra existenței, asupra creației, asupra cunoașterii, asupra iubirii. **Lectură** de Mihai Eminescu este un prilej de cunoaștere a celui care a căutat mereu o modalitate de evadare din cotidian, atunci când realitatea părea că-l strivește.

Armonia naturii feerice este contemplată în prima strofă. Învăluită în mister, cu tainica dulceață, seara îl inspiră pe solitarul melancolic, trădându-i extazul, dar și aspirația către cunoașterea absolută; mereu s-a simțit atras de lumea astrilor și mereu le-a contemplat sperând să devină asemenea lor: *Iar stelele prin ceață [...] Pe ceruri izvorea.* Poetul simte chemarea la a cerceta spațiul sacru, sufletul său, de o nesfârșită sensibilitate fiind atras de bolta infinită, de perpetua căutare dincolo de vâlul sidefiu al limitărilor și al puțințelor omenești. Creatorul își poartă superioara simțire luminată de rațiune printre astrele călătoare, pe care dorința înflăcărată și demnele năzuințe i le deslușesc. Bolta, oricât de întunecată, este învăluită de stranii fantasme ale serii și devine oglindă a lumii, a spațiului profan, mai presus de deșertăciune, purificându-se parcă de păcatul în care este cufundată omenirea.

Sufletul cititorului se înalță măreț, spre sacrele slăvi. Pătruns de murmurul visării, curatul suflet se contopește cu cereștile sclipiri, de biruință asupra celor pământești. Frânturile din lumina rațională a universului sunt atât semnul mântuirii, cât și ispită continuă a minții: *Citeam pe-o carte veche, / Cu mii de negre gânduri.* Dar lectura trece din patimă în mângâiere, căci *literile-n rânduri / Prinsese a juca.* Cu sufletul neîntinat de negura sorții și a deznădejdiei, ființa umană superioară își arată izbânda asupra condiției comune. Stelele – podoabe aninate ale tăriei – devin cunună de jertfă a ostenitorului, ca și izvor nesecat al inspirației.

Din cadrul eminescian nu putea lipsi natura terestră. Geniul simte că lumea efemeră îl contaminează, înlănțuindu-l, și tocmai de aceea încearcă o purificare spirituală, prin lectura vechii cărți. Prinosul creatorului este săvârșit cu lungi ecouri lăuntrice, dureroase chiar, dar peisajul compensează suferința gândirii: *Lațul se-ncrețise / Sub purpura târzie.* Natura încearcă să vindece pe cel care contemplă cu mintea marea tainic mișcătoare de pe pământ – *valuri verzi de grăie / Se leagănă pe lan.* Farmecul ideal al existenței adoarme tot ce este omenesc în creator, deschizându-i parcă dreapta cale către Demiurg. *O stea din cer albastru* se arată călăuză înspre împlinire. Cititorul cărții vechi eliberează nobilele-i gânduri, dulcile stihuri prind viață adăpându-se din miticul izvor divin. Ca în poezia lui Lucian Blaga, **Izvorul nopții**, creatorul romantic simte izvorul stelelor curgând peste munți și peste văi, dar nu ca o mare de întuneric misterios, ci ca o *tainică dulceață*. Astfel a văzut mereu Mihai Eminescu și limba poporului său, de o dulceață fără

seamăn, venită ca o pronie cerească asupra celor cu suflet curat așezați între Carpați și Dunăre.

Vorbe de duh, înțelepte șiruri, *literile-n rânduri* s-au înlănțuit de privirea lui și de mintea lui, făcându-l părtaș la cunoaștere, la trăire veritabilă. Cromatica este cea a divinei creații: negrul, purpura, verdele câmpurilor, albastrul cerului – toate într-o îngemănare luminată de stele, înnobilate de steaua – icoană a celui ce-o atinge cu mintea.

Recunoaștem parcă în steaua ce își trece icoana *din fața apei plană / În fundul diafan ...*, la modul simbolic, pe cel care poate cuprinde cu mintea infinitul cerului și străfundul apei, nepipăitele înălțimi de sus, ca și ascunzăturile de jos. Între cer și ape, între diafan și curgător, o minte se lasă călăuzită de înțeleptul din carte. Toate din juru-i par vis frumos, ferice, toate sunt încântare pentru ochii doritori de frumos, dar devin toate suferință când sunt străpunse de minte. Aceași natură de o copleșitoare frumusețe, amintind de paradis, cu stele lucind tainic, cu lacul purpuriu, cu valurile ca smaraldul, cu steaua în ramă albastră – aceeași natură este fața înșelătoare a vremelnicei vieți pământești. Steaua trecătoare dinspre cer înspre fundul lacului, ca oglindire ademenitoare, este însăși viața omului: fermecătoare prin strălucirea de-o clipă și repede pieritoare în leagănul ispitelor. Și oare frumoasa natură nu devine ea însăși un rug aprins celui ce îndrăznește a o cerceta, căci cartea cu *literile-n rânduri* este chiar lumea aceasta cu șirurile ei nesfârșite de vieți însemnate pe răboj. Citind din cartea înțeleptului nu citim oare din mintea geniului? Semnele conduc în a-l recunoaște chiar în meditație: *Că-n lume nu-i ferice, / Că toate-s năluciri...* Natura cea îmbietoare este dar dumnezeiesc, dar, din neștiință, devine pentru om dușman al minții – ea veșnică, el trecător. Și atunci este nevoie de o efortare a minții, încât miile de gânduri negre să se transforme în crez al accesului la altfel de fericire...

Cartea veche este, astfel, lumea creată de-atunci și până astăzi, iar înțeleptul este cel care gândește viața și nu doar o trăiește consumându-și anii ce i-au fost dați. Romanticul, însă, mai are un privilegiu, acela de a-și dubla, de a-și tripla sau de a-și înmulți viețile oricât dorește. Este nevoie doar de o provocare, de o privire magică, sau a rândurilor de litere, sau a cărții, sau a tainicelor stele.

Lectura multiplică viața, lectura conduce la meditație (*Că-n lume nu-i ferice, / Că toate-s năluciri...*), dar tot lectura devine reper al conștientizării realității. Ultimul catren vine cu trecerea în dimensiune concretă a cititorului: *Deodată la ureche-mi / Aud șoptind copila...* Să fie iubita care ispitește? Să fie prezența din visul visat? Nu. Este recea constatare că *vântu-ntoarce fila / Cu negrele gândiri* și că adevărata carte este viața, iar viața este cartea, tot astfel cum Dionis se întreabă *Cine știe dacă nu vede fiecare din oameni toate celea într-un fel și nu aude fiecare sunet într-alt fel – și numai limba, numirea într-un fel a unui obiect, ce unul îl vede așa, altul altfel, îi unește în înțelegere.*

Notă la jurnalul lui Corneliu Fotea

Corneliu Fotea (cu pseudonimul literar cu care a debutat editorial Corneliu Radu Cadellcu) s-a născut în 1941 la Voinești-Iași și a murit în 2004 la Focșani. A fost un scriitor risipitor, dar talentat, cu un pas înaintea tuturor în ceea ce însemna maniera postmodernistă a așezării în pagină, deși în poezie, la debut, s-a dovedit un tradiționalist-modernist, cum a și rămas, iar în proza de ficțiune, cea de dinainte de 1989, tot așa, un tradiționalist nostalgic și extrem de riguros în ceea ce însemna fraza scrisă. După 1990, proza lui a luat forme alerte, grăbite, de la romanul polițist la proza pentru copii, de care s-a ocupat și înainte de 1989. De fapt, Corneliu Fotea din totdeauna s-a gândit că va putea trăi din scris, ceea ce i-a creat suficiente iluzii pierdute, ba chiar și realități pierdute; copil, soție, loc de muncă, rătăcirii prin Munții Vrancei, pe la Hărăstrău. Dar cele mai rodnice lecturi și preocupări literare le-a trăit la Botoșani

pe la final de deceniu șase și început de deceniu șapte, așa cum se poate vedea în romanul-jurnal *Adio. domnu' Eminescu*, rămas pe suport electronic, roman ce ar merita publicat pentru experimentul propus de autor, pentru lumea aceea trecută, contorsionată, ca toate gândurile lui așternute acolo, împlinite cu o preocupare majoră și anume aceea a vieții și mai ales poeziei eminesciene. Toate acestea se pot vedea în romanul-jurnal, pe care începem să-l publicăm cu acest număr al revistei noastre, în speranța că legatarii scriitorului vor fi de acord să găsim împreună o editură pentru a publica această carte incomodă și absolut originală, pe care Corneliu Fotea, înainte cu un an de a ne părăsi, a venit la Botoșani și mi-a încredințat-o, cu îndemnul „Fă ce știi mai bine cu ea!”, despărțindu-se, așa cum s-a despărțit de toate celelalte ale vieții, rîzînd cu tristețe.

Jurnalul începe cu cîteva argumente care explică scrierea acestui roman insolit, pe care doar publicarea cărții în sine le-ar putea cuprinde explicativ și semnificativ. Aici redăm doar cuvîntul autorului, de la finalul jurnalului, un cuvînt plin de of și încruntare asupra

lumii în care trăim și noi acum, lume care nu vrea să se schimbe, ci, dimpotrivă, să se așeze în relele ei de pe vremea cînd Corneliu Fotea le încondeia în jurnalul său, cu speranța că nu vor fi uitate, iar lumea aceea va fi eradicată:

„Căci blestemul lui Eminescu către acest șuvoi de calici în cuget și-n simțiri se îndrepta, numai că prinsese al dracului de rău și ne copleșise deja nemernicia.

Nu se mai putea rosti decît teribila înjurătură a Poetului.

Ce-i drept, acuma se putea rosti în gura mare. Așa încît am rostit-o, deși încă mai credeam, ca prostul, da, mai credeam, în trezirea, în deșteptarea neamului. Atunci însă, în zilele acelea de iunie, numai vorbele astea se mai puseau rosti, apăsate și cu înverșurare: **Futu-i neamul noii!**

Asta era înjurătura, se spune singura, a lui Eminescu. O rostesc și eu acum, cu multă și mare amărăciune, cu furie, cu durere...

Și se poate înțelege și că Eminescu nu mai poate avea încredere în neamul său, că acesta nu mai există, dar și că ce a mai rămas din neamul său rostește încă o dată apăsate și fudul: **ADIO, DOMNU' EMINESCU! ADIO, CĂ NE ÎNCURCI SOCOTELILE!**

Și la Ipotești, loc în care și Corneliu Fotea, pe lîngă Lucian Valea – oameni uitați de cei puși în slujba memoriei poetului! –, a pus umărul să se audă în toată țara, timp de 50 de ani s-au derulat edițiile de iarnă și de vară ale *Zilelor Eminescu*, care îi sunt consacrate celui care a creat pe lîngă marea sa operă și locul de lăfăială a celor *mititei*, vorba lui, care vin să-și *lustruiescă* sinele lor găunos peste *marele lui fapte de cultură*. Ar trebui înșirate aici, așa cum Corneliu Fotea le-a înșirat în jurnalul său, numele celor care de-a lungul timpului și-au bătut joc și-și mai bat joc de acel loc, de memoria poetului Mihai Eminescu, de tot. Dar nu o mai facem. Îl lăsăm pe Corneliu Fotea să o facă, în așa fel ca urechile care au de auzit să audă și să-și vadă de treabă în altă parte și să lase acel loc și pe poet în grija celor care se pricep cu adevărat. (Redacția)

Jurnalul cu Eminescu

25 IANUARIE. De mult n-am mai scris în jurnal! Am nevoie de ședința asta, pentru mine obositoare și aproape inutilă! Li revăd pe directorii de cămine, mulți dintre ei prieteni buni. Știu ei ce știu, aveau și mai au încredere în mine. Asta nu-i rău! Păcat că eu n-am încredere în cei care ne conduc pe mine și pe ei. Deopotrivă.

— Ce încredere aș putea avea într-un impostor, într-un mășcărici ca E.A.? Ce încredere poți avea în fostul meu coleg de școală V.M.? S-a transformat într-un activist care știe o linie și-i păcat de puterea pe care o cheltuie pentru asta.

Unde vom ajunge, ce vom face? Mi-e teamă să mă și gândesc la asta. Ce folos că acolo unde duc toate firele astea mai e un ins cu care s-ar putea lucra, care înțelege că asta, așa zisa cultură de masă, nu-i o oarecare sarcină de partid. Acești doi șialții, destui, au ridicat între noi și el sau alții ca el un zid sau or fi făcut-o mlaștină? E cam totuna. Peștele e împuțit de la cap. Acolo e promovată impostura, minciuna, urechismul. Cu cât ești mai chironar cu atât urci mai sus. Cap plecat, ședere în chiloței, cum zice E.A. și hopa sus, hopa sus!

Să mă bucur doar că am auzit azi cuvinte amare despre E.A. Le spunea Valentin Silvestru. Dar cu o floare... Uitasem să spun că a fost pe-aici ministrul adjunct, acel neisprăvit ce semna Nicolae Moraru. Secvența în care N.M. l-a luat în brațe pe A. era ca între homosexuali (am s-o folosesc undeva!)

Mă bucur că V.S. i-a apreciat pe băieții de la teatru și vrea să-i ajute. Dacă va fi sincer s-ar putea, de ce nu?, și să iasă ceva. Dacă s-ar putea constitui o echipă ca lumea, cu un regizor al lor, ei se gândeau la Alexa, eu m-aș prinde să le fiu ce se chema odinioară dramaturg. Cu texte pe măsura lor ar putea deveni curând mai ceva ca cei de la Piatra.

Nu visa, Cadelcule, nu visa!

Dar nu de asta am făcut-refăcut **Glodul Alb**? E mai bine așa? Poate e mai teatru, nu știu dacă oamenii vor fi de-acord cu sensul de acum al monologului. Oamenii fiind nu numai cei care trebuie să avizeze spectacolul, ci mai ales cei cărora le e destinat. Oricum trebuie să-l redactilografiezi în noua variantă, poate cu titlul **Secure pentru fiecare copac!**

Și trebuie să dactilografiezi cât mai curând **Mica mea doamnă în verde** pe care ar putea s-o joace Ana cu dna Brădescu. Și să închei redactarea și dactilografierea **Farsei fără Făt Frumos** ca să le-o dau băieților. Poate cu asta sparg gheața. Iar, dacă m-ajută Cel de Sus, săptămâna asta să scriu – într-o noapte, ca de obicei – **Tiriboi**.

Ar fi bine chiar la noapte, pentru că ședința asta va continua și mâine iar dacă mâine voi moțâi în bancă nu va fi nici un rău.

Trebuie să scriu o dată și-o dată și **Să vii să stăm de vorbă Ana!** sau poate **Divagație despre o pasăre**. N-are importanță titlul!

Aseară, derivând cu Caterina pe străzi am întrebat-o cum vede finalul Tiriboiului. Poate e bine și cum spune ea, cu venirea fetei. Aș continua cu o scenă de pantonimă, el mângâindu-i

picioarul lung, lung, tot mai sus, iar ea mângâindu-i părul. Poate!

Dacă m-apuc la noapte mâine dimineață voi ști și finalul. Să mai consilies pe cineva... Mă duc diseară la băieți la repetiție. Li întreb.

Trebuie să scriu în continuare, să creadă prezidiul că notez ce spune conferențiarul. Dă, de fapt, date interesante, dar eu le mai am pe undeva prin alte materiale.

Și uite că mi se termină cerneala.

Poate titlul de care aminteam la 14 nov., acum răsfoind jurnalul, mi l-am adus aminte. Aveam imaginat materialul tot, o schiță mică atunci, acum, ajuns undeva la stadiul de scene, secvențe, personaje, replici chiar.

Totul va vorbi despre moarte, o moarte curată.

Intr-o zi la Eugen Bordușanu, eram cu Mihai Sabin și George Bălăiță, discutam despre păsări, despre cum mor acestea, despre cimitirul păsărilor din Delta Nilului, apoi despre moartea singuratică a măgarului (nu mai știu care din ei a spus, nici nu are importanță).

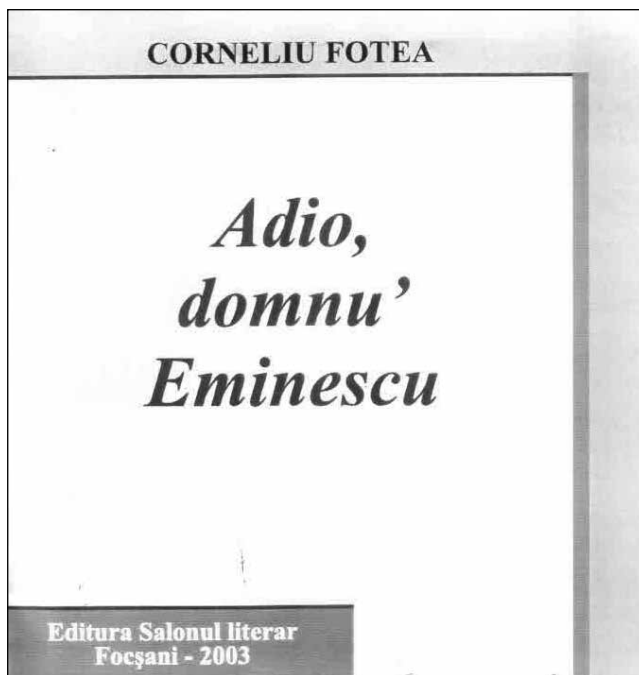
Dar de-aia era ideea dramei mele: un om care nu vrea să aibă pe nimeni alături când moare.

Dar, vai, toți vor să te vadă murind, e o plăcere – spunea dr. Virgil Sipoteanu – *și simți o ușurare după ce omul își dă duhul*, spunea tot el.

Caterina, mergeam la spectacolul cu Duet, când mi-a spus asta – mi-a confirmat fenomenul inexplicabil al dispariției măgarului când își presimte finalul. „Chiar dacă e legat?” – am întrebat. Chiar dacă!

Așadar **Moartea solitară a măgarului**. Și *V-am spus / De ce n-oți fi vrând Să mă lăsați în câmpul acesta plângând?* versul acela de Lorca.

Intr-o noapte m-am visat trecând printr-un coridor de oameni, făceam parcă un fel de slalom printre ei, dar un slalom către vârf de munte, spre o creastă. Ei mă priveau și parcă-mi spuneau fiecare câte ceva, nu mai țin minte ce. Când am realizat secvența, în locul meu trecea El, Acela. Și ideea că formula de la **Secure** e aplicabilă și aici, doar că El va fi individualizat,

ceilalți nu vor purta decât nume simbolice sau numere și aceiași costum, alb sau bălțat. În visul meu toți eram despuiați, nu cred că pe scenă se va putea, cu pudibonzii noștri, așa ceva. Acum scriu astea cu un creion împrumutat de la Bărbăcuț.

(Vorbește Ticu Trufin despre noi și religie. Îmi rezerv dreptul de-a scrie și eu ce cred într-o pagină pe care de mult am promis-o acestui caiet.)

Și ei murmurând ca în somnie versul acela de la începutul Odeii, în metru antic. Versul acela carele.

Palimpsest. Să cred oare că am pornit spre **ideea morții la Eminescu** de la acea viziune? Să uit oare felul în care ne-a apostrofat fata aceea de la Frumușica cu *de ce nu scriem ca Eminescu?* Dar atunci când am văzut versul acesta nu eram oare sub aceeași impresie a visului? Eu notasem la 14 noiembrie titlul acelei piese stranii cu insul care moare. O și visasem? Se pare că la 14 noiembrie 1970 nu o visam încă.

Dar mai târziu? Atunci când mergeam la Frumușica, poate în preajmă de 15 ianuarie, nu cumva visasem deja desfășurarea ceremonialului din piesă?

Ce a mai fost în februarie nu știu. Dar de-atunci e schița dramatică pentru **Glodul Alb** și tot de-atunci un desen în care El, cel care moare, urcă un anume interstițiu, ca în bolgii? Iată că n-am la îndemână schema aceea făcută (unde și de către cine oare?) la *Cosmosul Dantesc*, cu *Infernul*, cu *Purgatoriul*, cu *Paradisul*. Cu bolgiile acelea. Voi fi văzut pe vremea când desenam drumul lui, schița aceea? Mă voi interesa.

Ceremonia aceasta, pe care n-am scris-o nici acum, m-a obsedat și la Valea Neagră. Acolo chiar visam, acuma pentru mine, o moarte în alb, dorindu-mi ca atunci când voi simți sfârșitul să mă ridic ușor pe Plaiul Colocanilor, către locul unde era Sfinxul și peștera aceea de la stâna lui Vasile Roiniță, cu o carte la mine, cu o lumânare, cu țigări și luându-mi cuvințios, ceremonios, rămas bun de la toți. Ar fi fost – nu-i așa – o moarte ca lumea.

Cartea ar fi fost, numai încapă îndoială, poeziile lui Eminescu, cărțoiul lui Murărașu. Acum, însă, adică acolo la Valea Neagră, în trei volume, frumos legate. Volume care... Dar asta e o altă poveste care nu trebuie spusă așa de la început.

13 sau 1 martie. Cred că e mai corect 1 martie, nu ca să mă scuz de ce încep iar a scrie, nici ca să mă apăr de 13. E 13, e sâmbătă. S-ar putea întâmpla multe rele. Nu vreau să sfidez soarta, nici cele trei ceasuri rele de sâmbătă.

Dar ziua a început frumos. Pentru mine chiar foarte frumos, pentru că de fapt nu am dormit deloc. Am fost aseară la Vali, am văzut oleacă de film, am râs, am discutat despre... multe, le-am fumat țigările, le-am băut cafeaua, le-am luat și o sută de lei, cu care am salvat onoarea familiei.

Ne-am întors acasă, am vorbit despre lucrarea mea de licență. În fine, m-am hotărât (vorbesc mai jos de temă!) m-a cuprins febra ei. S-ar putea să nu mi se accepte titlul, voi interveni la decan. (E dl. Arvintel!).

Am pus ceasul să sune la 9, e 9 fără 25, până la 9 voi scrie. Am spus Caterinei să ne culcăm dar eu n-am putut adormi. Voiam o țigară. Am căutat. N-am găsit. Am tras două fumuri din pipă. Mi-am regândit lucrarea.

Da, acum pot spune titlul! **Memento mori** sau învață să mori (evident ar trebui găsit un echivalent latin). Așadar despre ideea de moarte la Eminescu. Am revăzut și mi-am reamintit pasaje din lucrări despre Eminescu. Nu prea s-au ocupat

de temă, până la capăt, mai nici unul dintre istoricii ori criticii care s-au apropiat de Eminescu.

Eu am descoperit, ori vreau să-mi găsesc eu, câteva trepte în biruirea morții de către Eminescu: a) *o treaptă inițiatică* – vis frate cu moartea (poate cea mai bogat ilustrată – acesta este poetul romantic!) b) *o treaptă, nu secundă, ci*, doar la ora asta mi se pare cumva, *secundară*, în care Eros = Mors, cufundarea, evident, în somnia simțurilor, cea din timpul îndrăgostirii, în actul iubirii – frumoasă (ca nealta) și pe placul multora.

E un Eminescu, al tuturor, de n-ar fi **Floare albastră** și vai, câte altele! (tot poet romantic, dar un fel de romantism, cum ar zice Călinescu, minor!) și român, căci țăranul român nu a fost, dragul de el, romantic, ci doar țăran, poate cel mult un bun sălbatec!

Și o a treia treaptă (poate secundă), cea a filosofului stoic, dar mai întâi ascet, anahoret, cuprins de ataraxia din **Glossă**, de cea dorită/cerută în **Odă**. Aci Eminescu e mai puțin acceptat de vulg.

Și în fine o a patra treaptă d) *a omului mioritic*, cel care biruie moartea, lăsând-o să se petreacă precum un fenomen oarecare al vieții, voluptuos poate, o experiență ca toate altele, și, mai ales, speranța de după, în comuniunea, cea mai deplină cu natura.

Eminescu, care mi-e acum mie foarte drag.

Asta precedată de o presimțire a sfârșitului, de o pregătire, de primire a sfârșitului, de chemare a acestuia, succedată de o viziune asupra sfârșitului. Excepționalul ceremonial al înmormântării, marele, curatul, gravul spectacol al petrecerii din viață în neviață.

Eminescu este aici, ca și țăranul, nebisericos. Ce iad, ce rai au țărani? Ce iad este în folclor, dacă dracii umblă pe pământ și pot intra în horă cu oamenii? Ce rai visăm noi românii?

Asta aș vrea s-o înțeleagă tipii de la Universitate: că Eminescu nu pleacă de la folclor, îl cunoaște sau mai precis, îl simte, îi curge prin sânge, el nu se inspiră din folclor, ci ajunge la aceeași înțelegere folclorică a morții pentru că e genial și român (sau daco-român, că asta e la modă!)

Asta ar fi demonstrația!

Voi mira pe unii, dar ce are a face?

O scriu chiar de nu mi-o vor accepta!

Și-apoi m-am gândit la viitoarea casă de cultură. Și am visat-o treaz. Era frumoasă (ceasule, să nu suni că te trântesc! Îl mân un sfert de ceas mai încolo). Trebuie (a sunat rablagitul!) să scriu, numai așa sunt eu, numai atunci când scriu altceva decât gazetărie sau planuri de muncă lunare! Dacă ne vor da într-adevăr jumătate, cum mi-a spus Bratu, atunci voi avea și eu cu adevărat ce face ca director de casă de cultură. Până atunci, într-o cameră și-o bucătărie, cum spun eu, e aproape un râs (...)

Da! La șase am privit pe fereastră, m-am bucurat că e vreme frumoasă. S-a trezit și Caterina. I-am spus că ar fi bine să avem țigări și cafea. Mi-a spus s-o trimit pe Aurica. La 6 și un sfert s-a trezit Ioana. Era fericită. La 6 și 17, Aurica s-a dus după țigări și cafea iar noi am trecut la Ioana. Murdară toată de caca și râzând cu gura până la urechi. Am șters-o amândoi și ne-am murdărit și noi pe degete. Caterina i-a dat să sugă. Am conversat cu Ioana, am adus-o în camera noastră, între timp Caterina a aerisit la ea. S-a întors Aurica, am pus de cafea și pe fată am trimis-o după lapte, pâine, zahăr.

A sunat iar ceasul!

N-ai mai scris de mult, tipule! N-ai scris de mult. Scrii greu, aproape nu mai știi să scrii. Am făcut cafeaua. Caterina a dus-o pe loana în camera ei, am aprins țigări, am băut cafea și am pus la cale trimiterea Auricăi de unde a venit. A devenit o Pițulă stânjenitoare: ne fură de sub nas, halește ca o apucată, mai ales mâncarea fetei, e leneșă de pute, etc.

Am discutat iar despre lucrare. Am scris apoi o scrisoare băieților, lungă, le-am spus ce am gândit.

E o brigadă de la centru, vor să mai știe ce zicem noi, ce facem, ce gândim. Am înțeles însă de la omul care mi-e drag, de la Bratu, că vine o vreme a judecății intermediarilor, a celor care se află în treabă doar pe post de băgători de seamă. Să spun că mă bucur? Ar fi prea puțin! Poate în sfârșit voi putea lucra neșăcât, nerăstălmăcit, știind că lucrez ceva bun, fără ca alții, zicând că ne îndrumă, să ne înfunde. Așa ceva am să le spun eu tovilor din brigadă, pare-se că printre ei sunt și inși ceva mai destupați.

Băieților le-am zis că mă simt, în sfârșit, bine, dar uite că tot nu pot ieși din casă, că mai am febră noaptea și mai am și de făcut injecții și încă nu-s restabilit. A fost o infecție, nu șagă. Nu degeaba am văzut morții și afundul afundurilor, spirala aia care se tot dilată și mă face și pe mine uriaș. Dar oricum am învins gâlca aia păcătoasă care m-a pus jos mai bine de-o săptămână.

Am cerut, tot prin scrisoare, lui Ticu Aslan niște cărți. Chiar de nu le are voi avea totuși bucuria așteptării. Să mai încerc să-l caut pe Cântec să-i spun și lui, cred că se va bucura că m-am hotărât și, așa cum eu știu totul despre Gib din felul în care el și-a pregătit lucrarea, o să aibă și el răbdarea să mă asculte. Și mai ales o să mă ajute cu cărți.

M-am apucat de scris aici în jurnal de o oră, după ce Caterina plecase.

Ce se va mai întâmpla de-acum după planul nostru? Ea va căuta cărți. Eu voi dormi poate un ceas-două, acum ori la amiază. Voi încerca s-o fac, asta, apoi de la dl. Oprișan, să dau un telefon lui Cântec; pe Valea o să-l sune Caterina de la birou. Dacă se întoarce la vreme o vom plimba pe loana, e călduț afară. Va cumpăra pentru Lulu o pereche de ciorapi, ne-a invitat la ea, e ziua ei de naștere, dar, cine știe? Că loana e puțin bolnavă, poate după vaccinul antipolio. Am schimbat fata în casă. O fetișoară isteată de pe la Hârlău. Sper să fie mai bună decât Aurica. Măcar n-are o soră în același bloc. La Casă și-n tot sistemul de propagandă avem mare inspecție mare de la secția de profil a CC. Voi spune tot adevărul! De asta tov. Matei ne-a chemat pe scriitori și pe plasticieni? Să ne facă promisiuni înainte de venirea brigăzii? E posibil?

Oricum eu am programe ancorate în realitate, tovarăși, dar dacă n-am sediu decât o odaie și-o bucătărie, unde să le desfășor? Pe la Confecția, pe la Textile...?

Da e ceva, dar nu sunt eu în stare să duc asta până la capăt, ideea care-am avut-o după discuția cu asistenta aceea de la Frumușica privind poezia și reproșul ei că nu scriem ca Eminescu. Întrebarea de la care am pornit eu, versul acesta care mă sâcăie de-atunci: **NU CREDEAM SĂ-NVĂȚ A MURI VREO-DATĂ!** Teribil vers, extraordinar de clar, de limpede, parcă nici nu e scris de Eminescu, extraordinară această concluzie a unei opere, de parcă toată viața de până atunci, viața de scriitor s-ar fi desfășurat anume ca să descopere, să învețe ce e moartea.

Domnule Eminescu, sunteți grozav, dar eu nu cred că voi fi în stare să scriu despre asta, n-am mijloacele, n-am aparatura critică, n-am formația filosofică, n-am școală... Ce știu eu? Poate doar să citesc.

Să recitesc oare opera lui Eminescu?

Ar fi o treabă.

Tot m-am aflat în treabă și anul trecut și anțărț vorbind despre Eminescu fără să recitesc opera toată. Ar fi o idee, ar fi un rost demn de mine, să continui de fapt lectura, să-l recitesc pe Eminescu tot. Așa cum am citit, abia vara trecută, de la Valea, opera politică. Să vedem! Să vedem! Să vedem ce găsim pe la bibliotecă.

Doamne ce vers, ce vers: **NU CREDEAM SĂ-NVĂȚ A MURI VREODATĂ!**

Și ceva mai jos: **până-n fund băui voluptatea morții neîndurătoare!**

Voluptatea morții!

Nu prea scriu marii boieri despre asta, nu prea scriu.

Se feresc să scrie?

E o temă tabu?

Am descoperit abia eu acest vers?

Nu cred.

Mai trebuie să caut, să mai citesc, să mai citesc, să-i mai citesc pe domnii **profesori întru Eminescu.**

Altă dată. Am luat de la Valea studiul lui Caracostea despre **Arta lui Eminescu**, un structuralist *avant la lettre*. **Cum plăsmuia Eminescu?** E interesant, demonstrațiile sunt frumoase!

Ceva nu e în regulă cu loana, nu mai este așa de vioaie cum era înainte, e parcă mereu moale, e mereu apatică, ea care era atât de vioaie și atât de grăbită să se ridice în picioare, acum nu mai face asta. Am observat de când i-a făcut Negrea pozele că nu mai e ca în fotografia cea din iarnă, cea făcută de Zeida. Să-l aduc într-o zi pe Lev Moscovici să vedem ce e cu ea.

Glume cu Negrea despre zvonurile stârnite de Raveica și Alexei privitoare la Caterina și N.: „tată denaturat care nu-ți vezi fiica!”

Cum s-o cheme altfel decât cum îl cheamă pe taică-su!? Și altele la fel.

Ne amuzăm.

De fapt N. e singurul bărbat cu care dacă ar vrea Caterina s-ar cupla și nu știu dacă aş putea să-i fac vreun reproș.

Așa cum nu-i voi face de voi afla, cine știe pe când, deși nu-mi vine a crede, că ea s-ar fi putut cupla la Severin cu celălalt N., singurul cu care nu m-aș simți dezonorat s-o fi făcut.

Spun asta acum, dar cine știe?

Prostii! Oricum spilcuiți cum sunt amândoi ar putea s-o atragă pe „pătăleasa mea”. Și n-ar fi rău pentru iubirea mea care e de vreo, oare câtă vreme – într-un fel de eclipsă. Mă suspectez de ceea ce am numit cândva complexul Cătălin.

Cândva, atunci când vedeam în colega mea, acum de pat, atunci doar de birou, doar o fată curtată de alții. Și mă întreb oare de n-ar fi râvnit-o păpușoi ca Piki Manu, sau grobieni ca Florică M. ori spilcuiții cum era Teodor, m-aș mai fi înamorat eu așa rău de ea?

Mă întreb, nu dau cu parul. Nu cumva eu am văzut-o pe Caterina mea numai prin ochii altor bărbați? Numai posibila cuplare cu ei m-a făcut să le-o fur? E o întrebare la care s-ar putea răspunde cu o carte, cu cea intitulată **Noaptea fără**

Caterina sau poate cu cealaltă visată la fel, **Un cub în balcon**. Planuri, Foteo, planuri, Cadelcule, planuri!

Ci întorcându-mă la Eminescu, văd în poezia sa niște trepte, le-am numit **cea inițiativă**, cu tot ce înseamnă *paharul somniei*, sau cu somnul *vameș vieții*, și o **treaptă a desăvârșirii**, filosofică, o treaptă care impune și aduce mortificarea: *nemuritor și rece* care poate fi sau e și capătul: *tu rămâi la toate rece!*, e îndemnul și este evident și-o moarte spectacol, unde se petrece comuniunea cu natura, reintegrarea în cosmos. Deschid ediția Murărașu și ce citesc:

**Iar doi îngeri cântă-n plângeri,
Plâng în noapte dureros,
Și se sting ca două stele,
Care-n nuntă, ușurele,
Se cunun căzânde jos.**

Scrie asta în **Misterele nopții** poezie publicată în **Familia**, când Eminescu avea 16 ani.

Aud?

Îi trebuia lui Eminescu, Schopenhauer ca să scrie asta?

Să mai citim, să mai citim!

Să vedem, e mai ușor de citit în Murărașu, că le așează în ordine cronologică, poți vedea cum ia naștere ideea morții la Eminescu. Dar asta e un titlu, dom' Cadelcu! E un titlu de lucrare de licență. **Ideea morții la Eminescu**. Sau chiar **Geniul morții la Eminescu**, cum suna versul acela din **Scrisoarea I**.

**Deși trepte osebite le-au ieșit din urna sorții/
Deopotrivă-i stăpânește raza ta si GENIUL MORTII,**

Da, da, dom' Cadelcu, **Geniul morții la Eminescu!**

Sună frumos, ar trebui să merg la Iași s-o anunț; cât timp mai e posibilă oare înscrierea la licență? Parcă până în martie sau aprilie.

Cu Ioana nu e deloc bine, dar inclusiv Vânturache ne spune că nu e nimic, așa se mai întâmplă cu unii copii și totuși parcă a văzut ceva ce n-a vrut să ne spună. Ce oare?

Brigada e pe noi. La inițiativa celor de la ziar am vorbit despre masa cu oaspeții străini de la Festivalul de obiceiuri pe care-am plătit-o eu cu câțiva amici, nu comitetul de cultură; despre microbuzul dat de tov. Matei, ca să-i duc pe frații greci la Râmnic, despre tromboanele pe care ni le-au repartizat de la Filarmonică și cu care nu avem ce face și mai ales despre ajutorul prețios pe care (nu ajutorul, sprijinul) ni-l dau oficialii pentru dezvoltarea noastră ca artiști. Mi se pare că unora dintre cei care erau de față nu prea le-a plăcut atitudinea mea. Mă doare-n pix, că tot nu scriu cu pixul!

Altă dată. Eu scriu, dar ce se întâmplă cu mine?

Am răcit oare iar?

Mi-e rău de tot, de tot! Oare gândind la felul în care vede Eminescu moartea m-am și îmbolnăvit de ea? Oare atât mi-a mai rămas să găsec o idee centrală și să visez doar la ea fără să pot scrie?

După câteva (câte?)zile. Am crezut că mor zilele astea. Nu a fost doar o răceală și nici obișnuitele mele pusee reumatice, a fost altceva de care nu se spune de teama de-a nu se împlini. M-am ridicat din boală dar...

Aseară mi l-au arestat pe Șultz.

Se pare că s-a pus în gură cu un polițai, s-a dat mare cum o fac toți puștiiăștia care mi-s acum prieteni. Iar eu, după ce stătusem cu cei din brigadă la o vodcă, în sala mea de recepție (ce-a mai răs tov. Jinga de sala mea de recepție, din fundul

cramei!) m-am întâlnit cu H. și m-am plimbat cu ea pe străzile ude. E tot mai ispititoare fata asta, e tot mai.

Nu cumva mă îndrăgostesc de ea?

Dar ea de mine?

Oare ne-am sărutat numai pentru că voiam eu?

Sau poate pentru că m-a văzut cu câteva zile în urmă privind cu jind picioarele frumos dăltuite, am și spus, ca o sculptură de Cornel Medrea, ale prietenei sale. Numai ale Caterinei m-au mai electrizat așa.

Și nici nu știu bine cum o cheamă, un nume parcă tipic evreiesc. Dar fata nu era deloc urâtă, cel puțin la trup. Nu e ca H. dar e de rasă.

Cu H. am vorbit despre Eminescu și despre ce am de gând. Mi-a promis „proza”, are ediția Eugen Simion cea care am avut-o și eu cândva.

Și să mă apuc de citit și proza, pe îndelete. Dar de unde iau teatrul, că nu-mi amintesc să fie publicat undeva.

O fi în ediția „Perpessicius”?

Câte volume au apărut până acum? Șase sau șapte? Ia să mă gândesc. Deci cele patru cu poezia. Cel cu poezia populară, apărut prin 58, cel cu teatru o fi apărut? Dar proza?

Să vorbesc mâine cu Valea sau cu Nicu. Cine o fi mai expert în Eminescu pe-aici pe la Botșăni?

Să scriu măcar expunerea de motive. Să mă apăr cu Eminescu.

Mi se pare că se adună niște nori urâți deasupra capului meu. Boala Ioanei, sau mă rog starea ei de apatie, de melancolie, rânjetul unor tovi când am vorbit despre felul în care ei doar bifează niște sarcini.

Și îndoielile care mă cuprind când mă gândesc la cele șase luni ale Caterinei fără mine.

Și mai ales la acel cuvânt al ei: *dar să nu mă întrebi nicio-dată ce am făcut în timpul cât am lipsit!*

Ce a făcut? Ce nu trebuie să știu?

E ceva atât de rău? Atât de grav?

E legat de ce mi-a spus ea la telefon sau în scrisoare, că să nu stau ca un călugăr în vremea în care sunt fără ea?

Cine știe? Mai bine nu mă gândesc.

Scriu ce am gândit despre Eminescu:

Eminescu e un tărâm, cu geografia și cu istoria lui naturală, cu bestiarul său, cu ierburile și poamele sale, cu personajele sale, cu poporul său.

S-a vorbit până acum despre toate, despre toate cele esențiale: mare, codru, lună, stele, despre timp, despre iubire, despre tristețe, despre un Eminescu social, despre atmosfera eminesciană. Dar ceva care să fie în toate nu s-a găsit.

Va veni poate cineva care înțelegând / sintetizând tot ce s-a spus despre El, să structureze toată opera sa, toată aventura sa, pe o singură idee.

Altdat. Și Vali cu Vivi ne-au invitat pe la ei... Să vedem ce va mai fi, oricum ziua a început frumos. După ce vine infirmiera să mă înțepe, poate mă culc un ceas două.

Mă culc și visez la geniul morții.

Aprilie. Raport la trei luni, cu asta încep.

Am bolit mai bine de-o săptămână, răstimp în care am citit doar, n-am mai notat nimic.

Ioana e bolnavă. Noi nu știm ce are, doar medicii bănuie. Va trebui să mergem la Iași la un consult serios.

Și eu trebuie să ajung la Iași să văd ce pot face cu lucrarea mea, cu înscrierea la licență.

Din partea tovilor, amenințări.

Dna. Camelia vorbește chiar de o listă neagră pe care aș fi trecut printre primii trei. Asta după întâmplările cu brigada de control de la CC (transcriu din expunerea de motive ca să nu mă mai sperii de ce mă așteaptă. Acolo de unde am rămas. Gânduri nefinisate).

Atacarea frontală a problemei mărfii nu e decât cel mai serios semn de bărbătie. Dacii trimitându-se ca soli la Zalmoxis își voiau moartea, și-o alegeau ca să nu fie surprinși nepregătiți? Singura imagine gravă, să găsească un zeu sau dacă vreji un râu, poate râul, acel Demiurg care să-i ordoneze, pentru noi, evident, nu pentru El, această imensă și tulbure lume în care să se găsească și teiul sfânt și luceafărul și umbra mamei și chipul crăiesii din povești și acel inger blond și fata din grădina de aur și feciorul de împărat și pătrumos. Numai așa s-ar putea pricepe odată, adânc, acest înțeles fără de-nțeles.

Cât am bolit am recitat toată poezia lui Eminescu din ediția Murărașu și sunt în măsură să spun că puține poezii rămân pe dinafară dacă o citești așa cum am citit-o eu gândind la un skepsis al întregului demers eminescian.

Dacă pot accepta că Eminescu a ales ca pentru neamul său, cum făcea Mureșanu cel din poem, **să învețe ce-i moartea**, atunci, cum văd, puține sunt poemele care rămân pe dinafară. O parte din glumele ca **Antopomorfism**, ca **Bismarqueri**, ca **Din Berlin la Postdam** sau **Petre-Notae** și câteva de același fel. În rest, nu prea sunt poeme în care să nu se facă aluzie la moarte, la somn și vis ca un fel de moarte, la amor care duce, care te învață sau care este la fel de profund ca moartea.

Există, mi se pare mie, chiar un fel de poeme pe care le-aș numi *jocuri de dragoste și moarte*. După felul în care a început Cezar să-și boteze poemele.

De fapt pot înșira lista poeziilor în care cuvântul, ideea, jocul de-a/cu moartea sunt manifeste fără nici un alt ocol. Dincolo de cele intitulate chiar **La mormântul lui Aron Pumnul**, **La moartea lui Heliade**, **La moartea principelui Știrbey**, **La moartea lui Neamțu**. Sunt peste 130-140 de poeme din totalul de titluri cuprinse de Murărașu în care de moarte se vorbește, ca despre orice alt subiect, în gura mare.

Aleg și transcriu aici doar câteva din versurile care sar în ochi: dintr-o variantă a poeziei **Din străinătate**: AZI SĂ GHI-CEȘC CE-I MOARTEA, IATĂ CE-MI MAI RĂMÂNE!, cea din **Misterele nopții** am și notat-o: *pală cu fruntea de moarte*, sau din **La Heliade**: *De nu în viața-mi toată, dar cântecul de moarte/Să fie ca blestemu-ți...să-l cânt, apoi să mor!*

Și **In lira spartă** și în **Amicul F.I.**, unde se găsește o frază ca aceasta: **Un an de lacrimi și tot s-a stins...** sau: *Suflet mort, zâmbiri senine /Iată eu ori alta E amantul a stelei ce palidă trece/E amantul căzut dintre stele, ce rece/ În mare murea/ sau Si bătrâna moarte toarce/ Gândul ei în nefinit/Zilele din vine-ți stoarce./*

Dar **Mureșanu** cu acel motiv al somnului ca vameș al vieții, dar **De ce să mori tu?**

Sau îndemnul din inger palid: *De-ți place cerul, a lui lumină Gde ce nu mori?*

Sau rugămintea din **Steaua vieții**.

Dar **Mortua est?**

Dar jocul de amor din **Noaptea** sau jocul de moarte din **lubitei?**

Sau *muza moartă și îngropată-n zare* și inițierile prin basm, *povesti și doine, ghicitori, eresuri* ori invocația către **Satan ca geniu al disperării**, din varianta a doua la **Mureșanu** și cele din **Feciorul de împărat fără stea** care m-au cutremurat încă de la lectura după Perpessicius, cu acea numire a ingerului care-l iubește pe fecior: **Frumos e ca nealții** și numele-i e moarte! și mai ales **de moarte de care adânc ești iubit**.

Ascultați numai ' : **lubit de moarte**.

Și nu mai înșirui. Voi face asta în lucrare.

Dar Miron, care o caută pe **frumoasa fără corp?**

Sau Mușatin, căruia i se oferă ce nu mai e în astă lume. Dar exclamația din **Ce șoptești atât de tainic**: Și-aș dori odată să mântui... Sau înțeleptul cu *care problema morții lumii o dezleg din Cărțile*.

Chiar dacă există momente în care *Amor și moarte sunt în dușmănie*, dragostea este cea care pune în suflet *dureri de moarte*, ea este cea care-ți descoperă fața cea minunată a Morții. Moartea care bântuie, care mântuie.

Dor de moarte care îndulcește **sufletul nemângâiet**.

Sau aceste versuri, superb joc de amor și moarte: *De dragul tău și flori și oameni /Și stele să trăiască vor / Pe mine mă iubești tu numai / Și numai eu doresc să mor text scris la 29 de ani*.

Sau și timpul crește-n urma mea... mă-ntunec sau ruga din *O, stingă-se a vieții...* ca să nu mai vorbim de momentele în care se produce o moarte în viu, o mortificare, căci ataraxia e prea puțin spus.

Starea asta e cred exprimată mai sus în *Suflet mort/Zâmbiri senine...* și o găsim peste tot, în toți anii până la **Odă** cu *piară-mi ochii tulburători din cale-mi /vino iar în sân nepăsare tristă..*, din **nemuritorul și rece** rostit la finalul **Lucafărului**.

Și astfel **Scrisorile** îmi par testamente, scrisori de bun rămas; filosofiei, scrisului, politicii, iubirii.

Că celelalte cum sunt **Mai am un singur dor** sau toate variantele sale sunt mult prea evidente.

În toate poemele anilor 82-83 de tipul Când **amintirile** sau **Pe lângă plopii fără soț** sau **Din noaptea** sau chiar **La steaua**, sunt subtile jocuri de amor și moarte.

Dar **O mamă?**

Dar **S-a stins viața falnicei Veneții?**

Dar **Ce suflet trist?**

Dar iubirea devastatoare din **Sarmis** și **Gemenii?** (*Cu mii de morți în suflet, eu te iubesc Tomiris!*)

Ar trebui poate să fac un fel de antologie cu aceste poeme ca să-i conving chiar și pe profesorii de Eminescu, să-i convertesc, la ce cred eu și o spun aici fără teama de-a vorbi în dodii: **EMINESCU E CEL MAI MARE POETALMORȚH, DIN TOATE TIMPURILE!**

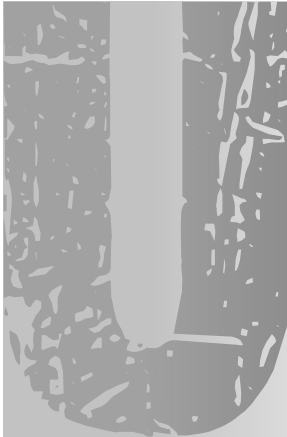
Ai spus-o, Cadelcule! Dar te vei liniști?

Umblu ca beat, tragi de mâncă prietenii să le spui descoperirea ta, îi chestionezi pe stradă sau la cofetărie, în parc sau la teatru.

Ce să facă oamenii? Îți dau dreptate. S-ar putea ca în mintea lor să rămâi ca omul acela scrântit întru Eminescu, cu acel ton batjocoritor cu care *tavarișci Lenin* zice de Tolstoi că e „un moșier scrântit întru Hristos“.

Și de-ar zice că-s scrântit întru Eminescu ce-mi pasă!

(Va urma)

Leo BUTNARU

Imaginea unui imagist: Anatoli Mariengof

*În țara mea
Eu parcă așfi cop il vitreg.
Neiubitul fiu
Al gloriei.
Anatoli Mariengof*

Pe la jumătatea lunii iunie a anului 1970, călătoream pe fluviul Volga. Student, cu alți camarazi de studiu de la diverse facultăți ale Universității din Chișinău. Premiați pentru o oarecare izbândă într-o competiție inter-universitară. Îmbarcați la Kuibîșev (pe timpuri: Samara), pluteam amonte. O zi-două am vizitat Kazanul, fosta capitală a tătarilor de pe Volga, apoi ne-am continuat *calea fără pulbere*, peste vreo trei-patru ore, pe stânga Volgăi, văzând orașul Gorki (așa se numea pe atunci), dar fără a intra în portul său. Mai înainte, însă, era cunoscut ca Nijni Novgorod. Din cele de care mă interesam, ca învățăcel la jurnalism și filologie, sigur că scriitorii erau primii la apel, să zic așa. Iar la Nijni Novgorod se născuse Maxim Pșkov-Gorki. Și alți scriitori. Printre ei, unul de creația căruia aveam să mă preocup departe în viitor, însă despre care, acum aproape jumătate de secol, nu avem de unde ști. Era poetul care se întreba: „*Oare nu e hazliu că/ Primul meu ippăt de prunc a răsunat / În Nijni Novgorod, pe Barajul Likov? // Asta se întâmpla în 1897 în noaptea de/ Sfântul Ioan Botezătorul,/ Exact pe când // Înflorirește/ Feriga/ În groapa demonilor*“. Fusese un avangardist, un imagist, un mare prieten al lui Esenin. Uimitor, în poezia sa, pe care aveam să o traduc deja în secolul XXI, nu am găsit decât o singură referință la cea mai mare apă curgătoare din Europa: „*De viați eu o fi să mă despart / Nu pe al*

Volgăi mal abrupt, înalt, / Ci undeva la fluvii galbene, străine“. Doar atât. În poezie. Însă în proza sa memorialistică Volga este invocată cu toată vibrația nostalgia care unește vârsta omului, lumea – de basm.

De la 15 ani, viitorul scriitor important avea să locuiască în Penza. Însă la acea perioadă voi reveni ceva mai încolo, invocând și vizita mea, deja în timpul perestroika, în orașul în care și-a făcut studiile gimnaziale, în care a editat, la șapirograf, două reviste... egocentrist-literare, să zic așa. La Penza și-a publicat și prima carte de versuri.

Iar un al doilea poet, dar, ca importanță, primul în rândul mișcării avangardiste ruse, se născuse chiar la gurile Volgăi, de unde avea să se stabilească la Kazan, iar marele fluviu apare frecvent în creația sa, uneori în metafore memorabile, de patrimoniu poetic universal, precum acestea:

„Iată, Volga îmi cade pe brațe,/ Și drept pieptene-n mână are/ Greabănu munților cu care-și descâlcește/ Pletele“. (Bineînțeles, e vorba de Munții Jiguli, care au dat și numele berii din URSS, foarte populară din motivul că alte mărci sovietice de atare licoare nici nu prea erau.); „O Volgă de ochi,/ Puzderie de ochi privesc spre el, mii de zări și zori“. (Ce supradimensionare fantastică, miraculoasă a vederii! – „O Volgă de ochi“...); „Vigurosul mal al Volgăi – ca o/ Bucată de colac se arată“; „Iar cuvântul meu – pumnal pe-ntinsul Volgăi!...“ Acestea sunt simboluri, metafore emblematic spicuite din creația lui Velimir Hlebnikov.

Dar, spuneam, numelui celui alt poet îi voi amâna puțin divulgarea, pentru a invoca orașul adolescenței sale literare, Penza, în care am adăstat în aprilie 1986. Acolo se ținea un colochiu amplu, la care participau jurnaliștii din presa

literar-culturală din capitalele republicilor unionale sovietice. Bineînțeles, deja se vorbea oarecum cu frânele slăbite despre probleme, inclusiv despre necesitatea de a aduce în actualitate operele mai multor scriitori, numele cărora fuseseră *tabulate pentru tabuizate*. La acea întrunire, s-au dat nume de scriitori nedreptățiți de ingerințele ideologice în istoria literară. Dar, să vezi, nu s-a făcut auzit și numele unui important poet și prozator avangardist, destinul căruia fusese legat nemijlocit de Penza. Vizitasem localitățile din apropierea Penzei în care se născuseră Lermontov și Belinski, locuiam în orașul de unde a pornit în zbuțumata lume a literaturii avangardismului rus Anatoli Mariengof, însă nimeni nu rostea numele acestuia...

La început de perestroika, de dezgheț ideologic, de revenire a demnității și curajului, inclusiv în literatură, în istoria ei, ce potrivit ar fi fost, acolo, în prezența jurnaliștilor din capitalele republicilor care, peste 5-6 ani aveau să devină state independente; acolo, la Penza, pe clădirea fostului gimnaziu în care învățase Anatol Mariengof să se fi instalat o placă memorială... Însă un astfel de eveniment avea să se întâmple abia în septembrie 2015... Era modestul semn de a cinsti un scriitor important, a cărei creație de până la 1930, și care de fapt constituie cea putut oferi el mai bun literaturii – poezie, proză, – avea să fie pusă la index de cenzură, neadmițându-i-se editarea sau reeditarea. Unele din cărțile lui Anatoli Mariengof fuseseră condamnate în presa oficială și la adunările generale ale scriitorilor obedienți bolșevismului drept apariții antisociale; în „Enciclopedia literară” (1934) sunt etichetate ca „produse ale putrefacției artei burgheze după victoria revoluției proletare”. Pe când, pe celălalt versant al axiologiei, cel al evaluărilor oneste, se considera că Mariengof e „unul din cei mai interesanți poeți ai acelei epoci – mare și personalizat, de o valoare poetică distinctă” (Ovadi Savici), că romanul sau „Cinicii” (interzis în URSS timp de 60 de ani) „reprezintă una din cele mai novatoare opere din literatura rusă a secolului XX, atât ca stil, cât și ca structură” (Iosif Brodski); Mihail Kozakov opina că, prin creația sa memorialistică din anii 30, Anatoli Mariengof „a propus o tonalitate neobișnuită. Un stil aparte. O intonație nouă. Prin aceasta el a devansat timpul emfatic și fals în care a trăit”, etc.

* * *

Unul din motivele care m-au determinat să *românizez* prezenta carte e că eu îl consider pe Anatoli Mariengof printre creatorii importanți din întreaga istorie a poeziei care, implicat, pot oferi argumente adecvate și convingătoare în apărare poeziei propriu-zise azi, când, cică, ar continua demitizarea actului poetic și a celui care îl izvodește, poetul. Azi când, mulți inși erijați în exegeți, cu cinism și oarecum barbar, vociferează/ scriu despre disoluția, dezagregarea formelor poetice; despre inflație și criză în poezie, devenită tot mai mult versificație. Azi, când tot mai mulți autoraiși, supranumiți pe nedrept poeți, nici nu știu ce ar fi acela limbaj poetic, deșirările lor de texte nedeosebindu-se prin nimic de modul de a scrie, oarece și oarecum, în gazete. În grafomania lor ordinară bineînțeles că nu există artă, ci doar făcătura

sau, mai blând spus, doar un fel de tehnică rudimentară, de stilistică jurnalistică, simple și nepretențioase la uzitat de cineva care are ceva știință de carte.

Argumentul suprem al poeziei lui Anatoli Mariengof contra contrafacierilor versificatorii de azi, deloc puține inclusiv în Rusia, este ceea ce a numit cineva *stropul de eternitate*: **metafora**. Ușor patetic, am putea să-i spunem chiar: Măria Sa Metafora, care fusese printre reperatele de bază ale imagismului, curent novator, nu de puține ori radical, din mișcarea avangardistă rusă.

După revoluția bolșevică, revenit în orașul formării sale gimnaziale, tânărul poet de 21 de ani Mariengof se dedică unei impetuoase activități literare, participând la editarea revistei „Comediantul”, publicând versuri în almanahul «Исход»/ „Ieșirea”, despre care, peste ani, avea să spună că a fost prima publicație cu caracter imagist din Rusia: „Imagismul s-a născut la Penza pe strada Kazanskaia. «Исход» – primul almanah imagist – a apărut la tipografia din Penza în 1918”. Ei bine, manifestul propriu-zis al acestei mișcări de avangardă Anatoli Mariengof avea să-l semneze și să-l publice împreună cu Serghei Esenin, Riurik Ivnev și Vadim Șerșenevici la sfârșitul lunii ianuarie a anului 1919, printre caracteristicile distincte ale noului curent fiind remarcat și *verslibrismul*: „Noi suntem adevărații maiștri ai artei, noi, cei care șlefuiesc imaginea/ metafora, cei care curăță forma de praful conținutului mai bine decât văcsuitorul de ghetete din stradă, și susținem că unica legitate a artei, unica și incomparabila metodă este relevarea vieții prin intermediul imaginii și a ritmicii imaginilor. O, voi auziți în operele noastre verslibrismul imaginilor!” Peste un an, Mariengof publică textul programatic „Buian-Ostrov. Imagismul”, în care, printre altele, sublinia: „Unul din scopurile poetului e de a trezi în cititor o maximă tensiune interioară. De a înfige cât mai adânc în palma receptiei cititorului ghimpele imaginii, metaforei”.

Nu o singură dată, poemele par a fi niște ficțiuni sau, la scară specială, niște SF-uri metaforice. Și să ne amintim că încă unul din marii și tragicii filosofi care au sfârșit-o pe rug, Giordano Bruno, susținea că: „Imaginea de ficțiune posedă propriul ei adevăr”. Un adagiu pe care imagiștii ruși și l-ar fi putut înscrie pe stindard.

Inspirându-se din manifestările futuristilor radicali în poziționările lor publice, imagiștii pun la cale un șir de acțiuni scandaloase. Noaptea, sunt înlocuite denumirile unor străzi din Moscova, pe care imagiștii le rebotează cu propriile lor nume. Pereții Mănăstirii Pătimirilor sunt umplute cu versuri blasfematoare. De gâtul monumentului lui Pușkin atârna o tăblie cu inscripția „Eu sunt cu imagiștii”. Apoi, „imago”, precum îi numea futuristul Hlebnikov, organizează sau participă la mai multe lecturi publice, care se transformă în dispute radicale, în dialoguri acide cu sala. Altfel spus, poezia nouă, în cazul imagiștilor – cea a unui metaforism dens, se afirma prin adevărate lupte de idei. Iar dacă în acele confruntări s-au maturizat și s-au afirmat pregnant poeți ca Serghei Esenin (poemele acestuia „Omul negru”, „Spovedania unui huligan”, „Sărindar” și altele țin fără dubii de avangardism), Anatoli Mariengof, Riurik Ivnev, Vadim

Serșenevici, înseamnă că imagismul, metafora au reputat izbânzi temeinice.

În creația lui Anatoli Mariengof metafora declanșează energetic spațializarea emoției ca aliaj idee-sentiment, astfel trecându-se de la un plan semantic linear la unul – sferic, și emițător, și receptor. Iată un exemplu care îl are de protagonist pe unul din colegii și prietenii lui Mariengof, Riurik Ivnev: „*Când ziua e ca transpirația bolnavului/ Și e senin doar pe pânzele futuriștilor./ E bine cu tine, Riurik./ Să vorbim despre micile griji ale poezilor./ Cu tine în genere e bine și simplu./ Tu – semănând mult versurilor tale –/ Intri în inima omului cu pas tandru./ Precum în lojă la ceremonii imperiale*“.

E poezia delicatelor, simpateticelor exagerări interpretative în perfect acord cu hiperbolizările, mai mari, mai mici, ca figuri de stil de-ale casei în oricare gen literar. (În sine, mai multe metafore, imagini prozodice sunt și ele un gen de parable ce plasticizează textul, fac mai dens subtextul.)

Acest extras este edificator și pentru a aminti un lucru important: în numele prieteniei lor și într-o confirmare ei, imagiștii și-au dedicat reciproc cărți întregi, poeme ample, proze etc. Astfel, Serghei Esenin îi dedică lui Mariengof poemele „Sunt ultimul poet cu satu-n glas“, «**Сорокоуст**» (**rânduirea panahidelor de 40 de zile pentru răposăți**), „Pugaciiov“, eseul teoretic „Cheile Mariei“ ș. a. La rândul său, Mariengof i-a dedicat lui Esenin texte emoționante. Prietenia dintre cei doi ținea de legendă și apare atât de vibrantă în prozele memorialistice „Romanul fără minciuni“ și „Veacul meu, tinerețea mea, prietenii și prietenele mele“ ale lui Marinegof.

Frecvent, metaforismul lui Anatoli Mariengof e propulsat de cutezanța unei semantici a noțiunilor parcă incompatibile între ele, dar „conciliate“ tocmai de măiestria artistică, de libertatea și inventivitatea prozodică, ce s-ar întâmpla ca și cum în concordanță cu legitatea formulată de cardinalul Nicolaus Cusanus drept *coincidentia oppositorum – coincidența contrariilor*, concept filosofic și religios ce se manifestă perfect și în literatură, în special în poezie. De acolo, din evul mediu, s-a mers spre timpurile mai apropiate nouă, în care Hegel formulează principiul de bază al dialecticii ca istorie a contradicțiilor gândirii (și creației, să adăugăm!), pe care ea le depășește în trecerea de la afirmație la negație și de aici la negarea negației. (Pentru că și filosofia lumii pare a fi, în general, un discurs poetic, metaforic, nu?!). Tocmai în acest siaj, am zice, se plâsmuiește metaforismul poeziei imagiștilor, metafora fiind chintesența ideății, dar și a formei artistice, precum remarcase Marcel Proust: „Doar metafora poate să facă stilul relativ durabil“. Metafora oferă semnificații noi unor alte semnificații. Le dublează sau poate chiar le multiplică, având menirea de-a atesta în practica artistică condiții transcendente, ontologice specifice ce stau la baza genezei creației într-o descoperire semantico-estetică originală, memorabile, sporindu-le acestora valoare. Cum se întâmplă și în acest poem dedicat de Mariengof colegului și prietenului său Ivan Startșev: „*Chiar de sunteți murdari, ca poalele/ Târgoveței./ Oamenilor, vă iubesc./ Ce ni-i nouă, chinuitor-nesănătoșilor./ Acum –/ Limpezimea ochilor/ Lui Savonarola./ Arsurile ca la stomac/ Ale evlaviei/ Și lingușelii,*

Psalmlui lui David./ Când suntem ruși/ De Dumnezeu./ Precum cupoanele – dintr-o serie“. Sunt imagini/ metafore care oferă/ propun sensibilității lirice sugestii și semnificații inedite, modificând modul de percepție a realității, universului, dar și a intimității umane. Concomitent, ele sunt imaginile/ metaforele frondelor estetice, în egală măsură și a celor etice, uneori și a „turbulentelor“ implicări social-politice, însă nu obligatoriu de o atitudine *pro*, pe care ar fi dorit-o capii bolșevismului, mahării zilei, unora dintre care, de altfel (Buharin, Troțki, Kamenev, Bliumkin...), Esenin și Mariengof le captaseră ceva simpatie și pe strunele orgoliului cărora jucau abil, pentru a obține spații, hârtie tipografică, slăbirea cenzurii pentru activitatea imagiștilor. Ba grație lor, imagiștii, fiind arestați în urma unor acțiuni sfidătoare, în contradicție cu buna ordine publică, fie aceasta și una pretinsă de bolșevism, erau absolviți de eventuale pedepse, eliberați. Și din nou reveneau la spectacolele, recitalurile lor incitante care, de regulă, făceau săli pline.

Nu ar fi greșit să se considere că la „educarea“, încurajarea spiritului epatant al viitorului poet a contribuit chiar și tatăl său, povestea fiind următoarea: în adolescența sa timpurie, gimnazistul Anatoli Mariengof era acaparât de poezia lui Aleksandr Blok, o bună parte din ea cunoscând-o pe dinafară, citind-o pe ascuns la lecții. Și nu este exclus ca acea etapă de epigonism în umbra simbolismului ar fi durat timp imprevizibil, dacă, odată, tatăl său, care i-a fost și primul critic, nu i-ar fi spulberat necruțător predilecțiile pentru ornamentări și „zorzoane“ literare atât de contrastante cu realitatea. În memoriile sale, Mariengof se referă la reacția tatălui său, căruia îi oferise să citească un poem mai amplu, intitulat „Imnul hetairei“. „De ce al hetairei?“ întrebă părințele. „Odată ce tot ții să scrii despre altfel de femei, pe care, din câte pricep eu, nu le cunoști deloc, numește-le chiar așa, cum sunt ele numite în realitate: prostituate. Plus că mai există și un alt cuvânt – mai simplu, din popor, firește, ceva mai brutal, dar exact ca sens. Nu ai decât să-l folosești. În astfel de cazuri, Pușkin nu se teme de nimic. Deci, intitulează-ți poemul chiar așa: «Imnul curvei». Cel puțin asta va fi spus rusește“.

Nu este exclus ca lecția însușită din opiniile tatălui mai apoi să fi lucrat, implicit, în temeritatea versurilor de genul: „*În ceruri luna-i discobol./ Tot într-acolo zboară geridurile electrice./ Grenadele de mână pe caldarâm./ Ca muiera istică dând cu capul de dușumele./ O guriță însângerată la cincini ai ei./ Fiului ca mâine îi voi spune dumneavoastră./ Ca fiecei vitrege de-ajunge amantă./ Schizele în burta pământului/ Și mațele pe hulube ca hățurile./ Al furtunilor cal de povară/ Prin hopurile zorilor purpurii*“.

Probabil, și grație acelei lecții „paternă“, ce venise parcă la timp în contextul temerităților avangardiste, în prozodia lui Mariengof apare curajul în tandem cu plasticitatea, orientate spre tensiunea ideatică soldată cu coliziuni semantice personalizatoare, dar și spre căutările în sfera formei, spre experimentul modificării registrelor strofice, ritmice și relaxărilor frazeologice, care nu de puține ori orientează discursul în albia unui verslibrism dezinvolt, proeminent prin libertate și inventivitate asociativă. În istoria dezvoltării noii

poezii ruse, în impresionanta diversitate a lăstărilor avangardiste cititorul cu fler va sesiza că debutul creației lui Anatoli Mariengof s-a întâmplat sub auspiciile de bun augur a celebrului poem al lui Maiakovski „Norul cu pantaloni” în percuții de ecou cu creația lui Valeri Briusov. Acestea, doar ca „fugitive, volatile”, vagi însemne de etapă, după care autorul intră în plinul neliniștitei, agitatei personalizări și maturizării, conectat frenetic la ceea ce esențializa, sub aspect teoretic, declarația de la începutul anului 1919: „Imaginea și numai imaginea. Imaginea – trepte de analogii, paralelisme – comparații, contradicții, epitete închise și deschise, aplicații politematice, ordonări supraetajate – iată arma de producție a maestrului artei... Numai imaginea (metafora), precum naftalina presărată peste operă o salvează pe acesta de molia timpului. Imaginea – acesta e blindajul versului scris. Aceasta e carapacea tabloului. Aceasta e artileria de cetate a acțiunii teatrale”.

Precum Osip Mandelștam este considerat reprezentantul cel mai fidel, de generic al akmeismului, Anatoli Mariengof întruchipează imagistul și imagismul sui generis. Și poate nu era deloc întâmplător faptul că un coleg și prieten de direcție literară comună, Vadim Șerșenevic, chiar găsea o paralelă, dar și intersecție de destin și creație, în cazul celor doi: „Tolia era foarte simplu în viață, dar foarte măreț în versuri. În calmul scrisului său există oarece patos, care îl înrudesce cu O. Mandelștam. Complexitatea versurilor lui Mariengof e una organică, generată de preaplin”.

Chiar și spre finalul activității grupului, promotorii imagismului păreau să-și reactualizeze principiile de la care au pornit în 1918-1919, în „Aproape declarație” („Русский журнал” / „Revista rusă”, № 2, 1923) spunându-se:

„Iată scurtul program de dezvoltare a culturii imaginii:

Cuvântul. Nucleul lui e *imaginea*. Embrionară.

b) *Comparația*.

c) *Metafora*.

d) Lanțul metaforic. Sentimentul liric în cercul unităților imagist-sintactice – metafora”.

Însă iminentul final al dezagregării celebrei confrerii avangardiste se apropia, la 31 august 1924, în oficiosul „Pravda”, Serghei Esenin și Ivan Gruzinov semnând o scrisoare despre desființarea grupului imagiștilor. Ceilalți membri ai „Ordinului imagiștilor”, în frunte cu Mariengof și Șerșenevici, stupefiați de fapta celor doi colegi, răspund drastic la scrisoarea lor (în revista „Noul spectator”, Nr. 35). Printre altele, semnatarii spuneau că: „Esenin s-a afiliat ideologiei noastre, deoarece ea îi convenea, iar noi niciodată nu l-am crezut și nu l-am considerat de camarad, date fiind mereu schimbătoarea lui poziție și nerespectarea cuvântului dat...”

Se apropiau și deznodămintele tragice, de reducere la tăcere a celor mai remarcabili autori ai noii literaturi ruse: în 1925 se sinucide Serghei Esenin, iar în 1930 – Vladimir Maiakovski, an în care Anatoli Mariengof se vede nevoit să expedieze o scrisoare de pocăință la Uniunea Scriitorilor Sovietici, în care spunea că „apariția în străinătate a operelor, nepermise în URSS, este inadmisibilă”. (Era vorba de romanul său „Omul ras”, apărut în Germania.) Într-un fel, se prefigura scenariul cu efectele publicării în Italia a romanului

lui Boris Pasternak „Doctorul Jivago”, autorul văzându-se nevoit de a declina Premiul Nobel care i se acordase de către juriul Academiei Suedeză. Și parcă tocmai la acest dezastru se refereau versurile din anii 40 ale lui Mariengof: „Dar situația se complică... / Drăcie, ce ghinion! / Și rup-ferfeniță cartonașele cărților măsluite. / Uite, astfel ai jucat tu și ai pierdut, / Generația mea schizofrenică”...

În perioada care a urmat, Anatoli Mariengof nu mai este publicat, cu încetul iese din atenția publicului cititor. Ce contrastantă și nedreaptă etapă a existenței sale în cvasi-anonimat în comparație cu feericul, fulminant debut, cu tumultoasa afirmare până în pragul vârstei de 33 de ani! Între perioada 1919–1921, Anatoli Mariengof era cel mai editat poet din Rusia, împreună cu Esenin fiind populari până la adulare...

În fine, și prezenta traducere în limba română ține de dovada că, fie și tardiv, creația lui Anatoli Mariengof, exponent de prim-raft al avangardei ruse clasicizate, adică din segmentul ei cu adevărat concludent ca valoare, reintră în atenția exegetică a literaturii universale. Da, e corect să spunem *reintră*, amintindu-ne că, încă la sfârșitul deceniului trei al secolului trecut, proza sa memorialistică, dar și grupaje ample din poezia sa (după cum îi scria din Berlin chiar minunatul său prieten Serghei Esenin) fuseseră traduse și editate în limbile germană, cehă, franceză, engleză... De altfel, e un caz similar cu cele ale altor colegi de avangardism – futuriști, akmeiști, exponenți ai artei reale (OBERIU) – care fuseseră supuși represaliilor în Gulag sau doar celor... „din libertate”, ale cenzurii ideologice bolșevice (Nikolai Gumiliov, Daniil Harms, Aleksandr Vvedenski, Vadim Șerșenevici etc.). Exact în consensul, în atare cazuri – dramatic, al dictonului filiat din experiența latinilor și propulsat în viitorul dintotdeauna al literaturii lumii de către Terentianus Maurus: *Habent sua fata libelli* – *Cărțile își au destinul lor*. Pornit din destinele autorilor lor...

Anatoli MARIENGOF

* * *

Mi-au spânzurat sub acoperiș
Trupul cu mască de arlechin,
Inima pe stâlpi mi-au înclieat-o
În fâșii sfâșiate de afix,
Iar sufletul, cu preț indicat în ruble,
Mi l-au expus în vitrină.
1917

Epitaf

Primește-mă pe mine, adormitul în gheață,
Dă-mi lumea ta proslăvită!...
Eu sunt ca un ciocan de varză
Care deodată a părăsit grădina
În care cresc;
Sunt ca o fiară sperioasă
Ce-a părăsit umbrarul dumbrăvii;
Sunt precum coada

Oii, –

Și totuși:

Pentru tandrețea minunatelor femei
Care nu-mi mai sunt accesibile;
Pentru vinul care de azi înainte
Nu va mai curge în gura mea;
Pentru brânza de capră
De care am fost lipsit pe nedrept;
Pentru cimitirul cu neagră țărăniță
În loc de grădina în floare,
Eu, robul Tău, Doamne,
Îți cer de răsplată
Proslăvita Lume a Ta.

* * *

În sărăcie, milostivirea milei îmi e
Ca un bănuț ros, pricajit...
Nemiloasa suliță a trădării
A fost aruncată...
Pe scut e galul, vedeți, galul e pe scut,
Priviți cum stârvul deja e-mpresurat de vrăbii.
1917

* * *

Din nou: – Ce-i Adevărul?
Mi-au prins sufletul, precum câinelui coada, cu ușa.
Și iată, ca o fiară
Nu pot să-mi potolesc durerea.
1918

* * *

Dragă, pentru tandrețea mea
Și pentru necurmatul meu dor,
Fii astăzi țapul ispășitor.

* * *

– Încotro pleci?
– Spre ceva mai noua noutate a noutăților jinduitoare...
– Nu cred.
Nu poți face schimbarea fără a te topi de alean
După ceea ce vei pierde.
Inima, cu un stol alb de pescăruși
Pe urma-nspumată a corabiei...
– Doamne, izbăvește-ne de cel viclean!
1918

Lui Riurik Ivnev

Când ziua e ca transpirația bolnavului
Și e senin doar pe pânzele futuriștilor,
E bine cu tine, Riurik,
Să vorbim despre micile griji ale poezilor.
Cu tine în genere e bine și simplu.
Tu – semănând mult versurilor tale –
Intri în inima omului cu pas tandru,
Precum în lojă la ceremonii imperiale.
XI.1918

A înțeleș

În zori, retrăgându-ne în liniște,
Punându-i capul pe genunchi, îi spun:
„Nimic nu e mai frumos decât dragostea!”
„Așa e, dragule...”
Numai că strașnic mă tem să nu rămân gravidă”
1918

* * *

Sunt foarte bucuros. Foarte!
Toți rușii noștri
Grebănoși veacuri la rând
Deja sunt cu șira spinării dreaptă
Ca stâlpii de telegraf prin stepă,
Peste surpături.
Dintre noi cine-i guralivul ca un cuc?
Nici tu marcatoare de verste, nici jaloane.
Iar voi ziceți: „Balamuc!”
Să vă ia satana! Toți dracii!
Nu sunteți decât vechituri!
1918

* * *

Tandrețe,
Sângerează,
Picură-ți
Saliva-nsângerată. A inimii cupolă de argint
E-acoperită de aspră și mată negreață...
Cum de-aș face, cum de-aș face în noapte
Prostul de mine
Până spre dimineată
Dragostei să-i fur
Nasturele, butonul strălucitor?...
De ce oțetul și ghimpia chinurilor bestiale?
Oare pasiunea
Ar fi Biblie pe care cu rugă și evlavie
S-o pui printre anale,
Prin altare?
1919

Traducere de Leo BUTNARU

Zuleiha deschide ochii sau despre metamorfoza conștiinței

Romanul *Zuleiha deschide ochii* a fost marea revelație a anului 2015 în literatura rusă, fiind salutat cu entuziasm de Evgheni Vodolazkin și de Ludmila Ulițkaia, care prefațează și ediția în limba română (colecția „Raftul Denisei”, Humanitas Fiction, 2018, trad. și note de Luana Schidu). Este romanul unui „debut excepțional” al scriitoarei Guzel Iahina, originară din Kazan, recompensată cu cele mai importante premii ale literaturii ruse, „Marea carte” (*Bolșaiia Kniga*), „Iasnaia Poliana” (Lev Tolstoi) și „Cartea Anului” (*Kniga Goda*). Până la această primă ediție în limba română, romanul și-a dobândit celebritatea prin traduceri în peste 28 de limbi, inclusiv în persană, chineză, japoneză sau esperando, dincolo de cele de largă circulație sau limbi ale țărilor din spațiul ex-sovietic.

Inspirat din relatările bunicii autoarei, o învățătoare de etnie tătară care a cunoscut calvarul deportării în Siberia, petrecând șaisprezece ani într-o colonie de muncă, romanul nu este unul istoric decât într-un plan secundar, căci în esență e o ilustrare răscolitoare a manifestărilor umanului în confruntarea cu mizeria realității.

Construit pe o structură cinematografică, opțiune narativă despre care autoarea mărturisește că a exersat-o temeinic când a urmat la Moscova cursurile Școlii de Cinematografie, secția scenaristică, romanul *Zuleiha deschide ochii* îmbină stilul narativ alert cu observația exactă, fina analiză a psihologiei subtile cu tenta jurnalistică, tehnica rezumatului cu cea a decupajului. Toate aceste aspecte de tehnică narativă contribuie la o reprezentare veridică a evenimentelor care au declanșat, în ianuarie 1930, campania exilării forțate a țăranilor deschiaburiți, care au refuzat colectivizarea, în zone îndepărtate, nelocuie ale Uniunii Sovietice.

Ațiunea acoperă șaisprezece ani din viața protagonistei Zuleiha, de la existența ei într-un sat de tătari, cu statutul de femeie supusă soțului și soacrei (Partea întâi – *Curcă plouată*), la experiența chinuitoare a drumului deportării către necunoscut (Partea a doua – *Încotro?*): tânăra, acum însărcinată și văduvă, călătorește șase luni în vagonul pentru vite de la Kazan până la Krasnoiarsk, apoi cu o barjă pe râul Enisei până la Angara, în pustiul taigalei siberiene. Sfidând toate situațiile care puteau să o arunce pradă morții, eroina ajunge să cunoască bucuria maternității tocmai în infernul vieții de om deportat, însă nu doar pledoaria pentru viață este surpriza ultimelor două părți ale romanului (*Supraviețuire* și *Întoarcerea*), ci strania poveste de iubire înfiripată între Zuleiha și Ignatov, comandantul coloniei de muncă, nimeni altul decât ucigașul soțului ei. Ceea ce în termenii psihologiei moderne ar fi definit ca sindromul Stockholm, când victimele dezvoltă o pasiune pentru opresor, în termenii moralei și ai manifestărilor autentice ale laturii pozitive a umanului totul este posibil,

chiar „iubirea și tandrețea în infern” (denumirea *Cuvântului înainte*, semnat de Ludmila Ulițkaia).

De altfel, fiecare personaj care iese, pe rând, în prim plan vine cu o poveste al cărei sens se articulează în marea poveste care este viața. Așa cum Evgheni Vodolazkin mărturisea „*Eu nu scriu neapărat despre ruși, eu scriu în general despre oameni.*”, descoperim și în romanul lui Guzel Iahina caracterul universal al fiecărui personaj. Fie că este medicul de excepție pentru care a sluji vieții e mai presus decât orice, chiar și dincolo de nebunie, fie că e omul care se sustrage moralei pentru că nu știe decât să comită răul sau omul abrutizat sau artistul idealist sau intelectualul cu suflet nobil – în esență – este omul liber să aleagă între bine și rău, indiferent de contextul în care îl aruncă istoria.

Din această perspectivă ni se relevă și valoarea de metaforă a titlului, o propoziție care se repetă de patru ori în textul romanului, atunci când protagonistul e într-un context nou: la început – în întuneric „*Zuleiha deschide ochii. E întuneric ca-n mormânt*”, iar în ultimul capitol într-o lumină orbitoare „*Zuleiha deschide ochii. Soarele o orbește, îi face capul să crape în bucăți. În jur, în dansul scânteietor al razelor de soare, tremură contururile abia deslușite ale copacilor*”. Călătoria de la întuneric la lumină marchează metamorfoza unei conștiințe, o călătorie interioară, pentru că adevăratul drum parcurs de Zuleiha este cel al descoperirii de sine. Viața protagonistei este de la început până la sfârșit un coșmar, dar în mod paradoxal ea nu se revoltă. Inițial, cititorul crede că această acceptare a condiției vine din faptul că Zuleiha încă *nu a deschis ochii*, însă și atunci când îi va deschide luând în stăpânire cu privirea o altă realitate, ea va continua să fie femeia care nu trăiește pentru sine.

O metamorfoză interioară cunoaște și Ignatov, căci gestul său final (prin care Iusuf, fiul Zuleihăi, are șansa libertății) trădează esențialul despre sine: și el, ucigașul, a cunoscut o schimbare structurală sub semnul lecțiilor eșecului și prin pasiunea pentru o femeie care nu a știut să fie altfel decât bună. Înțelegem că există un timp pentru schimbare chiar și la vârsta adultă, cu condiția de a descoperi adevărul sens al iubirii, acela de a fi singurul sentiment prin care sufletul poate învinge răul și moartea. „*El își va da seama deodată cât de îmbătrânit este: ochii, care și-au pierdut agerimea, nu vor putea distinge nici ridurile de pe fața Zuleihăi, nici firele cărunte din părul ei. Și ea va simți că durerea care a umplut lumea n-a dispărut, dar a lăsat-o să respire*”.

Așadar, ceea ce putea să devină, pe fondul deportării în pustiul din taigaua siberiană, o poveste tragică despre suferință, pierdere și moarte, devine una despre salvare interioară, tandrețe și viață, cu un final deschis pe care cititorul îl primește cu bucuria unei provocări.

Adrian GRAUENFELS

Emulsie alb-negru

Am stat sub pozele tale ca sub o salcie
ce atingea pământul
ce mângâiere crudă
bătea vântul a zile fără cer
nu mi-ai vorbit..
erai toată sepia și lumina unei eclipse
învelită într-o pânză de Samarkand
se auzeau doar picăturile ploii pe emulsie
se ștergeau amintirile de pe fața mea fără grai

nici nu știu de ce te ascunzi
ce corăbii poartă sufletul tău captiv
unde să bat? nu e nici o casă în jur
doar umbra unei iubiri
lăsată să treacă prin ochiul camerei
în alt ochi
aproape închis...

Fără verbe

Sub casa ta pivnițe cu sticle goale, fără etichete
furate biciclete nichelate nihil
în casă tu și soba de tuci
în acel capot albastru din maioneză și repulsie
peste casă acoperișul
din țigle, din țărâna ternă
peste el, tablă cârpită și cui de vrăjitoare
în coșul de fum fără coșar- fumul
lângă el un jgheab fără scop
lumină difuză oblică, septentrională, declin și angoasă
peste casă cerul
peste cer norii
peste nori
păsări
sub păsări
dumnezeu
sub el o casă
în casă nimeni...

Los palavres de amor

Cuvintele de amor se răresc cu anii
ca dantela ruptă de molii
ai vrea să o repari dar mâinile nu te lasă
peste perdele crește o opacă plasă
oprită e lumina, nici stelele nu cad
era septembrie, marți
anul trecut la Praga
hrăneam doar porumbei
aceiași de milenii
surpat e malul Senei
de proaspeții îndrăgostiți
cu haine minimale,
cu biciclete cauzale
stupide accidente de iubire
înțepă-un trandafir virtual
fără de scop și de menire...

pensionar în parcul comunal
observ copile de la școala goală
de chiote și îmbrânceli pripite,
palavrele de amor așteaptă nerostite
pe tinerii cei noi, speranțe triple:
iubiri, vacanțe și plecări
spre extraordinare noi periple

Aborigen unu

mi-au căzut ochii de mult uitat la tine
băi golane, zice un trecător lasă fata asta că e dată
ce dată e azi zic? cum e dată, cui?

am trecut de zodia girafei?
mă gândesc la aborigenii care numără
pe degete până la șase
tot ce trece de șase se numește mult
tot ce trece de dragoste este copilărie
după ce vom trăi un timp vom trăi un altul
mult mai dens și mai zbuciumat
o să apreciem gustul așteptărilor
fumul bordeielor cu țărani bătrâni care nu văd cerul
cangurii care rumegă inconștient
oare vom muri fără să vedem polul sud?
oare voi dispărea fără să te țin o clipă în brațe?
ca o fiica vitregă pe un tată vitreg
o anomalie, un fel de hurican ce traversează inima
lăsând adânci urme de haos și căderi în noi înșine,
pe când mimăm o privire nedumerită
de negăsire...

Vénus Khoury-Ghata

Poetă și romancieră franceză de origine libaneză ce a primit numeroase premii și distincții literare, dintre care amintim Marele Premiu al Societății Oamenilor de Litere (1993), Marele Premiu al Academiei Franceze (2003), Premiul Goncourt (2011), Vénus Khoury-Ghata s-a născut într-o localitate din apropierea Beirutului, în anul 1937.

Fost călugăr, interpret la Înaltul Comisariat și apoi militar tatăl le transmite copiilor limba franceză. Țărancă din nordul muntos al țării, mama era din Bcharré, orașul natal al marelui poet și pictor Khalil Gibran (1883-1931). Victor, fratele mai mare, ce scria poeme, pleacă în Franța pentru a se face cunoscut; se întoarce după doi ani fără a fi publicat nimic și dependent de droguri. Pentru a-l pedepsi, tatăl îl internează într-un azil psihiatric unde i-se face o lobotomie. Fără îndoială, această împrejurare o va determina pe Vénus să scrie, scrisul devenind pentru ea un fel de datorie față de acest frate mutilat.

După studii filologice, devine jurnalistă și publică volumele de poezie *Chipuri neterminate*, la Beirut și *Pământuri stătătoare*, la Paris, la Editura Seghers. În 1972 se căsătorește cu omul de știință francez Jean Ghata, specialist al ritmurilor biologice. Vénus trăiește de atunci la Paris, colaborează la revista *Europe* și are legături de prietenie cu numeroși poeți.

Cele cinci poeme de mai jos au fost traduse din volumul *Cuvintele erau lupi* (*Les mots étaient des loups*, Editura Gallimard, Paris, 2016).

Ploaia avea puțini adepți pe vremea aceea
jgheburile adunau doar zvonuri
și ligheanele de pe acoperișuri sudoarea
stelelor

Ostenite de răsucirea unui cearșaf uscat
femeile se spijină de aer ca de brațul unui
logodnic

Casele își pierduseră ușile cu tot cu
iluzii
cel care se făcuse nevăzut printr-o cră-
pătură căpătase o pereche
de aripi și niște foarfeci

Se ascuțea mireasa ca să intre în visul
bărbatului
copilul născut din împreunarea lor va avea mâini de
lână ca să prevadă zăpada ce va veni
o zăpadă ce s-ar ivi din pământ
un popor întreg își privește degetele de la picioare
(p.132)

Iarba a albit în grădina îmbătrânită pe masa din
bucătărie scursuri de supărări vechi
în crăpăturile lemnului sarea vărsată a supt sarea
lacrimilor

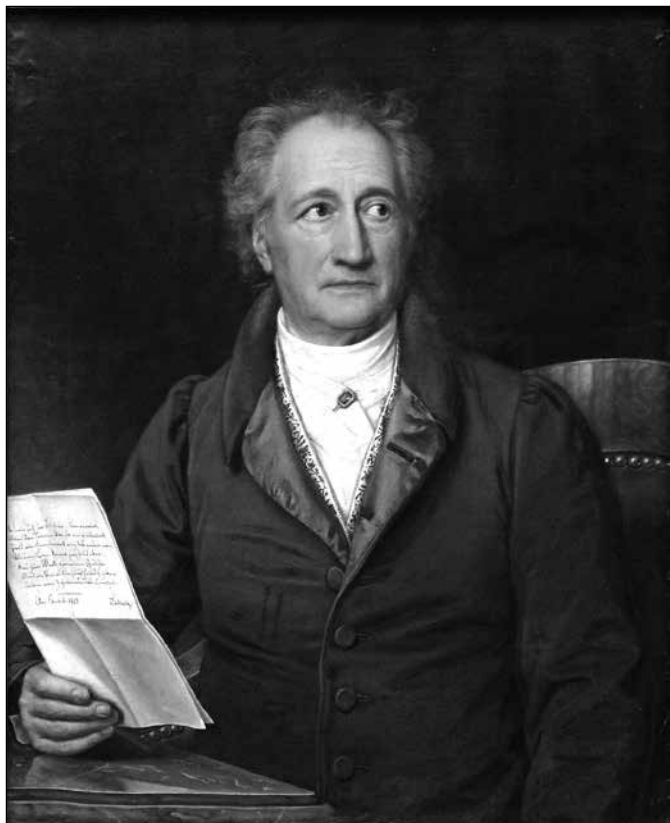
într-o zi cineva de prin părțile ace-
tea s-a oprit lângă lucarnă
Bicicleta poștașului aduce semințe roșii pentru
mierle și o scrisoare neagră pentru preșul de la ușă
trebuie așteptată luna noiembrie ca să primim vestea
vântul din casă e analfabet iar femeia nu are
cuțit de tăiat scrisorile
Zgomot de pași pe nori?
Proprietarul și-a pierdut cheia
(p.143)

Azi îngropăm pâinea
Bocetele fac să apară circumvoluțiuni în jurul
roșcovului întunecat
furtuna prevăzută pentru seara aceasta ferecă în casă
femeile ce sângerează
ploaia răspândește mirosul lor roșu până duminică
copaia
îngropată goală între două cărămizi pâinea se
va înmulți sub pământ
va hrăni zidurile serbezi care
de furie își înghit tencuiala lăsând să le cadă la picioare
frimiturile unei dureri nemărginite
(p.145)

Ni se întâmpla să ne ghemuim în fața lucarnei ca
să întrezărim fragmente ale lui Dumnezeu
să-l îmbiem să se întindă alături de noi pe gazon
cu brațele sale interminabile și cu unghi-
urile genunchilor lui de culoarea cretei
să-l strigăm până la comete
ca să revină în iarba obișnuită
în animal familiar
să nu tresară când tatal taie lemnele în coșare
să înghețe în rugăciunile noastre
Dumnezeu fără panaș, fără urmași
dă un robinet păsărilor
o stropitoare cimitirului
(p.165)

Vocea mamelor cheamă pisici și copii brăzdează
norii
Oprește zborul rândunicilor deasupra minaretului
„Mâncați ca să creșteți“ le zic ele copiilor morți
Mâncați ca să vă faceți la fel de mari ca scara
O pâine luminoasă pentru copilul pământiu
O pâine nămolosă pentru bărbatul ce a arat marea
semănându-și furia între două valuri
convins că v-a culege necesarul de înecați pentru proviziile
de iarnă
(p. 269)

Traducere din limba franceză:
Denisa Crăciun

Johann Wolfgang GOETHE

CĂUTĂTORUL DE COMORI

Punga goală, rană-n suflet,
Îmi târăsc ursita vremii.
Sărăcia-i răul lumii,
Bogăția-i al ei bun!
Ca durerile să-mi vindec
Vrui să caut comori; deci cată
Sufletul să-mi iei drept plată!
Aș-am scris cu sânge jun.

Cercuri, cercuri, rotocoale,
Focuri am aprins în iarbă,
Vrăji în oase-am pus să ardă.
Scopul vrăjii fu atins.
Începui din tina moale
Bulgări să desprind turbat
De pe locul arătat.
Bezna nopții s-a întins.

Și văzui în depărtare
O lumină ca din stele,
Mai departe, după ele
Chiar când miez de noapte fu.
Sori răsar ce stai să numeri
Într-un vas purtat pe umeri
De un tânăr ce-mi zâmbi -

Ochi curați, blândă făptură

Strălucea în miez de noapte;
Plin de-a gândurilor șoapte
Profană imperiul meu.
Mă gândii deodat' la toate
Cât se par, că nu se poate
A fi el duhul cel rău.

- Bea curaj vieții curate!
Atunci prinzi căutătura
Care-ți dă învățătura
Tu aici să nu te-ntorci!
Nu căta comori visate,
Ziua muncă, seara lume,
Luni amare, chefuri bune,
Caieru-ți așa să-l torci

ARIEL

din Faust

Când de petale cad o ploaie
De primăvară timpuriu,
Când holda verde-n spic dezdoaie
Surâs de lan spre tot ce-i viu,
Atunci, o Geniu! Mii de zâne
Împart norocul tuturor.
Chiar de-i hain sau dacă sfânt e
Se-ndur de orice muritor.

MĂGARUL ȘI HARPA¹

Măgaru-ntr-o poiană o harfă a găsit
Și cu copita coarda, afon, el a ciupit.
- Ce mândru sunet, Doamne, aud și mă-nfior,
Ce rău îmi pare, zise, că sunt neștiutor...
De ași fi, zău, un maestru în ale a cânta
Cu cântecele mele o lume ași fermeca!

Morala:

La fel și între oameni, talente „minunate“
Se sting fără de nume, ba chiar și ofensate...

Traducere de
Christian W. Schenk

¹ Goethe după Fedru, (Caius Iulius Phaedrus) c. 15 î.Hr. - c. 50 d.Hr.

AI. CISTELECAN

Un povestitor (în)născut, nu făcut

Toți copiii vin pe lume ținând, doar Viorel Prodan a venit direct povestind. E drept că viața – un amestec vag americanesc de picaresc și domestic, după cum o rezumă Radu Crețu (Kretzudava) – i-a ținut, pînă de curînd, mîinile ocupate, lăsîndu-l doar povestitor oral, dar pînă la urmă tot și-a eliberat una cu care a transcris un triptic de povestiri – *Așteptînd ploaia*, Casa de editură Dokia, Cluj, 2017 – ce putea ieși ceva mai bine îngrijit. Povestirile chiar meritau un plus de grijă editorială. Pentru că sunt dovezi clare de vocație, sunt micro-narațiuni de farmec stilistic și de rafinament narativ. Pe scurt, sunt o arvună. Viorel Prodan trebuie să vină cît mai degrabă și cu restul. Iar asta cu atît mai mult cu Radu Crețu ne asigură în prefață că „pasiunea pentru scris (i) s-a materializat în foarte multe scrieri“.

Cele de aici par smulse din același loc – aceeași atmosferă, aceeași tehnică a micii avalanșe narrative, cam aceeași figurație (o echipă de muncitori lucrînd în pustietate la proiectul unui oraș himeric). Îndeosebi ultimele două – *Așteptînd ploaia* și *Focul*, mai consistente – par scoase dintr-un întreg cine știe cît de legat, dar atît de coerente încît par episoade extrase de undeva. Și extrase oarecum cu un fel de premeditare pentru efectele parabolice. Ca scenariu narativ, sunt aproape similare: în fiecare se pornește de jos, lent, descriptiv, cu frîna trasă, cu un lung popas în elaborarea unei atmosfere ușor stranie și vag încordate prin care se agită cîteva siluete. E abia sugerată tensiunea nervoasă și anxietatea unor oameni aflați de multă vreme în pustie. Dar aproape brusc survine un incident care transformă încetineala narativă în frenezie evenimentială. În cea dintîi, săpătorii de șanțuri sunt chemați să sape groapa unui mort, într-un sat cu un comportament aproape grotesc de ostil. În plină ceremonie, desfășurată pe o ploaie

interminabilă, izbucnește însă „un urlet în care se amestecau uimirea, speranța și dorul sau poate adevărarea unei așteptări demult tăgăduite“: „Vin trunchiurile!“. Tot satul pornește în goană la pescuirea buștenilor aduși de apa rîului, lăsînd mortul de izbeliște. Ba chiar mai mult, ultimul dintre săteni desface sicriul și-și însușește capacul ca pe un fel de barcă, mai luînd și – pe post de vîslă – lopata naratorului. E un fel de apocalipsă grotescă în care și mortul va sfîrși în rîu. Tot un fel de apocalipsă – doar că asta prin foc – e organizată și în cealaltă povestire, unde în final arde pădurea dintre locul unde muncea echipa de proiectanți și orașul himeric de dincolo, distrugînd într-o vîlvătaie descrisă migălos tot – și himeră și real. Cam acesta e modul în care Viorel Prodan împinge situațiile păstrate realist, chiar cu exces de probe realiste, în marginea fantastului, abandonîndu-le apoi în deplină perplexitate narativă. Pe o margine de straniețate îi place să-și așeze povestirile, chiar și pe cea dintîi – *Amintire* -, în care dintr-o lovitură de picior dată unui craniu răsare un personaj pitoresc în grotescul – și povestea – lui. E o tehnică subtilă, tocmai prin încetineala drumului spre evenimentul decisiv, de a subverti realul și de a-l așeza în perspectivă fantastică, nu fără un traseu parabolic de parcurs. Straniețatea plutește o vreme în atmosferă și apoi se epifanizează brutal, răsturnînd totul în calea șuvoiului narativ al evenimentului.

Viorel Prodan are ceva din sensibilitatea (și imaginația) meteorologică a lui Alexandru Vlad, notînd și el fiecă schimbare de lumină sau temperatură, fie ele cît de imperceptibile. După cum are ceva și din voluptatea descriptivă a acestuia și din arta cu care împinge notația descriptivă într-un cîmp aproape liric, întetîndu-i astfel valențele evocative: „pentru că venea ploaia, tăcută, cu pași ei de apă și mă gîndeam – cum adesea se întîmplă, bărbat fiind

– că dacă ploaia ar fi o fată, ar apărea acum îngîndurată, cum se întîmplă toamna și nouă bărbaților ne place să ne imaginăm astfel ploaia, ca pe o fată îngîndurată și slăbuță, pășind fantomatic spre cine știe ce margine a lumii și plîngînd, în timpul acesta, fără zgomot“. Asemenea evaziuni din notația strict realistă densifică atmosfera anxioasă și-i adaugă nu doar un strat de delicatețe, ci și unul de nostalgie, ținute însă într-un fel de rezervă. Se vede însă că aparatele meteo sunt mereu în alertă și cu sensibilitatea dată la maximum, astfel încît să surprindă întreaga fiziologie a luminii. Pe această montură descriptivă survin

apoi evenimentele adevărate, de obicei prevestite de unele mărunte printr-un fel de izomorfie simbolică și narativă. Practic, înainte de a se produce ele însele ca atare, terenul e pregătit pentru aceste evenimente prin tot felul de insinuări (unele poate chiar excesive). Ele vin ca o surpriză, e drept, dar nu înainte de a se insinua pe nevăzute în tramă. E ca și cum tema povestirii s-ar porni mai întîi ca un fel de pîrîiașe, pentru ca apoi să devină curată avalanșă.

Am primit, așadar, arvuna. Așteptăm de la Viorel Prodan grosul plății.

Ioan HOLBAN

Poezia lui Ion Caraion

Ion Caraion vine în malaxorul anilor '50 cu trei cărți de poezie „vechi“ – **Panopticum** (1943), **Omul profilat pe cer** (1945) și **Cîntece negre** (1947); un poet deja consacrat, dacă s-ar fi putut invoca volumele amintite. Nu le citea, însă, nimeni pentru că nu circulau decât, poate, printre prieteni, câți vor fi fost atunci; mai mult încă, lungă detenție în închisorile vremii, la Jilava, Aiud, Cavnic și Baia Sprie, i-a scos complet, din circuitul public, numele și cărțile care au fost transferate, când n-au fost distruse, la „fondul secret“ al bibliotecilor. Pentru generațiile noi, Ion Caraion era un „fost“ care va fi scris cîndva o poezie „decadentă“ și care e pedepsit pentru asta; pentru cei din generația sa – Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru, Ștefan Aug. Doinaș, Radu Stanca –, Ion Caraion era acum un tovarăș de umilință, un „destin“ de atâtea ori identic; în sfârșit, pentru cei care îl știau, auziseră ori chiar apucaseră să citească, poate, **Omul profilat pe cer** și **Cîntece negre**, în vremea când se găseau în librării – Nina Cassian, Dan Deșliu, Mihai Beniuc, Maria Banuș, cu debutul poetic în deceniile patru și cinci, dar reconvertiți acum în lozincă și avânt revoluționar –, Ion Caraion era o amintire „inconfortabilă“, cineva despre care nu era bine și nu era voie să vorbești prea multe în public, mai ales că figura celui „dispărut“ în pușcărie le-ar fi evocat în chip periculos păcatele lirice ale propriei tinereți. În asemenea împrejurări, se spune, de obicei, „după o lungă tăcere, poetul revine în 196... sau în 197...“: nu poetul a tăcut, ci vremurile și „colegii“ *l-au tăcut*.

Ion Caraion a fost, se pare, și o persoană care, prin felul de a fi, a născut mai ales antipatii; și asta înainte de a deveni „cazul Artur“, după 1990, când s-au făcut publice tribulațiile poetului după ieșirea din închisoare și colaborarea sa cu poliția politică a fostului regim. Astfel, chiar și prietenul Mihail Petroveanu îi face, în anii '70, un portret mai degrabă nefavorabil, unde nu prea era loc de laude și „priză“ afectivă: „Mic de stat, cum ar zice cronicarul, Ion Caraion nu este și firav. Dimpotrivă, de la distanță pare îndesat. Impresia se explică atunci când te apropii de el. E adunat, strâns, ghemuit în sine, ca într-o stare de încordare,

de vigilență perpetuă. Susceptibilitatea îi este de neconjurat, iar circumspecția, corolarul ei, nu poate fi clintită, la prima vedere cel puțin, nici de cele mai fidele atașamente fie la poezia, fie la persoana sa. Fire întoarsă, plină de mândre și penumbre, Ion Caraion ascunde luminișuri neașteptate la care, poate nu atât prin răbdarea ta, cât printr-o scăpărare de generozitate a lui, ți se deschide accesul. Acolo, în desișul interior, zac rezerve nepuizabile de entuziasm, declanșabil la semnalele cele mai palide ale talentului ori la atestările demnității ca forță discretă a caracterului. Aprig la mînie, o mînie deasemeni mistuită în adînc, dar întreținută, biciuită, îndelung distilată, el e în stare să se convertească repede la indulgență amară pentru slăbiciunile omenești. Apostaziile de umoare țin mai puțin de ceea ce în lumea literară se numește capriciu, versatilitate emotivă proprie artistului, cât de o experiență de viață acumulată poate în mai mare măsură din intimitatea cu sine însuși, decât prin contactul, forțat, cu alții. În eventualitatea că, mândru pînă la orgoliu intratabil sub masca lui anodină, Ion Caraion nu ar fi dispus să-și recunoască singur dificultățile dialogului cu sine, variabilitatea aceasta se grefează pe deprinderea de a-și cenzura cutezanțele prin reticențe, elanurile prin decepții, în cadrul unei adevărate torturi a propriei ființe. Făcut din disimulări impenetrabile și dezvăluiri bruște, din spaima, lamentații și abandonuri, dar și dintr-o îndârjire încrâncenată, traversată de euforii avare, curmate repede tot din voia sa sucită, Ion Caraion este, asemeni poetului, un „cîntec cu gura închisă“.

Împrejurările biografiei, tragice, fără îndoială, i-ar fi putut folosi poetului, la „revenirea“ sa, în 1966; interzis atîția ani, un „poet nou“ pentru generația tînară, Ion Caraion n-ar mai fi trebuit să-și dea obolul de lozinci și nici să-și dubleze discursul liric asemeni lui Procopius din Caesarea. Dar poezia lui Ion Caraion este întreagă, cum se va vedea, în primele trei cărți, deși reîntrarea în lumea literaturii se producea într-o vreme de relativă relaxare a raporturilor scriitorilor cu autoritățile; poezia a rămas în deceniul cinci,

iar ce a urmat nu e decât coada cometei sau, cu metafora poetului, e dâra albicioasă lăsată de „melcul rotund“ al începutului. Poezia din **Panopticum, Omul profilat pe cer și Cântece negre** este a nevrozei, țipătului, otrăvii, iar poetul e „nebunul“ care moare lângă „toate înțelepciunile“ unui veac prost croit; primul poem al volumului de debut fixează foarte limpede spațiul, timpul și esența poeziei lui Ion Caraion din vremea adevăratei poezii: „Cinele la care ne-am oprit, ogoarele/ ne-au sucit sufletele, ne-au secăt picioarele,/ Pământeni, adăstam. Atâtea scorburi, atâtea riduri./ Noi am scris cu nevroză pe ziduri/ și-am colindat neurastenia,/ să bem/ igrasie din ploaie, rachiu din poem/ otrava murdară, țipătul spin.../ ... De douăzeci de ani scobim într-un plămân/ pentru tinerețe, pentru păcat –/ ne-njunghie frumusețea, în care n-am intrat./ Cu mâinile ciungi, tatuate/ ne ducem în cârcă pusele depărtărilor toate/ carnea înțepă, – zăpezile, anii/ ne-au spart inimile, ne-au omorât bolovanii./ – Lângă marginea vorbei, la cină,/ semănăm soare, culegem vermină/ la fundul purității, fără gramatică,/ disprețuim cuminența reumatică/ a inșilor bolnavi de centimetri pătrați./ Avem umbletul suplu, dar pași tulburați,/ ne gătuie măsura, ne pune cătușă/ geografia unor molii cu belciugul la ușă./ Noi suntem nebunii care vor muri/ pe marginea dintre noapte și zi/ fără îmbrăcăminte, fără adăpost/ lângă toate înțelepciunile veacului prost./ Peste o sută de ani veți veni înapoi/ să întrebați de inscripții, să vorbiți despre noi/ scârbe ale lumii cu gravitate de gong,/ trântite comod în șezlong,/ Lăsăm perdelele, îndurăm frigul; pentru brumă –/ nici înțelegerea voastră, nici bucuria postumă/ nu ne mai trebuie. Ci, numai, frumos/ s-auzim cum umblă grâul pe jos,/ cum îngerii ne cheamă – în mână/ când ținem trecutul (fântână)/ din care bem cu mâinile-amândouă/ apa rugăciunii mai tare, mai nouă“ (**Antreul poemului**).

Decorul e apăsător expresionist; pomii, prietenii vegetali sunt „cu tăblițe la gât“ în niște orașe decrepite, fără speranță și fără lumină, unde apa e alcool și lumea suferă de tuberculoză și spleen; în orașul bolnav, cerul mucegăit curge murdar prin burlane, ploile sunt „băloase“, vântul are gust înecăcios de acid fenic, serile sunt otrăvite de holeră, tristețile sunt mov, iar erosul e o „bubă-amară urcată pân' la gât“; spațiul (care are și un nume: Pădurile Nevroză) ocrotește straniu „delirul“ și cuplurile fantomatice (ea – „o bătrână cu doliu și nepoți“, el – „un domn în negru, cu ochelari și barbă“), e *orașul cangrenă*: „Oraș în care putrezește tinerețea pe străzi/ oraș ca un câine cu bube ieșit dimineața din lăzi/ orașul-idee, orașul-cangrenă, oraș adormit/ mai înainte de cuvântul *sfârșit*./ Oraș în care e-o graniță, care se târăște pe brânci, care fură/ cu tăcerea tăiată, cu noaptea la gură,/ orașul prin care n-am mai fost, oraș în care murim/ fără parabola intrării în Ierusalim./ Oraș cu heleștaie, cu sanatorii, cu depărtare/ orașul-protestare.../ Nici luna, nici câmpul, nici râul/ nu-și tremură grâul/ prin tine/ oraș-pământ, oraș-plitiseală, oraș-mărăcine/ cu liniștea ruptă, cu desperare, cu câini/ împotmolit de cicatrice pe mâini./ Atât/ cenușiu, moarte, urât/ sârme, opac.../ Și

mâine dimineață – descompuși – pornim, iarăși, la atac“ (**Cangrenă**): în orașul expresionist, unde tinerețea putrezește pe străzi, trec doar paiațe, e harababură și bălci. Nu e nicidecum vorba de vechea temă a *lumii ca spectacol*; orașul lui Ion Caraion e un *circ dement*, cum îi spune în poemul **Periferică** din volumul **Omul profilat pe cer**, de o promiscuitate dirijată. Poezia acestor prime volume e fără alternativă pentru că, iată, *satul*, ca și orașul, se află în același veac în descompunere: „Satul pustiu ca o rămășiță de la început/ se scarpină-n cap cu lumini junghiate;/ amiezile se culcă prin bozii, gardul e slut,/ toate lucrurile, de astăzi, le vom trăi pe jumătate./ Se târâie șopârlele prin praf; burta de aramă/ a pietrelor, se umple cu căldură lichidă;/ buruienile își ling bubele, nervii se destramă –/ pentru fiecare câine plecat, fiecare ochi o să se-nchidă./ E-o scârbă de viață apăsătoare în curtea oricui;/ Neliniștea scămoșată își urcă râmele-n carne;/ alături de singurătatea animală a cui/ cuvinte cenușii se anunță ca un taur cu coarne?/ Femeile umblă numai seara. Ascunse ne-au stat,/ de oboseala țâțelor. Parcă ne vin de la sapă./ Au fețele galbene, au gâturile unse, mereu-ncărcat/ de spurcăciunea pământului cu noroi, de solitudinea bălților cu apă./ Niciodată cărămida crăpată a picioarelor tari/ n-a huruit în adâncuri atât de intens./ Cârциumile sunt goale de o lună; numai copiii murdari/ se mai uită, cu capetele pe sub porți, la zeama soarelui fără sens./ Câțiva au răgușit ca niște cartușe ce se sparg de zăplaz./ Casele stau împotmolite în clisa uscată/ și se uită prin ferestre, dacă pot să mai aibă răgaz,/ la sufletul oamenilor sau... la viața cealaltă“ (**Malaria**).

Ce este poezia și cine e poetul din orașul-cangrenă și satul pustiu, prăbușit într-o apăsătoare scârbă de viață? Poezia e un *cântec negru* – spune Ion Caraion într-o artă poetică din volumul cu același nume –, e „neagră și urâtă“, iar poezii trebuie să fie „aspri și calzi ca sângele“ și, mai ales, să proclame *ura*, să demoleze – astfel, în spiritul Avangardei – „toate lucrurile care îmi sunt aproape și care seamănă-ntre ele“. Și parcă pentru a spori bizareria, Ion Caraion, evocându-l pe Drieu la Rochelle în cartea din 1947, pare a anticipa – într-un scenariu fantasmagoric – ceea ce s-a întâmplat lui „Artur“ de prin anii '80 încoace: „Aud că e foamete-n Franța, și-aud/ că Pierre Drieu la Rochelle s-a întors la Paris./ Ce legătură are asta cu Franța?“. Veacul poetului și poeziei din **Panopticum, Omul profilat pe cer și Cântece negre** este unul întunecat, în conflict cu oamenii, și ei „stranii“, zăcând și privindu-se ciudat: „La marginea vieții zăceau/ oamenii veacului întunecat,/ privindu-se unii pe alții ciudat/ asemeni cavalerilor Sfântului Graal./ – Nu mai avem rodii nici pâine./ Tâmpelile – tâmpelile înoată în sânge;/ o pasăre slobodă plânge/ sub ceruri zbârcite ca foamea./ Nici veacul acesta, nici el/ nu-i al nostru – și minte;/ rămâne un cuvânt negru, fierbinte/ de spus, în fiecare zi lângă ușă./ Cuprindeți pădurea acestui ev-mediu/ și ea – nu-i decât o pată, un ton./ Ochiul lunii de pe țărmul breton/ o despletește-n orașul-asediu./ Simt liniștea cu somnul rotund/ plimbându-se-n acuareaua neștearsă,/ mâna care intră pân' la fund/ în inima parcului, arsă./ Un iepure galben se culcă/ neîntrebat sub lunetă/ și

seamănă o baltă de păcuri/ trupul lui, sub cuțitul împuns în carpetă./ Odată cu luna, intrară/ prin case miresme de fân;/ bolnavul, rotundul plămân/ al cetății, își zvârle casca afară./ E un sfert de oră reculegere lăsat./ Muzeul, cu băutura sa largă./ tras de-o pasăre slobodă, aleargă/ prin peisagiul ca un pom rețezat./ Oxidări, oxidări.../ Parcul a fost o flacăra mare./ Pe fundul oceanului, seara/ au trecut turme de arbori de sare./ Seceta, drumul, ereții/ și munții, vânătoria, platanii./ Zăceau la marginea vieții/ oamenii vecului – stranii“ (**Pasărea urgiei**). Evul nou de cancer, cum îi spune poetul în **Vegetații pe costum** din volumul **Omul profilat pe cer**, e unul de război și lepră (anul 1939 rămâne un reper obsedant care va reveni și în cărțile de după 1966), în care până și luna e motorizată, expirată în miros de benzină – o lume de cadavre în putrefacție, care contestă divinitatea la limita blasfemiei (Dumnezeu e „escroc“, Iisus n-a trăit într-o iesle, iar Maica Domnului are „ochi de castane“), nu din ateismul impus (cum se va întâmpla numai peste câțiva ani), ci ca un reflex al omului care și-a pierdut speranța și credința. Nimic nu rezistă acestei estetici a urâtului și grotescului: erosul e lugubru și se consumă între o femeie „stranie meduză“ stearpă și un bărbat cu falange moi, albite: „Femeie-n tot ce ai pe trupul gol, fantastic,/ de sevă tropicală sau stranie meduză/ te uiți în altă parte, când se descheie-o bluză,/ perfidă, nu simți mâna prin sterpului sân, dar plastic./ Falange moi, albite îi-alunecă pe coapsă,/ o sârmă spartă urcă difuză pe sub rochii,/ ne căutăm gura și-ncovrigăm cu ochii/ aceste șolduri calde, întinse ca o capsă./ Ți-s pulpele atâta de-aprinse și de fine,/ că-n irizarea pielii tot sângele-i porfir;/ flacoane mari în vine ascunse, ca-n clondir,/ duc luna mai departe pe săni și-n patine./ Subțire treci prin carne, dar carnea nu mai este,/ cum ceasul care bate în vreme fu și moare;/ prin tine dorm incendii, se umplu samovare/ și-un ceai rusesc te strigă din ceștile funeste,/ în timp ce birja trece absentă mai departe,/ statuile-s istorii, istoriile-s moarte/ și doar castanii negri – iregular sau drept –/ ca niște copci înalte, încheie pământul la piept“ (**Interludiu**).

Când nimeni (dar nimeni?) nu-l mai obliga sau, oricum, presiunea din partea politicului scăzuse și poezii păreau a începe să-și vadă de poezia lor, Ion Caraion, în loc să refacă punțile cu lirismul cântecelor negre de la început, spune senin, în **Eseu**, cartea din 1966 a revenirii sale în circuitul public, „socialismul e zâmbet“. **Geneze**, primul poem al cărții, e foarte semnificativ pentru mutațiile care se vor fi produs în cei aproape douăzeci de ani de tăcere impusă: „Măinile miros a gutui, a ienupăr și-a bine./ Apa împietrise – și i s-a întors rodul în matcă;/ repurcedere tânără./ După propriile-i urme, ochiul de veghe s-a luat ascuțit./ Nu, conștiința n-a murit pe prispa învinsului./ Timpul umblă prin lume./ Înaintea mea-i atâta somn/ În casa morților se vorbea cu fluturii de noapte./ Pământul face femei de vâpaie/ de care – dacă te-apropii – dispar./ Printre genunchii și umerii Cazanelor, se cațără vara./ Ca să se prefacă în drumuri, în faguri și-n stele,/ pete ici-colo,/ veacuri de-a rând,/ oamenii dormiseră pe câmp./ Înaintea mea-i atâta rouă!“. Totul

se schimbă, pare că e o nouă geneză; Ion Caraion șterge tot cu buretele, orice urmă de cretă, și se naște a doua oară, în chinuri, probabil, oricum, în lirismul său – acela de altădată – mutilat; mai mult încă, **Geneze** capătă, adesea, tonul și radicalitatea unei „autodemascări“ în tradiția acelora din vremea detenției poetului: „vechea“ poezie este, iată, casa morților în care se vorbea cu fluturii de noapte, nevroza primelor cărți e uitată în „repurcederea tânără“ și în mirosul de gutui, ienupăr și „bine“: Ion Caraion este *cazul-limită* al poetului reconvertit, re-prezentând un model multiplicat în multe destine, de la Mihai Beniuc și Maria Banuș la Nina Cassian, Dan Deșliu sau Aurel Rău. Ion Caraion își face *mea culpa* în fața celor care citeau **Eseu** și care, totuși, știau prea puțin, nimic poate, despre cântecele negre de altădată. Poetul întoarce totul: satul nu mai e pustiu, surpat în scârba de viață (ca în **Cântece negre**), ci se află acum „la marginea bucuriei“, copiii mâncând, odinioară, din gunoarie își risipesc, azi, glasurile pe mare, țărâncile cu „țâțe obosite“ și fețele galbene au, în noul sat, „coacăze și vorbe domoale“ și umblă pe câmpuri „cu puil de potârniche-al luminii în palmă“, veacul vechi, obosit și cu un „coviltir sur“ era un „anotimp ciudat“, acum lumea e „desprimăvărată“, femeia stearpă, stranie meduză (din **Omul profilat pe cer**), cântă, râde și trece prin parc, în **Eseu**: „e vremea suavelor nerușinări ale naturii“, scrie Ion Caraion în **Echinoc**, făcând uitată „noaptea mea de zgură“, iar imaginea „heleșteiilor negre“ din trecut se risipește în „vasta lumii dimineață“.

Începând cu **Eseu** și continuând cu **Dimineața nimă-nui** (1967), **Necunoscutul ferestrelor** (1969), **Cârțița și aproapele** (1969), **Selene și Pan** (1971), **Cimitirul din stele** (1971), **Munții de os** (1972), **Poeme** (1974), Ion Caraion pare a încerca mereu și mereu să răspundă la întrebarea-ghilotină din poemul **Măinile cu fața în jos**: „cum să mă despart de mine?“, se întreabă poetul în zorii celui de-al doilea început literar, iar sumarul cărților sale adună, într-o bizară pendulare, semne ale vechii paradigme („O mulțime de cărji goale își pierduseră stăpânii./ Talerele oarbe își aminteau,/ ca de niște vase nespălate,/ de tâmplele morților./ Și uitându-se-n apă, le căutau/ bătrânilor heliotropi/ urmele obrajilor./ Pe fiecare tîpsie: un cap de-mpărat,/ din care ciuguleau vrabia, cioara./ Prin ochii lor umblă caii și moara“ – **Sans cou et soleil**) lângă un madrigal precum **Octombrie din gutui** („Dă-mi rochia ta lîrică, frunză căzută./ La noapte, iubita se mută“), îmbrățișări „cu lujeri și elanuri“ și efuziuni în retorica liricii patriotice. Dincolo de toate aceste tribulații ale poetului reconvertit e și o amarnică dramă aici: a omului care *nu mai e liber* și din care n-a mai rămas decât frica (în „omenirea înconjurată de ziduri de frică“): un Artur, adică: „Mă cunosc toate lucrurile./ Nu mai sunt liber./ Să înnopți în cartofi, în pietriș.../ Tot ceea ce nu găsești aici am distrus./ Mi-a scris cucuvaia: fă-mi propuneri!/ În sângele meu e un cântec ferit./ Un om a scos măinile din timp/ apoi mersul/ apoi spațiile/ apoi o melancolie ocultă cu care a despărțit orașul/ și a spus două vorbe – și era o cenușă cumplită/ și a spus trei vorbe – și s-a speriat/ și atunci a închis

ochii./ A închis ochii și a spus: din mine n-a mai rămas decât frica./ Și pe urmă n-a mai înțeles nici unde e melancolia, nici/ unde-i sunt mâinile, nici unde e timpul./ Și era o cenușă cumplită“ (**Afară**). Într-un poem precum **Eu am văzut** din volumul **Dimineața nimănui** pare a-și asuma modelul celebru al lui Pilat din Pont: „Eram Pilat din Pont și-am avut o mie de brațe“, scrie poetul acolo.

În realitate, rămâne, pentru totdeauna, *exilul interior*: „ne naștem și murim în exil“, spune Ion Caraion în **Frig adamic** din sumarul aceleiași cărți din 1967. O formă a acestui exil e, în fond, și *versificarea*, altfel meșteșugită, din care s-au ivit atâtea volume în română și franceză: e înlocuirea poeziei, ca stare interioară și mărturie a conștiinței, cu mimarea ei. Câteodată, e adevărat, răzbate nostalgia, repede reprimată, însă, ca un lucru ce trebuie să rămână pururea ascuns (pentru că e periculos), după vremurile când ființa se destrăma în voia nălucii: „Am fost prieten cu toate singurătățile./ Am aprins lămpi în rătăcitori./ Seara beam un ceai sau nici atât./ S-au subțiat cărări în trecuturi –/ și iată uitarea./ Totul e cum a mai fost:/ lucruri cărora nu le pot da nume./ Fată cu basmele-n păr,/ să nu ne mai aducem aminte./ Toamna plecau circurile./ Baba vindea maghiran pentru noi,/ Prielnic întuneric dughenelor cu cămătari,/ vântul mai face tumb și fluturi./ Cândva mi-arătai o veveriță cât un cartof/ și ne destrămam în voia nălucii./ Oamenii știu ceva ce mie nu-mi spun./ Ce-o mai fi făcând apa în care-ți scuturai brumele?/ Prin ierburi și

moine,/ cenușile și-amestecă sfinții./ Seara venea ca un câine din munți,/ să ne lingă mâinile calde./ Tot îmi mai ești dragă și tot/ mai aud șarpele lumii prin ziduri./ O! De-am fi rămas numai în închipuire/ ca luptele din panoplii.../ Viața e totdeauna așa cum nu trebuie să fie viața“ (**Mătase măruntă**); sau, altădată, în **Plusquamperfectum**, babițele lui Urmuz: „S-a-ntâmplat numai atât:/ avea nasul cam urât,/ vorbele – vreo patru sute –/ îi curgeau invers dar iute/ și-ți sunau toaca-n auz/ babițele lui Urmuz“. Rămân, însă, până la urmă, frica, suspiciunea, teama omului de om și nostalgia altui timp și a altei paradigme de sensibilitate: „Voi pleca din viață fără să sufăr/ c-am lăsat vreo bucurie-n urmă./ Cum deșerti un cufăr în alt cufăr/ dezgustat că drumul nu se curmă./ Am fost morsă, viezure, prigoare./ Galaxii bătrâne zeu m-avură./ Mă cobor din stihii ori din soare –/ când un despot, când o târătură./ Asuprit mi-i gândul totdeauna,/ din atât noian de ipostaze,/ că s-a deghizat în gâde luba/ și-mi înșiră oasele pe raze./ Peștere de mucegai și sânge,/ cui tot plângeți, care-odinioară/ mi-ați oprit visarea de-a mai plânge/ și aluatul inimii să doară?/ Poate-s ironia ceea nouă/ flegmele de azi pietrificate/ or să-mi pară-n cernerea de rouă/ cine știe – crini ori nestemate“ (**Prelungirea morții**); acolo, în peșterile de mucegai și sânge a rămas poezia, în ironia „ceea nouă“ e meșteșugul ei. Nici măcar un refugiu precum cel din Munții de Os nu mai pare posibil pentru un poet a cărui viață a fost, cum spune, mai mult noapte, într-o lume fără timp.

Marius CHELARU

Recitindu-l pe Stamatiad

Într-o carte apărută anul trecut, cu poeme dar și considerații despre Alexandru Theodor Stamatiad (1885-1956), Ștefan Bolea¹, amintește dintru început și că „personajul“ său este văzut uneori (citându-l pe Mihai Zamfir) și drept poetul care „și-a ratat eternitatea“, deși în timpul vieții era „considerat superior lui Minulescu și Panait Cerna“.

Apoi, în sinteză, Ștefan Bolea rezumă „situația sa post-simbolistă“: a) opera sa înțeleasă ca model al unei epoci, anume între 1900-1950, b) „amurgul post-simbolist, alexandrin, indulgentul nihilism pasiv al unei crize atenuate“, care, pe altă parte, „are strălucirea întunecată a unei sinucideri stoice“, c) „tendința anacronică“, „chiar contra-istoric“ a lui Stamatiad, care a fost „ignorat“ de „istoria oficială. Ștefan Bolea amintește că, încă din 1941, „Călinescu îl discreditează“, apoi Manolescu doar îl menționează o dată, între autorii „irevanți“. De altfel, recent, în numărul din 16 martie 2018 al „României literare“, Nicolette Manolescu publică, pornind tot de la această carte, un

articol cu titlul *Imposibila recuperare*, în care notează:

„cam tot ce s-a spus esențial despre poezia lui Stamatiad s-a spus între războaie“, încheind astfel: „efortul lui Ștefan Bolea e demn de luat

în seamă, dar, din nefericire, poezia lui Al.T. Stamatiad nu este recuperabilă“, iar, în opinia sa, „omul pare să fi fost mai interesant decât poetul“.

Cartea este structurată (după prefața lui Șt. B., *Amurg post-simbolist*, și nota asupra ediției) astfel: o selecție din volumele de versuri (bazată pe volumul *Cortegiul amintirilor. Poeme și poezii*, ediție completă și definitivă, 1942) – *Din trâmbițe de aur* (1910), *Mărgăritare negre* (1918), *Pe drumul Damascului* (1923), *Peisagii sentimentale* (1936). Apoi este un grupaj de traduceri, și, în final, Cronologie, Referințe critice (selectiv).

Am citit cam tot ce am găsit despre Stamatiad când mă documentam pentru o carte privind o serie de talmăciri

¹ Al.T. Stamatiad, *Poezii alese*, ediție îngrijită, prefață, cronologie și dosar critic de Ștefan Bolea, Editura Aius, Craiova, 2017, 196 p.

ale sale din lirica niponă². În general, acest aspect este spre deloc pomenit de cei care au scris despre Al. T. Stamatiad; cele două antologii cu traduceri din poezia japoneză pe care le-a publicat sunt: *Din cântecele curtezanelor japoneze*, Vremea, 1942 și *Eșarfe de mătase*, Editura Contemporană, 1943.

Fără a repeta referințele critice selectate/ și considerațiile lui Ștefan Bolea, amintim că părerile despre Al. T. Stamatiad³ au fost împărțite. Pe scurt, a fost nu doar un poet despre care au scris nume importante ale literaturii noastre, ci și un traducător, unul dintre „educatorii gustului poetic de la noi”, cum scria Perpessicius („România”, 1939, V. 18). În același text, criticul adăuga: „Tălmăcitor, pasionat de obiectul lucrului său, unind intuiția artistului cu stăruitoarea aplicație a meșteșugului, d. Al. T. Stamatiad a inițiat, cu fiecare nouă tălmăcire, pe cărările și în tainele câtorva din regiunile cele mai luxuriante ale poeziei.”

A tradus din Baudelaire, Oscar Wilde (Călinescu, care, pe total, a avut cele mai defavorabile opinii la adresa lui⁴, scria că „parabolele în proză din *Cetatea cu porțile închise* sunt prea de tot pasișe după poemele în proză ale lui Oscar Wilde, cu întreaga infatuare a acelora, dar fără poanta lor⁵), E.A. Poe⁶, Omar Khayyam ș.a., și a întocmit și antologii de lirică orientală: poezie chineză – *Din flautul de jad*, 1939, poezie japoneză – *Din cântecele curtezanelor*

japoneze, 1942, 30 pagini, *Eșarfe de mătase*, 1943 ș.a.⁷. Nu uităm nici placheta *Din poeziile lui Li-Po*, apărută în 1933. Călinescu nota, în 1935, în „Adevărul literar”, IV, 7: „Un număr însemnat de traduceri din Baudelaire și Maeterlinck dovedesc însemnătatea pe care poetul o dă creațiunii în marginile unui text străin.”

De altfel, George Călinescu care, după ce l-a vizitat în toamna anului 1935 pe poet, își făcuse deja o opinie defavorabilă despre el și ca om, notând în „Jurnalul” său că acesta viețuia într-o „casă banală, stil depozit de vinuri”, care vădea „o totală lipsă de bun-gust, o completă mitocănie”, de fapt „un apartament de cârciumăreasă, fără nimic care să amintească de un scriitor”⁸.

Dacă Macedonski considera că versurile din *Pe drumul Damascului*⁹ erau „cele mai frumoase [...] ce au luat fință în literatura noastră”¹⁰, Eugen Lovinescu (pentru care erau „un simplu exercițiu stilistic”) scria, analizând poezia lui Stamatiad (o considera mai curând de cu „caracter discursiv de retorică amoroasă”), în *Istoria literaturii române contemporane*¹¹: „Circuitul sensibilității d-lui Al. T. Stamatiad este scurt: o descărcare violentă urmată de o repede depresiune morală”; și: „Pentru cititorul de acum este aproape de necrezut cum prin simplul fapt al întrebuițării versului liber... și prin întrebuințarea unor neologisme... domnul Stamatiad a fost privit ca un simbolist”; „Deși templul adorării, cu porfire, agate, turcoaze, colonade, tuberoze și alte câteva accesorii scoase azi din uz, se deosebește de materialul sămănătorist și constituie o fațadă modernistă, în realitate, retorică, romantică, această poezie se zbate într-un joc psihologic violent dar elementar și se realizează într-un material verbal aparent sonor și chiar grandilocvent, deși, de fapt, sumar și convențional, și pe un fond decorativ somptuos, sub care se simte, totuși, lemnul, văpseaua sau cretonul, cu o solemnitate lipsită de insinuare, puțin aptă de a crea imagini noi și deci de a plasticiza sau spiritualiza – într-un cuvânt, esențial antisimbolistă”. Dar, tot Lovinescu nota¹², „D-l Stamatiad e poetul pasiunii și al violenței pasionale. În epoca dulceagă a unei iubiri sentimentale și nuanțate, D-l Stamatiad e unul dintre rarii poeți ce mai scot strigătul sălbatec al posesiunii...”, remarcând, cu aplicație la *Mărgăritare negre*, și originalitatea, dar și „o notă de tristețe de toamnă, de oboseală și de regret al unei tinereți pierdute”. Tudor

² Al. T. Stamatiad și lirica niponă, Editura Fundației Culturale Poezia, Iași, 2011.

³ Mihai Apostol, întâi în *Alexandru T. Stamatiad contribuții documentare*, în *Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie Prahova – studii și cercetări*, III, 1986, pp. 273-331, apoi, în volum, cu mai multe pagini adăugite, *Din arhiva Al. T. Stamatiad*, „Editura Scrisul prahovean”, Cerașu, 2000, 142 p, adună o serie de documente din arhiva poetului, note și aprecieri despre acesta, detalii biografice, între care și legate de venirea pe lume. Autorul, între altele, amintește că (și la Stamatiad însuși, și, ulterior), la George Călinescu, citim că Alexandru T. Stamatiad a fost copilul natural, născut în București, la 9 mai 1885, al Mariei Stamatiaide și al locotenent-colonelului Theodor Pallady, prin mamă un Ghiculescu, văr cu pictorul Theodor Pallady, cu Lucia Sturdza-Bulandra ș.a. Ștefan Bolea notează că este „descendent prin mamă din familia Ghiculeștilor”, și văr cu pictorul Theodor Palady.

⁴ Cu toate că recunoștea și calitățile traducătorului, în special, uneori și ale poetului.

⁵ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediție facsimil după cea a Fundației Regale pentru literatură și artă din 1941, Editura Semne, București, 2003, p. 623.

⁶ *Aceleia Care Este în Paradis [To One in Paradise]*, translated by Al. T. Stamatiad, *Revista Fundațiilor Regale*, XII, no. 6 (1945), 604 – cf. Ralph M. Aderman, *Poe in Rumania: A Bibliography*, Univ. of Wisconsin — Milwaukee în: *Poe Newsletter*, 1968-1970, vol. III, n. 1, June 1970, pp. (pp. 19-20) (Editor: G. R. Thompson, Washington State Univ.); Associate Editor: Milton C. Petersen (Washington State Univ.); Editorial Board: Richard P. Benton (Trinity College); Eric W. Carlson (Univ. of Connecticut); Patrick F. Quinn (Wellesley College); Claude Richard (Univ. de Montpellier); Research Assistant: Judy Osowski (Washington State Univ.).

⁷ O serie de detalii, documente, aprecieri despre Stamatiad – în Apostol, Mihai, *Din arhiva Al. T. Stamatiad...*

⁸ George Călinescu, *Scrisori și documente*, ediție îngrijită de N. Scurtu, Editura Minerva, București, 1979, pp. 279-280.

⁹ Stamatiad avea să noteze în volumul său: „Am scris aceste pagini de umilință și de speranță în Iași – cetate sfântă a patriei mele – în zilele de glorie și de sânge ale anilor 1917-1918”.

¹⁰ În „Literatorul”, 29 iunie 1918.

¹¹ Vol. II, în ediția Ed. Minerva, 1981, p. 204-205. Volumele pe care le avea în vedere Lovinescu: *Din trâmbițe de aur*, 1910, *Mărgăritare negre*, 1918, *Pe drumul Damascului*, 1923, *Pagini alese*, ed. Casa Școalelor.

¹² Al. T. Stamatiad, *Mărgăritare negre*, poeme, ediția a III-a definitivă, Editura „Cartea Românească”, București, 1934, p. 85.

Vianu aprecia¹³, comentând *Mărgăritare negre*, că „Stamatiad, omul, e cheia operei sale“, adăugând: „controlez notele găsite în schematismul naturei sale. *A mea ai fost!*, *Cartea trecutului*, *În viitor* aparțin momentelor de violentă desfășurare sufletească. *Melodie tristă*, *Spleen*, *Simfonie în negru* etc., aparțin clipelor de oboesală și melancolie. Stamatiad e întreg în ele. Versul său îl exprimă cu desăvârșire; ritmul acestora se suprapune mișcărilor lăuntrice și această sinceritate absolută a tehnicei sale e marea sa inovațiune“.

Într-un volum, apărut la Editura „Junimea“ din Iași, Constantin Ciopraga scria despre „teatralismul și emfaza“ lui Stamatiad, și faptul că „poetul se repetă până la saturație¹⁴“.

Dacă Liviu Rebreanu considera că prin aceste versuri „deodată Stamatiad și-a cucerit locul adevărat în literatură („România“, 1923, XI, 22), Philippide că „acest volum de poeme este una din cele mai izbutite opere ale simbolismului român de acum un sfert de secol“ („Adevărul literar“, 1930, IX, 7), George Călinescu nu era mai binevoitor decât Lovinescu față de poezia lui Stamatiad, deși îi recunoștea (în *Istoria literaturii...*) o „remarcabilă suavitate verbală“ – „în versuri grandilocvente și de aparență sentimentală, Stamatiad exprimă mulțumirea de a fi Poet, întruchipând drame specifice geniului“. Să notăm că George Călinescu editase *Istoria literaturii* înainte ca Stamatiad să publice *Din cântecelul curtezanelor japoneze*, 1942, *Eșarfe de mătase*, 1943, dar după *Piesagii sentimentale*, 1936, premiată de Academia Română „cu dispozițiile cele mai receptive pentru noutate și talent“ (despre care mult timp s-a colportat în mod eronat la noi, preluată drept reală/ corectă de la unii autori de cărți în domeniu, ideea că ar cuprinde și poeme tanka, haiku, senryu, și că ar fi primele scrise în limba română și, după câte se știe până acum, se pare, primele în Balcani¹⁵) în opinia lui Perpessicius – „veritabile camee lirice“, „prețioase brelocuri comparabile, ca artă, celor mai izbutite dintre haiku-urile japoneze“, dar care, se vede, nu au reținut atenția nici lui Călinescu, nici lui Lovinescu.

Pompiliu Constantinescu scria, după lectura volumului, că Stamatiad „nu este nici un nedreptățit, nici un revoluționar al expresiei lirice, nici măcar un poet considerabil“¹⁶,

¹³ *Idem*, pp. 84-85.

¹⁴ Constantin Ciopraga, *Literatura română între 1900 și 1918*, Editura Junimea, Iași, 1970, p. 413, respectiv 414.

¹⁵ Fapt care, după 1990, prin eforturile creatorilor de haiku din România ajuns să fie cunoscut și în afara țării: „We have the final question i asked earlier to answer: whose was the first sustained, authentic creative response within the new cultural context: that honor goes to A. T. Stamatiad of Romania, who in 1936 published a book of his own haiku entitled *Peisagii sentimentale*“ – în: Jim Kacian’s speech about Balkan Haiku Global Haiku Festival, Illinois, USA, April 15, 2000. (ulterior, am avut un schimb de mesaje pe această temă cu Jim Kacian, care se întreba cum s-ar traduce *Peisagii sentimentale*).

¹⁶ Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, volumul VI, ediție îngrijită de Constanța Constantinescu, Editura Minerva, București, 1972, p. 97.

iar Al. Dima că opera acestuia „nu se poate spune că a fost prețuită de contemporani și, mai cu seamă, de urmași“, dar că, totuși, „merită o judecată mai înțelegătoare“¹⁷.

Revenind la *Peisagii sentimentale* să notăm că de fapt, în volum sunt incluse câteva terține, pe care le-am putea numi azi, cel mult, dacă ținem cont de perioada apariției cărții, „poeme în stil haiku“ și, la o adică, extrapolând, poate chiar forțând, „în stil senryu“. Și nu sunt decât puține exemple de acestea în carte.

S-ar putea discuta motivele (inclusiv cele pentru care criticii amintiți sau alții nu au analizat/ nu au pomenit traduceri/ creațiile originale din lirica orientală/ de tipul liricii orientale), pornind și de la opinii în genul celor exprimate de Călinescu despre „influențe“, dar și cunoștințele lor despre acest gen literar. Asta deși, se știe, George Călinescu avea cunoștințe și despre Orient, și despre Japonia, dar, se pare, nu despre poezia japoneză, în speță.

În epocă simbolismul (în a cărui pătrundere în limba română au jucat rolul lor, mai important Macedonski, mai puțin important Stamatiad) nu a fost primit numai cu simpatie. După Lovinescu¹⁸ era doar un „fenomen de sincronism, deci tranzitoriu“¹⁹, cel „român“ fiind „produsul sincron al unei atitudini literare răspândite prin contagiune“, iar, de pildă, Iorga îl numea „deșănțare a minților“ și „șarlatanie literară“.

Cu toate acestea, Stamatiad era un autor apreciat și despre care se scria semnificativ în epocă. Dem. Bassarabeanu²⁰ publica în 1937, așadar înainte de apariția antologiilor cu „traduceri după lirica niponă“²¹, la Editura „Cultura Românească“ din București, o plachetă intitulată *Poezia lui Al.T. Stamatiad. Note critice și bibliografice*, 64 p. Până la pagina 34 este un comentariu semnat de Bassarabeanu, apoi sunt fragmente alese de acesta, și semnate de Ovid Densușianu, Mihail Dragomirescu, Mihail Cruceanu, Sp. Hasnaș, Sergiu Dan, Al. A. Philippide, Ioan I. Cantacuzino, D. Nanu, Perpessicius, Tudor Vianu, Eugen Lovinescu, Petronius, Șerban Bascovici, Marcel Romanescu, Claudia Milian, Lucian Boz, Al Bogdan, Liviu Rebreanu, Sandu Tudor, Const. Șăineanu, Simplex, Constantin Orăscu, Nicolae Iorga, Const. Stelian, Tăușan, Dragoș Vrânceanu, Alex. Anestin, N. Roșu, Pericle Martinescu, Mihail Sadoveanu, Romulus Demetrescu, George Dumitrescu, Radu Bucov, Victor Stoe, Oreste. Sunt texte referitoare la opera de autor, doar tangențial la traduceri.

Și volumele de traduceri/ adaptări, în speță din lirica orientală, s-au bucurat de atenție. Astfel, la finalul volumului *Eșarfe de mătase* sunt reproduse câteva astfel de

¹⁷ Al. Dima, *Al. T. Stamatiad. Însemnări și sfaturi confracților tineri*, în revista „Manuscriptum“, an. VI, Nr. 2 (19), 1973, p. 128.

¹⁸ *op. cit.*, vol. I, p. 125.

¹⁹ *op. cit.*, vol. I, p. 129.

²⁰ 1900-1968.

²¹ Până atunci apăruseră și alte cărți ale lui Stamatiad: *Din trâmbețe de aur*, 1910, *Mărgăritare negre*, 1920, *Pe drumul Damascului*, 1923, *Cetatea cu porțile închise*, 1925 ș.a., *Peisagii sentimentale* ș.a.

texte despre *Din flautul de jad*, dar și alte volume ale lui Stamatiad. Exemple:

„Autorul volumelor de versuri *Din trâmbițe de aur și Mărgăritare negre* și tălmăcitorul atâtor pagini admirabile din Baudelaire, Maeterlinck și Wilde și al catrenelor lui Omar Khayyam, a tipărit un nou volum: *Din flautul de jad* cuprinzând traduceri din poezia chineză.“ Și: „Poetul român a îmbrăcat tălmăcirile sale – rodul a zece ani de muncă, de studii și de investigații – într-o limbă frumoasă, bogată în imagini clare și sigur conturate, ce plac prin sinceritatea și prin limpezimea lor.“ Iar, în final: „Antologia domnului Stamatiad întocmită cu grijă și conștiinciozitate artistică și literară are meritul de a dezvălui o lume necunoscută și de a da puțină spiritelor dornice să se documenteze cu privire la modul cum se simte și se gândește dincolo de latitudinile noastre, și să cunoască ceva din aspirațiile și concepțiile despre frumos ale suflului chinez, rămas pentru majoritatea covârșitoare de europeni atât de enigmatic și de ascuns.“ (Al. Anestin, Oradea, 1939, V. 13.)

„Poet de consacrată originalitate, ale cărui debuturi urcă în trecut, până la izvoarele lirismului modern și până la grațiosul altar în albe lespezi de marmură, al „Vieții Noi“, d. Al.T. Stamatiad a fost, în lunga și glorioasă d-sale carieră poetică nu numai cântărețul avântat sau calm al propriilor sale furtuni și liniști sufletești, dar și unul din cei mai statornici și mai originali dintre educatorii gustului poetic de la noi.“ Apoi, despre activitatea sa de traducător: „Tălmăcitor, pasionat de obiectul lucrului său, unind intuiția artistului cu stăruitoarea aplicație a meșteșugului, d. Al.T. Stamatiad a inițiat, cu fiecare nouă tălmăcire, pe cărările și în tainele câtorva din regiunile cele mai luxuriante ale poeziei.“ Și: „Dacă am voi să pătrundem în inima acestui mister și să aflăm căror virtuți se datorează reușita unor traduceri, din cele mai lipsire de podoabele modei, răspunsul ar fi că, dimpreună cu justa pătrundere și asemilare a originalelor, dl. Al. T. S. Stăpânește, în gradul cel mai înalt, izvoarele limbii românești. Așa cum stăpânirea izvoarelor Nilului poate schimba fața Istoriei și tălmăcitorul trebuie să se asigure de resursele inepuizabile ale limbii din și, mai ales, în care traduce.“

Și, apoi, „Antologia de poezie chineză, apărută de curând, sub atât de plasticul titlu *Din flautul de jad*, completează opera aceasta de inițiere lirică, despre care am amintit. Tabelele poezilor, repartizați pe dinastii, cu care d. Al. T. S. a înlocuit stereotipele table de materii, ale căror culegeri colective, au nu numai meritul că aruncă o impresionantă lumină asupra bogatei selecțiuni a culegătorului, dar și că sugerează climatul liric al acestui imperiu de legendă, de la extremitatea Orientului.“

Iar, în final: „Nenumăratele texte ale antologiei d-lui Al. T. Stamatiad reprezintă de fapt tot atâtea reluări și retușuri ale unui motiv inițial, ancestral încă n-ar fi impropriu spus, pe care l-am putea numi al deliciilor singurăității. Desigur, din tulpina aceasta, răsar, cu veacurile, cu

dinastiile și cu poezii, și alte mlădițe.“ Apoi: „Ecouri războinice, galanterii sentimentale, în lumea de rând sau în palate împărătești, sentiment adânc al naturii, dispoziții picturale, miniatură și camee în versuri șlefuite, ca tot atâtea scânteietoare pietre de jad (despre virtuțile căreia d. Al. T. S. a avut fericita inspirație să așeze, în chip de prefață, o prea frumoasă pagină din Confucius) – toate acestea și altele se întâlnesc între motivele poeziilor chineze.“ (Perpessicius, „România“, 1939, V. 18.)

Am amintit acestea ca să ofer și o altă perspectivă a receptării lui Stamatiad, și pentru că această latură a lui legată de tălmăcirile din zona poeziei „orientale“, care m-au interesat când am vrut să înțeleg contribuția acestuia și în această direcție, nu sunt, îndeobște, amintite. Critica vremii a vorbit câte ceva despre asta, și prin voci cunoscute.

Din ce am constatat atunci când am pornit rubrici tematice în revista „Poezia“, în continuare nu se bucură mai deloc de atenția criticii de la noi. Nu fără temei, în mare măsură. Este evident că lirica niponă/ de sorginte niponă – haiku, senryu, tanka ș.a. – este, în continuare (și foarte probabil așa va și rămâne), de „nișă“ cam peste tot în lume, afară de Japonia (dar și acolo sunt multe de discutat, de nuanțat atent azi). Pe de altă parte, e de discutat și maniera în care a lucrat Stamatiad aceste antologii de traduceri „orientale“, la acea dată, cu informațiile de care dispunea și cum le-a receptat. De notat că nici în *Peisagii sentimentale*, nici în *Din cântecele curtezanelor japoneze*, de fapt Stamatiad nu folosește niciodată cuvintele „haiku“, „tanka“ ș.a., nici nu definește/ numește în vreun fel poemele pe care le-a transpus în română. Abia în *Eșarfe de mătase* sunt astfel de referiri pe o singură pagină din carte.

Cartea lui Ștefan Bolea este una bine venită pentru un cititor care ar dori să se apropie de opera și personajul Al.T. Stamatiad. Poate că, în contextul pe care și l-a propus, a considerat că nu e util să facă o secțiune de referințe critice mult mai cuprinzătoare, iar modul în care a efectuat selecția acestora este, până la urmă, opțiunea sa. Pe de altă parte, N. Manolescu nota în articolul amintit că ar fi fost bine ca Ștefan Bolea să fi inclus în această carte niște pagini cu amintiri/ portrete despre Stamatiad. Poate că da. Interesante sunt și considerațiile din prefață (unele notate deja de alții, altele mai puțin „bătute“), de pildă despre „introspecția funerară“, fiorul apocaliptic/ uitarea („singura capabilă să oblitereze trauma“), somnul ca „refugiu în fața negativității intime a existenței“, amintirea „ca una din forțele morții“ ș.a.

Așadar, Ștefan Boldea a alcătuit o carte „de luat în seamă“, care, una peste alta, oferă cititorilor interesați încă un prilej de a-l reciti (poate re-descoperi) pe Al. T. Stamatiad, în special ca poet, și, în parte, ca traducător, și pe mine m-a îndemnat să scriu, din nou, și despre preocupările sale privitoare la lirica orientală.

#Miorița..., pleiada și gașca

Preliminarii

O plimbare prin labirintul de străzi, ulițe și fundături google mi-a oferit deunăzi o descoperire sinistră: există o asociație *Anti-Miorița* și o petiție (www.petitiononline.com/signatures/anti-miorita/start/0) inițiată de (chiar ei se prezintă astfel) „o mână de indivizi“. Indivizii își propun o „misiune“ salvatoare de neam: „poporului român i s-a inoculat **conceptul de acceptare** a Invidiei, Resemnării, Lașității și Sacrificiului. Acest fapt ne aduce un real prejudiciu de mentalitate, evoluție și moralitate. Propunem înlocuirea acestui neajuns cu adevărate **valori reformatoare** precum Responsabilitate Civică, Curaj, Asumare, Unitate, Respect și Empatie. Campania pe care o desfășurăm are ca obiectiv scoaterea din programa școlară preuniversitară a baladei *Miorița* și a celorlalte opere care asigură continuitatea și perpetuarea principiilor acesteia“.

Sună a (nou) limbaj de lemn? Sună! Dar nu e vina indivizilor că nu înțeleg cum stau lucrurile (au dreptate într-o privință: *Miorița* este un text mult prea complex pentru a fi studiat în gimnaziu) și nici că, în contradicție (doar demagogică sau patologică deja?) cu ei înșiși, se dezic de „Responsabilitate Civică, Curaj, Asumare“ etc..., semnând petiția „anonimă“ ca eroii caragialieni!

Tot un „curajos“, pitit bine după blog și pseudonim, un anume „pătrătosu“, scria încă din 2007: „Dacă ciobănașul respectiv ar fi trăit în altă parte a lumii și cineva i-ar fi atacat turmele, ar fi pus mâna pe sabie sau pușcă. Și-ar fi apărut «țara și nevoile și neamul», fără să dea în scrințele de a se apuca să vorbească cu o biată oaie. Violent, dar consecvent! Ciobănașul? Un smiorcăit fricos, laș, dar verbos nevoie mare!“ (patratosu.wordpress.com/2007/08/09/miorita-laie-laie-bucalaie). El însuși „verbos nevoie mare“, „pătrătosul“ a pornit nervos și veros în vajnica lui „misiune“

anti-mioritică mult înaintea „indivizilor“ cu petiția. Ca un dulău ciobănesc căpiat care își confundă rostul: în loc să pună pe goană agresorii, latră, mârâie, își arată colții, dându-se la turmă și la păstorul pașnic. Și instigă subtil la violență, preferând ciobănașului înțelept unul „violent, dar consecvent!“

Manipulatori (sau să zic noua generație de „culturnici“?) sunt și alții: au ștaif, au „metodă“, sunt vizibili și au pornit războiul cu *Miorița* (respectiv cu așa-zisul „fatalism mioritic“ inoculat – e teza lor de bază! – în școală) mai demult. Nu m-am învrednicit atunci să scriu, mulțumindu-mă să atrag elevilor mei atenția asupra nedreptății care i se face baladei și asupra interpretărilor tendențioase, răuvoitoare.

M-am întors, după coliziunea cu asociația antimioriticilor, asupra problemei și am căutat „fatalism mioritic“ pe google: peste 15.500 de rezultate într-un sfert de secundă! Am selectat câteva articole și am constatat că, aceleora cărora le stă în gât *Miorița*, li se potrivește-mănușă în (pseudo) argumentările lor o singură definiție a fatalismului: „Fatalismul neagă rolul activ al maselor în istorie, considerând că intervenția omului în dezvoltarea societății este inutilă, că omul este o marionetă a legilor implacabile ale istoriei“. De ce tocmai această definiție? Întrucât ei acuză, că, din pricina baladei, vezi Doamne, poporul român este fatalist, nu „participă“, nu reacționează, nu se implică etc., etc. Definiția fatalismului potrivită perspectivei din care abordează ei „efectele“ baladei a apărut în... DLRLC (1955-1957), preluată din „Lupta de clasă“ (1953, nr. 9, 118). Pentru cine știe ce era „lupta de clasă“ în acei ani, orice comentarii sunt de prisos.

Într-un articol din „Dilema veche“ Ioana Bot perorează, imaginându-și un soi de monolog lăuntric al românilor: „Noi nu ne revoltăm, căci, precum ciobanul din *Miorița*...;

noi nu respingem judecata nedreaptă, atacul dușman, pentru că nici ciobanul din *Miorița*...; noi nu credem sfaturilor specialiștilor (străini sau cel puțin școlii în străinătate), pentru că și ciobanul din *Miorița*...“ Modul acesta de abordare este ilar-tendențios. Parcă îi și vedem pe români, în decembrie '89, cugetând îndelung, recitind sau recitând pe îndelete *Miorița* și întrebându-se: „Să protestăm? Să nu protestăm? Ce-ar face baciul în locul nostru? Hai, totuși, să ieșim în stradă, să ne revoltăm, să nu fim fataliști! Și de-o fi să mor... Asta e! *No, hai!* Jos comunismul! Jos dictatura!“ Mulți chiar au murit atunci. Precum se vede, pe unii dintre beneficiarii schimbării i-a lovit amnezia! Și dacă „mioriticii“ anticomuniști din '89 au fost deja uitați, cum să ajungă memoria scurtă a antimioriticilor până la aceia care, la începuturile visului bolșevic, au luptat pe viață și pe moarte, în munți, cu același dușman? Sau la aceia care s-au revoltat în noiembrie '87 la Brașov? Sau la alte revolte și lupte grele, din istoria noastră încă și mai îndepărtată?

Pentru cei ce gândesc problema Mioriței în termenii Ioanei Bot, se impun câteva întrebări. Balada a fost descoperită pe la mijlocul secolului al XIX-lea. A durat ceva vreme până să pătrundă în manuale, să se generalizeze studierea ei... Cât de iute să fi „tulburat“ creierul învățăceilor așa încât un întreg popor să devină, la unison, fatalist? Au fost românii mai răzvrățiți, năbădăioși, revendicativi înainte de a se studia la școală *Miorița* și – hopa! – s-au „înmuiat“ tocmai de-atunci încoace?!

Ne mai îndeamnă Ioana Bot „Să nu mai vorbim cu oile, așadar.“, neștiind, pesemne, că „pătrătosul“ i-a luat-o cu zece ani înainte în ridiculizarea penibilă a acestui așa-zis „obicei“. Coincidență să fie?

Mă întreb când, oare, acești binevoitori în a „corecta“ obiceiuri nocive își vor extinde influențele și asupra culturii indice, pretinzându-le imperativ localnicilor să nu mai vorbească, să nu se mai confeseze copacului „șapte frunze“?

Sau ce-ar fi să exerseze întâi pe stradă, cu stăpânii de câini, pisici, papagali, hamsteri, să le pretindă sarcastic mai întâi acelora să nu vorbească dragilor animale de companie și-abia apoi, dacă scapă fără sudalme din acest exercițiu, să calce în anistorie, printre simboluri și alegorii?

În aceeași revistă... alt războinic (al luminii crepusculare... de la apus? Sau de la răsărit?): Florin Iaru, cu o miștocăreală de zile mari (și negre) la adresa Mioriței, la adresa „nefericitului cioban abulic“ pe care îl teleportează forțat în contemporaneitate („Ca să ajungi ăla mai primul de pe colinele blinde ale lui «deal-vale» trebuie să te zbați, să muncești, să te descurci. Trebuie să ai talent de antreprenor. Unde ați mai văzut antreprenori melancolici și fataliști? Poate doar la psihiatru!“). Dacă ar fi să i se răspundă în aceeași notă... „ludică“, replica ar fi simplă: „cine zice, ăla este!“ (nefericit, abulic, melancolic...) Nu și fatalist – că domnul Iaru nu stă cu brațele cruciș așteptând judecata de apoi – îi apucă de brâu și pe cioban, și pe autorul anonim și colectiv, și pe Blaga... și unde nu mi țî-i izbește cu mânia (oops! era cât pe ce să zic „proletară!“) de oiștea carului literar postmodern până la... apus (de soare, desigur).

Ar fi și o variantă mai nobilă, mai elegantă de răspuns (nu doar pentru Iaru). A scris Vianu Mureșan o carte bună intitulată *Autoportrete în oglinzile cărților*. „Autoportrete“, întrucât fiecare cititor se vede, în fond, pe sine în *ce* și mai cu seamă în *cum* citește. Se oglindește și se autoportretează prin hermeneutica lecturii. Altfel spus, citești... *după chipul și asemănarea* ta.

„Nu recunosc în celebra baladă nimic din lumea noastră.“ mai zice Iaru.

Ba da, cum să nu?! Sar în ochi asemănările! Aceeași invidie distructivă (ce atâta interes pentru *Miorița*?!), aceeași țintă a răufăcătorilor (păstorul „mai ortoman“, pașnic și înțelept), aceeași intenție criminală și de jaf, cu diferența că sunt mai mulți păcurari agresori, cu alte bâte la purtător...

În rest, atitudinea unei posterități demolatoare a fost de mult anticipată de Eminescu: „rele-or zice că sunt toate câte nu vor înțelege“.

În orice caz, premisa de la care s-a pornit în războiul anti-Miorița este falsă... Cei care se plâng de clișee și manipulare nu fac altceva decât să manipuleze (pe cine or putea) instaurând propriile clișee, acestea din urmă, din păcate, anticulturale.

Au existat, în timp, (declanșate de opinia lui Jules Michelet privind „o trăsătură națională: resemnarea prea ușoară.“), polemici pe tema fatalismului mioritic, în care s-au angrenat cărturari de mare anvergură, polemici din care sau în urma cărora s-au născut eseuri, monografii și studii de ținută academică. Îi amintesc doar pe câțiva: D. Caracosteia, Brăiloiu, Blaga, A. Fochi, Eliade, Steinhardt, C. Noica, Petru Ursache... De reținut aici, ca beneficiu cultural, și creațiile beletristice ale unor mari scriitori care au fructificat mituri fundamentale (Sadoveanu în „Baltagul“, Lucian Blaga în „Meșterul Manole“, Valeriu Anania în „Miorița“ și „Meșterul Manole“...). E clar, pentru oricine privește obiectiv, că un text care a suscitat atâta interes prin complexitatea lui nu poate fi redus acum la un fel de rău național, decât dacă „noii“ cititori refuză (pentru că așa e trendul și asta este direcția vânturilor politice) să pătrundă esențele. Sau poate nu sunt în stare să le pătrundă? Călinescu însuși este luat în colimator pentru că a desemnat *Miorița* drept mit fundamental și este suspectat malițios că ar fi avut o „agendă subliminală“ (Ioana Bot).

De la polemicile rodnice și civilizate, de factură culturală, privind atitudinea fatalistă sau nefatalistă a ciobănașului (nu e cazul să insistăm aici asupra lor), s-a ajuns în prezent la o crispăre pățimașă, ranchiunoasă, deloc academică, nici măcar elegantă, ci duhnind de la o poștă a substrat politic: pro și anti *Miorița*. Nu se urmărește o dezbatere onestă, ci o incriminare fără drept de apel. Oare, brusc, după răzvrătirea masivă și nemioritică din '89, românii au (re?) devenit fataliști de nu mai ies în stradă să dărâme guverne fix când asta s-ar dori? *Miorița* e de vină?! Sau, după experiența postdecembristă, românii s-au blazat pentru că au ei (multe) alte motive, reale, nu literare, de blazare când vine vorba de guvernele noastre „democratice“? E mai înțelept să-și mai vadă și de rosturile lor zilnice, că, dacă ar fi să fie cum își doresc antimioriticii și cum ar merita cărmuitorii,

ar însemna să protesteze non-stop, guvernare după guvernare... și-atunci să vezi „paralizie“ națională!

Ioana Bot inventează o sintagmă care, în pofida sarcasmului și vervei disprețuitoare față de oricine ar gândi altfel decât dumneai, m-a cucerit: „comportamente mioritic corecte“ (se subînțelege – comportamente nealiniate celor agreate și promovate oficial, aciuite sub umbrela lui „politically correct“ și de-aici încolo e limpede că discursul autoarei vizează nu atât literatura/cultura, cât o atitudine socio-politică a „mioriticilor“ de care ea e deeply nemulțumită). Frustrarea nu vine atât din pricină că norodul mioritic nu (mai) reacționează protestând, cât din pricină că nu reacționează atunci când s-ar dori asta din partea unora sau altora dintre cei aflați sau aspiranți la putere. Nu reacționează conform unei anumite expectative politice a momentului, nu participă la jocurile mlăștinoase ale politicianilor, și-atunci trebuie luat în vizor, etichetat, blamat, ridiculizat, acuzat, dezactivat, resetat... prin mijloace mult mai subtile decât un demodat kalashnikov. O izbândă (mărunțică, dar izbândă) – asociația Anti-Miorița, „mâna de indivizi“ (altădată s-ar fi numit „un grup de tovarăși“) care deja s-au lăsat resetați fără să știe lămurit căruși țel servesc.

Am căutat pe google un articol, un eseu – măcar unul! – bine structurat, elegant ca exprimare, semnat de un nume cu o reală rezonanță culturală, care să mă convingă de justetea concluziilor trase de antimioritici, să pot spune, citindu-l, „aferim, jos pălăria!“. N-am găsit nici o analiză consistentă, serioasă, cu argumente de natură etică și estetică, „pe text“, care să susțină credibil teza lor. Explicabilă această penurie, întrucât Miorița a devenit, pentru ei, din text complex, un pretext de răfuială cu propriul neam, concretizată în speculații, divagații și însăilări, majoritatea scrise arogant, agresiv sau în bășcălie, cu evidentă ostilitate și nedisimulat dispreț față de susținătorii altor opinii, pe principiul arhicunoscut: cine nu e cu noi, e împotriva noastră. Și toți aceia care vor cu înverșunare să scape definitiv de Miorița au un strămoș comun în Victor Eftimiu care declara (cf. ro.wikipedia.org/wiki/Fatalismul_mioritic) că el ar scoate balada „din toate cărțile de citire, întrucât cuprinde o monumentală lecție de lașitate, de renunțare“.

Dacă doar atât pricep unii din oferta extrem de bogată a textului, ce poți face?

Pentru a te putea măcar *apropia* de mituri așa cum se cuvine – cu bun-simț și cu interes, nu cu hodorogea de buldozer fără frâne și cu circumvoluțiunile gri (cenușii ar fi de bine!) suflecate a încăierare și scandal – este nevoie de o minimă responsabilitate, de o doză de respect și de o – măcar incipientă – maturitate culturală.

Fatalism sau credință?

Trecând la miezul problemei, o întrebare care se impune firesc se referă la diferența dintre fatalism și credință. Ce înseamnă fiecare? În definițiile de dicționar ale celor doi termeni există parțiale suprapuneri, totuși se poate stabili o linie de demarcație destul de fermă. Pentru farmecul limbii, am ales definițiile din Scriban:

fatalizm n., pl. e (d. fatal; fr. -isme). Doctrină filosofică după care toate întâmplările is hotărâte irevocabil dinainte de o putere unică și supranaturală (Dumnezeu). – Fatalizmu e unu din caracterele spiritului musulmanilor, care, cu el, se consolează de cele mai mari nenorociri. Și Români is cam fataliști, după cum se vede din proverbu: Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus. [...] (Scriban, 1939)

credință f., pl. e (d. cred). Deplină convingere, opinii: credință politică, religioasă. Fidelitate: credință în Dumnezeu, credință către (sau pentru) stăpîn. Încredere: credință în Dumnezeu). Păhăruțu cel dintii pe care-l oferea domnului paharnicu. [...] Simbolu credinței, crezu. (Scriban, 1939)

Dacă termenii ar fi sinonimi, ar însemna, implicit, că milioanele sau miliardele de credincioși de pe mapamond (indiferent de religie) sunt fataliști. Deci, după logica alambicată și în viziunea (postmodernă? și/sau politiza(n)tă?) a celor care îl învinuiesc pe baciul moldovean de smintirea neamului românesc prin exemplul fatalist pe care îl oferă, toți credincioșii lumii ar fi de blamat ca fataliști și numai adepții materialismului dialect și istoric sunt demni de laudă. Or, cum nu e vorba de sinonimie, baciul are o credință, fără să fie fatalist. E un fel de credincios genuin, nu în accepțiune dogmatică (balada nu oferă indicii în acest sens), crede într-o instanță superioară, într-o divinitate nenumită sau într-o „rânduială“ cosmică, naturală care, fără să-i decidă integral destinul, ca în tragediile antice, fără să-i limiteze liberul-arbitru, poate *intervenii* atunci când traseul lui terestru pare amenințat sau pecetluit.

Atitudinea ciobănașului nu este guvernată de pasivitatea lui „ce-o fi, o fi“, ci de meditativ-reflexivul (semn al înțelepciunii) „de-o fi“, din versul care decodifică înțeleșurile subtile: „Și *de-o fi* să mor“.

Altfel spus, atitudinea lui este determinată de un condițional: *dacă* instanța superioară, în existența căreia crede, va îngădui sau nu înfăptuirea planului ucigaș al celorlalți doi baci, invidioși, nevolnici sufletește și hrăpăreți.

El *discerne* (apanajul înțelepților!) între *moarte ca posibilitate/probabilitate* (eventuală consecință a complotului de care află de la mioara năzdrăvană, moarte care ar putea, eventual, avea un timp prestabilit și cunoscut: chiar în acea zi, „la apus de soare“) și *moarte ca certitudine absolută, ca imanență*, ca episod existențial fulgurant (nu și final!) intrinsec condiției umane, episod al cărui minut îi rămâne, ca fiecărui muritor, necunoscut. Funcție de această distincție, baciul are cel puțin două opțiuni:

1. Să dea ascultare sfaturilor mioarei, să cheme câinii, să se pregătească de luptă, să-și apere cu îndârjire viața și avuția, bunurile pământene, să cheltuiască energie pentru a evita moartea plănuită de complotiști, moarte care, oricum, rămâne incertă, în sfera posibilului/probabilului (nu zăbovesc aici asupra nuanțelor semantice ale celor doi termeni, oricum nu se poate stabili în ce procent *moartea posibilă* este și *probabilă*).

2. Să se îngrijească de ceea ce se cuvine în perspectiva (mai apropiată ori mai îndepărtată, dar absolut certă) a

morții imanente, căreia este absurd și inutil, așadar total neînțeles, să i te opui, întrucât ar însemna să te opui nu unor dușmani – ei înșiși vulnerabili, muritori, trecători –, ci propriei condiții, deja conștientizate și asumate ca atare.

Avertismentul primit de la mioară și faptul că planează, fie și numai ca idee, moartea *imediată* (azi, „la apus de soare”) funcționează aidoma unui *memento mori* care declanșează confruntarea, cel puțin mentală și emoțională, cu perspectiva morții certe, reale, de... *cândva*. În fond, nici nu contează dacă planul agresorilor reușește sau eșuează, contează că s-a produs și s-a statornicit limpezirea lăuntrică, s-a esențializat cunoașterea, s-au stabilit prioritățile și reperele valide, neperisabile, ale traseului existențial. În acest context, păstorul *alege* să-și facă testamentul – evident, un testament de natură spirituală, adică cel mai important. Gestul vine din firescul lucrurilor, dintr-o „rânduială” atemporală și aspațială a unei întregi umanități normale, armonioase, echilibrate, nu doar a unui neam, așa cum arată și Mircea Platon: „Ciobanul moldovean are grijă de ce ar putea lăsa în urmă. E ceea ce făcea orice om din societățile patriarhale, țărănești-aristocratice, fie el cavaler, răzeș sau samurai. Ceasul morții e parte a unei vieți trăite cum-se-cade. Omul care trăiește după rânduială nu vrea să moară în ne-orânduială. Nu e nimic fatalist aici, ci doar realist, responsabil și iubitor”. (cf. *alexandruracu.wordpress.com/2011/12/23/mircea-paton-miorita-irozii-si-nerozii*).

Spuneam că păstorul are cel puțin două opțiuni și *alege liber* să-și facă testamentul. Liberul-arbitru funcționează, nu-l refuză nimeni și nu i se refuză nimănui. Cred că Mihai Neamțu (și el, ca mulți, nedumerit și consternat de atitudinea baciului, după cum afirmă într-un articol al cărui ton, recunosc, este civilizat comparativ cu al altor autori) poate să renunțe la întrebările de amvon politic precum „De ce refuzăm liberul-arbitru?”, „de ce oare acceptarea morții e atât de rapidă (până în punctul în care liberul arbitru pare să fi dispărut)? [...] Care e rațiunea pentru care un tânăr înzestrat cu atâtea daruri nu vrea să lupte? [...] Nu înseamnă resemnarea și o complacere cu arbitriul, violența sau nedreptatea flagrantă? În ce fel a marcat Miorița imaginarea colectivă al românilor de pretutindeni?”

Sunt eu însămi nedumerită și consternată, dar din alt motiv. Cum se face că, pentru un filosof și teolog (cu doctorat), a rămas total neînțeleasă problematica subtilă a morții și a alegerii libere pe care o face păstorul din baladă? Să deducem că un intelectual, dublu licențiat chiar în domeniu, cum este Mihai Neamțu... doar *se preface* că nu înțelege, trădându-și sinele autentic din motive de... *politically*?!

Încă o dată „nimic nou sub soare”, vorba Ecclesiastului. Compromisuri și incongruențe similare s-au mai văzut pe plaiurile noastre, într-o istorie nu prea îndepărtată, în căutarea, pe-atunci, a unor guri de... paradis bolșevic. Și Sadoveanu a semnat pactul cu diavolul. A trădat „Baltașul”, i-a trădat pe „Frații Jderi” și „Neamul Șoimăreștilor”, a trădat „Țara de dincolo de negură”, și-a trădat talentul, s-a înfrățit cu „Mitrea Cocor”, s-a aliniat la directivele politice ale momentului. Beniuc la fel. Și alții... Colocvial spus,

„și-au dat cu firma-n cap”, s-au ticăloșit, că mare e, oricând, ispita unui trai îmbelșugat, a puterii de-o clipă și a măririi terestre. În fine, să te trădezi sau nu pe tine-însuși, până la urmă ține tot de liberul-arbitru.

Ciobănașul moldovean nu vrea să lupte? Poate că vrea, fără s-o și spună. Pentru cititorul atent la indiciile din text, devine limpede că mioara îl avertizează pe baci asupra unei *intenții* criminale („Vor să mi te-omoare”), nu îi servește o certitudine („O să mi te-omoare”). Iar din clipa rostirii replicii „Și de-o fi să mor”, conjuncția care introduce condiționala își extinde amprenta asupra a tot ce urmează, totul intră sub incidența ipoteticului. Balada rămâne o veritabilă operă modernă, din categoria *opera aperta*, cu deznodământ necunoscut: nu ni se spune – așadar nu știm! – dacă ciobanii pizmuitori l-au atacat sau nu pe cel moldovean, nu știm dacă el s-a apărat sau nu, nu știm dacă a fost ucis sau nu. Cel puțin din varianta consacrată a baladei, singura care – fiind cea studiată la școală – face obiectul acestei discuții, nu aflăm concret absolut nimic din ce s-ar mai fi putut întâmpla din momentul rostirii testamentului până „la apus de soare”. Cei care afirmă tendințios că baciul moldovean nu se împotrivesc morții și atacatorilor își întemeiază teoria pe speculații, distorsionând interpretarea în sensul dorit de ei: ca să pună în evidență pasivitatea, resemnarea, fatalismul, toate relele epidemice (unii le consideră și „endemice”) care, zic ei, i-au contaminat pe români pornind de la pacientul zero – ciobănașul. N-au auzit, se pare, de „limitele interpretării” stabilite de Umberto Eco. Inventează, speculează, falsifică doar ca să-și atingă scopul incriminatoriu. Aplicând aceeași metodă, a speculației, ne-am putea imagina și că personajul învinovățit de antimioritici întâi și-a făcut testamentul, preventiv, procedând ca orice om cu mintea întreagă într-o astfel de împrejurare, *apoi* s-a pregătit de luptă și... chiar a biruit. Dacă e să fabulăm pe lângă text, cum fac detractorii baladei, se poate fabula oricât, în ambele sensuri! Oricum, întocmirea testamentului nu presupune, automat, renunțarea la luptă, iar faptul că ciobănașul *nu declară* că o să lupte nu înseamnă, obligatoriu, că va sta încremenit în așteptarea loviturii fatale. Pur și simplu nu știm ce va face.

De ce falsificatorii au ales să speculeze în sens negativ imaginea ciobănașului mioritic și să-l acuze de influențe nefaste asupra neamului din care se trage n-are rost să ne mai întrebăm, pentru că răspunsul ține de evidență. Au găsit și ei un... acar Păun care nici măcar nu le poate da personal o replică pe limba și pe înțelesul lor. Ia să fi sălășuit în baladă un cioban vârtos, cu frunte-ngustă, care, aflând de complot, s-ar fi pus minte în fruntea turmei și, în loc să-și facă, blestematul, un testament atât de subtil și de filosofic, ar fi pus mâna pe ciomag și, în pas hotărât, ar fi început să cânte mobilizator „Hai la lupta cea mare! Rob cu rob să ne unim!” Ce lecție zdravănă de bravură și ce model incendiar ar fi dat el norodului! Și ce norod am fi avut noi acum!!! Întru totul pe placul antimioriticilor... Sau nu?! Păi nu, pentru că primii luați în vizorul bătei revoltate, nereșemnate și nefataliste, care nu cugetă întâi la

rânduiei cosmice și la testamente de natură spirituală, ci reacționează rapid și ferm împotriva nedreptății și a dușmanilor, primii trași la răspundere ar fi fost chiar... anti-mioriticii îmbrăcați, ca lupul moralist, în piei de oaie, cu disprețul și calomniile lor la adresa... turmei.

Ar mai fi și alte întrebări pentru ei: toate persoanele (credincioase ori atee, indiferent de situarea lor geografică pe glob, indiferent de neam, rang ori convingeri politice) care își fac testamentul din timp, în virtutea aceluiași „de-o fi să mor“ (azi, mâine, peste „n“ ani...), sunt fataliste?! Le-o fi smintit și pe acelea tot ciobănașul nostru?!

Ori asta e măsura firească, luată de orice persoană lucidă care își conștientizează, înțelept, finitudinea și se preocupă de *cui* și *ce* lasă în urmă ca valori (îndeobște materiale, dar nu numai)?

Se pare că, pentru belicoșii supărați cronic pe ciobănaș (unii se războiesc, caraghios, până și cu oaia, pe modelul personajelor din epopeea lui Ion Budai-Deleanu care se bat cu bivoli), sunt greu de înțeles simbolurile, alegoriile, personificările și sugestiile din baladă. Pesemne și mai greu, spre imposibil, le-ar fi să priceapă valențele inițiatice ale experienței morții, subliniate de Petru Ursache în amplul său studiu despre *Miorița*: „Moartea mai poate fi *adevărată* și *reală* când îndeplinește un *rost*; spre deosebire de moartea banală, comună. Omul ales, eroul tragic, «știe» să moară, experimentând propria-i existență dramatică, în sens inițiativ și în circumstanțe misterice, așa cum i-a fost dat, prin tradiție, și păstorului carpatic“ (*Miorița – dosarul mitologic al unei capodopere*, p. 173). Iar dacă le înțeleg (pentru că nu poți fi literat sau specialist-filolog autentic fără să înțelegi măcar faptul că un text beletristic de valoarea *Mioriței* merită să fie studiat onest, nu să fie transformat în muniție anticulturală) și, înțelegându-le, totuși se exprimă atât de rudimentar, scopul lor real... este și mai limpede.

Seninătatea în fața morții... clișeu sau realitate?

Chiar dacă se vor zvârcoli din nou în lungi insomnii pseudoculturale cititorii „revoluționari“ ai *Mioriței*, o să revin la ceea ce ei consideră a fi unul dintre clișeele hermeneutice expirate: seninătatea, liniștea, calmul pe care le manifestă ciobănașul în fața morții. Mai propriu spus – în proximitatea morții ca posibilitate și/sau ca imanență.

De regulă, această seninătate o dobândesc doar înțelepții și bine-credincioșii autentici (oricare ar fi religia lor). Ea nu înseamnă, nici pe departe, resemnare, lașitate sau fatalism. Pesemne, dacă Michelet ar fi avut acces anticipat la descoperirile psihologiei moderne, n-ar mai fi citit *Miorița* în cheia „resemnării prea ușoare“.

Concret, deși, după dicționar, verbele „a (te) resemna“ și „a accepta“ par sinonime, din punctul de vedere al psihologiei termenii se diferențiază substanțial. Iar atunci când analizăm o atitudine, un comportament – în speță atitudinea ciobănașului – interesează, desigur, mai mult substratul psihologic. Din această perspectivă, specialiștii în domeniu susțin că „Omul resemnat a renunțat să mai joace un

anumit rol, fiind cu atenția orientată spre trecut. [...] Când te resemnezi, te supui unei probleme care știi că există, însă consideri că nu mai ai forța necesară pentru a mai face ceva. Emoția predominantă este de tristețe“. Cine *acceptă*, „are atenția orientată la timpul prezent și vine dintr-o stare de pace. În acest caz, nu ești supus problemelor, ci te armonizezi cu ele, descoperind resurse în interiorul tău. [...] Rămâi prezent și atent la ceea ce se întâmplă în tine și-n jurul tău, iar din acest spațiu, de aici și acum, faci acțiunile necesare“. (Raluca Mureșan, *entuziasm.ro/dezvoltare-personala/complacere-sau-resemnare-versus-acceptare*)

Baciul moldovean nici nu este trist, nici nu are atenția orientată spre trecut, nici nu consideră că nu mai are forță să acționeze, așadar **nu** este un resemnat! Starea lui de pace, de seninătate, se explică (iată, inclusiv științific!) prin faptul că s-a „armonizat“ cu problema morții imamente (o „problemă“ insolubilă comună, de altfel, tuturor viețuitorilor pământeni), a conștientizat-o și acționează în consecință – își face, simplu, firesc, testamentul, fără să dramatizeze, fără să se lamenteze, fără să se revolte, fără întrebări inutile și liber de orice resentimente față de prezumtivii ucigași. Această detașare totală de ceea ce Petru Ursache numește „emoție păguboasă“ asigură un triumf de altă natură decât afectiv-biologică: „statutul de om cultural este salvat, umanitatea se poate reorganiza cu chibzuință, în condițiile în care viețuiește și pe care și le asumă curajos“ (*Miorița – dosarul mitologic al unei capodopere*, p. 125). Totuși, baciul păstrează ceea ce aș numi emoția altruistă, izvorâtă din dragoste și manifestată prin grija de a-și ocroti mama de durerea pierderii fiului, motiv pentru care îi cere mioarei – sub incidența aceluiași condițional /ipotetic „de-o fi să mor“ – să-i spună măicuței de nuntă, dar să-i ascundă detaliul stelei căzătoare – indiciul trecerii lui ireversibile din lumea de aici în lumea de dincolo. La asta se adaugă dorința lui de a fi îngropat în apropierea turmei pe care a păstorit-o cu pricepere, cu vrednicie și cu drag („În strunga de oi/ Să fiu tot cu voi“) și a câinilor care l-au slujit cu fidelitate. Deși discuția aici nu se poartă din perspectiva apartenenței la o religie anume, ci din aceea a credinței cumva intrinseci firii umane, simbolistica păstorului care are grijă de turmă este creștină, iar dorința lui de a rămâne în vecinătatea turmei și de dincolo de moarte îmi amintește o scurtă notă din *Jurnalul fericirii*: „«Locul păstorului e lângă turma sa» – cuvinte săpate pe mormântul moseniorului Affre la catedrala Notre Dame“.

Despre acceptarea morții vorbește, în alți termeni, și Mircea Eliade: „Cât privește acceptarea morții, doar dintr-o perspectivă raționalistă poate fi considerată ca o probă de pasivitate sau de resemnare. În universul valorilor folclorice, atitudinea păstorului exprimă o decizie existențială mai profundă: «nu te poți apăra împotriva destinului cum nu te aperi împotriva dușmanului»; nu poți decât să impui o nouă semnificație consecințelor ineluctabile ale unui destin gata să se împlinescă. Nu este vorba de un «fatalism», pentru că un fatalist nici măcar nu se crede capabil de a

schimba semnificația a ceea ce i-a fost predestinat“ (cf. ro.wikipedia.org/wiki/Fatalismul_mioritic).

Și iată că explicațiile științifice din domeniul psihologiei se pot întâlni fericit cu semnificațiile relevate prin hermeneutica onestă a textului literar. Împreună combat teoria – cel puțin bizară, dacă nu chiar deșucheată, menită să confuzioneze și să manipuleze „reformator“ – conform căreia, chipurile, din cauza modelului comportamental din baladă și ca urmare a faptului că s-a studiat *Miorița* la școală – poporul român ar fi (devenit) fatalist.

„Acceptarea nu înseamnă să refuzi schimbarea, ci să fii atent și prezent la viața ta și, din această stare de conștiință, să acționezi. Să acționezi, nu să reacționezi la ce ți se întâmplă!“ mai spune, în articolul ei, psihologul Raluca Mureșan.

Or, tocmai asta și face baciul: nu doar că nu refuză schimbarea, o înfăptuiește. Având credință în justetea deciziei (oricare ar fi ea) instanței superioare, el *acționează* și conferă alte semnificații evenimentului, într-o împrejurare în care alții ar *re-acționa* (asmuțind câinii, punând mâna pe bătă, lovindu-și agresorii). Părintele Nicolae Steinhardt notează în *Jurnalul fericirii* (2005, p. 365) tocmai această înfăptuire a schimbării, cu referire întâi la poporul român și abia apoi la baciul moldovean: „Poporul român e înzestrat cu o putere transfiguratorie ce-i permite să preschimbe întregul univers și să pătrundă în cosmosul liturgic (să participe la celebrarea liturgiei cosmice ar spune Maxim Mărturisitorul). [...] Ciobanul săvârșește o transmutație – *le grand oeuvre* al denigrațiilor alchimiști –, își transformă nenorocirea în taină mistică. Înfrânge soarta. Dă un sens fast nefericirii, asumând-o nu ca eveniment istoric, personal, ci ca taină. Impune un sens atât absurdului vieții, cât și teroarei istoriei.“ Ordinea referirilor nu este deloc întâmplătoare: doar dintr-un neam deja capabil de transmutații esențiale (de neînchipuit pentru cine a rămas captiv în clișeele – rigide și restrictive – de gândire materialist-dialectică, fie ea și cosmetizată), a putut să sublimizeze ciobănașul, nicidecum invers, cum se canonesc să răstălmăcească și să pervertească înțelesurile antimioriticii! Conținutul baladei dovedește asta cu prisosință (desigur, dovada este accesibilă cui știe cu adevărat să citească, în nici un caz analfabeților funcțional produși, mai nou, de învățământul nostru „reformator“), fie și dacă ar fi să (re)discutăm numai taina nunții de proporții cosmice în care este transfigurată/transmutată *moartea immanentă*. Seninătatea și pacea se instăpânesc și din aceea că ființează în cugetul ciobănașului credința profundă (străină ateilor marxiști) că moartea „ca dat existențial“ (în expresia lui Petru Ursache) nu înseamnă sfârșit, ci deschidere spre alte dimensiuni și (a)percepții.

Apoi, întrucât ideea specificului național (veche, romantică, dar nu total perimată) e adesea invocată în relație cu *Miorița* și îi enervează foarte tare pe adversarii baladei, îi asigur că liniștea aceasta *nu* este „specific națională“ și le ofer un calmant, o pastilă culturală anti-stress, citându-l pe părintele Nicolae Steinhardt: „liniștea dată creștinului este și ea întemeiată pe *cunoaștere*, întru nimic mai puțin decât cea dobândită prin budismul indian ori zen“ (*Jurnalul fericirii*, 2005, p. 155).

În aceste condiții, să fii *anti Miorița* echivalează cu a fi un ins anticultural, înseamnă să fii – conștient sau nu, deliberat sau nu, la comandă sau nu – un fel de descendent jdanovist.

Nimic mai inadecvat și mai eronat decât a-l considera pe ciobănașul moldovean un model moral și comportamental care prejudiciază, contaminează, „paralizează“ o nație întreagă, un „formator de opinie“ (*via* manualele școlare) care trebuie exilat, anihilat, exorcizat... etc.

Dimpotrivă, la o lectură atentă, onestă și obiectivă, personajul se relevă ca fiind *exemplar* prin structura sufletească, prin suma calităților lui, dintre care cea mai de preț este înțelepciunea.

Iar dacă se pune problema să alegi între „comportamentul corect“ cerut de general-umana (din păcate rară!) înțelepciune și „comportamentul corect“ dictat de invariabil sinuoasa, perfida *politică*..., dacă nu ești oportunist, carierist, semidoct, politruc, dacă nu te sucești după cum bate tornada politică, adică dacă ești nesmintit în integritatea ființei tale, alegerea este ușoară: e de preferat „mioritic“..., comportamentul mioritic înțelept, cumpătat, pașnic.

Făcând un bilanț, se vede cu ochiul liber că toți aceia care au prețuit, cercetat și valorificat cum se cuvine balada/mitul sunt o pleiadă (rezistentă, chiar și în vremi de prigoană comunistă, *prin* cultură). O pleiadă luată acum, ca și în perioada proletcultistă, în răspăr, negată, minimalizată sau voit ignorată de unii..., de o „mână“ (misionară?) de indivizi asociați, aliniați, supuși cu temenele trendului, dar foarte agresivi cu cine nu le cântă-n strună, de o gașcă de „pătrășoi“, rezistentă *la* cultură. E (și) aici un *déjà-vu*, *déjà connu*.

Și, dacă tot se vorbește de manipulare, de agende subliminale, dacă și unii și alții (ne) manipulează, ne rămâne în continuare liberul-arbitru: să ne alegem manipulatorii. Eu, personal, aleg pleiada. Cine dorește, poate să aleagă gașca. Fără nici o supărare. Suntem liberi..., nu?

Bibliografie selectivă:

Bot, Ioana, *A vorbi cu oile, astăzi*, în „Dilema veche“, nr. 686, 13-19 aprilie 2017

**Fatalismul mioritic*, ro.wikipedia.org/wiki/Fatalismul_mioritic

Platon, M., alexandruracu.wordpress.com/2011/12/23/mircea-paton-miorita-irozii-si-nerozii/

Iaru, Florin, *Miorița aroganților*, în „Dilema veche“, nr. 686, 13-19 aprilie 2017

Mureșan, Raluca, entuziasm.ro/dezvoltare-personala/complacere-sau-resemnare-versus-acceptare/

Mureșan, Vianu, *Autoportrete în oglinzile cărților*, Editura Eikon, Buc., 2016

Neamțu, Mihai, *Miorița. De ce refuzăm liberul-arbitru?* mihailneamtu.org/2016/11/28/miorita-de-ce-refuzam-liberul-arbitru/

Steinhardt, Nicolae, *Jurnalul fericirii*, Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005

Ursache, Petru, *Miorița – Dosarul mitologic al unei capodopere*, ediție revăzută de autor, Editura Eikon, Buc., 2015

Mihai Ursachi

– „un autor clasat“?!

Cu doi ani în urmă, când se împlineau 75 de ani de la nașterea lui *Mihai Ursachi*, observam nu fără o undă de tristețe că aniversarea a trecut aproape neobservată. Și mă întrebam dacă se poate vorbi de o intrare în uitare a acestui poet important și atât de supralicitat în timpul vieții, încheiată cu 14 ani în urmă, al cărui nume pare să fi rămas mai mult pe frontispiciul Casei de cultură din Copoul Iașilor și pe ușa sălii de conferințe a filialei Uniunii Scriitorilor. Figura, a se citi și *poza* poetului, a intelectualului și îndeosebi cea a omului Mihai Ursachi dăinuie mai ales în amintirea admiratorilor săi, în majoritatea lor ieșeni. Dar chiar și pentru cei care l-au adulat, el pare a fi, cum constata *Nichita Danilov* într-un eseu din volumul „Portrete fără ramă” – „un autor clasat”. Ne-ar fi foarte la îndemână să ne lamentăm și să cantonăm în formule retorice de genul: la ce bun poezii în vremuri de restrîște precum cele pe care le trăim! Sau să ne amăgim cu truisme de genul: după moarte toți scriitorii trec printr-un con de umbră, apoi lucrurile se reasează. În treacăt fie zis, s-a dovedit nu o dată că ele, lucrurile, vreau să spun valorile, nu se reasează de la sine. Oricum, mă număr printre cei ce nu concep o antologie a poeziei românești postbelice din care să lipsească fie și numai „Poemul de purpură” al lui Mihai Ursachi.

Până la 40 de ani, când s-a autoexilat în America, își publicase cele mai importante cărți, dându-și practic întreaga măsură a talentului. Debutul său editorial cu volumul „Inel cu enigmă” a fost unul remarcabil. La apariția acestei cărți, una dintre cele patru cu care și-a început existența în urmă cu o jumătate de secol Editura Junimea, o mărturisire a lui Mihai Ursachi pe care mi-o făcea într-un interviu pentru revista „Cronica” este elocventă privind exigența sa față de propria creație: „Responsabilitatea publicării unei cărți m-a apăsât și am așteptat să ajung la niște certitudini. Pentru mine, și sunt sigur că pentru orice poet, publicarea primei cărți este un examen fundamental. La 30 de ani am crezut de cuviință că pot debuta”. Nu e și nici nu poate fi un secret că ceea ce a scris după întoarcerea sa din America, în aprilie 1990, nu a mai atins nivelul poemelor din cărțile publicate în anii '70. De altfel, pe baza lor, a devenit și primul laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”.

În SUA, unde a stat zece ani, și-a dat doctoratul în filosofie și a funcționat ca lector la două universități. Dar nu doar atât. Peste mulți ani, într-un amplu dialog apărut în „Adevărul literar și artistic”, mi-a vorbit și de alte prestații ale sale din perioada exilului: „Am fost salvamar la Pacific, lector la Universitatea statului California, președintele Comunității românești din Texas și nu mai puțin profesor de înot”.

După ce a revenit în țară, a locuit, ca și înainte de plecare, în Țicăul Iașilor. Mândru de a fi al doilea scriitor după genialul humuleștean trăitor în universul înnobilit de acesta,

poetul a proiectat-o metaforic printre constelații numind-o: „mahalaua celestă”. Modesta casă de aici a lui Mihai Ursachi era deschisă cu aerul ei romantic tuturor scriitorilor și artiștilor din Iași sau din alte părți. Și nu numai lor. Locatarul ei, amfitrion insolit, se simțea în ambianța mai degrabă rustică din Țicău în centrul Lumii, trăind, se confesa el, mai acut și mai profund decât oriunde altundeva, sentimentul infinitudinii Cosmosului. Intelectual rasat, erudit, cu o biografie nelipsită de episoade dramatice – arestat și condamnat politic în timpul studenției, a stat trei ani în pușcărie, urmărit de Securitate -, Mihai Ursachi era seducător. Fascina nu numai prin spirit, ci și prin boemia și histrionismul său. Fascinația o exercita mai ales asupra scriitorilor tineri. Pentru ei era – și poate mai este! – Magistrul, cu majusculă, de la care chiar aveau și au multe de învățat, nu însă, desigur, și cum să scrie poezie, chiar dacă în America, Ursachi a ținut cursuri de creație literară.

Mihai Ursachi, departe de orice epigonism, se înscrie în stirpea spirituală a lui Eminescu, pentru care avea un adevărat cult. Nu unul dintre cele ce anchilozază, sterilizează, ci, dimpotrivă, care potențază, reîntemeiază, catalizează. Îmi amintesc acum de un excepțional eseu al său (rostit liber în fața unei audiențe selecte, formată din poeți, prozatori, critici, oameni de artă, universitari) despre „Odă, în metru antic”, pe care l-am înregistrat și l-am publicat apoi în „Adevărul literar și artistic”. Un eseu ce l-ar fi putut umple de invidie până și pe neîntrecutul de nimeni G.Călinescu.

Trei sunt cărțile care îl definesc și îl individualizează în lirica românească contemporană: „Misa solemnis” (1971), „Poemul de purpură și alte poeme” (1974) și „Diotima” (1975). Dacă nu prin vârsta biologică, prin cea a creației sale Mihai Ursachi este una dintre vocile cele mai originale ale generației/promoției '70, despre care, de la o vreme încoace, critica vorbește tot mai puțin și, în fond, păgubitor privind readucerea în atenție valoroasei literaturi și, mai ales, a marii poezii ce s-a scris în România după „obsedanul deceniu”. Cu Mihai Ursachi critica a fost neîngăduit de zgârcită, chiar indiferentă, deși despre poezia sa s-au pronunțat în deceniul opt al secolului trecut critici importanți care i-au relevat liricitatea, reflecția asupra propriei creații și cu precădere metafizica... I-aș aminti pe *Lucian Raicu*, *Laurențiu Ulici*, *Mircea Iorgulescu* sau *Gheorghe Grigurcu*. Au fost remarcate rostirea oraculară, solemnită, tonul ceremonios, gesticulația romantică, jocul de măști, inflexiunile amintind de odele lui Hölderlin (Ursachi era și un excelent cunoscător al poeziei germane, el având temeinice studii de germanistică), melancolia moldovenească, recursul la alegorie și stilul baladesc prin care se înrudește

cu poeți ca Ștefan Aug. Doinaș, dar și doza de artificialitate. Vârful creației sale îl constituie, cred, „Poemul de purpură”. Poetul însuși îl considera astfel. În interviul din „Adevărul literar și artistic”, din care am mai citat, el aprecia: „*Poemul de purpură* nu-l voi putea depăși niciodată... Este publicat și în alte limbi, cele mai reușite tălmăciri fiind în germană, franceză și americană”. De notat că în America au apărut mai multe versiuni.

Într-un alt interviu, publicat în 1998, tot în „Adevărul literar și artistic”, apoi într-un volum – „Paralele inegale”, apărut la Polirom (2003), Mihai Ursachi îmi declara că deviza după care s-a condus în viață a fost una împrumutată de la Goethe: „*Werde was du bist!*” (Devino ceea ce ești!). Iar el a devenit ceea ce este: un poet de prim plan, de o netăgăuită originalitate. Pentru a argumenta, aș alege cântul al VI-lea din amintita lui capodoperă – „Poemul de purpură”:

„*Iubito, hai să ne jucăm / de-a Ildiko și de-a Attila. / Acesta-i cortul meu de blăni / în care te-am adus cu sila. // Dar jocul nu’i adevărat, / vedem fantasme ca nebunii, / a fost odată-un împărat... / Nuntașii-aceștia nu sunt hunii. // Iubite, oare pentru ce / e-atât de roșu acest fluviu? / Și numele lui care e? / Iubito, – acesta e Danubiu. // Iubite, oare frații mei / dorm liniștiți în roșii ape? / Și oare tata e cu ei? / Iubito, vino mai aproape. // Iubite, toate au trecut, / să-ți spun un vis din multe vise: / dar mai întâi să te sărut, / căci toate ușile’s închise. // Părea că-am fost copii cândva / în verdele Septentrion / și doica noastră ne citea / din cartea lui Marcel Brion. / Că ne jucăm un straniu joc, / un joc cu flăcări și cu sânge; / iubite dă-mi acum te rog / pumnalul tău, ceva mă strânge. // Să ne jucăm un joc frumos, / ce se va scrie în istorii / – Deasupra pusteii colbul gros, / și lung să tânguie cocorii.”*

Simona-Grazia DIMA

O imersiune în șamanism

Termenii șaman, șamanism posedă, pentru multă lume, conotații vagi, tainice, aproape fascinatorii. Pe plan mondial, această orientare cunoaște astăzi o dezvoltare apreciazabilă, prin organizarea constantă de congrese și întâlniri cu largă participare, inclusiv *online*. S-au publicat și la noi, în ultimii ani, numeroase cărți axate pe tematica respectivă, nu puține sub semnătura unui cercetător român, Octavian Simu, încât misterele îndepărtatei discipline ne pot deveni tot mai accesibile, grație unor abordări cuprinzătoare, efectuate la sursă. Un loc special în bibliografia șamanismului îl ocupă și un volum foarte original: *Calea șamanului. Un ghid pentru putere și vindecare* de Michael Hartner (traducere din limba engleză de Constantin Stan, Editura Herald, 2014). Autorul, născut în anul 1929, reprezintă un caz aparte de cercetător, el fiind, totodată, șaman practicant și teoretician, prin specializarea sa antropologică încununată de un doctorat și împlinită într-o carieră academică strălucită, de profesor la mai multe universități nord-americane, părăsită totuși în anul 1987, spre a se dedica integral promovării șamanismului. Profunzimea stadiului atins în domeniul său „de suflet” se explică prin înclinația nativă (condiție *sine qua non*), coroborată cu explorările extinse, efectuate în ținuturi izolate din America de Sud, Mexic și vestul Americii de Nord, investigații ce au presupus și propria inițiere. În *Calea șamanului* își istorisește cutremurătoarele experiențe de pătrundere în arhaica lume a șamanilor, cunoașterea expusă *post factum* având acuratețe și rigoare, motiv pentru care relatarea sa ni se pare limpede și utilă înțelegerii corecte a problematicei enunțate. Am citit-o însă și cu prudență, cu un ochi critic, din dorința de echidistanță față de pledoaria uneori prea insistentă pentru includerea în societatea actuală a acestor practici. Pledoarie previzibilă, desigur, dacă nu pierdem

din vedere formatul ales, acela de ghid. Un risc implicit, deoarece șamanismul nu e un sport, ca să se poată deprinde după manual, așa că pedagogia obstinată a cărții nu ne poate lua pe nepregătite.

Demersul lui M. Hartner, nicipând rezumat la observația exterioară, presupune, deci, pe de o parte, calitatea de participant efectiv a autorului, care duce metoda antropologică a observației participative până la ultima limită, dincolo de care el însuși se manifestă ca șaman; devenind capabil să redea credibil și detaliat o experiență personală, pasionantă, trăită alături de mentorii săi, pe deplin apt să arate cu elocvență în ce constă șamanismul văzut *dinăuntru*, înțeles din interior, dincolo de orice stereotipuri, prin faptul concret, dar impalpabil. Pe de altă parte, demersul comportă și o latură incontrollabilă: observația participativă se poate schimba din atu în *parti-pris*, devenind o sabie cu două tăișuri.

Bunăoară, în prefață, autorul își declară apartenența la New Age, eon instaurat, în opinia sa, după acela al credinței pure și caracterizat de o atitudine științistă, bazată pe concentrare și voință. Hartner face aceste remarci imprecise spre a se delimita de haosul instituit odată cu tentativele șamanice întemeiate pe recursul la droguri și soldate cu așa-zisele „călătorii psihedelice”, dar simplifică lucrurile, căci *credința pură* nu se leagă obligatoriu de consumul halucinogenelor. De altfel, el însuși a fost acceptat pentru inițiere de indienii Jivaro și Conibo din regiunile amazoniene doar după ce a trecut prin transele aproape letale induse de două periculoase poțiuni pregătite întâi din liana-spirit *ayahuasca* și, ulterior, dintr-o specie foarte toxică de *Datura*. Nu credem totuși că problema trebuie pusă în termenii

marilor epoci astrologice, nici că există realmente o superioritate a unor eoni asupra altora. *Era credinței*, dacă admitem această partajare temporală (la urma urmei, o simplă convenție astrologică) a cunoscut nenumărați sfinți, asceți, iluminați – voci autorizate, mărturisind o realitate de netrecut cu vederea: cunoașterea transcendent(al)ă nu se cuantifică în funcție de spațiu și timp, realizarea și cerințele ei sunt aceleași pretutindeni, oricând. Totodată, și prin „credința pură” se pot obține rezultate valabile în ordinea spiritului, uneltele științei fiind neproductive pe acest teren. Pentru a fi totuși îngăduitori față de entuziasmul autorului, înțelegem că, de fapt, el dorește să accentueze surprinzătoarea universalitate a fondului șamanic al psihismului uman (sic!), care explică, în viziunea sa, prezența practicilor șamanice în zone ale lumii neconectate între ele în plan geografic și istoric. În acest sens, materialele ilustrative, oferite cu generozitate, îndeamnă la o înțelegere experimentală a fenomenului, ce nu va lăsa loc niciunui dubiu în privința posibilităților revelatorii, cognitive și taumaturgice aflate în puterea adeptului șamanic.

Sunt și alte aspecte notabile ale argumentelor lui M. Hartner în favoarea actualității șamanismului, ca, de pildă, calitatea de *ecologie avansată* – fiindcă debordează de iubire față de universul asumat în integralitatea sa, iar astfel face ca prezervarea naturii să dobândească un fundament spiritual. Hartner reamintește că, în clasicele studii despre șamanism ale lui Mircea Eliade, admirate de el pentru deosebita acuratețe, se susține ideea că șamanii sunt ultimii oameni în stare să vorbească cu animalele în chip neîngrădit și cu multă afecțiune, de la egal la egal, ba mai mult, să recunoască și în pământ, pietre sau apă rude ale noastre ancestrale, familia noastră largită, dincolo de searbăda definiție, de tip tehnic, „mediul înconjurător”.

Comunitatea internațională a șamanilor, precizează autorul, „e lipsită de ierarhie sau dogmă, căci, la fel ca în perioada tribală, autoritățile spirituale sunt descoperite de fiecare călător șamanic direct în realitatea ce depășește lumea obișnuită” (p. 13). Nu ne putem stăpâni totuși să ne întrebăm dacă în cazul iubirii creștine este implicată dogma sau dacă acest sentiment mistic este arhisuficient, încât implică, și el, o benefică transcendere *de facto* a dogmei. Ne punem aceste întrebări ca să evităm orice ambiguitate sau prejudecată, fiindcă remarcăm, în atitudinea lui M. Hartner față de șamanism, anumite reproșuri, oarecum voalate, dar perceptibile în subsidiar, față de civilizația occidentală, opacă la practicile discutate. Cele șamanice deschid orizonturile omului contemporan, ne asigură antropologul, indiferent de cultura căreia i-ar aparține acesta, înspre *iubirea cosmică*, ce operează o restructurare a ființei, clar exprimată ulterior prin viața sa zilnică. Lărgirea cunoașterii șamanismului, adaugă el, se încadrează în lupta mai generală contra etnocentrismului, constituit într-un set de prejudecăți față de valorile altor culturi. Ne-am putea întreba însă dacă răspândirea pe scară largă a șamanismului nu ar figura, poate, la rândul-i, o tentativă etnocentrică în sens invers.

Calea îmbrățișată de autor este cea a vindecătorului, nu a șamanului războinic sau magician, specifică el, dar, dincolo de aceste diferențieri, șamanii sunt (mai mult decât simpli tămăduitori sau vraci) păstrătorii unui corpus remarcabil de tehnici străvechi, utile în vindecare și în optimizarea naturii umane. Prin transa șamanică, *starea de conștiință obișnuită* (SCO) este înlocuită cu *starea de conștiință șamanică* (SCȘ), definită ca o „stare de veghe conștientă”, *status* privilegiat, în decursul căruia are loc faimoasa *călătorie șamanică* în ținuturi inedite. Aici intervine importanța sunetului monoton al tobei și al zornăitoarei (*obiecte de putere*, termen ce revine constant în paginile cărții) pentru declanșarea transei, cu efectul plonjării în alt spațiu, fără ca legătura cu punctul de plecare să fie abolită (practicantul aude, pe parcursul călătoriei, bătaia ritmică a tobei și hotărăște momentul ieșirii din experiența conștiinței modificate).

Cu toate acestea, oricât de îmbietoare par metodele prezentate, ce se doresc a constitui un ghid pentru aspiranți, cunoscătorii domeniului spiritual vor observa caracterul preponderent mental al șamanismului. Rezultat din probele dure ale omului aflat în lupta cu necunoscutul din spații naturale ostile, șamanismul implică, într-adevăr, un ansamblu de tehnici bine stăpânite, prin care se urmărește un scop, cel mai adesea o victorie asupra inamicilor sau a bolii. Însăși prezența teleologiei conferă însă acestui sistem specificul inconfundabil de magie practică, de acțiune energetică, străină de spiritualitatea veritabilă. Nicio clipă nu se pune problema esențială a cunoscătorului, a eului-subiect al cunoașterii. Chiar dacă Hartner prezintă și instanțe ale unor șamani ce au dobândit iluminarea, fenomenul se petrece accidental, iar atunci el se datorează, credem, nu doctrinei propriu-zise, ci cazurilor particulare de indivizi suficient de puri încât să-și poată largi disponibilitatea psihică până la stingerea dorințelor și înclinațiilor ancestrale, condiție universală a iluminării (mântuirii), având ca urmare firească îmbrățișarea unui cerc uman tot mai amplu – virtualmente, întreaga umanitate.

Mefiența noastră se referă și la *călătoria șamanică*, un periplu pur mental și energetic, executat în starea de SCȘ, într-un univers unde apar animalele de putere ce trebuie zărite de patru ori, înșfăcate și aduse afară, apoi insuflate în inima și creștetul (fontanela) celui bolnav. Nu discutăm eficiența (posibil reală) a unor asemenea practici, ci, *lato sensu*, tenta lor biologică, psihologică, energetică, ce situează condiția umană pe o treaptă mai jos decât cea firească. Desigur, sunt interesante voiajurile inițiatice, dar nu reprezintă mai mult decât simple evaziuni psihice, în pofida situării punctului lor de pornire în realitate (iar autorul aduce destule pilde de repere fizice ale intrării în altă lume – imagistica propusă fiind, de altfel, sugestivă). Accentul pus pe ideea de putere (protectorii din altă lume, obiectele de putere, animalele de putere) constituie indicatorul sigur al apartenenței la magie a acestor practici.

Să mai exemplificăm: Hartner afirmă că orice om posedă, la fiecare vârstă, un animal protector, care, cultivat așa cum

se cuvine, aduce succesul, iar neglijat, dispare (de unde ratarea destinului). De asemenea, pregătindu-se pentru lupta cu energiile malefice ale maladiilor, șamanul înghite uneori, la propriu (vreme de ani de zile!), sute de insecte sau alte viețuitoare, în ideea că ele întruchiează entități imateriale, nu primordial fizice, care, prin specializarea lor, vor ținti direct o anumită simptomatologie (iar magia-nul trebuie să fie vigilent, gata de confruntarea cu inamici rapizi, ce trebuie anihilați). Îndemnul de a ne dansa, fiecare, animalul propriu, propus în cercurile neoșamanice, nu ilustrează oare o regresie înspre un stadiu străvechi, dar și revolut, al psihismului nostru? Șamanismul ipostaziază, prezentat în acești termeni, un îndrumar pe baze arhaice al succesului fizic și energetic. Prin invocarea fiarelor, de pildă, „folosind dansul, membrii comunității invocă sau intră în contact cu aspectele lor animale“. Concurența aprigă între șamani, violența confruntărilor demonstrează, și ele, conținutul non-spiritual al șamanismului.

Găsirea propriului animal de putere presupune identificarea cu el. „Dacă individul dorește practica șamanică vreme îndelungată, el trebuie să se transforme regulat în animalul lui, pentru ca acesta din urmă să fie suficient de mulțumit și să rămână în slujba șamanului“. Paza spiritului protector sau tutelar conferă rezistență în fața bolii (în volum nu se face niciodată referire la propriul sine; omul este privit, constant, exclusiv ca ființă neajutorată,

neputincioasă în lipsa protectorilor săi). Uneori, călătoria șamanică se efectuează în vederea recuperării animalului de putere pierdut de cel suferind. Hartner reia o corectă definiție a șamanului ca *empirist*, unul atent ca dogmele să nu-i influențeze acțiunile. Doar succesul este dovada condiției sale împlinite. „Lumea extazului (șamanic, concept de bază formulat în textele clasice eliadesti, *n. n.*) este lumea puterilor și agenților supranaturali“, precizează autorul fără echivoc despre această măiestrie, în ultimă instanță, pur utilitaristă.

Cu toată admirația față de strădania cercetătorului, nu credem că șamanismul este indicat ca model de urmat ori că aspirații ar trebui să înceapă astfel de căutări pe cont propriu. Cu aceste rezerve, considerăm *Calea șamanului. Un ghid pentru putere și vindecare* de Michael Hartner o carte remarcabilă, folosite pentru cunoașterea și explicarea semnificațiilor esențiale ale șamanismului. Dacă nu ar semna o atitudine atât de părtinitoare și nu s-ar erija în ghid, aportul ei științific ar fi mult mai convingător. Un cuvânt se cere, de asemenea, spus: în comunitățile simple ale aborigenilor, șamanul este admirat ca ființă superlativă și factor social ordonator. Dar adecvarea într-un topos nu garantează eficiența într-altul. Remarca noastră e un mod de a exprima dubiul cu privire la necesitatea de a adopta, în comunități formate în alt spirit și pe baza altor modele, tiparul șamanismului, ca paradigmă umană.

Dumitru IGNAT

Ascensiunea minții

Anticiparea este o funcție esențială a minții. În fiecare moment, inițiem sau continuăm acțiuni al căror sfârșit sau al căror efect se plasează în viitor. Nu ne imaginăm activități fără să le cântărim șansele de succes. Tot astfel, întreprinderile, de orice fel, își planifică pașii de urmat, statele alcătuiesc bugete, tratatele programează operațiuni de perspectivă, iar legislațiile au formulat explicit principiul după care prevederile legilor au putere numai pentru viitor.

Cele ce se vor petrece Măine sunt extrapolări ale unor tendințe perceptibile în prezent. Numai că prezentul ne confruntă cu Necunoscutul la scară mare.

Mai întâi, Necunoscutul din Univers. Partea consistentă a Lumii înglobează substanță neagră și energie neagră, despre care se știe doar că simt influența gravitației. „Neagră“ este alt cuvânt pentru **necunoscută**. Tot „negre“ sunt „găurile“ numite așa pentru că ar putea fi bine explicate doar după legi fizice insuficient cunoscute de Știința prezentului.

Apoi, Necunoscutul din mintea noastră, **inconștientul**, zona psihicului care se află dincolo de hotarul lucidității și ne influențează cu autoritate comportamentele. Pentru Psihologie, inconștientul este și el o „gaură neagră“.

Extrapolarea este aproximare, este ipoteză. Pentru estimări pe termen scurt, găsim sprijin în principiul cauzalității. Dar

nu putem spune mare lucru despre ce s-ar petrece într-un Viitor mediu sau în cel îndepărtat. Evoluțiile se supun Probabilității; orizontul stă în ceața impredictibilului.

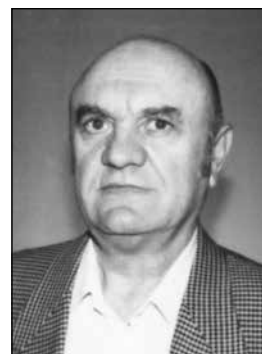
Urmează că anticipările nu pot fi decât foarte prudente și, în aceeași măsură, selective: puține dintre cele ce ne definesc astăzi viața pot fi temei pentru ipoteze credibile. Așadar, atrăgător pentru o prefațare a Viitorului ar fi să luăm în seamă o **singură** direcție. Mai ales dacă ea pare a se impune de la sine.

Într-adevăr, dintre toate creațiile vieții, cea mai fascinantă este **mintea omenească**. Evoluția minții este fără egal în istoria planetei și prognoza este obligată să țină seama de șansele de viitor ale acestei evoluții. Orice performanță la care aspirăm e legată de puterile intelectului. În consecință, să evaluăm perspectivele minții, așa cum se văd ele prin lentilele prezentului.

*

Ar fi de interes să măsurăm, cumva, evoluția facultății de gândire. Măsurătorile se pot orienta după repere calitative..

Istoria trecutului atestă că, pentru intelect, Lumea era **statica**: un Univers al obiectelor. Să ne amintim de Zenon

(din Eleea), care formula obiecții împotriva mișcării; chiar dacă paradoxurile sale sunt de mare eleganță logică, Zenon se afla în dezacord strident cu evidența. Reperul evoluției este reprezentarea de azi a unei Lumi **dinamice**, schimbătoare, o Lume a proceselor.

O altă determinare a evoluției minții e reprezentată de dezvoltarea Logicii. Scrierile despre Logică ale lui Aristotel i-au preocupat mult pe scolastici. Dar studiul principiilor argumentării corecte a căpătat, de un veac și jumătate, o amploare remarcabilă. Analizele au trecut de la termeni la **propoziții** și la relațiile dintre ele. Admitem acum o Logică deontică și una polivalentă; există și o Logică de ordin superior. A fost avansată concepția numită (firește) **logicism**, după care Matematica ar face parte din Logică. Logica intuiționistă, dezvoltată de matematicieni intuiționiști, a mers foarte departe, respingând principiul terțiului exclus, unul din cei patru stâlpi pe care s-a clădit Logica clasică.

Trecerea de la reprezentarea statică a Lumii la cea dinamică sugerează convingător rafinarea uneltelor minții, ale cărei înnoiri (științifice, tehnice, artistice) au configurat acel halo subtil al Planetei, însumare de informație și de cunoaștere, pe care-l numim noosferă. Iar dezvoltarea Logicii atestă că mișcarea minții, spre toate orizonturile, este una accelerată.

*

O trăsătură ar putea fi aflată și în viitor dacă trecutul ei a fost suficient de extins pentru a fi în măsură s-o consolideze. O asemenea istorie impresionantă are în spate **elaborarea conceptelor**. Procesul a cerut creșterea capacităților de abstractizare și de generalizare ale minții. Astfel, mintea a ajuns la noțiune, raționament și silogism. Prin urmare, lumea de Măine va fi una a conceptelor.

Dar nu doar a lor.

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare promovează un Univers al **imaginii**. Sigur că imaginea are istoria ei, remarcabilă, de la conturile și scenele zugrăvite pe stânci până la transmisiunile telescoapelor spațiale. Dar **media** au revoluționat comunicarea și reprezentările noastre.

În această viziune, imaginea și conceptul nu sunt contradictorii, ci **complementare**. Prin concept și imagine, lumea de Măine va fi mereu mai bogată și mai nuanțată.

Sigur că nu ignor deosebiri dintre imagine și concept. Imaginile (nu doar cele vizuale!) interesează simțurile; mintea adaugă interpretarea. La rândul lui, conceptul este un elaborat specific gândirii și invocă un rang superior. Și imaginea este ilustrarea unui fragment de Realitate, care trebuie introdusă într-o ordine, chiar dacă temporară. Poate că ar fi mai sugestiv să spun că imaginea, pentru că n-are nevoie de traducere, e democrată, dar facilă; conceptul este aristocrat.

*

Comunicarea sporește neconținut contactul între indivizi și între comunități. Legăturile sunt deja generalizate și permanente. Așa privind, Viitorul se arată, tot mai limpede, determinat de social. Societatea omenească devine, în sens propriu, planetară. Și responsabilă pentru mișcarea spre Viitor.

Nu se poate imagina vreo activitate care să nu fie, prin intenția și efectele ei, una socială.

Fără îndoială, individul este cel ce produce știință, artă și tehnică; dar, înaintea acestei contribuții, este el însuși o creație a științei și artei timpului său, un elaborat al culturii, începând cu însușirea limbii materne și a deprinderilor esențiale. Cultura complexă, edificată de omenire de-a lungul întregii sale istorii, este creuzetul în care se făuresc mințile indivizilor.

*

Sunt, desigur, nenumărate consecințe derivate din ascensiunea minții și din progresele comunicării. Printre ele, restrângerea relevanței unor structuri ale intelectului. De pildă, cele de „model“ și de „original“.

Modelul este astăzi o configurare temporară, modificată de imperativele utilului, oricare ar fi acesta. După un număr de adaptări, modelul își schimbă structura, esența, și e înlocuit de un nou etalon. Suntem departe de acele modele ale Realității pe care Platon le așeza la începuturi și le credea eterne. Chiar dacă am accepta că ideile reprezintă Lumea Inteligibilului, calea evoluției începe cu constatările simțurilor, generalizate apoi de intelect până la Inteligibil; nicidecum invers!

Și autoritatea „originalului“ e în pierdere de prestigiu. Poate că în anumite teritorii ale artei „original“ și „originalitate“ mai păstrează privilegiul, dar copiile multiplicat de producția de serie și difuzarea fără precedent a imaginilor conduc la modificarea percepției. Pentru Viitor, regresul vizând statutul „modelelor“ și „originalelor“ se vede compensat de câștigul neîndoielnic al democratizării cunoașterii. Cu acces la orice și tratament egal pentru oricine din partea oricărei autorități. Altfel, democrația e o iluzie, nici măcar una inofensivă.

*

Peste toate, mintea este principalul instrument al Cunoașterii. De câtă Cunoaștere e în stare omenirea, în viitorul-oricare-ar-fi-el, răspunzătoare va fi mintea, capacitățile ei de a analiza și sintetiza, de a abstractiza și generaliza, de a compara și anticipa. Mintea pătrunde deja acolo unde simțurile nu mai au ce să spună și e destul să pomenesc de structurile subnucleare. Mintea s-a ridicat peste simțuri și și-a construit unelte proprii de investigare și evaluare.

Vorbesc despre minte, dar mintea omenească e un Plural. Cunoașterea însumează ideile multitudini de indivizi. Jung distingea un inconștient colectiv; cred că se poate lua în seamă și **un conștient colectiv**. Aș zice că mințile individuale care au convenit asupra conceptului de Probabilitate-imanentă-mișcării alcătuiesc un astfel de conștient colectiv. Care e decisiv în anticiparea căilor de lărgire a Cunoașterii.

*

Nu putem vorbi despre Minte și despre Cunoaștere fără referire la Univers. Lărgirea constantă a teritoriului Științei conduce la o înțelegere și un respect tot mai profunde față de legile și procesele din Univers, față de constantele Lumii fizice. E măcar regretabil că felurite ficțiuni au iscat iluzii,

îndepărtând spiritul comun de modestia firească, chiar de sfiala înțeleaptă cu care pot fi abordate lucrurile și situațiile pe care le descoperim și, într-o măsură mai degrabă nepretențioasă, le utilizăm. Pentru Minte, viitorul va impune evaluarea responsabilă a diferențelor covârșitoare dintre energia, spațiul, timpul și vitezele din Univers și potențialul omenirii.

Mai este un etaj al estimării raportului dintre intelect și Univers. Dacă luăm în seamă anticipările minții, nu putem ocoli întrebarea: la rândul ei, evoluția Universului anticipă mintea? Structurile atomului, așa cum le știm, nu presupun nici viața și nici conștiința. Dacă a existat un Big Bang, acel moment nu putea prezice nicicum apariția gândirii. Iar dacă totul stă sub semnul întâmplării, poate că și Universul e o întâmplare! În ipoteza ca se poate orice și nimic nu e inevitabil, suntem foarte aproape de părerea că există un tip de Realitate, o Mega-realitate inaccesibilă minții.

În acest punct al demersului, e potrivit să reamintesc avertismentul lui Newton: „Fizică, ferește-te de metafizică!“ Și de patetic.

*

Prezența noastră în Univers duce totuși lămurit la acceptarea ideii că Materia este, prin propria ei mișcare, generatoare de structuri. Haosul formează spontan **tipare**, care evoluează. Unele structuri se pierd, altele iscă structuri noi, mai complexe, mai viabile. Dirijor al acestor procese este **selecția naturală**. Selecția lipsită de rațiunea unui scop ori a unei direcții. Un șir indefinit de restructurări și de selecții ajunge la expresiile vieții și ale conștiinței. Ideile lui Darwin transcend Biologia.

*

E cât se poate de firesc ca evoluția minții să fie în vecinătatea unor pericole. Astăzi ele sunt reprezentate de aglomerații.

E deja la vedere supraaglomerația informațională. Veștile inundă toate canalele de comunicare. Efortul de selecție a știrilor, de ignorare a celor parazite, crește până la un prag al confuziei ori al blocajului. Mintea devine impermeabilă la invazia veștilor și iscarea conflictelor nu mai miră.

Supraaglomerarea cu informații vine și de la febrilul progres al tehnicii, precum și de la munca tot mai intelectuală. O altă cauză a disconfortului informațional este schimbarea frecventă a profesiilor și îndeletnicirilor, fenomen ce întretine senzația unui nesfârșit provizorat.

La aglomerația de informații se adaugă aglomerația urbană. Să uităm că se întrevede puțința unui oraș planetar! Mediul urban intensifică mișcările dezordonate, precipitățile, zgomotul, nesiguranța, anxietatea.

Leacul la supraaglomerările de orice fel ar fi, în principiu, educația. I-am văzut pe astronauții din stațiile orbitale instruindu-se pentru viețuirea într-un spațiu limitat, aglomerat și generator de monotonie. Se pare însă că adaptarea cere și alte căi și mijloace.

*

Deși nu știm prea bine cum și cât, conștiința și inconștientul interferează; granițele dintre aceste structuri sunt permeabile. Ele sunt aspectele **complementare** ale psihicului.

Nu pot fi concepute decât împreună, chiar dacă conștientul este terenul reprezentărilor clare și ordonate, iar inconștientul este irațional și ostil organizărilor conștiinței.

Conștientul ne înalță peste condiția regnului (nu și în afara lui!). Prin aceasta ne face unici. Însă inconștientul generează individualitatea. Aș spune că, într-un fel, inconștientul fiecăruia e un recipient de haos-la-purtător, prin care Natura se manifestă creativ, fără prea multe restricții. Inconștientul este fondul nostru instinctual, convertit în **intuiție**. Prin intuiție, descoperim brusc răspunsuri și soluții, fără să fim conștienți de felul în care se petrece revelația. Copiii înțeleg lucrurile și relațiile dintre ele intuindu-le. La adulți, puterea intuiției descrește, făcând loc căilor conștiinței, logicii. Doar artiștii și oamenii Științei păstrează, în doze inegale, această înzestrare cu care pătrund nemediat în esența lucrurilor.

*

Contrastul șocant pe care-l pune la vedere forma biologică numită om este acela dintre evoluția trupului și evoluția minții. Între Homo sapiens de acum 35 de mii de ani și omul contemporan diferențele fizice, dacă există, sunt abia perceptibile. Dar în privința cantității și calității Cunoașterii, deosebiri sunt considerabile.

Până de curând, pomenitele distingeri se opreau la concluzia că omul este, prin toată istoria lui, un produs al Planetei. Dar acum, mintea întrezărește un destin extraplanetar, poate chiar unul cosmic.

Ca să ajungă până la alte obiecte din cosmosul apropiat, omul trebuie să ia cu el fragmentul de Planetă care să-i asigure metabolismul, adică supraviețuirea. Acest lucru cere inovații tehnice majore, dar mai ales cantități de energie la care accesul e limitat, iar de la un prag încolo imposibil.

Între programele spațiale curente, figurează unul de căutare a Inteligenței extraterestre și un altul, de inventariere a planetelor asemănătoare Pământului în privința posibilităților de a găzdui viață. Aceste investigații sunt foarte utile pentru Cunoaștere; dar nu mai mult! De fapt, orice prognoză care imaginează expediții omenești dincolo de sistemul nostru stelar sunt, după expresia neopozitivistilor, lipsite de sens.

*

De mai multă vreme a fost enunțată teoria după care civilizațiile se nasc, înfloresc, intră în declin și dispar.

Fritz Zwicky, un astronom ale cărui ipoteze sunt azi tot mai convingătoare, a emis și părerea că deplasarea spre roșu a galaxiilor nu s-ar datora îndepărtării lor accelerate de Calea Lactee, ci „îmbătrânirii“ fotonilor pe parcursul miliardelor de ani de călătorie prin spațiul cosmic.

Dacă civilizațiile îmbătrânesc, dacă până și lumina îmbătrânește, în viitorul îndepărtat va îmbătrâni și mintea. Firește, nu e vorba de mințile indivizilor, atinse de senescență după o viață (vai!) atât de scurtă.

În fond, chestiunea e simplă: toate obiectele, structurile și procesele din Univers urmează ciclul imperativ de la naștere la disoluție și moarte; iar mintea nu poate fi o excepție. Așa încât nici nu e important dacă anticipările mele se referă la un viitor entuziast ori la unul mohorât.

Magda URSACHE

Drame și traume

Cei crescuți în poala lui Marx, a cărui statuie –colos a fost recent dezvelită la Trier, cu prilejul bicentenarului nașterii, foști factori decidenți, câștigă teren pas cu pas, schimbându-și „nasurile și obrazele“, cum ar spune cronicarul. Political – thinkerii de la Academia „Ștefan Gheorghiu“, ștefangheorghizii în democrație populară, după ce și-au convins discipolii că evanghelia marxistă e bine suprem (deși Marx însuși se săturase să fie marxist, ba-i ieșiseră și bube dulci pe față când scria *Das Kapital*), au trișat ideologic în folos personal. Abia șterși la gură de slana oferită de Partidul – stat, s-au vrut în podul disidenței, cu slană cu tot, ceea ce nu-i greu când ai putut intra în PCR la 19 ani și încă unul, fără să te preseze nimeni s-o faci sau când ai deprins de mic știința înaintării din Beobe (BOB) UTC în CC-UTC. Și câți nu s-au dat opozanți după căderea regimului roșu! După ce au luptat anti-Occident din flancul Estului, și-au schimbat profilul și au obținut burse vestice (cu recomandare PCR și Securitate, că altfel nu se putea), documentări la Aix-en Provence, Dijon, Anvers... Profilul? Trebuia să spun profitul, bursa Soros fiind mai măricică decât una Humboldt. Puii bătrânilor comuniști fac rapoarte anti-comuniste, ținându-se scai de Zeitgeistul anti-național: să vrei și să ceri capitală la Bruxelles, nu la București, opunându-te „elementelor reacționare, închisat naționaliste“, cu „obsesie identitară tribalistă“. Însă, a fi al vremii tale nu înseamnă să propagi corectitudinea politică, acuzând ca –n stalinism „tendințe naționaliste“. Menirea scriitorului nu-i alta decât încercarea de a îndrepta răul.

Retorica stalinistă revine în forță. Să sperăm că nu se va uza și de tactici și metode. „Care popor? Țăla prost?“, întreba cu mâna -n buzunar Sabin Gherman, specializat în vrajbă socială, care nu prididește să ne spună, la Look Plus, că-i sătul de valahi și că ardelenii își fruntea. Efectul? În anul

Centenarului (știre de presă venită din Târgu Jiu, în 17 mai 2018), Universitatea „Constantin Brâncuși“ îi acordă separatistului zelos titlul de Doctor Honoris Causa.

Lauzi ca propagandist „fenomenala industrializare“ (exploatând Gospodăria de Partid), ca apoi s-o declari, de pe altă baricadă, morman de fiare vechi; ridici în slăvi „binefacerile“ socialismului, ca apoi să vorbești ritos de dezastrul regimului Ceaușescu. Cel mai simplu e să te justifici prin *Kollektivshuld*, ca și cum tot una ar fi fost să decizi sau să te supui deciziei; să te lași mânat la manifestații de 23 august sau să aplauzi socialismul din vârful tribunei.

La urma urmelor, nu-s mai profitabile stelele SUA decât una singură, a Kremlinului? De ce n-ar fi cunoscut agitatorii, după „plinătatea“ vieții sub Ceaușescu, „plinătatea“ capitalistă? Profii de socialism științific declarați atei au luat aghiasmă-n gură, trecând de la codul eticii și echității socialiste la cel creștin, ba chiar la etica lui Toma d'Aquino (*bonum homines*), ca prorectoreasa Elena Puha, de la noi, din Iași. Să te dai de-a dura de la omul nou la omul înnoit și să apelezi la *trezvie* a fost cale ușoară. Mai greu e de purtătorul de cuvânt al Patriarhiei, Vasile Bănescu, reclamat la CNCND că i-ar fi discriminat pe atei, la Trinitas TV. „Un om fără credință este un om capabil de orice“, parafrază după Hugo: „Cine nu crede în nimic e capabil de orice.“ Aferim!

Una dintre cele mai spectaculoase, uluitoare transformări a cunoscut fondatorul GDS, Pavel Câmpeanu (luptând sub pseudonimul Filipe Garcia Casals). Pledoarie în trei termeni: întâi având ca tânăr (ilegalist) frumoase iluzii egalitare, venind apoi înțelegerea că teoria marxistă a fost distrusă de practică, ca în final să treacă la construirea poziției elitiste. Numai că fostul comunist tot comunist rămâne. Și dacă declară anticomunismul o iluzie, și dacă susține că la noi nu s-a realizat comunism nici un pic.

Doar că nealiniatii, cei abătuți de la linia Partidului și puși la zidul exterminării profesionale, trebuie izbiți din nou în moalele capului. „În cap, în cap, în cap!“, ca să-l citez pe Paul Goma. Capul (care face și trage) e mereu ținta: cu lovituri de ciomag în cap îi verificau gardienii pe morții carcerelor staliniste, nu cumva să mai sufle; târnacoapele minerilor, chemați de Ion Iliescu la București, să apere farsa democrației originale, care se juca în Piața Universității cu casa închisă, vizau tot capetele care gândeau, nu munceau. Iar Departamentul D (dezinformare) din vechea Securitate a lăsat moștenire pentru CNSAS, odată cu dosarele, motoarele. „Metodele combinative“ de compromitere au acționat contra lui Cezar Ivănescu, împins în moarte de acuze perfid -incorecte, contra lui N. Breban și așa mai departe. Cercetătorul de arhivă Mădălin Hodor a dat recent un fapt nereal ca real: așa –zisul sprijin acordat de actualul Președinte al Academiei, Ioan Aurel Pop. Oare de ce? Pentru că istoricul de la Cluj se luptă cu eseistii istorici –falsificatori, prototip Lucian Boia?

Cel mai aberant fenomen postsocialist? Vârfurile staliniste considerate disidente. În dosarul de urmărire informativă (DUI) al lui Dan Deșliu, se poate afla o declarație a celui considerat în proletcultism „naș Ieminescu“: „mai bine era pe timpul rușilor, întrucât pe atunci erau mai mulți care trăiau bine“. Turciții, desigur, printre care se număra și baladeurul lui *Lazăr de la Rusca* (nume real: Lazăr Cernătescu), exterminatorul anticomuniștilor din munți. S-a dezis Deșliu de „eroul“ său, căzut la datoria de a-i ucide pe rezistenții la colectivizare, de vreme ce scria un alt *De Profundis*, la un interval de zece ani? Ce-i drept, n-a mai fost încununat pentru maculatură proletară cu uriașul Premiu de Stat, ca-n bunele vremi staliniste, dar „Dandui“ - nume de cod – grădinarea cântărețele „Florii din grădină“, isprăvile sale erotice ducând la eliminarea din grila TV.

Are dreptate Ion Cristofor în titlul său de poem, *Istovitoarea profesie de om*. Da, e istovitoare. Însă profesia de activist PCR nu părea prea istovitoare, dacă erai dotat cu pickhammerul funcției, dacă șefei într-o „unitate de cultură“. Sau în două-trei în același timp, tot ca la noi, la Ieș, un *fier de călcat oameni* și scriitor-fruntaș în *ideolitic*, pe care nu-l mai numesc. Unii îi mai pupă și acum mâna stângă cu care dădea BT autorilor cu mare grijă cenzurați.

„Numai bou-i consecvent“, ne-a spus mie și lui Petru amicul George Pruteanu, trecut cu ce profit, în stil fals disidențial, prin trei partide, trei doctrine. Cel care caută folosul, oricât de intello ar fi, caută un protector politic: Emil Hurezeanu îl consilia, în 2003, pe Adrian Năstase, micul Boc li se părea multora mare, un teolog se lăsa îmbătat de parfumul Elenei Udrea, un fost jurnalist la BBC, nu la „Scân-teia“, găsea în Băsescu „ereticul care nu arde“, dar care i-a ars pe mulți. Acest ungurean l-ar fi omagiat, cum acuza Andrei Bădin, pe Ceaușescu însuși, cu prilejul inaugurării Canalului Dunăre-Marea Neagră.

Interesele personale sunt justificate prin „salvarea Patriei“ din avion prezidențial sau din curtea de la Neptun, cum observă Dan Culcer. Totu-i să ai „simțul descurcăreniei“, al

optulea după Luca Pițu. Mai maleabil, mai flexibil, mai relativist decât Georgică Pruteanu a fost Mihai Ralea, în continuu flirt ideologic: cu PNȚ, cu liberalii, cu social-democrații, cu Carol II, cu Antonescu, cu masonii, cu Pauker... Ce mai contează onoarea „nereperată“? Dictatura proletară i-a fost lui Imoralea ultim paradis.

Tânărul meu prieten Daniel R. îmi spune că nu trebuie judecați copiii după părinți, că nu pot fi făcuți vinovați ei pentru sângele vărsat: „Copiii aceia aveau vreo vină?“ Îi răspund că, în comunism, s-au judecat copiii pentru sângele *nevărsat* de părinți. Lui Nicolae Manolescu i-au fost arestați ambii (a rămas doi ani și jumătate fără mamă). Ca să-și continue studiile, a fost înfiat, și-a schimbat numele tatălui. Arestarea părinților însemna pentru studenți exmatricularea. O, erau „chestii“ comune epocii, „obișnuite“ în epocă, să fii scos, ca N. Manolescu, în '58-'59, din universitate și să suporti o viață „zgaibele“ din dosarul de cadre. Ion Iliescu l-a ajutat atunci, anchetând cazul: *tatăl său nu fusese legionar, ci înscris la Tătărăscu, în '46*. Falsul îl comisesse rectorul Livescu, plecat la București după un uriaș scandal de bordel. Prin unchiul Andrei Oțetea, N. Manolescu a ajuns cu jalba la Cornel Burtică, secretar CC-UTM. Rezolvat: reînmatriculat la Facultatea de Filologie. George Ivașcu l-a adus preparator la facultate, după 11 luni de șomaj ('62-'63), tot din cauză de dosar. Deținea, în acest timp, rubrică la „Contemporanul“, fapt salvator. Și se mai spune că prima dată vin la judecată cărțile, apoi biografia. Numai că biografia îi pune condeii în lanț. Arșavir Acterian a debutat (cu volum) la 84 de ani, după ieșirea din socialism; poemele lui Crainic și Gyr n-au văzut tiparul cât au mai trăit autorii lor, declarați „fasciști misticoizi“.

Constantin Eretescu narează, în *Periscop*, ședința de exmatriculare, din martie 1959. La prezidiu, Ion Iliescu, alături de Athanasie Joja (tov Tăsică), Ghiță Florea, Florian Dănălache, Ilie Murgulescu și amara Tamara Dobrin. Iar pe copilul lui Octav Bjoza l-au scos din Academia maritimă, din cauză că tatăl a fost deținut politic. Cu greu, a făcut o facultate pe care nu și-a dorit-o.

Pe fiica lui Radu Gyr, Simona Popa-Gyr, n-au acceptat-o la universitate decât când Gyr a fost eliberat. O eliminase Alexandrina Sidorovici, soția lui Brucan, tocmai când Simona Popa-Gyr fusese înștiințată că tatăl său a decedat, deși nu decedase. Pentru pâinea zilnică, soția lui Gyr făcea nasturi de lemn. Măriuca Vulcănescu povestește că tatăl ei, după 3 luni de Aiud, arăta „ca Lazăr ieșit din mormânt“. La 18 ani a fost arestată, în Săptămâna Mare, ca fiică a tatălui ei, atât. Oana Orlea a fost închisă, la 16 ani, numai pentru că era o Cantacuzino.

„Să nu fie ca-n comunism“, pledează Daniel R. Dar, Daniel, îi spun, se procedează exact ca-n comunism: am ajuns iarăși la privilegiile nomenclaturii, dacă părinții ne-au tocat ideologic mintea cu socialismul științific, iar copiii lor fac Procesul Comunismului și ne oferă Raportul ca dar de Crăciun. Zice Paul Goma că Tismăneanu – *père* a fost șeful Catedrei de marxism-stalinism. Nu leninism, ci stalinism, cum precizează tot el.

Arhitecta Eugenia Greceanu mi-a povestit că i-au amînat *sine die*, în regimul Ceaușescu, susținerea doctoratului pentru că a fost fiică de ofițer (mort pe frontul sovietic) și pentru că s-a măritat „greșit“ cu istoricul Radu Greceanu. Mai era și cumnată cu aviatorul Tudor Greceanu, căruia nu i s-a respectat jertfa: a murit într-un apartament din Ferentari (n-a apucat să-și recupereze casa naționalizată), cu piciorul amputat din cauza inumanului, barbarului tratament la care a fost supus în închisoare. Copiii ofițerilor superiori, judecați și împușcați fără vină, nu au avut drept la pensie de orfan, ci drept de urmărire... operativă. Partizanii din munți au murit, după '90, nereabilitați, dar se cere clemență pentru cei care au omorât familii întregi de rezistenți. Dintre cei 120.000 deținuți politici, existenți în '90, puțin peste o mie mai trăiesc. Reparații morale și materiale? Nici pentru ei, nici pentru copiii lor. Bani sunt pentru pensii speciale. S-au acordat 40 de lei pentru un an de temniță, deși suferința a fost pe viață. Colonelul Ilie Merce, din Direcția I a DSS, „sector arte-cultură“, cel care l-a arestat la Buzău, în noaptea de 21- 22 decembrie pe disidentul real Gabriel Andreescu, a ajuns parlamentar din partea PRM, iar un fiu de general de Securitate era cât pe ce să acceadă la cea mai înaltă funcție în stat. O fi normal așa ceva? Chiar banal? Vorbim de *banalitatea răului*?

„Să urmărim îndemnul *Ne jugez pas!*“, mă trimite Daniel R. la Pascal. Dar a uita și ierta „accidentele de libertate“, cum numea amar – eufemistic Vladimir Streinu condamnările la temniță fără probe și fără judecată, o fi faptă pe placul Domnului? Timpul *dat* de Dumnezeu și *luat* de comuniști nu se mai întoarce. Iar vremile potrivnice au durat mai mult decât o viață de om. Și mă întreb dacă apare în *Raportul final* lista lui Nicolschi, cu 417916 „elemente dușmănoase“, recte lideri de partide istorice, preoți, parlamentari unioniști și rudele de gradul II etc., etc. Mergeau, însă, și dincolo de gradul II. Nu mai ținem minte ce însemna să ai un văr de gradul al treilea, evadat în Vest, cum te presa Securitatea?

Culmea, cei trimiși la zidul infamiei nu sunt Drăghici, Nicolschi, Pantiușă, Teohari și alte cadre de bază, ci cei care au colaborat, după decenii de teroare psihică, dar și fizică. Povestește Octav Bjoza că, în anii '80, un profesor de franceză, fost deținut, era chemat la Securitate și torturat. Îl înțepau cu o sulă în spate, să dea note informative. Iar Ion Iliescu se plângea că i se pune – metaforic – sula-n coastă de partidele istorice și-i chema pe mineri să-l apere de așa-zișii legionari. I-am recomandat lui Daniel R. *Moara dracilor*, carte scrisă în 1987 de Eugen Măgirescu, supranumit „Românul“ pentru că le cânta colegilor *Doina ori Trăiască regele!*, crime naționaliste pentru Tribunalul Popului. A fost arestat în noaptea de 14-15 mai 1948. I-au dat bătaie cruntă pentru că, fecior de țăran, a învățat carte. Da, așa a fost. Absolvise Dreptul. Sub tortura reeducării a cedat. Bătut, a bătut. Cine-i de condamnat: el ori Țurcanu?

Îmi aduc aminte că un gazetar cu aplomb l-a atins la ziar pe V. Tismăneanu că și-ar fi condamnat în *Raportul final* tătănele, îngropat pe Aleea Comuniștilor. Că ar fi fost gest imoral s-o facă, din postura de fiu. Mie imoral mi se pare

că a acceptat rolul de raportor. Și nu și-a condamnat tatăl, așa cum nu l-a condamnat nici Petre Roman pe Valter. Ba chiar, liberalul fiu de luptător pe front spaniol comunist nu contenește, televizual, să-l laude pe directorul Editurii Politice, cu glas înalt și sprâncene înălțate. Oare copiii lui Ion Moța, Gabriela și Matei, ce soartă au avut? Repede reintegrat ideologic, un decan de-a pururi al Facultății de Filologie a Universității cuzane declara în presa veche, dată ca nouă: „Mai bine să fi fost cu Stalin decât cu Ceaușescu“, chit că el fusese și cu unul, și cu celălalt. Am răs (Luca Pițu propusese să-l depunem în Sala pașilor pierduți, vopsit în roz, cum au făcut cehii cu tancul sovietic), dar nu era răsul nostru: fostul decan încerca să ne hingherească ideologic și după căderea din rang. Despre mine opina, într-o revistă iașiotă, că Petru Ursache îmi scrie cărțile. Și se mai recomandă stilistician.

În ce-l privește pe L. Tismăneanu, căzuse din șefie pentru că alesese tabăra necâștigătoare, Pauker – Luca – Teohari, ale căror portrete fuseseră date jos, în fine, de pe peretele sălii mele de școală primară. Iar copilul Marelui Mutilat (pe același front spaniol pentru internaționalism proletar) le urmărea pe ilegaliste, nevestele Moghioroș, Chivu, Rangheț, chiar și pe coana Leana Ceaușescu – biciclista, din zona de protocol înalt. De visat se visa la umbra fetelor (două) în floare ale lui Leonte Răutu, cum singur se mărturisește. Cu totul altceva narează Ioana Vlasiu, nepoata părintelui Ioan Lupaș, istoricul unionist întemnițat: că familia sa a fost scoasă, cu milițieni înarmați, dintr-o casă modestă și aruncată într-o magherniță cu pământ pe jos. Motivul? Ai ei ar fi fost indezirabili în perimetrul CC-ului. Cum așa? Să-i zărească din preajmă pe diriguitorii din Cartierul Primăverii sau pe „mătușile roșii“ ale copilului Vova? Ca „tanti Niunea“ (Emilia Vulih), condamnată pentru sabotarea economiei naționale, în '59, care mătușă declarase la anchetă: „Pentru mine Tov. Răutu este o sfântă“ (sic!).

Am scris despre *copilăria ca tortură psihică*. Despre copiii asistând la arestarea părinților, duși cu duba pe care scria PĂINE. De duba asta m-am temut și eu, toată copilăria. Membrii familiei erau scoși din locuințe, cu confiscarea tuturor lucrurilor. O fetiță, Viorica Potârcă, fiica ministrului Justiției în guvernarea PNT, nu și-a putut lua din casă nici păpușa. „Jucării, nu!“ N-au știut nimic de tații lor, dacă mai trăiau. Nu i-au recunoscut când s-au întors, iar cei mai mulți nu le-au mai găsit nici oasele, înghițite de gropile comune. Luau note mari la mate pentru că exersau, adunând anii de condamnare: peste 30, peste 70; unii ajungeau la 125. Cât a luat tatăl tău? Numai 11?

Egalitatea socială promisă de Marx? Copiii de deținuți erau lipsiți de orizont intelectual. Iliescu și aparatul verificau dosare și exmatriculau pentru „omisiune biografică“. Au fost, cum am tot scris, *născuți sacrificați*, primind pedepse nemeritate doar pentru că – repet – erau fiii sau ficele unui ministru, unui moșier, unui preot, unui chibur, unui negustor, unui liber profesionist. Proveneau din „mediu nesănătos“, erau suspecti, dubioși. De la reforma învățământului din 1948 până-n '62, se intra la facultate

cu dosar de stat. Locurile erau rezervate celor cu „origine sănătoasă”. Intrau cu nota 5. Absurdul: un candidat cu 8-9 n-avea nici o șansă, pica față de unul cu 5. Au crescut cu complexe de clasă socială; s-au salvat în exil, când s-a putut.

Sunt atâtea cazuri de părinți anticomuniști, exterminați cu copiii cu tot. Nicolae Macavei, fost comisar de poliție, a fost împușcat împreună cu fiica sa de 6 ani (după istoricul Florin Dobrescu, secretarul Fundației „Ion Gavrilă Ogoranu”).

Soția acad. Dan Berindei a născut-o pe Ruxandra în închisoare. Am postat pe Facebook cutremurătoarea istorisire a altui copil născut în detenție, din primele lui clipe devenit deținut politic. Fetița Zoe nu văzuse cerul, nu știa că existau flori, o speria vântul... Tatăl ei, Gogu Puiu, era mort, mama – condamnată pentru că nu-l denunțase. A botezat-o Aspazia Oțel, *teta* (mătușă, în aromână) Pazi, când era gata să moară, cu un strop de apă sfințită, pusă în apă obișnuită: „Începând de a doua zi, mi-am revenit văzând cu ochii”. Să meargă a învățat între pereții celulei, la Mislea; scoasă din închisoare, refuza mâncarea normală, lapte, brânză, ouă... Nu știa să mănânce decât turtoi.

Nu, n-o să facem la fel, n-o să-i pedepsim pe copii pentru nedreptățile comise de părinți, deși ne pedepsesc ei pe noi, dându-ne lecții în limbaj re-marxizat, re-leninizat, re-stalinizat. Ca domnul Alexandru Florian, directorul Institutului „Elie Wiesel”, care luptă contra vărfurilor culturii noastre, știind că personalitățile sunt liantul istoriei. Or, trebuie dovedit că n-avem valori, că românitatea nu-i productivă, ca să nu mai avem nici identitate, nici devenire: „ca să nu fim ai nimănu”, avertizează incomodul președinte al Academiei, istoricul Ioan Aurel Pop.

„Trebuie scos la lumină tot acest trecut ignorat al României. Ne comportăm ca și cum am fi orfani, ca și cum nu am avea părinți spirituali, înainte mergători în cultură”, îmi scrie Mircea Platon (e-mail din 19 mai, 2018). Slăbiciunea, delăsarea, indiferența, pasivitatea or să ne coste, e limpede. Ultima amenințare a domnului Florian, despre care am aflat de pe blogul profesorului Ion Coja (joi, 17 mai 2018, de Înălțare și Ziua Eroilor)? Cei care se îmbracă în port popular, fără a fi țărani, înseamnă că sunt legionari. Ca să facem haz de prostia floriană, aș spune că-s cam mulți legionari, judecând că ia românească se menține în modă, *dans le vent* din SUA până-n China, care-o și produce. Numai că nu prea e de râs când constatăm activitatea îndârjit – tembelă a domnului Florian, de a trage pe dreapta extremă și de a-i sancționa postum, pentru crima de a fi ținut la ideile naționaliste, pe marii, adevărații opozanți ai comunismului. Copiii lor au avut trecut traumatic, iar domnul Florian le asigură și un prezent traumatic.

Totuși, ca să închei în notă optimistă: acești copii au trăit (supraviețuit) fără fisuri de caracter, refuzând cu demnitate să se decică de tatăl burghez, în schimbul unei poziții sociale în comunism, când – rareori – li s-a oferit una. Lecția lor: nu și-au renegat părinții, deși au fost forțați s-o facă. O s-o facem noi, în libertate de conștiință, câtă este? Ei, copiii, au biruit moral asupra complicilor profitori: și ai democrației populare apuse în '89, și ai democrației „originale”. Această biruință morală va duce, sper, la normalitatea mult așteptată. Cu condiția ca *trecutul netrecut* (mulțumesc, Sanda Golopenția!) să fie cunoscut și înțeles. Și aici trebuie să intervină istoricul neficționar, pe bază de documente.

Istoria națională nu încuie mintea. Dimpotrivă, o descuie.

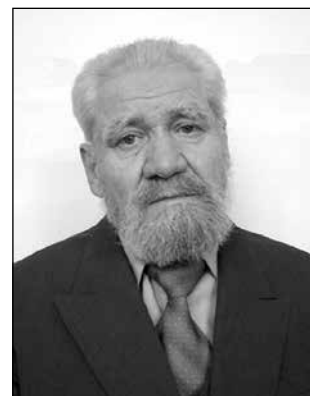
Petru URSACHE

O știință venerabilă: MAGIA

Despre *magie* este vorba, cu toate ramificațiile ei în direcții ocultate, ezoterice, ermetice și îndeplinind funcții inițiatice. A fi *inițiat* înseamnă a fi atoateștiutor. Magia a cunoscut epoci de glorie în îndepărtate și milenare imperii cosmice, când suveranul pămîntean avea în stăpînire lumea văzutei, iar magicianul, frate gemelar, se încumeta să-și extindă puterea asupra celor nevăzute. Generația lui Mircea Eliade și a măștrilor săi, printre care Raffaele Pettazzoni, autorul celebrei cărți *I Misteri*, re-descoperea, pe cale livrescă, virtuțile magicului pentru necesare prospecțiuni ontologice, în condițiile deteriorării ființei sub presiunea vieții moderne și hipertehnizate.

Așa se și explică reacția antipozitivistă, de la 1900, a unor vîrfuri intelectuale europene și apariția direcțiilor spiritualiste pe terenul unor discipline dispartate în aparență, dar orientate, în fond, în aceeași direcție orizontală: *filozofia istoriei* (Spengler, Blaga), *psihologia abisală și arhetipologică* (A. G. Jung, Otto Rank), *știința religiilor* (G. Tucci, Mircea Eliade), ca și faptul că au luat ființă reviste și institute de profil, a căror faimă a crescut cu rapiditate, în acord cu cerințele spirituale ale vremii.

În acest context s-a decis Mircea Eliade să solicite o bursă de specializare în India, intuind posibile întâlniri de taină, benefice și temeinice între culturi și civilizații;

nu „ciocniri“ și „rupturi“, cum predică anumite științe socio-umane post-moderne și aliniate (v. *Ciocnirea civilizațiilor*, cartea intens mediatizată a lui Samuel Huntington, fost profesor la Universitatea Harvard). Se gîndește în paradigma om-mașină, valoare calitativă *versus* valoare cantitativă, despre programe ideologice austere, dependente de „economia de piață“, în asociere cu exploziile bancare. Eul profund, cu gîndire creatoare și „judecată de gust“, după pilda celor înzestrați ființial, iese din rol fără drept de replică. Eliade îl caută cu ardoare pentru a-l redeștepta, afundîndu-se în studii de alchimie, astrologie, plante miraculoase, bestiar mitologic, urmărind „speciile gîndirii“ destinate să dea chip omului, între sacru și profan, ca „ființă muritoare, sexuată și culturală“ (Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, ediția românească din 1978, p. 6).

Redescoperită, magia trecea drept o *pre-știință* în vreme, demnă de tot interesul pentru istoria culturii, declanșînd și disciplinînd facultățile gîndirii în așa fel încît individul să capete încredere în sine, să fie capabil de activități creatoare în folos propriu. Este adevărat că s-au produs multe derapaje în faza pre-științelor, de conglomerat și indecizie, ca și pe întinsele trasee ale pozitivării treptate. Însă nu trebuie să ne sară în față numai partea confuză, rea a lucrurilor. Sigur este că astrologia a devenit astronomie, alchimia a renunțat la tehnici alambicate în favoarea chimiei, metalurgiei, științei culorilor etc., după cum etnobotanica s-a întemeiat pe vechile cunoștințe dobîndite pe seama ierburilor de leac și „de sub Cruce“. Un articol din tinerețea lui Eliade poartă titlul *Ierburile de sub Cruce*. Circula și o vorbă răutăcioasă printre cîrcotași, cum că o babă analfabetă, dar cu casa plină de ierburi de leac, adunate după propria-i pricepere, deținea îndemînare, la întrecere cu orice medic de profesie. Așa să fie? Vitoria Lipan a găsit-o, înainte de a pleca în expediție pe Valea Bistriței. Ierburile cresc sub cerul înalt și liber, un laborator fantastic, fără seamăn; față de medicamentele produse după rețetare savante și formule chimizate...

Magia a trecut prin perioade grele în feudalismul timpuriu, după „marea schismă“ (celebrele războaie religioase, cu arderi pe rug, martirizări și vînători de vrăjitoare, urmate de apariția sectelor și a ereziilor de tot felul); dar, mai ales, în deceniile comuniste, sub dictatul ideologic al partidului unic. „Sfirșiți odată cu trecutul negru!“, îndemna un vers din *Internaționala* marxistă. Se dorea să se gîndească și să se acționeze numai în acord cu un *prezent* fabricat, artificial. Tot ce venea din *trecut* era considerat *negru*, burghez, destinat să fie aruncat la „groapa istoriei“. Nu era vorba numai de vrăjitoare, de ghicitoare, de „babe îndrăcite“, incriminate, deopotrivă, de gîndirea pozitivistă clasică și modernă (la drept vorbind, fără prea mare pagubă pentru cultură, în noile contexte istorice), îngrijorător de grav era faptul că ideologia unică și agresivă arunca pe rug întregul tezaur al umanității, capodoperele artistice, valorile culturale dobîndite, cu

greu, în decursul secolelor și mileniilor, principiile juridice, de comportament socio-uman, familial și religios.

Se impunea prin forță *alt* început, fiind luat ca reper momentul marcat de *Manifestul* lui Marx și de Comuna din Paris, inserție suspectă în istorie, trecîndu-se apoi direct la momentul *Marii* revoluții bolșeo-comuniste din Rusia, după asasinat cutremurătoare (miniștri, țari) și masacrarea elementului rus din toate instituțiile statului. Viața istorică propriu-zisă, cuprinsă între momentele amintite, era drastic eradicată. Asemenea întreprinderi extremiste s-au resimțit puternic și pe teren românesc după instaurarea secerii și ciocanului deasupra capetelor noastre. Istoria României, spre exemplu, potrivit programei școlare de la 1948 inspirată de „ideologul“ Iosif Chișinevschi și de „istoricul“ Mihai Roller, începea de la 1821 încoace (revoluția lui Tudor Vladimirescu), se oprea la 1848, tot o revoluție, sărea la momentul înființării Partidului Comunist din România (o filială a Internaționalei comuniste), apoi la mult lăudata zi a „eliberării“, 23 august 1944, începutul marelui dezastru programat să ducă la desființarea României. Istoria literaturii urma același curs deformativ al luptei de clasă. Programa școlară asumată de improvizatul I. Vitner (a se vedea „capodopera“ sa *Critica criticii*; depun mărturie că a fost folosită drept *manual* în anul școlar 1948/1949, cînd eram elev la Liceul Național din Iași) recomanda ca „început“ momentul revistei „Contemporanul“, cu Gherea în frunte, se sărea la Neculuță și la Sahia, apoi la A. Toma. Curînd, toți aveau să devină academicieni. În rest, „putrefacție“, cum a decretat tot un Toma, Sorin, despre poezia lui Arghezi.

Magia este o știință experimentală și prospectivă. Profesioniștii de marcă (nu impostorii care s-au ivit pe parcurs, compromițînd o tradiție prestigioasă, cum se întîmplă adesea în mișcarea zigzagată a ideilor) elaborau, ficționînd, formule, să spunem terapeutice, previzibile și ingenioase, pe care le aplicau *viului*, adesea cu efecte dorite. În parte, fenomenul se baza pe jocul psihologic cu efecte benefice asupra suferindului, problematica intrînd, prin restaurare, în tradiția savantă, preluată de clinici și de institute specializate. Pe de altă parte, rețetarul oarecum fantasmatic avea efecte curative consemnabile, în sensul că asistența la căpățiul bolnavului (lehuzei, posedatului, etc.), ca și leacurile sub formă de comprese, de ceaiuri duceau la rezultate bune. Credința că *scalda* sau apa întrebuițată zilnic la bucătărie se aruncă din casă înainte de asfințitul soarelui ține superstiția cea mai evidentă și rizibilă. Adaosul corectează înțelesul suprafață al lucrurilor:... apa se aruncă la rădăcina unui pom. Aici primează aspectul pragmatic, iar cazul particular poate crea obișnuință. Pomii, legumele au nevoie de apă. Tot așa: întîlnim în paremiologie, ca și în *corpus*-ul de superstiții (Artur Gorovei, *Credinți și superstiții*), o sentință arhicunoscută care avertizează că, atunci cînd se amestecă mai multe moașe, noul născut rămîne cu buricul netăiat. Morala: doar o singură persoană *trebuie* să-și

asume răspunderea într-un moment de importanță vitală. Moașa, din imediata apropiere a mamei, este și ea personaj unic. Putem spune, așadar, magia este o știință prospectivă, mult alambicată dar cu efecte durabile în planul concretului. Exemple de acest fel se pot da cu duiumul.

Ideologia comunistă, în totală opoziție, este *utopie pură*. Nu-și iscștc suport în realitatea prezentului, deși face caz de ea, și nici nu are șansa continuității. „Argumentele“ pe care le invocă nu pot fi luate în considerație. Utopia în varianta postmodernă (în ultima vreme, se susțin doctorate pe această temă) este un construct mutațional sub imperativul programat al „schimbării“ (de imagine, de curs istoric), de la dreapta la stînga și invers, construct profitabil la maximum pentru oamenii momentului, stresant și păgubos pentru „restul“ lumii. Corpul de credințe și de idei învăluite în superstiții nu-și permite asemenea abateri de la adevăr și de la omenesc. Tocmai de aceea științele exacte, în mod paradoxal, nu ezită să recupereze aspectele de fond, în măsura în care ele probează partea lor de utilitate.

În acest context, să reținem unele încercări de revenire la realitate după căderea Cortinei de Fier, datorită unor cercetări sistematice consacrate formelor magiului, de la obiceiuri agro-păștorești la rituri de trecere (naștere-nuntă-moarte), de la descîntece la vrăji și farmece. Ele sunt integrabile în ceea ce numim cu aplomb în contemporaneitate *știința mentalităților*, capitol perfect motivat în istoria culturii. Tonul l-a dat Antoaneta Olteanu (*Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Paideia, București, 1998; și *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context compara*, Paideia, București, 1999); urmîndu-i ori situîndu-se în aceeași secvență de timp, Camelia Burghel (*În numele magiei terapeutice*, Editura Limes, Zalău, 2000); Narcisa Știucă (*În pragul lumii albe*, Editura Centrului Național de Conservare..., 2001); Rusalin Ișfanoni (*Pădurenii Hunedoarei.*, Editura Mirabilis, 2004); Silvia Ciubotaru, *Folclorul medical din Moldova. Tipologie și corpus de texte*. Editura Univ. „Al. I. Cuza“, Iași, 2005), Dumitru Gălățean-Jieț (*Riturile de trecere în Ținutul Momîrlanilor*, Măiastră, Tg. Jiu, 2011) și mulți alții.

Acestor studii li se alătură *Taina ursitoarelor*, o nouă cercetare de teren a culturologului și etnologului hunedorean Marcel Lapteș. S-a făcut cunoscut prin redactarea impunătoarei reviste „Miorița“ (mai exista, pînă nu demult o „Mioriță“ la Cîmpulung-Suceava sub păstoria lui Ion Filipciuc), dar și prin cîteva studii consacrate oralității, riguroase, competente și de acut interes științific. Autorul reușește să țină sub observație de cîteva decenii zona hunedoreană și subcarpatică, străbătînd-o pas cu pas de la o așezare la alta, atras de bogăția valorilor culturale tradiționale pasiente în memorie ori încă în mișcare și înregistrînd modificările spirituale păstrate în viața de zi cu zi a locuitorilor. Și-a făcut din asta o profesiune de credință pe termen lung și are grijă să-l înștiințeze pe cititorul mai mult sau mai puțin avizat că întreaga

problematică a cărții vine din actualitatea vie, consultată direct, nu din lectura comodă tip bibliotecă. În această privință, autorul *Tainei ursitoarelor* face echipă cu majoritatea cercetătorilor citați mai sus. Se poate spune că zona de sud-vest a țării este cel mai bine luată în evidență sub raport etnologic, cu informația adusă la zi prin revistele „Miorița“ (Deva) și „Răstimp“ (Turnu-Severin), cît și prin cercetările semnate de Marcel Lapteș, Isidor Chicet, Rusalin Ișfanoni, Dumitru Gălățean-Jieț, Otilia Hedeșan. În carte, se apelează cu prudență și la bibliografie internațională aparținînd unor autori reputați, precum Arnold Van Gennep ori Robert Muchembled: poate, în subtext, și la Marcel Mauss, Marc Bloch, Lévi-Strauss, la fel de cunoscuți, ce se disting prin studii teoretice vizînd magia în generalitatea ei. Tocmai de aceea este de preferat, pe prim plan, informația directă, la obiect, tip S. FI. Marian, Gheorghe Pavelescu, unii reprezentanți ai școlii sociologice de la București, pentru că dezvăluie realitatea observată în desfășurarea ei vie și complexă.

Tot ca aspect metodologic, autorul are în vedere relația sat-oraș, în spiritul tradiției interbelice marcată de școala sociologică, urmărind notațiile, diferențele. Citez: „Lăsînd la o parte comentariul strict teoretic (...) putem spune că nașterea în satul de azi «a pornit» de mult pe calea orașului într-o țesătură de **tradițional și modern**, greu descifrabilă ca valoare consacrată, un fel de cerere și ofertă spirituală inspirată de societatea de consum. Aceasta consideră că individul trebuie să se nască în alte condiții «mai bune și mai eficiente», sub oblăduirea științei ca mediatore între neființă și ființă, dar uitînd că toate acestea «**au defemeiat** pur și simplu nașterea». În atare condiții nașterea în Lumea nouă devine o **tehnologie** ca toate altele, performată prin medicina rece și profesională (în același timp superperformantă) unde timpurile în care moașa tăia cordonul ombilical cu foarfecă de tuns oile, sau cu o bucată ruptă din fierul coasei, sunt ale trecutului, situație în care astăzi un obstetrician ar rămîne împietrit de uimire. La fel, «mecanismul» tradițional de aflare a sexului copilului, înainte de naștere era un complex ritualic plin de practici ezoterice știute doar de eterna moașă purtătoare de vechi cunoștințe medicale, divinatorii, magico-religioase, norme etico-morale. Acum acest etos al nașterii a fost total înlocuit de: «atotputernicul ecograf» și de alte practici sofisticate ale medicinei moderne“.

Timpurile modeme au adus „atotputernicul ecograf“, îndepărtînd foarfeca de tuns oile; practicile „sofisticate ale medicinei moderne“ au scos-o din rol pe „moașa eternă, purtătoare de străvechi cunoștințe medicale“. Sunt simple constatări. Nimic de zis, se poate ghici printre rînduri: condițiile sanitare s-au îmbunătățit evident, numărul cazurilor de mortalitate, la naștere, a scăzut mult, dar mama a devenit un factor productiv integrabil într-un proces tehnologic mai larg. De aici o serie întregă de consecințe privind atașamentul față de noul născut, grija pentru înzestrarea lui spirituală ca ființă creaturată.

Marcel Lapteș a optat pentru *Taina ursitoarelor*, titlu curajos dacă ne gândim la regimul restrictiv aplicat, în general, personajelor mitologice implicate în proces. „Am încercat să aflăm din cercetările noastre de teren, ni se spune, ce semnificație au aceste ființe supranaturale în mediul țărănesc și pe lângă înfățișarea corporală reală sau imaginativă, în dualismul uman transcendent, am primit răspunsuri de tipul *zîne ale soartei*“. Așadar: *soartă, destin, ursită* sunt, de fapt, concepte existențiale cu care operează gândirea filozofică la vârsta ei matură. Nu mai este vorba nici de fabulație nici de utopie, ci de voința hotărâtă de *a fi și a cunoaște*. Firește, răspunsul este, în fond, o amănare, un provizorat. Nici filozofia cea mai respectabilă nu reușește să meargă mai departe. Deosebit de important mi se pare faptul că țăranul din adîncul anonim s-a străduit să răspundă chibzuit și așezat, chiar dacă și-a colorat gândirea cu imagini despre ursitoare. Nimeni nu este pregătit să prevadă drumul noului născut în existența lungă-scurtă care i se arată în față; după cum nimeni nu poate desluși calea de nepătruns a „dalbului de pribeag“; decît tot cu înflorituri imaginative, ca modalitate de atenuare a tragicului (Mircea Eliade).

Și alte voci i se alătură lui Marcel Lapteș în problema ursitoarelor. Una dintre multe altele a fost introdusă într-un pasaj propriu, precum citatul cuprins în textul care urmează: „Ca purtătoare a mesajului fundamental al destinului uman, *viața*, ursitoarele acoperă fiecare moment esențial al acesteia. Mentalitatea populară consideră «nașterea ca primul pas al omului spre moarte, în timp ce moartea este considerată o trecere spre a doua naștere, spirituală, aceasta fiind, de fapt, și concepția fundamentală a creștinismului»“. Triada existențială naștere-nuntă-moarte vizează *taine* pe care omul nu le va cunoaște. Aspirația sa spre cunoașterea viitorului o vom întâlni în întreaga filosofie populară ca tentație continuă în descoperirea tainelor, a tinereții fără bătrînețe și viață fără de moarte, această parabolă tulburătoare a gândirii populare românești“.

Arhetipologia post-jungiană vine și ea, într-o formă sau alta, în sprijinul cercetărilor la care se fac referințe aici. La un prim sondaj analitic, o confirmă cele trei titluri din sumar: *Mama, Pămîntul, Apa*. Identificăm „imperium matern“, în cadrul căruia *nașterea* se produce ca un „miracol“, cum ni se arată încă din capitolul anterior, cu titlu de introducere; o *taină*, în accepțiune teologică și creștină. Apa și pămîntul se alătură mamei, constituind trinitatea arhetipală fundamentală pentru asigurarea rodirii, constituirea și împlinirea ființei în toate cele trei stadii ale sale, naștere-nuntă-moarte. Apa, de pildă, le însoțește pe toate. Considerate rituri de trecere de tip familial, paralel cu cele de tip vegetațional, stadiile, cu tot complexul lor imaginativ, confirmă, în mare măsură, pe teren românesc, datele științifice din cunoscuta cercetare a lui Arnold Van Gennep. Este părerea unora dintre specialiștii care au întreprins asemenea investigații. Un studiu comparat vizînd de data aceasta *apa (visele, pămîntul, focul)* ar da

prilejul unor asociații la fel de instructive, dacă s-ar lua ca reper lucrările lui Gaston Bachelard. Iată că riturile, credințele, practicile magice, deși provin din zone „limitate“ (Platoul Luncanilor, Ținutul Momîrlanilor, dorne, putne, codri, șesuri) cunosc deschideri largi, umano-cosmice, surprinzîndu-l pe omul din totdeauna și de pretutindeni în năzuința de a se menține pe o cale proprie, îndelung verificată, întru autocunoaștere și existență.

Intrarea în timp a micului om cunoaște momente distincte, riguros respectate, fie în latura lor ideatică, fie în cea pragmatică. *Ideatică*, în sensul că se dă curs prevestirilor enunțate solemn de către ursitoare, completate cu urările de bine privind întreaga existență viitoare a noului născut, gospodărească, de familie, civică; *pragmatică*, însemnînd îngrijirea mamei și a copilului igienic și alimentară, participarea afectivă a familiei și a întregii colectivități la evenimentul nașterii, aducerea de daruri cu intenția de îmbelșugare sufletească, după canoanele îndătinate prin superstiții și credințe religioase, dar și în funcție de anumite trebuințe gospodărești. Moașa intră prima în rol, la întrecere cu ursitoarele: „Supraviețuirea este o condiție a măiestriei moașei, ne spune Marcel Lapteș, care trebuie să asigure, cu străvechea ei experiență empirică, apărarea mamei de influențele malefice, de acea natură care vestește «primejdiile» pentru copilul încă impur pînă la botezul ritual, cînd va fi curățat și «acceptat în cultural» de comunitate. În satele noastre vom găsi în această etapă a nașterii o mare varietate de practici magico-medicale de apărare a mamei și copilului, în pragul de liminitate cu interdicții și prescripții, în cadrul magiei și totemismului“.

Scalda reprezintă primul moment de pregătire a noului născut în deschiderea către lume (înălțarea spre cele patru zări ale lumii, ca o premoniție întru cunoaștere, împlinire și stăpînire de sine), moment comparabil cu *taina botezului*; iarăși apa decide datorită calităților curative și magico-terapeutice. I se urează copilului să fie, în perspectivă, frumos, bun familist, înțelept, gospodar respectat printre ai săi. Creștinismul completează seria de atribute: drept, darnic, îmbunătățit sufletește. Nu sunt închipuiri sau retorisme. Este vorba de un program în toată regula, rostit din dorința de a se realiza pe parcurs.

Cercetările de teren sunt încă utile pentru cunoașterea vieții rurale, asaltată, astăzi, tot mai insistent de formele culturale orășenești, unele benefice, altele, îngrijorător de multe, însușite nechibzuit și, de aceea, cu efecte dăunătoare; cu atît mai mult cu cît asupra satului se pompează forme ideologice și culturale eronate din start. S-a tot împliat, în lunga perioadă dejisto-anapaukeristo-ceaușistă, ca și în cea postdecembristă, astfel că satul contemporan a ajuns să fie scăpat de sub control. Orice carierist cu interese politico-economice de grup îl manevrează fără scrupule. Drept urmare, sunt multe-multe de întreprins în direcția normalizării, iar folcloriștii la care am făcut referință aici și-au îndeplinit datoria. Mai e o speranță. Cînd auzim și părerile sociologilor ori ale etnopsihologilor.

Doina Drăguț și universul ei literar

Având la bază profesiunea de matematician, licențiată a Universității din Craiova, facultatea de matematică-informatică, Doina Drăguț (poet, eseist, romancier, critic literar și de artă, publicist, jurnalist) a reușit să se afirme cu mult succes și în domeniul literaturii, în timp, punând în lumină un șir de lucrări literare destul de prețioase. Debutând în 1994, cu volumul de versuri „Ceasuri de îndoieli” (Editura Spirit Românesc), ulterior Domnia Sa publică și alte cărți de poezii, eseuri, romane, critică literară și de artă care, la rândul lor, sunt lucrări de valoare pentru literatura națională română. Astfel, facem cunoștință cu volumul „Suferințele unui redactor”, roman (Editura Alma, 2006), „Detașare într-un spațiu dens”, poezii (Editura Spirit Românesc, 1995), „Spațiul din neliniști”, poezii (Editura Scribul, 1998), „Ochiul de lumină”, poezii (Editura Scrisul Românesc, 2000), „Arabescuri”, eseuri (Editura Spirit Românesc, 1995), „Neliniști prin timp”, eseuri, prefețe, recenzii și cronici literare, cronici plastice (Editura Sitech, 2010), „Individualitatea destinului”, eseuri privind individualitatea destinului în artă (Editura Spirit Românesc, 1996), „Timpul dintre valuri de lumină”, poezii (Editura Fundația Scrisul Românesc, 2014). În mod prioritar este cazul de menționat că Doina Drăguț, cu o dibăcie aparte, realizează cronici de analiză literară cu referire la creația marilor scriitori români clasici și contemporani (Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade, Marin Preda, George Călinescu, Constantin Brâncuși, Marin Sorescu etc.), despre unii scriitori din lumea universală (Jorge Luis Borges, Denis de Rougemont, Ernest Hemingway), despre scriitorii români debutanți și un șir de artiști plastici români și nu numai. Astfel, prin lucrările sale, de o semnificație distinctă, destinate criticii literare Doina Drăguț poate fi considerată, cu certitudine, un critic literar de mare calitate, respectiv, realizând cu multă izbândă cercetări complexe asupra genului literar prin poezie, proză, artă, știință. De-a lungul timpului, urmând calea criticii literare și de artă, Doina Drăguț prin analizele sale pune în valoare propriile calități scriitoricești, dar, în același timp, descoperă/ redescoperă continuu universul literar/ universul creativ al scriitorului român și nu numai. Domniei Sale îi reușește de minune să cerceteze diverse genuri literare, iar analiza pe care o propune cititorului este una a noului/ a valorilor autentice, fondată pe criterii concrete și pline de sens, ce desemnează doar un sistem de însușiri esențiale despre arta scrisului. Atență la orice cuvânt produs și reprodus, critica literară a Doinei Drăguț se reflectă cu multă profunzime în ediția volumului „Neliniști prin timp” (eseuri critice, prefețe, recenzii literare și de artă, Editura Sitech, 2010, pagini 170), lucrare ce reprezintă, cu adevărat, abnegație sau, mai bine zis, devotament real față de arta literară, și anume: arta criticii literare. Așadar, criticul literar și de artă Doina Drăguț reușește să delimiteze cu multă perfecțiune și talent știința literaturii/ artei, în consecință, în baza

analizelor efectuate producând numai viziuni și concepte estetice ce reflectă corect realitatea.

Creația literară a Doinei Drăguț este bogată în lucrări originale/ de valoare care prin conținutul lor exprimă destul de vizibil capacitatea scriitoricească în a crea lucruri demne de apreciere. Astfel, se profilează modul ingenios al exprimării, acesta demonstrând spiritul inventiv al imaginației ce este suprapus cu spiritul intelectual al scriitoarei. Dacă să ne referim la genul poetic al scriitoarei, atunci acesta impresionează prin farmecul metaforelor din abundență, prin modul de a reflecta versul liric cât mai fastuos și cât mai real prin vibrațiile vieții cotidiene, accentul forte fiind pus mereu pe existența omului în acest univers. Este spectaculoasă această viziune, iar meditațiile realizate prin intermediul unui sentimentalism pur redau, la direct, doar dragostea față de lumea înconjurătoare și tot ceea ce se numește *viața umană*. Descrierile poetice sunt prezente printr-o formă clară a gândirii logice și, nu în ultimul rând, a gândirii poetice ce este corelată cu funcțiile matematice, știință și discurs ce exprimă doar transparență și precizie în cuvântul redat, model fiind: „*Închid ochii și mintea mă poartă/ spre un punct fixat din inexistența/ ce pare veșnicie, încet-încet înăuntrul meu/ se instalează vidul și mă eliberez de mine,/ empatia îmi topește formele și mă însuflețește în altceva./ Mă găesc între două lumi diferite închipuite-n sfere./ una materială, luminoasă, plină de sens,/ alta opac-străvezie, neînțeleasă/ ...*” (ÎNTRE DOUĂ LUMI). Prin poezia Doinei Drăguț realizăm cât de frumos este universul uman, necătând la faptul că, în același timp, este plin de neajunsuri/ suferințe/ incertitudini, în cele din urmă, omul alăturându-se doar fenomenului pozitiv, astfel formându-și caracterul hotărât pentru a continua viața prin valul alb al existenței: „*scad depărtarea/ și o micșorez/ până se face punct/ adaug târziul/ până la orizont/ apoi ce rămâne/ se umple cu vânt/ așteptarea se risipește/ în valul alb/ de îndoială*” (VALUL DE ÎNDOIALĂ). Hipersensibilă la tot ceea ce se întâmplă în lumea înconjurătoare, poeta cântă viața prin toate formele ei reale. Prin descrierea sinceră a sentimentelor, acțiunilor, manifestărilor, poezia Doinei Drăguț pune în mișcare sufletul omenesc și, în același timp, cheamă la confesiuni. Anume prin această formă a exprimării poeta atrage și mai mult cititorul care este mereu stăpânit de emoțiile și necazurile existenței. Astfel, versul liric redat prin forma autentică a gândirii cuprinde viața intimă-interioară a scriitoarei, dar, nemijlocit, prin formula mijloacelor artistice relatate se distinge talentul poetic ce favorizează pozitiv activitatea creatoare. Poezia, fiind motiv de inspirație atât pentru autor, cât și pentru publicul cititor, este mesajul artistic redat prin imagini expresive,

printr-un limbaj centrat pe versul alb sau al versului clasic ce are la bază rima și ritmul. Prin aceste forme ale comunicării se regăsește Doina Drăguț, scriitoarea care reușește să îmbine tenacitatea cu capacitatea poetică nativă, astfel, perfecțiunea literară fiind plasată în limitele unor valori de înaltă intensitate: „Lumina/ se dăruie tuturor/ după măsura fiecăruia/ duși de dorințe și întâmplări/ nu făceau nimic/ dar nimic nu rămânea nefăcut/ se raportau la absolut/ peotriva firii lor/ relația specială/ era asumată/ prin credință“ (ASUMARE PRIN CREDINȚĂ). Versuri foarte frumoase, stil original/ inconfundabil/ unic. Sintetizând discursul despre versul liric al Doinei Drăguț, putem afirma: totul are corelație și tangență cu universul spiritual al omului, specific sinelui, iar imaginația este universul *real* al scriitoarei, prin care există mesajul de a relata noțiuni cât mai frumoase și producătoare de admirație.

Prin întreaga diversitate a genurilor literare Doina Drăguț își manifestă talentul scriitoricesc și în calitate de romancier, fiind autoarea romanului „Suferințele unui redactor“ (Editura Alma, 2006). Conform celor relatate de autoare, eroul acestei lucrări este Constantin Dumitrache, istoric literar, eseuist, publicist-jurnalist (n.15 februarie 1948 – d.20 noiembrie 2001, a fost căsătorit cu scriitoarea Doina Drăguț). Romanul „Suferințele unui redactor“ este creat în memoria unei personalități, unui redactor reputat și îndrăgit de radioascultători – Constantin Dumitrache, care, până la urmă, a fost distrus de mediocritatea puterii ce nu era de partea adevărului. Deci, construit dintr-o realitate vie și plină de adevăr, romanul respectiv este *despre suferințele psihologice ale unui redactor care vroia să extirpe practicile unei reminiscențe dictatoriale, specifice totalitarismului comunist și încrângăturilor postdecembriste, incompatibile democrației de tip european ce încearcă a se înfiripa în România de azi și mai ales de mâine*, spune în prefața cărții prof. Ion N. Dincă. O lucrare monumentală ce scoate în evidență chinurile sufletești ale unui om/ unui redactor/ unui jurnalist de mare credință în valorile spirituale ale omenirii, care lupta mereu doar pentru oglindirea fidelă a realității obiective.

Despre opera literară a Doinei Drăguț și-au expus părerea mai mulți critici literari consacrați, cât și alți scriitori, poeți, personalități din sfera intelectuală. Printre aceștia este și renumitul critic literar Ovidiu Ghidirmic (dr., prof.univ.) care s-a referit, în mod special, la opera poetică a scriitoarei, spunând prețioase cuvinte: „Doina Drăguț este o poetă remarcabilă, una dintre cele mai valoroase din generația sa. Poezia sa este o poezie densă, concentrată, de o mare rigoare, am spune geometrizantă, a versurilor, dată fiind și formația sa științifică, pozitivistă. Doina Drăguț este o poetă cerebrală, la care rigoarea se împletește, în chip admirabil, cu lirismul, într-o poezie, de cunoaștere, densă și substanțială, de o maximă concentrare a limbajului, pe care nu ezitam să o numim intelectualistă, în sensul cel mai bun al termenului. Natură interiorizată, poeta își autoanalizează, cu maximă luciditate, nu numai stările sufletești, dar și pe cele pur intelectuale, nuanțele infinitesimale ale unui întreg proces de gândire, gnoseologic“. Referindu-se la volumul de versuri „Timpul dintre valuri de lumină“ (Editura Fundația „Scrisul Românesc“ din Craiova, 2014) în același timp se menționează: „Categoriile filosofice „timp“ și „spațiu“

care, sub o formă sau alta, apar frecvent în poeme, sunt cele care formează coloana vertebrală a liricii volumului. Iar lumina și gândurile, într-o încifrare a semnificațiilor, sunt elemente ce îmbracă în forme posibile de existență o anumită simbolică a poeziei. De asemenea, apare destul de des elementul apă (mare, valuri, rouă), simbol al curgerii eleatice. Pentru Doina Drăguț, poezia este o îmbinare armonioasă între matematică și literatură, între matematică și artă, între matematică și viață, între matematică și ceea ce există dincolo de viața terestră; iar, uneori, pierzându-se în arabescul formelor, încearcă să epuizeze *inepuizabilul*“. În continuare criticul literar scrie: „Poemele sunt scurte și riguroase ca formă, ele sunt dificil de înțeles, ascunzând o lirică ermetică și un limbaj abstract, dar la o citire atentă și o apropiere cu „inima intelectului“, se observă că fiecare poem are o „logică internă“ și o coerență susținută de metafore subtile. Poemele includ, de cele mai multe ori, teorii științifice asupra sensului vieții, conferindu-le acestora înveșmântare emoțională, iar căutarea esențelor se face prin trăiri lirice pure, adeseori de natură divină, incluzând lumină, transparență, iubire. Deși stilul este concis, lapidar, geometrizant, sentimentele răzbat cu ușurință spre inima receptorului, creându-se o coeziune, la o aplecare atentă, sesizându-se o împletire armonioasă între rigoare și lirism. Lirica pe care o crează și o promovează Doina Drăguț aparține modernismului deschis spre temele existențiale majore: spațiu, timp, viață, lumină, gând...“.

Analizând opera lirică și eseistică a Doinei Drăguț, criticul literar și de artă George Popa (dr., prof.univ.) relatează: „Doina Drăguț, atât în poezie, precum și în eseistica sa, cultivă o gândire de înaltă reflexivitate, într-un stil eliptic în poezie, explicativ, cu fine interpretări hermeneutice, în scrierile de artă și cronicile literare. Poezia Doinei Drăguț este, prin excelență, o creație și o inductoare a emoției intelectuale. Poemele sale se detașează prin puritate, noblețe și elevație. Dispunând de o semnificativă cultură poetică, artistică și filosofică, Doina Drăguț a putut primi cu ușurință ecouri sau corezonanțe din lirica unor poeți precum Ion Barbu, Lucian Blaga, Rainer Maria Rilke sau din experiențe inițiatice orientale, model Dao, sau hinduse. În felul acesta se poate spune, fără exagerare, că Doina Drăguț și-a construit un veritabil sistem filosofic poetic. Scriind foarte dens, până la aparentă obscuritate, lectura poeziilor sale pare dificilă. Dar la o apropiere atentă, se observă că fiecare poem are o logică internă, ceea ce este o mare calitate, coerență susținută de metafore subtile, adeseori adevărate fulgurații intelectuale. Însă vibrante, emoții de fior cosmic. Doina Drăguț are, ceea ce s-a numit, o inimă a intelectului. Voce distinctă în lirica actuală, poezia Doinei Drăguț se citește cu încântarea minții“.

Așadar, scriitoarea Doina Drăguț, dotată cu calități deosebite – fire de o sensibilitate artistică aparte, omenie, talent, inteligență, erudiție, reprezintă omul intelectualității și al spiritualității ce știe cum să reprezinte conținutul literar al poeziei/ prozei/ criticii literare și de artă etc. Discursul literar al scriitoarei, structurat prin diverse genuri literare și artistice, parcurge întreg universul uman, în rezultat creând frumusețea autentică a creației literare de care are nevoie publicul cititor și însuși scriitorul.

Gellu DORIAN

M-a prins dorul de Don Cezar

Cezar Ivănescu s-a născut la zi mare a creștinătății, de *Schimbarea la față*, pe 6 august 1941, și s-a stins din viață, tot la zi mare, în *Joia Mare a Săptămânii Patimilor lui Iisus Hristos*, pe 24 aprilie 2008. Anul acesta, în aprilie, s-au împlinit zece ani de la moartea sa. Nu am văzut nici o revistă, nici o grupare de poeți, grup de foști prieteni și cunoscuți să-i comemoreze primul deceniu de veșnicie. Nu este singurul mare poet român plecat dintre cei vii, dat uitării. Foarte rar mai vedem câte o revistă literară, câte un critic literar să scrie despre Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Marius Robescu, Ioanid Romanescu, Dan Laurențiu, Mihai Ursachi, Cezar Baltag, Gellu Naum, Petre Stoica, Cezar Ivănescu, Mircea Ivănescu, Constanța Buzea, Mariana Marin, Ion Stratan, Traian T. Coșovei, Aurel Dumitrașcu și alții alții, despre care doar pe la anumite evenimente culturale prin țară să se amintească în regrete că peste ei se așterne uitarea, că paginile istoriilor literaturii române nu-i amintește. Și astfel și deznădejdea că posteritatea îi va avea și pe alții în grijă așa cum îi are și pe ei.

Ca fapt divers, dar ca semn al răsturnării percepției valorilor la români, recent la Sighișoara a murit Jimmy, cîinele cetății. Moartea acestui animal, ce-i drept, simpatic, la vârsta onorabilă de optsprezece ani, a ținut în onoare o gardă militară, mass-media a scris și relatat despre moartea celebrului cîine (mai mult decât moartea unor scriitori mari ca George Bălăiță sau Augustin Buzura,

ca să dau doar două nume!), rețelele de socializare s-au sesizat și au transmis condoleanțe comunității orașului medieval din Ardeal, s-a și propus imediat realizarea unei statui a lui Jimmy și amplasarea ei în centrul orașului, întru amintirea celui care „i-a distrat” pe vizitatori, a umplut fototecile familiilor din întreaga lume cu imaginea lui, rețelele de socializare au lăcrimat câteva zile în șir. Da, așa e la noi, un cîine, fie el și simpatic, dar totuși maidanez, un boschetar, un hoț, mai ales un hoț care ajunge la vîrf, toată această pegră animală și umană este mai onorată decât memoria unor poeți, cum sunt cei de mai sus, căroro nimeni, imediat după moarte sau chiar mai tîrziu, nu le-a făcut o statuie, nimeni nu-și aduce măcar aminte de ei, nimeni nu le așază valoarea în memoria lumii de mîine, ci dimpotrivă (A văzut cineva în Botoșani măcar străzi cu numele poezilor Mihai Ursachi, Lucian Valea, Horațiu Ioan Lașcu, Constantin Dracsin sau ale altor scriitori ca Max Blecher, Alexandru D. Lungu, Vasile Constantinescu, Corneliu Popel și alții?)

Pe mine m-a prins dorul de acești mari poeți, pe care i-am cunoscut, le-am citit poezia, i-am premiat, am fost în preajma celor mai mulți dintre ei. Și așa am scris, din dor de Don Cezar, în tonul celebrei sale poezii – *Doina (Dorul de Moldova)* – ceea ce redau mai jos, întru amintirea marelui poet, omului, sufletului lui zburciat de neroziile timpului prin care a trecut:

Doină (Dorul de Don Cezar)

M-a prins dorul de Don Cezar,
Domnu' acela-n strai frumos,
Domnu' acela-n strai frumos,
Că mă dor toate în ceruri
Și sunt foarte mînios,
Mînios că nu-i cu mine,
Că s-a dus să-și fac loc
Într-o lume care nu e
Într-o lume care nu e,
Loc fără de loc deloc!
M-a prins dorul și mînia
Și mînia mi-a prins dor,
De Don Cezar, mîniosul,
Încrunțatul și frumosul,
Încît cred că o să mor
Cu-acest dor de Domnul Cezar,
Domnul meu și-al tuturor,
Domnul meu și-al tuturor.
N-o să fie altu'-n lume
Să se închipuie cu el,
N-o să fi altu'-n lume
Să se-nchipuie cu el,
Că de-s rupt de ce e-n lume,
Și lumea-i ruptă de el,
M-a prins dorul de Don Cezar,
M-a prins dorul de Don Cezar
Și mi-e greu fără de el.
O să-mi fie dor întruna
Și întruna o să am
Dorul de ce-a fost să fie
Îngerul născut din neam,
Îngerul născut din neam,
O să-mi fie dor întruna,
Și mi-e greu fără de el,
Și mi-e greu fără de el,
Încît văd prin cer departe
Chipul lui de noi pribeag,

Încît mor cu mine însumi
Și de braț făr' de cel drag.
M-a prins dorul de Don Cezar,
Domnu' acela-n strai divin,
Chinuit de sine însuși,
De o lume cu venin,
Chinuit de sine însuși
Și de-o lume cu venin.
Mă ridic să-l văd că este
După zece ani de cînd
A plecat ca o poveste
Nemurind și neplîngînd,
A plecat ca o poveste
Nefiind și multplîngînd.
O să-mi fie dor întruna,
Dor întruna o să am
De Don Cezar Multplecatul,
Domnu'acela-n cer senin
Îmbrăcat în strai de mire
Și-n mantaua de venin
Pusă-n spate-i de nătingii,
De nătingii care vin
Roiuri, roiuri să-i închidă
Pleoapele ca după chin,
Roiuri, roiuri să-i închidă
Pleoapele ca după chin.

M-a prins dorul de Don Cezar,
De Don Cezar m-a prins dorul,
Că mă doare gîndu'-zar,
Dat la vamă, alb ca varul
De-o lume fără habar,
Dat la vamă, alb ca varul
De-o lume fără habar!

*Nu-l mai plîngeți pe acela
Care vecinic singur nu-i,
Plîngeți-l pe cel ce n-are
Moartea și Moldova lui!*

Cum era „să mă facă“ dizident Emil Brumaru (II)

Se cuvine să fac, încă de la început, două-trei precizări: nu am fost niciodată dizident și nici nu am pretins acest lucru nici măcar în glumă; în vremea aceea despre care vorbim, epoca ceaușistă, am făcut destule compromisuri sociale dar am ținut îndeosebi la faptul ca în revistele literare cît și în cărțile pe care le-am publicat să nu fac dedicații regimului, din care cauză am și debutat editorial cu o întârziere de vreo cinci ani; mi-am înfrînt, pe cît am putut, pornirile antiregim pe care le aveam în suflet, ca tot românul nemulțumit, fiind convins că regimul ceaușit se va prăbuși mult prea târziu decît s-a întîmplat. Am fost, cum se spune, un băiat cuminte. Și totuși am avut dosar la Securitate. E, drept, un dosar puțin cam subțirel și cam însăilat cu năivități, făcut, se vede de la o poștă, dintr-un zel nu îndeajuns de justificat al securiștilor. Dar destul de amenințător pentru liniștea mea de atunci și care mi-a provocat multe nopți de coșmar. Pentru că în preajma alegerilor locale de partid din toamna lui 1989 într-o adresă ajunsă la Primăria Tîrgu Neamț era scris negru pe alb că subsemnatul „a avut manifestări necorespunzătoare și este semnalat că a făcut aluzii tendențioase la adresa orînduirii sociale și de stat din R. S. România“. Primărița din acea vreme, doamna Rodica Andone, s-a schimbat la față cînd mi-a citit hîrtia venită de la Securitatea din Neamț. Mai grav nu se putea, astfel că, pînă la evenimentele din decembrie 1989 am stat cu sabia lui Damocles deasupra capului, așteptându-mă de la o zi la alta să fiu chemat la Securitate. Din fericire, nu am fost...

Totul a plecat de la o sorcovă trimisă într-o scrisoare către Emil Brumaru în decembrie 1988. Nu îmi amintesc ce îi voi fi scris în acea felicitare de Anul Nou poetului Emil Brumaru, (cu care am avut doar o scurtă perioadă de corespondență), eu nefiind un bun compozitor de urături sau iubitor de sorcove... Poate că aluzii mai mult sau mai puțin tendențioase la adresa regimului de atunci să-mi fi scăpat de sub condei în vreo scrisoare trimisă îngerului meu de atunci, Emil Brumaru, cel care m-a ajutat să trec pragul editorial în acele vremuri improprie tipăririi de carte.

În redarea (parțială) cît mai fidelă a conținutului acestui dosar am păstrat ortografia „originală“ a autorilor prezenți în el (semnalizînd-o doar uneori între paranteze cu nota autorului; n.n.), unii dintre ei mai mult sau mai puțin agramati.

Înainte de deschiderea dosarului, cu acordul scris al conducerii județene de partid (eram membru PCR), Securitatea din Neamț solicită, la data de 9 februarie 1989, o copie după scrisoarea expedită de mine poetului Emil Brumaru care conținea acea buclucașă sorcovă:

„Rugăm să ne trimiteți în copie scrisoarea expedită de SAVA NICOLAE din comuna Vinători-Neamț preotului

EMIL BRUMARU (eroare a celor care au întocmit adresa; habar nu aveau cine era Emil Brumaru; n.n.), aflat în atenția dvs., în care este înserată o sorcovă conținînd aluzii tendențioase. În urma semnalării dvs., efectuînd verificări asupra numelui Sava Nicolae, a rezultat că este încadrat la I.T.A. Neamț, necăsătorit, membru de partid. În cadrul acestei întreprinderi nu este cunoscut cu manifestări ori alte preocupări necorespunzătoare de interes pentru organele de securitate. Se achită de sarcinile profesionale, bucurîndu-se de aprecierea celor cu care vine în contact. În familie și societate are un comportament corespunzător. Este o persoană retrasă, nefiind semnalat cu relații de anturaj ori de vizită la domiciliu. (precizare confuză; n.n.). Este un frecvent participant al Cenaclului „Ion Creangă“ din Tg. Neamț. În evidențele M.I. nu este cunoscut“.

Ciudad, copia scrisorii cu pricina solicitată celor de la Iași nu a sosit niciodată la Neamț, iar în răspunsul Securității Iași, emis la data de 29 martie 1989, înregistrat la Securitatea Neamț cu nr/ 0026388 se precizează: „Urmare la adresa noastră nr. 114/NI/0020120/09.01.1989 și a răspunsului dvs. Nr.2/HV/0026134/09.02.1989, cu privire la poetul (nu preotul) EMIL BRUMARU din Iași și legătura sa cu NICOLAE SAVA din Tg. Neamț, vă comunicăm că nu deținem sorcova în cauză, întrucît nu a fost redată la timpul potrivit de către serv. „S“, ea conținînd doar **aluzii interpretabile** și nu manifestări evidente“.

Așadar, sorcova vesela nu se mai găsea... Dar dosarul era deja întocmit și înghițea notele informative după care alergau ofițerii de securitate de la Neamț.

O primă notă informativă, semnată „E“ (de fiecare dată, nu voi comunica numele întreg al informatorului, deși era doar o parolă) și înregistrată la 10 februarie 1989, precizează:

„Sursa vă informează următoarele aspecte referitoare la SAVA NECULAI, salariat la I.T.A. Neamț: îl cunosc pe acesta de mai mulți ani, este originar din com. Vinători, jud. Neamț. Actualmente domiciliază în aceeași comună cu, tată său care este foarte în vîrstă. Mai are trei surori care domiciliază și ele în aceeași comună. Pe o perioadă foarte scurtă, de 2 săptămîni, cu mulți ani în urmă, a fost prieten cu numita P. E., (în notă este redat numele întreg; n. n.) salariată la Dep. de... Tg. Neamț. Este o fire retrasă, greu abordabilă, care vorbește foarte puțin, fiind un om nesociabil. Este necăsătorit. Datorită inteligenței pe care o are face parte din cenaclul literar „Ion Creangă“ din Tg. Neamț în calitate de poet. De religie este ortodox pe stil vechi. Este în relații foarte apropiate cu Daniel Corbu și Iliescu Mihai, ambii poeți în același cenaclu“.

Caracterizarea făcută de această „E“ este aproape exactă. În subsolul notei informative, ofițerul care o primește notează: „NO. Nota se exploatează în copie la Serv. 1 unde D.C. pe nume adevărat Tănase Ion, este în atenție“.

O altă notă informativă este semnată de „B“, mai „guralivă“ dar și mai necontrolată în afirmații:

„Sursa informează următoarele aspecte referitoare la SAVA NICOLAE din com. Vinători: îl cunosc pe acesta de la cenaclu literar care a funcționat în comuna Vinători. S-a dovedit un membru sociabil în cadrul ședințelor. În acea perioadă lucra la I.T.A. Tg. Neamț, a fost chiar șeful acestei instituții și în această calitate a fost un om serios, exigent cu muncitorii din subordine. În rest, un om retras, închis. Scrie poezie. Se pare că a avut o deziluzie în dragoste și a refuzat să-și mai întemeieze o familie. (...) Frecventează familia Tănase Ion, sînt chiar prieteni, poet și metodist la Casa de cultură, și-a luat pseudonimul de Daniel Corbu. Soția acestuia este profesoară de limba franceză la liceul „Ștefan cel Mare“ din Tg. Neamț“. În josul notei se precizează de superiorul celui care a înregistrat nota: „Obs. șef – Legătura cu S1 pentru a stabili cum este cunoscut T. I. și ce date au rezultat despre Sava“.

O altă sursă de informații, care semnează „O“ și care are mai multe informații din domeniul cultural de atunci, venise cu câteva precizări importante chiar chiar cu ocazia recrutării ei, cum aflăm din subsolul notei. Redăm nota integral:

„Sursa informează că începînd cu data de 19 dec. 1988 (dată eronată, probabil, 1989; n.n.) va avea loc la casa de cultură din orașul Tg. Neamț zilele cărții – Ion Creangă – organizate cu ocazia sărbătoririi a 100 de ani de la moartea lui Ion Creangă. La această activitate vor participa mai mulți poeți și prozatori din jud. Neamț, printre care Daniel Corbu, Dorina Negru, Aurel Dumitrașcu, George Calcan, Nicolae Sava și alții. Din cîte se cunoaște, poezii vor fi cazați la motelul „Plăeșu“. Activitatea va fi condusă și coordonată de poetul Daniel Corbu care speră să fie reușită. Daniel Corbu și-a manifestat nemulțumirea că nu au mai avut loc „colocviile de poezie“ de la Tg. Neamț din cauza tov. Suzana Gîdea. În perioada cînd au fost planificate colocviile, au venit la Tg. Neamț aproximativ 30 poeți care, după ce au servit cîte o cafea, au plecat la Suceava, participînd la Suceava la concursul de poezie „Nicolae Labiș“. La acest concurs, premiul a fost obținut de poetul nemțean Paul Bararu muncitor la mobila Tg. Neamț, cu care sursa se află în relații bune“.

În josul paginii aflăm și cînd a fost dată informația: „Informația a fost furnizată în procesul recrutării și va fi exploatată în probleme artă și cultură“.

Dar la dosar este atașată și o notă, semnată „M“, notă care, după cum este redactată, face parte din alt dosar, probabil al unuia dintre prietenii de atunci ai subsemnatului:

„Sursa informează că poetul DANIEL CORBU se află în relații apropiate cu poetul DUMITRAȘCU AUREL din Piatra Neamț. Daniel Corbu a afirmat față de Alexa Maria, bibliotecară în orașul Tg. Neamț, că a solicitat sala bibliotecii cu întreaga suită de poeți pentru „a face politică“. Acest fapt a nemulțumit total conducerea orașului, în persoana tov. Prim secretar PCR, primarul Andone Rodica, care a

avut o discuție cu poetul și în ceea ce privește articolul apărut în ziarul „Ceahlăul“. Continuă să aibă o poziție singuratică, cel mai des fiind vizitat de Aluigheorghe, Dumitrașcu și Elena Negru, precum și SAVA NICOLAE“.

Ofițerul care a primit nota informativă precizează că „Daniel Corbu și Aurel Dumitrașcu sînt lucrați prin dosar de verificare informativă“.

În sfîrșit sursa „B“ revine cu noi afirmații hazardate, inexacte, scrise parcă din obligația de a da și ea ceva celor care probabil o rugau insistent:

„Sursa informează următoarele aspecte referitoare la numiții SAVA NICOLAE și DANIEL CORBU, poeți, membri ai cenaclului literar din Tg. Neamț. La una din ședințele cenaclului a participat poetul Mircea Dinescu. Din discuții și-a dat seama că sînt poeți buni le-a citit volumele de poezii pe care le pregătiseră ei pentru publicat și le-a spus că au talent și că poeziile sînt bune – că de ce nu li s-au publicat volumele? Aceștia au argumentat că au trimis la redacție, dar li s-au înapoiat. Atunci Mircea Dinescu (care actual se pare că este transfug) le-a promis că îi ajută să publice poeziile. De atunci nu au mai avut relații cu el. După un timp (un an) au auzit că la un post străin s-a spus că în țara noastră există poeți tineri, talentați, care nu sînt publicați, au fost dați exemplul Sava Nicolae și Daniel Corbu din Tg. Neamț. După vreo jumătate de an au fost chemați la București la redacție și li s-a publicat cîte un volum de poezii. Poezii despre care am vorbit scriu poezie modernă (filozofică, pastorală, patriotică). La întîlnirile pe care le organizează nu discută decît poezie“.

Evident sursa „B“ bate cîmpii. Auzise ea, probabil, tot din discuțiile noastre, că a fost cîndva Mircea Dinescu prin zonă. Dar acest lucru se întîmplase cu vreo zece ani înainte. Pe 30 martie 1979 au fost (și) pe la Vinători-Neamț o delegație impresionantă de scriitori: Dorin Tudoran, Mircea Dinescu, Maria Luiza Cristescu, Denisa Comănescu, Cornel Popescu (redactor-șef pe atunci la Editura „Cartea Românească“), Dumitru Dinulescu, Ion Coja. Au mîncat și au băut la Coana Maria Bodron de la Braniște, unde poposise cîndva și Sadoveanu, în drumul său spre casa de la Mănăstirea Neamț. Noi am fost atunci (Daniel Corbu, eu, oficialitățile locale) în calitate de, dragă-Doamne, reprezentanți ai Cenaclului din Vinători. Nici vorbă să intervenim la Mircea Dinescu pentru publicare. Nu era el omul care să ne sară în ajutor cu publicarea, deși eu îl cunoșteam pe Mircea din armată, făcusem stagiul militar împreună la Slătina și apoi la București la Clubul Dinamo. Că o fi vorbit Europa Liberă de faptul că sîntem talentați și nepublicați nu știu, poate că da, eu nu auzisem. Mai precis însă că sursa „B“ imagina istorii ca să pară interesantă în ochii securistului care alerga după note informative.

Dar notele nu se termină aici. Vom reveni la ele în alt episod al acestei istorii.

O <DIFUZARE DE PROPORȚII>: „CAZUL“ <VOIAJORUL>

La 11 mai 1984, Serviciul Special „S” – Inspectoratul Județean Iași – Securitate alcătuia „Nota de studiu” în cazul (cu numele de cod de obiectiv) „Abilul”, a cărui activitate subversivă constă în difuzarea unor înscrisuri cu conținut dușmănos la adresa orînduirii socialiste pe parcursul a trei etape, în cursul anilor 1979 (o primă difuzare avînd loc în orașele Roman, Tg. Frumos și Iași), 1980 (o a doua răspîndire cu aria de difuzare pe raza Municipiului Iași) și 1982 (de asemenea o difuzare pe raza Municipiului Iași), conform D 006328 „Abilul” – Arhiva CNSAS. De acest caz I.J.Iași – Securitate leagă un altul, căruia i se dă numele de cod de obiectiv „Voiajorul”, caz ce apare în februarie 1983 și încurcă și mai mult socotelile scurității, acesta fiind autorul unor fițuici cu caracter dușmănos, difuzate prin împrăștiere în tren. În cazul „Voiajorul”, Nota de analiză și sarcini (ce o ofer spre publicare în revista *Hyperion* colegului și prietenului Gellu Dorian) întocmită în toamna lui 1983 de către Inspectoratul Județean Iași – Securitate, va repune pe tapet problema fițuicilor[răspîndite]cu caracter dușmănos (de fapt, lupta fâțișă cu regimul), odată cu ea fiind întregit un adevărat program de represiuni asupra unor numeroase grupuri sociale, peste care vine ca un val încercarea nereușită a serviciilor secrete în colaborare cu organele de miliție, de aflare a dușmanului orînduirii socialiste. În orice caz, răspîndirea acestor adevărate manifeste ale celor doi misteroși („Abilul” și „Voiajorul”) răspîndite între anii 1979 – 1984 în Municipiul Iași și împrejurimi dar și pe ruta Iași – București (prin faimoasa difuzare de proporții) și retur reprezintă unul dintre actele de eroism împotriva dictaturii din România, ca una dintre primele linii de configurare a evenimentelor de la Iași din decembrie 1989. (Ioana Diaconescu)

M.[inisterul de]I.[nterne]

INSP. JUD. IAȘI – SECURITATE

SERVICIUL SPECIAL „S”

30 sept 1983

Adnotare marginală: „Aprob” – Șeful Inspectoratului – Colonel Copilu Victor

Strict Secret

Exemplar nr.3

NOTĂ DE ANALIZĂ ȘI SARCINI

în cazul „Voiajorul”

Cazul „Voiajorul” face obiectul unor fițuici cu caracter dușmănos, difuzate prin împrăștiere din tren, pe magistrala căii ferate București – Iași în nopțile de 22/23 și 24/25 februarie 1983.

Confecționarea fițuicilor s-a făcut cu ajutorul unei matrițe din cauciuc.

În baza planului de măsuri întocmit la data de 1 martie 1983 și a notelor de analiză din aprilie și iunie 1983, au fost întreprinse următoarele măsuri:

– S-au studiat împrejurările în care au avut loc difuzările precum și traseele de difuzare, stabilindu-se că autorul a acționat cu prudență pentru a nu fi observat, în sensul că a difuzat numai în timp de noapte la intrarea și ieșirea din stații, folosind, probabil, fereastra de la un grup sanitar al trenului unde, de altfel, a fost găsită și o fițuică.

O difuzare de asemenea proporții, sub aspectul numărului mare de fițuici și a întinderii pe toată magistrala București – Iași și invers a dus la unele concluzii cu privire la autor și anume:

– Autorul este un individ echilibrat, curajos, viguros și rezistent.

– Dispune de timp și condiții de lucru care îi permit să confecționeze cu suficientă îndemînare matrițe și să realizeze un număr mare de fițuici.

– Deși textul este redus se poate concluziona că autorul are o pregătire medie.

– Este un element ostil, nemulțumit de politica economică și nu ar fi exclus să fie cunoscut de organele de securitate cu asemenea manifestări.

– La confecționarea fițuicilor a folosit hîrtie pelur ori de ambalaj și tuș roșu sau violet, care se găsește în comerț precum și în dotarea instituțiilor.

În vederea identificării autorului, au fost întreprinse măsuri de instruirea și dirijarea rețelei informative pentru a ne semnală persoane cu manifestări similare (subl. mea I.D.) celor cu piesele în litigiu și care ar fi făcut deplasări în perioada difuzării.

Au fost studiate toate semnalările existente la compartimentele informative, selecționîndu-se un număr de 40 de persoane care au fost luate în lucru de aceste compartimente și anume: Serv. I = 15; Serv. II = 13; Serv. III = 12.

Au fost supuși unor verificări complexe țiganiilor asupra cărora au fost găsite, în timp ce călătoreau cu trenul de la Dorohoi spre Iași, cantități mari de hîrtie și cerneală. Rezultatul a fost însă negativ.

S-au (sic!) identificat un număr de 102 persoane sosite în Iași din zona de sud a țării, cu deosebire cele din București, care au fost cazate la hoteluri, cămine și gazde particulare, fiind date spre verificare inspectoratelor pe raza cărora domiciliază (sublinierile mele – I.D.).

Prin agențiile și casele de bilete CFR, **au fost identificate persoane active și pensionari CFR** care au călătorit în perioada difuzărilor **pe ruta Iași-București cu premise**, după care s-a trecut la **verificarea activității și preocupărilor lor din acea perioadă**. (sublinierile mele – I.D.).

S-a identificat personalul CFR care a însoțit cele două trenuri și a fost audiat (subl. mea – I.D.), însă nu s-au stabilit date deosebite care să prezinte interes operativ în această problemă.

A fost **identificat și audiat personalul de la revizia de vagoane** (subl. mea – I.D.) care a verificat trenul 622 înainte de plecare, însă nu s-au stabilit date de interes operativ.

S-au făcut **verificări în obiective economice și instituții în vederea identificării persoanelor care au efectuat deplasări în interes de serviciu din Iași spre București** (subl.meă – I.D.), stabilindu-se un număr de 95 de persoane, care au fost verificate de compartimentele informative, după cum urmează: Serv.[iciul]I = 5; Serv.[iciul]II = 87; Serv.[iciul] III = 3.

S-au întreprins **verificări în întreprinderi și instituții obținându-se mostre de hîrtie și tuș asemănătoare cu cele folosite de autor la confecționarea fișucilor** (subl. mea I.D.), însă analizele de laborator n-au fost semnificative.

Unele măsuri ce au fost întreprinse în cazul „Abilul” au fost orientate și în scopul identificării autorului din cazul „Voiajorul”. Acestea sunt după cum urmează:

– Rețeaua informativă a fost instruită pentru a **ne semnală persoane care** în preocupările lor personale sau de serviciu folosesc ștampile **confecționate artizanal din lemn sau cauciuc** (subl.meă – I.D.), precum și altele, care pot fi suspectate în aceste cazuri.

– În **cadru verificărilor** întreprinse **asupra persoanelor suspecte în cazul „Abilul” s-a avut în vedere și posibilitatea ca acestea să facă obiectul cazului „Voiajorul”** (subl. mea – I.D.).

– S-au identificat membrii cenaclurilor de arte plastice de pe raza județului Iași, selecționându-se un număr de 18 persoane care sunt în curs de verificare.

– La perchezițiile efectuate la locul de muncă sau la domiciliul unor persoane suspecte în cazul „Abilul” s-a avut în vedere și identificarea de materiale folosite de autor în cazul „Voiajorul”.

– Pe linia Serv.[iciului]„S” se întreprind zilnic măsuri de identificare a persoanelor care folosesc în trimerile lor postale ștampile confecționate artizanal.

– A fost **instruit aparatul de miliție T.F. cît și personalul CFR de la revizie și mișcare pentru a ne semnală date ce ar putea prezenta interes operativ** (subl.meă – I.D.).

În lucrarea acestui caz s-au făcut, evident, și unele neajunsuri:

– Numărul persoanelor din Iași identificate, respectiv cca.200, din rîndul celor care au călătorit cu trenul în nopțile de 22/23 și 24/25 febr. 1983 este redus.

– Nu s-a acționat operativ pentru identificarea tuturor acestor persoane în toate obiectivele deservite operativ.

– **Măsurile informativ – operative organizate în rîndul acestor persoane nu au fost suficient de ofensive** (subl.meă – I.D.) și de profunzime, neavînd totodată continuitate și orientare pe specificul cazului.

– Suspecții selecționați în caz au fost într-un număr redus. În prezent aceștia de fapt **se confundă cu cei din cazul „Abilul”, dar nu sunt de regulă cum s-ar impune din rîndul celor care au călătorit cu trenul în cele 2 nopți cînd s-au produs difuzările** (subl.meă – I.D.).

– Avînd în vedere stadiul în care se află cazul „Voiajorul” și neajunsurile care s-au manifestat, se impune ca în viitor să se execute următoarele sarcini:

1. Continuarea investigațiilor în obiectivele deservite informativ de pe întreg cuprinsul județului, pentru identificarea

persoanelor care au călătorit cu trenul în cele două nopți, de la București la Iași și invers.

Termen 30. 10.1983

Răspund Șefii Serv.[iciilor] și Compart[imentelor].
Informative

2. Să se întreprindă măsuri informative corespunzătoare în rîndul persoanelor care au călătorit cu trenurile din care s-au comis difuzările, în scopul obținerii de date cu privire la aceste difuzări de la persoane care le-au efectuat sau referire la persoane care au cunoștințe ce ne-ar putea interesa în acest caz.

Sarcină permanentă

Răspund Șefii Serv.[iciilor] și Compart.[imentelor]
Inform.[ativ] Op.[erative]

3. **Va fi instruită periodic rețeaua informativă din rîndul personalului CFR care deservește trenurile de călători, în scopul prevenirii unor difuzări de înscrisuri anonime sau a prinderii în flagrant a unor difuzori** (subl.meă – I.D.).

Sarcină permanentă

Răspunde Șeful Serv.[iciului]II

4. În același sens, **prin selecție, va fi instruit întreg personalul de deservire a trenurilor de călători** (subl.meă – I.D.).

Sarcină permanentă

Răspunde Șeful Serv.[iciului] II

5. În măsura în care ni se vor comunica de către I.[nspectoratul de]M.[iliție]B.[ucurești], Sec.[uritate] **persoane din Iași identificate în București că au călătorit cu cele două trenuri din care s-au efectuat difuzări vor face obiectul unor măsuri informativ-operative, în scopul stabilirii unui cerc de suspecți care vor face obiectul unor verificări complexe**(subl. mea – I.D.).

Sarcină permanentă

Răspund Șefii de Serv.[iciei] și comp.[artimente] inf.
[ormative]

6. Ținînd cont de existența unor criterii de individualizare comune cu cele din cazul „Abilul”, persoanele suspectate în acest caz și cu deosebire cele care au călătorit cu trenurile ce interesează, vor fi astfel verificate încît să se clarifice și suspiciunile în legătură cu eventuala lor implicare și în executarea și difuzarea înscrisurilor din cazul „Voiajorul”.

Sarcină permanentă

Răspund Șefii Serv.[iciilor]și Compart.[imentelor]Inf.
[ormative]

7. Se vor continua măsurile specific pe linia Serv.„S”, în cadrul controlului grafic și în conținut al materialelor specifice.

Sarcină permanentă

Răspunde Șeful Serv.[iciului]„S”

Specialist grafic,
L[oco]t.[enent]col.[onel]
Surdu Ștefan

De acord,
Șeful Serv.[iciului]„S”
Colonel,
Caspărovici Eugen

Dumitru ȚIGANIUC (1941-2017)

Tot nu-ți dai seama?

Lasă piatra acolo, pe mușuroiul stufos
ca o bufniță,
e doar ochiul lui cu care privește mișcarea,
întotdeauna ai risipit dimineața mea
cu grăunțele pentru găini, cu ascuțitul coasei
și chiar cu soarele pe care
mi-l arătau cu degetul
ca pe hoții de cai.

Lasă-mi sunetele așa cum le văd – maci
îmbobocind sub rădăcini,
și salcîmii să se lovească între ei
înflorindu-se ca niște cîini albi,
și nu te mai du la poartă și spune cărașilor
pe unde s-o ia către stîină, ori către păcat,
ei fac parte din lumea mea și trebuie să
alerge cu roțile
pe coastele mele ca pe hipodromul de lîngă
oraș,
nu speria dezordinea asta din aer făcută
de păsări,
îți înpăimînți ție însuși sufletul uriaș.

Tot nu-ți dai seama că eu pot să văd
dincolo de muchia lucrurilor neliniștite?
Mamă, dacă ai cunoaște dorințele lor,
ai căuta sub aripa cocoșului toți lăutarii
dispăruți de vîrstă
și în mînerul cuțitului găsi-vei alt cuțit
cu care să-ți rănești îndemînarea.

Sucesiuni

Parcă pietrele au nechezat,
caii se rostogolesc ca pietrele,
umbra se-ntinde ca un izvor furios
și izvoru-i umbră în adînc.
Omul parcă se trezește pasăre,
la amiază-mpușc-o rață,
mîinile i-s roșii ca de vulpe,
pune o capcană-n fin spre seară
și se face om a doua oară,
rîu e lîngă gleznelor femeii
și devine rădăcină-apoi, spre zi
crește lîngă sîni și-apoi tot pasăre
peste crîngul lumii se trezi,
și iar lespezile ce necheză,
umbrele care se sparg de buze,
cade ca o piatră o amiază,
le lovește-n umeri pe lehuze,
totul e de nerecunoscut și-mi pare
că nu pot vedea decît închipuindu-mi,
cînd îmi pipăi obrazul, m-aud
ca un bucium fericind o naștere

și mă-ntind să prind speranța toată
și s-o strîng la piept ca pe-un harbuz răscopt,
ah, ce bine-i să mănînci lumină
pe pămîntul negru, dezmorțit la opt.

Cuvînt de zi

Doamne, și ploaia venind ca o nedumerire
pînă în curțile ca niște cărți de joc,
cu fire de iarbă crescînd în ochii asului
de verde
și în colțul semnului cu felinare sparte.
Frumos i se mișcă degetele pe temelii,
casele-și schimbă într-o necunoscută ordine
locul,
cele cu bucurii își schimbă tiparul pentru
o ceartă,
cele cu dragoste pătrund într-un as al
invidiei,
și fericirea pornește pe drumul de seară,
ca un greier cu cîntecu-n sine.
Frumos vîrful picioarelor ei împinge
marginea către mijloc,
vestea din capăt ajunge în inima curților
și vremea berzelor de pe acoperiș
se scurge la casa din margine,

ca o ghindă se rostogolește pînă la capătul
unde va încolți putrezind o secundă.

Opera e crimă de lezmajestate

Deși lectorul nostru s-a săturat de borșul acru al criticii de cenaclu, mă văd silit să insist să-l provoc pentru această cauză. Probabil că pe piața literară n-ar ajunge o mare cantitate de maculatură dacă s-ar impune chezașia unei asemenea prime camere de judecată, prezentată nu doar de junii ispițiți de glorie, ci și de folositorii acesteia...

Cu întreruperile dictate de vreme, în formula clasic cenaclistă, adică de grup cu judecată critică, în locații îngăduite, de aproape o jumătate de veac încă se reunește în fiecare joi, dupe tradițiune, gruparea rezistentă de literați botoșăneni, inclusiv cei atașați, respectiv „joști” strălumiți de auspiciile hyperionești, scăpați de burzuliile politice. S-a observat că noi avânturi de fapte mari arată aceasta de când întâlnirile au loc la reprezentanța locală a Uniunii Scriitorilor, într-un spațiu atât de aproape de ideal încât vânzătorii de utilități se străduiesc să pună la dispoziția scriitorilor câte o idee-factură despre ale lor veleități.

Cum fiecare supraviețuitor de litere din anii șaptezeci, „cu simțul realului profund” (cf. Adrian Popescu, „Ce este veleitatea?”, Steaua nr. 9/2001, p. 4.) catadicește să se prezinte în persoană vie, fiecare poartă, fără să vrea, o mască de sperietoare pentru tinerele condeie ce-ar îndrăzni să urce în tabernaculul pretenției, aceeași tabără dotată cu senzori și senzori pentru gestiunea lirică rezistă și își cetește opurile, de la jurnalul bolnav al slobodului cugetător și născocirile poetice ale mașinii de cifrat și descifrat la scrierile noului Jules Verne, deghizat într-un cavaler psihiatru. Astfel încât preșcolarii sunt înspăimântați nu atât de romii cuceritori ai centrului de oraș, cât de criticii torționari (!) și nici nu vor să audă de această Groapă a Marianelor... Speranțele partidelor au însă acces liber și ada-stă aici nepoatele locotenentului macovei să învețe că programul este o teză de demonstrat și să-și testeze cursele din programul șoptit, iar vedetele PSD își doinesc viciile acolo unde li se fac curte și unde scriitorii se caută de aplauze la claca străveche.

Trași la rindeaua cenaclistă, distincții prezente se orientează, cum e firesc, după semnalul geluitor, iar acesta nu-și concepe teza fără acordul de expunere la judecată al autorilor. Lectura se anunță din timp pe mail, în forme de convocare ori invitație, dar întotdeauna vine geniul haiku al unui arhanghel să încarce vederea între biserica Uspenia și frenezia poli-romă a străzii... Dincolo de intervențiile explicit așteptate, scriptorii noștri își găsesc cetitorii săptămână de săptămână în ei înșiși. Producătorul de prozo-poezie e critic, criticul e producător de text literar. Circumstanțe în care fiecare are programată șansa să se producă la orice text de iluminare.

În ultimul sezon și-au prezentat câte un eșantion (...)

Vasile Iftime, susținător al unei revoluții în scriere, care pare să fi urmat un intensiv „poetry writing course”, având tastatura de la calculator programată să comită versuri pe orice temă. „Texte scrise ziua, nu noaptea”, apreciază N. Corlat. Iar D. Necșanu susține că știe textele viftimești pe de rost. Notăm că autorul are acum sursa metaforei în contextul creștin, iar uzul motivelor de această speță îl duc uneori până la ridicol: „sânul Neprihănitei ardere de tot/cine nechează o singură dată primește foc/cine se bălbăie primește furtună/ (aici eu aș zice, „furtună angelică!”) suntem îngeri postmoderni...”. Îmi scapă acum cine aprecia că putem râde de poetul care nu folosește radiera. Probabil Lope de Vega... Se reține că poetul nostru rămâne un combatant, apt de victorii de litere.

Cristina Prisacariu-Soptelea, adeptă a notației scurt intimiste, cu un accent pasional reținut, care își ascunde experiența vieții într-un discurs întrerupt, socotind că plasarea în ambiguitate nu e suficientă și căutând o formulă a profunzimii. Una ar fi cea din „Mușcate pe podea”, poză a echilibrului și relaxării de cuplu. Numai că în grupajul citit apar și: „visul ca alegorie”, „narcisismul de condiție”, „inimile noastre schizofrenice”, „experimentul apocalipsei”, „minuna, frumoasa pasăre phoenix”. Când scapă de inhibiție, poeta arată că știe că „Bărbații cer femeii cu fluturii lipiți de nuri” și nu se sfește să dea chiar și dispoziții: „Mătură și tu fluturii de pe terasă...” sau: „Dezbracă-te!”...

George Luca, criptograf al întâmplării zilei, care compară gaura de vierme Lorentziană cu gaura de troll și se vede obligat să citeze maxime din Sfântul Augustin, Platon, Maxim Mărturisitorul.

Gabriel Alexe, același iubăreț livresc care pozează în eliptica savantă, redusă la termenul prețios: „nirii tăi”, „șoldul tău”, „falica idee”...

Ovidiu Petcu, credincios ideii sf, care își racordează scrisul la momentul unirii din 1918, într-o lume paralelă în care Traian Vuia se întâlnește cu Aristide Demetriade și are de făcut o schimbare fundamentală despre care nu știe nimic. Povestea op-ului intitulată „Istorie interzisă” e nouăzeci la sută dialog, iar restul aluziuni de genul „Unele lucruri nu se schimbă niciodată”. Ideea sf suportă orice.

Si Mircea Oprea, guydeboardianul nostru scăpat pe moment de aforism și teatru pentru povestirea aventurilor sale cotidiene, a cărui opera e crimă (anagrama numelui său!) de lezmajestate. Vedetă a scrisului de primăvară, autorul nostru nu are reticențe pentru a-și încărca textul cu mecanismele verbale ale recunoașterii, reamintirii, deluziei. Scrisul său este o semnalizare a realului, o replică la înșelarea zilei, criticabil fiind „împăratul” inconștientului său. Relatare jurnalieră a unei întâlniri cu propriul trecut, „Elefantul de la etajul trei”, textul cu care presează teroristul nostru de litere e o nouă probă a putirii sale de prozaist. Mese-riaș al relatării viselor sale, apt să aprofundeze nesemnificativul, majestatea sa Mircea

Oprea are figura prozatorului superior care își expune aventura preumblărilor sale prin urbe. Cum nu e văzut, cum nu e observat de lume, omul (oprea mircea) nostru se reîntâlnește cu îngerul său păzitor, cu care dialoghează în oglindă, observă Nicu Corlat. Iar D. Necșanu crede că cel care îl reține cumva forțat câteva momente este de fapt o altă ipostază a povestitorului.

Sigur că timpul verbului său trebuie să fie mai mult ca perfectul, M.O. scrie: „nu visasem vreun coșmar de avertizare”. Fire nevriconoasă, personajul povestitor n-a avut în secunda anterioară deșteptării prevestirea unei netrebnice secheștrării, deși descrie o revelație a superiorității văzului său în lume. Dimpotrivă, p.p. (personajul povestitor) aflat în cercetarea visării are motive să rădă la duș, unde, de data asta e singur(!). Firește, se constată faptul că autorele e mai întâi poet, căci visele sunt „vulpi de noapte”.

Nu este necesar să cunoști devenirea povestitorului ca să observi că personajul Miluță-Mircea a evoluat între „culturnici”, de la autorii de articole la cei cu „operele complete”. Supus la proba „revoluției de parodie”, personajul despre care povestește este de fapt personajul care povestește. Miluță Dălvă, alias Dorde Ceteră este o poză a lui Mircea Oprea. Autorele nostru, din nevoie de legitimize, și-a pus la încercare alter ego-ul. Beția momentului este cea care induce în eroare și pe unul și pe altul. Elefantul de la etajul trei (... sprezece?) este închipuirea unei greutăți și unei mărimi a celor două personaje. Cum cititorul avizat nu poate fi obligat să citească, să judece și să pună diagnostice, în scena manuscriselor necercetate într-un salivator personajul secundar...

Trecut cu vederea, pare-se că scrisul lui Mircea Oprea are un gps pentru ofensarea oricărei autorități.

Indiferent cine are programat cuvântul, în orice joi cetește și recetește un poem genial Gabi Alexe, maestru și contra maestru în amplasarea în fața indicatorului echivoc. Lucrarea sa poetică e lăsarea cuvântului magic în coada de pește Solomon, încărcată de aluziuni. Ispitit de „visul cu parabole”, cumătrul lup se entuziasmează de măreția platitudinii și ține să învețe omenirea întreagă ce iaște gimnastica sexuală în figurile de analiză matematică. Liniștea e „siguranța elevului așezat în ultima bancă”. Când „hăicuitorul” nostru se întâmplă să chiulească, e mai trist în sala de operații cenacliste.

Hypergheorghe

Cf. Adrian Popescu, „Ce este veleitatea?”, Steaua nr. 9/2001, p. 4.

De schimbat imaginarul

Dupe umila mea părere textul „Elefantul de la etajul trei” al lui M.O. este o probă de literaturizare, adică un fel de luare de prost a cititorului. Firește, autorele nostru știe să scrie, știe gramatică, știe ORICE, e un meseriaș care tinde să aprofundeze nesemnificativul.

Chestiunea este că imaginarul pe care îl are la dispoziție nu este potrivit vremii și canonului, aparține unei ere revolte.

Avem povestea unei zile din viața unui declarat prozautore superior, carele nu se amestecă prin cetatea literaților cu nătărăii, întâmplare care ar fi putut fi spusă în doar două pagini, numai că daimonul de scrib nu stă aiurea. Simte că piața oarbă trebuie trezită și insistă să cuvânteze, el trebuie să scoată textul în spectacol. Încărcat sau supraîncărcat.

Sigur că timpul verbului trebuie să fie mai mult ca perfectul, M.O. scrie: „nu visasem vreun coșmar de avertizare”. Fire nevriceasă, personajul povestitor n-a avut în secunda anterioară deșteptării prevestirea unei netrebnice secheștrării, ba chiar aceeași revelație a superiorității văzului său în lume. Dimpotrivă, p.p. (personajul povestitor) a aflat în cercetarea visării motive să rădă la duș, unde, de data asta e singur(!). Firește, se constată faptul că autorele e de fapt poet, visele sunt „vulpi de noapte” (poezia salvează!).

Autorele nu trebuie însă să ne expună opera poetică, fiindcă personajul despre care vorbește (p.d.p.) o cunoaște, iar povestea are încărcătura specifică. „La noi ajunge dangătul de clopot dar clopotnița e în altă lume”... Nu are nici o importanță ce traseu parcurge eroul nostru până la întâlnirea cu p.d.p., fiindcă el nu intenționează să tulbure strada. Ziua nu este trăită, ba chiar anihilată fiindcă povestitorul dă în cale o figură cunoscută, a cărui istorie e corespondentă cu devenirea sa. Povestitorul nostru și p.d.p. s-au învățat între cincinale, o universitate populară, o casă de cultură, secretari și cabinete de partid, tovarăși activiști. Limbajul este afectat. Trăirile sunt degradante. Nu este necesar să cunoști devenirea povestitorului ca să observi că personajul Miluță-Mircea a evoluat între „culturnici”, de la autorii de articole la cei cu „operele complete”. Supus la proba „revoluției de parodie”, personajul despre care povestește este de fapt personajul care povestește. Miluță Dălvă este o poză a lui Mircea Oprea. Autorele nostru, din nevoie de legitimare, și-a pus la încercare alter ego-ul. Beția momentului este cea care induce în eroare și pe unul și pe altul. Elefantul de la etajul trei (...sprezece?) este închipuirea unei greutăți și mărimi a celor două personaje. Cum cititorul avizat nu poate fi obligat să citească, să judece și să pună diagnostice, în scena manuscriselor necercetate întră salvator personajul secundar...

Ce salvează textul? Cred că faptul că elefantul domină etajul trei. Dacă ar fi fost la etajul treisprezece, era adevărat spectacol de revoluție. Numai că în zonă bocurile au majoritatea doar patru etaje, doar câteva numai zece etaje.

Cred că autorele trebuie să schimbe imaginarul.

Atat deocamdată și aici (cf. d. ignat).

Hypergeorghe

Cuvinte cheie – repere pe simeze: Eminescu, icoană, Cucuteni, pictură

Simezele Galerii de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani, spațiu aparținător Muzeului Județean Botoșani, au adus în atenția publicului iubitor de artă, între 17 – 31 mai 2018, expoziția temporară „Icoana-chipul mântuirii”.

Definită în literatura de specialitate drept o „fereastră spre absolut”, icoana este în același timp considerată de Sfântul Ioan Damaschinul „ceea ce este cartea pentru cei ce știu să citească este icoana pentru cei care nu știu; ceea ce e cuvântul pentru auz este icoana pentru văz”. Din acest simplu motiv, indiferent de perioadă istorică, pentru ortodoxie icoana rămâne legătura cea mai directă dintre om și Dumnezeu și, din acest motiv, își păstrează nealterat rostul în existență societății contemporane.

Pasionat de frumos, trăitor în credință și prea plin sufletesc, artistul Constantin Alexa a venit – după o lansare de carte, „Noaptea Muzeelor” și în a 3-a zi de la Înălțarea Domnului – alături de prietenii: Cristina Turiceanu, Constantin Surugiu, Liviu Șoptelea și mult mai tinerele, dar la fel de talentate, Anca și Alina Albătoaie, cu propunerea unei reîntâlniri expoziționale, de suflet, simțire și credință.

Vizitatorii au putut admira icoane realizate într-o varietate de tehnici și modalități de exprimare. Astfel, Constantin Alexa, care se autodefineste într-un interviu ca și „condamnat la artă pe viață” a adus cu sine icoane realizate într-o manieră proprie, inclusiv pe

lemn „ars”, în timp ce Cristina Turiceanu a preferat eleganța icoanei de tradiție transilvană. Constantin Surugiu a expus icoane pe lemn patinat artificial, Liviu Șoptelea a prezentat icoane pe sticlă și vitraliu, iar Anca și Alina Albătoaie au adus rafinate icoane pe sticlă, cu o bogată ornamentație. Vernisajul a avut loc duminică, 20 mai 2018, la ora 11,30, expoziția fiind prezentată de: prof. Ioana Șcarlii, etnograf Steliana Băltuță și prof. Napolion Ungreanu.

În perioada 6-13 iunie 2018 a putut fi vizionată expoziția tematică „EMIN... ESCU Avatar”, dedicată lui Mihai Eminescu, cel apreciat de către filozoful Constantin Noica drept „omul deplin al culturii românești”.

Expoziția a avut ca punct de plecare necesitatea de a-l „cunoaște” pe Eminescu, pentru că, așa cum menționa același Constantin Noica, „ne-am obișnuit să spunem ca Eminescu este un geniu. Cu aceasta nu spunem nimic chibzuit și spunem în schimb două lucruri proaste: că Eminescu este, în fond, dincolo de orice explicație; că noi, oamenii de rând, suntem în definitiv dincolo de orice răspundere. Înainte însă de a socoti un creator geniu, este bine să vezi ce anume a făcut el spre a fi unul sau ca să-și slujească geniu. Și, înainte de a te scuza că tu nu ești un geniu – sau alteori de a da vina pe împrejurări că n-au favorizat genialitatea ta ascunsă -, este bine să vezi care-ți sunt răspunderile, în spiritualitatea și chiar în animalitatea omului de cultură din tine.”

Lucrările prezentate au avut rolul de a aduce în fața privitorilor locuri legate de „existența botoșăneana” a lui Mihai Eminescu, respectiv: imagini ale Botoșaniului de altădată,

ca loc al nașterii poetului, Ipoteștiul – mirific cadru al vremii în care „Fiind băiet păduri cutreieram...” și mănăstirea de la Agafton – spațiu sacru al întâlnirii cu Divinitatea. De asemenea, au fost expuse volume din creația eminesciană, alături de cărți dedicate vieții și operei sale.

Pe simezele au putut fi admirate lucrări semnate de artiștii: Aurelian Antal, Aurel Aniței, Brăduț Covaliu, Cik Damadian, Corneliu Dumitriu, Victor Foca, Luki Galaction Passarelli, Victor Galin, Ion Grigore, Nicolae G. Iorga, Ligia Macovei, Marcel Mănăstireanu, Mariana Petrașcu, Marin Predescu, Florin Prodan, Constantin Surugiu, Liviu Șoptelea, George Șpaiuc și Teodor Valenciu și fotografii realizate de Dumitru Brehuescu și Ana Coșereanu, alături de reproduceri după fotografii de epocă.

În cadrul vernisajului de sâmbătă, 9 iunie 2018, ora 13, prezentarea a fost făcută de către: Ana-Elisabeta Coșereanu-muzeograf, Gheorghe Median-istoric și Gabriel Alexe-poet. Curator eveniment: Liviu Șoptelea-conservator.

Cu ocazia împlinirii în 2018 a 50 de ani de la înființarea Școlii Populare de Arte Botoșani, numită din acest an și „George Enescu”, Galerile de Artă au fost, în perioada 14 – 20 iunie, gazda unei expoziții cu lucrări realizate de elevi, de diverse vârste și din diferite promoții, ai secției de pictură, coordonați, în timp, de profesorul Victor Hreniu.

Între 21 iunie -15 iulie 2018, Galerile au fost gazdă pentru expoziția personală „Ecou”, cu lucrări semnate de artistul plastic Gelu Costea. Absolvent al Academiei de Arte, „Lucaefăru” București (2000) și licențiat al Universității de Arte București, Gelu Costea este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România, Filiala Constanța I. În 2001, a fost distins cu Premiul Special „Alexandru Țișoiu”, iar în 2002 și-a adăugat în palmares Premiul „Ștefan Dimitrescu” al Muzeului Județean Vaslui. Referindu-se la creațiile artistului, criticul de artă Alice Dinculescu, menționa: „Într-un timp al modelelor de carton sculptor, al istoviților de

goana după aur, al sufletelor moarte, Gelu Costea, pictorul născut la Sibioara de Constanța, a pornit în lume abia după ce s-a convins că are ceva de spus.” Printre expozițiile sale personale se numără: „Drumul”, „Pasajul”, „Poarta”, „Atelier” și „Cucutence”.

Despre expoziția de la Botoșani, autorul însuși a menționat: „Expoziția de arte vizuale „Ecou” se dorește a prezenta, într-o cheie contemporană, parte din izvoarele cu seva spațiului românesc moldav, din preistorie, copilăria omenirii – dacă ar fi să numim altfel. Interpretări subiective pornite de la formele semn ale unei mari culturi – Cucuteni. Memoria acestei culturi este păstrată în timp cu transformări asumate de cultura populară (proiecții ancestrale, mituri, ornamentică, forme și semne) ce ajung la noi ca ecouri. Mai mult sau puțin stilizate, șlefuite, patinate de timpul istoric, provoacă omul contemporan în încercarea de a se defini. O expoziție cu mare încărcătură spirituală, națională și universală în același timp.” Vernisajul a avut loc sâmbătă, 23 iunie 2018, ora 13,00. A prezentat muzeograful Ana-Elisabeta Coșereanu.

Pentru doar 7 zile, în perioada 16 – 21 iulie 2018, în spațiul Galerieiilor de Artă, cei interesați au putut vizita expoziția „F... ESTIVALĂ” (pictură, grafică, sculptură), organizată de Societatea Culturală „EXPO-ART Botoșani”. Lucrările expuse pe simeze, realizate în diverse tehnici, cu o tematică foarte variată, au fost creații recente ale artiștilor plastici botoșăneni binecunoscuți atât publicului local, cât și în calitate de participanți la diverse expoziții organizate în țară sau în străinătate: Dan Aconștăntinesci, Marcel Alexa, Aurelian Antal, Aurel Azamfirei, Silbiu Babii, Cristian Bârzoies, Mihai Bejenariu, George Burlacu, Valeriu Gorgan, Florin Grosu, Gheorghe Huivan, Florin Prodan, Constantin Surugiu, George Șpaiuc și Liviu Șoptelea.

În cadrul vernisajului desfășurat luni, 16 iulie 2018, ora 17,

prezentarea a fost făcută de către muzeograful Ana-Elisabeta Coșereanu. Curator eveniment: Liviu Șoptelea – conservator.

Între 22 iulie – 4 august 2018, Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia-Mare” a fost un binevenit oaspete al Galerieiilor, prin intermediul expoziției foto-documentare „CENTRUL ARTISTIC BAI A MARE” – ARTIȘTI ȘI TOPOSURI.

Expoziția a reprezentat un compendiu de istorie culturală în imagini a Școlii Băimărene de Pictură în perioada 1896 – 1989.

Apărută în perioada Belle Époque, în 1896, Școala de la Baia Mare a fost o mișcare artistică care a luat ființă în jurul pictorului Simon Hollósy, consolidându-se ca una dintre cele circa 40 de reputeate „colonii” europene de la cumpăna secolelor XIX-XX.

Școala Băimăreană de Pictură este printre puținele școli de artă europeană în care viața artistică s-a desfășurat neîntrerupt timp de mai bine de un secol, aici lucrând, vremelnic sau permanent, peste 3.500 de artiști plastici (pictori, sculptori, graficieni, ceramiști, designeri) din țară și din spațiul central și est-european.

La vernisajul desfășurat duminică, 22 iulie 2018, la ora 13, a fost prezent dr. Tiberiu Alexa – manager Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia-Mare”, menționându-se faptul că expoziția va fi itinerată la Muzeul de Științele Naturii Dorohoi – luna august și la Muzeul de Arheologie Săveni – luna septembrie 2018.

Spațiul generos al Galerieiilor de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani” a găzduit, pentru perioada 4-22 august 2018, cea de-a VI-a ediție a Salonului Internațional de Artă Naivă „Gheorghe Sturza”, eveniment organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliul Județean Botoșani, având drept parteneri U.C.A., Filiala Iași și Muzeul Județean Botoșani.

Derularea acestei ediții aduce un element de noutate deoarece reușește să deschidă anul acesta participarea artiștilor naivi din alte țări. În acest sens, pe lângă artiștii naivi din România au mai fost invitați din Lituania, Cehia, Serbia, Franța, Ungaria, Polonia și

CONȘILIUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
CONȘILIUL JUDEȚEAN MARAMUREȘ
MUZEUL JUDEȚEAN BOTOȘANI
Galeria de Artă «ȘTEFAN LUCIANI»

PREZINTĂ EXPOZIȚIA FOTO-DOCUMENTARĂ
«CENTRUL ARTISTIC BAIA MARE» – ARTIȘTI ȘI TOPOSURI
Un compendiu de istorie culturală în imagini
a Școlii Băimărene de Pictură

comisar de expoziție: dr. Tiberiu ALEXA
curatori asociați: Ana COȘEREANU & Liviu ȘOPILEA

13 AUGUST - 17 SEPTEMBRIE 2018
MUZEUL DE ȘTIINȚELE NATURII - DOROHOI
Str. Alexandru Ioan Cuza, nr. 43

Israel. Vernisajul a avut loc sâmbătă, 4 august 2018, la ora 12.

Ultimul eveniment expozițional al perioadei a fost reprezentat de itinerarea expoziției foto-documentare „CENTRUL ARTISTIC BAIA MARE” – ARTIȘTI ȘI TOPOSURI, organizată de Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia-Mare” pentru promovarea Școlii Băimărene de Pictură, la Muzeul de Științele Naturii Dorohoi, unde va rămâne până la noua sa itinerare, la Muzeul de Arheologie Săveni, în 17 septembrie 2018.

Până la finele lui 2018 vor mai urma alte șase expoziții, personale și colective, care sperăm să atragă pasionații de frumos prin lucrările ce vor fi expuse pe simezele Galeriilor.

Ana-Elisabeta Coșereanu

Zilele Eminescu – 50

Cea de a XXXVII-ea ediție a Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Lucafărul...”, organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, cu sprijinul Consiliului Județean Botoșani, în colaborare cu Societatea Culturală „Raluca Iurașcu” Vorona, Fundația Culturală „Hyperion-c.b.” Botoșani și cu parteneriatul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor din România și al Uniunii Scriitorilor din R. Moldova, precum și al editurilor Cartea Românească, Junimea, Timpul, Charmides, Eikon, Princesp Multimedia, Alfa, 24 de ore și al revistelor de cultură „Convorbiri literare”, „Familia”, „Viața Românească”, „Poesis”, „Euphorion”, „Vatra”, „Steaua”, „Scriptor”, „Poezia”, „Ateneu”, „Argeș”, „Bucovina literară”, „Expres cultural”, „Hyperion” și „Țara de Sus”, este dedicată Centenarului Marii Uniri a României și va avea loc în cadrul celei de a 50 ediții a „Zilelor Eminescu”, în perioada 15-17 iunie 2018 după următorul program:

15 iunie – Sosirea invitaților;

– Ora 18, sediul Reprezentanței Botoșani a Filialei Iași aUSR: jurizare;

16 iunie, ora 10: Finalizarea jurizării, întocmirea procesului verbal;

– Ora 14,30 – Deplasare la Vorona, Joldești – Decernarea premiilor „Porni Lucafărul...”

– Recitalul laureaților; prezentare de cărți și reviste; prezentarea antologiei „Porni Lucafărul...” XXXVI. Spectacol oferit de Societatea Culturală „Raluca Iurașcu” Vorona

– Recitalul poezilor invitați – „Poeți români la Eminescu acasă”

– Acordarea premiului „Hyperion”, în cadrul recitalului „Poeți români la Eminescu acasă”

– Pelerinaj la schitul și mănăstirea Vorona, la Stejarul lui Cuza și la Schitul Sf. Onufrie

– Ora 21 – terasa Hotelului „Rapsodia” Botoșani – Recital „Poeți români la Eminescu acasă”

17 iunie, orele 10,30 – 20,00: recitaluri de poezie și prezentări de cărți: Centrul istoric – Biserica Uspenia; Parcul Eminescu.

– Ora 14,30 – Pelerinaj la Ipotești: recital la lac.

– Plecarea invitaților.

Sunt invitați: Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Marius Chelaru, Adi Cristi, Valentin Talpalaru, Daniel Corbu, Nicolae Panaite, Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Dumitru Crudu, Liviu Apetroaie, George Vulturescu, Ioan Moldovan, Ioan Radu Văcărescu, Călin Vlasie, Bianca Vișan, Dumitru Augustin Doman, Nicolae Oprea, Liviu Ioan Stoiciu, Doina Popa, Vasile Spiridon, Sterian Vicol, Radu Florescu, Nicolae Sava, Mircea A. Diaconu, Vasile Tudor, Gavril Țărmure, Ion Mureșan, Mircea Platon, Ioana Diaconescu, Marian Drăghici, Minerva Chira, Ioan Pinte, Alexandru Ovidiu Vintilă, Dan Vătă, Victor Munteanu și Gellu Dorian, Nicolae Corlat, Vlad Scutelnicu, Mircea Oprea, Dumitru Necșanu, Gabriel Alexe, Petruț Pârvescu, Cezar Ciobăcă, Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Nina Viciriu, Vasile Iftime, Ovidiu Petcu, Constantin Bojescu, poeți și esești laureați ai Concursului Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Lucafărul...”

PREMIUL „HYPERION”, ediția a X-a – ARCADIE SUCEVEANU

În cadrul celei de a 50-a ediții a *Zilelor Eminescu* și a celei de a X-a ediții a manifestării „Poeți români la Eminescu acasă”, organizată de Fundația Culturală „Hyperion-c.b.” Botoșani a fost acordat *Premiul Hyperion* pe anul 2018 poetului **Arcadie Suceveanu** din R. Moldova. Premiul a fost decernat la Conacul Iurașcu din Jolești, Vorona, județul Botoșani, locul de naștere a mamei poetului Mihai Eminescu, raluca Iurașcu, unde a avut loc și un recital al poezilor invitați. Același recital a avut loc și la Hotel Rapsodia Botoșani în seara zilei de 16 iunie, dedicat Centenarului Marii Uniri din 1918. Au participat poeții: Arcadie Suceveanu, Leo Butnaru, Grigore Chipere, Ion Mureșan, Marian Drăghici, Ioana Diaconescu, Cassian Maria Spiridon, Luician Vasiliu, Marius Chelaru, Nicolae Panaite, Valentin Talpalaru, Liviu Apetroaie, Constantin Iftime, George Vulturescu, Alexandru Ovidiu Vintilă, Victor Munteanu, Radu Florescu, Nicolae Sava, Gellu Dorian, Nicolae Corlat, Dumitru Necșanu, Vlad Scutelnicu, Gabriel Alexe, George Luca, Cristina Prisăcariu-Șoptelea.

Agenda culturală a Memorialului Ipotești, ianuarie-iulie 2018

15 ianuarie: Zilele Eminescu / Ziua Culturii Naționale

Zilele Eminescu din acest an s-au desfășurat sub semnul celei de-a XX-a ediții a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – OPUS PRIMUM. Inițiat la propunerea poetei Ileana Mălăncioiu în anul 1998, premiul a fost susținut – cu excepția anilor 2007, 2008, 2009 când a fost acordat de Ministerul Culturii – de Memorialul Ipotești*). În baza propunerilor făcute de un juriu național – din care au făcut parte, consecutiv, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Dan Cristea, Al. Cistelean, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Ioan Holban, Daniel Cristea-Enache, Andrei Terian – au fost premiați pentru debut, de-a lungul anilor, treizeci de poeți. Retrospectiva Premiului, prilejuită de 20 de ediții și 30 de poeți premiați, a fost făcută de Al. Cistelean și Vasile Spiridon, membri ai juriului în mai multe ediții.

Debutanți în poezie în ani diferiți și, respectiv, premiați în anul următor debutului, deja consacrații poeții: Dan Bogdan Hanu, Răzvan Țupa, Cristian Pohrib, Svetlana Crăstean, Bogdan G. Stoian, Mihai Duțescu, Cristina Bilciu, Ștefan Ivas au susținut recitaluri poetice din volumele de debut, din volumele publicate mai târziu, precum și din poeme inedite.

Cu același prilej, antologia *Exerciții de neclintirea* fost prezentată de către Mircea A. Diaconu, prefațatorul acesteia și membru al juriului. Antologia include textele a 29 dintre poeții premiați și este a doua de acest fel, prima fiind editată de Gellu Dorian cu ocazia a zece ediții ale

Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – OPUS PRIMUM, în anul 2008. Alte apariții editoriale au fost semnalate de Călin Vlasie (Editura *Cartea Românească*), Lucian Vasiliu (Editura *Junimea*), Ana Maria Toma (Casa de Editură *Max Blecher*), Alexandru Uiuu (Editura *Charmides*), culminând cu prezentarea, de către redactorul adjunct, scriitorul Nicolae Corlat, a revistei *Hyperion*, editată de Fundația Culturală „Hyperion – Caiete Botoșanene” în colaborare cu Memorialul Ipotești.

Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani a lansat, în aceeași zi, Concursul Național de Poezie și Interpretare Critică a Operei Eminesciene „Porni Luceafărul...”, ediția a XXXVI-a.

15 ianuarie – 14 iunie: Expoziția „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu – OPUS PRIMUM”

Prilejuită, de asemenea, de a XX-a ediție a Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Prima, expoziția a fost vernisată în ziua de 15 ianuarie și completează vizual lansarea volumului *Exerciții de neclintire*, apărut la Casa de editură „Max Blecher” în decembrie 2017. Expoziția conține 30 de panouri dedicate poezilor laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – OPUS PRIMUM în perioada 1999-2017, în care fiecare poet este prezent printr-o scurtă prezentare a activității sale, o fotografie și o selecție reprezentativă din creația sa (preponderent selecții din volumele de debut). Panourile îmbină într-un mod creativ și personalizat imaginea, selecția din creația poetică a fiecărui autor, cu accente sugesive de text supradimensionate.

La expoziție s-a lucrat în paralel cu volumul *Exerciții de neclintire* (redactori: Ala Sainenco, Mihaela Anițului), conceptul grafic fiind realizat de Liliana Grecu.

1 februarie: Ziua Internațională a Cititului Împreună – ZICI

În Sala de lectură *Constantin Noica* din Biblioteca Națională de Poezie *Mihai Eminescu*, membrii Cercului de lectură *Unde fugim de acasă?* de la Școala Gimnazială nr. 7 Botoșani au participat, sub îndrumarea profesorului coordonator Loredana Carcea și având-o ca invitat pe profesoara Lucia Pascariu, la ediția 2018 a Zilei Internaționale a Cititului Împreună. Derulat în parteneriat cu Memorialul Ipotești, proiectul a urmărit să pună în dialog diferitele modalități de lectură ale elevilor în cadrul atelierului-dezbateri *Metamorfoze ale lecturii*, plecând de la volumul *Bătrânul din lună* de Gracie Lie.

13 februarie – 7 martie: Expoziția „Sub cer străin. Locuitorii Lituaniei în lagărele și locurile de exil din U.R.S.S. Anii 1940-1958”

Disponând de o sală de expoziții temporare, care poartă numele pictorului Horia Bernea, Memorialul Ipotești oferă spațiu pentru expoziții itinerante. Începând cu 13 februarie 2018, în acest spațiu a fost găzduită expoziția „Sub cer străin. Locuitorii Lituaniei în lagărele și locurile de exil din U.R.S.S. Anii 1940-1958”,

pregătită de Muzeul Victimelor Genocidului și de Centrul de Cercetare al Rezistenței din Lituania și organizată în parteneriat cu Muzeul de Istorie a Moldovei (Republica Moldova), Centrul de Cercetare a Genocidului și a Rezistenței din Lituania și Muzeul Victimelor Genocidului (Lituania). Fotografii și documentele prezentate au fost obținute din colecțiile Centrului de Cercetare a Genocidului și a Rezistenței din Lituania, Muzeului Victimelor Genocidului, Muzeului Național al Lituaniei, Muzeului Exilului și al Rezistenței din Kaunas, Muzeului „Alka” din Samogitia, Muzeului Regional Tauragė, din fondurile documentare al Arhivelor Speciale din Lituania, ale Arhivelor Centrale de Stat din Lituania, dar și din colecții particulare.

Deși este consacrată victimelor deportărilor din Lituania, expoziția reflectă situația similară a basarabenilor care au suportat trei valuri de deportări: 1941, 1949, 1951. Caietele expoziției menționează că represivul are constituit o componentă de bază a sistemului politic totalitar în Uniunea Sovietică, prin care se urmărea distrugerea societății civile și controlul mental al populației.

Expoziția a fost vernisată de conf. univ. dr. Virgil Birlădeanu (Universitatea de Stat din Moldova), conf. univ. dr. Ludmila Cojocariu (Institutul Pro Memoria) și studenții Universității de Stat „Alecu Russo” din Bălți.

21 martie: Ziua Mondială a Poeziei

Ziua Mondială a Poeziei a fost marcată printr-un dialog poetic susținut de poezii Claudiu Komartin (București) și Emilian Galaicu-Păun (Chișinău) și moderat de prof. Mircea A. Diaconu (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava / Memorialul Ipotești).

Întrebându-se despre pericolul dispariției poeziei, negația poeziei și semnificația ritualică a *Zilei Mondiale a Poeziei*, Mircea A. Diaconu a vorbit despre coerența poeziei, raportarea la poezie, imaginea poetului și vocea acestuia, evocându-l pe poetul Andrei Bodiș și citind în finalul dialogului din Traian T. Coșovei. Emilian Galaicu-Păun și-a definit ecuația poeziei prin raportarea la limba română, la întâlnirile providențiale, dintre care semnificativă pentru el a fost a fost întâlnirea cu Eugen Cioclea. Claudiu Komartin a vorbit despre evoluția poeziei, breșa dintre așteptările unui public mai larg și explorările poezilor contemporani. Emilian Galaicu-Păun și Claudiu Komartin au continuat cu *replici* de poeme, completate de poezii botoșaneni Cristina Șoptelea, Gabriel Alexe, Dumitru Necșanu, Ovidiu Petcu, Vasile Iftime, Vlăduț Scutelnicu.

Gheorghe Erizanu a prezentat, în cadrul unui semnal editorial, ultimele apariții ale Editurii „Cartier” (Chișinău) al cărei director este, pe care a întemeiat-o și o conduce din 1995.

26 aprilie: Ziua Bibliotecarului

Cu ocazia Săptămânii Bibliotecilor, Memorialul Ipotești a expus originalul Jurnalului *Junimea – Societatea Junimea. Prescripte verbale* – document unicat din Fondul Documentar Ipotești, clasat la categoria „tezaur”. „Prescriptele verbale” conțin, în transcrierea lui A.D.

Xenopol, procese-verbale a 49 din ședințele ținute de Societatea *Junimea* – lași în perioada 1865-1873, fiind consemnată și prezența lui Mihai Eminescu la două dintre ședințele societății: în 01.09.1873 și 07.09.1873, prilej cu care a citit „Egiptul”, „Sărmanul Dionis”, „Înger și demon” și „Floare albastră”, creații care au fost publicate ulterior în revista „Convorbiri literare”.

Invitatul special al Memorialului Ipotești din această zi a fost scriitorul Lucian Vasiliu, care, într-un dialog cu elevii de la Liceul Teoretic *Dr. Mihai Ciucă Săveni*, Seminarul Teologic Liceul Ortodox *Sfântul Ioan Iacob* Dorohoi, Grupul Școlar *Demostene Botez Trușești*, Grupul Școlar *Ștefan cel Mare și Sfânt Vorona*, Școala Gimnazială *Leon Dănăilă* Darabani și Școala Gimnazială nr. 1 Săveni, a vorbit despre bibliotecă, editură, carte și poezie.

Lucian Vasiliu a făcut, în această zi, și o donație importantă de carte – 936 de titluri – care vine în completarea fondului Bibliotecii Naționale de Poezie „Mihai Eminescu”, fiind trecut în registrele acesteia cu titlul *Donația Lucian Vasiliu*, alături de alte donații de carte pe care le deține Memorialul Ipotești.

27 martie: Conferința 1918: victoria geografiei asupra istoriei nedrepte

Seria de conferințe dedicate Unirii de la 1918 a fost inițiată de memorialul Ipotești, simbolic, în data de 27 martie, când a fost votată unirea Basarabiei cu Țara, avându-l drept invitat pe Nicolae Enciu, cercetător la Institutul de Istorie al Academiei de Științe din Moldova, profesor la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Republica Moldova.

Conferința, ținută la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” din Botoșani, a fost urmată de o lansare de carte, semnată de conferențiar: 1918. *Pe ruinele imperiului spulberat de istorie. Basarabia în pragul modernității*, Editura ARC, 2018, moderată de dr. Sergiu Balanovici (Muzeul Județean Botoșani).

Despre volumul lansat la Botoșani, dr. Gheorghe Nicolaev (Institutul de Istorie al AȘM) scrie: „Din punct de vedere cronologic, anii investigați de istoricul Nicolae Enciu – 1918-1920 – au marcat sfârșitul unei perioade istorice (1812-1917) și, totodată, intrarea Basarabiei într-o nouă etapă a evoluției sale (1918-1940), caracterizată de disputa dintre «vechi» și «nou», antrenând în acea dezbateri, în mod necesar, întregul corp al proceselor, valorilor și cauzalității istorico-sociale. Valorificând o serie de fonduri arhivistice, documente, statistici și lucrări mai puțin cunoscute sau inedite despre situația social-economică, demografică și culturală a Basarabiei în anii 1918-1920, demersul distinsului cercetător constituie o reluare și, în același timp, o dezvoltare pe o nouă bază izvoastică și teoretico-metodologică a efortului cercetătorilor din anii de după Primul Război Mondial, reușind în mod strălucit să determine potențialul general al Basarabiei la ieșirea acesteia din componența Imperiului țarist și integrarea în cadrul României Mari.”

9 mai – 15 iunie: expoziția Părinții fondatori ai Uniunii Europene și contribuția lor

Expoziția cu fotografii ai inițiatorilor Uniunii Europene și informații despre aportul fiecăruia la integrarea europeană a avut drept scop evidențierea importanței Uniunii Europene de la începuturile formării acesteia și a declarației care a stat la baza fondării ei.

Prima imagine a acestei expoziții este cea a Declarației Schuman (care a stat la baza formării Uniunii Europene de astăzi), fiind urmată de tablouri care conțin, fiecare în parte, o fotografie și evocarea aportului pe care l-a avut fiecare membru fondator în parte la constituirea, mai întâi, a ideii unei Europe Unite, concretizată în formare, a de mai târziu, a Uniunii Europene.

Conceptul expoziției îi aparține Elenei Adina Cojocariu, realizarea grafică – Liliane Grecu, expoziția fiind verisată de Cotinel Munteanu.

Zilele Eminescu, ediția din iunie

13-14 iunie: Colocviul de exegeză literară în onorarea Petru Creția

Aflat la a doua ediție, *Colocviul de exegeză literară* s-a desfășurat sub *In onorarea Petru Creția*, organizatorii aducând, în acest fel, un omagiu primului director al Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, celui care a realizat demersurile necesare, obținând înființarea acestuia. Participanții la colocviu – Mihai Zamfir (Universitatea din București), Ioana Both (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca), Mircea A. Diaconu (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava / Memorialul Ipotești), Pompiliu Crăciunescu (Universitatea de Vest din Timișoara), Radu Vancu (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), Vasile Spiridon (Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău), Jean-Louis Courriol (Universitatea din Lyon), Florica Courriol (Universitatea din Lyon), Ioan Pinteau (Biblioteca Județeană „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud) – au vorbit despre contribuția semnificativă pe care a reprezentat-o implicarea eminescologului Petru Creția în definitivarea editării operei lui Mihai Eminescu, au creionat portretul unui cărturar de excepție al culturii române, care s-a distins exemplar în domeniul literaturii și al filosofiei prin propriile creații și prin exegezele laborioase făcute altor creatori de referință din cultura română și cea universală.

Lucrările colocviului au fost organizate în secțiuni de comunicări științifice și secțiuni de evocări, fiind urmate de lansarea a două volume: *Amintiri despre Petru Creția*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017 – volum omagial, coordonat de Maria Gabor Șamșudean, apărut sub egida Consiliului Județean Bistrița-Năsăud și a Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița-Năsăud și prezentat de Ioan Pinteau – și *In onorarea Dumitru Irimia: Lucrările Colocviului de exegeză literară*, Ipotești, Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, 2017, care cuprinde comunicările prezentate la întâia ediție a colocviului organizat la Ipotești. În cadrul secțiunii de evocări a fost prezentată și emisiunea de televiziune, realizată de Cătălin Târlea la Ipotești, în iunie 1991, cu prilejul derulării colocviului *Eminescu între mit și regândire critică*, derulat sub coordonarea lui Petru Creția și avându-l ca invitat pe Cezar Ivănescu, poet

laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – OPERA OMNIA.

15 iunie: Conferința *Cine e cel ce spune povestea...*?

Plecând de la câteva versuri eminesciene inedite reconstituite de Petru Creția și publicate în revista „Manuscriptum” numărul 1 din 1991, prof. Ioana Both (Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca) a susținut conferința *Cine e cel ce spune povestea...*?

Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene

Inițiat de Memorialul Ipotești în 2011, *Premiul pentru traducerea și promovarea operei eminesciene* a fost acordat, de-a lungul timpului, traducătorilor: Chiril Covaldji (Rusia) – 2011, Geo Vasile (România) – 2012, Constantin Abăluță (România) – 2013, Gisele Vanhèse (Franța) – 2014, Christian W. Schenk (Germania) – 2015, Adrian George Sahlean (SUA) – 2016, Enrique Noguera Valdivieso (Spania) – 2017.

La ediția 2018, în baza propunerii unui juriu național, din care au făcut parte: prof. Mircea A. Diaconu (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava / Memorialul Ipotești), prof. Vasile Spiridon (Universitatea „Vasile Alecsandri” din Bacău), prof. Andrei Terian (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu), *Premiul* a fost acordat traducătorului, profesorului universitar Jean-Louis Courriol.

Prof. Elena Brîndușa Steiciuc (Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava), în discursul de *Laudatio*, a subliniat răbdarea de „benedictin” a traducătorului francez, care „a șlefuit versurile eminesciene într-o concepție care nu face abstracție de ritm și rimă, reușind să ofere cititorului francofon o selecție de poeme în care franceza se mulează perfect pe forma din limba română, transpunându-i muzicalitatea, armonia, limpezimea”.

În răspunsul la *Laudatio*, Jean-Louis Courriol (pentru care „a primi premiul Eminescu pentru traducere trebuie să fie prilejul unor mărturisiri personale”) a menționat: „Când am avut șansa de a veni la Iași ca profesor de franceză, în mileniul trecut, pe lângă descoperirea unei țări și a unui popor care mi-au devenit o a doua patrie, mi s-a dat prilejul de a trece de la două limbi așa-zis moarte, latina și greaca, la o limbă vie, româna, pe care o consider o sinteză a celor două, a latinei, evident și în primul rând. (...) După cum limba română mi-a devenit o a doua limbă maternă, literatura română este pentru mine o referință la fel de esențială ca literatura franceză. Eminescu venea deci de drept în ierarhia valorilor literare”.

15 iunie – 15 decembrie: Expoziția *In Onorarea Petru Creția*

Expoziția începe cu un o notă scrisă de Petru Creția în Cartea de impresii de la Ipotești, semnată și datată cu 1.VIII.1991: „Gândiți-vă la acei ultimi șase ani ai lui, gândiți-vă cu durere și cu respect. Au fost ani de-a lungul cărora Eminescu n-a mai fost Eminescu și în care Eminescu știa bine, cu o suferință sfârșietoare, că nu mai este Eminescu. Dar în care nu știa, umilit de nepuțință, ce va rămâne din el, că locul lui

se va afla, pe veci, printre poezii cei mai puri și mai înalți ai lumii. Anii aceia au fost, după aspra lege a firii, răscumpărarea unei prea mari arderi, a unei prea imbelșugate și străbătătoare respirații, a unor prea mari, zădărnice și zadarnice, iubiri, dintre care nu cea mai mică a fost pentru neamul lui. A trăit atunci ca un om îngropat în nimicnicie, fără să știe că va învia spălat de tot răul lumii și că, în eternitatea istoriei toți ai lui, noi cu înaintașii și urmașii noștri, îl vor iubi ca pe nimeni altcineva.

Expoziția include câteva fotografii ale lui Petru Creția la Ipotești (din 1992), fotografiile din arealul ipoteștean cu dealurile împădurite din apropiere și case vechi ce mai păstrează aspectul tradițional (inspiratoare în perioada în care a lucrat la Ipotești), selecții din nr. 1/1991 al revistei *Manuscriptum* (poemele *Eterna pace* și *Floare de tei*), o selecție din volumele sau lucrările publicate până în 1997: *Norii*, Cartea Românească, reeditare, Univers Enciclopedic, 1996; *Catedrala de lumini*, Homer, Dante, Shakespeare, Humanitas, 1997; *Testamentul unui eminescolog*, Humanitas, 1998, o selecție de 15 pagini (unele cu suprapuneri de note în original) din copia manuscris a *Testamentului unui eminescolog* care se află la Ipotești și de file în facsimil din *Caietele Eminescu* publicate de Academia Română.

Conceptul expoziției îi aparține Mihaelei Anițului și Liliane Grecu.

15 iunie: Expoziția *Taberei de fotografie – Ipotești, 2017. Căutându-l pe Eminescu, ediția a II-a*

Expoziția prezintă o selecție din fotografiile realizate de participanții la Tabăra de fotografie din 13-16 iulie 2017, coordonată de Constantin Oneaga și Daniel Tupiș. Materialul fotografic, realizat în urma sesiunilor foto desfășurate la Ipotești, Mănăstirea Agafton, Schitul Sihăstria Voronei, Grota Sfântului Onufrie, Mănăstirea Vorona, iar în Botoșani: la Mănăstirea Popăuți, Biserica Uspenia, Centrul vechi, Biserica lipovenească, Biserica armenă, Cimitirul armenesc, Casa Muzeu Ceomac Cantemir, Sinagoga, clădirea Primăriei, a fost selectat și ordonat în expoziție de Liliana Grecu. Fotografiile selectate vor fi păstrate la fel ca la prima ediție (2016) și printr-un catalog (format on line și tipărit).

30 iunie – 1 iulie: Activități de citire, înțelegere și interpretare a operei eminesciene. *Incubatorul de lectură la Ipotești*

Sub genericul *Școlii altfel*, activitățile de citire, înțelegere și interpretare a operei eminesciene au luat forma *Incubatorului de lectură*, proiect care facilitează accesul tinerilor la educația lecturii și valorizează gândirea și exprimarea liberă prin scris, inițiat de Svetlana Căstean și Ana Maria Sandu, scriitoare cu experiență editorială, de lecturi și dezbateri publice, în țară și în străinătate, și de lucru cu copiii la ateliere de citit și scris.

Evlii din câteva școli ale județului Botoșani – Școala Gimnazială „Ștefan cel Mare” (prof. Daniela Păduraru), Botoșani; Școala Gimnazială Nr. 1 Albești (prof. Carmen Macovei); Liceul „Regina Maria”, Dorohoi; Liceul Tehnologic „Al.

Vlahuță”, Șendriceni (prof. Corina Geta Balan); Școala Gimnazială „Elena Rareș”, Botoșani –, coordonați de scriitoarea Svetlana Cârstean, au luat parte la maratonuri de lectură cu texte din Mihai Eminescu și din poezii contemporani, s-au antrenat în exerciții de scriere pornind de la *Juventus* de Simona Popescu, *Pensinarul* de Boris Vian, *Lumina e ca apa* de Gabriel Garcia Marquez. Însușindu-și instrumente eficiente de înțelegere a textului literar, de familiarizare cu ceea ce numim generic literatura, de expresie personală, elevii s-au exprimat pe ei înșiși, conștientizând că literatura nu înseamnă doar cuvinte frumoase.

Textul literar a fost folosit și ca pretext pentru o cultură a dialogului, cititul devenind antrenant prin dezbateri, elaborare de scenarii, argumente pro și contra împrietenirii cu un personaj.

Stagii de cercetare și traducere

Având drept unul dintre obiective cercetarea și promovarea operei eminesciene, a poeziei și criticii literare românești, Memorialul Ipotești oferă, în anul 2018, cinci stagii de cercetare și un stagiul de traducere.

În urma analizei dosarelor depuse, juriul a acordat stagiul pentru elaborarea unei antologii de poezie *101 poezi români* criticului literar Lucia Țurcanu (Republica Moldova), iar stagiul pentru definitivarea unei lucrări de proporții pe tema operei eminesciene – eseistului Nicolae Mareș. Rămân deschise apelurile pentru trei stagii de cercetare pe teme de operă eminesciană și poezie română pentru studenți, masteranzi, doctoranzi, profesori și cercetători români și străini pentru interpretarea critică a operei eminesciene, elaborarea de studii asupra vieții și operei lui Mihai Eminescu, elaborarea de studii asupra eminescologiei, elaborarea de ediții relevante din creația eminesciană sau a eminescologiei și stagiul pentru traducere.

Pentru toate tipurile de stagii, Memorialul Ipotești oferă cazare și facilitează accesul la Biblioteca Națională de Poezie „Mihai Eminescu”.

4 iulie: Conferința Reviste, personalități și grupări literar-culturale din Botoșani implicate în consolidarea prin cultură a Marii Uniri din 1918

A doua conferință din seria Conferințelor Unirii, susținută de dr. Lucia Olariu Nenati, a avut ca temă *Reviste, personalități și grupări literar-culturale din Botoșani implicate în consolidarea prin cultură a Marii Uniri din 1918*.

În alocuțiunea sa, doamna Lucia Olariu Nenati a pus în evidență fapte de istorie literară și culturală, situate temporal în preajma sau imediat după Marea Unire de la 1918. Dintre acestea, un rol deosebit, în opinia cercetătoarei, l-au avut revistele *Junimea Moldovei de Nord* și *Revista Moldovei*, care prin articole-program își propuneau consolidarea culturală a unirii teritoriale și care au sprijinit „procesul de integrare” și care au acționat asemănător unor instituții.

Lucia Olariu Nenati a reconstituit o întregă galerie de scriitori, publiciști, profesori, oameni de aleasă cultură, puțin cunoscuți, dar care au contribuit la constituirea mentalului colectiv necesar unității naționale. Deși ei nu au fost

membrii ai Academiei, au constituit, lucru nu mai puțin important, o „*reprezentanță academică*” la fruntariile nordice ale românimii prin toată lucrarea și conduita lor aflată în acord cu principiile academice”.

6-8 iulie: Festivalul de FOLK Seri melancolice eminesciene

Aflat la a IX-a ediția și organizat anul acesta de Memorialul Ipotești în parteneriat cu Asociația Județeană a Organizațiilor de Evenimente Botoșani, Festivalul național de muzică FOLK pentru copii și tineret *Seri melancolice eminesciene* s-a desfășurat la Ipotești în perioada 6-8 iulie.

Festivalul a avut drept scop promovarea creației lirice eminesciene (prin folosirea versurilor eminesciene drept text pentru melodiile prezentate în concurs și spectacol) și a întrunit anul acesta peste 60 de participanți: 28 de participanți pentru concursul individual și 10 formații pentru concursul de grup. Festivalul-concurs a fost organizat pe două grupe de vârstă, respectiv 7-15 ani și 16-30 de ani.

În urma jurizării de către juriul din care au făcut parte anul acesta: Mihai Cosmin Popescu, Ovidiu Mihăilescu și Ludvic Schibinschi, trofeul mare a fost înmănat grupului folk METAFORA din Botoșani. Celelalte premii s-au acordat astfel: pentru **vârsta 7 – 15 ani, la secțiunea individual:** mențiune – Claudia Botoș (Bârlad), premiul III – Giulia Gheorghiu (Suceava), premiul II – Teodor Adrian Ștefan (Dorohoi), premiul I – Daria Andreea Boghian (Târgul Neamț), la **secțiunea grupuri folk:** mențiune – Centrul Veronica (Vaslui), premiul III – Cristal (Bârlad), premiul II – Armonia (Dorohoi), premiul I – Odi-seea (Botoșani); pentru **vârsta 16 – 30 ani, la secțiunea individual:** mențiune – Bogdan Mușuțiu (Cluj-Napoca), premiul III – Andra Cristina Frunză (Dorohoi), premiul II – Ionuț Stoian (Piatra Neamț), premiul I – Mălina Andreescu (Botoșani), la **secțiunea grupuri folk:** mențiune – Odor (Suceava), premiul III – Omnis (Iași), premiul II – No Name (București), Premiul I – Efectiv (Piatra Neamț).

La finalul concursului, Raul Cârstea și Adi Manolovici au susținut un recital

26-29 iulie: Tabăra de artă fotografică Căutându-l pe Eminescu

Fotografi din Botoșani, Iași, Bacău și Suceava au venit, în perioada 26-29 iulie 2018, la Ipotești pentru a participa la tabăra de artă fotografică organizată de Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*.

Scopul activităților din cadrul taberei este de a descoperi și a imortaliza locurile unde a copilărit poetul Mihai Eminescu, activitățile fiind organizate în ateliere de fotografie, coordonate de Andrei Baciu, fotograf profesionist.

Cele mai reușite fotografii realizate de participanții la tabără se vor regăsi în cadrul unei expoziții temporare, organizată la Memorialul Ipotești și la cluburile foto participante la acest proiect.

Mihaela Anițului, Liliana Grecu, Daniel Tupilus

*) Nota redacției, pentru corectarea informațiilor: Propunerea a venit din partea poetei Ileana Mălăncioiu și aprobată în ședința extraordinară a Consiliului Local Botoșani din 15 ianuarie 1998. Premiul a fost susținut de Ministerul Culturii și Cultelor de la bun început, prin Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”, care se afla în subordinea Ministerului Culturii. Abia din 2001 finanțarea a revenit Consiliului Județean Botoșani, care a preluat în administrare instituția ipoteșteană. De la început pregătirea fiecărei ediții, de la regulamentul, componența juriului, colectarea cărților, relația cu membrii juriului, expediere cărți către juriu, contactul cu nominalizații și laureații, timp de 19 ediții, a fost realizată, pe cheltuiala ei, de Fundația Culturală „Hyperion-C.b.” Botoșani, prin președintele acesteia, Gellu Dorian, inițiatorul Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia. Memorialul Ipotești, cu sprijinul M.C., la început, și cu cel al C.J. Botoșani, apoi, a susținut financiar următoarele cheltuieli: valoarea pecuniară a premiului, cheltuielile de jurizare, decont transport juriu și laureați. Celalte cheltuieli de cazare și masă au fost susținute pînă la ediția a 19-a de Fundația Culturală „Hyperion-C.b.” Botoșani, conform protocoalelor existente.

Regulamentul de acordare a Premiului Național de Poezie Mihai Eminescu – OPUS PRIMUM

Art. 1. Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*, instituție al cărei principal obiectiv este cercetarea și promovarea operei eminesciene, a poeziei și criticii literare românești, decernează Premiul Național de Poezie *Mihai Eminescu* – OPUS PRIMUM.

Art. 2. Premiul se acordă anual, în cadrul festiv al *Zilelor Eminescu*, ediția ianuarie, o dată cu ceremonia de acordare a Premiului Național de Poezie *Mihai Eminescu* – OPERA OMNIA.

Art. 3. Premiul poate fi acordat poezilor români, indiferent dacă locuiesc în țară sau în străinătate, care au debutat cu un volum de poezie în anul precedent premierii.

Art. 4. Premiul constă într-o diplomă, o plachetă cu însemnele stabilite pentru Premiul Național de Poezie (având mențiunea „pentru OPUS PRIMUM”) și un premiu în bani cu o valoare stabilită de la an la an.

Art. 5. (1) În vederea desemnării premiantului, Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* numește, prin decizia managerului, un juriu național valabil pe o perioadă de 1 an, format din minimum 5 critici literari de prestigiu, de preferință universitari.

(2) Juriul are în componența sa și un reprezentant al juriului național constituit

pentru acordarea Premiului Național de Poezie *Mihai Eminescu* – OPERA OMNIA.

(3) Unul dintre membri este considerat, prin consensul tuturor membrilor, președintele juriului. Cu ocazia decernării premiului, președintele juriului are obligația de a motiva desemnarea făcută și de a face un *Laudatio*. În cazul în care președintele juriului nu poate participa la eveniment, atribuțiile lui intră în sarcina altui membru al juriului, desemnat de președinte.

(4) Juriul este informat de conducerea Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* despre obligațiile ce îi revin cu cel puțin o lună înainte de desfășurarea festivității de decernare a premiului.

(5) În vederea desemnării persoanei căreia urmează să i se decerneze premiul, juriul analizează nominalizările propuse de organizatori în urma consultării editoriale.

(6) Juriul are independență absolută în decizia pe care o ia.

(7) Președintele juriului are obligația de a înștiința Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu* asupra persoanei/persoanelor desemnate ca laureat/laureați cu cel puțin 10 zile înainte de data stabilită pentru decernarea premiului.

Art. 7. În cadrul manifestărilor de decernare a premiului, volumul / volumele laureatului / laureaților vor fi prezentate, iar câte un exemplar din acesta / acestea va intra în patrimoniul Memorialului Ipotești – Centrului Național de Studii *Mihai Eminescu*.

Art. 8. Câștigătorii premiului au obligația morală de a menționa, în comunicarea cu mass-media, că acest premiu le-a fost acordat de către Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*.

Art. 9. Memorialul Ipotești realizează înregistrarea video a întregului eveniment, înregistrare care se constituie în material documentar și de promovare, cu valoare de unicat, asupra căruia are exclusivitatea dreptului de autor.

Art. 10. Prezentul Regulament este valabil începând cu data de 7 noiembrie 2017 și poate fi revizuit sau modificat prin decizia managerului Memorialului Ipotești – Centrului Național de Studii *Mihai Eminescu*.

Manager,
dr. Ala Sainenco

In memoriam Ștefan Oprea

Scriitorul și criticul de teatru și film Ștefan Oprea s-a stins din viață joi 9 august 2018. Născut la 26 septembrie 1932, în Coarnele Caprei, județul Iași, Ștefan Oprea, doctor în științe umaniste, a debutat cu versuri la Flacăra Iașului în 1957.

Timp de 30 de ani, între 1966 și 1996, Ștefan Oprea a fost redactor, secretar general de redacție, redactor șef-adjunct, publicist comentator la revista „Cronica” Iași. Între 1996–2005 a fost redactor-șef la revista „Dacia literară”, Iași. A publicat, de asemenea, un

număr mare de cronici de teatru și film în revistele Iașul literar, Cronica, Convorbiri literare, Dacia literară, Tribuna, România literară, Teatrul, Cinema, Ateneu, Literatura și arta etc. A mai semnat cu pseudonimul Șt.O. Mugur.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași, membru al Uniunii Teatrale din România, membru al Uniunii Cineaștilor din România, membru al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru.

Dintre cărțile publicate amintim: *Balansoar pentru maimuțe* (teatru) – Ed. Cartea Românească, București, 1972; *Statui de celuloid* (critică cinematografică) – Ed. Junimea, Iași, 1972; *Filmul – vocație și rutină* (critică cinematografică) – Ed. Junimea, Iași, 1974; *Procesul manechinelor* (proză) – Ed. Junimea, Iași, 1975; *Plus sau minus infinitul* (proză) – Ed. Junimea, Iași, 1977; *Martor al Thaliei* (critică teatrală) – Ed. Junimea, Iași, 1979; *Căderea păsării de seară* (teatru) – Ed. Junimea, Iași, 1982; *Din fotoliul 13* (critică teatrală) – Ed. Junimea, Iași, 1983; *Diorame cinematografice* (critică cinematografică) – Ed. Junimea, Iași, 1986; *Stelele Oscarului* (critică și istorie cinematografică) vol. I, II – Ed. Junimea, Iași, 1996, 2002, vol. III, Ed. Opera Magna, Iași, 2004 (coautor); *Chipuri și măști* (critică teatrală) – Ed. Cronica, Iași, 1996; *Eminescu, omul de teatru* (istorie teatrală) – Ed. Timpul, Iași, 2000; *Școala ieșeană de teatru* (istorie teatrală) – Ed. Universității de Arte, Iași, 2000 (coautor); *Viața și dragostea într-o vilă stil* (teatru) – Ed. Axa, Botoșani, 2001; *Harap Alb și alții* (teatru) – Ed. Timpul, Iași, 2002; *Scriitorii și filmul* (critică și istorie cinematografică) – Ed. Timpul, Iași, 2004; *Școala ieșeană de teatru* (prezentare monografică) – Ed. Artes, Iași, 2005 (coautor); *Căruța lui Thespis* (critică și istorie teatrală) – Ed. Opera Magna, Iași, 2006; *Măria Sa Teofil Vâlcu* – Ed. Timpul, Iași, 2007; *Viața și dragostea într-o vilă stil* – Axa/Junimea, 2011; *Ion Creangă în luminile rampei* (coautor) Ed. Timpul, 2015.

În anul 2017, Ștefan Oprea a publicat cărțile: *Teatru*, Ed. Artes, *Clipa și durata*, Ed. Vasiliana 98, *Dramaturgi francezi pe scenele românești în secolele XIX și XX* – dicționar, Ed. Junimea (în colaborare cu Anca Maria Rusu).

Activitatea de critic de teatru și film a profesorului Ștefan Oprea a fost recunoscută prin decernarea mai multor premii: Premiul de critică al A.T.M. (1982); Premiul revistei Tomis (1987); Premiul Salonului de Carte, Iași-Chișinău (1996); Premiul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (1997); 2001, secția română) și Premiul pentru întreaga activitate al Uniunii Teatrale din România (2012). De asemenea, a fost decorat în anul 2002 cu Ordinul național Pentru Merit în grad de Cavalier „pentru meritele avute în creația artistică și promovarea culturii românești în țară și peste hotare, pentru abnegația deosebită în slujirea instituțiilor culturale din Moldova”.

În anul 2002, Revista Convorbiri Literare i-a acordat Premiul pentru dramaturgie. În anul 2007, i-a fost acordat Premiul de Excelență de către USR Filiala Iași. În anul 2012, la vârsta de 80 de ani, Ștefan Oprea a fost

premiat de Uniunea Scriitorilor din România pentru întreaga operă literară.

Prin plecarea lui Ștefan Oprea la cele veșnice, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași a pierdut un scriitor de mare valoare.

In memoriam Leonard Gavrilu

Leonard Gavrilu (n. 1 aprilie 1927, Pașcani) s-a stins din viață sâmbătă 30 iunie 2018. Scriitor, publicist și traducător, Leonard Gavrilu a debutat cu versuri (1939) în revista *Luminița*, iar cu proză (1947) în revista *Pygmalion* din Iași. A fost redactor la ziarul *Luptătorul bănățean* din Timișoara (1948-1952), secretar de redacție și șef secție critică literară la revista *Scrisul bănățean* (1956-1961), fondator și redactor-șef al revistei *Studium din Suceava* (1970-1972), redactor și șef de rubrică la ziarul *Informația Bucureștiului* (1972-1989), consilier al editurilor IRI și Univers Enciclopedic din București (1995-2004), consilier al revistei *Spirit militar modern*. A fost directorul fondator al revistei trimestriale *Spiritul Critic*, care din ianuarie 2003 apare la Pașcani. Între anii 1992/2003, a colaborat la revistele *România Mare și Politică*, precum și la revista *Vremea* a lui Adrian Păunescu.

Cărți publicate: *Vânt pe trestii*, sonete (1948) – debutul editorial, *Inconștientul în viziunea lui Lucian Blaga* (1997), *Cum am „evadat” din Armata Roșie* (1999), *Reparând zidul*, versuri (1999), *Aventuri pe Siret*, proză autobiografică (2001), *Il traduttore tradito* per la Casa Editrice Niculescu (2003), *Interlocutori din secolul XX* (2003), *Judecăți critice*, vol. I (2004), vol. II (2005), vol. III (2006), vol. IV (2007), *Jurnalul anului revoluționar 1989* (2004), *Sisif în pisc*, poeme (2005), *Jurnalul lui Marcel* (2005), *Polemici necordiale* (2005), *Aventuri pe Jijia și pe Bahlui*, scriere autobiografică (2005), *Aventuri pe Bega, pe Dâmbovița și la apa Sucevei* (2006), *Oameni din Pașcani, în câte un interviu-autoportret* (2007), *Bucuria de a muri*, dramă științifico-fantastică în 3 momente (2007), *Scrisori de la scriitori* (Secolul XX) (2009), *Căutătorul de comori*, roman (2009), *Aventuri pe Bega, pe Dâmbovița și pe Mureș* (Pagini de jurnal 1956-1960) (2009), *Judecăți critice*, vol.V (2009), *Virajul*, roman (2010), *Judecăți critice*, vol.VI (2011), *Pe urmele unui jurnal ars la Suceava*, roman (2012), *Judecăți critice*, vol.VII (2012).

A tradus zeci de volume din limbile franceză, germană, engleză și italiană. Este primul traducător care a tradus în limba română operele lui Sigmund Freud și Alfred Adler.

În anul 2007 a fost numit cetățean de onoare al municipiului Pașcani, iar în anul 2017 biblioteca municipală a fost denumită în onoarea sa.

În anul 2017 Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași i-a acordat Premiul de Excelență pentru întreaga activitate scriitoarească. Prin moartea lui Leonard Gavrilu, Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Iași a pierdut un important scriitor.

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuiipotesti.ro

PROGRAM DE VIZITARE Memorialul Ipotești

**15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(MARTI-DUMINICĂ)**

**16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(MARTI-DUMINICĂ)**

**TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:
COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:
4 LEI/PERSOANĂ**

**ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 8 LEI/PERSOANĂ
TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI**

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

ISSN: 1453-7354

HYPERION

REDAȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**
Președinte: Costică Macaleți
în parteneriat cu
Memorialului Ipotești - Centrul Național
de Studii „Mihai Eminescu“
Director: Ala Sainenco
Editor: Fundația Culturală „Hyperion
- Caiete botoșănene“ Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Andrei Alecsa, Emilia
Ivancu, Adrian Lesenciuc

Redactori asociați:
Ala Sainenco, Mircea A.
Diaconu, Valentin
Coșereanu, Pompiliu
Crăciunescu, Liliana
Grecu

Colegiul de redacție:
Leo Butnaru,
Al. Cistelecan, Marius
Chelaru, Constantin
Coroiu, Ana Coșereanu-
Florescu, Theodor
Damian, Corneliu
Dumitriu, Radu Florescu,
Liviu Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Andra Rotaru, Doina
Ruști, Nicolae Sava,
Cassian Maria Spiridon,
Vasile Spiridon, Victor
Teișanu, Vasile Tudor,
Dumitru Țiganiuc, Geo
Vasile, Dumitru
Ungureanu, Matei
Vișniec, Radu Voinescu

**Documentarist,
culegere/distribuție:**
Dora Corlat

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu

ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ:

Adrian Alui Gheorghe
Mihaela Anițului
Constantin Arcu
Mihai Babei
Mioara Băluță
Stoian G. Bogdan
Constantin Bojescu
Ioana Bulancea
Leo Butnaru
Marius Chelaru
Grigore Chiper
Al. Cistelean
Theodor Codreanu
Nicola Corlat
Constantin Coroiu
Valentin Coșereanu
Ana-Elisabeta Coșereanu
Jean-Louis Courriol
Denisa Crăciun
Denisa Crăciun
Pompiliu Crăciunescu
Theodor Damian
Ioana Diaconescu
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian
Cornelius Dragan
Marian Drăghici
Claudiu V. Ferghete
Corneliu Fotea
Johann Wolfgang Goethe

Rodica Gotca
Adrian Grauenfels
Liliana Grecu
Iulia Gugeanu
Ioan Holban
Hypergheorghe
Dumitru Ignat
Vénus Khoury-Ghata
Adrian Lesenciuc
George Luca
Mihaela Malea Stroe
Anatoli Mariengof
Galina Martea
Marcel Miron
Stelorian Moroșanu
Andrei Novac
Mircea Oprea
Nicolae Oprea
Ovidiu Petcu
Maria Teodora Pitrop
Ion Popescu-Topolog
Sorina Rîndașu
Ancelin Roseti
Ala Sainenco
Nicolae Sava
Tamara Săvescu
Christian W. Schenk
Vasile Spiridon
Elena-Brândușa Steiciuc
Passionaria Stoicescu
Nicolae Suciu

Victor Teișanu
Florentina Toniță
Gheorghe Truță
Laurențiu-Ciprian Tudor
Daniel Tupiș
Dumitru Țiganiuc
Lucia Țurcanu
Dumitru Ungureanu
Magda Ursache
Petru Ursache
Dan Viță
Radu Voinescu

Eminescu in aeternum: pp 104-147

www.eminescuipotesti.ro/calendarcultural.htm
www.eminescuipotesti.ro/docpdf/Hyperion7-8-9_2018.pdf
www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia